

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

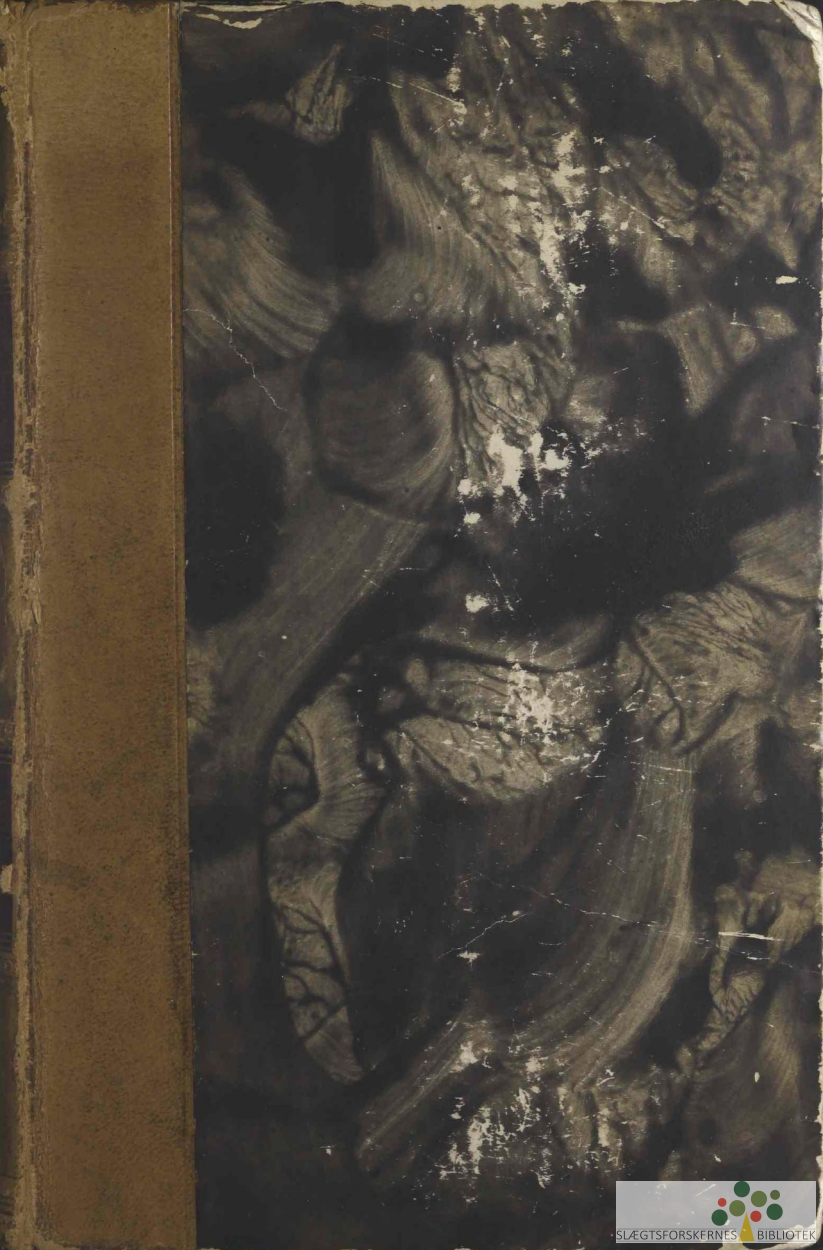
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HISTORISKE KILDESKRIFTER

OG

BEARBEJDELSER AF DANSK HISTORIE.

2. R. II.

MONUMENTA HISTORIÆ DANICÆ.

HISTORISKE KILDESKRIFTER

OG

BEARBEJDELSER AF DANSK HISTORIE

ISÆR FRA DET 16. AARHUNDREDE,

UDGIVNE

MED UNDERSTØTTELSE AF CARLSBERG-FONDET

AF

DR. **HOLGER RØRDAM.**

ANDEN RÆKKES ANDET BIND.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD,

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1887.

Medens det i forrige Bind optagne Stof fortrinsvis bragte Bidrag til Krigshistorien, gjælder dette i langt ringere Grad nærværende Bind, hvor kun to Stykker udelukkende vedrøre dette Emne, nemlig Beretningen om Ditmarskens Erobring 1559 og Kalmarkrigens Historie 1611—12. Den sidste er navnlig af megen Vigtighed som den betydeligste Kilde, der haves, til Efterretning om Begivenhederne i denne Fejde. Den danner et smukt Sidestykke til den i forrige Bind meddelte Beretning om Daniel Rantzovs Vinterfelttog i Sverig 1567—68, om den end i Egenskab af historisk Kilde vel ikke ganske kan maale sig med denne.

Derimod indtage Mester Mogens Madsens efterladte forskjelligartede historiske Bidrag en betydelig Plads i nærværende Bind. Mulig kunde der have været Anledning ogsaa at medtage samme Forfatters „*Episcoporum Ecclesiae Lundensis Series*“; thi er den end i sin Tid (1710) trykt, udgivet af den yngste af de tre i Videnskabens Historie navnkundige Mænd af Navnet Thomas Bartholin, saa er denne Udgave dog nu saa sjelden, at kun faa Bogsamlere kunne rose sig af at eje den. Gjerne skulde jeg derfor have efterkommet det til mig udtalte Ønske om at optage Skriftet i nærværende Kildesamling, hvis den fornødne Plads ikke alt da havde været optaget af andre forhen utrykte Stykker.

De fleste øvrige Bidrag i dette Bind, Mogens Madsens „*Regum Daniæ Series*“ iberegnet, høre til samme

Art annalistiske Forsøg, hvoraf en Del alt er meddelt i 1ste Rækkes 1ste Bind af disse »Historiske Kildeskrifter«. De tjene til at vise den flittige Syslen med Fortidens og Samtidens Historie, der i det hele betegner den Gjenoplivelse af de aandelige Interesser, der skyldes Humanismens og Reformationens forenede Paavirkning. Den ejendommelige Titel, som det lille Historieværk om de danske Konger bærer, der er meddelt S. 423 ff., og som, skjønt uden Forfatternavn, dog med Grund kan tillægges Lektor Povl Helgesen, giver Anledning til Formodning om, at det kunde høre til denne berømte Skribents flersidige Fortjenester ogsaa at have gjort det første Forsøg hos os paa at forfatte en Art Lærebog i Fædrelandets Historie — vel nærmest til Brug for det klosterlige Kollegium, han forestod i Kjøbenhavn, i hvilket han, som bekjendt, uddannede flere af de Mænd, der siden kom til at spille en vigtig Rolle i vor Reformationshistorie.

Skjønt jeg betragter denne Række af historiske Kilder som afsluttet med nærværende Bind, skulde det dog glæde mig, om det maatte lykkes mig endnu at offentliggjøre en mindre og mere blandet Samling af hidtil utrykte Stykker fra forskjellig Tid, tjenende til Oplysning af vor indre og ydre Historie — en Samling, hvortil jeg i det væsentlige har Materialet liggende færdigt.

Kongens Lyngby, 25. Oktober 1887.

H. R.

Indhold.

	Side.
Danorum gesta post cronica Saxonis facta, scripta a D. Petro Olai. Minorita Roeschildensi.....	1
Tillæg: Roskildensia.....	34
Regum Daniæ Series una cum notatione succincta temporum et rerum maxime memorabilium, quæ singulis regnantibus per Daniam et in vicinia acciderunt. Collectore Magno Matthiæ, Th. Lectore et Canonico Lundensi.....	81
Civitatum quarundam Schaniæ brevis descriptio Autore Magno Matthiæ, Th. Lectore et Canonico Lundensi.	247
Statuta Synodalia quotquot a reformata per Daniam religione et recepto Christi Evangelio edita extant in Dioecesi Lundensi sub Episcopis Wormordo, Palladio, Tychico et Albino, in ordinem digesta et certis distincta capitibus per Magnum Matthiam S. L. Anno 1594...	285
Apologia modesta et vera, falsis criminationibus cuiusdam Jacobi Schröteri, præpositi Gudstadiensis, opposita a Magno Matthiæ, Ecclesiarum Schaniæ Superintendente (1606).....	355
Tillæg: Monumenta Scanensia.....	385
Compendiosa et succincta Regum Daniæ Historia in hoc congesta, ut studiosi cuiuspian memoriam adiuuaret.	423
Tillæg: Kongetal.....	452
Forskjellige historiske Optegnelser samlede af Cornelius Hamsfort.....	457
Tillæg: Fionensia.....	529
En kort Beretning om Ditmarskens Erobring 1559. Af Klavs Rytter, Kansler Johan Friis's Tjener.....	563

Ephemeris Historica. Autor huius scripti est Johannes Pistorius Husensis	571
Tillæg: Uddrag af Johannes Pistorius's Brevbog....	598
Journal über alles das jenige, so sich in dem so genannten Calmarschen Kriege zugetragen.....	671
Haandskrifter benyttede i Bd. I og II.....	763
Rettelser.....	766
Navneregister	767

Danorum gesta
post cronica Saxonis facta,

scripta

a

D. Petro Olai,
Minorita Roeschildensi.

Medens i vore Dage Hovedstaden med dens Arkiver og Bibliotheker selvfølgelig er Historieskrivningens og den historiske Samlervirksomheds Midtpunkt, vare Forholdene anderledes i det 16de Aarhundrede og tildels endnu senere. Man vil da finde, at de gamle Bispesæder eller Klostrene med deres da endnu levnedede Brevkister og Bogsamlinger fra Middelalderen frembød gunstigere Betingelser for historisk Samler- og Forfattervirksomhed end Hovedstaden, der forholdsvis endnu var fattig paa slige Hjælpemidler. Jeg skal senere komme til at omtale flere af disse Centra for en litterær Syslen med Fortidens Efterladenskaber, hvad enten disse nu gjemtes der i Form af Diplomer eller Aarbøger eller som endnu levende Tradition. Her skulle vi særlig fæste Opmærksomheden paa Forholdene i Roskilde i Aarene nærmest efter Reformationen, og da fornemmelig paa en Mand, der, skjønt han levede stille og ubemærket, dog med sin flittige Pen har bidraget mere end mange andre tilsammen til at overlevere Minderne fra Fortiden til sildigere Slægter.

Bispestaden Roskilde med sine mange Kirker og Klostre og sit talrige Domkapitel havde i Reformations-tiden i det hele staaet som en Formur for den gamle Tingenes Orden. Her havde Lektor Povl Helgesen (Paulus Helix) trukket sig tilbage, og alt tyder paa, at

han er død her, ventelig under Grevefejdens Forstyrrelser. Her opbevaredes i alt Fald en Tid lang hans mærkelige Krønike, der efter dens senere Findested har faaet Navnet: den skibyske, dette bitre Partiskrift, der dog ved sin levende Stil og ved sine mange Efterretninger om Samtidens Personligheder og Begivenheder er et Kildeskift af umisteligt Værd. Her levede Lektor Povls Ven, Kanniken Mester Hans Lauritsen, en af Reformationens lærdeste og mest begavede Modstandere, der under andre Forhold maaske vilde have endt som Biskop. Her fandtes i Kannikernes Kreds dygtige Humanister, som Mester Christoffer Jepsen Ravensberg, der i sin Tid havde været Rektor ved det gamle Universitet og blev en af den gjenoprettede Højskoles første Conservatorer, og Hr. Niels Black, hvem Niels Hømmingsen med Taknemlighed nævner som sin Lærer. Af Kapitlets andre Medlemmer i Tiden nærmest efter Reformationen skal jeg endnu fremhæve den øvede Forretningsmand, Kantoren Hr. Jep Heje, og Kanniken Mester Klavs Hammer, hvilken sidste tilligemed den ovennævnte Mester Christoffer 1536 indkaldtes som Kapitlets deputerede til Forhandling om Kirkeordinansen.

De fleste af disse Mænd vare Reformationen lidet gunstige, hvad vel ogsaa var Tilfældet med Flertallet af de mange andre kirkelige Personer, der i hin Tid vare knyttede til „den papistiske Stad“ Roskilde, som Bugenhagen endnu 1537 kaldte denne By. Det kom derfor som et Tordenvejr over dem, da Sjælands nys udnævnte evangeliske Superintendent, D. Peder Palladius, i Efteraaret 1537 i fjorten Dage tog Ophold der i Byen og daglig prædikede under stort Tilløb af Stadens Borgere, medens han samtidig, ligeledes daglig, holdt theologiske Forelæsninger paa Latin. Ved de sidste skal han have haft 125 Tilhørere, hvilke da rimeligvis have været til-sagte til at møde baade fra Byen og Omegnen. Sam-

tidig sørgede han for, at tvende lutherske Præster blev ansatte¹⁾. Kong Christian den III. ses selv at have været tilstede ved den endelige Ordning af Kirkeforholdene der paa Stedet, da Palladius siden omtaler „den Reformats, som blev gjort i Roskilde udi vor naadigste Herres, Kgl. Maj.s Nærværelse“²⁾. Stadens Borgmester og Raad, der vare ganske vundne for Reformationen, søgte at faa Mester Hans Tavsen, der da var Sognepræst ved S. Nicolai Kirke i Kjøbenhavn og Docent i Hebraisk ved Universitetet, hid til Roskilde, som det synes som Præst ved den da endnu bestaaende Graabrødre Kirke. Men i Kjøbenhavn vilde man nødig give Slip paa ham. Resultatet blev dog, at han blev theologisk Læsemester ved Roskilde Domkirke, en Stilling, som han indtog, indtil han nogle Aar efter valgtes til Superintendent i Ribe Stift. Hans Efterfølger i Roskilde blev Mester Peder Povlsen (Petrus Paulinus), hidtil Professor i Græsk ved Universitetet, der var Sognepræst ved Domkirken, samtidig med at han holdt theologiske Forelæsninger for „Klerkeriet“ i Roskilde.

Kannikerne havde, skjønt deres Sympathi drog dem andensteds hen, ikke gjort alvorlige Vanskeligheder ved at bøje sig for den ny Tingenes Tilstand, da de ogsaa under den beholdt største Delen af deres hidtidige faste Indkomster, skjønt stærkt beskattede. Det skar dem dog i Hjertet, da det store Billede af S. Lucius, Roskilde Kirkes Skytshelgen, ved Bugenhagens Foranstaltning blev fjernet fra Domkirken³⁾; Messen og de andre gamle For-

1) Schumacher, Gelehrter Männer Briefe. I, 8. 14.

2) B. Münter, Bugenhagii in Dania commoratio, p. 109, jvfr. St. Friis, Berigtigelse af Historikernes Efterretn. om de i Aarene 1543 og 1544 afholdte Religionsdisputatser i Kbhvn. (Progr. fra Roskilde Skole 1836), S. 24.

3) Se Bugenhagens Brev af 28. Decbr. 1537 til Christian III, Schumacher a. Skr. I, 14—21.

mer for Gudstjenesten vilde de nødig slippe, og Transsubstantiationslæren holdt de fast paa. Da Peder Palladius gjennem den ovennævnte Sognepræst og Lektor M. Peder Povlsen var bleven sat i Kundskab derom, blev der indledet skriftlige og mundtlige Forhandlinger med dem, som endelig (1544) førte til, at de faldt tilføje, da de ikke dristede sig til at vove deres Præbender for at hævde deres Overbevisning¹⁾. Endnu i Aaret 1553 klages der dog i et Kongebrev over „den store Uskikkelighed, som skal holdes iblandt Klerkeriet i Roskilde, baade udi deres Lærdom og Levned“, og det paalægges D. Peder Palladius nøje at undersøge begge Dele. Denne lod det heller ikke mangle paa Formaninger; men en grundig Forandring indtraadte dog først, da de gamle Kanniker uddøde og afløstes af andre, der vare opdragne i Reformationens Grundsætninger²⁾.

Under disse Forhold, mellem de talrige Ruiner og Minder fra Fortiden, som Roskilde omslattede, levede her en stille Mand, selv en Levning fra en svunden Tid, en forhenværende Franciscanermunk eller Graabroder, Peder Olufsen eller Petrus Olai Minorita. Han kaldes Saneropus og var vel altsaa født i Sonnerup Sogn i Voldborg Herred, et Par Mil fra Roskilde. At han har omfattet sin Orden med Kjærlighed, fremgaar formentlig deraf, at vi fra hans Haand have en Oversigt over Menoriternes Historie her i Norden og særlig i Danmark fra Ordenens første Indvandring indtil dens Undergang³⁾,

1) Dänische Bibliothek VII, 99—148. Sml. min Kbhvns. Univ. Hist. I, 157—64.

2) Zwergius, Sjæl. Cleresi, S. 62—3. Suhms Saml. I, 3, 123. Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. III, 336—9.

3) Historia de inchoatione et propagatione ordinis fratrum minorum in Dania et regionibus septentrionalibus 1232—1530 (rettere 1535), trykt i Scr. Rer. Dan. V, 511—28. I Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 882 c. 4to findes Grams Afskrift

hvortil vi ikke have noget Sidestykke for nogen anden Munkeordens Vedkommende, om vi end fra enkelte Klostersere eller fra kortere Perioder af enkelte Ordeners Historie have Skildringer af righoldigere Natur. Efter at Graabrødreklosteret i Roskilde var opløst — maaske først 1537¹⁾ — forblev han i denne By, uden at vi dog kunne oplyse, hvorledes han har fundet Midler til sin Existens. Han kaldes Dominus Petrus Olai, og da Dominus ikke var Munkes, men Præsters Titel, kunde man deraf slutte, at han har faaet en liden præstelig Betjening i Roskilde; men noget sikkert lader sig ikke sige derom. Blandt de talrige Vikarer ved Domkirken, blandt hvilke man snarest maatte søge ham, findes han dog ikke anført; heller ikke har jeg fundet ham nævnt som Kapellan, end mindre som Sognepræst. Vissere er det derimod, at han er den Historiker af Navnet Petrus Olaus, der ifølge en senere Forfatters Beretning blev underholdt af Herluf Trolle²⁾. Denne var i Aarene 1557—61 Lensmand paa Roskildegård og kan da let være bleven kjendt med ham, saa

af dette Stykke, indeholdende enkelte smaa Afvigelser fra ovennævnte Udgave.

- ¹⁾ Et lille ret mærkeligt Træk af de bortdragende Graabrødres Omsorg for Bevarelsen af Klosterets Bogsamling til mulige bedre Tider indeholdes i følgende Udtog af et Kongebrev af 1ste Juni 1546:

Item fick Her Cantor vdi Roskilde breff til Mester Anders Globs arffuing Iffuer Friis, att hand skall lade Capitel i Roskilde følge alle thee böger, som thee gro muncke wdi Roskilde haffue til troer hende indsat vdi Mester Anders Globs gard paa Rosengarden vdi Kiønehaffn, huilcke Kon. Mtt. haffuer vnt Roskilde Capitel till at legge paa theres libry. Datum Kolling tisdagen post vocem juncundialis, aar 1546.

I Aaret 1561 forærede K. Frederik II. Klosterets Bygninger med Undtagelse af Kirken til Rigsraad Korfits Knudsen Ulfeld (Pont. Ann. III, 381).

- ²⁾ Joh. Lauerentzen, Das preiswürdigste Gedächtniss K. Friderich II, S. 88.

meget mere som det er vitterligt, at Herluf Trolle levende interesserede sig for Fædrelandets Historie; og hvor kunde han vel finde nogen, der var kyndigere heri, end den gamle Minoritermunk, som havde tilbragt sin meste Tid med fra alle Sider af haandskrevne Kilder og trykte Bøger at indsamle alle de Efterretninger, han kunde overkomme, til Oplysning af det Fædrelands Fortid, som han elskede med en begejstret Kjærlighed¹⁾.

Med en saa umaadelig fin Stil, at den nu neppe kan læses uden under Forstørrelsesglas²⁾, førte Peder Olufsen alt det til Bogs, hvad han saaledes havde samlet, og da han endelig, vistnok i en høj Alder og henimod Aaret 1570, laa paa sit Dødsleje, kaldte han den unge Mester Anders Sørensen Vedel, i hvem han med Rette maa have erkjendt en Aandsfrænde, til sig og overgav i hans Hænder, hvad han med en overordentlig Flid havde samlet til Fædrelandets Historie³⁾.

Det er alt, hvad vi vide om en Mand, hvem vor Middelalders Historie skylder ikke saa lidt. Maa han end langt mere betegnes som Compilerator end som Historie-skriver, saa havde det dog været godt, om vi havde haft flere, der med denne Mands udholdende Flid havde samlet, hvad der i deres Tid kunde overkommes til Oplysning om Fortiden. Heldigst havde det ganske vist været, om Samlerfliden havde været forenet med lidt historisk Kritik; men det var nu ikke den Tids Sag.

¹⁾ Se t. Ex. hans Udtalelser i Scr. Rer. Dan. I, 70 sq. og hans Duodecim excellentiæ Daniæ, ibid. VIII, 493—501.

²⁾ Et Facsimile af et Blad af hans Manuskript findes i Scr. Rer. Dan. II, 250.

³⁾ Bag i Peder Olufsens Haandskr., Arne Magn. 107, 8vo, har Vedel skrevet: „Dominus Petrus olim familiæ Franciscanæ hunc librum ex variis monumentis magno labore collegit, ac mihi moriturus sui *Μνημόσυρον* reliquit“. Jvfr. mit Skrift: Historieskrivn. i Danmark og Norge siden Reformationen, S. 47.

Langebek paatog sig det højst besværlige Arbejde at afskrive Peder Olufsens Samlinger efter det endnu bevarede originale Haandskrift i Arne Magn. Saml. 107. 8vo, og har indført alt, hvad deraf kunde have historisk Betydning i *Scriptores Rerum Danicarum*¹⁾. Derimod har han forbigaaet en større Udarbejdelse fra samme Haand, der ikke findes i det nævnte Haandskrift, men i Afskrifter, der ikke ere meget yngre end Peder Olufsens Tid. Om denne er det, jeg her skal meddele nogle Oplysninger.

Den fuldstændigste nu bevarede Afskrift af den nævnte historiske Udarbejdelse gjemmes i Universitetsbibliotheket i Upsala og har til Titel:

*Danorum gesta post cronica Saxonis facta,
scripta a D. Petro Olai Minorita Roeschildensi*²⁾.

Haandskriftet, der bestaar af 86 Blade i Folio, er fra det 16de Aarhundrede. I Randen er hist og her tilføjet Bemærkninger med Stephen Hansen Stephanius's Haand. Det er altsaa med hans Samlinger kommet til Sverig. Paa Pergamentsomslaget staar med Guldtryk: M. D. L. G. (o: Magnus de la Gardie) Nr. 37. Det er en nitid, men ikke videre korrekt Afskrift. Den begynder (ved Aaret 1191) saaledes:

*Cum iam dicta agerentur in orientali Vandalia,
interim occidentalis (multis inter se proeliis) inte-
stino malo laborabat. Fratruales duo, Bureuinus et
Miclothus seu Nicolaus, filii duorum fratrum sc.
Pribislai et Verslai, terram tenebant.*

¹⁾ I mit Skrift: *Historieskrivningen i Danmark og Norge efter Reformationen*, har jeg S. 48 meddelt en Liste over de Stykker i S. R. D., der ere hentede fra Peder Olufsens Samlinger.

²⁾ Ordene „Minorita Roeschildensi“ ere tilføjede af Steph. Joh. Stephanius.

Det er, som man vil se, ganske de samme Ord, hvormed de af Langebek udgivne „Excerpta Petri Olai ex historicis Danorum a Svenone Tiugskæg ad Ericum Menved“ fortsætte Knud VI.'s Historie, efter at Udtoget af Saxo er til Ende, Scr. Rer. Dan. II, 252. Og Fortsættelsen holder sig en Tid lang i ordret Overensstemmelse med dette Stykke; men siden er det Forfatterens, Peder Olufsens, egne i Scr. Rer. Dan. I, 68—148 udgivne „Chronica Regum Danorum a Dano ad obitum Johannis Regis“, som ordret følges, med Indskud af Stykker, som vi finde i andre af den nævnte Samlers Collectanea, som Langebek har udgivet. Efterhaanden som disse Samlerens egne Forarbejder slippe, er det andre „rivi aperti“, han øser af, dels trykte, som Alb. Crantz's historiske Arbejder, „De denscke kroneke“, et Udtog af Saxo med Fortsættelse indtil Christiern I.'s Død, og forskjellige universalhistoriske Compendier, dels utrykte, og da navnlig den lundske Bispekrønnike, Dr. Erik Olafsens Sverigs-Historie, samt den skibyske Krønike, hvilken Peder Olufsen aabenbart har haft liggende for sig i Originalexemplaret og ikke i Hans Henriksens Udtog. Et og andet, særlig vedrørende Roskilde, er øst af den stedlige Tradition eller af Optegnelser vedrørende Domkirken og Bisperne sammesteds; noget maa nærmest betegnes som Forfatterens egne Oplevelser eller Iagttagelser. Det hele afsluttes med Kong Frederik II.'s Tronbestigelse ¹⁾.

I Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 2461, 4to, gjemmes en Afskrift af en Del af samme Værk, der gaar fra Christoffer II. til Frederik II.'s Tronbestigelse (1319—1559).

¹⁾ Angaaende Kilderne til Petri Olai i Scr. Rer. Dan. trykte Collectanea har Dr. Dieterich Schäfer meddelt gode Bemærkninger i sit fortjenstlige Skrift, *Dänische Annalen und Chroniken von der Mitte des 13. bis zum Ende des 15. Jahrhunderts*, S. 121—3.

Afskriften har tilhørt M. Anders Sørensen Vedel, der paa forreste Blad har skrevet: *Παραλειπόμενα* Chronicorum Petri Olai Roschildensis. Andre Afskrifter i samme Omfang og med samme Titel haves i Arne Magn. Saml. 849 og 850, 4to.

Endelig haves en gammel dansk Oversættelse eller Bearbejdelse — ventelig af Peder Olufsen selv — af en betydelig Del af Skriftet, nemlig af hvad der vedrører Tiden fra 1448 til 1549. Dette Stykke har jeg under Navn af „Roskilde-Aarbogen fra 1448 til 1549“ udgivet i mine historiske Kildeskrifter, 1ste Række, I, 297—384. Allerede da udtalte jeg det som min Tanke ved given Lejlighed at komme tilbage til det Skrift, hvoraf den nævnte Aarvog er et større Afsnit. Det hele er der dog formentlig ikke tilstrækkelig Grund til at lade trykke. Derimod har jeg ment, at et Stykke af den Del af Skriftet, som nu kun findes i Hdskr. i Upsala og saaledes er vanskelig tilgængelig for danske Historikere, kunde fortjene at meddeles, saa meget mere som vi her maaske have Peder Olufsens Udarbejdelse i den Form, hvori han nærmest har tænkt sine Samlinger overgivne til Efterslægten, hvis han overhovedet har haft en saadan Tanke, og ikke blot har samlet af en indre Drift, uden Forestilling om, at den Tid kunde komme, da Historikerne i Mangel af bedre Kilder kunde komme til at tage til Takke med hans mangelfulde Optegnelser. I det mindste er nærværende Fremstilling udførligere end nogen af de andre fra samme Haand, som Langebek har optaget i Scr. Rer. Dan.

Jeg har valgt et større Brudstykke, der rækker fra Valdemar Sejrs Død til ind i Erik Menveds Historie. Ved Gjennemlæsningen deraf vil den kyndige ganske vist ikke finde noget deri, som ikke paa et eller andet Sted kan læses i Scr. Rer. Dan., med Undtagelse af det Brev, hvormed Erik Plovpenning bestemte, at han

ønskede at jordes hos Graabrødrene i Roskilde¹⁾; men det turde dog have nogen Interesse, om ikke for andet saa dog i litterærhistorisk Henseende, at kjende det Arbejde, hvormed Peder Olufsen afsluttede sin flittige Syslen med Fortidens Minder. Til det nævnte Brudstykke er saa føjet de sidste Blade af Skriftet, nemlig Notitserne fra 1552 til 1559, hvormed Forfatterens Aarbogsoptegnelser ere fortsatte ud over det Tidspunkt, hvortil den tidligere nævnte „Roskilde-Aarbog“ gaar.

¹⁾ Dette Brev findes første Gang trykt hos Hvitfeldt S. 224, men i en kortere Form end hos Petr. Olai. Dog tyder Meddelelsen paa, at Petr. Olai Danorum gesta har hørt til Hvitfeldts Kilder.

Valdemarus inter cætera notabilia facta sua edidit leges Danorum atque in gloria mortuus est anno 1241 quinto¹⁾ Calendas Aprilis in cæna Domini, filiis suis matrimonio iunctis et regni negociis in bona pace compositis. In morte istius Valdemari vere cecidit corona capitis Danorum. Nam ab illo die bellis intestinis et destructioni mutuæ vacantes, omnibus in circuito nationibus facti sunt in derisum, sed et terræ, quas patres eorum gladio suo gloriose acquisierant, non solum ab eorum dominio recesserunt, verum etiam plagas maximas regno intulerunt et id miserabiliter confuderunt, principibus regni non obstantibus, sed se inuicem lacerantibus et vastantibus. Eodem anno sol passus est eclipsin pridie Nonas Octobris circa meridiem, et mortuus est Papa Gregorius nonus, et Petrus Strangi obiit. 1242 ciuitas Ripensis combusta est et ecclesia. Item post Valdemarum regem successit filius eius Ericus, qui etiam diu ante coronatus erat et regnauerat cum patre. Iste illustris rex

¹⁾ Med en anden Haand er ovenover skrevet: 6to. Men Skjærtorsdag var 1241 den 28de Marts (o: V. Kal. Apr.).

Ericus, vir sanctus, simplex et rectus, ac timens deum et recedens a malo, largissimusque omnium regum erat. Mortuo patre Valdemaro statim oritur dissensio inter ipsum Ericum et fratrem eius Abel. Ericus enim attendens Danicale imperium deminutum, attentavit (vt tenebatur) reuocare Nordalbingiam seu Holsatiam et Lubicenses sub corona[m] Daniæ, sed in his inuenit fratrem suum Abel, ducem Slesuicensem, sibi aduersantem et infidelem, qui defendebat Holsatiam, eo quod comites illius terræ Johannes et Gerardus erant fratres vxoris suæ, scilicet Mettildis, et hæc est vna causa dissentionis inter Ericum et fratrem Abel. Hic Ericus ex ardenti amore et deuotione ad deum et ad beatum Franciscum et ordinem eius elegit sepeliri apud eosdem fratres Roschildis in habitu ordinis eorum, super quo dedit literas maiestatis suæ sigillo munitas, quarum tenor sequitur et est talis: Nouerint vniuersi præsentis literas inspecturi, quod nos Ericus dei gratia Danorum Sclauorumque rex, præsentis vxore nostra regina et annuente, et præsentibus Vlrico de ordine fratrum minorum et Petro sacerdote nostro, in bona valetudine et sanitate corporis nostri votum fecerimus, vt in habitu fratrum minorum mori deberemus et in ipso habitu apud fratres minores Roschildis sepeliri, in cuius rei testimonium præsentis literas eadem die fecimus scribi et sigilli nostri appensione duximus roborarij. Datum Roschildis anno Domini 1241 nonas Junij; et cetera patet(!). Dicitur etiam, quod postea simpliciter fecerit votum, quod regno renunciaret, vt ordinem intraret. Sed hæc mors eius tam inopinata et accelerata impediuit. Item tempore Ottonis imperatoris primi Venzelaus dux

Boemiæ claruit iustitia et sanctitate. Cuius piis actibus frater eius Boleslaus inuidens ipsum occidit et principatum vsurpat. Hic Venzelaus post 300 annos passionis suæ huic Erico quiescentj per visum apparuit eique quo genere mortis [deberet mori] reuelat, præcipiens, vt in honorem ipsius, qui Venzelaus dice-retur, monasterium construeret. Rex autem e somno surgens cepit de sancto Venzelao, de quo nunquam ante audierat, ab episcopis et aliis, quis esset, perquirere, et certificatus, quod fuisset princeps Bohemiæ a fratre occisus, cepit ad honorem ipsius in Reualia Cisterciensis ordinis monasterium magnarum possessionum construere; sed antequam totaliter consumasset, fratre suo Abel procurante, sicut sanctus reuelaue-rat, est peremptus. Hic Ericus creditur fratribus adiutorio fuisse minoribus Roschidis pro loco tum erigendo et suis sumptibus incepisse construere, sed morte præuentus et guerris et proelius impeditus non potuit totaliter perficere, ideo diu stetit in structura. Regnauit annis nouemdecim cum patre et post mor-tem patris. Hic etiam Ericus ciuitatem Lubecensem infestauit et cepit Lubicenses in Schania piscantes, sed et illi Daciam clandestinis incursibus molestabant villamque Hafniensem, quæ tunc nec structione nec munitione perfecta erat, deuastabant, ipso Erico tunc existente in insula Femiæ et nuptias fratris sui Christopheri ibidem faciente. Anno 1243 Ericus rex duxit exercitum contra Abel in Chaldingh. Eodem anno Innocentius quartus factus est Papa in crastino beati Johannis baptistæ, et incensum est Claustrum Holm. Item anno 1244 obiit Johannes Slesuicensis episcopus. Electus est præpositus Eschillus et conse-

cratus. Item Jherusalem deuasta est a paganis. Eodem anno obiit Henricus Harpestreng medicus, et Randerus igne periit. Anno 1245 orta est discordia inter Ericum regem et episcopum Nicolaum, et eodem anno fugit in Noruegiam, et celebratum est concilium Ottoniæ et concilium Lugduni, et Ripis capta est a duce Abel. Anno Domini 1246 obiit foelicis recordationis Jacobus Sunonis, qui de villa Ostathæ præbendam vnam fecit, et duos mansos terræ in Auhatør ad vinum contulit ad celebrationem diuinorum per diocesin Roschildis, quo anno obiit domina Estrid¹⁾. Anno Domini 1247 quarto Calendas Maij dux Abel cepit ciuitatem Ripensem, in qua captus est dominus Esgerus, episcopus eiusdam ciuitatis, et multj milites et pueri domini regis. Eodem anno tertio Nonas Junij rex Ericus eandem ciuitatem recepit. Eodem anno combustum est claustrum Sore miserabiliter secunda vice et ecclesia sancti Canuti Ottoniæ. Anno Domini 1249 obiit in Claraualle episcopus Roschildensis Nicolaus; dominus Papa præpositum Jacobum fecit episcopum, et rex Ericus et aliqui canonici magistrum Asgotum super episcopatum Roschildis, quo anno obiit et Gunerus episcopus Ripensis. Anno 1250 Ericus rex feria tertia ante pascha a Schaniensibus fugatur de Lundis, qui secundo die paschæ rediens mulctauit Lundenses ad 15 millia marcarum. Eodem anno fecit capi ciuitatem Slesuicensem et deuastari et bona episcopalia confiscari, eo quod Eschillus episcopus ab ipso regalia non accepit, sed domino duci Abel adhæsit, et episcopus exulauit apud Innocentium

¹⁾ Ovensævnthe Jep (Jakob) Sunesens Hustru.

quartum. Eodem anno Ericus rex nocte sancti Laurentij martyris, anno sui regni 10, captus est per fratrem suum Abel Slesuigh proditiose et nequiter, quem tradidit cuidam militi peruerso, nomine Laghi Gudmundsson, cum complicibus suis viris Belial, qui ipsum abduxit nauigio in Sliam siue Mydsundtt et ibi primo decapitat eum, facta prius confessione; postea corpus eius venerabile inhumane ibi submersit, habuitque semper manum dexteram eleuatam super aquas. Piscatores autem inuenerunt corpus eius cum miraculo incorruptum et quasi eodem die decapitatum, cum capite. quod in ecclesiam beati Petri Slesuigh deportatum est et cum gloria et honore ibidem sepultum; cuius interfectores omnes et singuli miserabilj et turpissima morte perierunt. Anno vero Domini 1257 frater eius Christopherus rex veniens Slesuigh cum exercitu, corpus ipsius, quod ab omnibus reputabatur sanctum et colebatur, exclusis canonicis, a choro beati Petri abstulit violenter, et illud Ringstadis deferens cum magna pompa et apparatu ac solennitate ibi in ecclesia beatae virginis in choro apud progenitores depositum est, vbi tunc et etiam nunc temporibus nostris deus eius meritis et precibus multis impartiuit varia genera sanitarum, cuius sacra ossa postea de sepulchro translata sunt atque loco habilj ad hoc præparato in muro eiusdem chori venerabiliter colata per dominum Lagonem episcopum Roschildensem.

Anno 1250 Abel frater Ericj, dux Slesuicensis, factus est rex et coronatus. Eodem anno Eschillus episcopus de exilio rediit. Anno vero Domini 1251 rex Abel celebrauit concilium cum melioribus regni apud Rengsborg circa mediam quadragesimam et

quasdam novas leges libro legalj addidit. 1252 rex Abel concilium habuit Calundeburgis. Eodem anno frater Radulphus episcopus Burglanensis intrauit ordinem fratrum minorum, et electus est præpositus Olauus. Eodem anno frater Regnerus ordinis minorum electus est in episcopum Otthoniensem per præsentationem Abel regis, et dicitur fuisse primus minister Daciæ, qui inter eos scribitur Regnichinus. Eodem anno Jacobus episcopus Roschildensis factus est archiepiscopus Lundensis. Cum autem beatus Ericus (vt iam dictum) decapitari deberet, interrogauerunt satellites et ministri sceleris de thesauro suo, qui respondit, maiorem thesaurum, quem haberet in mundo, in quadam cista esse apud fratres minores Roschildis, tradiditque eis clauem ad cistam. Abel autem frater eius gaudenter ab eis clauem recepit. veniensque Roschildis nihil aliud in dicta cista inuenit quam vnum habitum cum corda pro fratre minore. Intelligensque per hoc propositum eius de intranda religione, grauiter dolebat et ingemuit de nece eius. sed iustissimus deus vltor sanguinis innocentis effusj. clamantis ad eum de terra, non diu distulit vindicare horrendum facinus istius Abel. Nam cum anno secundo regni sui Frisiam debellare vellet, et cum venisset cum exercitu forti in Eyderstat ad pugnandum contra Frisones, ibidem ab ipsis in vltionem necis fraternæ est occisus die apostolorum Petri et Pauli MCCLII, corpusque eius inter corpora aliorum ibi occisorum sine sepultura et honore permansit bestiis et auibus dilacerandum. Corpus vero beatj Ericj contra intentionem et conatum occidentium, deo ordinante, inuentum est cum capite incorruptum, et pompa

atque apparatu magno duplicis sepulturæ honoratum et sublimatum est.

Christopherus frater Abel successit ei in regno parum idoneus MCCLII et consecratus est Lundis ab Eschillo episcopo Slesuicensi. Hic parum habuit de industria naturalj, et ideo rustici inceperunt inolescere destruentes fortalitia et munitiones, pugnabantque contra eum. Eodem anno iste Christopherus coronatus est in regem et Margareta in reginam die natiuitatis Domini. Item anno MCCLIII vel MCCLIIII¹⁾ rustici occisi sunt iuxta pontem Læthræ, et rex Christopherus castrum Suineborgh vicit et destruxit et castrenses eiusdem decapitavit. Eodem anno Henricus Emiltorp cum exercitu Sialandiam veniens Schielueschore occupans, cui cum occurrisset rex Christopherus cum exercitu, a dicto Henrico fugatus est et plurimi Dani capti sunt et Sielandia in magna parte depopulata. Rex Christopherus oppidum Schielfiscore obsedit et dictum Henricum fugauit. Eodem anno bundones multas munitiones destruxerunt, et obiit Innocentius Papa, et episcopus Roschildensis Jacobus factus est Lundensis archiepiscopus, et Ericus filius Christopheri electus est in regem, et fratres prædicatores domum in Vortingborg ceperunt ædificare. Anno MCCLV obiit Eschillus episcopus tertio Nonas Aprilis. Anno MCCLVI Petrus filius Ebbonis obiit, et Haquinus rex fuit in Dania, et eodem anno Jacobus archiepiscopus celebrauit concilium prouinciale apud Væthel, et rex Christopherus celebrauit concilium suum apud Nyborg. Eodem anno rustici exerunt

¹⁾ Suhm mener (Hist. af Danmark X, 257), at Bondeoprøret ikke er udbrudt før senere.

se cum claua contra regem et nobiles. Anno MCCLVII reconciliatus est rex Christopherus cum rege Noruagiæ, qui et Christophero sponndit fidelitatem. Anno MCCLVIII factum est concilium prouinciale apud Haffniam circa festum Martinj. Et eodem anno bellum fuit Kærstrup¹⁾ inter regem et rusticos. Anno Domini MCCLIX captus est archiepiscopus Jacobus pro causa ecclesiæ Dacianæ a Christophero rege. Eodem anno occisi sunt tria millia hominum et ex parte Slauorum et ex parte bondonum, et Marchio et Dani reconciliati sunt, et concilium fuit Rostoch, et Ericus filius Christopheri regis coronatus est vndecimo ætatis suæ anno. Eodem anno (!) Jacobus Erlandi genere nobilis factus est archiepiscopus post Vffonem. Hic eodem anno in nocte beatæ Agathæ in sua domo violenter captus est, octauo (!) pontificatus sui anno, a Henrico de Mechelborgh satellite, et a Nicolao præfecto Lundensi, iussu regis Christopheri et Margaretæ reginæ, propter quod fuit interdictum, quod pauci seruauerunt in diocesi Lundensi et Roschildensi, in Jutia vero nulli. Defuncto rege Christophero aggrauatum et innouatum fuit interdictum super Margaretam et suos. Eodem anno Jarimarus princeps Rugianorum deuastauit Syalandiam in magna parte et fecit magnam stragem rusticorum iuxta Nestuedt et illud oppidum cepit, procurante Petro Bang episcopo Roschildensi nepote

1) Vistnok en Forvanskning for Kycæthorp (Kisserup i Voldborg Hrd.), som Chron. Dan. et præcipue Sialandiæ har. (Arne Magnussens Udgave S. 67). Jeg antager nemlig, at dette er det rette Navn paa Slagstedet, der i Krønikerne varieres saa meget (jvf. Suhms Hist. X, 356).

eiusdem¹⁾, et scribitur alibi, quod Christopherus rex a suis inuisus regno ejicitur. Iam enim per hæc tempora Dania in illum contemptum et miseriam venerat, vt facile a quouis impugnaretur. Eodem anno depulata est magna pars Synder Jutiæ circa Sliam a comitibus Holsatiæ, quo etiam anno Christopherus rex obiit Ripis et ibidem sepultus, et dicitur fuisse proditiose occisus, secundum vero alios veneno interiiit. Et eodem anno venit ordo sanctæ Claræ in Daniam, uocatus et fundatus per comitissam Ingerth, filiam Jacobi Sunonis, de Regenstein, quæ fundauit nobile monasterium Roschildis et dotauit sufficienter, adducens sorores de Argentina; quæ etiam comitissa dedit fratribus minoribus quatuor loca istius custodiæ, scilicet Roschildis, Haffnis, Calundeburgis et Nestuetis. Sepulta apud fratres minores ad dexteram summi altaris Roschildis. . . .²⁾ Anno Dominj MCCLIIII Sueci et Normannj voluerunt inuadere Daciam, sed reuersi sunt sine honore. Item Jarimarus Sclauus cum Petro episcopo filio Schielm Syalandiam ingressus interfecit ibi ducenta duo millia virorum, magnam prædam adducens et cetera³⁾.

Ericus filius Christopheri successit patri in regno, qui et ante mortem patris electus fuit, sed coronatus vndecimo anno ætatis suæ, Anno Domini MCCLX. Hic cognomen accepit Glipping, et hoc solummodo in

¹⁾ D. e. Jacob Erlandsens.

²⁾ Herefter findes den „Historia mirabilium in Ecclesia B. Petri Slesuici factorum 1252“ Ord til andet indført, som efter Pet. Olai Collectanea er trykt i Scr. Rer. Dan. V, 581—2.

³⁾ Hele Christoffer I.'s Historie afgiver en lidet tiltalende Prøve paa, hvorledes Petr. Olai kaster Begivenhederne mellem hinanden og gjentager nys anførte Efterretninger.

cronicis meis vulgaribus¹⁾, sed in cronicis Latinis scribitur Ericus Mæretsen vel Gipping²⁾. Huius anno secundo Ericus, filius Abel, factus est dux Jutiæ, Valdemaro fratre eius mortuo. Item Olaus episcopus Burglanensis occiditur in ecclesia per quendam militem Johannem Glop. Item anno Domini MCCLXI bellum factum est Lohætæ inter regem et ducem Ericum aliosque filios Abel in profesto sancti Olaj, et cecidit nobilitas Danorum ex parte regis propter proditionem Petri Finssen, qui principalis fuit in exercitu regis, captusque est rex cum matre sua, regina Margareta, cognomento Sprenghehest, et Nicolaus episcopus Slesuicensis et multj alij, et plures occisi, sed sequenti anno regina liberata est, quæ statim per Matheum Florthorp capi fecit Petrum Finssen et altissime suspendj ante castrum Nyborg, scilicet 1263. Sequenti anno, scilicet 1264, liberatus est rex ea conditione, vt Agnetem filiam Alberti marchionis Brandenburgensis virginem pulcherrimam in vxorem reciperet sine dote. Anno Domini MCCLXVI venit Guido cardinalis legatus domini Papæ in Daniam pro reformanda pace inter regem cum suis et archiepiscopum. Sed videns, se nihil proficere, festinauit egredi excom-

1) Naar Chronica vulgaria her er modsat Chron. Latina, saa ligger det nær at antage, at dermed menes „De danske Kroneke“, en plattysk Oversættelse og Fortsættelse af „Thom. Gheysmers“ Udtog og Fortsættelse af Saxo, der antages at være trykt i Lybek c. 1490. (Jvfr. Bruun, Aarsberetn. fra det store kgl. Bibl. I, 39—43). Mærkeligt nok omtaler Dr. Dieterich Schäfer ikke denne plattyske Krønike i „Dänische Annalen und Chroniken von der Mitte des 13. bis zum Ende des 15. Jahrhunderts“. Hannover 1872.

2) Jvfr. Scr. Rer. Dan. I, 124.

municans regem Ericum et matrem eius Margaretam cum multis aliis prælatis, clericis et laicis ac religiosi fautoribus eorum, regnumque supposuit ecclesiastico interdicto; ipsas tamen sententias pauci seruauerunt. Canonici tum Ripenses et moniales ibidem et claustrum ordinis Cisterciensis et fratres minores totius Daciæ per 8 annos cum dimidio seruauerunt. Anno vero Domini MCCLXVII regnum suppositum est interdicto, vel potius renouatum, et celebratum est concilium a quatuor episcopis, scilicet Jacobo archiepiscopo Lundensi prædicto, Petro Roschildensi, Esgero Ripensi, Bundone Slesuicensi, in quo concilio excommunicatj sunt Thucho episcopus Arusiensis, Johannes Burglanensis et plures alii prælatj. Item magna siccitas fuit ab annunciatione beatæ virginis vsque ad festum Botulphj, non pluit, et tamen fuit fertilitas, et rex Daciæ et Suetiæ occurrerunt ad inuicem apud Fauredale 1268. Eodem anno reædificatur castrum Chaldinghe, et tempestas magna fuit die Benedicti, et Clemens Papa obiit. MCCLXXII obiit dux Ericus, filius Abel. Rex autem Ericus pro paruulis ducis administrationem suscipere volens, arces et dominia cepit occupare; quod etiam comites Holsatiæ facere attentauerunt, ob quod bellum inter eos oritur. MCCLXXIII rex Ericus duxit vxorem filiam marchionis Alberti Brandenburgensis, nomine Agnetem, de quo supra dictum est per anticipationem. MCCLXXIII celebratum est concilium generale sub Gregorio X. Lugduni, et eodem anno moritur Jacobus archiepiscopus in reuersione de exilio, factus frater minor Lundis, apud quos et requiescit in choro sub lampade; et regina Agnes peperit Erico regi

filium. MCCLXXV Magnus dux Suetiæ expulit fratrem suum regem Valdemarum de regno, fretus auxilio regis Daniæ. et regnavit pro eo. Hic Magnus genuit Birgerum, postea regem Sueciæ, Ericum Finlandiæ et Valdemarum Ølandiæ duces. Eodem anno relaxatum est interdictum supra positum a Guidone legato. MCCLXXVI Magnus rex Suetiæ inuasit Schaniam. Eodem anno regina Agnes peperit secundum filium regj, et Valdemarus rex Suetiæ exulavit in Dania cum vxore et filio duobus annis. MCCLXXVII Ericus rex Daniæ fecit expeditionem bis in regnum Sueciæ, vt restitueret dictum Valdemarum et non præualuit. MCCLXXVIII Ericus rex Daniæ vastavit Vestgothiam, et Valdemarus rediit in Sueciam. MCCLXXIX consecratæ sunt ecclesiæ fratrum minorum Roschildis et Chalundis per dominum Stigotum episcopum Roschildensem, et domicellus Abel filius Abel regis obiit Suineburgis. sepultus ibidem apud fratres minores. Alibi habetur, quod iste Abel obiit MCCLXXVIII. MCCLXXX obiit inclytæ memoriæ rex Magnus Noruagis, et regnavit Ericus filius eius pro eo annos natus quatuordecim; et Ericus filius Erici regis Daniæ eligitur in regem viuentis patris. MCCLXXXI Ericus prædictus rex Noruagis duxit vxorem filiam regis Schotorum, et pestilentia pecorum fuit in Dania. MCCLXXXIII Valdemarus, filius Erici ducis, factus est dux Jutiæ, qui anno ducatus sui secundo captus est a rege Erico cum domino Thucone Affuelgaardt et incarceratus 1285. Sed sequentj anno, scilicet MCCLXXXVI, ad preces nobilium liberatus conspirare cepit cum Stigotio marschalco, Jacobo comite, Ranone, Agone

Cache, Vffone Dyre cammerario, Jacobo Blaafoodt et aliquibus aliis nobilibus regni, numero omnes duodecim, in mortem regis, qui et interfectus fuit clam et iugulatus truculentissime per aliquos ab eis missos, in sempiternum obprobrium Danorum, in Nørre Jutia in villa Finderup iuxta Vibergis, dum dormiret in lecto suo in nocte sanctæ Cecilie virginis Anno Domini prædicto, scilicet MCCLXXXVI, anno vero regni sui 27, sepultus est Vibergis in ecclesia cathedrali. Interfectus est autem Ericus iste ruri agens, venationis gratia, cum grauiter soporatus dormiret in horreo quodam, dormientibus etiam omnibus, qui cum illo erant. Ingressi sunt clam septem virj, præuia lanternula de industria armatj, quorum vnus regis caput manu enixum graui pugione perfodit. Ceteri autem inuadentes regium cadauer iam exanime intulerunt illi (quod dictu audituque horrendum est) vulnera mortalia quinquaginta sex, quorum fuit nullum infra pectus præter vnum.

Ericus primogenitus Erici successit patri in regnum, cognomento pius; nam etiam ante mortem patris electus erat rex, quamuis illa electio confirmata fuit et renouata sequenti anno, scilicet 1287. Christopherus autem frater regis Erici factus est dux Hallandie. Regina autem Agnes, audita morte maritj, fugit in castrum Nyborg cum filio paruulo Erico quatuordecim annos nato, atque ibj liberatj sunt. Sequentj anno, scilicet 1287, indicta sunt comitia Nyburgis, ad quæ totus senatus regni [conuenit], vbi discussa est causa interfectorum, et commissa est causa viginti septem nobilibus viris, qui et iurauerunt, dominum Jacobum comitem Hallandie, dominum Sti-

gothum Marschalcum, dominum Nicolaum Hallandicum, dominum Petrum Porsse, Ranonem, Agonem Cache, viros equestri generis, nec non Jacobum Blaafoedt cum Vffone Dyre Cammerario aliosque multos complices illorum veros esse Ericj regis interfectores, statimque data fuit sententia a toto consulatu regni contra eos die pentecostes, et proscriptione damnatj ac pace priuatj, nec non omnia bona eorum fisco regio adjudicata sunt pro morte regis. Qui fugientes ad regem Noruegiæ Ericum collecti sunt, quibus et concessit castrum Kongeldum, cui regi dictj profugi assignauerunt regnum Daniæ, qui et se præparauit cum magna multitudine nauium et copioso exercitu bellatorum, et applicuit primum littoribus Sialandiæ, sed ab illis repulsus est. Demum applicuit littoribus Jutiæ ad portum Limfiordtt, sed et ibj occurrentibus Jutis repulsi sunt. Demum idem rex Noruegiæ rediit ad propria. Dicti autem profugj ædificauerunt et muniuerunt insulam Hielm 1290. De qua frequentes insultus fecerunt in partes Jutiæ ac in naues per mare transeuntes. Sed quoniam Ericus adhuc infra annos prouectæ ætatis erat, Valdemarus dux Jutiæ habens fautores Ericum Langbeen fratrem suum ducem Langlandiæ nec non et proprium germanum Christopherum ducem Hallandiæ plerosque nobiles regni sibi insidiantes, tamen in omnibus protexit eum Deus¹⁾. Sed et regina Agnes mater regis prudenter

¹⁾ Da Stykket er meningsløst, idet der synes at være glemt et Prædicat til Valdemarus dux, hidsættes det tilsvarende Sted i S. R. D. I, 125: „Et quia multum juvenis erat, Dux Jucie Waldemarus, habens fautores plerosque nobiles regni, juveni Regi insidiabatur“. Ibid. p. 126: „Qui

se gerens ac aliqui nobiles, quorum corda Deus tetigerat, constanter pro rege stabant. Propter quod dictus dux habens secum aliquos regni nobiles occurrit reginæ in Schielfischør, nunc corrupte dicitur Schielskør, tanquam de bono statu regni cum ea tractaturus. Sed agentibus quibusdam proditoribus orta est ibi pugna inter ministros reginæ et ducis, duxque cepit reginam, quæ infra paucos dies per subtilitatem manus ducis euasit. Anno Domini MCCLXXXVIII, tertio anno sui regni, coronatus fuit [Ericus] Lundis in die natalis Domini. Qui castus et iustus, quamuis multos graues emulos haberet. Hic in iuuentute sua Sclauiam potenter deuastauit incendiis et rapinis cepitque ciuitatem Rostoch et multas ciuitates et munitiones circumquaque; ædificauit turrim fortissimam in Verne-minde, vbi postea fecit marchionem militem cum maxima solennitate. Humiliauit ciuitatem Sundensem multaque alia fecit, propter quod in multis regnis famosissimus erat. Hic duxit sororem Birgeri regis Sueciæ Ingeborgh in vxorem, quæ fuit filia Magni regis Sueciæ. Qui et vice uersa habuit sororem Erici regis Margaretam vxorem. Propter quam affinitatem magnas expensas postmodum Ericus rex fecit, nam dictus Birgerus rex cum vxore sua per germanos suos, Ericum et Valdemarum duces, captus et in turri positus fuit. Qui postea manus eorum euadens in Da-

... quamuis multos graves emulos haberet, scil. Walde-marum Ducem Jucie et Ericum Langbeen fratrem ejus Ducem Langlandie, nec non et proprium germanum Cristoforum Ducem Hallandie, et multas insidias sibi frequenter fecerunt, tamen in omnibus protexit eum Deus.“
Jvfr. S. R. D. II, 389.

ciam ad Ericum regem confugit. Ericus igitur bis exercitum contra dictos duces misit in Suetiam, sed propter falcitatem Danorum nichil ad intentum suum factum fuit. Tertia autem vice personaliter venit in Suetiam cum duobus millibus et quingentis dextrariis, erat numerus totius equestris exercitus sexaginta milia equitum. Statim autem dicti duces a facie eius fugerunt ad castra sua maritima, parati ulterius fugere extra regnum, si eos insequutus fuisset. Transiit igitur pacifice per Smalandiam et Osgothiam, nullo praesumente resistere. Intrauitque superiorem Sueciam ac potenter obsedit castrum Nicopense adeoque illud machinis impugnauit, vt ab intus manentibus defendi non posset. Cumque ad eum exire vellent et castrum resignare, ecce quidam Dani potiores, occulte corrupti promissionibus dictorum ducum, exercitum regis diuiserunt, atque regem [verbis] grauius inuadentes, ab eoque cum maiore parte exercitus recesserunt, in tantum, vt ibi vel captus vel peremptus fuisset, nisi extra-neos Teutonicos secum habuisset, qui secum fideliter permanserunt. Coactus igitur redire, dictos proditores post reditum suum in Daciam iuste vita priuauit. Cum autem esset in redeundo, praemissis legatis, occurrit ei alter dictorum ducum, scilicet Ericus, sicque cum eo placitauit, vt rex Birgerus tertiam partem regni Sueciae meliorem pacifice possideret. Cum autem dictus rex Birgerus in parte assignata maneret, intellexit, quod dicti duces iterum in malum suum machinarentur; sed astute praeueniens eos ad se inuitatos cepit, sicut ipsum prius ceperant proditiose, ac posuit in turrj in castro Nycopensi, vbi ipsum prius captum posuerant, ibique fame miserabiliter mortui sunt.

Qui autem in terra pro dictis ducibus zelabant, occulte exercitum congregabant, atque subito superuenientes regem Birgerum de terra fugarunt cum vxore et quibusdam liberis. Veniens igitur in Daciam ibi mortuus est ac cum regibus Daciæ Ringstadis sepultus. Rex autem Ericus iterum misit sororium suum domicellum Magnum, filium dicti Birgeri regis, in Sueciam cum exercitu ad pugnandum. Qui dum Vestgothiam intrassent, occurrentes sibi in bello trucidabant, atque venientes in Østgothiam intrassent castrum Stæcheborgh, populus autem prophanus illius regni superueniens, castrum obsedit ac oppugnauit, vt intus manentibus euasio nulla esset; propter quod dictus domicellus pro liberatione Danorum, qui secum erant, Suecis seipsum tradidit ea conditione, vt non læde[re]tur in vita vel in membris, super quo iurabant omnes nobiles illius regni, facientes super hoc publicum instrumentum sub sigillis. Sed mortuo Erico rege, quem plurimum metuebant perfidissimi et periuri, dictum domicellum, cui homagiati fuerant, dum pater suus in regno potens erat, tanquam hostem regni et inuasorem publice iudicantes, decollabant. Qui sepultus est cum auo suo Magno rege Ladelaas in ecclesia fratrum minorum ¹⁾).

¹⁾ Heræfter findes indført en ordret Gjengivelse af det Stykke af Chron. Eri Olai, som er aftrykt hos Fant, Scr. Rer. Svec, II, 99—100, og hvori Svenskernes Fremfærd mod den ulykkelige Magnus Birgersen fortælles. — Og derpaa følger Slutningen af Erik Menveds Historie ordret overensstemmende med hvad der af Petr. Olai Collectanea er aftrykt i Scr. Rer. Dan. I, 127—8: Waldemarus, Marchio Brandeburgensis — — — Hoc in libro quodam vctusto inveni.

Anno 1552 D. Escherus Bilde eques auratus & magister curiæ Regni Daniæ mortuus est, ac sepultus Hafniæ. Eodem anno decessit et ex hac vita Petrus Suawenius, Regis Daniæ legatus et orator, vir insigniter eruditus, in castro Jorsløu Sielandiæ, et is fuit decanus Roschildensis.

Anno Dñi 1553 dux Mauritius Marchio Misniæ ictus globo bombardæ occubuit in conflictu una cum duobus principibus, filijs Henricj ducis Brunsvigensis et principis Luneburgensis; hoc bellum exortum fuit inter ipsum Mauritium et Albertum Marchionem Norimbergensem 6 Idus Julii.

Anno proximo 1554 hyems valde acris & sæua erat, niues enim valde crebræ ac profundæ diu agros contegebant usque ad æquinoctium vernale. Moriebantur alicubi homines frigore in campis et syluis errantes. Item Johannes Fridericus elector et dux Saxonie laxatus captiuitate, qua apud Imperatorem detinebatur anno præcedenti, hoc anno obiit 5. Nonas Martij. Obierunt Ericus Erics et Canutus Rud, equites aurati regni Daniæ. Item vehemens & valde horribilis ventus spirabat et maxima tempestas, qualis ante multos annos non fuerat excitata, mense Aprilis. Eodem tempore Rex Daniæ D. Christiernus remisit ac clementer restituit omnibus ruralibus presbyteris et parochis tributum collectum et perlatum Coldingia. Exegerat enim a singulis pastoribus senos daleros. Hoc quoque tempore hyems valde acris & sæua erat. Niues enim crebræ ac profundæ diu agros contegebant, glacies quoque Pontum et flumina tutissime constringebat, moriebantur quoque multi homines frigore in campis & syluis errantes. Quo anno vehemens

& valde horribilis ventus spirabat, et maxima tempestas, qualis ante multos annos non fuerat excitata¹⁾.

Annus erat a Christo nato 1555, cum D. Auo Bilde reuerendus pater, olim Cancellarius Regum Johannis & Christierni ac tandem Episcopus Arusiensis, in domino obdormiuit in monasterio Sckoukloster inter quartam et quintam pomeridianam²⁾. Eodem anno Romæ extinctus est M. Johannes Blacchus Canonicus Roschildensis, vir præclaræ eruditionis. Circa hæc etiam tempora sub noctem circa quintam horam ac deinceps fiebant et conspectæ sunt creberrimæ coruscationes, et audiebantur tonitrua, id quod rarum, insolens et prodigiosum erat.

Anno 1556 apparuit Cometa, qui durauit usque ad 18. Aprilis, fuitque magna siccitas sequenti æstate, et insolitæ tempestates ortæ sunt. Hoc etiam tempore migravit ex hac miseria et mortali vita in beatam et immortalem vitam eximius et præclarus vir doctor Bernhardus Frisius, Regiæ majestatis legatus et decanus Roschildensis, estque sepultus Rostochii. Eodem anno in festo diui Mauritij deposuerunt Canonici Roschildenses suas chorales vestes ex mandato Regiæ maiestatis, relatores Andrea Barby, Cancellario Germanico.

Anno a Christo nato 1557 obdormiuit in domino reuerendus vir et magnæ prudentiæ ac pietatis nec non sagacitatis Canonicus Roschildensis M. Johannes Laurentii³⁾.

1) Synes at være en Gjentagelse af, hvad der ovenfor er sagt.

2) Den 10de April (Hist. Kildeskr. 1. R. I, 435).

3) Se Hist. Kildeskrifter 1. R. I, 112—15, 120. Af den af Prof. L. Daae udgivne Fortegnelse over nordiske Stude-

Anno a Christo nato 1559 cal. Januarij, hoc est die circumcisionis dñi, obiit illustrissimus et serenissimus princeps Christiernus tertius Rex Danorum & Noruagorum, Rex optimus ac præstantissimus, Regumque omnium, qui nunc sunt, præcipuum decus et gloria, ex hac miseria et mortali vita, ad dei et sanctorum omnium beatissimum cætum translatus est, frui-turque dulci consortio cælestis ecclesiæ, viuitque cum omnibus electis dei. Huius erat singularis pietas erga deum, quæ ipsum non nomine tantum, sed re etiam vera Christianum fuisse declarauit¹⁾. . . .

Fridericus Secundus, illustrissimus princeps, Rex designatus patre mortuo ad Daniæ sceptrata regenda conspirat, cuius gesta cum apud Dytmarsos sint varia ac multiplicia cum patruis, videlicet Johanne et Adolpho ducibus Holsatiæ, in aliud oportunius tempus seruabuntur. Solent enim Historiarum scriptores ab enarranda uiuentium principum historia prudentius abstinere, ea forte caussa inducti, quia plerique principes, cum iam sint optimi, postea pessimi euadere possint, & rursus qui iam videntur pessimi, nonnunquam ad optimos & clarissimos mores ante vltima fata conuertantur. Quocirca eandem Fredericianam historiam illis scribendam relinquo, qui fati eius superuiuentes efficacius testimonium perhibere possint, an per illum rexerit, qui dicit, per me reges regnant et

rende i Køl'n, ses, at han 1527 immatrikuleredes her, ligesom ogsaa hans Kollega „Nicolaus Hamer“.

¹⁾ Forfatteren meddeler en længere Karakteristik af Christian III og Beretning om hans gudelige Endeligt; men da den er uddragen af Jac. Bordings Ligtale over Kongen, hvilken findes trykt i Grams Udgave af Cragii Annal. Christiani III., saa forbigaas den her.

conditores legum recte discernunt. Quare nos tantum volo in fine horum Chronicorum admonitos, vt deo gratias agamus, quod filium, illustrissimum principem dominum Fridericum, dominum nostrum clementissimum, nobis dederit in regnis paternis successorem. Prece- mur itaque deum, vt mentem eius spiritu suo illustret, pia consilia & conatus iuuet, paternasque virtutes ita in eo confirmet, vt sit iustitiæ cultor et subditorum amator, et nos deus propitius respiciat, vt et eum ve- ris colamus cultibus, Regemque nostrum, optimi pa- tris illustrissimum filium, veris honoremus obsequijs.

Som et Tillæg til den gamle Roskildebroders Op-
 tegnelser hid sættes her nogle Roskildensia fra
 den Tid, da Peder Olufsen færdedes her og den nær-
 meste Tid derefter. Disse Stykker danne en Parallel til
 Dr. Jens Bircherods „Samling om Roskilde Capitels Præ-
 laturer, Præbender og Vicariater“, der findes trykt i
 Suhms Saml. I, 3, 106—35 ¹⁾. Det er jo bekjendt, at
 det rige Arkiv ved Roskilde Domkirke des værre gik til
 Grunde 1728, da Biskop Worm for at gjenneemse det
 havde ladet det bringe til Kjøbenhavn, hvor det brændte
 med hans egen herlige Bogsamling i den store Brand,
 der ødelagde den største Del af Hovedstaden, medens
 Biskoppen selv var fraværende ved Efteraarslandemodet i
 Roskilde. Hvad der nu kan samles, er kun ringe Lev-
 ninger af den rige Mangfoldighed, som fordem fandtes.
 Nærværende lille Samling gjør ikke i nogen Maade Krav
 paa Fuldstændighed. Det er kun et Udvalg, og flere
 af Stykkerne meddeles her i Udtog.

¹⁾ Nogle faa Breve af samme Art, ogsaa fra det 16de Aar-
 hundrede, ere meddelte i nærværende Hist. Kildeskrifter
 1. R. I, 490—7 og 726—7.

i.

Forskjellige Bestemmelser vedrørende Kapitlet i Roskilde.

1.

Christiann met Gudz naade Danmarcks, Norges, Wendes oc Gottes koningh etc.

Vor synderlig gunsth tilforn. Viider, at oss elsk^e Marquardt Vrne, eders capitels broder, canick i Roskilde, haffuer ladet berette fore oss, huorledes nogre canicker, som ther icke hoess domkyrcken besijdendes ære, haffwe noghen renthe, som kalles portiones, huilken skicket vere skall tiill thee canicker, ther besijdendes ære, tiill at giøre fattige degne oc pefflinge daulige almøsse oc hielp aff, som hand siger seg och nogre flere, ther tilstede ære, burde aff retthe at haffwe. Och er therfore begierendis vor scriffwelse, at hannom maa ther vdij vederfares, hues skeell oc ret er. Thij bede vij eder oc vele, at i met thet første lade tiilsiighe oc met capitels scriffwelse paamynde alle canicker, ther icke tilstede ære och saadhan renthe haffwe, at thee komme tiill capitell paa then dagh, som i pleye at protestere, oc tha paa then sag sige oc dømme, huess reth er, effther eders capitels statuter oc sedwanlig friihedt; oc atij aldeles retthe eder effter, at huilke canicker ther thaa protesterendes vorde, skulle holle theres protestatz retteliighen, effther capitels statuter, oc tha nyde oc beholde portiones mett andhen seduanlig rettighed i alle maade. Men huilke thet ey giøre vele, oc ey vundertagne ære vtij the priuilegier, vij eder gunstelighen giiffwet haffwe, thee skulle skicke theress fuldmyndige procuratores i capitell met alth rettighed, effther gammel sedwanne, som for thennom suare oc fyldesth giøre skulle, effther for^{ne} vore priuilegiers lydelse. Dog vore daulige thienere i vorth Cancellarij vndertagne, som vore priuilegier indeholde. Sammeledes vele vij, atij eff-

ther eders statuter, priuilegier oc sedwanliigh friiheder retthe huess anden brøst, ther i capitell befindes kand. Taghendes ther inghen forsømmelse fore, paa thet Capitell oc Roskilde schole deess bedre ved magth oc liige bliffue kand. Oc huilke canicker seg ther effther icke retthe vele, tha giiffuer oss thet tilkende, wij wille ther till finde raad. Thij lader thet ingenlunde. Beffallendes eder Gudt. Schreffwet paa vort Sloth Kiøpnehaffn fredaghen nest effther posche dag, Aar etc. Mdxlix. Vnder vort Signet.

Oss elsk^e Prælater, Canicker oc menighe Capitell, som nu boo oc residere hooss Roskilde domkyrcke, sambtligen och huer besynderlighenn.

2.

Vij Pedher Suaaw deghen, Anders Barby prouest, Jeip Heye cantor, paa synd principals Stig Porss Erchedeghens oc synne egne vegne, Albret Lauritzen, Jens Rosengardt, Claus Rosengardt, Gotschalck Wedzell, Hans Lauritzen, Seuerin Olssen, Niels Black, Joachim Beck, Jens Nielssen, Jens Jørghenssen, Oluf Offessen oc Niels Friis, Canicker i Roskilde, giøre witterliigt alle met thette vort obne breff, at aar mdxlix, tisdaghen nest effther sancti Mauritij dag, paa worth capitels huss, effther Kon. M^{tatis} vores kiereste naadige herres scripteliige beffalning, vore skicketh for oss erligh oc welbyrdig Suendh Lagho Vrne, fuldmyndig paa syn broders Marquardt Vrnes, vor kiere metbroders, vegne; beretthendes for os, som for^{ne} hans broder tilforn haffude ladet Kon. M^{tatt}. tilkende giiffwet, at hannom skeer hinder paa noghen renthe i Capitell, kalles portion, som hannom oc nogre aff the andre Canicker, her daulige residere, rettheliighen tilkommer, huilken nogre andre Canicker, som icke hooss

domkircken daulige nw besijdendes ære, ey helder ære priuilegieret, occupere och vdiij vere haffue. Og endeliighen begierede, at vij effther Kon. Ma^{tatz} befaling ther paa siighe oc dømme ville effther capitels statuter oc sedwanliig friiheder, huess ther om retth er, som vij fore Gud vele andsuare oc for hans naade vere bekende. Tha effter Capitels gamble friiheder oc sedwanne oc biscop Lagho Vrnes (saliig met Gud) met menige Capitels affsaugde dom, som vdiij liige sag dømpt er, oc vij i Capitels register clarlighen beffundet haffwe, huilket oc oss alle vittherligt er, at saa tilforn tiidt skeedt er, Sighe vij saa ther paa, at alle portiones, bona communia oc distributiones bør altiidt aff retthe at vere oc bliiffwe tiill the canicker, her hoss domkircken daulige besijdendes ære, holde huess, kosth oc thienneste effther capitels statuter, Kon. M^{tatz} ordinantz oc priuilegier, giørendes daulige almøsse tiill fattige degnes og pefflinges vnderholdning aff then oc anden kirckens renthe, religionen tiill forbeydring oc gode, som thee for Gud pligtughe ære. Oc effther samme vor dom vacerede nw tuenne portiones, Kwndby oc Storebede, som Erick Krabbe oc Benth Bilde occuperede, dog thee icke residerede eller haffwe nu protesteret de residendo, ey helder ære priuilegiati. Oc ther fore strax opterede Marquard Vrne per procuratorem portionem Kundby, oc mester Oluff Offessen for^{ne} portionem Storebede, met alles vore sambytke. In cuius rei testimonium Sigillum nostrum capitulare presentibus literis est appensum. Datum anno, die et loco quibus supra.

3.

Vij Pedher Suow deghen, Anders Barby prowest, Jeip Heye cantor, Albreth Lauritzen, Jens Rosengard, Claus Rosengard, Gotschalk Vedzell, Jens Niels-

sen, Jens Jørghensen, Oluff Offessen oc Niels Friis, Cannicker i Roskilde, giøre witterligt, at Aar mdxlix tisdaghen nesth effter sanctj Mauritij dag paa vorth Capitels huss, ther vij effter Kon. Ma^{tatz} vor kiereste naadige Herres scripteliige beffalingh forsamblede vore, at retthe hues brøsth, som emodt capitels statuter i nogre forledne aar paakommen er, Capittel oc Roskilde schole till stort affbreck, oc eblandt andet gaffue vore medbrødre, residentes Canonici inter quindecim, tilkende, at canonici absentes inter quindecim, som icke studerede eller vare commensales Episcopi, gaffue aarlighen effther vore statuters lydelse mensam aff theress præbender, huilketh thennom strax effther bispernes tiidt forhindreth er. Oc ther fore begierede, at thennom motthe vederfares ther vdij huess ret er. Tha effter Capitels statuter, som thet obenbare forklare, oc som nogre aff oss selffwe haffwe aff vore præbender inter quindecim samme mensam vdgiiffwet, ther vij icke residerede, oc oss witterliigt er, at thet altiidt i bispernes tiidt vdgaffs oc betalleth bleff: Sige vij saa ther paa fore retthe, at Canonici absentes inter quindecim, oc icke thienne Kon. Ma^{tat} vdij hans Naades Cancellarij eller studere, er pligtughe effther capitels clare statuter oc gamble sedwanner at gifue mensam aff theres præbender, effther som thee vdij Capitels register taxerede ære. In cuius rei testimonium Sigillum nostrum capitulare his nostris literis inferius est appensum. Datum Roskilde anno, die et loco et supra.

4.

Foruden these tuenne affsaugde Domme bleff oc andet mere reformeret oc skicket, som effther Kon. Ma^{ts} beffaling i Capitels register nu indschreffuett er, syndherlighen de residentiis et earum inuentariis,

item de procuratoriis, quod canonici absentes suos habeant procuratores pleno iure hic quotidie residentes, qui pro eis resideant, et in omnibus iuxta statuta et priuilegia nostra satisfaciant. Illis dumtaxat exceptis, qui regiæ maiestatis in eius Cancellaria quotidie seruiunt. Quod si tales sibi procuratores constituere noluerint, liberum est Capitulo eos constituere iuxta priuilegium etc.

Samtidig Optegnelse i Kgl. Bibl., Saml. t. Adelens Hist., Fasc. 59, Nr. 28.

ii.

1555. 30te Januar. Et Brev vedrørende Bygningen af et nyt Orgel til Roskilde Domkirke.

Vii epterscreffne Niels Frijs, Cantor ¹⁾, Niels Black oc Jens Jørgensen, Canicker oc kyrckeuerge tiill Roschilde domkyrcke, giøre alle [w]itterliigt, at erliig oc beskeen mand mester Hermen Raphaelssen, [org]-emester, haffue nw i dag fran seg anttuordet thett nyæ orghe[we]rck her i domkyrcken oc thett ladett probere mett forstandige [o]rgemestere, som ther paa leigt haffue, oc forfaarett ock forsøgt alle stemme, att samme werch ock arbejde findes att wære fuldkommet, och inthett bædre och merckeliigere her i Rüiget, effter thet forpliigtelsse breffs lydelsse, som hand oc hans medbroder Mester Peyter Sneckere oss paa Capitelis wegne giffuett haffde. Och haffuer samme Mester Hermen mett thee gode karle, som mett hannom paa samme werck arbejdet haffue, giordt merckeligt fliidt paa samme arbejde, att thett er fuldkommet, endog at forscreffne Mester Petter Sneckere, som woor mett att begynde samme arbejde, bort rømpte.

¹⁾ Se Saml. t. Fyns Hist. og Topogr., VIII, 186—7. 399—400.

Thij tacke wij forscreffne mester Hermen fore throo tieneste oc gott arbejde, oc therfoore haffue wij nw aldeles affregnett och affbetaldt then gandske swm, then sidste penning mett then første, hues wij poo Capitels oc domkyrckens vegne forscreffne Mester Hermen oc Mester Peytter bode tiilsammen loffuett haffde, epter wort obne beseglde breffs lydelsze, oc thett aldeles fuldgiort forscreffne mester Hermen, saa hand nw haffuer oss forscreffne wort [breff ighe]n anttuordet, mett syn nøgafftiige quittancie, bode fore [seg oc syne] arffuinge oc forscreffne mester Petter oc alle andre, po [talle kwn]ne, for aldt ydermere tiillthall eller kraff om nog[re ydermere] penninge eller betallning for samme arbejde vdj n[ogre maade. T]iill hues ydermere wittnesbyrdt trycke wij wore S[igneter neden] foore thette woort obne breff. Giffuet vdj R[oschilde onsd]agen nest æpter Sanctj Pauli conuersionis daag Aar etc. Mdlv.

Samtidig beskadiget Kopi blandt Danske Selskabs Papirer i Geh.-Ark.

iii.

Kapitlet i Roskilde skriver til Kong Christian III: Ærkedegnen i Roskilde, Sti Pors, er død samme Dag, „saa give vi Ed. Kgl. Maj. ydmygeligen tilkjende, at Ærkedegnedømmet og Cantoriet her i Roskilde ere de provisione et collatione Capituli, som Ed. Kgl. Maj. haver de andre to Prælatedømme, Degnedømmet og Provstiet, her i Roskilde at forse, og Ed. Kgl. Maj. samtykte samme Sti Pors til samme Ærkedegnedømme efter vort Kaar og Skrivelse; saa have vi nu efter vore gamle, sædvanlige Friheder der til kaaret og udvalgt Ed. Kgl. Maj.s Sekretær, Lage Brockenhus“. De bede nu om Kongens Stadfæstelse paa dette Valg. „Sammeledes bede vi og ydmygeligen og

gjerne, at Ed. Kgl. Maj. vil værdes for Guds og denne vor Skrivelses Skyld at unde Mester Frants (Andersen), vor Skolemester, som er en god, lærd Mand og udi mange Aar har gjort Tjeneste og stor Frugt her i Skolen ¹⁾, det Canoni, som nu ledigt bliver efter forskrevne Sti Pors“. Roskilde, Torsdag for S. Dionysii Dag 1556.

Orig. i Geh.-Ark. Topogr. Saml., Roskilde Nr. 100.

iv.

1558. 1ste Juni. Roskilde-Kanniken Hr. Jens Jørgensens Testamente.

In nomine domini Amen. Jeg Jens Jørgensen, Canick vdj Roschillæ, besynnyndis inthett att være vessere endt døden oc inthett vwisere endt dødsens tymmæ: Tij skycker jeg nw mytt testament oc yderstæ villie aff thett, som Gwdtt haffuer meg forlentt vdj saa made, som her effter fy[nnes]. Fførst gyffuer Jeg her till domkerkens, hoess hwilken Jeg vdweller [mytt] leyestedtt, xv daler. Item domino cantorj, som Jeg vdweller till myn [testamentarium], en rosen nobell. Item Jens Rosengar en rynsk gyldene. Item Claws [Rosengar] en rynsk gyldne. Item her Sewren Olsen en englott. Item her [Niels Black?] en wngers gyldne. Item her Jens Nielsen, som jeg oc vdw[eller till myn testa]mentarium, en Rosen nobell. Item mester Frantz en gyldne. [Item her Hans] Henricsen en gyldne. Item mester Anders Laurensen Skolemester en Item mester Peder Paulino en englott. Item hans hwstrw Bar[bara] Item her Niels capellaffn i pund malt oc en syæ flesk. Item kongeli[ge Maie-

¹⁾ Frants Andersen blev 7. Okt. 1546 immatrikuleret ved Universitetet i Køln (Norsk hist. Tidsskr. III). Se forøvrigt Bloch, Roskilde Domskoles Hist. I, 37—8. Rørdam, Kbhvns. Univ. Hist. I, 671. II, 50. 521. IV. 316. Ny kirkehist. Saml. I, 468. III, 486. 548. IV, 95. 248.

stat en] Sølf [s]toff mett logh, som veyr vedtt xxviiij loett. Item her abbett [Peder Ingvorsen i] Eszerom en dobell ducatt. Item Herløff Trolle en englott. Item her Jørgen Succentorj en englott. Item Rasm[us] en dale. Item her Anders Madsen en dale. Item alle vicariis x marck. Item [pres]ternæ vj marck. Item hwer locatt en dale. Item klockeren en dale. Item kors[deggen] j dale. Item myn søster dotther Bodill Henricks vdj Hellsingør en sølf stoff paa xviiij loett oc x daler. Item hennes hosbonde Henrick Powlsen x daler. Item hwertt aff hennes børn, som eræ v, x daler. Item myn søster dotter Lwtzæ Jørgens en sølf stoff paa xviiij loett oc x daler. Item Jørgen Nielsen hennes hwsbonde x daler. Item hwertt terres barn, som ære try, x daler. Item min salige oc affgangen søster søns Peder Søburgs børn, som ære iiij, hwer x daler. Item skall tyszæ forneffnde børns gaffuæ indleggis her hoess capittel vdj sacristitt, som løffuer jtthundritt oc tywæ daler, som Jeg anttworder myne testamentarios, indtill saa lengæ [att] the blyffuæ terris egnæ vergæ; oc hender thett seg, att nogle a[ff forscreffne] børn blyffuer ther for inden døder oc aff gangen, saa skwl[le ther andre,] som igen [leffue,] være the dødis oc aff gangnis arffwinge, oc ickæ [fader oc] moder. Item gyffuer Jeg Dorothyæ Peder Søburgs effterle[ffuerske] paa iiij loett oc en ryngs gyldne. Item hennes hosbonde Jacob gyldne. Item till Helsyngørs kyrcke iiij daler. Item Magdalænæ, som [meg] tien, en seng mett synæk klæder, saa goedt som v daler, oc en lyde[n] bryge kædell vedt en tønne stoer; Item then skiffuæ, som staer i then stwæ vedt then nørre veeg mett en skuæ lædickee; then kystæ, som Jeg loed giøre oc en sortt hyelmiett koo. Item myn tienistæ pyge Kyrstinæ en seng mett klæder, saa goder som x marck, oc en koo, som kallis hennes koo,

oc x marck penninge, Jeg blyffuer hende skyldig nw till sanctj Michaelis dag. Item Hans Andersen, som meg tienttæ, x daler. Item hans fader Anders Nielsen i dale. Item Kyrstinæ Peder Ipsens vdj Nødebode i dale. Item Marine Powill teylmesters i dale. Item Peder Hoffmandt myn frende vdj Helsingøer i dale. Item Magens Henricsen, som nw stwderer vdj Vittenbiærgæ¹⁾, ij daler. Item Jacob Kollingburge vdj Køffuenhaffn en rynsk gyldne. Item hans høstrw Bodill en rynsk gyldne. Item Powil elsen ibidem i dale. Item hans høstrw Marine en dale. Item Niels Hammer i L en dale. Item Hennyng Berindsen burgemester her vdi Roskille i dale. Item [hans] høstrw Berytte en dale. Item Olwff Scriffuere byfoedt i dale. Item hans [høstrw K]yrstinæ en dale. Item Jens Hemmyngsen burgemestere en dale. Item Dyricks j pund maltt. Item Mettæ Matysæ j pund maltt. Item the viii Qwinder vdj hellig gesthws hwer i marck. Item Ysaac Mauridsen²⁾ i dale. Item Morthen meg nw tiener i dale. Item xv marck att skyfftæ blandt fattege vdj kerken effter myn Jordefer, Item en bastwgang mett en rwnder vdgifftt. Tettæ mytt testamentt oc yderstæ villie beffaller Jeg erligæ og vysæ mendtt, mester Olwff Offessen cantor oc her Jens Nielsen canick, till thennom at anamme oc effter thennæ myn yderstæ villie vd att rede, som the andsware ville for Gwdh. Forbywdenis alle, besynderlige mynæ arffwinge, thennom her emodt nogett hynder att gøre. Till wittnisbyr er thettæ myn egen handscrifft oc wnder mytt Signett. Datum Roskille onsdagen wdj pynttzæ vge anno dominj millesimo

¹⁾ Se Ny kirkehist. Saml. IV, 84—5.

²⁾ Formodentlig den som latinsk Poet siden bekendte Isak Movritsen (Gyldeleianus), der døde 1585 som Rektor og Kannik i Lund.

quingentesimo quinquagesimo octauo. Item till skoo. wallmell oc lærytt att gifuæ fattege folk vdj Gwdhs naffn itt c marck.

Bagpaa med en gammel Haand:

Testamentum Joannis Georgij canonici, 1558, circiter iij^c daler.

Original med tre paatrykte Segl iblandt Danske Selskabs Papirer i Geh.-Ark.

v.

1559. 27de April. Admiral Christoffer Trundsen ansøger Kongen om et Kanonikat i Roskilde til sin Søn, der studerede ved Kjøbenhavns Universitet.

Min wnderdaniige plictig trow thieniste ethers Kon. Matt. altiid forsendt mett Gudt. Høyborne oc stormeg^{ste} første, kierriste naadige herre. Betacker jeg ethers kongeliige mtt. wdmygeligen for all gunst oc naade, som ethers kongelige Mtt. wdj mange maade giordt och beuist haffuer. Kierriste naadige herre, wærdis ethers naade att wille wiide, att Gudt almectiste haffuer kallet her aff thenne werden Lauritz Hanszen, som wor ethers Naadis Slotz schriffuere her paa Kiøbnehaffn, oc handt haffde i forleningh aff ethers Naadis saliige herre fader eet Canicke dom i Roskyld. Er ther for min wdmyge bøn, att ethers Kong. Matt. wille wærdis att wnde mig forskreffne Caniche dom tiil en miine sønner, ieg holder hær til studium hooss ethers Naadis vniuersithet i Kiøbnehaffn, till hiælp oc trøst, att handt maathe thes fligteligere forfremis i sin bog till Gudtz ære, oc tiæne i fremtiden ethers Naadis Høymegtighedt, huor orsagen siig kunde begiiffue; oc ethers Kong. Matt. wilde betencke mine wilquaar, att ieg haffuer mange børn, och min lange tieniiste, ieg haffuer trouligen be-

uiist ethers Naadiis salige herre fader, och will aff myn wderste formuge beuiise ethers Naadis kong. Matt., oc eders Naade wille wærdiis till att giiffue miig ett gunstiigt oc naadiigt suor wdj thenne min begiere, huilkiidt ieg som en wnderdanig trow tiener will redebon befindis mett all wdmyghedt aff myn ringe formuge altiidt medt min welwilliig tieniste trouligen att beuisse, som ieg ethers Kong. Matt. thesplygtig er. Oc will haffue ethers Naadis kong. Mtt. till langsom regimenth Gud almectigste mett siell oc liiff befallit. Schreffuet i Kiøbnehaffn then 27de Aprilis anno Mdlx.

Eders Naadis
wnderdaniige trow tæner
Christoffer Trundszen.

Orig. i Geh.-Ark., Topograf. Saml., Roskilde Nr. 103.

vi.

1559. 19de September. Kong Frederik II tilskriver Hr. Erik Krabbe og Hr. Herluf Trolle, Riddere, vore Mænd og Raad, samt Klavs Rosengaard, Hr. Niels Black, Hr. Søffren Olsen og Hr. Jens Nielsen, Kanniker i Roskilde: Hans Skovgaard, Provst i Roskilde Domkirke, havde berettet, at Provstegaarden sammesteds, som han nu skulde annamme efter Anders Barby, var meget forfalden. De ovennævnte Mænd skulde derfor optage Svn over den og gjøre Indberetning om Gaardens Tilstand.

Udkast i Geh.-Ark., Topogr. Saml., Roskilde Nr. 104.

vii.

1561. 22de September. Erklæring afgiven af Kapitlet i Roskilde om en Afgift, som plejede at ydes af S. Nicolai Alter og Vicarie i Roskilde Domkirke.

Wij effterscreffne Oluff Offessen Cantor, Seuerin Olssen, Niels Black og Jens Nielszen Canicker i Ros-

childe, gjøre wiiderliigt alle, och kiendes mett thette wort obne breff, oss i sandhedt fuldkommeligen wiiderliigt att wære: Først ther salig hederliig Mand Doctor Ditløff, Cantor i Kiøpenhaffn, sancti Nicolai Altere oc Vicariam her i domkyrcken i Forlening haffde, plegde hand aarligen at laade yde tiill Capitell fire Pund Byg aff en gard i Sterckinge, Jens Albretssøn nw iboor, oc tw pund Byg af en anden Gard i Redersløff, Jens Olssen iboor. Huilcke thoo garde liigge tiill samme Altere. Sammeledis haffuer och høglerdt mand Doctor Cornelius, nw Vicarius tiill for^{ne} Altere, laadet ydt forbenefnt sex pundt Byg aff samme tuenne garde aarligen ock bethimeligen tiill gode rede, fore then rettiighed ock friihedt, oc effther gamble sedwanne, Capitell ther tiill haffuer. Men thet treddie pund Korn aff then gardt i Redersløff, sammeledes smoredzle, gesterii, gardfestning mett aldt anden begge gardes herlighedt, ehuadt thett helst wære kand, pleyer altiitd att bliffue hooss for^{ne} Alteres Vicarium och rette eyermand oc ingen anden, wbehindrett i alle mode. Tiill witnesbyrdt, att saa i sandhed er, som forscreffuett staar, henge wii wore Signeter neden foore thette wort obne breff. Giffuett i Roschilde Sancti Mauricii dag, aar etc. Mdlxi.

Afskrift i Langebeks Diplomatarium i Geh.-Ark.

viii.

1565. 22de December. Oluf Offesen, Cantor til Roskilde Domkirke, Jens Nielsen, Sacristanus, og Anders Lauritsen, Kannik og Skolemester, ibid., kvittere for 150 Mark Pendinge, runde Markstykker, som vi havde modtaget af Anders Bentsen, Foged paa Herlufsholm, som Rente af 1000 Daler, Fru Birgitte Gøye

har givet til fattige Skolepersoners Hjælp og Underholdning i Roskilde.

Orig. i Geh.-Ark., Topogr. Saml., Herlufsholm, 14.

ix.

1566. 29de September. Dom afsagt af Stifts-Lensmanden og Kapitlet i Roskilde om den aarlige Afgift, Præsten i Torup paa Halsnæs skulde yde til S. Agnete Kloster i Roskilde.

Wii ephther skriiffne Biørnn Andersenn till Stennholt, konn. Matt. beffalinngs mannd offuer Siellandz stigt, Lawge Brockennhuss till Folderup, erchedegenn till Roskilde dom kierce, mester Oluff Offessenn cantor, Claus Rosenggaard till Thaagerud och Niels Hemmingsenn, doctor, canicher ther sammestedt, gjør alle witterliigt, atth aar ephther Gudz byrdtt mdlxvi, onsdagen nest fore sanctj Michaelis dagh, paa calennte hwssid wthii Roskilde skickidtt war erliigh ock welbyrdiigh mandtt Byrge Trolde till Lilløø, høffuitz mandtt paa Jungshoffuit och beffalingsmandd offuer sanncte Aganete closter wthij Roskilde, hanns budtt och thiennere Jørgenn Hannsenn, medtt fult magtt paa for^{ne} Byrge Troidis wegnne, och hagde wthii retthe steffnidtt hederlig mannd, her Rasmus Jennsenn, sognneprest till Torup sognen, ephther huilckenn steffning for^{ne} her Rasmus och y dagh møtth er, och først beretthe for^{ne} Jørgenn Hannsenn, huorledes for^{ne} Torup sognen er funderitt til Sancte Agnete closter och skall ther aff giiffuis huertt aar for en penss eth pund wox, sextenn lam, och sexthenn par hønns, ephther som gamble breffue och fundatzenn wduisser, och ephther som saliigh her Marquors, for^{ne} her Rasmussis formandz, reuersall bemelder ¹⁾, ock tilltholid handd

¹⁾ Den Forpligtelse, som Hr. Marquard Madsøn, Sognepræst til S. Margrete Kirke paa Halsnæs, udstedte den 20de Fe-

for^{ne} her Rasmus. for handn haffuer forholditt huertt aar hoss segh aff for^{ne} pens, then stund handn haffuer werett ther, i pund wox, i lam, i par hønns. Thisliigeste for handn och haffuer wrettheliigh wnderuist kann. Matt. och wilde ther medtt aff klage samme affgiift, emodt sin egegn løffthe och eedtt, som handn nogle aar sidenn haffuer loffuit och tilsagtt for^{ne} Byrge Trolde; och er ther fore paa Byrge Trolde wegnne begierindes, hui rett er. Ther till suarede for^{ne} her Rasmus, och bekiende segh, att haffue for^{ne} Torup sogenn aff for^{ne} sancte Agnete closter for then for^{ne} tax, och wiste segh med ingenn vndskyldingh att kunde forkorthe samme pens, wdenn hui for^{ne} Byrge Trolde will hannom weluilliigenn affgiiffue. Sambledes bekiende handn och saa, atth paa tridie aar siidenn taliidtt handn medtt Byrge Trolde om samme pens, och tha loffuit atth wille wdgiiffue thenn till gode rede, och icke widere solicitere kon. Matt. eller nogenn anddenn ther om. Men for thenne store skat och tynnge nødes handnt nw til att bede kon. Matt., at hanns naade wilde naadeliigen forskone hannom, och affgiiffue for^{ne} pens. Dogh icke wthij thenn meningh, atth handn tenckte atth fortørne eller giøre for^{ne} Byrge Trolde nogenn moduillighedtt ther medtt, men war nw offuerbødiigh att wilde gierne formindes hoss Byrge Trolde, och begierid, atth handn ther medtt maatthe were tilfriidz. Ther till suarid for^{ne} Jørgenn Hannssenn, att hans beffalingh lyde icke ther paa, menn handn paa for^{ne} sin hosbundes wegnne war en endeligh sentendz begierindes emellom segh og her Rasmus, om forbemeltt her Rasmus icke ydermere burde at haffue thet wthij Byrge Trolde minde, om handn fremdeles skall be-

bruar 1532, og hvorved han forpligtede sig at betale den ovennævnte Afgift til S. Agnete Kloster, findes i Geh.-Ark., Topogr. Saml., Halsnæs Nr. 1.

holde samme sogenn; med mange flere Ord thennom ther om emellem løb. Tha ephther tilltalle, gjensuar, och ephtertj for^{ne} her Rasmus haffuer icke till gode rede wdgifuit thenn penss, som salig her Marquordtt for hannom giiffuitt hagde, men nogle gange haffuer thenn willid wrangeliigen affklagid, emod sin løffte och eedtt, for^{ne} Byrge Trolde mod willigen, tha siige wii ther saa paa, att for^{ne} her Rasmus er plicktiigh att fuldgjøre then tilbørlich affgifftt, som ther affgaffues y for^{ne} her Marquordz tidt, wden huis Byrge Trolde wil hannom ther aff sielff tilgiffue, och siden at haffue thet y Byrge Trolde minde, om hannodt lennger will bliffue wedt for^{ne} Torup sogenn. Till windesbyrdtt haffue wij woris singneter her wndertrøckett. Datum vt supra.

Orig. med fem Segl i Geh.-Ark., Topogr. Saml., Torup Nr. 3. Om Torup (Tovethorp) Kirkes Forhold til S. Agnete Kloster i Roskilde findes videre Oplysninger i De ældste danske Arkivregistraturer IV, 277—8. Diplom. Svecan. ed. Hildebrand IV, 533—4. H. Knudsen. Danmark i Middelalderen 1. H., S. 97 ff.

x.

1568. Jordebog over al Roskilde Kapitels og Domkirkes Rente og Indkomst.

Orig. i Univ.-Bibl., Arne Magn. Saml. 876. 4to. I Geh.-Ark. (Registr. 89, p. 57) findes en Jordebog over Domkirkens og Kapitlets Rente og Indkomst 1614, med andre Akter vedkommende Domkirken og Kapitlet i det 17de Aarhundrede.

xi.

1568. 16de Juni. Roskilde Bytings Vidne om Salget af Brasen Gaard i Roskilde til Mester Peder Povlsen, Kannik og Sogneherrre sammesteds.

Vij effttherskreffne Oluff Michelsenn, Kong. May. byffogitt y Roschilde, Jenns Henningsen, Niels Ja-

cobsen, borgemesthere her samestedtz, Jenns Persenn Jude, Jens Persenn schomager, Matz Lauffritzen, Domianss Hendrichsenn oc Reynoldt Hansenn, Raadmentd ibid., gjør witterligh for alle mett thette wortt obene breff, at aar efftther Gudtz bødtt Mdlxviij, Onsdag nest efftther Witus et Modesti dagh, som er thenne 16de dagh Junj, vaar skickett for oss paa Roskillede byting erliig quinde Anne Peders datther, salige Sørenn Thomesens efftther leffuerske, borisker ibid., Per Offuersker boriger i Kiøffnngghaffn paa sin høstru Marine Kieldtz datthers oc hans høstrus søsther, Marine Kieldtz datthers (sic), wegene, Karine Weladtz datther oc Maren Sørensdattther, werindis y Kiøffnngghaffn, solde, skøtthe oc affhende fraa thennem oc thieris arffuenge, føde oc wfødde, oc till hederlig høglerdtt Mandt, Mester Peder Powelsen, Canich oc sogne herre till Roskillede dom kircke, oc hans høstru, børnn og arffuenge, føde oc wfødde, Brasenn gaardt mett ett huss oc hauffue, ligendis er her y Roskillede y S. Wols gaade, nest sønden op till Jep Brondtz gaardt, oc nest norden op till Mesther Peders egenn haffue, som fordom Frandt Bosenn otthe, oc wd till Aalgade, mett all for^{ne} haffues rettthe till legelse wdi brede oc lenge, som hann nu beffatt, begrebett oc forffunden er, oc aff arildtz tidtt weriitt haffuer, inthet wnndertagendes y nogen maade, dog mett sodane wilkaar, att for^{ne} Mester Per oc hans arffuinge skal giffue ther aff huertt aar till iordskøldtt till poske till S. Lucii kirckes predichstol xxvij β danske. (Derefter følger den sædvanlige Skjøde-Formular).

Orig. paa Pergament i Arkivet paa Gavnø; ved Brevet har hængt ni Segl, der nu alle ere affaldne.

xii.

Kong Frederik tilskriver Bjørn Andersen (Lensmand paa Roskildegård) saaledes: Til det Hospital

i Duebrødre, som Kongen paa ny har funderet og med Rente forbedret, har han givet den øde Kirke bag ved „vor Gaard“ i Roskilde, som kaldes S. Olufs Kirke, saa at den strax maa nedtages, og alt, hvis Tømmer og Sten der i findes, skal forbygges paa for^{ne} Hospital og forvendes Stedet og de fattige til bedste. Det befales derfor Bjørn Andersen at tilstede Hospitalsforstanderen at nedtage samme Kirke og bruge den, som forskrevet staar. Datum Vordingborg den 12. Juli 1570.

Udkast i Geh.-Ark., Topograf. Saml., Roskilde 80.

xiii.

Seuerin Olsen, Prior Vicariorum i Roskilde, kendes ved dette sit aabne Brev, at efterdi ærlig og velbyrdig Peder Oxe til Gisselfeldt, Danmarks Riges Hofmester, haver nu for Magelæg udlagt til S. Laurentii Altere i Roskilde Domkirke en Gaard i Sjøland, i Borse Herred, liggendes udi Binderup, som Lavrits Hyrde nu udi bor, da har jeg derimod med Kgl. Maj.s Bevilling og alle Vicariers der sammesteds Fuldbyrd og Samtykke for Magelæg igjen udlagt Peder Oxe og hans Arvinger en S. Laurentii Alters Gaard og Grund her udi Sjøland, liggendes i Svansbjerg, som Lasse Brun nu udi bor. Brevet er medbeseget af Vicarerne Morten Nielsen og Hr. Jens Andersen. Givet i Kjøbenhavn den 4de April 1571.

Orig. paa Perg. i Arkivet paa Gavnø; af de tre Segl er kun det sidste tilbage.

xiv.

Menige Sognemænd i Roskilde, som her til have søgt til S. Ibs Kirke, fik Brev at skulle her efter

søge til S. Jørgens Kirke og den holde for deres Sognekirke.

Vi Frederik den Anden etc. Gjøre alle vitterligt, at efterdi vi komme udi Forfaring, hvorledes til S. Ibs Kirke udi vor Kjøbsted Roskilde skal ligge en føje Rente, saa at den deraf ikke kan holdes ved Magt og Bygning, som det sig burde, og at S. Jørgens Kirke paa Spitals-Bjerget kunde være fast bekvemmeligere for en Sognekirke: da paa det for^{ne} S. Jørgens Kirke maa blive bygt og forbedret, og siden altid saa meget des bedre ved Magt holdet, og at Almuen kunde have god Rum i samme Kirke, have vi efter slig Lejlighed, menige Undersaatter til Bedste, bevilget og for godt anset, at for^{ne} S. Ibs Kirke med Bistrup Kirke skulde nedbrydes, og hvis Sten, Kalk, Tømmer og anden Del, som der findes og er tjenlig, at den bruges til Hjælp for^{ne} Kirke paa Spitals-Bjerget med at bygge og forbedre, og at Sognefolket, som til des haver søgt til for^{ne} S. Ibs Kirke, skulde efter denne Dag søge til for^{ne} S. Jørgens Kirke paa Spitals-Bjerget og den holde for deres rette Sognekirke; og hvis Rente, som her til haver ligget til S. Ibs Kirke, skal herefter ligge til for^{ne} S. Jørgens Kirke, og skulle Kirkeværgerne have flittig Opseende med, at samme Sten, Kalk, Tømmer og anden Del, som findes udi for^{ne} S. Ibs og Bistrup Kirker, saa og at deres tilliggende Renter forvendes for^{ne} S. Jørgens Kirke paa Bjerget til Bedste og til intet andet, og at alting dermed ganger skikkelig, ligeligen og ret til. Bedendes og bydendes derfor vore Undersaatter, menige Sognemænd, som til des haver søgt til S. Ibs Kirke, at I efter denne Dag søger til for^{ne} S. Jørgens Kirke paa Spitals-Bjerget, og den at holde for eders rette Sognekirke, og at I til gode Rede giver og fornøjer Sognepræsten der sammesteds hvis Præsterente,

I pleje at udgive, og eders Sognepræst og Sjælesørger med Rette pligtige ere. Han skal igjen være pligtig at gjøre eder slig Tjeneste inden Kirken og uden, som en Guds Ords Tjener og eders Sjælesørger sine Sognefolk pligtig er og med Rette bør at gjøre. Thi lader det ingenlunde. Actum Frederiksborg den 31. Januarii Anno 1574.

Sjælandske Registre Nr. 11, Fol. 100—1. Samme Dag udgik ogsaa Kongebrev til Christoffer Valkendorf om de Forhold, som omhandles i dette og følgende Brev (Sjæl. Tegn. XII, 228—9).

xv.

Sognefolket i Graabrødre Sogn i Roskilde fik Brev at maa herefter søge til Domkirken sammesteds.

Vi Frederik den Anden etc. Gjøre alle vitterligt, at efterdi vi komme i Forfaring, at Graabrødre Kirke udi vor Kjøbsted Roskilde skal være meget bygfalden og ikke have saa megen Indkomst, Rente eller Forraad, at den kan bygges med og ved Magt holdes, hvorefter Sognefolket udi for^{ne} Graabrødre Kirke underdanigst af os haver været begjærendes, at de herefter maa søge til Domkirken der sammesteds og den holde for deres rette Sognekirke: da efter slig Lejlighed og efterdi udi Domkirken er Rum og Plads nok til begge Sognefolk, have vi af vor sønderlig Gunst og Naade undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at Sognefolket udi for^{ne} Graabrødre Sogn skulle her efter altid søge til Domkirken i Roskilde og den holde for deres rette Sognekirke. Desligeste skal og for^{ne} Graabrødre Kirke med hvis Tiende og Husleje, som dertil haver ligget, udi lige Maade komme Domkirken til Gavn og Bedste

til Stolestader og andet, hvormed den kan bygges og forbedres, og al Renten, som her til haver fulgt for^{ne} Kirke, herefter at følge Domkirken. Og paa det at alting maa gaa ordentlig og skikkelig til, skal os elskelige hæderlige Kapitel udi Roskilde med vor Stiftensmand og Superintendenten uddele og forskaffe for^{ne} Sognefolk af Graabrødre deres Stolestader paa bekvemme Steder udi Domkirken, og eftersom denem kan synes, at det sig bedst skikke kan. Bedendes og bydendes menige Sognefolk udi Graabrødre Sogn, at I rette eder herefter at søge til Domkirken, der at høre Gudstjeneste, og den holde for eders rette Sognekirke. Datum Frederiksborg den 31. Januarii 1574.

Sjælandske Registre Nr. 11 Fol. 101—2. Smst. Fol. 127 findes et kgl. aabent Brev, om at Mester Frants Andersen i sin Livstid maatte nyde Korntienden, som laa til Graabrødre Kirke i Roskilde, dat. 26. Juli 1574.

xvi.

Mester Niels Olufsen fik Brev at skulle være Forstander for de fattige Mennesker og Skoledegne udi Duebrødre Hospital udi Roskilde.

Vi Frederik den Anden etc. Gjøre alle vitterligt, at eftersom vi nogen Tid siden forleden haver gjort og ladet udgaa en evig Fundats, hvorledes alting skulde holdes med den Rente, som er lagt og funderet til hvis fattige Mennesker og Skoledegne, som skulle underholdes udi Duebrødre Hospital udi vor Kjøbsted Roskilde, og samme Fundats iblandt andet indeholder, at Superintendenten med Prælater, Kirkeværger, Kanniker og Sognepræst til Domkirken skulle have Fuldmagt at udvælge en gudfrygtig Danne- mand, residerendes Kannik udi Roskilde Kapitel, som

findes skikkelig, duelig og bekvem til at være Forstander for for^{ne} Duebrødre Hospital, og hvilken af Kannikerne de udi saa Maade udvælge og kjende god for samme Bestilling at forestaa, at de den til os om Konfirmats skulle forskikke: Da efterdi os elskelige hæderlige og højlærde Mand Mester Niels Olufsen, Kannik udi for^{ne} Roskilde Domkirke, nu efter Fundatsens Lydelse er udvalgt og kjendt god for at skulle bruges for Forstander for for^{ne} Duebrødres Hospital, og han nu haver været hos vore tilforordnede Fuldmægtige og dennem paa vore Vegne gjort hans Ed, da have vi af vor sønderlige Gunst og Naade bevilget og samtykt og nu med dette vort aabne Brev bevilge og samtykke for^{ne} Mester Niels Olufsen at være Forstander for for^{ne} Duebrødre Hospital, og at skulle oppebære al dets tilliggende Rente og Indkomst, og derfor aarligen at gjøre god Rede og Regnskab. Og skal han være forpligtig sig udi alle Maade udi for^{ne} Befaling troligen og med Flid at skikke og forholde, eftersom Fundatsen derom formelder og udviser, og som han vil være bekjendt og for Gud ansvare. Skal det og være hannem frit for at maa bekomme for hans Umage hvis hannem efter Fundatsens Lydelse er bevilget og tillagt. Thi byde vi og befale alle Bønder og Tjenere, som paa for^{ne} Gods boendes ere, at I rette eder efter at svare for^{ne} Mester Niels Olufsen, givendes og gjørendes hannem og ingen anden eders aarlige Landgilde, Gjæsteri, Sagefald, Ægt, Arbejde og al anden Rente og Rettighed, som I af Arilds Tid gjort og givet haver. Han skal igjen holde eder alle med Lov, Skjel og Ret og ingen af eder tilstede at uforrette imod Loven i nogen Maade. Udi lige Maade bede vi og byde alle dennem, som have stædt og fæst hvis Tiender, som ere lagte til for^{ne} Duebrødre, at I rette eder efter aarligen og betimeligen til gode Rede at yde og fornøje for^{ne} Mester Niels Olufsen hvis

Afgift I ere pligtigen at skulle give af samme Tien-
der, saa fremt I ikke ville have forbrudt de Breve,
I derpaa have. Actum Frederiksborg den 14de
Maji 1574.

Sjælandske Registre Nr. 11, Fol. 113.

xvii.

Menige Borgere og Undersaatter i Roskilde fik
Brev at maatte være fri for deres Byskat udi
tre Aar.

Vi Frederik den Anden etc. Gjøre alle vitterligt.
efterdi vore Undersaatter, Borgere udi vor Kjøbsted
Roskilde, nogen Tid siden have lidt Skade af Ilde-
brand, og ikke heller endnu ere komne for dennem,
at de kunne bruge nogen Handel eller stort Kjøb-
mandsskab: da have vi af vor sønderlige Gunst og
Naade omdraget og forskaanet . . . Borgerne udi
Roskilde i tre samfælde Aar med hvis Byskat de aar-
ligen af deres By til os udgive (etc.) Actum Kjøben-
havn 13. Junii Aar 1574.

Sjælandske Registre Nr. 11, Fol. 116.

xviii.

1576. 3die December. Dom afsagt paa Ramsø Herredsting,
hvorved Hr. Søren Olsen, Kapellan til Roskilde Domkirke,
fritages for Skat af sin Præstegaard i Gadstrup, skjønt den
beboedes af en Bonde.

Jeg Jørgen Pedersen udi Bassebjerg, Herreds-
foged udi Ramsø Herred, gjør alle vitterligt, at Aar
efter Guds Byrd 1576, Mandagen den 3die Dag De-
cembris, paa for^{ne} Ramsøherreds Ting for mig og me-
nige Almue, som da for^{ne} Ting søgt havde, skikket
var Hans Madsen i Stenkelstrup, Delefoged til Ros-

kildegård; han havde for mig udi Rette tiltalet en Præstebonde ved Navn Jens Svendsen, boendes udi Gadstrup Præstegaard, for en Daler, han skulde udgive til Landskat af det Aar 1575. Og var endelig Ret over hannem begjærendes. Da her udi Rette mødte hæderlige Mand Hr. Søren Olsen i Roskilde og Sognepræst til Gadstrup Sogn, paa sin Bondes, for^{ne} Jens Svendsens Vegne, beklagendes, at for^{ne} Bonde i Gadstrup Præstegaard megen Besværing med Skat og Tynge paalægges mere end i Bispernes Tid, imod de Privilegier, Kgl. Maj. i Ordinansen Sognepræster paa deres Præstegaarde [forundt haver], og de Breve, som for^{ne} Hr. Søren paa for^{ne} Gadstrup Sogn givne ere. Dertil svarede for^{ne} Hans Madsen, at for^{ne} Jens Svendsen staar indskreven udi Kgl. Maj.s Skattebog som andre Landboer, der Skat give. Mente derfor, at han nu saa vel som tilforn burde at skatte. Og ydermere i Rette lagde et Kgl. Maj.s aabne beseglede Papirsbrev, givet i Nyborg den 2den Dag Aprilis Anno 157*¹⁾, lydendes udi sin Mening, at Kgl. Maj. og Danmarks Riges Raad haver bevilget og samtykt at skulle udgaa en almindelig Landskat over alt Danmarks Rige, saa vel over Borgere som over menige Bønder, baade jordegne Bønder, Smede, Skomagere, Skrædere, Murmestere, Tømmermestere. „Keltering“, Møllere, som bo paa Landsbyerne og bruge Avl, desligeste Tjenestedrenge, Pebersvende, Husmænd og Indester, saa ingen skulde være fri for samme Skat og Landehjælp, uden aleneste Adelens egne Ugedagsmænd, som bo for deres Sædegaarde og have været fri af Arildstid; med flere Ord, som Kgl. Maj.s Brev ydermere udviser og indeholder. Dertil svarede for^{ne} Hr. Søren Olsen, at for^{ne} Kgl. Maj.s Brev ikke tilholder nogen Bonde, som bor i de Præstegaarde,

¹⁾ Noget af Papiret er hensmuldret.

som have været fri i Bispernes Tid af Arildstid, og at for^{ne} hans Præstegaard er med Uret indskreven imod Ordinansen i Kgl. Maj.s Skattebog, og nu paalagt mere Tynge end i Bispernes Tid. Og berettede for^{ne} Hr. Søren Olsen, at den Gaard er hans rette Præsteresidens, og hvis han ikke var besørget hos Domkirken, da skulde han selv bo her udi samme Gaard. Og udi Rette lagde det fjerde Stykke i Kgl. Maj.s Ordinans om kgl. Privilegier, som Sognepræster og deres Degne givne ere, og byder, at de skulle nyde samme Privilegier, som de havde i Bispernes Tid, og ikke ydermere besværes, end de tilforn vare besværede af Bisperne; og hvis ny Besværing, som Bisperne havde paalagt, og Kgl. Maj. haver aflagt, skal blive aflagt efter denne Dag, og deri ikke mere paalægges etc. Desligeste skal hver Sognepræst beholde sin Præstegaard med al sin Rettighed og rette Tilliggelse, som der af Arildstid tilligget haver. Item den femte Artikel af de 26 Artikler, som blev paa Religionens Vegne bevilget og samtykt i Ribe, lydendes i sin Mening, at ingen ny Besværing imod Ordinansen eller imod Sognepræsternes Privilegier skal dem paalægges ydermere end i Bispernes Tid. Sammeledes udi Rette lagde for^{ne} Hr. Søren Olsen tvende Tingsvidner. Det første udgivet her til Ramsø Herredsting under Guds Aar 157*, Mandag den første Oktober, lydendes at Jens Olufsen udi Gadstrup, Jens Nielsen udi Ramsømagle og Niels Eskilsen udi Ramsøllille de vandt under deres Helgensed og oprakte Fingre, at det var dem vitterligt med flere Dannemænd i Gadstrup Sogn, at den Tid Hr. Gotskalk ¹⁾ var Sognepræst til Gadstrup Sogn, da havde han Bonden i Præstegaarden fri for Skat og alle andre kgl. Tynger, den Stund

¹⁾ Uden Tvivl Kanniken Gotskalk Wedzell († 1557). Se Hist. Kildeskr. 1. R. I, 492.

han levede, og naar Sognet blev taxeret for Skat at give Kgl. Maj., da hjalp Bonden for^{ne} sin Sognepræst til samme Skat at udgive, som samme Tingsvidne [udviser. I lige Maade i Rette lagdes et Vidne,] udgivet til for^{ne} Ting under Guds Aar 1576, Mandagen den 28de Dag Oktober, lydende, at Jørgen Madsen i Ramsøllille, Nelaus Andersen udi Ramsømagle og Peder Christensen i Viby vandt, at det er dem med flere Dannemænd vitterligt, at den Tid for^{ne} Hr. Gotskalk vilde selv bo udi for^{ne} Gadstrups Præstegaard, da maatte den samme Bonde, som boede i for^{ne} Præstegaard, ved Navn Oluf Jensen, vige Præstegaarden for for^{ne} Hr. Gotskalk. Og da Hr. Gotskalk drog til Roskilde igjen at bo, da fæstede en Bonde samme Præstegaard igjen og ydede Hr. Gotskalk sin rette Landgilde. Desligeste ydede hannem Tiende, baade Kirkens, Kongens og Præstens Anpart, og ingen anden. Og samme Gaard var hans rette Hovedpræstegaard i for^{ne} Gadstrup Sogn etc. End ydermere her i Rette førte forbemeldte Hr. Søren Olsen sin Kollats paa samme Sogn, udgiven paa kgl. Maj.s Gaard udi Roskilde den 20de September Aar 1567, som ærlig og velb. Bjørn Andersen til Stenholt, Kgl. Maj.s Befalingsmand den Tid over Sjælands Stift, havde paa Kgl. Maj.s Vegne udgivet, saa lydende, at for^{ne} Hr. Søren Olsen skulde herefter have, nyde og i sin Livstid beholde for^{ne} Gadstrup Sogn med Præstegaarden og al sin Præsteredsel og Rettighed, hvis det helst er, intet undtaget udi nogen Maade, ligesom andre Landspræster her udi Stiftet nyder og beholder deres Sogne og Rettighed, som samme hans Kollatsbrev ydermere indeholder og udviser. Og satte for^{ne} Hr. Søren Olsen udi alle Rette, om samme hans Præstebonde i Præstegaarden burde ikke efter Ordinanzen, Breve og Bevisning i den Sag at være fri for Skat og andre Tynger efter Ordinansens Lydelse ube-

sværet, med flere Ord, som dennem derom imellem løb paa begge Sider. — Da efter Tiltale, Gjensvar, Breve og Bevisning, for mig udi Rette lagdes, om den Sags Lejlighed, sagde jeg saa der paa for Rette, at efterdi det Brev, for^{ne} Hans Madsen udi Rette lagde, ikke tilholder nogen Præst eller Præstebonde, i Hovedpræstegaard boendes, at skatte, da veed jeg ikke rettere, end jeg finder for^{ne} Hr. Søren Olsens Præstebonde at blive fri for Skat og anden Besværing efter Ordinansen, den Stund Ordinansen om Sognepræsters Frihed og de Breve, for^{ne} Hr. Søren i samme Sag haver, stander ved deres fulde Magt, ind til saa længe Kgl. Maj. og Danmarks Riges Raad gjøre der nogen anden Skik paa, eller Kgl. Maj.s Brev udgaar om Skat og Tyngge, som lyder paa slige Præste-Hovedgaarde noget besynderlig. Til ydermere Vidnesbyrd er mit Signet under trykt. Datum Anno ut supra.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280. Under 31te August 1601 gjør Kong Christian IV vitterligt, at da afg. Hr. Søren Olsen i Roskilde, som var Kapellan til Domkirken, havde haft Gadstrup Sogn, og da det var Kongen berettet, at bemeldte Kapellans Løn var meget ringe, saa skulde den, som fremtidig blev forordnet til Kapellan ved Domkirken, have Gadstrup Sogn og betjene og forsørge det med Kirketjeneste, som det sig bør (Hofman, Foundationer VII, 335–6).

xix.

En Extract paa Roskilde Kapitels Indkomst, som her efter følger.

[Kannikedømmer].

Sigfridi. 7 ¹ / ₂ Læster 3 ¹ / ₂ Pund.	Dermed forlente 1638.
32 Bønder og nogen Skov.	
Gildebrønde. 5 ¹ / ₂ Læster. 17	D. Thomas Fincke.
Bønder nærværendes, god	
Skov.	

Joh. Baptistæ. 5 Læster 1 Pund. 31 Bønder, [I]den] Skov.	H. Christoffer Urne.
Dalby. 2 $\frac{1}{2}$ Læster Byg, 11 Pund Rug, 41 Tdr. Havre, 22 Lam, 22 Gjæs, 44 Par Høns. 22 Bønder nærvæ- rendes. God Skov.	Byrge Juul.
Glostrup. 4 Læster 3 $\frac{1}{2}$ Pund. 24 Bønder, nogle nærvæ- rendes.	D. Hans Resen.
Vindinge. 3 $\frac{1}{2}$ Læster 1 Pund. 18 Bønder nærværendes.	Hans Pedersen.
S. Laurentii. 13 $\frac{1}{2}$ Læster 3 Pund. 43 Bønder nærvæ- rendes, nogen Skov. Dat 60 Daler Academia.	H. Christian Friis.
Karleby. 4 Læster 1 Pund minus 7 $\frac{1}{2}$. 19 Bønder nærværendes.	M. Niels Frantzen.
Vandløse. 4 Læster. 24 Bøn- der, nogle nærværendes.	Nicolaus Eggebrecht.
Greve. 2 $\frac{1}{2}$ Læster 5 Pund. 16 Bønder nærværendes. (To iblandt: $\frac{1}{2}$ Td. Smør, 2 $\frac{1}{2}$ Bolgalt).	H. Augustinus [Sandt].
Aasøve. 3 Læster 9 Skjepper. 13 Bønder, 9 nærværendes.	Salomon Sartor.
Serritsløf. 2 $\frac{1}{2}$ Læster 4 Pund, 100 $\frac{1}{2}$. 15 Bønder, mesten langt borte.	M. Wichmand Hasebart.
Hersted. 3 $\frac{1}{2}$ Læster 1 $\frac{1}{2}$ Pund. 19 Bønder nærv. Skov.	Fridrich Gynter.
S. Mariæ Kapel. 8 Læster 5	

Pund. 46 Bønder nærværendes. Skov.	Christian Holck.
Jullinge. 2 Læster 5 Pund. 16 Bønder nærværendes.	Peder Vibe.
Syv. 1½ Læster in Decimis. 1 Bonde nærværendes.	M. Laurits Mortensøn.
Nybølle. 2 Læster 1½ Pund. 17 Bønder nærværendes.	M. Enevold Nielsøn.
Klippestrup. 2 Læster 5 Pund. 12 Bønder nærværendes.	Christopher Dirichsøn.
Militum. 3½ Læster 2½ Pund. 16 Bønder langt fra. Nogen Skov.	Reinholt Hansøn.
Ledøve. 2½ [Læster] 2 Pund. 11 Bønde nærværendes. Der iblandt 3½ Tønde Smør.	Sivert Friis.

Prælater.

Decanus haver aarlig Indkomst 3 Læster Korn og 6 Pund. 36 Bønder nærværendes. God Skov.

Præpositus. 3½ Læster 2 Pund. 33 Bønder langt herfra.

Archidiaconus. 3½ Læster ½ Pund. 17 Bønder nærværendes.

Cantor. 5½ Læster 2 Pund. 6 Bønder. God Skov.

Trium Regum. 12 Læster 4 Pund. 63 Bønderg. langt herfra.

Rotæ. 4½ Læster 4½ Pund. 30 Bøndergaarde. Maglekilde Mølle og god Skov dertil, som nu er alie neret fra Kapitlet.

Duebrødre,

som er tvende Præbender foruden det, som er tillagt

af S. Jørgen, og Hans Leyel nu er Forstander for, er 10 Læster 3 Pund Korn, 62 $\frac{1}{2}$. Pundene ere meste Parten Tiende; er 11 Bønder, som ligge langt her fra Byen.

Januæ,

Skolemester M. Povl [Pedersen], hans Kollats 1581; haver 18 Pund Korn. 11 Bønder, og en god Skov hertil.

Kirkeværger.

Lauge Beck og Hans Lauritsen have til Kirkens Behov 17 Læster og 4 Pund Korn. 75 Bønder og god Skov med anden Herlighed.

Succentor, Hr. Jørgen [Henriksen], haver $1\frac{1}{2}$ Læst Korn. 7 Bønder nærværendes.

Lector pro officio, M. Frants [Nielsen] 1574 haver 3 Læster 1 Pund Korn. 13 Bønder.

Hvis Professores udi Kjøbenhavn have af Roskilde Kapitels Præbender.

Hastrup haver D. Niels Hemmingsen, 1557 den 7. Sept.¹⁾, er tilsammen $3\frac{1}{2}$ Læster 2 Pund. 17 Bønder her nærværendes og en god Skov.

Værløse haver D. Anders Lauesen, 1558, 4. Sept., er $3\frac{1}{2}$ Læster $1\frac{1}{2}$ Pund. 13 Bønder, som ligge belejlige.

Gadstrup, Bispen D. Povl Madsen, 1561. 13. Juli, er 3 Læster 4 Pund. 19 Bønder nærværendes.

Birgitte, D. Anders Lemvig, er 2 Læster $3\frac{1}{2}$

1) De vedføjede Tidsangivelser vise, naar disse Præbender først ere blevne henlagte til en Professor ved Universitetet. Om de sex Præbender, som 1571 henlagdes til Professorerne i det filos. Fakultet, findes Oplysninger i Kbhvns Universitets Hist. IV, 229—36 og i Ny kirkehist. Saml. IV, 165—74.

Pund. 14 Bønder nærværendes. Haver en tilliggendes Residens.

Vicaria Altaris Nicolai, D. Hans Frandsen, 1579, 3 Læster $4\frac{1}{2}$ Pund. 14 Bønder, som ligge her nærværendes omkring.

Sex artium Professores have de sex Præbender, som er 10 Læster $3\frac{1}{2}$ Pund. 56 Bønder og god Skov.

Vicaria S. Annæ Altaris, D. Claus Jurist, 1581, haver $2\frac{1}{2}$ Læster 2 Pund og 15 Bønder nærværendes.

Her efterfølger alle Præbender ordine, som de ere gode til, Prælaterne undertagendes.

S. Laurits Kapel, Niels Kaas, Kansler.

Helligtrekongers Kapel, Tyge Brahe.

Vor Frue Kapel, D. Peder Severinsen.

Sigfridi Kapel, Lauge Beck.

Gildebrønne Præbende, Frederik Godske.

Johannis Baptistæ, Hans Leyer.

Glostrup Præbende, D. Rasmus Lætus.

Karleby, Nichel Druckenbrodt.

Vandløse, Johann Wenstermand.

Hersted, Jacob Vind.

Militum, Niels Henriksen.

Vindinge, Otte Brockenhus.

Dalby, Hans Lauritsen.

Nybølle, M. Laurits Pedersen.

Greve, M. Niels Olsen.

Serritslef, Jacob Høyer.

Ledøve, M. Morten Pedersen.

Klippestrup, Johan Knoppert.

Jullinge, M. Frants Olsen.

Prælater.

Degn, Lic. Casper Paselich.

Provst, Elias Eisenberg.

Erkedegn, Jacob Vind.
Cantor, M. Christoffer Knopff.

Portiones, som skiftes iblandt de bosiddende
Kanniker ordine, som Personerne ere gode til.

Bringstrup haver Lauge Beck, og er 27 Pund,
meste Parten af Tiende, ere 3 Bønder nærværendes.

Kundby in Decimis, Hans Leyel, 2 Læster [Korn]
1 Td. Gryn, er meste Parten af Tiende.

Gislinge eller Syvenkjøb, Otte Brockenhus, er 13
Pund Korn, 5 Bønder, ikke langt [fraliggende].

Ormager. 13 Pund, 7 Bønder, langt [fralig-
gende].

Valby, Hans Lauritsen, 11 Pund, 6 Bønder nær-
værendes.

Kamstrup. 10 Pund, 5 Bønder, langt.

Kundby, in annona, 10 Pund, 4 Bønder, langt.

Underup. 9 Pund, 2 Bønder.

Heringløs. 8 Pund, 5 Bønder nærværendes.

Aagerup. 7 Pund, 1 Td. Smør, 4 Bønder, nok
Skov.

Hillested. 7 Pund, 5 Bønder ikke nærværendes.

Kalsbæk. 7 Pund, 3 Bønder, langt.

Bukkerup. 6 $\frac{1}{2}$ Pund, 2 Bønder.

Sasserup. Jacob Høyer, 6 Pund, 2 Bønder, Skov.

Gammel Raad. 4 $\frac{1}{2}$ Pund, 1 $\frac{1}{2}$ Fjerding Smør,
4 Bønder nærværendes.

Glæne. 5 $\frac{1}{2}$ Pund, 10 $\frac{1}{2}$ Pendinge, 8 Bønder,
nogen Skov paa Glæne Ø.

Store Bade. 3 $\frac{1}{2}$ Pund, 20 $\frac{1}{2}$ Penge. 13 Bønder
langt fra, og er nogen Skov til.

Procuratoria.

Dominorum quindecim. 1 $\frac{1}{2}$ Pund Korn, 19 løde

Mark, 34 ρ grot. 48 Bønder langt. E. G. [Ejler Grubbe?] haver 43 Rusticos.

Bonorum communion. 5 $\frac{1}{2}$ Pund. 3 Bønder nærværendes.

Anniversariorum. 12 Pund. 6 Bønder; nogen god Skov til.

Tabularum. 38 Mark Leje.

Chori. 13 Pund, 30 Daler. 5 Bønder. Nogen god Skov til.

Sacristiæ. 7 Pund. 7 Bønder nærværendes.

Calendarum. 7 Pund, 156 $\frac{1}{2}$ af Malmø til Leje.

Gjæsteri ligger til alt Kapitels Gods, hvorpaa er stærke Breve, udi saa Maade, at af hvert Pund Korn skal gives en Tønde Havre, og intet af Smør eller Bolgalte.

Skal holdes af hver 2 Læster Korn en Person af Skolen til Kost.

Skal Klokkeren have af hver Kannik aarlig til Løn $\frac{1}{2}$ Pund Korn.

Skal bygges aarlig 10 Daler paa hver Residens, der opteres, om Behov gjøres.

Skulle Kannikerne tilhjelpe at forhøre Ægte-skabssager 4 Tider om Aaret, visiterer Skolen og Due-brødre en Sinde om Aaret, og være tilstede die protestationis og paa andre Tider, naar Cantor eller Vicecantor dennem tilsiger eller forskriver.

Skal hver Kannik, naar han haver gjort sin Jura-ment, give Chorsdegnene 10 $\frac{1}{2}$ eller 1 Tønde Tydskøl.

Af Procuratoriorum Indkomst

Nota: Gives til Chorsdegnene 4 Tider om Aaret, hver Gang 27 Daler.

Til Distributs til dennem, der søge Chor, hver Gang . . . , kan løbe ungefær om Aaret. . . .¹⁾

¹⁾ Aabent Rum.

Til fattige at uddele . . Tider om Aaret.
Chorsdegne til Offerpenge . . . 3 Gange.

Vicariernes Gods og Rente i Roskilde.

S. Hans Evangelistes hos Choret Alters Gods.
Summa: 10 $\frac{1}{2}$ Pd., 21 z 6 s 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns.

S. Gregorii Alters Gods: 5 Pund Byg, 29 $\frac{1}{2}$ z 3 β .

S. Annæ bag Choret Alters Gods: 11 $\frac{1}{2}$ Pd. [Korn], 2 [Td.] 1 Skp. Havre, 49 z 5 β . De 21 z ere stiftede] paa Almisse. De 24 β skal udgives til Jordskyld. End Vicarii skal have $\frac{1}{2}$ lødig Mark, 4 Lam, 5 Gjæs, 10 Høns.

S. Mogens Alters Gods¹⁾. Summa: 1 $\frac{1}{2}$ Læst 11 Skp., 5 z 1 β Penge, 5 Lam, 5 Gjæs, 5 Høns.

S. Vincentii Alters Gods. Summa: 15 Pund 6 Skp., 7 z 5 β Penge.

S. Michels Alters Gods. Summa: 1 Læst [Korn], 3 Td. Havre, 11 $\frac{1}{2}$ z 2 β , 2 Lam, 2 Gjæs, 4 Høns.

S. Karine, som kaldes senioris, Alters Gods²⁾: 10 Pund, 15 z 2 β , 2 Lam, 2 Gjæs, 4 Høns.

S. Mortens Alters Gods. Summa: 10 $\frac{1}{2}$ Pund, 2 Fjerdinger Smør, 1 Td. Havre, 6 z 3 β Penge, 5 Lam, 4 Gjæs, 3 Par Høns.

S. Jørgens Alters Gods³⁾. Summa: 14 $\frac{1}{2}$ Pd. og 7 Skp. Rug, 6 z 1 $\frac{1}{2}$ β , 4 Lam, 4 Gjæs, 4 Par Høns.

S. Karine, som kaldes junioris, Alters Gods: 13 $\frac{1}{2}$ Pund [Korn], 3 Fjerd. Smør, 9 z Penge, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns.

1) Senere Anmærkning: Ligger til Helsingørs Kirke.

2) Senere Anm.: Haver Iver Vind 1648.

3) Senere Anm.: Ligger til Slotspræsten i Kjøbenhavn.

S. Anthonii Alters Gods. Summa: 3 Pund, 12¹/₂ Ʒ Penge.

Jomfru Marie, som kaldes det store Billede, Alters Gods¹). Summa: 2 Læster, 1 lødig Mark, 4 Gjæs, 3 Lam, 4 Par Høns.

S. Ivonis Alters Gods. Summa: 10 Pd. 11 Ʒ, 3 Lam, 3 Gjæs, 3 Par Høns.

S. Peders Apostels Alters Gods: 12¹/₂ Pund, 1 Ʈ grot, 1 Lam, 3 Gjæs, 8 Par Høns.

S. Marie Magdalene Alters Gods: 6 Pund, 1 Td. Smør, 9 Ʒ 4¹/₂ Ʈ Penge, 2 Lam, 2 Gjæs, 3 Par Høns.

S. Rasmus Alters Gods. Sum: 14 Pund, 12 Ʒ 1 Ʈ Penge (4 Pund heraf og 11¹/₂ Ʒ ere stiftede paa Almissee), 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns.

Helligtrekongers Alters Gods: 17 Pund 6 Skp., 12 Ʒ, 7 Lam, 12 Par Høns.

Sjæle Alters Gods. Sum: 2 Pund, 21 Ʈ, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns.

S. Anne Alters Gods. Sum: 30 Pund og 3 Skp., 11 Ʒ 7 Ʈ Penge, ¹/₂ Lam, ¹/₂ Gaas, 1 Svin.

De hellige Trefoldigheds Alters Gods²). 27 Pund 10 Skp., 18 Ʒ 4 Ʈ Penge, 6 Lam, 6 Gjæs, 6 Par Høns.

S. Hans Evangelistes Alters Gods. Sum: 11 Pund, 21 Ʒ 4 Ʈ Penge.

Alle Apostlers Alters Gods. Sum: 17 Ʒ.

S. Villums Alters Gods. Sum: 11 Pund 8 Skp., 10 Ʒ Penge.

S. Povls Alters Gods. Sum: 1 Læst, 4 Ʒ Penge, 4 Lam, 4 Par Høns.

¹) S. Anm.: Var givet Frederik Eisenberg udi Holbæk til Faddergave af K. Frederik.

²) S. Anm.: Efter M. Rasmus's Død er det lagt til Professorerne i Kjøbenhavn.

S. Andreas Kapels Gods¹⁾. Sum.: 28 Pund, 1 Fjerd. Smør, 7 $\frac{1}{2}$ β Penge, 4 Lam. 5 Gjæs, 5 Par Høns.

S. Thomas Apostels Alters Gods: 17 Pund, 14 $\frac{1}{2}$ β Penge, 1 Lam. 1 Gaas, 2 Par Høns.

S. Dorthe Alters Gods. Sum: 1 Læst 11 Skp., 2 Svin og $\frac{1}{2}$ „Flicke“, 10 $\frac{1}{2}$ β , 6 Lam, 6 Gjæs, 12 Par Høns.

S. Olufs Alters Gods. Sum: 6 Pund, 1 Fjerd. Smør, $7\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ β .

S. Agathe Alters Gods. Sum: 9 Pund, 1 Fjerd. Smør, 15 $\frac{1}{2}$ β Penge, 2 Lam, 2 Gjæs, 4 Par Høns.

S. Gjertruds Alters Gods. Sum: $26\frac{1}{2}$ Pund, 4 β grot Penge.

S. Nilaus Alters Gods²⁾. Summa: $2\frac{1}{2}$ Læster 1 Pund, 1 Td. Smør, 2 Bolsvin, 15 $\frac{1}{2}$ Penge, 16 Lam, 16 Gjæs, 32 Par Høns.

Peblinge Alters Gods. Summa: 13 Pund, 1 Fjerd. Smør, 1 Svin hvert andet Aar, 4 Lam, 4 Gjæs, 5 Par Høns.

Helligkors Alters Gods³⁾. Summa: $24\frac{1}{2}$ Pund 11 Skp., $4\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ β , 4 Lam, 4 Gjæs, 8 Par Høns.

Guds Legems Gods. Summa: 16 Pund, 3 Fjerd. Smør, 19 $\frac{1}{2}$ β Penge.

S. Lucii Alters Gods. Summa: 16 Pund 7 Skp., 1 Svin, 3 $\frac{1}{2}$ β 2 α , 1 Faar, 4 Lam, 3 Gjæs, 6 Par Høns, 12 Læs Ved.

S. Laurits „uden Kapellen“ Alters Gods. 6 Pund, $33\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ β Penge.

S. Barbaræ, som kaldes junioris, Alters Gods: 4 Pund 2 Skp., 22 $\frac{1}{2}$ β Penge, 2 Lam, 2 Gjæs, 3 Par Høns.

¹⁾ S. Anm.: Ligger til Conrector i Kjøbenhavns Skole.

²⁾ S. Anm.: Lagt til Universitetet for lang Tid siden.

³⁾ S. Anm.: [Lagt til] M. Enevold Nielsøn og til de 4 Hø-rere i Roskilde Skole.

S. Thomas, som kaldes Cantuariensis, Alters Gods: Summa: 11 Pund, 4 β grot. Penge, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Par Høns.

Summarum paa det Vicarie Gods, som denne Dag i Forlening er: 43 Læster, 5 Pund, 11 Skjepper. 450 Mark 9 β 3 s Penge. 5 Tønder Smør. 1 Svin, 1 Flikke. 6 Tønder 1 Skp. Havre. 97 Lam, 1 Faar, 90 Gjæs, 145 Par Høns, 12 Læs Ved ¹⁾).

Optegnelse (Afskrift) i Kgl. Bibl., Thottske Saml. 2041. 4. Stykket kan ikke være ældre end Aaret 1581, da et Par Forleninger omtales, som skete i dette Aar, og det kan ikke være yngre end 1582, da D. Rasmus Lætus omtales deri som Besidder af Præbendet Glostrup. Men det vides, at han døde d. 9. Novbr. 1582. Rimeligvis er Optegnelsen fra det sidst nævnte Aar. — I Gl. kgl. Saml. 3170. 4to findes en anden Fortegnelse over „Bona Capituli Roskildensis“ ved Aaret 1620. Den er i visse Maader fuldstændigere end nærværende, i andre ufuldstændigere.

xx.

1583. 14de April. Optegnelse om Naadensaaret, der tilfaldt Universitetet efter en Kannik i Roskilde.

1583 thenn 14 aprilj bleff regnet naadens aar ephther Mester Frantz Andersen, beløb hans halffue Rente ij lest j pund 6 skr. Ru oc Byg; iij pund Rug, xvi pd. 6 sk. [Byg] ²⁾). Beløber til hobe Lxx ij daler ij mk.

Item her aff thaget till Skole personer viij daler iij β til kost.

Item bliffuer beholdet, vniuersitet faaer ³⁾), och Me-

¹⁾ Denne Opsummering er unøjagtig, Bolsvin ere ganske forglemte o. a.

²⁾ Beløbet er først angivet samlet, og derefter nævnes det samme Beløb fordelt efter Kornsorterne.

³⁾ Universitetet var berettiget til at oppebære Halvdelen af Naadensaaret efter afdøde Kanniker.

ster Niels Olsen y Roskilde leuered mig — Lxv daler
j ½ v β.

Mester Frantz Nielsen oc Niels
Mester Niels Olsen, testamentarii. Vinke¹⁾.
Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken 92.

xxi.

1587. 6te Februar. Kansler Niels Kaas beder Kapitlet i Roskilde at fritage Hans Leyel for Bestyrelsen af Duebrødre Hospital sammesteds.

Mynn ganntze vennligh hellsin nu och allethiid forsend medt wor herre. Kiiere wenner, Jegh tacker ether wenligen och ganntze gernne for all gott, som y megh giortt och beuist haffuer, huilchet igenn att forskylle jegh aff formugen wiill findis goduillig. Giffuer iegh ether wennligenn atthuide. att thenndt danmand Hanns Leill, cannick wdi Roskiill domkircke, haffuer tiit och offte thiillforne (saa well som nu) laditt giffue meg tiilkennde, hurledis hanndt nu paa thet ottende aar haffuer weritt met Duebrødre ther udi forⁿ Roskiille beladit, som hand wdi thiis middeller haffuer foresthaait, och hand nu formedelst megen skrøbelighed ock suaghed finder segh saare meget besuerrit samme thienisthe lennger att kunde forestaae. Therfor handt aff megh paa thet høyeste haffuer weritt begierrindis, jegh viille hanum forhielppe, att handt therfran maatte bliffue forløsit, huilche hanns biillige begierring ieg icke viste hanum att kunde negte. Thi er thiill ether mynn [w]ennligen bøn, attj viille vell giøre och for myn skyld vere h[anum] herudinden behielligen, att handt nu thiill Paasche aff s[amme] thienisthe maa bliffue forløffuit, och igenn en anden da[nma]ndt vdi hans stedt forordnet, som samme

¹⁾ Universitetets Foged (Rentemester).

tienisthe kand antage och forestaa. Anseendes herudinden hans besuerlige wiilkor, som forberørt er. Wdi alle thi maade ieg igen kandt gjøre, i kandt haffue tienist och gott aff, ther thiill schall i finde meg wiillig. Wiill her met nu och allethiid haffue ether Gud allermectigste beffallindes. Aff Schanderborgh thendt 6 Februarii anno etc. 1587.

Niels Kaas.

Udskrift: Hæderlig och høylerde menndt, Prelater cannicker och menige capittell wdi Roskiill domkircke, mynn besynnderliigh gode wenner, ganntze wennligen thillschreffuit.

Paategning: Lectum in capitulo 17 feb. 87.

Noget beskadiget Orig. med Segl i Danske Selsk. Saml. i Geh. Ark.

xxii.

1587. 2den Juni. Kongebrev til Lensmanden paa Roskildegaard om at fremsende til Kronborg „alle hvis papistiske Bøger, som findes paa vor Gaard udi Roskild, udi hvis Inventarium du dem haver annammet, saa de strax med det første kunne hidkomme“.

Afskrift i Kgl. Bibl., Kallske Saml. 472. 4to.

xxiii.

1604. November. Fæstebrev givet Hr. Jørgen Henriksen, Sognepræst til S. Jørgens og S. Ibs Sogn i Roskilde, af Professor D. Gellius Sascrides paa Halvparten af S. Auffns (Agnetes) og Haraldsborg Vangs Kongetiende.

Copie aff dett breff, ieg gaff Hr. Jørgen Succentor.

Jeg Gellius Sascrides, Doctor oc Professor i Kiøbenhaffns Vniversitet, kiendis oc gjør witterligt, at Jeg med Rectoris oc de andre Professorum, mine

kierre Medbrødres deres wilge oc sambytycke haffuer bewilget oc effterladett, oc nu med dette mitt obne breff bewilger oc effterlader, att hederlig oc wellertt Mand Hrr Jørgen Henricksøn, Vicarius vdi Roskiilde Domkircke oc Sognepræst thill S. Ibs Sogn, maa effter sin wenlige anlangende, bøn oc begierring haffue for sig, nyde oc beholde ald sin liffs tid halffparten aff de Decimis Episcopalibus, som giffuis aff S. Auffns oc Haraldsborg Wongs auffell, och nu regnis i S. Ibs Sogn, som Vniuersitetitt effter Fundatzen, sambt alle andre Decimis Episcopalibus i Sømmeherridt oc Tuneherridt, erre thillagde, oc mig nu in Decimarum Distributione er thillfalden, saa att ingen hannem derudi skall eller maa gjøre forhindring i nogen Maade. Och skall forneffnde Her Jørgen dett bekiende att werre itt Vniuersitetz beneficium emod hannem, som hans effterkommere vden synderlig Vniuersitetz i lige maade bewilling sig icke skal anmoede. Thill Widnisbyrd trycker ieg mitt Signett her neden for, och wenligen ombeder hederlige och høglerde Mend M^{rum} Joh. Stephanium och M^{rum} Conradum Aslachium, mine kierre Medbrødre, Professores her sammestedtz, thill widnisbyrdt med mig att besegle. Datum Kiøbenhaffn, mense Novemb. Ao. 1604.

G. S.

Af Konsist. Arkiv, Pakken Nr. 136. Vedlagt findes Hr. Jørgen Henriksøns Ansøgning, dat. Roskilde 9. Okt. 1604, hvori han bemærker, at han vel tidligere, først efter D. Niels Hemmingsens og siden efter D. Niels Krag's Død, havde ment at kunne gjøre Fordring paa Kongetienden af S. Auffns og Haraldsborg Vangs Avl — Halvparten for sig og Halvparten for Kirken — eftersom den forud havde fulgt S. Ibs Sogn i Roskilde; men da han nu erfarer, at Universitetet kan være berettiget dertil efter Fundatsen, saa vil han for sit Vedkommende intet videre „tentere“, men bede Rektor og Professores, at de ville unde ham Halvparten af samme Tiende (i Fæste) i denne hans Alderdom.

xxiv.

1629. 11te September. Dokumenter i Anledning af Henlæg-
gelsen af S. Ivos Alters Vikariat i Roskilde til Konrektoratet i
Odense.

Erich Jacobsen, Notarius Vicariorum till Roskille
Domkircke, kiendis oc witterligt gjør for Alle mett
dette aabne vdgiffne Breeff, att efftersom woris aller-
naadigste Herre Konning, Christian den fierde, haffuer
henlagdt itt Domkirckens her sammestedz Vicari,
nembligh S. Iwonis Alteris, till Conrectoris vdi Othense
Skole hans wnderholdning oc løn for sin wmage wdi
Skoletienesten, saa befindis till for^{ne} Alteris Vicari
en Residentze Sted, som wor megitt forfalden oc brøst-
feldig, huorudoffuer samme Residentze mett Kongl.
Maystz. naadigste Bevilning skall werre affhenditt oc
forsolt aff erlig oc welb. Mand Holger Rosenkrantz
oc hederlig oc høylert Mandt Doctor Hans Mickel-
sen vdi Othense, Bisp vdi Fyens Stiff, mett for^{ne}
Conrectoris hans Willie oc Samptycke till erlig oc
welact Mand Jacob Andersen, Raadmand oc Borger
her i Roskilde, hans Hustrue oc sande Arffvinger:
Da haffuer ieg mett Prioris Vicariorum saa wel [som]
menige residerende Vicariers Willie oc Samptycke her
sammestedtz offuerantwordet fra mig til for^{ne} Jacob
Andersen trende Adkomst Breffue, som findes paa
samme Residentze, itt wnder Dato 1449, itt wnder
Dato 1451, oc itt wnder Dato 1454. Att saa er i
sandhed, haffuer ieg denne Testification oc Bevijs mett
egen haandt skreffuitt, wnderskreffuit oc besegled wdi
Roskilde den 11. Septembris Anno 1629.

Erich Jacobsen
egen Haand.

Alle gode Mend, dette breff see eller hører, hellse
wi Lasse Krabbe, Byfouget i Roskild, Jep Jensen,
Prest, perpetuus vicarius i S. Lucii Kircke, Jeppe

Albretzøn, Borgmester, Thomas Troelsøn, Anders Aagessøn, Raadmend, Jens Andersøn, Borger, och Laffue Pedersøn, Skriffuer i sammestedt, euindelig met Gud, kundgiørendis det alle gode Mend, værendis och kommendis: Aar vnder wor Herres Byrdt M. c. d. fyretiuffue och paa det niende, den Onsdag nest for Kyndelmesse, waar skickede for os och fore mange flere gode mend, da werendis paa Roskild Byting, beskeden Mand Jens Skreder, Borger i for^{ne} Roskild, affhendet, oploedt och lofflige skøtte hederlig Mand Her Tue Jensen, Prest i Hualsø, en Gaard i S. Dionisi Sogn i for^{ne} Roskild til euindelig Eye, paa Anders Eskissøns wegne medt Boell Eskises Sambtøcke och Godeuillie, som er for^{ne} Andersis Moder, met ald den Gaards beleilighedt, intet wndertagendis, huad det helst vere kand, Hus och Gaard, som Gaarden nu findis liggende mellum S. Botulphi Kircke[s] Prestegaard westen till, och S. Clare Jord øster till, huilken for^{ne} Gaard Eske Minst aatte, Gud hans Siel haffue, som vaar for^{ne} Andersis Fader och for^{ne} Boels Egte Husbonde. Item den tid for^{ne} Anders den Gaard loubød paa for^{ne} Roskild Byting och befoel for^{ne} Jens Skreder det skiøde at giøre paa sine wegne inden fire ting stocke, da tillbant hand sig paa sine egne wegne och paa for^{ne} Boels wegne, hans Moder och deris Arffuinger, at fri hiemble for^{ne} Her Tue och hans Arffuinger den for^{ne} Gaard met all sin Belaget for alle Mends Gensielse och Aatale. Till ydermere Foruaringe och Widnisbyrd henge vi vore Indsegle neden for dette breff. Datum loco, die et anno supra scriptis.

Alle Mend, dette breff see eller hørre, hellse wi Lasse Skriffuer, Byfouget i Roskild, Jens Nielsøn, perpetuus vicarius och Biscopens officialis, Jep Pettersøn, Cannich, Hendrich Jensøn, Bo Jensøn, Borge-

mester, Thomas Truelsøn och Peder Andersøn, Raadmend sammestedt, euindeligh met Gud, och giøre witterligt alle Mend, neruerendis och komme skullendis, att Aar effter Gudtz Byrd M. c. d. halfftresentiuffue paa det første Aar, den Onsdag nest efter S. Knuds Konges Dag, for os och fore mange flere gode Mend paa vort Byting i Roskild waar skicket hederlig Mand Her Tue Jensen, Sogneprest adt S. Peders Kircke i Nestwed¹⁾, och skøtte och affhende renliffuet Mand Her Oluff Truesøn paa hederlig Faders wegne Her Jens Brock, Abbet i Skou Closter, en sin gaard i Roskild, liggendis i S. Dyenisi Sogn, met all sin Tilliggelse, Hus och Jord, intet wndertaget, met lenge och brede, som hoffuet breffuet wduiser, til euindeligh Eye eye skullendis, huilcken for^{ne} Gaard Eske Minst och hans Hustru Boell fordum aatte och i bodde. Der offuer tilbant for^{ne} Her Tue sig at fri hemble [och] tilstaa Her Oluff Truesøn paa for^{ne} Her Abbedtz wegne den for^{ne} Gaard, Hus och Jord met all sin tilliggelse mod huer mands Giensielse. Dette hørte vi och saa, och dette vidne wi met dette vort obne breff [och] vore Indsegle forhengde. Datum Roskild Anno, die et loco supra scriptis.

Alle Mend, dette breff see eller høre læse, helse wi Jes Assesøn, Byfouget i Roskild, Matthiis Assesøn, Prest och perpetuus vicarius i Roskild, Hendrich Jensøn, Borgemester, Henning Petersøn, Hendrich Didricksøn, Raadmend, Hans Bagere och Niels Jensøn, Bymend i sammestedt, euindeligh met vor Herre, och giøre witterlig alle Mend, neruerendis och komme skullendis, at Aar effter Gudtzbyrd M. c. d. halff-

¹⁾ Denne Mand, der altsaa først havde været Præst i Hvalsø i Voldborg Herred, døde den 8de December 1477 (Scr. Rer. Dan. IV, 316).

tresentztuiffue paa det fierde Aar, den Onsdag nest fore Pintzdag, for os och fore mange flere gode Mend paa vort Byting i Roskild vaar skicket renliffuet Mand Her Oluff Libbertzøn paa sin Abbedtz wegne, Abbett Jens i Skoukloster, och skøtte och affhende hederlig Mand Her Niels Jensøn, Sogneprest i Kiøge och perpetuus vicarius i Roskild Domkircke, paa S. Yvonis Alters wegne, som er [i] S. Lucii Kircke i Roskild, en for^{ne} Skouklosters Gaard, Hus och Jord met lenge och brede, oppe och nere, met all sin tilliggelse, intet wndertaget, till euindelig Eye. Huilcken Gaard liggendis er i for^{ne} Roskild i S. Dionysii Sogn hos Kongens Herstrede¹⁾ udt met Gaden, westen nest Sier Jensøns gaard, och nu i boer Peter Laffuesøn. Der offuer tilbant for^{ne} Her Oluff sig paa for^{ne} Abbetens wegne att fri hemble och tilstaa for^{ne} Her Niels Jensøn paa for^{ne} S. Yvonis Alters wegne den for^{ne} Gaard, Hus och Jord met all sin tilliggelse mod huer Mands Gensielse. Det hørte wi och saa, och det widne wi met dette vortt obne breff, vore Indsegle forhengde. Datum, die et loco supra scriptis.

Disse tre for^{ne} breffue ere rigtig wdcopieret lige effter Original hoffuet breffuene, som mig er leffuerit aff Roskild Domkirckis Notario vicariorum, hederlig Mand Her Erick Jacobsøn, lydendis paa den Eyendomb vdi sin lengde och brede, som ieg Gymnasio vdi Odense affkiøbt haffuer. Hvilket ieg met egen haand vnderskriffuer och bekiender. Actum Roskild den 11. Sept. Anno 1629.

Jacob Andersen.
Egen haandt.

Orig. i Odense Bispearkiv.

1) Kongens Hærstræde er sikkert Oprindelsen til det besønderlige Navn Hersegade, som en Gade i Roskilde nu bærer.

XXV.

1630. Bestemmelser om den Afgift, Præbendebesidderne i Roskilde skulde yde til fattige Skoledisciple.

Denn 4. Junij An. 1630 præsentibus in Capitulo Nob. D. Ernesto Wergmand, Reverendo D. Episcopo, D. Nic. Eggebrecht, D. D. Arnisæo, M. Joh. Kraftio, D. Augustino Sandt, M. Erasmo Joannis et M. Envaldo Nicolai ¹⁾, bleff sluttet in Capitulo, att effterdi sig allehaande uordning begiffuer med de skillinger, som giffuis till Skolebørn aff Prælater, Canicher och Vicarier, i dett att Disciplerne selffuer samme skillinger affordrer, och vell enn aff trei eller fire eller fiere dennom oppebær. Nogle ochsaa quitantze bøger paa samme skillinger sellge till huerandre, Capitlet och Skolemesteren uvitterligt. Att derfor forbemelte skillinger till tuende terminer om Aarett schulle fremsendis till Capitlett, och quitantz derpaa anammis aff Skolarcherne. och siden i Skolarchernes och mienige residerende Canichers Nerværelse distribueres paa Capitlett, huilcken distributz schall altid schee i denn vge effter Synodum. Och schall synderlige Ingenia, om huilche der och er god forhaabning, maa bekomme 2. β om dagen och ey høyre.

Jussu venerandi Cap. Rosk. subscripsit
Erasmus Joannis ²⁾
dicti Capituli Notarius.

Paategnet: Lest in Consistorio 25. Septemb. 1630.

¹⁾ Af de nævnte otte Medlemmer af Kapitlet var mærkeligt nok ikke mindre end de fem fødte Tydkere, nemlig Kancelliembedsmændene Wergmand og Eggebrecht, Lægen Arnisæus, og de forhenværende Præster Kraft og Sandt.

²⁾ M. Rasmus Jensen er formodentlig den ovenfor S. 68 Not. 2 nævnte M. Rasmus. Han skrev sig undertiden Waardensis (se min Kbhvns. Univ. Hist. III, 339, Note 2), angaaende hvilket Tilnavn det kan være tvivlsomt, om det betegner, at han (som man hidtil har antaget) var fra Varde, eller maaske snarere fra Vorde ved Viborg. Jvfr. Personalhist. Tidsskrift III, 137.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 193. Vedlagt findes følgende Stykke:

Anno 1630, den 25. Septembris vaar Rectoris och Professorum Academiae Hafniensis, som da paa Consistorio thilstede vaare, resolution paa menige Canichers vdi Roeschild Slutning, giørt paa deres Capittels Huus 4 Junij thillforne, om de schillinger, som schulle aarligen thill Skolebørn sammesteds udgiffuis, att fundatzen dennem iche thillholder deris Schillinger thill Roeschildt at sende. Dogh deris gravamina att faarekomme ville de dett herefter saaledis holde:

1. Paa det at ingen schall bekomme flere schillinger, end de bør att haffue, ville de ingen her effter thill schillinger ahntage, med mindre de komme her ud thill dennem selfffuer och haffue Rectoris Scholæ commendation medt sigh. samt beuiis, att de iche flere schillinger haffue, end de bør att haffue.

2. Paa det de iche schulle selge deres quitantz bøger, ville de selfff beholde dem hoes sigh och lade dem der vdi schriffue.

3. Att ingen schall besuæris at drage her ud ehn eller flere gange, epter hand haffuer faaaitt promis paa schillinger, ville de selfffuer, naar de komme thill dombs, thage deres penge medt sigh och dennem saa selfffuer ochsaa uddele, eller ved dennem, som aff corpore did kommer, uddele lade.

Actum Kiøbenhaffn loco & tempore suprascriptis.

De mandato Rectoris et Professorum
subscripsit manu sua

Johannes Johannis Resenius,
Academiae Notarius Juratus.

xxvi.

Prælater, Kanniker og menige Kapitel i Roskilde

Roskildensia.

Domkirke gjøre vitterligt, at den 3. Juli 1661 blev fremvist paa Kapitelshuset en Kontrakt, som M. Enevold Nielsen Randulff, Sognepræst, og Jens Frantsen Trojel, Professor Philosophiæ her sammesteds, havde sluttet. Denne Kontrakt, der var afsluttet den 23de Juni 1661, gik ud paa, at Randulff afstod Præstekaldet ved Domkirken og Notariatet i Kapitlet til Trojel, paa Vilkaar, at den sidstnævnte aarlig skulde yde ham 400 Rdl. in specie, og efter hans Død 10 Rdl. hver Offerdag til hans Enke. Randulff forbeholdt sig Præstegaarden i sin Levetid. Lod han noget saa paa Roskilde Bys eller Vindinge Marker, da skulde han ikke yde Tiende deraf. Der forbeholdtes hans Enke Naadensaar og en aarlig Pension paa 100 Rdl. af Eftermanden. Trojel skulde lønne Kapellanerne, og ligeledes betale de Skatter, der mulig paalagdes Kaldet. Denne Kontrakt stadfæstedes af Kapitlet, som havde Jus patronatus til Sognekaldet ved Domkirken.

Orig., undertegnet af Kapitelsmedlemmerne Thomas Michaelsen Hein, Simen Wibe, Joh. Petræus Calundanus, Christian Weiner og Eschill Lauritzøn, i Geh.-Ark., Danske Selskabs Papirer.

Regum Daniæ Series

una cum

notatione succincta temporum et rerum maxime memorabilium, quæ singulis regnantibus per Daniam et in vicinia acciderunt.

Collectore

Magnò Matthiæ,

Th. Lectore et Canonico Lundensi.

Han Roskilde nævnes som et Centrum for historisk Granskning og Samlervirksomhed i det 16de Aarhundrede, da gjælder det samme i ikke ringere Grad Stiftsstadens Lund. Thi selv om man vilde forbigaa Mester Christiern Pedersen, der dog i sin Stilling som Kannik i Lund maa antages ved Kjendskab til de ved Domkirken og Kapitlet opbevarede Samlinger af historisk Art at have faaet Tilskyndelse til at sysle med Fædrelandets Historie ¹⁾, selv om man imidlertid vilde forbigaa ham, fordi en ikke ringe Del af hans Livsvirksomhed faldt udenfor Lund, saa er der dog andre Mænd, der særlig vare knyttede til Kirken i Lund, hvis Fortjenester af vor Historie billig bør ihukømmes. I første Række af disse „Kildeskrifter“ er allerede fremdraget Navnene paa de tvende Lundekanniker Mester Peder Iversen og Mester Jon Tursen, der hver paa sin Maade have vist deres historiske Interesse. Den største Fortjeneste af vor Historie har dog den Mand, ved hvem vi her agte at dvæle, Mester Mogens Madsen (Magnus Matthiæ); thi vel fik han ikke sine historiske Arbejder udgivne, men de ere dog heldigvis alle bevarede indtil vore Dage, og de have ikke blot i sin Tid gjort deres

¹⁾ Jvfr. C. J. Brandt: Om Lunde-Kanniken Christiern Pedersen og hans Skrifter. Kbhvn. 1882. S. 110 ff.

Nytte, særlig som Forarbejder for Hvitfeldts Danmarks Krønike og hans dertil knyttede Bispekrønike, men de ere endnu af Værd og fortjene derfor at kjendes.

Inden jeg skrider til at meddele et større Afsnit af et af M. Mogens Madsens efterladte historiske Arbejder, skal her først gives Oplysninger om hans Livsforhold. Og disse, antager jeg, kunne bedst indledes med den Levnedstegning, Manden selv i sin høje Alderdom har forfattet. Desværre er hans egen danske Optegnelse nu tabt, saa vi maa holde os til tvende latinske Oversættelser. Den ene af disse, som den af vor Historie fortjente yngre Dr. Otto Sperling har forfattet, findes trykt i Th. Bartholins Udgave af Magni Matthiæ Episcoporum Ecclesiæ Lundensis Series, Hafn. 1710. Den anden, som her skal meddeles, har ikke før været trykt. Oversætteren er den af Stiftsstaden Ribes Specialhistorie saa højt fortjente Dr. Peder Terpager¹⁾. Han har kjendeligt nok paa flere Steder udtrykt Originalens Mening nøjagtigere end Sperling. Enkelte Anmærkninger tilføjes, hvorved der ogsaa gives Lejlighed til at rette nogle Navne og andet, hvor Oversætteren enten har læst fejl, noget, der er let forklarligt, da M. Mogens Madsen skrev en temmelig utydelig Haand²⁾, eller hvor den alderstegne Forfatters Hukommelse har svigtet ham.

Magni Matthiæ F., Episcopi Dioceseos in Scania Lundensis, curriculum vitæ pie et laudabiliter exactæ, prout ab ipso beato Viro Danice perscriptum est Anno 1607, ætatis LXXXmo, et jam Latine redditum.

Anno 1527, die Mercurii, d. 28. Septemb. lucem hanc

¹⁾ Hdskr. med Terpagers egen Haand i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 2067. 4to. Af Th. Bartholins Fortale til Episc. Eccl. Lund. Series ses, at Terpager har ejet den danske Original.

²⁾ Et Facsimile af Mogens Madsens Haandstil findes i mit Skrift: Om den historiske Kritik. Kbhvn. 1873. 4to.

aspexi primitus Helsingburgi Scanorum, honestis et Christianis ortus parentibus, patre Matthia Petri f., postea ad consularem dignitatem ibidem provecto, matre Christina Pauli filia.

Anno 1533 sexennis in disciplinam ludi Helsingburgensis traditus sum, ubi sub Trugillo Nicolai, postea pastore Rerehusensis et Velloviensis¹⁾ paroeciarum, primis imbutus literis legere et scribere quadentenus didici, ut et nonnihil ad generalissimas regulas syntacticas verba Latina ordinatim componere.

Anno 1538, undecim natus annos, circa festum SS. Trinitatis svasu hortatuque Jani Grundith, qui, postquam Rectoratu Ystadiensi functus fuerat, hospitio parentis mei usus²⁾, postmodum pastor et canonicus Ripensis evasit, Hauniam migravi, et sub rectore M. Olao Offe[se]n, postea cantore ecclesiæ Roeskildensis, inter alumnos scholæ numerari coepi, nactus hypodidasalum probum oppidò et industrium, nomine Johannem Vardensem, ubi a parentibus suppeditis sumtibus ludum frequentando quinquennium exegi.

Postea nolentibus me ibi diutius commorari charissimis parentibus et amicis, Coroniam me contuli, ibique per annum tantummodo unum substiti. Interea dum ludo ejusdem literario addictus eram, docente quodam, cui nomen erat Zensus³⁾, fungebar partibus præcentoris in ecclesiis Hersloviensi⁴⁾ et Sæbyensi, subministrante mihi, quæ ad victum pertinebant, et ad urbem deferri curante earundem paroeciarum pastore, Dn. Laurentio Petri, tunc nomarchiæ præposito, cujus amica et

¹⁾ Vellov og Raus tæt ved Helsingborg.

²⁾ Dette Jens Grundets Ophold i Helsingborg omtales ikke i Vedels Orat. de vita et obitu Jo. Petri Grundith.

³⁾ Egentlig hed han Vincentius, se Rietz, Skånska Skolväsendets Hist. S. 421.

⁴⁾ Hdskr. her urigtigt: Gersloviensi.

benevola commendatio ad emergendum non exiguo mihi fuit adjumento apud præclaros et præcipuos viros, qui tum temporis maxima erant in hisce regnis dignatione et auctoritate.

Anno 1543 mox post festum paschale reversus Havniam, scholam repetii, sumtuque parentum adjutus sub M. Jona Andreæ¹⁾ præceptore, archidiacono postea et lectore Aasloviensi in Norvegia, sollicitus me exercui per triennium in ornate loquendo et sermones miscendo, intereaque non infrequens auditor fui lectionum professorum, præsertim D. Petri Palladii, Simonis Pauli²⁾, D. Hemmingii, qui tum nuper ordini professorio admotus erat, aliorum.

Anno 1546 annos undeviginti cum feceram, fasces rectorales scholæ Coroniensis capessivi post decessorem meum et rectorem Zeusum, spartam mihi tradente, jussu episcopi Francisci Wormordi, Dn. Paulo³⁾ pastore ibidem, ubi aliquamdiu solus, aliquamdiu hypodidascali opera adjutus, scholam administravi. Et ut jam quatuor compleveram lustra, mihi anno 1547 die 17 Novemb. exercitia concionalia primum inchoaturo ab episcopo Francisco una cum schola moderanda demandatæ sunt partes in nosocomio Coroniensi habendarum concionum, et aliquot post annos, ad plures abeunte pastore, a Dn. Laurentio præposito cum consensu et voluntate reliquorum præter functionem scholasticam permissum mihi est templo parochiali concionando inservire.

Anno 1550 ingressus annum ætatis XXIIIum, Lundæ

¹⁾ I Hdskr. staar urigtigt: M. Paulo Andreæ.

²⁾ En Professor af dette Navn fandtes ikke; det er formodentlig en Fejl for Joh. Sinningii.

³⁾ Her burde have staaet: Nicolao Pauli. (Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne III, 269). Det var denne Mand, som 1558 blev foreslaaet til Biskop i Vendelbo Stift, men som Kongen afviste, paa Grund af, at „han sagdes at være en tungfærdig Mand“. (Ny kirkehist. Saml. VI, 98).

in synodo, jubente episcopo Francisco, de ebrietate fugienda orationem habui, eo quidem fructu et effectu, ut canonici cæterique honorati viri, qui præsentés peroranti aures commodabant, hanc sibi apprime placere probarique evidentibus declaraverint indiciis.

Eodem anno a nobilissimo viro, Dn. Nicolao Urne, senatore regni Daniæ et giudice provinciali Scaniæ, tum templi Lundensis præfecto¹⁾, suffragante, et pollicem præmente dilectissima et nobilissima ejus uxore, Dña Margareta Trolle, vocatus sum ad pastoratum Otterupensem, cui sacro muneri ab episcopo Francisco, adminiculantibus Lectore Theologiæ Petro Laurentio, pastore Dn. Johanne Spendemager²⁾, et ante nominato Dn. Laurentio, cognato meo amantissimo et commendatore propensissimæ erga me voluntatis, Lundæ proxima post diem S. Martini die Dominica, die 16 Nov. consvetis ceremoniis rite decenterque inauguratus sum.

Anno 1551, ad annum jam ætatis XXIVtum progressus, abdicato munere scholastico, idque mox post festum paschale, audientibus M. Joh. Albertio, tum Græcæ linguæ in universitate Hafniensi professore et postea dioceseos Sælandiæ superintendente, præposito³⁾ et pastore, abituriens, prout mos est, publice disserui. Coronæ tamen me continui, usquedum nobilissimi Nicolai Urne uxor beata Margareta Trolle, expleta mortalitatis lege, beate et placide ad superos emigraret.

Anno 1552, ætatis XXVto, post fata Domine Margeretæ Trolle, consensu et nutu optimi, de quo mentio facta est, patroni Domini Nicolai Urne, exteras invisí regiones cum Otthone Pors, quem meæ fidei et curæ

¹⁾ Sperling har mere passende: procuratore.

²⁾ Saaledes skrives dette Navn allevegne i Hdskr., ligeledes hos Sperling.

³⁾ Den ovennævnte Hr. Lavrits Pedersen.

commiserat patruus ejus Stygo Pors¹⁾. Quandoquidem vero cogitantibus Wittebergam præcludebant iter bellici in Saxonia motus, direximus primum cursum per Brabantiam Lugdunum Batavorum, et hinc Coloniam, ubi Latinæ, Græcæ et Ebraicæ linguæ, nec non Philosophiæ exercendæ gratia tres integros annos consumpsimus.

Anno 1555, ætatis XXVIIIvo, circa festivitatem paschalem contuli me cum Otthone Pors, jussu optimi patroni Stygonis Pors, per Hassiam, Thuringiam et Misniam Wittebergam, ubi annum insumpsi spatium cum quadrante audiendo Philippo Melanchthoni aliisque eruditissimis viris, et tamen identidem excurri Marpurgum, Erfordiam, Lipsiam, harum academiæ statum curiosius perlustraturus.

Anno 1556, ad finem vergente anno ætatis XXIXno, circa diem Michaelis a Dn. Stygone Pors, cujus injecta mentio est, cujusque me sumptus in Germania aluerant, cum comite juvene nobili in Daniam revocatus sum. Quoniam vero Dn. Stygonem paulo post eodem anno fata revocabant, Lundam a capitulo expetitus deveni, et præter expectationem stipendio XXX thalerorum mactatus sum, quos capitulum in meos usus erogandos obtulerat (Dn. Nicolaus Urne procul dubio me canonicis conciliaverat) ea tamen conditione, ne quoquam, inscientibus canonicis, me moverem, sed ibi in statione persisterem in gratiam capituli, si forte mea opera indigere necessum foret, haudquaquam dubitaturus, quin de canonicorum patrocinio certus persentiscerem, nolle eos, mihi ullum commodum in se clausum iri. Plurimorum vota designabant me Spendemagrii, viri tum grandis natu, comministrum, et post obitum ejus in officio successorem. Verum enimvero nemo serio propositum ursit, nec quisquam rem affectam in effectum perduxit; concionibus tamen in æde

¹⁾ Stiftslensmand i Lund. Otte Pors døde som Kannik i Lund „om Michaelis“ 1588. (Konsist. Arkiv, P. 93).

cathedrali habendis, quotiescunque a pastore rogabar, operam meam non denegavi.

Anno 1557, sextum jam egressurus lustrum, suscepti ex voluntate et mandato M. Nicolai Palladii (Dn. Johannes Spendemager¹ oraverat, nî fallor, mihi apud illum hanc spartam post decessum M. Tychonis Petri², canonici et pastoris ibidem) pastorum Borbyensem et Laaddekjøbingensem, vocatus ad has ecclesias die festum D. Virginis in ferias Esuriales incidens præcedente. Circa festum pentecostes postea in aulam evocatus sum, futurus regis Friderici II, qui nuper in principem electus erat, concionator aulicus, ita tamen, ut in toto officio aulico ex clementissima regis gratia pastorum meum obtinuerim et per delegatum *συνεργόν* eum administrari curaverim.

Anno 1559, ætatis anno 32, sceptrum post excessum parentis gloriosissimæ memoriæ cum capessiverat rex Fridericus II, et diadema regni imponi capiti suo fecerat, ex aula dimissus, Lundam postliminio redii, ubi Christianus III ante obitum suum vicariatu me clementissime donaverat³). Siquidem vero otii fugitans Vacuæ litare⁴) non assuveram, selectos e scholæ alumnis nonnullos in meum contubernium assumpsi, et privata informatione ingenia eorum excolere curatius allaboravi. Interea rector

¹) I Hdskr. staar urigtigt: M. Nicolaus Spendemager.

²) Det er denne Mester Tyge, som den 29de Sept. 1555 blev forlenet med et Kannikedømme i Lund, med Forpligtelse til „strax at residere og bo hos Domkirken i Lund“, og ikke den som Biskop i Lund siden bekendte M. Tyge Asmundsen, der først 1556 blev Kannik sammesteds. (Jvfr. Ny kirkehist. Saml. IV, 328). Det maa vistnok ogsaa være M. Tyge Pedersen, som nævnes i min Udgave af Danske Kirkelove I, 512.

³) Den 13. Novbr. 1556 blev Hr. Mogens Madsen forlenet med Altaris Assumptionis Vicarie i Lund, der var ledigt efter sl. Mester Matz Hack (Professor i Kbhvn.). Reg. ov. al. Lande Nr. 6, Fol 503.

⁴) D. e. at ofre til Lediggangens Gudinde.

scholæ ibidem gravissimo implicitus morbo decumbere necessum habuit. Quocirca rogatu canonicorum, ne alumnorum in studiis cursus sufflaminaretur, scholam per aliquot hebdomadas ingressus in suprema juventutem classe docui, usque adeo, quoad annum 1561, ætatis 34, statim post pascha cum plenissima auctoritate regendæ scholæ Lundensis præfectus sum, eodem anno circa ferias Natalitias a rege munerabundo Frederico II gloriosissimæ memoriæ canonicatu insuper largissime auctus.

Anno 1562, septem cum transegeram lustra, die 16. April. supremum inter 36 candidatos¹⁾ Hauniæ laurea suprema philosophica me decorari vidi.

Anno 1563, ætatis 36, postquam scholæ per biennium præfueram, fasces deposui, constitutus, sic volentibus canonicis, lector SS. Theologiæ Lundensis, et spartam scholasticam porro ornandam reliqui M. Christiano²⁾, qui antea ibidem Theologus fuerat.

Anno 1564, cum ætatis annum tricesimum septimum attigeram, inii matrimonium cum Hella, M. Henningi Albertii canonici filia, celebrata rite festivitate nuptiali d. 14. Maji, proxima ante pentecosten die Dominica.

Anno 1568, annos habens 41, orationem iterum publice in synodo Lundensi recitavi de sacri muneris ecclesiastici dignitate.

Anno 1571, ætatis 44, ubi e statione vitæ et muneris 4 Nonas Maji decesserat Dn.³⁾ Spendemager, pastor et præpositus, ego mense Novembri ejusdem anni ei in præpositura nomarchiæ Tornensis datus sum successor⁴⁾.

¹⁾ Ifølgende Vinding, Acad. Haun. p. 92, blev kun fire Magistre creerede paa den Tid (jvfr. Personalhist. Tidskr. III, 122).

²⁾ M. Christiern Nielsen Kolding (Rietz, Skånska Skolväsendets Hist. S 247. Er. Lætus, Res Danicæ, p. 493).

³⁾ I Hdskr.: M.; men Spendemager var ikke Magister.

⁴⁾ Brunius, Rietz o. a. have misforstaaet Sperlings mindre klare Oversættelse af dette Sted saaledes, at de antage, at

Anno 1577 quinquagenario die Jovis Dominicam Quasimodogeniti sequente accessit officium notarii causarum matrimonialium post M. Jonam¹⁾, qui paulo post vitam cum morte commutavit; quod quidem officium una cum præpositura obtinui tantum non 12 annos, donec ad episcopatum pervenerim.

Anno 1579, die 16 Decembris, inclementia fati viduum me sensi et orbatum svavissima uxore Hella, post cujus obitum, ubi anno uno, decem mensibus et 14 diebus luctui indulseram, eum novi matrimonii felicitate, volente Deo, optatò detersurus ad secunda transii vota, ducta in uxorem Catharina Clementina, et sacris nuptialibus solenniter peractis Lundæ anno 1581 die ante feriam Dionysii proxima, currente anno ætatis 54to.

Anno 1585, cum Eilhardo Grubbe die 19 Nov. ejusdem anni justa funebria soluta erant, omnium canonicorum vota me trahebant ad capiendam illam ab Eilhardo Grubbe relictam lampada, et fungendi officio tutoris templi et procuratoris bonorum primæ partis fabricæ, usque ad diem S. Canuti anno 1587, cum, promulgato novo illo de tutoribus templi edicto, ego ab eodem tempore ad diem Canuti porro anno 1590, hoc est triennio præter propter, primam fabricæ partem meæ tutelæ concreditam habui, vices gerens Haraldi Hvitfeldii, cui hujus muneris administratio ex sententia et decreto capituli jure meritoque debebatur.

Anno 1586 mense Aprili, mandato regio jussus sum ire Hauniam, præfecturam cœnobii Ringstadiensis capessiturus, post abitum Christiani Machabæi, qui ad scholæ

M. Mogens Madsen er bleven Sognepræst ved Domkirken i Lund efter Spødemager; men at dette ikke er Tilfældet, har allerede Cawallin gjort opmærksom paa (Lunds Stifts Herdaminne V, 510—11).

¹⁾ Mester Jon Tursen.

Sorensis rectoratum translatus est¹⁾, sed opportune fecit efficacissima amicorum intercessio, ut collum difficillimo huic oneri subduxerim, et dulces meos Lares lætabundus repetierim.

Anno 1589, annum nactus climacterico magno proximum, sensi in me conspirare vota singulorum die 9 Julii, ut episcopatu Lundensi præficerer et cathedram conscenderem, quam morte sua vacuam fecerat M. Nicolaus Hvid, qui antea die 19 Junii naturæ debitum reddiderat. Et initiatus sum episcopali muneri a D. Paulo Matthiæ, Lundæ die 3 Augusti ejusdem anni²⁾.

Anno 1596 die 29 Aug. proxima die Dominica post feriam Bartholomæi, quæ erat XII post Trinitatis, mandato Regiæ Majestatis Hauniæ cum venerabilibus et doctissimis viris D. Petro Vinstrupio, Episcopo Sedlandiæ, et M. Jacobo Matthiæ, Superintendente Fionensi, comparui coram altari in templo D. Virginis, locaturus operam meam in regis Christiani IV coronatione. In eadem regia coronatione partes meæ fuerunt: primum regiæ majestati verba illa injungere, quæ in Deuteronomio descripta extant, et de veri et incorrupti regis proprietatibus, electione et officio inter populum Dei præcipue tractant; deinde diei dominicæ epistolam, quæ ita incipit: Talem fiduciam habemus ad Deum propter Christum etc. eidem serenissimæ majestati prælegere; tertio sacram regiam majestatem jucundissimo et fragrantissimo balsamo in pyxide aurea ab ordinatore D. Petro Vinstrupio exhibita solenniter ungere.

Anno 1598 die 25 Decemb. feria prima natalitia, hora 12ma, septuagenario erepta est mellitissima conjux

¹⁾ Meningen er ikke, at Chr. Macchabæus blev Skolemester, men han blev Forstander for Sorø Skole og Klostergods (se min Kbhvns. Univ. Hist. 1537—1621, II, 589).

²⁾ Jvfr. Kirkehist. Saml. 3. R. II, 501.

Catharina, vehementissima consumpta phthisi, et in devotissima numinis Divini invocatione, firmissimaque in filium Dei fide placidissime et beatissime obdormivit. Beatæ animæ æternum bene sit!¹⁾

Anno 1599, ætatis 72, tandem me tetigit ordo secundum constitutiones capitulares, ut ego, ceu senior capituli, procurator essem bonorum primæ partis fabricæ templi, quod quidem officium ceu vicarius Dn. Haraldi Hvitfeldii antea per triennium gesseram. Eorundem bonorum procuratio mihi ipsi per me incubuit itidem triennio et quidem integro, usque ad diem S. Canuti, cum mihi Christophorus Holst surrogabatur.

Anno 1608, ætatis 80, die Dominica SS. Trinitatis, in comitiis Hauniensibus præsentem me stiti, ubi sequenti hebdomade in populosissimo cætu operam cum reliquis episcopis conferebam ad eligendum potentissimum illum principem ac dominum Christianum Quintum in Regem Daniæ, eandem principalem cooptationem electionemque subscriptione et subsignatione confirmaturus²⁾).

¹⁾ Over sine tvende Hustruer lod M. Mogens Madsen lægge en Ligsten i Lunds Domkirke med følgende Indskrift. (Sommelius, De templo Lund. p. 125):

D. O. M. S.

Helenæ Heningi F. pie in Domino defunctæ die Dec. XVI Ao. Christi MDLXXIX, ætat. XXXIII, et Catharinæ Clementis F., quæ pie in Domino obiit Dec. d. XXV A. Christi MDXCIX. Vixit annos XXXV Mens. II dies XXV.

Matronis lectissimis, Conjugibus desideratiss.

Magnus Mathias, Superat. Lund. H. M. M. P.

²⁾ Til sine Repræsentanter ved Tronfølgervalget udnævnte Kapitlet i Lund den 6te April 1608 Mag. Ludvig Munthe, Ærkedegn, og Niels Paaske, Kannik. Menige Herredsprovster og Prædikanter over alt Skaane Stift valgte i Lund den 20de April s. A. til sine Repræsentanter: M. Jørgen Christoffersen af Væ, M. Hans Lauritsen (Hjort) af Halmstad, M. Niels Madsen af Lund og Hr. Hans Raffn af Malmø, alle Herredsprovster. (De orig. Valgbreve findes i Geh.-Ark. I Seglet under det sidste Brev findes af-

Ad munus meum episcopale quod attinet, næ ego, quamdiu per Dei gratiam ejus mihi administratio incubuit, multas et varias devoravi et exantlavi molestias, non minus quam antecessores et majores mei. Taliter me tamen in hoc meo munere gessi, ut confidam indubie, neminem unum jure mihi criminis alicujus enormis vel officii neglectius habiti dicam scripturum. Quanquam in extrema hac mea senecta minus in visitatione mea diligens fui quam alias, ab ingruentibus morbis sæpiuscule præpeditus, novi tamen, quod sanctissime affirmo, me prioribus annis nullam unquam occasionem elabi passum esse visitandi subjectas illas meæ inspectioni dioceseos ecclesias.

Porro benedicente Deo optimo maximo prole beatus novem suscepti liberos ex priori nunc beata conjuge, quatuor filios et quinque filias, e quibus superstites sunt unus filius et una filia. Ex secunda uxore nati mihi sunt tredecim liberi, sex masculini et septem fœminini sexus, quorum non nisi unum filium et tres filias superesse voluerunt Superi ¹⁾).

(Et hic substitit beati hujus viri manus).

bildet den hellige Christophorus, der med et Træ til Støtte bærer Jesusbarnet over en Strøm. Omskriften lyder: Sigillum Sinodale Præpositorum Scaniæ).

¹⁾ Af Biskop Mogens Madsens Børn kjendes Sønnerne: Mag. Mads Mogensen (eller Matthias Matthiæ), der blev Vikarius og Kannik i Lund samt Rektor sammesteds, i hvilken Stilling han døde den 14. Novbr. 1601. (Rietz, Skånska Skolväs. Hist. S. 250—1). Henning Mogensen (eller Matthiæ, Madsen), der 1601 blev Rektor i Landskrone og 1604 blev Præst (Kirkehist. Saml. 3. R. I, 765. Rietz, S. 421. D. Mag. 4. R. IV, 35). Datteren Johanne var først gift med M. Peder Andersen, Lektor og Kannik i Lund († 1592), siden med M. Constantin Baltzeren, Kannik smst. († 6. Marts 1602). Se Personalhist. Tidsskrift IV, 129. Formodentlig er det denne Datter, som d. 5te November 1587 havde Bryllup i Lund (Kirkehist. Saml. 3. R. II, 488).

Anno 1611 die 6 Martii circa horam tertiam pomeridianam, ætatis anno 84to, Episcopatus vicesimo secundo, iteratæ viduitatis decimo tertio, post aliquot hebdomadam et imprimis 14 dierum valetudinem grabato affixus est beatus vir, postquam obluctatus invalescenti malo humilime et submississima genuflexione preces suas ad fatalem illum, in quo mox se compositurus esset, locum ardentissime fuderat, et mox Salvatori anima, quam redemerat, devotissime commendata, placido sopore consopitus expiravit. Corpus in templo Lundensi humo decenti ceremonia mandatum molliter in pace requiescit. Anima vero fasciculo viventium svaviter illigata desiderat intime corpori suo iterato conjungi, et sanctorum cum ineffabili gaudio pulcherrimo cætui gloriose associari.

Til ovenstaaende Beretning om M. Mogens Madsens Levned føje vi endnu en Række Antegnelser, særlig vedrørende hans literære Virksomhed.

I Hamsforts lundske Bispekrønike betegnes han som „doliarii filius“ og kaldes „Magister Artium et Philosophiæ ac S. Theologiæ Licentiæ insignibus ornatus¹⁾“. Det er dog ikke bekjendt, naar han har erhvervet den theologiske Licentiatgrad. Selv nævner han ikke denne Omstændighed i sit Levned, saa vi maa lade det uafgjort, om Hamsfort mulig har taget fejl. For øvrigt udfoldede M. Mogens Madsen en nidkær og dygtig Virksomhed som Lektor i Theologien, inden han blev Biskop. Herom foreligger et Vidnesbyrd i følgende i flere Henseender karakteristiske og oplysende Indbydelse, som han 1567 udstedte til sine Forelæsninger over Davids Salmer²⁾.

¹⁾ Scr. Rer. Dan. VI, 651.

²⁾ Rietz, Skånska Skolväsendets Hist., S. 202—3. Blandt andre Vidnesbyrd om Mog. Madsens Virksomhed som theo-

Candido Lectori salutem.

Crastina die, Deo volente, resumetur lectio Theologica Psalterii, hactenus propter occupationes et negotia publica aliquamdiu ex mora intermissa. Quæ lectio utinam sic afficeret Cantores sive Chorales nostros et plerisque verbi ministros, præsertim juniores, ut ab iisdem strenue contemnitur, a quibus tamen necessario cognoscenda est vel propter officium vel propter juramentum. Nam ut nihil dicam de communi officio omnium Christianorum, certe verbi Dei ministris seu sacerdotibus peculiariter commendatum est perpetuum et diligens studium sacrarum literarum, ad quod ipsi sese tum alias, tum in ipsa ordinatione et constitutione publice ac solenniter obligare consueverint. Chorales quoque quotannis ex more recepti ad officium cantandi in ecclesia nostra inter alia nonnulla sancte promittunt, se pie facturos officium, et nominatim hanc ipsam lectionem Psalterii, peculiariter et certo consilio propter ipsos susceptam et iisdem valde necessariam, sedulo frequentaturos esse. Hæc scilicet promissa egregie servant Pastores ecclesiarum et Chorales, qui totum illud tempus, quod lectioni, auscultationi, meditationi, studio verbi Dei et sacræ scripturæ tribuendum esset, impendunt, non dico œconomicis aut aliis necessariis occupationibus, sed somno, voluptatibus, potionibus, deambulationibus, et aliis id genus frivolis negotiis, quæ magis impediunt et deformant ministerium, quam promovent. Vidi ego sæpenumero, seu occupatus jam in ipsa ordinaria prælectione mea, seu recens ab ea digressus, ex junioribus interdum Pastoribus nonnullos, interdum quosdam Choralium in ipso templo animi gratia tantum deambulantes, quasi nihil ad ipsos

gisk Docent kan ogsaa nævnes, at Lyskander anfører hans haandskrevne „Commentarii in diversos S. Scripturæ libros ac capita“, og at i Resens Bibliothek (p. 347) nævnes hans „Prælectiones msc. in Examen Theol. Phil. Melancthonis“.

pertinuissent nostra illa exercitia, vel ipsi ad id fastigium eruditionis et experientiæ in iisdem devenissent, ut eadem ipsis videri possent supervacua et non necessaria, jamque plane devorassent, quicquid unquam exstat doctrinæ in sacris scriptoribus seu ipsis Bibliis, quæ an habeant etiam nonnulli ex iis, haud abs re dubitari possit. Hoc scilicet est juxta Pauli præceptum I. Tim. 4. attendere lectioni, exhortationi, doctrinæ; aut quod Christus præcepit Joan. 5. Scripturas scrutari. Reclamo, hoc potius est negligere, contemnere, conculcare sacrosanctam Scripturam Canonicam, quam tanti olim fecerunt majores nostri, ut non solum reditus peramplos. unde hodie vivunt, qui vocantur Canonici, Vicarii, Chorales et alii, in hoc impenderint, ut diuturna immo et perpetua esset apud posteros hujus lectio, cantatio, meditatio verbi Divini. Hæc exempla nos merito movere deberent, ut pluris faceremus hæc exercitia Theologica. Idem etiam facerent tum immensa eorundem utilitas, tum summa necessitas, si quid tamen harum rerum intelligerent nostri isti nimis crudi et inconditi Concionatores et Chorales, de quorum diligentia et progressu in studiis Theologicis rogatus aliquando more consveto, quod respondeam, nihil sum habiturus aliud, quam illos ad sobrias et pias admonitiones et exhortationes ad hæc studia nostra, quorum ut professione illi tument, sic prætextu eorundem sustentantur, plane absurduisse: Nisi illi interim, quod facturos spero, atque ea hic nunc scribo, de suo officio et juramento præstito impensius cogitantes, quæ hactenus omissa sunt, diligentia aliqua singulari sarcire conabuntur. Cogitent illi modo, quibus dixit Christus: Vos estis sal terræ; et quod Idem mox addit: Si sal insipidus factus fuerit, ad nihil valet ultra, nisi ut projiciatur foras et conculcetur ab hominibus. Postremo si quendam deterruit ab hac nostra prælectione ejus loci, in quem nos importuna quorundam φιλονημία invitos coëgit, incommoditas, eundem

nunc rursus revocet loci pristini repurgatio ac restitutio, facta mandato et voluntate nobilissimi viri D. Hilarii Grubbe Præpositi. Quem locum posthac, non ut antea Sacellum Dionysii (præstat enim prorsus aboleri memoriam omnem idolomanie Papisticæ) sed Auditorium Theologicum appellabimus. In hoc igitur Auditorio Theologico, Deo dante, inchoabimus Psalmum XCIII, qui sane omnium continet dulcissimam gratiarum actionem totius ecclesiæ pro ejusdem conservatione et aliis beneficiis Dei erga eandem, simul stultos et insipientes appellat omnes eos, qui hæc non student cognoscere aut intelligere. Ideo vero, ait, conservari ac florere ecclesiam et pios, ut annuntient, quam rectus sit Dominus noster, at quod nulla in eo sit iniquitas, ut celebrent Deum in omnem æternitatem. Bene vale Lector. XVI. Kal. Majas A. 67.

Magnus Matthias.

Naar det, som dette Program synes at vise, faldt M. Mogens Madsen vanskeligt at faa Tilhørere i tilstrækkeligt Antal samlede om sin Lærerstol, var det dog neppe, fordi han savnede de fornødne Lærergaver, da Samtiden netop vidner, at han var en ualmindelig dygtig Docent. I saa Heeseende kan her anføres D. Rasmus Lætus's Vidnesbyrd om ham:

Iam quis

Nesciat ingenio magnum ac conamine Magnum,
 Ex Landeskrono¹⁾ natalia prima trahentem,
 Ornatumque adeò, quæ sunt pulcherrima, lætis
 Naturæ donis: quæ sedulus auxit, honestas
 Dum latè sequitur diuersa per oppida Musas?
 Ille Scholis placidæque adeo seruire iuuentæ
 Vtiliter poterit: primas quòd idoneus artes

¹⁾ Som vi ovenfor have set, var Mogens Madsen dog født i Helsingborg, men havde senere haft sit Ophold i Landskrona, først som Discipel og siden som Lærer.

Tradere, et æquatas præceptis flectere mentes
 Possit. inest multis cum rerum notio, dulci
 Hac tamen arte carent, tradendi cognita: qua se
 Destitui quicunque videt, licet alta sequatur
 Officia: hisce manus tamen haud immittere paruis
 Aut onerare velit. superi est benedictio cæli,
 Quæ percepta sient, alijs contradere posse
 Sic etiam, vt grato tanquam perfusa lepôre
 Irrepant animis, placeantque ostensa Iuuentæ¹⁾.

Et andet Vidnesbyrd om den Anseelse, M. Mogens Madsen nød som Ungdommens Vejleder, have vi Sivert Grubbes Curriculum vitæ, hvori denne, efter at have fortalt, at han i sin tidligste Ungdom havde Oluf Stisen (senere Kannik i Lund) til Lærer, fortsætter saaledes: „Da denne rejste til Tyskland med tre adelige Disciple, kom jeg til Lund under den højlærde Theolog M. Mogens Madsens Tugt²⁾. Han var Kannik i Kapitlet og blev senere Biskop i Skaane. Dengang havde han adskillige unge Adelsmænd i sit Hus, saasom min Frænde Peder Madsen af den laxmandske Slægt, Herluf Marsvin, Brødrene Frederik og Jørgen Speigel, og desuden sin egen Søn Mads Mogensen, der senere var Rektor ved Lunds Skole, og nogle andre. I deres Tal blev jeg optagen, og jeg levede der med andre Meddisciple under vor Privatlærers, Laurits Tanches, Tugt i nogle Aar. Foruden denne Privatlærers Foredrag hjemme i Huset, hørte jeg ogsaa Mester Mogens forklare Ruths og Krønikernes Bøger i den offentlige Høresal³⁾.

At Mogens Madsens theologiske Lærervirksomhed

¹⁾ Er. Lætus, Res Danicæ, Francof. 1573, p. 492.

²⁾ Formodentlig er dette sket omtrent 1576.

³⁾ Danske Magazin 4. R. II, 367. Flere af Mog. Madsens utrykte theologiske Forelæsninger nævnes hos Zwergius Sjæl. Cleresi, S. 471.

ikke har været betydningsløs, fremgaar bedst af hvad han i sin Beskrivelse af de skaanske Byer ¹⁾ beretter om Lunde Skole: „Hæc sane schola multos dedit hactenus, non per Schaniam tantum, verumetiam in aliis Daniæ provinciis, adde et per Sueciam (unde huc confluere non exigua discentium turba consuevit) sacerdotes. hodie plures etiam datura, nisi constitutione recenti Regiæ Maiestatis cautum esset, ne quis ordinetur ecclesiæ minister, qui non ante in Academia Haffniensi aliquandiu versatus, inde etiam honestum eruditionis adferat ac vitæ testimonium“ ²⁾. Beskedenhed forbød Mogens Madsen særlig at fremhæve Lektorens Virksomhed, skjønt denne maatte være af ikke ringe Betydning, hvor det gjaldt Forberedelsen til Præstembedet. Det var da heller ikke uden Føje, naar han, som vi ovenfor saa', gik lidt strængt i Rette med „Choralerne“, som forsømte hans theologiske Forelæsninger, idet vistnok de fleste af dem attraaede at blive Præster, men i det mindste en Del af dem savnede Midler til at gjøre Universitetsstudier. Efter at Lektoren senere var bleven Biskop, vaagede han med ikke mindre Iver over, at de, der meldte sig til Præstekald, havde studeret ordentlig, og han klagede mangan Gang bittert nok over Præsternes Uvidenhed ³⁾.

Det var i de Aar, da M. Mogens Madsen beklædte Lektoratet i Lund, at han navnlig syslede med historisk Granskning. Til denne Tid hører ikke blot hans „Re-

¹⁾ Mnskr.; skal senere meddeles i nærværende Bind. Det anf. Sted er allerede fremdraget af C. J. Brandt i hans Meddelelser om Mester Jon Tursen i Kirkehist. Saml. II, 283.

²⁾ Det var i Fundatsen af 25. Juli 1569 for Kommunitetet i Kjøbenhavn, at denne Befaling først gaves. Den blev 1573 publiceret ved Meddelelse fra Universitetet til Bisperne (se Danske Kirkelove II, 204—5).

³⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 198—9. Magni Matthiæ, Tessaradecarum orationum Synodaliū, Fol. 20. 128.

gum Danicæ Series“, om hvilken mere nedenfor, men ogsaa hans „Episcoporum Ecclesiæ Lundensis Series“, et for sin Tid meget respektabelt Arbejde, der behandler Lunds Stifts Bispe- og Kirkehistorie i en Fuldstændighed, hvori man ikke finder den andensteds. Ved Udarbejdelsen ere ikke blot ældre Krøniker og Optegnelser benyttede, men ogsaa Diplomer i de lundske Arkiver og undertiden mundtlige Overleveringer ¹⁾. Skriftet har derfor ikke ringe Vigtighed saa vel for Stiftets særlige Historie, som for den almindelige danske Kirkehistorie. Forfatteren begynder med en kort Udsigt over Kristendommens første Forkyndelse og Grundfæstelse her i Landet, derpaa gennemgaar han enhver af de katholske Lunde-biskoppers (Ærkebispers) Historie paa Aarogsvis, og giver tilsidst kortfattede Oplysninger om de fire første evangeliske Superintendenter sammesteds. Efter at Skriftet længe havde henligget utrykt, blev det i Aaret 1710 udgivet af den 20aarige Thomas Bartholin, Søn af den alt for tidlig afdøde fortjente Antikvar og Historiker af samme Navn. Udgaven besørge des med megen Omhu efter tre forefundne Codices. En smuk og gammel Afskrift af Værket findes endnu i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 2989. 4to; en nyere (fra 1653) i Ny kgl. Saml. 1202. 4to. — Om Mogens Madsens historisk-topografiske Beskrivelse af de fire vigtigste Byer i Skaane henvises den Udgave af samme, som skal meddeles i det

¹⁾ Saaledes berettes (p. 108—11 i Bartholins Udgave) et ret mærkeligt Sagn om Ærkebiskop Isarnus, hvilket i sin Tid var meddelt M. Mogens Madsen af Præsten i Søvede. (I Ny kirkehist. Saml. V, 632 findes trykt et Brev af 1594 fra Biskop Mog. Madsen til Præsten Hr. Niels [Aagesen] i Søvede; men det er dog formodentlig dennes Formand, Provsten Hr. Jørgen Michelsen, der var hans Hjemmelsmand til Sagnet). Endnu som Biskop vedblev Mogens Madsen lejlighedsvis at indsamle gamle Sagn og Viser (se Sv. Grundtvig, Danmarks gamle Folkeviser V, 64).

følgende. Naar han i sine senere Aar ikke kunde ofre saa megen Tid paa historiske Arbejder som tidligere, saa vedblev han dog at interessere sig for slige Emner, ligesom han villig ydede yngre Dyrkere af den historiske Videnskab, som Vedel, Hvitfeldt og Krag, sin Bistand. Vi indskrænke os her til at hidsætte, hvad Gram beretter om, hvorledes D. Niels Krag, efter at være bleven kgl. Historieskriver, 1595 drog over til Skaane for at samle Materiale til sit historiske Værk, „*præcipue vero. ut cum Magno Matthia, doctissimo Lundensium antistite, sermones et consilia sua conferret, et cujus generis essent, quibus egregius iste vir instructus, varia in patria historia exorsus esset ac moliretur, memoriæ, præsens cognosceret*¹⁾“.

Som Biskop udfoldede Mogens Madsen en betydelig kirkelig Virksomhed i sit store Stift, der omfattede Skaane, Halland, Bleking og Bornholm. Til Vejledning for Præsterne og Degnene ved Ungdommens Kristendomsundervisning forfattede han saaledes en „*Examen catecheticum*“ eller en Anvisning til, hvorledes de gjeennem Spørgsmaal og dertil hørende Svar skulde bibringe Ungdommen den fornødne Indsigt i den kristelige Børnelærdom, for at de med Frugt kunde stedes til Herrens Bord²⁾. For at vejlede Præsterne med Hensyn til Udvølsen af hele deres Embedsgjerning udarbejdede han 1594 en efter Indholdet ordnet Sammenstilling af de Synodalmonita, hans fire evangeliske Forgjængere (Frants Vormordsen, Niels Palladius, Tyge Asmussen og Niels Hvid) aarlig havde udstedt. Dette Arbejde, der ligesom fornævnte *Examen catecheticum* udbredtes i Afskrifter blandt Præsterne i Stiftet, er i kirke- og kulturhistorisk Henseende af ikke ringe Interesse, og skal der-

¹⁾ Nic. Cragii Annales, ed. Gram. Præfatio, p. 12.

²⁾ Dette lille Skrift er trykt i Kirkehist. Saml. 3. Række III, 465—8.

for i det følgende meddeles. Af de Synodalmonita, M. Mogens Madsen selv udstedte i de mange Aar, han var Biskop, synes ingen at være bevarede hertillands¹⁾. Derimod have vi en Række Taler i det latinske Sprog, holdte af ham ved de aarlige Landemoder i Lund. Med god Takt har han stræbt at finde Emner, der vare af Vigtighed med Hensyn til den kirkelige Virksomhed, og at behandle samme paa en Maade, der kunde gjøre Indholdet tankevækkende og indtrængende for Tilhørerne. Han var ikke bange for at bruge skarpe Ord, hvor han ansaa det fornødent, og disse gamle Taler, der af Samtiden modtoges med meget Bifald²⁾, ville delvis endnu kunne læses med Interesse, da de baade bære Præg af grundig Lærdom og tillige jevnlig indeholde Træk, der ere af Betydning til Forstaaelse eller Skildring af Tiden. De i Mogens Madsens første 14 Bispeaar holdte Synodaltaler udgav han 1604 under følgende Titel:

Τεσσαράδεκας Orationum, quæ Lundiæ olim in Synodis Anniversariis, inde ab Anno 1590, ad Annum usque 1603 publicè sunt habita a Magno Matth. Ecclesiarum Schaniæ Superintendente. Hafniæ 1604.

Foran i Bogen findes latinske Digte af M. Johannes Stephanus og M. Willichius Westhovius. Forfatterens Tilegnelse til Provsterne og Præsterne i Lunds Stift (dat. Lund 25. Marts 1604) indeholder historisk Oplys-

¹⁾ I Upsala Univ.-Bibl. findes derimod: „Decreta Synodi Lundensis Anno 1597“ under følgende Punkter: I. Synodalia superiorum annorum omnia ab omnibus habenda et legenda. II. De dandis testimoniis. III. Synaxis in publicis litanis. IV. De gratiarum actione, cum non sunt communicantes. V. Honestas circa conjugia pastorum. VI. De præpositorum *αίσχροκερδία* circa visitationes. VII. De verbis consecrationis haudquaquam canendis a populo. VIII. Consilium de excommunicatione furum.

²⁾ Se Joh. Stephanus's Breve til Mogens Madsen i Ny kirkehist. Saml. V, 200 ff.

ning om den Maade, hvorpaa Landemoderne plejede at holdes der i Stiftet. Det havde nemlig siden Reformationen været Skik, at der hvert Aar strax efter S. Hansdag holdtes Landemode i Lunde Domkirkes Chor, hvor Biskoppen samledes med Prælaterne, Kannikerne og Vikarerne ved Domkirken tillige med alle Stiftets Provster, en Del af Præsterne og andre Tilhørere. For denne Forsamling plejede han da at holde en latinsk Tale over et kirkeligt og særlig pastoral-theologisk Emne. Desuden skete det jævnlig, at en eller anden af Provsterne eller Præsterne eller en Skolerektor ogsaa talte ved denne Lejlighed¹⁾. Biskop Mogens Madsen beklager, at hans Forgjængeres Taler vare tabte. Ved at udgive sine egne har han sørget for deres Bevarelse.

Kaste vi Blikket paa disse Taler, da have flere af dem en Aktualitet, der gjør dem til historiske Aktstykker, om end nogle af de stærke Farver maa tilskrives den rhetoriske Form. Den hvasse Revselse af mange Præsters store Mangler i sædelig Henseende²⁾, og Klagerne

¹⁾ Dette var, saa vidt vides, noget ejendommeligt for Landemoderne i Lund. Som Exempler paa Taler, holdte af andre end Biskoppen, kan anføres, at den som Salmedigter fortjente M. Hans Christensen Sthen, Præst i Malmø og Provst i Oxie Herred, 1602 holdt en Tale ved Landemodet i Lund „de mendicite et paupertate“ (Danske Mag. 4. R. IV, 13), og at Rektoren ved Malmø Skole, den ved sin katholske Sympathier bekendte, men som Skolemand fremragende M. Johannes Haggæus (Jens Aagesen Raaby), 1604 holdt en Tale, der vakte en pinlig Opsigt, da der igjennem den gik et om end tildækket Angreb paa Reformationen og Reformatorerne (Ny kirkehist. Saml. V, 206—8. I sin foran meddelte Biografi har M. Mogens Madsen omtalt, at han selv, mange Aar før han blev Biskop, to Gange havde holdt Taler ved Landemodet.

²⁾ Man har forekastet Biskop Mog. Madsen, at medens han gik saa skarpt i Rette med Præsterne for deres Synder, deriblandt ogsaa Havesyge, saa undgik han ikke selv Beskyldningen derfor, da man har et Kongebrev til ham, dat.

over deres mangelfulde videnskabelige Uddannelse ere neppe grebne ud af Luften, lige saa lidt som Skildringen af Bøndernes og Fogdernes Umedgjørlighed, naar de ved Præstevalg havde sat sig i Hovedet, at de vilde have en vis bestemt Person. Et Stykke af den Tale, Biskoppen holdt ved Landemodet 1591 „de vocatione Ministrorum Ecclesiæ legitima et illegitima“ maa her staa som Prøve paa den Maade, hvorpaa han ved disse Lejligheder førte Ordet¹⁾.

Han begyndte da med at sige: Tre Ting er der, som der ved Præsternes Sammenkomster særlig maa have for Øje, nemlig Lærens Renhed, Kirkeskikkens Uniformitet og Sædernes Forbedring. I de to første Henseende var der ikke skjellig Grund til Klage; men hvad det sidste angik, da var det desværre ikke blot Tilhørernes, men selve Lærernes Levned, der gav Anledning til alvorlige Bekymringer. „Quis est paulò cordatior Ecclesiæ et verbi Dei minister, qui non videat, et cui non ex animo doleat, in Clero quoque, quem sic nominamus, et doctoribus ipsis, qui cæterorum duces et antesignani, mo-

19. Maj 1594, hvori Regeringsraadet paa en alt andet end lemfældig Maade forholder ham det upassende i, at han, der skulde være andre et Exempel „og raadføre dem til Medlidenhed mod deres Næste“, efter en af sine Fæstebønders Død uden skjellig Aarsag havde sat Enken og hendes faderløse smaa Børn fra Gaarden. (C. Engel i Kalkars Theol. Tidsskrift 1872, S. 202—3). Hertil er dog at bemærke, at vi ikke kjende Biskoppens Forsvar for hans Handlemaade. Det var den Gang almindelig Skik, naar der indkom en Klage, da at betragte den som bevist, og saa at afgive Resolution i Henhold til denne Antagelse. Fandt saa vedkommende sig brøstholden ved den faldne Afgjørelse, kunde han komme med en Modklage, og saa fik Sagen maaske det modsatte Udfald. Imidlertid er det vel muligt, at Biskoppen er gaaet for haardt til Værks i det nævnte Tilfælde, og ikke har ladet den kristelige Mildhed og Sagtmodighed raade.

¹⁾ Anf. Skr., Fol. 18 seq.

rumque alienorum gubernatores ac censores sunt constituti, plusculum reperiri, quod ne in Laico quidem aut simplici, ut sic dicam, Christiano quis ferat“?

„Quis enim probaverit in verbi Ministro ebrietatem et crebras ingurgitationes, horrendas nominis Divini prophanationes, temeraria et non necessaria juramenta, maledicta, execrationes? Quis in sacerdote ferat sermones spurcos ac inhonestos, et jocos plusquam scurriles? Quis vestitum parum convenientem Professioni? Neque enim inficias quis ierit esse Doctores hujus temporis nonnullos. hisce et aliis id genus levitatibus (ne quid dicam durius) nimis assvetos oc deditos. Quibus accedit non toleranda contendendi libido, in aliis avaritia insatiabilis, ac indefessum ditescendi studium. Taceo in hoc nostro ordine scortationes, adulteria, homicidia, imò paricidia quoque, cujusmodi, proh dolor! scelerum unum et item alterum ac tertium exemplum, in hac diœcesi, proxima tempora nobis exhibuerunt“.

„Quis verò etiam probet in nonnullis verbi Ministris contemptum majorum, inobedientiam, ingratitude, sannas, calumnias, perfidiam? Neque enim nunc desunt horum quoque scelerum exempla, præsertim in novitiis quibusdam, quamvis reperias et alios, quibus ætas et officium svadere modestiam, candorem, constantiam, fidelitatem possent, qui tamen, non minus quam novitii isti, in partem deteriorem nimis sunt proclives et proni“.

„Unum est, in quo maxime mihi peccari hoc tempore videtur, cum a novitiis illis, de quibus dixi, qui recens in album recepti sunt Ministrorum Ecclesiæ, tum ab aliis nonnullis, qui posito jam in Musarum veluti castris, h. e. artibus ipsis ac doctrina liberali, tyrocinio (etsi interdum nimis id leviter et plane perfunctorie) ad verbi Ministerium aspirant: nempe parum ordinate ac præpostere omnino ab his appeti vocationes, quas oporteret, vel conscientiæ caussâ, esse legitimas et quam ordinatissimas“.

„Multi enim (quod nemo, credo, diffitebitur) ex his, qui ad Ecclesias gubernandas vocari ambiunt, illotis, quod ajunt, manibus ac pedibus, vel verius pollutissimâ conscientîâ, non per quæ oportet media, sed per suffragia aliâs empta, aliâs etiam emendicata, præteritis ac sæpe contemptis iis, quos ante alios consulere oporteret, per quos item gubernanda esset vocatio, nec etiam considerantes, quod ante omnia faciendum, quid valeant humeri, quid ferre recusent, ambitiose sibi placentes, ad docendum non tam accedunt, quàm irruunt et irrumpunt, sui compendij, quàm gloriæ Dei, aut salutis eorum, quibus præfici desiderant, studiosiores“.

„Et ne non similes habeant labra lactucas, reperiuntur in plebe quoque ipsa, rusticana maxime, haud pauci, qui, cum Pastores vocandi erunt, eo potissimum animis inclinant, unde quam plurimum lucri sperare posse videtur. Quibus, si vel a Præpositis, quorum officium est juxta Regiam Ecclesiarum nostrarum Ordinationem Pastorum vocationes gubernare, contrædicitur, vel erunt forte, qui hos audiendos censeant, mox et ipsi ad ordinationem, de qua dixi, provocant, quæ septem viris electionem Pastoris permittat. Quam tamen Ordinationem nec intelligunt isti, nec curant intelligere. Neque enim dum septem viros nominat Ordinatio, Præpositos excludit, imò illos ab his vult gubernari“.

„Quod de plebe dico, idem de præfectis quoque nonnullis dici potest, suam sæpe auctoritatem interponentibus, tantum ut ne quid ordinate fiat. Nam si sunt Præsides ¹⁾, qui sibi vocandi jus arrogant in liberis, quas vocant, Ecclesiis, næ illi non intelligunt Ordinationem. Hi autem placide moniti plerunque facilius cedunt, quam vel horum Præfecti, vel Rusticorum phalanges“.

Netop det Punkt, som her berøres, Præstevalget,

¹⁾ D. e. Lensmændene.

skaffede Biskoppen oftere Bryderier, hvorom meget kunde berettes, om Stedet var dertil ¹⁾). Kun en enkelt Sag skal her meddeles, fordi den angik M. Mogens Madsen mere personligt, og fordi den indeholder et Exempel paa, hvad i hin Tid ikke hørte til det ualmindelige, at Regjeringen i en Sag udstedte Breve, som gik lige imod hinanden. Først da en Skrivelse, som maa være fremkaldt ved en Forestilling fra Biskoppen:

Raadens skriffuelse thill fru Lisebett Frijs, en person, som bispen vdj Skaane m: Mogens Matzen will befordre thill Aszumsogen, vt sequitur.

Wor gandtze wenlig hellsen allthidt forsendt medt wor herre. Kiere fru Lisebett Frijs, synderlig guode wen, bethacker wy ether gandtze wenligen. Kiere fru Lisebett, wij kunde ether wenligen icke forholde, att wij fast vgierne haffue fornømt nogen vleilighedt, som sig skall begiffue emellom ether och menige sognemend vdi Aszumsogen, paa thend ene, och hederlig och høiglerd mand m. Mogens Matzøn, superintendent vdi Skane stigt, paa then anden sijde, ahnlangendis en person, som forschreffne m. Mogens thill forschreffne Aszum sogen och hindis annex gierne wille befordre. Tha efftherthi wij forfarer, forschreffne m. Mogensz Matzøn effther Lunde cappittells statuter och kongelige friheder at haffue jus patronatus och en synderlig rettighed thill forschreffne Aszum kierke, theer vdi att indsette och forordne huillken person, hannom gott siunis samme kaldt thillbøerligen att kunde forestaa, wij och forfare, samme person, hand theer thill will haffue befordritt, vdi hans leerdøm och leffnitz omgengelse medt rette icke skall kunde beskyllis, huorfore hand fra samme kaldt billigen skulle forskiudis. Bedendis ether therefore och wenligen begierendis, atti effter

¹⁾ Se t. Ex. Rosenvinge, Gl. danske Domme IV, 154—60 263—8. Secher, Kongens Rettertingsdomme 1595—1604, S. 147—8.

slig leylighedt for thenne wor skriffuellse skyld medt menige sognemend sielff guodwilligen wille lade ether befinde och ether vdi saa made lade well befalle, huis forskreffne m. Mogens Matzen medt samme kierke thieneste att forordne haffuer for gott ahnseett. Giørendis theer vdinden thett, som i sig sielff billigt och rett er, paa thett att forskreffne m. Mogens Matzøn medt byllighedt ydermere icke skall sig emod osz haffue att beklage; och sligt for wor person huos ether igien att forskylle wij allethidt will findis willige. Beffallendis etc. Actum Haffniæ 6 aprilis anno 1596 ¹⁾).

Denne Afgjørelse var Fru Lisbet Friis ikke tilfreds med, hvorfor hun fik skrevet en Forestilling til Regjeringsraadet fra hendes og Sognebeboernes Synspunkt, hvilken havde til Følge, at der under 19de Maj 1596 udgik et Kongebrev til M. Mogens Madsen af følgende Indhold: „Vider, eftersom os elsk. Fru Lisbet Friis, afg. Jakob Hvitfeldts Efterleverske, underdanigst til os haver suppliceret, givendes tilkjende, hvorledes I skulle ville indtrænge udi det Sogn, hun udi bor, og [I] paa Kapitlets Vegne skulle have Jus patronatus til, Eders Brodersøn, som paa nogen adskillige Steder skal tilforn være omkaldet, og han det dog ikke skulde have bekommet; og efterdi det er Eders Brodersøn, synes det en vildig Sag at være, hannem saaledes til samme Kald at fordre, efter[som] det ikke er forskrevne Fru Lisbet og andre af Adelen alene, meden og menige Sognemænd og Almue udi samme Sogn fast imod. Da ville vi os derfor naadigst til Eder forse, at I ikke i saa Maade imod forskrevne Adels og Sognemænds Vilje og Samtykke indtrænge til dennem samme Eders Brodersøn“ ²⁾).

Blandt de Forhold, som M. Mogens Madsen i sine

¹⁾ Skaanske Tegnelse II, 308.

²⁾ Skaanske Tegnelse II, 377. Kalkar, Theol. Tidskr. 1872, S. 202—3.

Synodaltaler oftere vender tilbage til, er, foruden Præsternes sædelige Levned, deres mangelfulde theologiske og humanistiske Dannelse og utilstrækkelige Forberedelse til Prædikegjerningen, idet en Del, trods gjentagne Forbud, nøjedes med at læse op af Postiller ¹⁾. Ligeledes dadles det stærkt, at flere ikke noksom gik i Rette med Almuens Vedhængen ved de overtroiske Valfarter til formentlige Helligdomme. „Connivent alicubi pastores ad manifestam impietatem, haud admodum moleste ferentes, si quis loca illa adeat, ad quæ olim concursus fiebat ab hominibus superstitionis, qui vel virginem Matrem, vel alios Divos, Severinum, Olaum, et similes seu sospitatores sibi, seu mediatores constituebant apud Deum, præter et contra severissimum hujus mandatum ac prohibitionem, redeat modò ad ipsos lucelli nonnihil ex ejusmodi concursu ²⁾“.

I det hele kan det bemærkes, at medens M. Mogens Madsen stærkt dadler den theologiske Stridssyge mellem Protestanterne indbyrdes, kommer han gjentagne Gange tilbage til den Fare, som truede fra Papisterne og særlig fra Jesuiterne. Om det første Punkt ytrer han bl. a.: „Quanto studio, quanta contentione hodie etiamnum a multis certatur de modo præsentia corporis et sanguinis Christi in sacra Coena, quam pariter ignorant tam ii, qui acerrime de tanto mysterio disputant, quam alii omnes, et universa ignoravit antiquitas, inde usque a prima Coenæ illius institutione, quâ quidem institutione vel

¹⁾ Tessaradecas orationum Synodal., Fol. 93.

²⁾ Anf. Skr., Fol. 94—5. Blandt Valfartssteder i Skaane kan særlig nævnes S. Oluf i Lunkend, S. Oluf i Hallerød, hellig Kors i Edensted, hellig Løsen i Løsen Sogn og S. Mogens i Torum (N. M. Petersen, Bidr. t. d. danske Litt. Hist. I. Udg. II, 112, Cawallin, Lunds St. Herdaminne III, 45. IV, 24. V, 180. 203. 226. Kirkehist. Saml. 3. R. II, 576. Daae, Norges Helgener, S. 53—4. Weibull, Saml. t. Skånes Hist. 1870, S. 77—8).

solâ et verbis Institutoris contenti Apostoli simul ipsi et horum pii successores, nusquam leguntur vel verbo questi, non indicatam sibi rationem, qua corpus, quod comedi, et sanguis, quem bibi Christus voluit, comedi possent aut bibi, sed captivum ducentes intellectum seu cogitationem omnem in obsequium Christi, totos sese arbitrio ejusdem permiserunt ultro, ut vel eo solummodo nomine, quod ignotus rationi sit præsentia istius modus, videantur veteres Ecclesiæ doctores omnes ritum illum sacratissimum mysterii appellatione insignivisse Quid vero necesse fuit de veste linea, de adiaphoris, de bonorum operum necessitate aliisque nonnullis apud reformatas Ecclesias non controversis unquam et sat dextre explicatis tot turbas ciêre, quales ante non multos annos meminimus plerique exortas Quæ recens ab inquietis nonnullis in quibusdam Germaniæ Ecclesiis mota sunt de Imaginibus, de Crucis signo et exorcismo circa Baptismum, haudquaquam tanti sunt, meâ sententiâ, ut propterea turbari debuerit quies et tranquillitas Ecclesiæ. Nemo enim ferè nunc est in Ecclesiis reformatis, qui nesciat, quonam illa haberi debeant loco ¹⁾“.

Den Formening, M. Mogens Madsen her udtalte, at saa godt som alle nu vare enige i Betragtningen af de nævnte Kirkeskikke, viste sig dog ikke som holdbar, da Spørgsmaalet om Exorcismens Afskaffelse eller Bevarelse i den danske Kirke faa Aar efter blev brændende og fremkaldte en grundig Erklæring fra hans egen Side, hvori han udtalte sig for, at denne Kirkeskik uden Skade kunde afskaffes. Skjønt næsten alle syntes at være enige heri, skete det dog, som bekjendt, ikke paa Grund af den stærke Modstand, som den indflydelsesrige Professor Hans Povlsen Resen rejste mod Afskaffelsen ²⁾.

¹⁾ Anf. Skr., Fol. 103.

²⁾ M. Magni Matthiæ, Episcopi Lundensis, de ritibus circa Baptismum deque Exorcismo Consultatio er trykt i Däni-

Biskop Mogens Madsens Angreb paa Papismen kom især frem i en Synodaltale, han holdt 1602; men da denne gav Anledning til et skarpt Modskrift fra katolsk Side, der atter fremkaldte et Forsvar fra Biskoppen, opsætte vi Omtalen af denne Sag, indtil vi i det følgende kunne meddele Mogens Madsens hidtil utrykte, i historisk Henseende ikke uvigtige Apologi.

Denne Sag, der greb temmelig dybt ind i den gamle Biskops Liv og ikke gik ganske efter hans Ønske, synes at have foranlediget den Beslutning hos ham at nedlægge sit besværlige Embede, da han gik i sit 80de Aar. Dette fandt imidlertid ikke Bifald hos hans Venner og foresatte, og deres Forestillinger bevægede ham til at blive ved ¹⁾. I Virkeligheden bevarede han ogsaa en sjælden Aandskraft trods sin høje Alderdom. Der om vidner ikke blot hans tidligere nævnte Betænkning angaaende Exorcismen, men ogsaa hans Synodaltaler. Efter at nemlig den større, tidligere omtalte Samling var udgiven 1604, vedblev han i de følgende Aar, saa længe han levede, enkeltvis efterhaanden at udgive de Taler, han aarlig holdt ved Landemoderne ²⁾. Inden han

sche Bibliothek IV, 114—29 tilligemed tvende Breve fra ham til Professor Joh. Stephanus (dat. Lund 15. Januar og 12. Marts 1607) om Sagen. Stephanus's Svarskrivelse findes trykte i Ny kirkehist. Saml V, 231—4. Jvfr. min Kbhvns. Univ. Hist. III, 180—3.

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 230.

²⁾ Titlerne paa disse Taler anføres hos Zwergius, Sjæl. Cleresi, S. 470, og hos Worm, Lexic. over lærde Mænd II, 25. Jvfr. Danske Mag. 4. R. IV, 28. 30. I Ny kirkehist. Saml. V, 204 ff. findes aftrykt en Række Breve om disse Taler til Biskop Mogens Madsen fra Professor Joh. Stephanus, der stod ham bi ved Udgivelsen og undertiden foranledigede mindre Ændringer i dem. Af Mog. Madsen øvrige literære Virksomhed maa her kun nævnes hans trykte Ligprædikener over Hack Holgersen Ulfstands tvende Hustruer, Fru Pernille Gøye (Kbh. 1590) og Fru Anne Parsberg (Kbh. 1592), samt et opbyggeligt Skrift, der har til

døde den 6te Marts 1611 i sit 84de Aar, havde den flittige Mand udarbejdet den Tale (om Sakramenterne), han agtede at holde ved det forestaaende Landemode. Hans Søn, Hr. Henning Mogensen (eller Madsen), forelæste den for den ved Landemodet den 9de Juli 1611 forsamlede Gejstlighed, og den blev da paa en Maade en Mindetale over den hedengangne Biskop ¹⁾).

Af sin Kollega i Stiftsstyrelsen, Stiftslensmanden Sivert Grubbe, betegnes Mester Mogens Madsen ved sin Bortgang som „den berømte Mand og udmærkede Theolog“, og denne Betegnelse er neppe ufortjent ²⁾. I alt Fald staar han for os som en af disse tiltalende Skikkelser fra det 16de Aarhundrede, som forbandt flersidig Lærdom, Guds frygt og praktisk Dygtighed. Hans flittige Syslen med Fædrelandets Historie giver ham et dobbelt Krav paa Efterslægtens venlige Ihukommelse ³⁾.

M. Mogens Madsens historiske Hovedværk er hans ovenfor nævnte „Series Regum Daniaë“, der indeholder de danske Kongers Historie fra Dan til Christian III's Død. Omtrent fra Aaret 1000 af har Skriftet nærmest Karakter af en historisk Aarbog. Forfatteren har i det

Titel: „En kaart Underuisning, indeholdende de besynderligste Hugsualelser imod den Timelige Død, met huilcke en Christen sig oc andre aff Guds Ord oc den hellige Skriff, vdi sine gode Venners Dødelige Affgang aff denne Verden, kand trøste.“ Kbh. 1592. 8.

¹⁾ Danske Mag. 4. R. IV, 35.

²⁾ Danske Mag. 4. R. IV, 34.

³⁾ Da det vilde blive for vidtløftig her at omtale M. Mogens Madsens flersidige Forhold til Kjøbenhavns Universitet, henvises blot til min Univ. Hist. III, 73. IV, 346. 435—7, idet dertil føjes, at i Konsist. Ark., Pakken 93, findes bl. a. en „Declaratio opposita scriptioni cuidam, quæ Capitulo Lundensi reddita est [ab Universitate Hafniensi] Aprilis die 18. Ao. 1604.“ Stykket, der er forfattet af Biskop Mogens Madsen paa Kapitlets Vegne, og dat. 25. April 1604, indeholder gode Oplysninger om Universitetets og Lunde Kapitels Mellemværende.

hele lagt en Del Vægt paa at faststille Tidsregningen. Han har benyttet mange ældre og samtidige Historikere, saa som Saxo, Ælnoth, Beda, Chron. regum Francorum. Lambertus Schafnaburgensis, Ericus Olai, Paulus Æmilius, Albertus Crantzius, Achilles Gassarus, Johannes Gothus, Paulus Jovius, Polydorus Vergilius, Joh. Funccius, Suf-
 fridus Petri Leovardensis o. a., samt desuden Henrik Smiths danske Aarvog og Roskilde-Aarvog (1448—1549) eller dens Kilde, Petri Olai Danorum gesta. Adskillige Gravskrifter og andre Monumenter, særlig den mærkelige Klagesang over Danmarks Ulykker: Geme, plange moesto more, dole rosa Dacia, ere for første Gang førte til Bogs af M. Mogens Madsen, og han har ved at benytte en Del Dokumenter i Lunds Bispearkiv gjort et af de første Forsøg hos os paa at give disse vigtige Kilder historisk Anvendelse. Betegnende for ham er ogsaa hans Bestræbelse for ved Sammenligning af de forskjellige Efterretninger at udfinde det rigtige, eller i alt Fald at henlede Læserens Opmærksomhed paa, at andre Kilder have afvigende Angivelser om den Begivenhed eller det Aarstal, hvorom der er Tale. Ved enkelte Lejligheder imødegaar han andre Forfattere, navnlig Svenskeren Johannes Magnus Gothus, der i sin Gothorum Sveonumque Historia havde fremført mange hadefulde Beskyldninger mod det danske Folk. Overhovedet er en Stræben efter historisk Kritik kjendelig hos Mogens Madsen, og han har derved et Fortrin for tidligere danske Historikere, uden at man derfor just kan paastaa, at han selv i sin Kritik altid træffer det rette. For Arild Hvitfeldt har hans Series Regum Danicæ været et vigtigt Forarbejde. Hvitfeldt nævner da ogsaa i Fortalen til sin Danmarks Krønike I „Mester Mogens Matszøns Optegnelser“ blandt sine Kilder; men man faar dog ikke deraf en saa tydelig Forestilling om, i hvilken Grad han har benyttet disse „Optegnelser“, som naar man vil anstille en Sammenligning.

Man vil da finde, at en meget stor Del af Hvitfeldts „første Part“ og ikke lidet af de følgende er en dansk Oversættelse af Mogens Madsens Skrift. Den historiske Lærdom, som Hvitfeldt tilsyneladende lægger for Dagen ved navnlig i sin „første Part“ at citere temmelig mange fremmede Skribenter, er han kommen nemt til, da han for det meste kun gjengiver Mogens Madsens Henvisninger. For ogsaa for Øjet at fremstille Forholdet skal hidsættes et Par Steder fra de to nævnte Forfattere:

M. Matthiæ

A. Hvitfeldt

Dan I.

Dan den I.

Daniæ Rex primus Hum-
bli cujusdam filius fuisse
memoratur nomine Dan seu
Danus, a quo ferunt Daniæ
Regnum initio sortitum ap-
pellationem.

Sunt qvi Humblum, Dani
hujus patrem, generalem in
Sialandia Judicem, qvem
nostri vulgo vocant Lands-
dommer, constituunt. Alii
Regem eundem faciunt Up-
salensem, Svetiæ totius Gu-
bernatozem, cui 4 fuerint
Filii: Snore, Dan, Ostan et
Angul, et ab Humblo filium
Dan Sialandiæ et vicinis
Insulis Monæ, Falstriæ atque
Lolandia præfectum. His
vero tum insulis omnibus
unam et eandem appella-
tionem fuisse Vithe slætt.
Qvin et a Dano Lethram,

Danmarckis første Konge
sigis at haffue været en,
kaldtis Dan, Humbles Søn:
Aff hannem skal Riget haftt
sit Naffn oc Begyndelse.
Somme giøre denne Humble,
Dans Fader, til en alminde-
lig Dommer offver Sieland,
som vi kalde Landsdommer,
Oc aff hannem at være neffnt
Humble Ore. Andre giøre
hannem til Upsals Konning,
som hafver raad ofver gant-
ske Sverige: Sigis at hafve
haftt fire Sønner, Snore, Dan,
Østen, Ænguld: oc Humble
at hafve sat hans Søn Dan
til en Regenter offver Sie-
land, Møen, Falster, Laaland,
oc alle de Insuler, under it al-
mindeligt Naffn, at være kaldne
Vijtheslet. Denne Dan skal
først haffve bygt Leyreslaat

arcem et oppidum in Sialandia, regni Metropolitani, conditam. — — — —

eller By, som Konningsædet vaar fordum Tid, oc Affgudstienisten eller Blothen i disse Lande opholtis ¹⁾. — — —

LXXV. Ericus III.

Ericus III. cognomento dictus vulgo Emundus seu Emune, ex eo forte, quod, uti plerisque video placuisse, multa jactavit ore et verbis, quæ revera nec præstitisset unquam, nec præstare posset aut vellet. Idem filius Erici boni, Canuti Obotritorum Regis frater, communibus populi suffragiis rex creatur, Haraldo Kiese fratre præterito, et vivo etiamnum Nicolao Rege. Nam ante hunc cæsum, in regem a populo electus est Anno Dn. 1130 vel 1131. Id quod sic doceri potest. In literis n: quibusdam datis Anno Dn. 1135 VIII. Idus Januariæ, quibus idem Rex in Ecclesia Lundensi præbendam instituit canonicalem (sic habent literæ) Adzero Archiepiscopo, annus ille fuisse dicitur regni il-

Ericus 3. LXXI.

Erich den 3. kaldis Emund eller Emune, der aff: At hand hafuer tald meget, oc haft store Ord, om hues hand aldrig hafde giort, kunde eller vilde: Hand vaar oc K. Erich Eyegods Søn, oc Canuti Obotriter Kongis Broder, oc blef af almindelig Stemme giort til Konge, hans Broder Harald Kæsie forbigangen, K. Niels endda lefuendis: Thi før denne bleff slagen, er hand udvald aff menige Mand, Aar 1130 eller 1131. Huilcket saa kand bevisis, at udi it Breff daterit Aar 1135 den 6. Januar, huor udi samme Konge til Lund funderer it Cannickedomme, saa indeholdendis: At ved Adtzer Bisp, udi samme Kongis Regimentis fierte Aar, skal det vere skeed, huor udi hand ihukommer GVDs

¹⁾ Her citeres af Hvitfeldt i Randen: Manuscripti codices in Membrana.

lius 4. Meminit autem in literis illis beneficiorum erga se Dei, pro quibus eam gratitudinem vicissim præstare velit. De magnis, inquit, tribulationibus et angustiis a Deo liberati magnifice gratias ei referimus, quia populum suum liberavit, qui nobis regnum et hæreditatem restituit, et me ipsum in solio patrum meorum collocavit. In reddenda gratiarum actione ei, cujus sanctis meritis confidimus nos esse victores, de bonis, quæ nostri juris sunt, grantanter offerimus. Hæc ibi. In iisdem literis nominantur Malfreda Regina et Sveno filius, qui postea etiam ipse ad regnum pervenit, cognomento dictus Grathe.

Velgierninger imod sig, for huilcke hand igien vil bevise hannem den Tacknemmelighed. Aff stor Angest og Banghed ere vi veldeligen befridde af GVd, siger hand: Hannem gjør vi ære igien, som hafuer befried sit Folck, oc igiengiffuet os Riget oc vor Arfue, oc hafuer sat os udi vore Forfædris sæde, til at tacke hannem igien, for hues Fortieniste vi forhaabis os, at hafue veret Seyervindere, aff vort Gods offre vi hannem godvilligen: Som det Breff videre indeholder. Vdi samme Breff talis om hans Dronning Malfred, oc hans Søn Svend, som oc siden kom til Riget, kallet Grathemose.

Paa de her anførte Steder, der kunde forøges med mange andre, vil man se, at Hvitfeldt ligefrem oversætter. Paa andre gjør han nærmest Udtog af Mogens Madsens udførligere Beretning.

Skjønt Mogens Madsens originale Haandskrift til hans „Series regum Daniæ“ ikke mere findes, have vi dog saa gamle og gode Afskrifter, at Texten saa godt som alle Steder kan betragtes som fuldkommen sikker. Medens man nemlig i ældre Tid i Regelen var meget skjodesløs i Afskrivning, naar man havde en dansk Text

for sig, synes Latinen at have tvunget til større Opmærksomhed. I alt Fald lade de forhaandenværende Afskrifter af nærværende Værk ikke meget tilbage at ønske. Følgende har jeg haft Lejlighed til at gjøre mig bekendt med: Gl. kgl. Samling 2446, 4to ¹⁾, 2447, 4to, Thottske Saml. 788, Fol., Kallske Saml. 420, 4to, Arn. Magn. Salm. 854, 4to, og 855, 4to. En god Afskrift, som det synes fra det 17de Aarhundrede, ejer jeg selv, hvilken jeg i sin Tid har kjøbt paa Auctionen efter Konferensraad E. C. Werlauff.

Som Emne for Udgivelse har jeg ment at burde indskrænke mig til den Del af Skriftet, der gaar fra Christoffer II's Tronbestigelse til Christian III's Død (1319—1559), der utvivlsomt maa erkjendes for den i historisk Henseende vigtigste Del af samme. At plukke enkelte Stykker ud deraf har jeg ikke kunnet bekvemme mig til, da jeg mener, at man skylder den gamle Forfatter at lade ham meddele sig helt ud, for saa vidt man overhovedet vil lade ham komme til Orde, og ikke blot nøjes med de Stykker af Skriftet, hvortil Kilderne ikke mere kunne paavises i ældre andensteds fra bekendte Optegnelser. Hvad her meddeles, er altsaa alt, hvad Mogens Madsen har for det angivne Tidsrum, eller noget over Halvdelen af hele hans Skrift „Series regum Daniæ“. Den første Del af Værket har, litterært set, visse- lig sin ikke ringe Interesse, men frembyder dog i historisk Henseende mindre Stof, der trænger til Meddelelse, end hint Afsnit, hvoraf Slutningen falder indenfor Forfatterens egen Levetid.

¹⁾ Dette gamle Hdskr. fortjener formentlig særlig Opmærksomhed, da der i samme hist og her i Randen findes Bemærkninger, der synes skrevne med M. Madsens egen Haand.

LXXXVII. CHRISTOPHORUS II.

Christophorus II. Erics Klippingi filius in locum fratris defuncti surrogatur, svadente id maximè uterino ejusdem fratre Johanne Holsatiæ comite.

Anno Dn. 1320. habitis Wibergæ comitiis sub festum conversionis B. Pauli Apostoli, Rex Christophorus jantum electus in certa qvædam capita jurat, seqve obligat Regno Daniæ et in eo Episcopis et Nobilibus. Sunt, qvi id factum memorant anno demum 1323; verum perperam. Aberat autem ab hisce comitiis Esgerus Archiepiscopus. Uxorem habuit Christophorus Euphemiam Marchionis Brandeburgici filiam, ex qua filios suscepit Ericum, Waldemarum et Otthonem, filias verò Margaretham, Mettham, Hedvigem et Agnetem. Ericum filium in Regni societatem ascivit, coronante utrunqve Esgero Archiepiscopo. Ignavus ut plurimum erat Christophorus et infelix, omnibus ut gravis ita et invisus. Nec multo melior erat fortuna Erics filii.

Anno Dn. 1320. iterum destruitur arx Kalløe, qvam diximus ante sexennium ædificatam, Erico Chri-

stophori fratre Rege. Non multò post initum regnum, Tychonem Episcopum Burglanensem capi Rex jussit, et in carcerem conjici. Qvæ captivitas novo rursus interdicto, qvò octennium durasse scribitur, præbuit occasionem.

Venit autem in Daniam Pontificis legatus Anno Dn. 1321. qvò anno pridie KL. Junij obiit Birgerus Sveciæ olim Rex, Ingeburgis frater. Ringstadii sepultus apud sororem et sororium Ericum Regem.

Christophori filium Ericum coronatum ferunt Wordingborgi (alii habent Wiburgi, qvò fortè verisimilius) Anno Dn. 1322, qvò anno et proximè sequenti sæviit hyems supra modum, ita qvidem ut et mare concretum eqvis et rhedis fuerit meabile. Ajunt per glaciem iter factum Lubeco in Prussiam. Civitatem Sundensem, qvæ tunc Principi Walogastensi paruit, bello adortus Rex Christophorus, qvò Danis ea diceretur obnoxia, utpote à Waldemaro I. condita, solo in castris capto Duce Lovenburgensi, ante aliorum comilitonum adventum, rursus in sua se recepit.

Rostochii Dominus existens, jus universum, qvò in eam civitatem habuit, accepta à Principibus Megapolensibus pecunia, iisdem in perpetuum permisit. Factum id nonnulli scribunt Anno Dn. 1323. Alii censent in feudum solummodo traditum Rostochium Henrico, ejusqve successoribus, Ducibus Megapolensibus, ea lege, ut urgente necessitate in bello suppeditarent iidem Regi Daniæ eqvites cataphractus sexaginta.

Holsatiæ comites aliàs sibi habuit Christophorus parum propitios, aliàs faventiores, qvibus aliqquando et Schaniam cum Hallandia et Blechingia, necessitate

adductus, in pignus tradidit, accepta ab his pecunia, LXX millibus marcarum argenti.

Bis re desperata, ob rebellionem subditorum, è regno profugit, reversus tamen, sed nullo cum fructu.

Anno Dn. 1324. vel ut quidam volunt 1325. arx Knardrup in Sialandia Monasterium fit ex voluntate et mandato Regis.

Anno Dn. 1326. sabbato ante festivitatem omnium Sanctorum, comitiis Wibergæ celebratis, Waldemarum Abelis olim Regis ex filio Erico nepos, idem Slesvici tum |: quamvis invito Christophoro :| Dux, avunculi sui Gerardi Holsatiæ comitis operâ adjutus, in Regem eligitur Daniæ, Gerardo ipso præsentem, de qua re extat diploma et Waldemari hujus obligatio. Non fuisse enim Waldemarum hunc Christophori filium, vel ex eo liquet, quod in literis illis obligationis suæ, de Christophoro Rege loquens ipse, non patrem eum nominat, sed tantummodo Dominum Christophorum, quondam Danorum Regem. Hujus Waldemari mentio facta est supra in Abele. Apparet autem eo tempore, quo literæ illæ, de quibus dixi, datæ sunt, Insulam Boringholmum Archiepiscopo fuisse ademptam. Sic enim in literis illis legitur: Quod castrum in terra Boringholm cum aliis bonis Archiepiscopali-bus Ecclesiæ Lundensi restitui debeat.

Ad hunc annum referunt quidam comitia Neoburgiana, in quibus latæ feruntur à Waldemaro leges nonnullæ, quæ extant, quod factum scribitur die assumptionis Mariæ, hoc est, die mensis Augusti XV. præsentibus tum Gerardo comite, Laurentio Johannis, dapifero Christophori Regis, et Ludovico Alberti, ejusdem Christophori Mareschallo.

Hoc anno Euphemia, Magni Sveciæ Regis soror, Alberto nubit, Duci Megapolensi.

Anno mox sequenti, qui erat à Christo nato 1327. confirmantur à Waldemaro, eo ipso nimirum, de quo jam dictum, Capituli Lundensis privilegia. Multa autem hic concessit tum Canonicis, quæ prius non fuerant concessa, imprimis multas XL marcarum et inferiorum jurium Regalium, cum eo quod vocant Fredkøb. Nam hæc sunt verba confirmationis.

Hoc anno Canutus Pors, Hallandiæ comes, conjugem accepit viduam Erici Ducis, in Svecia interempti, matrem eandem Magni Smegh, Regis Sveciæ.

Eodem anno, pulso jamtum Christophoro Rege, ex voluntate ordinum Regni captus Ericus Christophori filius in arcem Haderslebenam deportatur, ubi aliquandiu in carcere servatus, postea iterum dimittitur. Dimissus non multò post in pugna ad Gottorpiam lethaliter vulneratur, tandem etiam ex eo vulnere mortuus Chilonii.

Interim in Regno Daniæ perturbatissima erant omnia ad obitum usque Christophori Regis, Holsatiæ comitibus Johanne atque Gerardo fratribus, partim suo, quod Schaniam sibi haberent oppignoratam, partim Nepotis Waldemari per Jutiam et in vicinis provinciis electi nomine, Regnum per Daniam totam vendicantibus.

Tandem autem moritur Christophorus Nicopiæ in Falstria sub annum Dn. 1331, ut quibusdam placet, vel secundum alios 1333. Soræ postea sepultus, unâ cum filio Erico Rege electo. Soræ quiescit et Christophori uxor Euphemia, cum duabus filiabus Hedvige et Agnete. Reliquarum filiarum altera, nempe Mar-

garetha, Ludovico nupsit, Ludovici imperatoris filio; altera, Mettha, Marchioni Brandenburgico Alberto, nuptiis Wordingburgi celebratis.

Sublatis ad hunc modum patre et Erico filio, altero filiorum, Waldemaro, jamtum in aula imperatoris agente, dum comites Holsatiæ Johannes et Gerardus Jutiam occupant, et in ea tantum non regnum obtinent, obviam his profectus Ottho Christophori filius et cum Gerardo congressus, volens nimirum seu fratri, Waldemaro, seu sibi Regnum vindicare, non procul Wiburgo capitur, verum paulò pòst, pacto interveniente. iterum dimissus, tandem in ordinem Teutonicorum Dominorum cooptatur.

Extat alicubi canticum à nescio qvo olim editum, qvòd ad hæc tempora congruere mihi videtur, qvibus Waldemarus Ducis Slesvicensis filius, Abelis Regis Nepos, pro Rege sese gerebat per Jutiam, Anno Dn. 1326. Wiburgi, ut antè dictum, electus. Qvòd qvidem canticum eò asscribam, ut intelligatur, non modò qvis fuerit et qvàm tristis per id tempus Daniæ status, verum etiam cujusmodi habuerit seculum illud poëtas, à veteribus illis Virgilio, Horatio et similibus longè diversissimos, qvibus nec ulla eruditæ Latinitatis, nec qvantitatis syllabarum cura. Rythmis enim, qvos sic vocarunt, personabant omnia. Atqve id genus versuum plerisque tum visum apprimè elegans. Sic autem habet canticum:

Geme, plange moesto more,	Gens eras fortissima,
Dole rosa Dacia,	Virtute clarissima,
Qvia probo Protectore	Stravisti,
Cares et audacia,	Vicisti

Populum	Punivit,
Æmulum	Contrivit
Per terrarum spatia.	Frementes,
☞	Prementes,
Olim eras gloriosa,	Vivens laudabiliter.
Florida præstantia,	☞
Fælix, fortis, copiosa,	Jam recessit, quæ præcessit,
Solida constantia.	Tota illa gloria,
Per te sunt Saxonia	Et accessit, quæ successit,
Victa et Lombardia,	Multiplex miseria,
Anglia,	Procul à victoria,
Sclavia.	Regnorum περιψημα,
Esthonia,	Tumida,
Holsatia	Turbida,
Atque regna plurima.	Trepida,
☞	Squalida,
Flos regnorum extitisti,	Perfida per omnia.
Coronata gloria,	☞
Aliorum invasisti	Jam non laudes, sed heu
Fines cum victoria,	fraudes
Rex Ericus Deo charus,	Regnant in te Dacia,
Rex præclarus, legis gnarus,	Sed nec gaudes, neque audes
Protexit,	Pugnare pro patria,
Proxit,	Diligis mendacia,
Promovit,	Subtractaque gratia,
Confovit	Sterneris,
Te magna prudentia.	Sperneris,
☞	Quateris,
Imitator venerari	Pateris
Triumphantis ¹⁾ jugiter,	Plurima dispendia.
Cujus laus vix possit fari,	☞
Disponentis largiter,	Mille modis fatigaris,
Erat justus, verax, castus,	Mille sunt insidiæ,
In quo nullus fuit fastus,	Terra, mari expugnaris,

¹⁾ Hvitfeldt har: Triumphantem.

Undiqve angustiaë,
 Non quiescis reqvie
 Neqve nocte nec die,
 Hostibus
 Fortibus,
 Ictibus,
 Mortibus
 Subjaces qvotidiè.

Eras lata, prolongata,
 Dominans ad Albiam,
 Nunc curtata, ecclipsata,
 Vix attingis Eidriam,
 Tandem Slea fluvius
 Finis fuit ultimus,
 Paulatim,
 Gradatim
 Refringit,
 Restringit
 Annis secans Jutiam.

Dæmon fune mensuravit
 Terram ante Dominum,
 Tuum sibi usurpavit
 Regnum ultra medium,
 Tulit Rhyam, Schlaviam,
 Schaniam, Selandiam,
 Flandriam,
 Fimbriam,
 Angliam,
 Holsatiam
 Atqve Synderjutiam.

Te probat depauperatam
 Defalcatus terminus,

Mollem ac effæminatam
 Permutatus habitus,
 Longitudo crinium,
 Stric titudo vestium
 Deformat,
 Deornat,
 Portendit,
 Ostendit,
 Qvallis sit interius.

Lupanares ritus vanos
 Coeptos in Teutonia
 Amant, colunt, non urbanos,
 Dominæ in Dacia,
 Pepla glauca, crispantia,
 Ampla, lata caputia,
 Manicas
 Cornutas,
 Fimbrias
 Hirsutas
 Portant præ lascivia.

Qvando caput infirmatur,
 Membra dolent cætera,
 Tota turba dissipatur,
 Nulla erunt prospera.
 Præsules sunt pugiles
 Fragiles, instabiles
 Satellites,
 Milites,
 Debiles
 Nobiles,
 Qvos excæcant munera.

Iacobus Split Ripensis,

Pontifex egregius,	Duce pollens paupere,
Et Sveno Arhusiensis,	Comprimit,
Dominus eximius,	Deprimit.
Rectores Ecclesiæ,	Obtinet.
Fautores Justitiæ,	Continet
Veraces,	Templa, castra, moenia.
Audaces,	✂
Svaserunt,	Jam es tacta et redacta
Egerunt	In derisum omnium,
Omnibus valentius.	Nec non fracta et distracta
✂	Per dissensum cordium.
Regnum, cui dominatur	Gottrup castrum optimum,
Puer, maledicatur,	Danorum Præsidium,
Qvod divisum, desolatur,	Perditur ¹⁾ ,
Dolo mox confunditur.	Traditur
Qvid est in te Dacia	Exteris ²⁾ .
Nisi avaritia!	Posteris
Malitia,	Vix redit Dominium.
Fallacia!	✂
Ambitio,	Qvondam Hadersleff castel-
Proditio!	lum
Omnis lex expellitur.	Evaserunt prosperè.
✂	Hoc fecerunt vani Dani,
Qvæ qvondam erat ancilla,	Rupto falso foedere ³⁾ .
Nunc est tibi Domina,	Clericis displicuit,
Regnat, viget plebs pusilla,	Rusticis dolor fuit,
Tua terens agmina.	Qvod viles,
Et natus ex latere,	Serviles,

¹⁾ Med en Haand, der synes at være M. Mogens Madsens egen, er i Hdskr., Gl. kgl. Saml. 2446. 4to, i Randen tilføjet som Forklaring: „qvia Waldemarum iste feudum dederat Gerhardo.“

²⁾ Med samme Haand tilføjes smst.: „sc. duces Holzatix id occuparunt a Slesvicensi duce“.

³⁾ Med samme Haand er tilføjet i Randen smst.: „scilicet inter semet factum liberato Erico filio Christophori“.

Exules	Vetera
Gentiles	Dele poenitentiâ.
Plebs neqvivit urere ¹).	✂
✂	Nulla nobis, ut est ritus,
Qvod hic fatur, comprobatur	Noceret adversitas.
Palmarum Solenniis,	Si in nobis nulla intus
Firmabatur, augebatur	Regnaret iniquitas.
Gottrup in obsidiis.	Absint ergo vicia,
Regis tamen patruus,	Adsitqve concordia,
Abel ²) miles strenuus,	Rectores,
Resistebat,	Victores
Ut valebat,	Erimus,
Firmiter,	Terimus
Viriliter	Acies oppositas.
Ex totis præcordiis.	✂
✂	Verumtamen ut gravamen
Ergo cum sis sic complosa,	Superemus hostium,
Tumens ex superbia	Et tutamen ac juvamen
Verba Franckis ampullosa,	Fiat paxqve mentium,
Stomachans ingentia,	Sit nostrum refugium
Verè tui nescia,	Ad Deum propitium,
Status ignorantia,	Nos ut servet,
Arida,	Hos enervet,
Marcida,	Dextera
Scelera	Prospera
	Donet nobis gaudia.

Hactenus Canticum.

Porrò Ericus ille Rex Deo charus, cujus meminit hoc canticum, haud dubiè erat Ericus Christophori frater, Klippingi filius, Menvedt dictus, per cujus governa-

¹) Med samme Haand er tilføjet i Randen smst.: „fortè vertere“. Hvitfeldt har ogsaa vertere.

²) Randbemærkn. smst.: „fortè Allf.“

tionem mediocriter sese adhuc habebant per Daniam omnia, aut saltem pleraqve.

De Ripensis Ecclesiæ Episcopo, Jacobo, hoc solum habeo, opposuisse illum sese Waldemaro et Gerardo, quibus tamen postea est reconciliatus Anno Dn. 1330. Cum Jacobo sese adjunxerat haud dubiè Sveno, Gerardo ad Randrusiam cæso.

Quisnam autem sit, quem Ducem pauperem nuncupat autor, non video: nisi fortè Waldemarum ipsum intelligit, qui regno tum inhiabat, humilioris paulò antè fortunæ. Similiter incertum, per Abelem illum Regis patrum, Abelemnè intelligere oporteat, Svenburgi sepultum, qui Waldemari illius Slesvicensis erat Patruus, an alium aliquem eidem cognominem. Haud verisimile tamen patrum intelligi Waldemari. Waldemaro enim minus favere videtur hic autor, quam Christophoro aut hujus filio Erico.

De Arce Gottorpensi vel ex Crantzio manifestum est, ab Erico primum, Christophori filio, deinde à Justis Waldemaro addictis eandem fuisse obsessam. Vide Crantzium lib. VII. cap. 30 et 31.

In Arce quoque Haderslebiana Ericum Christophori filium servatum aliquando iterum evasisse: jam antè dictum.

Magnus interim Sveciæ Rex, cui cognomen erat Smegh, numeratis LXX. millibus marcarum argenti puri, Schaniam Holsatiæ comitibus oppignoratam redimit. Illi enim jam antè faciliè videbant eandem se diu retinere non posse, Schanis alioquin inclinatis ac paulatim deficientibus ad Svecos.

Scribunt nonnulli Anno Dn. 1322. coepisse Magnum Sveciæ Regem cum Christophoro agere de emen-

dis provinciis, Schania, Hallandia et Blekingia, Anno autem Dn. 1332. jus redimendi easdem Svecis concessisse Danos, acceptis 34 millibus marcarum argenti.

Porro Gerardus, de quo paulò antè dictum, vulgo appellatus den kullede greffve, hoc est comes detonsus seu calvus, dum ad Randrusium castra metatur, à Nicolao quodam Ebbonis filio, homine nobili et patriæ libertatis perquam studioso, unâ cum aliis quibusdam Holsatis Nobilibus noctu in castris cæditur, Sabbato post Dominicam Lætare, die videlicet Aprilis primo, Anno autem Dn. secundum quosdam 1333. secundum alios verò 1340., quod verius fortè. Sunt tamen, qui babent diem Aprilis 18. An. 1339. Idem Nicolaus fertur à Gerardi postea filio Henrico ferreo captus, ob occisum patrem pænas capite luisse, et quidem rotæ affixus. Alii dicunt hunc in castris ad Schandelburgum Arcem cæsum Anno eodem, quo et Gerardus interemptus est.

Anno Domini 1340. pridie Apostolorum Petri et Pauli, hoc est IV. KL. Julius, Magnus Sveciæ, Norvagiæ pariter et Schaniæ Rex Helsingburgi edito privilegio immunitates multas et magnas, partim prius concessas, partim novas, confirmat Schaniam habitantibus, privilegium hoc obsignantibus, præter Regem ipsum et Reginam Blancham, XII insuper consiliariis Regis Magni, Svecis. Inter alia in eo privilegio leguntur et hæc: Super bonis Domino Christophoro quondam Regi Daciæ irrationabiliter, ut dicitur, æstimatis, nominabimus XII homines terræ Schaniæ proceres, ut ipsi id, quod justum est, super eisdem bonis suo decernant juramento; hæc ibi. In historia Gothorum et Sveonum Johannis Magni

lib. XXI. cap. II. extant literæ Warbergi datæ Ao. Dn. 1343. octava Martini, quibus Schania sese obligat Magno Sveciæ Regi, ejusque successoribus, constituto |: si Dis placet :| Regnorum Danici et Svetici limite freto Øresundt.

LXXXVIII. WALDEMARUS III.

Waldemarum III. quem alii IV. Waldemarum faciunt, Christophori filius, Rex Daniæ fit post patrem, verum non sine adversatione ac turbis, quæ tamen tandem sopiuntur ac sedantur. Regnum hic accepit attenuatum admodum et exhaustum à Theutonibus potissimum et Holsatis, à quibus arces pleræque, patre sublato, tenebantur, quas Waldemarum, ut erat versutus inprimis ac vafer, mira arte recuperavit, quàm minima sanguinis jactura. Cognomento dictus est Ottherdage, à juramenti forma, quæ frequens illi erat in ore. Ab aliis etiam durus seu reprobus.

Initium gubernationis hujus refert Funcius ad annum à nato Christo 1334. Conjugem hic habuit Hedvigem Waldemari Ducis Slesvicensis |: quem antea diximus in Regem Daniæ Anno 1326. electum :| filiam. Abelis olim Regis proneptem ex Erico filio.

Ex Hedvige, cum qua nuptiæ celebratæ dicuntur Sunderburgi Anno Dn. 1340, filios tres suscepit, Christophorum, Waldemarum et Henricum¹⁾, filias duas, Margaretham et hujus sororem, Ingelburgem, Henrici Ducis Megapolensis conjugem, quæ Mariam peperit, Wartislao VII. Pomeraniæ Duci post nuptam, Erici

¹⁾ Nogen Søn af Navnet Henrik vides Valdemar Atterdag ikke at have haft (se næste Anm.)

VIII. Regis matrem, cujus quidem Mariæ ex filia Sophia Nepos erat Christophorus Bavarus, Daniæ et hic Rex.

Christophorus Waldemari filius Laalandiæ Dux fuit. Waldemarus autem Waldemari filius, et Henricus hujus frater, postea creati sunt Jutiæ, id est Slesvici Duces ¹⁾).

Anno à nato Christo 1341. VI. Nonas Martias obiisse scribitur Margaretha, Birgeri Sveciæ Regis conjunx. eadem Erici Klippingi et Agnetis filia, Ringstadii sepulta.

Anno Dn. 1344. XII. Februarij moritur Ulpho Gudmari, maritus Birgittæ Svecanæ, postea inter Divos relata, quo anno Birgitta |:quam alii Brigidam appellare malunt :| primum coepit, ex quorundam sententia, habere revelationes. Quatuor filiorum et totidem filiarum hæc mater erat, quorum nomina sunt: Carolus, Birgerus, Benedictus, Gudmarus, Merita, Catharina, Ingeburgis et Cæcilia. A mariti morte vidua semper mansit Birgitta annos non pauciores XXX.

Profectiones suscepit Rex Waldemarus multas extra Regnum, partim necessarias, partim non necessarias, metu quoque nonnunquam suorum exspatiatus. In Prussiam ivit contra Lithuanos, gentem tum perfidam, h. e. veræ Religionis ignaram, pugnaturus, Othone fratre ordinem Teutonicorum Dominorum, ut ante dictum est, ingresso.

Abiit et in terram sanctam, sepulchrum Domini

¹⁾ Sikkert en Forvexling med Sønnerne af Hertug Valdemar V af Sønderjylland. I nogle Hndsk. staar: Waldemarus autem Erici filius (etc.), hvilken Læsemaade da ikke forbedrer Sagen.

cum visitaturus, ubi miles |; nos eqvitem auratum dicimus:| pro consvetudine seculi illius creatur per Ericum Saxonix Ducem. Id factum volunt quidam ipso die B. Mariæ Magdalenæ Anno Dn. 1345.

Reversus adit Imperatorem Carolum IV. cum aliis nonnullis, Marchionis causam adversus adulterinum qvendam Marchionem tutatus.

Interfuit aliquando et comitiis Lubecæ celebratis, cum aliis non paucis Principibus vicinis, pacis firmandæ causa.

Anno Dn. 1346 Romam profecta B. Birgitta, ex eo tempore celebris haberi coepit. Mansit autem Romæ totos annos XV. Atqve hic annus erat ætatis Birgittæ XLII.

Anno Dn. 1348. Magnus Sveciæ Rex cum exercitu Russiam ingressus, Arcem Packenzart cepit. et Regem Ruthenorum Normandum cum hominibus 500 promiscui sexus captivum duxit. Quidam memorant Magnum per falsas inducias partam penè victoriam iterum amisisse et inglorium in Sveciam ad suos rediisse. Funccius vero scribit, Regem Normandum cum X millibus Russorum cecidisse Anno Dn. 1349. Secuta est gravis pestilentia per orbem, vulgo dicta: den sorthe Død, et Iubilæus Romæ celebratus Anno Dn. 1350, Pontifice Clemente VI.

Illud de pestilentia versiculo nimis incondito sic quidam expressit:

Rastrum, Dreyvurstum, Spitlongum, tunc mala pestis.

Per rastrum autem intellige literam M. qvæ rastri formam habere videtur. Wurstum germanicum est Wurst, quod farcimen significat, hujus formam habet C. litera, centenarii nota. Per tria ergo farcimina

totidem intelliguntur literæ CCC. Spitlongum hasta est, cujus figuram refert litera l. quinqvagenarii nota. Quidam scribunt pestem etiam grassatam Anno Dn. 1348.

Anno Dn. 1351. Othoniæ celebrata sunt comitia, quibus Rex interfuit Waldemarus.

Anno Dn. 1354. Comitua Neoburgi celebrantur à Waldemaro, quibus interfuere, præter alios, Daniæ Episcopi omnes, excepto Lundensi Archiepiscopo Petro, qui anno proximè sequenti in fata concessit. Verum Schania tum magna ex parte in potestate adhuc erat Magni Sveciæ Regis.

Anno Dn. 1356. Nicolaus Holsatiæ et Fioniæ Comes, Henrici Ferrei frater, ab hoc Waldemaro III. in acie superatus occumbit.

Anno Dn. 1359. pridie Canuti Regis obsidere coepit Waldemarus arcem Helsingburgum.

Anno Dn. 1360. in publicis Regni comitiis Calundburgi celebratis, ipso die Pentecostes, juramentum solenne præstat Waldemarus pro se et Christophoro filio, Laalandiæ tum Duce, edita et vicissim accepta ab omnibus tum præsentibus obligatione, quam præter Regem et hujus filium Christophorum obsignarunt reliqui quoque ejusdem filii ¹⁾. Waldemarus et Henricus, Jutiæ Duces, Vasalli Regis, multiqve alii, Episcopi inprimis Daniæ omnes, excepto Lundensi, et Nobiles Daniæ et Holsatiæ ad LXX. vel circiter. Apparet eo adhuc tempore non consensisse in Waldemarum Schanos omnes, quod Archiepiscopus tum abfuerit, qui erat per id tempus Jacobus Nicolai f., qui tamen

¹⁾ Se ovenfor S. 131, Note 1.

initio anni 1361. in ipso statim Januario vitam hanc morte commutavit, ut apparet, morbo implicitum eum non adfuisse conventui. Verum non multò post, seu hoc ipso anno 1360. seu mox seqventi. Schaniam etiam omnem sui juris fecit Waldemarum, abusus, uti quidam volunt, simplicitate Magni Sveciæ Regis, literis omnibus super ea re datis dolo exustis. Sanè ex diplomate quodam in Archivo Capituli Lundensis extante constat Lundiæ fuisse Waldemarum et Schaniæ Dominum Anno Dn. 1361. sub ipsam Pentecostem. Qvin et jus dixisse Schanis hoc anno et proximè seqvente.

Sub id tempus Malmogiam et Lundiam donat Rex Waldemarum privilegiis immunitatis à telonio per totam Daniam, quæ privilegia postea ab Erico Pomerano confirmantur.

Recuperata Schania mox Ølandiam invadit Waldemarum et Gothlandiam, quæ tunc ab Hansonicis |: sic appellantur à fœdere civitates maritimæ nonnullæ, quas et Wandalicis dicimus :| tenebatur. Verum Ølandiam à se vastatam iterum amittit. Gothlandia, pulsus Hansonicis, retenta et Daniæ adjecta. Bellum cum Hansonicis gestum est Ao. Dn. 1361. conflictu habito die III. ante festum Jacobi.

Anno Dn. 1362. vel fortè mox seqventi, Christophorus Regis filius, Laalandiæ Dux. in conflictu cum civitatibus Wandalicis ad Helsingoram lapide ictus occumbit.

Extat Lundiæ in Archivo confirmatio privilegiorum Magni Regis Sveciæ et Norvagiæ, Ecclesiæ et Capitulo Lundensi data Anno Dn. 1363. apud monasterium de Asylo, id quod mirum videri potest, si Schaniam tunc tenuit Waldemarum totam.

Waldemaro Rege Magnus Smeg Svecus Haqvino filio, Norvagiæ Regi, Elizabetham sororem Henrici Ferrei Holsatiæ comitis desponderi curat, interveniente pacto, si ex parte Magni rescinderentur sponsalia. Proceres Regni Sveciæ mox sacramento solutum iri, quo regi erant obligati. Qvod Waldemarus persentiscens, astu id egit, ut repudiata Elizabetha, Haqvinus filiam suam Margaretham duceret uxorem. Qvo facto, Svecorum Proceres Henrico regnum deferunt. sacramento nimirum ex pacto soluti; regnum oblatum recusat ille, verum jubet ex tribus Alberti Ducis Megapolensis, soceri sui, qvi Euphemiam Magni sororem in matrimonio habebat, filiis unum eligant, qvod et faciunt isti. Magno enim abrogato sub annum Dn. 1363. ipso. uti quidam volunt, die B. Andreæ Albertum Alberti filium creant Sveciæ Regem. Qvæ res non leve momentum attulit ad bellum, qvod cum hoc ipso Alberto postea gessit Margaretha Waldemari filia Regina. Nuptias Haqvini et Margarethæ, qvæ Hafniæ celebratæ sunt, nonnulli collocant in annum Dn. 63. alii in 60. supra mille trecentos, qvod verius fortassis. Elocata jam filia, et bello Wandalico utcunqve finito, denuo peregrinatur Waldemarus, abducto secum ex regno thesauro non pœnitendo, profectus primum in Marchiam, inde in Poloniam. Nam Cracoviæ cum aliquot aliis principibus Caroli IV. Imperatoris nuptiis interfuit, qvas quidam celebratas scribunt Anno Dn. 1363. tempore Bacchanaliorum; pòst in Gallias abiit Aventionem usqve, ubi Pontifex Romanus Urbanus V. tum erat, à quo rosa ex more donatur, qvod factum narrant Anno Dn. 1364. in qvadragesima. Pontifex biennio post Romam concedit.

Iterum ad suos reversus Rex, mercatores et civitates Wandalicas, ut antè ferè semper, habuit infestas.

In hunc annum Dn. 1364. referunt quidam foedus factum inter civitates Hansonicas numero LXX, quod hodiè etiamnum durat inviolatum.

Anno Dn. 1365. Martij die III. commissum est in Svecia prælium acre, propè Tillinge ad pontem non procul Ianocopia, vulgò dictum Østingebroe, inter Albertum Regem et hujus avunculum Magnum, adjuvante hunc filio, Haqvino Norvagiæ Rege. In conflictu capitur Magnus, Haqvino elapso, sed vulnerato. Alii hîc habent annum 1364. diem autem B. Matthiæ Apostoli, quo captus sit Rex Magnus, ad septimum usque annum post captivus.

Anno Dn. 1366. Schanoræ tanta erat solitudo et mercatorum raritas, ut duæ tantum fuerint per piscationis tempus in eo vico habitationes, atqve hæ Stetinensium.

Anno Dn. 1368. vel circiter Arx Hafniensis à civitatibus Wandalicis obsessa, occupatur ab iisdem.

Funccius annotat anno Domini 1369. Waldemarum regno pulsum ab Hansonicis. Certum est tamen haud longè postea in regnum eum reversum.

Anno Dn. 1370. vel sequenti nascitur Haqvino Norvagiæ Regi Olaus filius ex Waldemari filia Margaretha.

Sub idem tempus obsessa ab Haqvino, Sveciæ tum, ob captum parentem, infesto, Holmia, Magnus tandem pater ex diutino carcere liberatur, ipso, ut nonnulli perhibent, die Assumptionis Mariæ Anno seu LXX. seu LXXI. supra millesimum trecentessimum.

Anno Dn. 1373. die Julij mensis XXIII. vel, quod idem est, X. KL. Augusti moritur Romæ S. Birgitta vidua, ætatis Ao. LXX. sepulta Romæ die mensis ejusdem XXVI., cujus ossa anno proximo, qui fuit à Chr. nato 1374, IV. Nonas Julij, hoc est feria III. infra octavam Apostolorum Petri et Pauli, à Roma in Monasterium Sveciæ Wadstenum transferuntur.

Anno Dn. 1374. cum in Norvagia apud filium ageret Magnus, pridem Sveciæ Rex, in sinu quodam Norvagiæ. cui nomen Bolmfiordt, apud insulam Lingholmum submersus interit.

Regnasse ferunt Waldemarum annos circiter XLII. id quod Funccio quoque placuit. Tandem autem is obit in arce sua Gorrhe Anno Dn. 1375, seu pridie, seu ipso, ut quidam volunt, die Crispini, mense Octobri, Wordingburgi primum sepultus, postea filiæ Margarethæ jussu Soram translatus, ubi legitur hoc ejus Epitaphium:

Waldemarum Regum non infima gloria Danum,
 Quem tenet extinctum constructa ex marmore tumba,
 Ejectus regno, magno virtute regressum
 Obtinuit, pulso forti de finibus hoste
 Holsato, patrias arces, terramque redemit
 Expositam pretio. Senserunt principis arma
 Invicti gentes ponto terraque diremptæ
 Wandalicæque urbes, opibus fastuque superbæ
 O nimium. Tandem vitæ pertæsus obivit
 Gurræ. Translatum recubat post funera corpus
 Hoc tumulo Soræ, sed mens petit ardua coeli,
 Fama solo remanet studiis celebranda nepotum.

Multis dicitur fuisse gravis Waldemarum, præsertim Nobilibus, quos videbatur cupere extinctos, quo

crudelius ac liberius in omnes, metu sublato, grassari posset. Inde factum, ut eosdem nonnunquam parum dicto audientes sit expertus, quam rebellionem et ipse ultus est interim, et hoc sublato Margaretha filia, quæ eidem successit in regno. Ob avaritiam quoque malè audiit passim et perfidiam, tum quod audax nimium fuerit et irritabilis.

Repræhensus aliquando à Pontifice Romano ob Tyrannidem et perfidiam aliaque nonnulla perperam gesta, cum is interdictum etiam et excommunicationem interminaretur, in hunc modum scripsisse fertur Pontifici :

Waldemarum Rex etc. Romano Pontifici salutem. Naturam habemus à Deo, Regnum ab incolis, Divitias à parentibus, Fidem vero à tuis prædecessoribus. Quam si nobis non faves, remittimus eam per præsentem. Vale. Alii sic eadem referunt: Vitam habemus à Deo, Nobilitatem à parentibus, Regnum à subditis, Fidem abs te, quam, si placet, per præsentem remittimus.

Eo factum, ut vicissim à Pontifice dictus sit habere nomen cum re, nempe qui fuerit verè juxta appellationem, valdè amarus.

LXXXIX. MARGARETHA.

Margaretha Waldemari filia, Haqvino Norvagiæ Regi nupta, unicum habuit ex Haqvino filium, Olaum, cujus intuitu ipsa quoque ad regnum pervenit Daniæ, Gubernatrix primum constituta filii nomine. Waldemaro defuncto, Albertus Dux Megapolensis, qui filium jam habebat Sveciæ Regem, Albertum sibi cognomi-

nem, de altero quoque filio Henrico Daniæ præficiendo cogitans, comparata in id classe mediocri, in Daniam abnavigat, Alberto filio admonito, ut ad eam rem ipse pariter operam conferret nonnullam. Verum id frustra fuit.

Anno Dn. 1376. ipso die inventionis crucis, qui Maij tertius est, Slavlosiæ electus est Olaus Margarethæ filius in Regem Daniæ puer sexennis tantum.

Anno Dn. 1377. octava baptistæ in publicis Regni comitiis Neoburgi celebratis, Olao Rege. præsentibus Margaretha matre, quæ tum Sveciæ |: quod mirum :| et Norvagiæ Regina cognominabatur, Archiepiscopo item Nicolao, et Episcopis per Daniam omnibus, cum magna multitudine Nobilium, inter quos erat Tuo Galen Schaniæ Præses, Ivarus Lycke, et alii complures, renovatur et confirmatur mutua Regis ac subditorum obligatio, prius Calundburgi facta Anno Dn. 1360. regnante Waldemaro Margarethæ patre.

Anno Domini 1380. moritur Haqvinus Norvagiæ Rex, Olai pater, à cuius obitu Norvagiæ regnum hæreditate devolutum est ad Margaretham et Olaum filium, à quibus ut vicissim gratum aliquid præstaretur iis, qui Olaum in Regem elegissent Daniæ, matre Gubernatrice regni constituta, simul statuitur illud inviolabiliter in posterum servandum, nè unquam Norvagia à Daniæ regno avellatur, sed utrumque regnum uni semper Domino ac Regi eidem perpetuis temporibus subsit et pareat.

Hoc anno repertas bombardas ferunt à quodam Bertholdo Schwartz. Primi autem his usi dicuntur Augustani.

Anno Dn. 1383. Henricus Ferreus Holsatiæ co-

mes in fata concedit. Sunt qui defunctum memorant Anno Dn. 1381. Hujus filius Gerardus in feudum accipit ab Olao Rege Ducatum Slesvicensem et Regni vasallus constituitur, decreto simul publicè facto, feudum ad proximos deventurum successione legitima. Id nonnulli referunt ad annum Dn. 1386. Alii aliquanto antè id factum memorant.

Porro Gerardi hujus ex filia Hedvige nepos erat Christiernus Oldenburgicus, primus ejus nominis Daniæ Rex, Johannis et Friderici pater.

Anno Dn. 1384. secundum quosdam, coeptum est ædificari Wadsteen in Svecia Monasterium, quod postea B. Birgittæ est consecratum. Mirum verò si nunc primum ædificatum est hoc Monasterium, ad quod alii volunt Birgittæ ossa translata fuisse decennio ante, ut supra memoravimus. Fides sit penes autorem.

Anno Dn. 1387. moritur Olaus Margarethæ filius, incertum quo mortis genere. Annus is erat ætatis Olai XVI. Ab Olai obitu sola regnat in Dania et Norvagia Margaretha ad electionem usque Erii VIII. Pomeraniæ Ducis.

Anno Dn. 1388. vel ut quidam habent 1389, Albertus Sveciæ Rex, qui cum antè non optimè convenerat Haqvino et Margarethæ, collecta ingenti militum manu, bellum facit Reginæ. quæ et ipsa non segniter rem gerit, sed mox obviam misso exercitu hostem excipit.

Dux erat exercitus Reginæ Ivarus Lycke, is manus cum hoste conserit in Aslo Westgothiæ ipso die Beati Matthæi Apostoli | : qui est mensis Septembris XXI : | Albertum capit unâ cum filio Erico Duce, simulque Alberti patrem, Ducem Megapolensem, Rodolphum item Scharensem Episcopum, et Holsatiæ

Comitem Gerardum |: quidam habent Johannem:| atque Comitem Rupinensem Othonem Alberti socerum, unâ cum multis aliis Baronibus atque Proceribus. Errant, qui hæc gesta narrant Anno Dn. 1379. Sed et rectius fortè, qui captum scribunt Albertum anno 1389, mense non Septembri, sed Febuario. idque sub festum Matthiæ Apostoli. ut, qui Matthæi diem habent, nominis similitudine decepti fuisse videantur.

Cæsi dicuntur in eo bello equites aurati numero XIX et præter hos Nobiles quamplurimi. et alii nonnulli, qui numerati non sunt. Rex Bahusium¹⁾ delatus primum, postea in arce Schaniæ Lindholm septennium totum servatur²⁾ captivus, eadem jam passus, quæ prius avunculo intulit mala.

Proxima belli causa hæc fuisse dicitur, quod arci novæ ab Alberto exædificatæ ad regnorum limitem, aliam in suo solo opposuit Regina, ad prohibendum, si ita sors ferret, comeatum. Alberto capto, Gothlandia, quæ aliquandiu, post mortem maxime Waldemari patris Margarethæ, a Svecis tenebatur, eodem mox anno iterum Daniæ Regno subjicitur.

Anno Dn. 1389. pridie corporis Christi, nocte intempesta cives quidam Holmenses crudeliter à Theutonibus combusti sunt atque necati. Meminit hujus Gothus historiæ suæ lib. XXI. cap. XVII.

Anno Dn. 1391. Bonifacii IX. Pontificis anno altero, ipsis Nonis Octobris, in Divorum numerum refertur Birgitta vidua, XVIII. antè anno Romæ mortua, quam Canonizationem |: sic enim vulgò appellant

¹⁾ Med en Haand, der synes at være Mog. Madsens egen, findes i Gl. kgl. Saml. 2446. 4to tilføjet: rectius fortè Lodhusium.

²⁾ Med sm. Hd. er smst. tilføjet: vnâ cum filio.

ἀποθέωσι :| postea confirmat Martinus V. Pontifex Romanus Erico Rege, anno Pontificatus sui secundo, Kalendis Julij. Extat confirmatio privilegiorum data capitulo Lundensi Anno Dn. 1394. à Margaretha, quæ sese in literis illis nominat Sveciæ et Norvagiæ Reginam, veram hæredem et principem Regni Daciæ.

Anno Dn. 1395. sub Festivitatem D. Michaelis ex carcere tandem liberatur Rex Albertus, pacto interveniente, ut intra certum diem vel rediret ipse in custodiam pristinam ad carceres perpetuos, vel Reginæ numeraret LX millia marcarum argenti puri, vel deniqve deditio fieret arcis et civitatis Holmensis. Cum autem nec ipse rediret, nec pecunia numeraretur promissa, volente ac jubente Rege, dedunt sese Holmenses, anno tandem 1398, fitqve Margaretha plenè tum trium regnorum, Daniæ, Norvagiæ et Sveciæ, Regina, simulqve foedus icitur, habito Calmarniæ conventu, de horum regnorum conjunctione perpetua, ita quidem, ut mortua Margaretha, Regis electio aliàs penes Danos esset, aliàs penes Svecos per vices, quod in solo postea Erico Pomerano à Danis electo servatum fuit. Cum autem et Christophori, qui hunc sequebatur proximè, electionem sibi vendicarent Dani, neglecto foedere, Sveci, per eam occasionem à pacto et ipsi recedentes, Carolum Canuti filium sibi Regem elegerunt, non minimò cum utriusqve Regni dispendio.

Anno Dn. 1396. adoptatur à Regina sororis ejusdem Ingelburgis, ex Maria filia, Nepos, Ericus Pomeraniæ Dux, Wartislai VII. filius, inqve Regem eligitur Daniæ, Sveciæ et Norvagiæ, vix XVI. annorum adolescens, coronatus Upsaliæ :| alii volunt Calmarniæ : anno seu eodem, seu proxime sequenti, ab Archi-

episcopis, Lundensi et Upsalensi, præsentibus aliis etiam Episcopis, Lincopensi, Scharensi, Strengenensi, Arosiensi, Vexionensi, Aarhusiensi, Ripensi, et Orca-densi, Coronationem peractam scribit Gothus die Julij XXII. An. Dn. 1396. In Regis coronatione creati dicuntur ex nobilitate trium Regnorum Eqvites aurati CXXXIII. Sunt qvi memorant in Regem Sveciæ electum Ericum Anno tandem 1401.

Anno Dn. 1397. Gothlandia à piratis Witalianis¹⁾ dictis intercepta est, qvibus pulsis, à Marianis in Prussia, qvos cruciferos vocant, occupatur. Verum Margaretha compulit Marianos iterum in Prussiam regredi Anno Dn. 1399.

Anno Dn. 1398. hyems fuisse fertur longe asperima, ita qvidem, ut et per mare glacie concretum ex Dania factum sit iter Lubecum.

Anno Dn. 1402. qvidam natione Prutenus Margarethæ se filium Olaum mentiebatur, multa interim adferens verisimilia. Qvi, deprehenso fuco, in vicinia Falsterbodæ et Schanoræ crematus est, pridè Michaelis.

Alicubi scribitur Anno Dn. 1403. emisse Prutenos arcem Wisbyensem à Rege Alberto, eamqve tenuisse aliquvandiu, verum obsidentibus eam Abrahamo Broderi filio et Algudo Magni filio iterum eandem amisisse, numeratis tamen Prutenis possessoribus X millibus Nobilium Rosatorum.

Anno Dn. 1404. occubuit in Dithmarsia Gerardus Slesvici Dux et comes Holsatiæ, tribus relictis

¹⁾ Hdskr. Gl. kgl. Saml. 2446. 4to har følgende Tilføjelse, som det synes med Mog. Madsens egen Haand: Ex eo quod ab obuijs nil nisi victualia quærerent.

filiis, Henrico, Adolpho et Gerardo, quibus tutores dati sunt ex præcipua Nobilitate tres quidem, et præter hos Gerardi frater Henricus, idem Episcopus Osnaburgensis. Quidam hîc habent annum 1411.

Anno Dn. 1406. postridie Crispini, h. e. die Octobris XXVI. celebratæ sunt Erii Regis nuptiæ in oppido Lundensi cum Philippa Angliæ Regis filia. Crantzius hanc filiam fuisse dicit Regis Portugalliæ. Quidam habent ipsum diem Crispini. Alii quoque annum 1408.

Anno Dn. 1410. arx Wisburgum in Insula Gothlandia per Ericum Regem ædificatur, cujus fundamenta prius jecerat Margaretha. Arcem ab Erico ædificatam dicunt nonnulli Anno Dn. 1411.

Anno Dn. 1412. pridie Apostolorum Simonis et Judæ, h. e. Octobris die 27, vel ut alii volunt 25, obiit Margaretha peste, Flensburgi, secundum quosdam Soræ primum sepulta, postea vero per Petrum Johannis F. Episcopum, qui Magnus dictus fuit, Roschildiam violenter translata. Alicubi legitur obiisse Margaretham pridie¹⁾ Nonas Novembris 3: die Novembris 4²⁾.

XC. OLAUS V.

Olaus V. Margarethæ filius ex Haqvino Norvagiæ Rege patre, eoque Norvagiæ hæres, puer admodum in Regem electus, cum matre regnat in Dania

¹⁾ Alicubi III.

²⁾ vel 5, quod fortasse rectius. Denne og foregaaende Bemærkning synes tilføjet med M. Madsens egen Haand i det ofte omtalte Hdskr.

et Sveciæ XII. vel circiter, Soræ sepultus. Sunt qui hunc ipsum Olaum ne in Regum quidem numero censendum existiment, quod gubernatio omnis ad matrem spectarit potius quam ad filium.

Hic se scripsit Daniæ, Norvagiæ, Schlavorum Gothorumque Regem ac verum hæredem Regni Sveciæ. Privilegia Capituli Lundensis confirmat Olaus Anno Dn. 1385. ita quidem ut nemo Regum superiorum plenius.

De Olao Rege hæc Soræ leguntur partim oratione soluta, partim carmine conscripta, et tabulæ ad parietem inscripta:

Olaus.

Illustrissimæ trium Regnorum Borealium Reginæ Margarethæ filius, ex Haqvino Norvagiæ Rege genitus, qui primum Norvagiæ regnum jure hæreditario ex morte patris obtinuit, regnante matre. Cum verò, defuncto Avo materno Waldemaro, et mater in Daniam ob heroicæ animi dotes revocata esset ad imperium, Præstantissimæ Dominæ Reginæ beneficio, Danorum Rex in adolescentia, accepto à Proceribus Regni juramento, designatur et declaratur: quo facto, ubi Gerardum Holsatiæ Comitem, ex voluntate et consilio matris ac procerum regni, Ducem Regniqve Danici Vasallum solenni ritu creasset, paulò post immatura morte ex hac vita evocatus hîc Soræ inter Materni Proavi et Avi tumbam sepultus est, dignissimæ Dominæ matri Reginæ utriusque Regni jus et imperium relinqvens, Anno Dn. 1387.

Danica Norvago genuit me Margaris illa,

Qvæ fuit Haqvino tradita connubio.

Et jus Norvagum, sed Danum gratia regem

Signat, ubi fatis cum Patre cedit Avus.

Sed mihi Regna negat mors immatura, deinceps

Norvagia ut Dano pareat imperio,

Et matris tanta regnantis laude triumphus

In Svecos toto notior orbe foret.
 Inter Avum et Proavum nunc Soræ corpore condor
 Olaus, cœli lumine mente tegor.
 At qvi me ob similes vultus se finxit eundem,
 Nutricis ludens arte doloqve meæ,
 Falsterbodensi cineres commisit arenæ,
 Supplicium in ficto corpore ut ignis agat.

Aliud in Marmore.
 Hoc cubat Olavi parvo sub marmore corpus
 Margarida Regis matre potente sati,
 Hæres Regnorum fuerat Princepsqve duorum,
 Hæredem at fecit mors properata Poli.

XCI. ERICUS VIII.

Ericus VIII., Wartislai VII. Ducis Pomeraniæ filius, Reginæ Margarethæ ex Sorore Ingelburge Ne-
 pos, Mariæ filius, post nonum tandem annum ab Olai
 obitu in Regem Daniæ, Sveciæ et Norvagiæ eligitur,
 ut ante dictum est.

Regnat is cum Margaretha, ex ejusdem consilio
 et voluntate cuncta administrans, annos penè XVI.
 solus XXVI. vel circiter.

Qvidam narrant, hunc initio Bugislaum cognomi-
 natum fuisse, postea verò, nomine mutato, Ericum.

Mortua jam Margaretha, cum solus regnaret Eri-
 cus, sub annum à nato Christo 1413. conditur Landis-
 cronæ Schaniæ civitas, cui is privilegia concessit et
 confirmavit Stocholmiæ anno mox sequenti.

Simul autem fundamenta Monasterii Carmelitarum
 in eo oppido jaciuntur, paulò post introductis Mona-
 chis ordinis illius in Daniam Erico Rege.

Sub id tempus¹⁾ publicè sumptum est de Abrahamo Broderi F., Eqvite aurato in Hallandia, supplicium, qvo vero nemo tunc erat vel Episcopis vel Nobilibus fortunæ tenuioris infestior. Pluribus autem stupris idem dicitur fuisse contaminatus, Margarethæ verò Reginæ olim longè charissimus. Scribunt nonnulli Sunderburgi in Jutia hunc decollatum Anno Dn. 1409.

Anno Dn. 1415. Senatum Lubecensem à civibus et communitate pulsum sua autoritate restituit Ericus, ex mandato tamen et voluntate Sigismundi imperatoris. Cum Holsatis et Slesvicensibus bellum gessit grave ac diuturnum. Sic autem res habuit: ante Olai Regis obitum, ab hoc ut domino feudi, Slesvici Ducatu investitus fuerat, qvod prius etiam dictum, Gerardus Holsatiæ comes; qui cum in bello Dithmarsico cæsus occubisset, eo sublato, dissentio orta est inter Ericum Regem et filiorum Gerardi tutores, inter qvos præcipuus tum erat Episcopus Osnaburgensis, Gerardi frater. Hic enim filios fratris voluit sine investitura patri in feudo succedere juxta imperii leges. Rex contra et Regina, qvæ jantum in vivis adhuc erat, feudum regni repetebant, pro consvetudine Regni Danici, investituram sibi solis reservantes. Causa ad Sigismundum Imperatorem delata, pro regno est judicatum, eò maxime qvia Dania suo qvodam jure municipali uteretur, qvod à successione in feudis arcet Vasalli liberos, nisi, volente Domino feudi, de novo fiat investitura. Ab hac sententia imperatoris appellavit Episcopus ad Romanum Pontificem, qui rem commisit Episcopo Coloniensi Theodorico judicandam. Id cum ægrè ferret

¹⁾ „Sub id tempus“ er i Gl. kgl. Saml. 2446. 4to rettet til: Qvo regnante et superstite etiamnum Margareta.

Imperator, Pontificem et Episcopos falcem suam mittere in alienam messem, et ad se nihil pertinentia judicare velle, ab ulteriori sententia temperatum et ad arma ventum est.

Anno Dn. 1416. die mensis Octobris XXI. obiit Petrus Johannis filius, Episcopus Roschildensis, cum præfuisset annis circiter XXI.

Anno Dn. 1418. Schelschoræ fundatum est Monasterium Carmelitarum ab Erico Rege.

Anno Dn. 1419. Femariam insulam Holsatis, à quibus sub id tempus tenebatur, ademptam armis recuperat et occupat Ericus Rex.

Eodem anno, ut ex Crommeri lib. XVIII annotat Funccius, cum Iagellone seu Vladislao Poloniae Rege foedus icit Ericus contra cruciferos Prussiae.

Anno Dn. 1423. intensum admodum frigus fuisse memorant nonnulli, adeo quidem, ut homines eqvis per mare profecti sint Dantisco Lubecnm et ex Pomerania in Daniam. Eodem anno, vel ut alii sentiunt 1424. in Ungariam ad Imperatorem contendit Ericus, ubi pax tandem firmanda erat, et omnis componenda inter hunc et Henricum, maximum natu filiorum Gerardi, controversia. Inde per Venetias Jerosolymam proficiscitur Rex, et sua ipsius interim imagine ad vivum expressa à peregrinis agnitus.

Ex peregrinatione reversus in regnum mox moneam alterat, cupream totam cudi præcipiens. Quo tempore piscatura usitata sub Schaniæ littus rarefacta evanuit. Id quod à malevolis eò detortum est, ac si ista ratione ulcisci voluerit Deus Regis Erici injustitiam ac sordes.

Redintegratum deinde bellum cum Holsatis et

Slesvicensibus, idque anno seu 24. seu, ut alii quidam volunt, 26. post mille quadingentos à nato Salvatore, in cujus quidem belli societatem asciti sunt et alii. Inprimis Wandalicæ civitates, ante alias Lubeca et Hamburgum, cum Holsatis sensère. Tum classis Bajana dicta, cum qua congressæ aliquando naves Regiæ, in freto, quod nostri appellant Øresundt, graviter eandem afflixerunt, reportata Regi victoria. Id factum Anno Dn. 1427. vel sequenti, ipso die Magdalenæ. Sub idem tempus, bello durante cum Slesvicensibus et maritimis civitatibus, obsesso oppido Flensburgo, Henricus, Gerardi in Dithmarsia cæsi filius, ad muros civitatis confossus occumbit pridie assumptionis Mariæ Anno Dn. seu 27. seu 28. supra 1400. Nec multò post Gerardus, hujus frater, Embricæ in Ducatu Clivensi moritur. Quibus sublatis Adolphus solus relictus, bellum coeptum quanto potest studio adversus Danos persequitur. Admodum autem Erico infesti semper erant Theutones, maximè ex quo cum Slesvicensibus et Holsatis res ei esse coepit, verum consilio et fortitudine Procerum Regni reprimebantur, allaborante in id Regina quoque, cujus magna erat virtus. Belli tamen diuturnioris hæc pertæsa et mariti mores distortos perosa, in Monasterium D. Birgittæ, quod Wadsteeni est, sese abdit, ubi tandem etiam moritur Anno Dn. 1429. pridie vel, ut alii volunt, ipso die Epiphaniarum Domini, eodem loci sepulta. Nonnulli mortuam dicunt Anno 1428. Alii 1430. Ericus pro sepultura et aliis officiis conjugii impensis Monasterio Wadsteeni legavit III millia Nobilium Rosatorum.

Anno Dn. 1429. Hafniam adorta classis Wandalica navium circiter CLX. veluti jamjam portum et

paulò pòst arcem ipsam occupatura, à navibus Regiis prohibetur et reprimitur, nec quicquam eo tempore ab hostibus gestum est memorabile, nisi quod navem unam saxis prægrandibus onustam in ipso ostio seu aditu portus submergunt, quæ viam præcluderet navigantibus.

Anno Dn. 1430. instituit Ericus Rex Monasterium Carmelitarum Helsingoræ. Eodem anno ex Wandalicis Regis hostibus Sundenses et Rostochienses desertis sociis Regi reconciliantur.

In Svecia suborta seditione Anno Dn. 1433. auctore quodam Engelberto Cuprimontano de gente Dalecarlorum, homine Nobili, qui se vindicem libertatis profitebatur, ad pacem cum Theutonibus faciendam inclinatur Rex, atque ea ratione tandem finis bello imponitur.

Anno Dn. 1434. obiit Dñus Andreas Pincerna, Dominus hæreditarius de Tiuffstoffte, postremus de prosapia et posteritate Olai Glugh, qui quidem Olaus in matrimonio habuit Giutham filiam Ebbonis Schialmsøn, cujus meminit Saxo lib. XIV. in initio.

Eodem anno Ericus Archiepiscopus Lundensem Petrum Luckium, Decanum Johannem Laxmannum, et reliquum capitulum Lundicæ coëgit, ut se obligarent ad cantandum incessanter singulis diebus et noctibus psalmodiam in ipsa Ecclesia Lundensi, de qua coactione, quod vi metuque compulsi onus ejusmodi legendi psalterium singuli in se suscepissent, publicè protestantur illi, sicut liquet ex ipsa protestationis forma, quæ extat, in qua Regis tyrannis, maximè in personas Ecclesiasticas, et *πολυπραμοσίνη*. in ordinandis ritibus

et Ecclesiis gubernandis expresse accusantur ac damnantur.

Eodem anno vel circiter ædificare cœpit Ericus curiam Malmogiæ, ubi nunc arx est, adjectis ei bonis aliquot ruralibus, quorum nonnulla à capitulo Lundensi est consecutus per commutationem, puta Molendinum Syge et bona quædam in pago Bultoffte.

Anno Dn. 1435. sub ipsam Pentecosten Wordingburgi Adolphus, Gerardi filiorum postremus, solus ex fratribus superstes, ducatu Slesvicensi solenniter investitus, fidelitatem Regi et Regno promittit, extinctis tandem hoc modo atque sublatis bellis omnibus, et pace facta firmataque magna omnium lætitia. Habuit Adolphus sororem unicam, quæ comiti Oldenburgico nupta Christiernum procreavit, postea Daniæ Regem, ejus nominis primum.

Anno Dn. 1436. die Veneris ante festivitatem crucis cæsus est in Svecia à quodam Magno Benedicti de Gøksholm Dux seditiosorum Engelbertus, atque ita pax etiam Sveciæ parta, sedatis motibus.

Gravis erat Ericus et infestus etiam subditis. Nobilibus quoque, verum ante alios Svecis, eoque omnibus invisus ob violentiam, rapinas, avaritiam et perfidiam, tum quod voluptatibus nimium fuerit deditus et quamplurimis adulteriis coopertus. Hinc factum, ut cum intelligeret in odio se esse et aversos à se animos suorum, compilatis : uti quidam asserunt :| regni thesauris, primum in Gothlandiam, unâ cum concubina Cæcilia quadam, quam tunc habuisse dicitur charissimam, sese contulerit, sub annum à nato Christo 1438. vel secundum alios 1439. Regni circiter XLII. Factum est id circa festum Baptistæ.

Inde Gothlandia relicta, cum à Caroli Canuti F., quem Regni gubernatorem et belli ducem contra Ericum designarant Sveci, urgeretur, obsessus in Pomeraniam rediit sub annum Dn. 1449. ibiqve aliquvandu vixit privatus ac tandem mortuus est admodum senex Anno Dn. 1459.

Ericum ferunt à Danis revocatum noluisse redire in regnum, etiam cum illi magnificè multa promitterent. Conatum tamen obtrudere regnis suum qvendam ex fratre Nepotem¹⁾, quem Proceres recusarint accipere, dicitantes, se proprio arbitratu, non profugi Regis svasu, Regem electuros.

Semel ab egressu in Gothlandiam Wordingburgi fuisse memoratur, dubius, relinquveretne planè regnum, an retineret; verum confirmato abeundi proposito, in Pomeraniam rediisse, ubi sedem elegerit Arcem Rugenwold, retenta tamen Gothlandia ad Christierni usqve primi Regis gubernationem.

XCII. CRISTOPHORUS III.

Christophorus III, Erixi ex sorore Sophia Nepos, idem Baviaræ Dux, natus ex Johanne, Ruperti imperatoris filio, in locum succedit Erixi avunculi, trium regnorum Daniae, Sveciae et Norvagiæ Rex factus. Sunt qui tradant consobrinos fuisse Ericum et Christophorum, perperam.

Anno Dn. 1439. die Aprilis IX. in Regem electus Christophorus; sub festum Paschæ anni ejusdem Lubeecam venit. Veniunt eodem et Proceres Daniae nonnulli, à quibus is postea in regnum deductus est.

1) Bugislav, Eriks Farbroders Søn.

Anno Dn. 1440. ipso die circumcisionis Dni. ab Archiepiscopo Johanne Laxmanno coronatur. Sunt qui Ripis coronatum eum affirmant, et quidem Anno 1443. Eodem anno, Sabbatho proximo ante Dominicam Misericordiæ Domini, Vibergæ in foro generali juramentum solenne præstat Rex Christophorus, quod postea scriptum comprehensum hodie etiamnum extat.

Eodem anno Adolphus Slesvici Dux feudum à Rege accipit, Ducatu solenniter ab eodem investitus.

Hoc ipso anno inventa dicitur Moguntia à quodam Johanne Faustio Guttenbergensi, cive Moguntino et sartore, ars Chalcographica. Quidam tamen hujus inventionis tribuunt annum 1452. Polydorus Vergilius de rerum inventoribus loquens, Johannem hunc Guthenbergum, ut ille scribit, virum fuisse ait equestri dignitate, quod à civibus ejusdem acceperit. Annum autem repertæ hujus artis facere videtur à nato Salvatore 1442. Locus est lib. II. cap. VII. Recens in lucem prodit Adriani Junij Batavia, in qua laudem inventæ artis Typographicæ vindicat Laurentio cuidam Ædituo, cive Harlemensi, ejusque genero Thomæ Petro, qui quaternos liberos reliquerit, omnes consulari postea functos dignitate: lege pag. 253. et sequentibus Bataviæ.

Sunt qui artem Typographicam à quodam Johanne Mentlino primum inventam scribant Anno Dn. 1440. postea vero à Johanne Fausto Moguntino plenius evulgatam Anno Dn. 1453.

Anno Dn. 1441. imperato per Daniam tributo, Juti Aqvilonares ducem nacti quendam Henricum Tachonis F. seditionem excitant, per quam oppressus et interfectus est Esgerus Brok, idem eques auratus,

vir magni nominis et præcipuæ tum in regno auctoritatis. Verum mox domantur à Rege seditiosi, ex quibus interempti sunt 1800 vel circiter, reliqui ære mulctati. Henricus ipse cum aliis XIV. mactatis rotis imponitur. Pugnatum est in territorio seu provincia Jutiæ Aqvilonaris, Haneherid dicto. feria III. vel secundum alios V. Pentecostes Anno eodem. Seditiosi fuisse dicuntur XXV. millia vel circiter.

Anno eodem, vel, ut alii volunt, mox sequenti coronatur Christophorus Upsaliæ à Nicolao Ragvaldi Archiepiscopo, pridie vel, ut aliis videtur, ipso die exaltationis S. Crucis.

Anno Dn. 1443. Majj die XIV. Roschildiæ exortum incendium passim magnum dedit damnum oppido pariter seu ædibus privatis et Templo.

Anno Dn. 1445. Dominica proxima ante festum Michaelis Hæfniæ celebrantur regis nuptiæ cum Dorothea Johannis Marchionis Brandenburgici filia, ex qua tamen proles ei nulla suscepta fuit. In Sveciam profectus Christophorus, Thesaurum ex eo regno collegit haud pœnitendum, quem paulò post tempestas inter navigandum subito exorta absumpsit, Rege vix reverso in Daniam incolumi. Id factum scribitur jam dicto Ao. Dn. 1445.

Anno Dn. 1448. die Epiphaniarum Domini moritur Rex in Arce Helsingburgensi, anno regni IX. Roschildiæ sepultus. Danis hic acceptior erat quam Svecis. Svecis tamen et ad obitum usque suum est dominatus.

Civitatibus Wandalicis infensus semper extitit, Lubecam tamen quam maximè oderat, cui tantum Dominatum invadebat, quod aliquando juris fuisset Danici.

Nibil interim hostile in hanc vel alias civitates maritimas tentavit, morte præventus.

Observatum à nonnullis est, annum mortis Christophori literis numeralibus, quæ in versu quodam Psalmi XXXI. extant, exactè designari. Est autem hic versus:

Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.

Verum hic præter cætera elementa numeros indicantia I. V. C. L. et M. necesse est per literam V. binarium intelligi, ut plenus sit numerus MCCCCXLVIII.

XCIII. CHRISTIERNUS I.

Christiernus Theodorici comitis Oldenburgici, quem Fortunatum cognominant seu divitem, filius, mortuo Christophoro Daniæ et Norvagiæ fit Rex, consilio, ut putatur, et opera avunculi Adolphi ducis Slesvicensis et Holsatiæ comitis, de quo supra in Erico VIII. Ajunt autem Adolpho antè Regnum fuisse oblatum, sed recusanti.

A Christophori obitu Svecia neglecto fœdere, cujus in Margaretha facta mentio est, proprium sibi Regem elegit Carolum Canuti filium, prius Regni Sveciæ Mareschallum. Cum hoc bella erant Christierno Regi ferè continua. Electus autem fuit Carolus apud Morasteen, ubi confirmari Reges Sveciæ solent, paulò post etiam coronatus Junij die 29. Anni 1448. Conjuge hujus Catharina coronata 2. Julij Anno eodem. Hoc ipso Anno Dn. 1448 pridie Michaëlis electus Christiernus solenne præstat pro more juramentum, cujus forma extat scripto compræhensa et edita.

Carolus Svecus mox ab initio regni Gothlandiam,

qvæ tum etiam ab Erico Rege profugo tenebatur, occupare conatus, obsessa arce Wisburgo, à Christierni exercitu repellitur, duce qvodam Olao Absalonis F. eqvite aurato, qui pulsus tandem Svecis Anno Dn. 1449. circa finem mensis Julij, die Olai Regis, ut qvidam perhibent, Gothlandiam Christierno vendicat, Rege simul Erico in Pomeraniam reverso.

Ex eo tempore Gothlandiæ præficitur Olaus, cui deinde successit Ivarus Absalonis, Olai frater. Ferunt Ericum Regem, cum a Carolo obsideretur, ne in hujus veniret manus, missis clam ad Christiernum nunciis et literis, suppetias ab eo postulasse, qvas et impetravit, maximè qvòd promitteret, se Christierni opera liberatum Daniæ Regno cessurum in totum ac ultro.

Anno Dn. 1449. pridie exaltationis crucis, moritur Johannes Petri, Episcopus Roschildensis, Roschildiæ in choro Templi Luciani sepultus, succedente ei Olao Daa.

Eodem anno sub festum Apostolorum Simonis et Judæ, nuptiis cum Regina Dorothea Christophori vidua relicta Hafniæ celebratis, coronatur ibidem Christiernus à Thuone Archiepiscopo. Sunt qui scribant, hoc anno 1449. a Norvagianis electum Regem Carolum et qvidem die Novembris 25. coronatum.

Anno Dn. 1450. Nidrosiæ coronatur Christiernus Norvagiæ Rex, seu ipso die Olai Regis, seu, qvòd alii malunt, Dominica proximè præcedente id festum.

Anno eodem nascitur Regi filius Olaus primogenitus, verum immatura mox morte in ipsa infantia iterum absumptus.

Anno Dn. 1452. Carolus Schaniam ingressus in-

cendio grassatur ac cædibus undiqve, de qua re extant versiculi vulgati duo:

Anno milleno CD. simul Iqve secundo

Carlus Rex Sveciæ prædo fuit Schaniæ.

Nemini magis infestus erat Carolus, quàm Archiepiscopo, cujus curias seu prædia in vicis Helsingborgh, Borreby, Werpinge, Geltoffte, penitus exussit. Lundiam obsedit feria V. proxima ante eam, quæ dicitur, Quinqvagesimam, exusta etiam magna civitatis parte, maximè ad occasum hybernum et versus Africum in ea. Ipse interim in pago Opagre commoratus nocte una, postridie proficiscitur Dalbyam, ac Monasterium Dalbyense deprædatur.

Non omninò autem impune Lundiam, et quæ Archiepiscopi erant, tentavit et afflixit Carolus. De exercitu enim hujus cæsi sunt homines non pauciores mille per eos, qui ab Archiepiscopo missi fuerant ad hunc avertendum. Qua re motus Carolus, inde rectâ in Sveciam contendit, ingenti damno dato Schaniæ incolis per provincias maxime Gersherridt et Wiidlandzherridt, quod nemo ei illic resisteret, excepta Domina Holingerde de Widskøfle, quæ uno bombardæ ictu hominem ita terruisse dicitur, ut sese maturius ad suos receperit.

Erat eo tempore mare congelatum et planè inviium, cum Schaniam intraret Carolus, qua re is animatus, cum judicaret ex Sialandia et aliis Daniæ provinciis haud facile exercitum transportari in Schaniam posse, quin et ignorari ab aliis provinciis et Rege ipso, quod ageretur, tam audax facinus tentare non est veritus.

Anno Dn. 1453. subacta est et occupata à Turcis,

Imperatore Mahumete II. Thraciæ civitas Constanti-
nopolis, Maij die XXIX. 50 dies continuos ante op-
pugnata validissimè.

Sexto anno regni Christierni, qvi erat à nato
Christo 1454, Bergis in Norvegia per tumultum op-
primitur Olaus Nicolai eqves auratus unâ cum Epi-
scopo loci, connivente ad id Rege.

Anno Dn. 1455. sub festum purificationis, et qvi-
dem feria V., uti quidam volunt, ante id festum na-
scitur Johannes Christierni filius.

Eodem anno Christiernus Arcem Elsburgum à se
obsessam capit die Petri et Pauli, Schanis paulò
pòst ædificantibus arcem Daneholm ad pontem Toffte-
broe.

Anno Dn. 1456. feria V. ante Barnabæ, nascitur
alter Christierni filius, Fridericus.

Eodem anno Øelandiam invadit Rex, et subigit,
occupata arce Borcholm. Quidam id factum scribunt
Anno Dn. 1457., qvo anno occupatur et Wiburgum
Findlandiæ oppidum, à Christierno incensum ac va-
statum.

Eodem anno 1457. primo statim vere Carolus
Svecus Dantiscum proficiscitur, vel à Svecis pulsus,
vel sibi metuens, ne pelleretur, qvòd impotentius regnâ-
rit, verum non sine ingenti vi pecuniæ, qvam abiens
corraserat. Mox autem Holmiam venit Christiernus,
ipso, uti quidam annotant, die Baptistæ, à Svecis in-
vitus, et paulò pòst Upsaliæ coronatur à Johanne
Benedicti F. Archiepiscopo, circa Festum visitationis
Mariæ, nempe Junij die 29. anno eodem. Sunt qvi
Holmiæ coronatum affirmant, perperam.

Anno eodem Casimirus Poloniæ Rex Prussiæ fit

Dominus, occupata simul arce Marienburg ipsis KL. Maijs.

Eodem anno vel forte sequenti 1458. secundum quosdam die Mercurii post festum exaltationis crucis, quod incidit in XIV. Septembris, nascitur Margaretha Christierni filia, quæ postea nupsit Jacobo Scotiæ Regi ejus nominis III.

Anno Dn. 1458. Alumen, quod antea ex Turcia tantum advehebatur, in Campania primum coqui cœpit. Nunc autem et in Germania coquitur.

Anno Dn. 1459. ipso die Barbaræ, hoc est Decembris die IIII. moritur in arce Segeberg sine prole Dux Slesvicensis Adolphus, idem Holsatiæ comes et Stormariæ, Christierni avunculus. Mortuo succedit Rex in Ducatum, coronæ denuò consolidatum ac subjectum, simulque numerata pecuniæ vi magna, nempe 43 florenorum millibus, secundum quosdam jus omne in Holsatiam et Stormariam ab Othone Schovenburgensi redimit. Agnatus is erat Adolphi, verum gradu remotiori per lineam masculinam, cum Christiernus esset sororis ejusdem filius. Conventio facta narratur in vico Oldeslo, interveniente Arnolde Episcopo Lubecensi, investitura Ripis peracta sub Dominicam Invocavit Anno Dn. 1460. quo anno obiit Laurentius Nicolai, Decanus Ecclesiæ Lundensis.

Eodem anno et proxime sequenti universalis per orbem sæviit pestilentia, magna passim ædita strage hominum et jumentorum.

Anno Dn. 1461. pridie Valentini moritur Olaus Daa Episcopus Roschildensis, surrogato tum in ejus locum M. Olao Martini F. præposito, Christierni Regis cancellario.

Hoc anno Hamburgenses, quamvis moniti, recusant tamen juramentum fidelitatis præstare Regi.

Eodem anno Rex in Sveciam profectus, Thesaurum, quem Carolus è Regno profugus apud Monachos Prædicatores relinquerat, ad marcas, ut nonnulli volunt, septies mille, vel circiter, et paropsides nonnullas argenteas venatur et extorquet, unâque prædam per indulgentias, quas vocant, Pontificias partam in hisce regnis septentrionalibus cum exactore Martino Fregano, quem alii Marinum nominant, nuncio Apostolico, dividit, asserens, sibi quoque pugnandum interim esse adversus Ecclesiæ et fidei Christianæ hostes Ruthenos.

Paulò post eunti Romam legato, quod reliquum erat pecuniæ à latronibus eripitur. Quidam scribunt currus quosdam Lubecenses præda illa onustos à Friderico Brunsvici Duce direptos ac spoliatos. Aliis placet zonam à nuncio Apostolico inter Wismariam et Lubecam deperditam, in qua inerant aurei circiter 4260, pauperulam quandam mulierem casu reperisse. quæ prædam cum Duce Megapolitano diviserit, ita ut medietatem pecuniæ alteram ipsa sortita sit, Dux alteram.

Malè parta, malè dilabuntur.

Eodem anno 1461. pridie Nativitatis nascitur Christina Ernesti Ducis Saxonie filia, quam postea duxit Christierni filius, Johannes, Rex designatus vivo patre.

Anno Dn. 1462. comitia Wilsnaci in Marchia celebrantur, ad quæ venit Rex quoque Christiernus per Lubecam profectus.

Anno Dn. 1464 consecrat Olaus Martini Episcopus Ecclesiam Roschildensem, tum primum ab incen-

dio, qvo ante vicesimum annum conflagrârat, restauratam.

Anno Dn. 1465. Gerardus Aldenburgicus, Regis frater, litem huic movet super Holsatiæ comitatu, cujus se hæredem, non numerata pecunia promissa, profitebatur, verum mox interventu principum sedatur dissidium.

Anno Dn. 1466. vel proximè sequenti sub festum Trinitatis in Regem eligitur Daniæ Johannes Christierni filius.

Anno Dn. 1467. exortum est bellum inter Regem Christiernum et Svecos, revocato tum ab his in regnum Carolo, qvem rediisse quidam scribunt Anno Dn. 1464. Ivarus autem Gothlandiæ præfectus, qvi Caroli filiam Margaretham in matrimonio habebat, à Christierno Rege sub pentecosten anni hujus descivit, Svecitici jamtum exercitus ductor contra Christiernum effectus. Ea re motus Christiernus eodem mox anno Arcem Syølvitzburgensem, quam Ivarus tenuit, obsedit et cepit die ipso B. Michaelis.

Anno sequenti, qvi erat à nato Christo 1468. circa medium Qvadragesimæ cepit et arcem Lilløe, qvæ tum Absoloni parebat, eamqve demolitus est æstate proxima.

Qvibusdam placet prius occupatam arcem Lilløe, postea Sølvtzбургum, id qvod etiam apparet verisimilius, nempe ut Anno 1467. die Michaëlis capta sit Arx Lilløe, sequenti autem 3: 1468. anno Sølvtzбургum circa Dominicam Lætare.

Sub idem tempus, orta inter Anglos et civitates Hansonicas simultate, cui se Rex quoqve immiscuit, graviter incommodavit hic Anglis. Controversia tamen tota amicè tandem componitur Trajecti. Qvod

ad Regem attinet, hujus præfectum quendam insulæ Islandiæ interfecerant Angli. Quæ res Regem Christiernum reddidit iisdem infensissimum. Præfectus cæsus scribitur Anno Dn. 1467. pax facta Anno 1468. Hoc anno 68. supra 1400. mensis Julij die XXVIII. Edinburgi in Scotia decernitur legatio in Daniam de petenda in uxorem Jacobo III. Regi Margaretha Christierni filia, et pace simul inter utrunque Regnum firmanda. Legati in Daniam venientes honorificè excipiuntur, voti quoque tandem compotes facti sub diem mensis Septembris VIII. anni ejusdem.

Anno Dn. 1469. Lubecæ conventum est super pacificatione inter Regem et Svecos, verum disceditur re infecta.

Eodem anno die X. mensis Julij Edinburgi celebrantur nuptiæ Jacobi et Margarethæ. Orcades in dotem cessere, verum suo tempore redimendæ. Jacobus XX. annorum tum erat, vel secundum alios XV. tantum, Margaretha XII. Alii Margaretham faciunt, cum Jacobo nuberet, annorum XVI. perperam.

Anno Dn. jam dicto movet Christiernus in Sveciam, quo tempore capitur Johannes Benedicti F. Archiepiscopus Upsalensis, quem Rex secum in Daniam auctum per integrum ferè annum in carcere detinet, suspectus enim ei erat de perfidia et proditione. Verum intellecta ejusdem innocentia, et calumniis malevolorum detectis, idem rursus liberatus et in Sveciam remittitur. Remissus cum in Arcem Borholm pervenisset, moritur ibidem, nondum reversus ad suos. De hujus captivitate et liberatione paulò aliter sentit Gothus, historiæ Gothorum et Sveonum lib. XXIII. cap. VIII. et IX.

Svecorum autem concors sententia est, Carolum Sveciæ Regem ab Archiepiscopo Upsalensi ejusque complicitibus. qui in Christiernum propendebant, regno pulsum Ao. 1457. eodem mox anno Christiernum ab iisdem electum et coronatum. Inde 1463. Archiepiscopum captum et in Daniam missum. Et anno 1464. ab amicis Archiepiscopi, persequentibus Christiernum, coactum Svecia cedere, reverso tum etiam Carolo post exilii annum 7. Quo tempore iterum dimissus sit Archiepiscopus ad novos, ut illi autumant, motus in Svecia excitandos. Qui tunc Carolum quoque impugnarit atque in Findlandiam abire coëgerit Anno 1465. Carolo autem post annum redeunte, Archiepiscopum in Øelandiam concessisse, ibique in exilio mortuum mense Decembri Anno Dn. 1467.

Anno Dn. 1469. fundatum est Monasterium Carmelitarum in oppido Jutiæ Aqvilonaris Sæbye, à quibusdam dicto Mariestadt.

Anno Dn. 1470. Rex iterum movet in Sveciam, sed amissis circa viarum angustias, nostris dictas Hulwægen, plusquam quingentis de suo exercitu, in Daniam revertitur nulla re præclarè gesta.

Eodem anno, circa initium mensis Maij obiit Carolus Sveciæ Rex, Holmiæ sepultus in Monasterio Fratrum Franciscanorum. Hujus ex sorore Nepos erat Steno Sthure, postea senior dictus, quem Sveci, in sua adversus Christiernum rebellionem perseverantes, mox Carolo defuncto sufficiunt et Sveciæ creant non Regem, sed Governatorem. Id nomen tum melius visum quam Regis. Sunt tamen, qui et antea Sthenonem rebus Svecicis præfectum tradant, idque ex consilio Caroli, qui à reditu maluit privatus vivere.

Anno igitur Dn. 1471. adducto in Sveciam novo exercitu Sthenonem aggressus Christiernus circa diem B. Birgittæ dicatum, X. nimirum KL. Augusti |: alius est feria II. post Dionysii |: in monte Brunchonis dicto cum eo configit non omnino fœlicissimè. Sunt qui hæc gesta narrant mense Octobri. Quidam feria V. post divisionem Apostolorum. Incidit id festum in 15. Julij. In eo conflictu dentes anteriores 4. amisit Rex, unâ cum magna parte exercitus. Quo facto, Svecorum perfidiam detestatus, in Daniam cum suis se recepit. Erat tamen cum hic paulò pugnarit fœlicius. Aliquando enim in loco dicto Herliung cum Svecis congressus, quinque eorum vexilla victor in Daniam reportavit, quæ hodie etiamnum in Templo Mariano apud Hafnienses visuntur sub testudine suspensa.

Accidit Anno Dn. 1471. et illud memorabile. Fuit quidam Ivarus, homo, ut fertur, genere Nobilis sceleribus certè plurimis, puta pulsatione impotentiorum, homicidiis, furtis, rapinis, latrociniiis, sacrilegiis, longè nobilissimus, qui cum de ipso ob tam immania atque enormia flagitia supplicium publicè sumendum esset, Corsoræ in Sialandia, ubi tum arci præsidebat quidam Henricus Meinstorp, idem eqves auratus, prolata ex sinu pixide cum azymis panibus nonnullis, quas hostias vocant, audientibus omnibus, toto se decennio ait à cœnæ Dominicæ usu abstinuisse. Qvod cum ita se habeat, inquit, ego mihi ipsi nunc sacrificus fuero, et insertis sigillatim in os azymis singulis pro singulis quibus abstinuisset annis, singulas sese hostias sumere professus est. Itaque præcisus primis manibus in rogam mox incensum conjectus, et cum manibus ipsis vivus crematus est.

Anno eodem Wardbergi in Hallandia fundatum est cœnobium Carmelitarum à Christierno Rege. Sub hoc tempus exorta inter Regem et hujus fratrem Gerardum Oldenburgicum contentione ob homagium comiti præstitum à Frisonibus Eidoræ vicinis, fugatur à Rege Gerardus, hostis per id factus Lubecensium et Hamburgensium, quorum opera ad hunc fugandum Rex fuerat usus.

Anno Dn. 1474. mox vere ineunte Romam profectus Christiernus Imperatorem Fridericum III. in via salutatur, atque ab eo donatur pro se et successoribus Daniæ Regibus principatu Dithmarsiæ, ex qua ditione et comitatibus Holsatiæ atque Stormariæ Ducatus in posterum fieret, ita volente Friderico et approbante. Cum Pontifice Sixto IV. collocutus Rex, ab eodem donatur sanctorum reliquiis nonnullis et Rosa aurea, à quo impetrat id quoque, ut Monachi Othonienses ordinis b. Benedicti, qui ob vitam non satis convenientem professioni displicebant tum Regi, cederent canonicis post occupaturis ædem D. Canuto dicatam.

Eodem tempore à voto quodam absolvit Pontifex Regem, qui se voverat sepulchrum Dominicum visitaturum. Verum non nisi interposita conditione, ut votum redimeret Rex Eleemosyna liberali, collata fabricæ domus S. Spiritus recens tunc ædificari cœptæ ad ædem D. Petri in urbe Romana. Cumque miraretur Pontifex latini sermonis planè ignarum Regem, quicum per interpretem tantum loquebatur, spondit Rex, si permitteret Pontifex, Academiam se vel Universitatem in Dania instituturam, in qua traderentur lingvæ pariter et aliæ artes liberales, quod postea

etiam est factum. Nussiam civitatem, quam alii Novesium appellant, obsidebat tum Carolus Burgundiæ Dux, quem in castris conveniens Rex, ad pacem hortabatur, verum frustrâ.

Anno Dn. 1475. Rege in Daniam reverso, Monachi mox ex decreto Pontificis ædem D. Canuti Othonianam relinquunt, succedentibus Canonicis, qui regulares dicti sunt.

Hujus anni æstas torrida imprimis erat ac passim inventus ignis sub terra succensus.

Anno Dn. 1476. Bergis in Norvegia per incuriam et negligentiam ebrii mercatoris cujusdam ortum incendium fortuitum magnam Emporii illius partem |: pontem vulgò vocant :| absumpsit ac vastavit.

Eodem anno die Junij primo cœpit Academia Hafniensis à Christierno fundata, et à Sixto Pontifice iis privilegiis donata, quæ tum habuit et habitura erat schola Bononiensis in Italia. Primi in hac Professores erant Petrus Scotus Theologus, Petrus Albertius Medicus, et Tilemannus Slecht Ruremundensis, jureconsultus, Colonia evocati in Daniam. Alii id factum scribunt Ao. 1479. rectius.

Anno Dn. 1477. facta tandem et firmata pax est inter Regem et Svecos, non sine mutua gratulatione partis utriusque.

Anno eodem desponsatur Johanni, Regis filio primogenito, filia Ernesti Saxonie Ducis, electoris, Christina.

Eodem anno universitas Upsalensis in Svecia à Jacobo Archiepiscopo instituitur.

Anno Dn. 1478. Johannes Christierni filius in Regem Danie et Norvagiæ eligitur denuò, ducta simul

in conjugem Christina Ernesti filia. Nuptiæ celebrantur Hafniæ Dominica proxima ante festum Nativitatis Mariæ, quæ tunc erat Septembris dies VI.

Anno Dn. 1480. comitia Reynoldisburgi celebrantur, in quibus Dithmarsii à Rege conveniuntur et urgentur, ut se ultrò subjiciant Daniæ Regno, verum id frustra fuit. Eodem anno Rhodus insula à Turcis oppugnatur, manet tamen invicta.

Anno Dn. 1481. die Maij XXI. qui est XII. KL. Junij, vel die Lunæ ante Urbani, moritur Hafniæ Christiernus, Anno regni sui 34. sepultus Roschildiæ in sacello à se fundato et dotato liberalissimè.

XCIV. JOHANNES.

Johannes Christierni filius post defunctum Patrem, Halmstadii celebratis comitiis, quibus et interfuit et præfuit maximè Johannes Brochstorp Archiepiscopus, Rex Daniæ et Norvegiæ |: Svecia enim tum etiam sese à fœdere subtraxit :| denuo eligitur Anno Dn. 1481. Cui paulò post homagium à singulis Regni utriusque consiliariis præstitum est in colle dicto Løyebarskø. Atque eo anno |: qui tertius erat à nuptiis Johannis :| Neoburgi nascitur primogenitus hujus filius Christiernus, ipso die visitationis Mariæ. Fuit is annus peste pecorum et annonæ caritate gravis plerisque per Daniam, tum etiam tempestatibus ac ventorum violentia, et maris ac fluviorum inundatione inprimis memorabilis.

Anno Dn. 1482. Comitia Calundburgi celebrat Johannes, in quibus sacramentum fidei accipit idem ab arcium præfectis et capitaneis. Eodem anno mori-

Johannes Episcopus Arhusiensis, vir doctrina et auctoritate præstans, idem ab Erico olim Rege missus unâ cum Ripensi Antistite Legatus ad concilium Basiliense. Johanni successit Hilarius, Ecclesiæ Arhusiensis factus Episcopus.

Anno eodem, Novembri mense, conventus fit Chilonii, ubi Ducatus non Holsatiæ tantum et Stormariæ, verum etiam Slesvicensis, coronæ denuò subtractus, inter fratres Johannem et Fridericum, Colonia Agrippina, ubi canonicatum adepturus erat, revocatum, dividuntur, præsentem matrem Dorothea, Johanne tutore fratris constituto. In ea divisione Friderico concessum usurpare titulum Hæredis Norvagiæ solum, quod regnum jam olim Olaus Haqvini et Margarethæ filius, cui id erat hæreditarium, Daniæ adjecerat ut provinciam. Sunt qui scribunt, divisionem eam factam Anno Dn. 1486. Sub idem tempus, ut oppida, arces, provincias, telonia, aliis oppignorata. redimeret, sequere et regnum alieno ære multo liberaret Rex Johannes, convenientibus hoc nomine Rensburgi primum, mox et Flensburgi, Holsatis ad Regis voluntatem, ipsisque consentientibus, ex quolibet aratro penduntur bini aurei præter ea, quæ in eundem usum ex regno fuerant conflata.

Anno Dn. 1483. pridie purificationis, vel, quod aliis nonnullis visum, Januarij die 13. Halmstadii in publico conventu Procerum et Episcoporum Daniæ et Norvagiæ denuo approbatur electio Johannis in Regem, frustra expectatis Svecis.

Anno eodem Hafniæ celebratis comitiis solennioribus ipso die Pentecostes, qui erat XV. KL. Junij, in

æde D. Virginis à Johanne Brochstorp Archiepiscopo coronatur Johannes, unâ cum Christina conjugē.

In hisce comitiis adfuerunt et legati civitatum maritimarum, quibus confirmata sunt usitata earundem per Schaniam privilegia.

Octavo à coronatione die Johannes, suscepta in Norvegiam profectio, Nidrosiæ coronatur die Margarethæ. hoc est XX. die Julij, Norvegiæ Rex.

Hac ipsa ætate Jacobus Gerardi comitis Oldenburgici filius, dum mare infestum tenet, et naves civitatum Wandalicarum prædatur, offensus eo, quod pater cum suis omnibus earundem civitatum opera, Duce belli Episcopo Monasteriensi, ex bonis suis excussus fuisset, arce etiam Delmenhorst, unde latrocinia frequentia exerceri dicebantur, occupata, sub Norvegiæ littus in fata concedit.

Eodem anno consecratur Hilarius Episcopus Arhusiensis.

Hoc eodem anno sub festum Martini fit Calmarniæ trium regnorum conventus, in quo Johannes rex tandem et Sveciæ declaratur.

Fuit idem annus passim funestus apud plerosque, quamvis nondum apud Danos, morbo Gallico, ad id usque tempus non ita vulgò noto.

Hoc eodem anno nascitur Islebii Martinus Lutherus pridie Martini.

Anno Dn. 1484. grassata est per Daniam pestis, eaque quàm gravissima, cum qua conjuncta erat et annonæ caritas. Anno eodem confirmata sunt ab Johanne Rege Capituli Lundensis privilegia, literis datis die B. Gertrudis, hoc est Martij XVII.

Anno Dn. 1485. obiit Olaus Martini filius, Epi-

scopus Roschildensis, in sacello Birgittæ à se fundato et dotato sepultus, vir omni humilitate et virtute clarissimus. Huic successit M. Nicolaus Schaffve, Regis Johannis Cancellarius, idque magis propter Regis preces et intercessionem, quàm ex capituli voluntate.

Anno Dn. 1486. pridie corporis Christi, Wiburgi eligitur in Regem Daniæ Christiernus Johannis Filius, 5. tantummodo annorum puer. Sub idem tempus de novo ingravescit bellum piraticum nostrorum cum Anglis et Gallis, quo mare jamdiu infestum tenebatur, sub Christierno quoque Johannis patre. ducibus tum nostrorum præcipuis Pinningo et Pithchehorstio. Duravit hoc bellum sub Patre pariter Christierno et Johanne Filio annos circiter IX. Composita tandem res est, icto inter Johannem et Angliæ atque Galliæ Reges foedere, cujus hi postea erant observantiores.

Eodem anno electus est Francofurti Maximilianus I. in Regem Romanorum, Aquisgrani coronatus.

Anno eodem in fata concessit Reginæ Christinæ Pater, Ernestus, Saxonie Dux Elector, idem Friderici quoque Electoris, qui sapiens dictus fuit, Pater. et Johannis illius, cujus filius erat Johannes Fridericus Elector in bello Saxonico à Carolo V. Imperatore captus Anno Dn. 1547.

Anno Dn. 1487. Junij die XXIV. nascitur Johannes Bugenhagius Pomeranus senior, Theologiæ Doctor, qui postea et in Daniam veniens, Christiano III. Rege, reformationem Ecclesiarum instituit et absolvit.

Eodem anno, cum in Svecia non optimè conveniret Sthenoni cum Gothlandiæ Præfecto Ivaro Absolonis filio, quamvis affine, res novas moliente Sthenone,

Gothlandiam Johanni Regi dedit Ivarus, cui postea sufficitur Johannes Holgeri F. de Glimminge, Gothlandiæ Præses inde constitutus.

Anno Dn. 1488. Regina Dorothea, Romam religionis ergo profecta, inter alia per Matthiam quendam cognomento Lupum, sacrificum suum, id egit, ut indultu Innocentii VIII. tum Pontificis templum Cathedralæ S. Canuti Othoniæ rursus Monachis, à quibus ante habitabatur, post extrusos inde canonicos, restitueretur. Acta sunt ea anno Pontificatus Innocentii quarto, VI. Idus Majas. In animo erat Reginæ, sepulchrum etiam Domini et Jerosolymam una et eadem opera visere. Verum cum profectio ea nimis et difficilis et periculosa futura videretur, mutata sententia in Daniam revertitur, prius tamen à voto per Pontificem absoluta.

Anno Dn. 1489. Dominica IV. adventus Dn. Monachis cedunt Canonici Othonienses Templum D. Canuti, quod tenuerant tum annos XIV. Matthias Procurator sibi metuens à Canonicis, inter quos erant quidam genere Nobiles, Regno cedit, mortuus tandem Brunsvici. ubi in æde D. Egidii legitur hoc ejus Epitaphium: Matthias Episcopus olim Gadensis, tandem discipulus Jesu Christi obiit in Brunswich Anno 1539. Adscripti sunt hi quoque duo versiculi, authore quodam Conrado Thalaysio:

Relligione potens, Gadensis Episcopus olim,
Matthias Danus conditur hoc tumulo.

Hic Lutheri tum florentis doctrinam cum degustasset, animadvertissetque ab hoc longè et fœlicius et magis sincerè tradi veræ religionis placita, quàm à Theologis Pontificiis, suam inscitiam fassus dixisse

fertur: Lutherus est Episcopus, ego sum Episcopus in merda.

Anno Dn. 1490. ad XVI. KL. Junij nascitur Onolspachii Albertus Marchio, idem postea primus Prussiæ Dux, cui Dorothea Friderici I. Regis Daniæ filia nupsit, qvod suo loco dicetur.

Eodem anno nascitur Gustavus Erici, postea Sveciæ Rex, in arce Lindholm ipso die ascensionis Christi in cœlum. Eodem etiam anno nascitur Grannatæ in Hispaniis Ferdinandus de Toletto, Dux Albanus, postea crux sive flagellum ac tantum non pestis Belgii.

Anno eodem fœdus icit Stheno Svecus cum Lubecensibus et aliis qvibusdam civitatibus Wandalicis.

Hoc anno Albertus Crantzius cum aliarum historiarum, tum etiam Daniæ historiæ, scriptor non incelebris, Theologiæ et Canonum Doctor creatus est.

Anno Dn. 1491. indultu Pontificis Innocentii VIII. Norvagiæ sacerdotibus permissum est, Missæ, qvod vocant, sacrificium sine vino peragere. Funccius habet annum 1490.

Anno Dn. 1492. cuidam Nicolao Clausøn, Roschildensis tum Ecclesiæ canonico, Episcopatum Arhusiensem ultrò cessit per resignationem Hilarius Episcopus, anno circiter IX. sui Pontificatus, retenta ad vitæ suæ tempus arce Silkeburgo.

Anno Dn. 1493. fœdus cum civitatibus Wandalicis renovat Stheno sibi metuens, seqve armat adversus Johannem Regem, si qvud his tentaret hostile, subditos interim et in his Ecclesiasticos gravans intolerabilibus et inconsuetis exactionibus. Ajunt dixisse eum, cum aliquando repræhenderetur, velle se experiri, an verum esset illud, vulgò dici solitum: Rarò benè cum

iis agi, qvi in personas Ecclesiasticas qvoqvo modo essent injurii.

Johannes interim ipse qvoqve fœdus icit cum Basilio Moschorum Magno Duce contra Svecos et Lubecenses horumqve socios. Unde mox anno proximo Svecis bellum à Moscho illatum est, qvod aliquvandiu duravit, multis ultrò citroqve damnis acceptis.

Eodem anno 1493. in Hallandia Aqvilonari seditionem adversus Regem movent nonnulli, duce qvodam Gummaro Andreæ F., qvi omnes non multò post unâ cum duce capti ab Ebbone Munck, homine apprimè Nobili, extremo afficiuntur supplicio, rotis impositi.

Anno Dn. 1494. qvidam Andreas in regia cancellaria scriba percelebris, de furto et peculatu convictus, in furcam agitur. Rex paulò pòst in phrænesin incidit, à qua brevi rursus convaluit. Plerisque persvasum tum erat, innocentem fuisse Andream et necatum injustè.

Anno Dn. 1495. hyems erat per Daniam aspera admodum, et nix perqvam copiosa. Duravit ea hyems à Festo omnium Sanctorum anni præcedentis ad Kalendaras Majas. Seqventi mox æstate scabies Gallica, ad id usqve tempus nostris hominibus ignota, inter Danos etiam cœpit esse freqvens.

Anno eodem sub festum Martini denuò agitur conventus trium regnorum Calmarniæ, qvo tempore naves, qvæ Regem Johannem eo advexerant, subito exorta tempestate, miserandum in modum disjectæ affliguntur.

Anno Dn. 1496. edicto sanxit Rex Johannes, ut meretrices omnes prostibulares per Daniam, qvo dis-

cerni ab honestis matronis possent, capitis tegumentis uterentur bicoloribus, media nempe parte rubris, altera pullis, nec pretiosiori panno laneo vestirentur, quàm Daventriensi, neque lineo meliori, quàm cujus ulnæ singulæ singulis venirent solidis.

Anno eodem pridie Martini Dorothea Regina, Johannis mater, curis et senio confecta moritur ac Roschildiæ apud maritum Christiernum in sacello trium regum sepelitur.

Anno Dn. 1497. Christiernus Regis filius, annos jam XVI. natus, denuo Rex Daniæ electus declaratur in publicis regni comitiis Hafniæ celebratis pridie corporis Christi, quo tempore bellum etiam decernitur in Sveciam.

Hoc anno repertæ primum sunt insulæ occiduae ultra Hispanias, vel novus potius orbis nostris ante incognitus, cui nomen postea factus est ab Americo Vespusio inventore, America.

Anno eodem in Sveciam misit Rex validam manum gregariorum militum, quam dixere Guardiam, cujus opera tandem totum illud regnum coëgit facere imperata. Die Junij XXII. Calmarniam appulit Rex ipse, quam mox obsedit et cepit, subacta paulò pòst et insula Øelandia.

Die Julij XV. seu ipsis Idibus Julij Hafniæ nascitur Regi in Svecia absentis filius Franciscus.

Ipsa die, vel ut alii volunt pridie Michaëlis, pugnatum est cum Dalekarlis ad pontem vulgò dictum Rødebro, ubi cæsa sunt multa Svecorum millia, quamplurimis de ponte in amnem dejectis atque submersis. Id factum est obsessa jam antè Holmia, quæ post conflictum novum Regis cum Sthenone, hostem per

insidias circumvenire et perdere annixo, et colloquia nonnulla habita inter Regem et Sthenonem, tandem se dedit die X. Octobris, Rege intrò recepto.

Die Novembris XXVI. Holmiæ coronatur Johannes à Jacobo Archiepiscopo. Annum victoriæ et coronationis illius duobus parum elegantibus versiculis complexus est quidam hoc modo:

M. D. vel abs tribus I. dum subsunt Regna Johanni,
Stheno caput Sveciæ vi premitur Daciæ.

Anno Dn. 1498. sub brumam redit Johannes ex Svecia jam domita in Daniam.

Anno Dn. 1499. Rex Johannes adductis in Sveciam conjuge et filio Christierno, hunc in Regem Sveciæ eligi curavit, datis super ea re literis Dominica Invocavit; illam autem Holmiæ coronari feria III. Pentecostes.

Eodem anno facta est prima promotio Doctorum in Academia Hafniensi, M. Petro Scoto Doctore Theologiæ designato per nobilem virum Dn. Ericum de Tange Decanum.

Eodem anno obiit Nicolaus Glob Episcopus Wiburgenensis, succedente in hujus locum et dignitatem Nicolao Friis.

Anno Dn. 1500. in Dithmarsiam movet Rex cum Friderico fratre, adducta in eam regionem Guardia, et præterea numeroso exercitu ex Danis et Holsatis, cui Rex ipse adfuit. Verum pugnat infeliciter, magna exercitus parte amissa ad Hemmingstadium, Februarij die XVII. Quidam habent Januarij diem XIV. Alii XXII. perperam. Desiderati dicuntur in ea pugna, præter Adolphum et Othonem Comites Oldenburgicos, proceres ex Nobilitate Daniæ et Holsatiæ circiter

CCCLX., reliquorum 4 circiter millia. Rex et frater ægrè elapsi sunt. De tempore hujus tam infœlicis pugnæ passim circumferuntur versiculi duo admodum rudes, in hunc modum :

M. D. dum numerus carnalis erit tibi verus,
Insula præclara Dithmarsia vincit amara.

Tum alii etiam duo haud multo meliores, quibus dies conflictus indicatur:

M. D. si numeres, Julianæ luce secunda,
Dithmarsii Danos straverunt Holsaticosque.

Vel secundum alios sic:

M. D. connumera, Julianæ luce secunda
Dithmarsus Danos stravit et Holsaticos.

Hoc ipso anno Theodoricus Arndes Hamburgensis, idem Episcopus Lubecensis, Chilonii in publico foro feudum Ducatus Holsatiæ Friderico Regis fratri solenni ritu contulit imperii nomine.

Eodem anno moritur Nicolaus Schaffve Episcopus Roschildensis sepultus propè januam domus capitularis juxta altare à se fundatum et dotatum.

Huic suffectus est Johannes Jacobi prius canonicus et Regis tum Johannis cancellarius. Idem legatus olim in Angliam et Scotiam, et Præpositus Dalbyensis.

Infortunio, quod in Dithmarsia accidit, intellecto, Sveci iterum rebellionem meditantur, quod Rex persequentiscens, et tamen etiam vocatus à Sthenone, revera proditionem moliente, sed simulata erga Regem benevolentia et fide præcipua, mox Anno Dn. 1501. sub initium veris cum Regina in Sveciam proficiscitur, verum fraude intellecta, præsertim cum ipsi Stochholmia agentis apertum bellum denunciasset Stheno, silentio

rursus egreditur, Regina Holmiæ relicta cum præsidio. Absente Rege, Reginam in arce Holmensi obsident Sveci. interfectis passim per Sveciam præfectis et aliis, quibus Rex discedens arces et oppida tradiderat ad suum usque reditum servanda.

Anno Dn. 1501. exorta apud Wiburgenses incendio fortuito, universum fere oppidum in favillam solvitur.

Anno Dn. 1502. in Daniam reversus Rex Johannes, Elizabetham filiam unicam Joachimo Marchioni Brandeburgico electori desponsat, quæ sub Maij initium in Marchiam abducta, Stendaliæ celebratis nuptiis, traditur sponso. Sunt qui sponsalia censent biennio antè facta.

Eodem fere tempore Fridericus Regis frater ejusdem Marchionis sororem Annam duxit uxorem, qua postea defuncta Sophiam accepit Bugislai X. Pomeraniæ Ducis filiam.

Anno eodem, edicto promulgato sanxit Rex Johannes, ut civitatum per Schaniam legati semel in anno circiter festum Petri et Pauli Lundinæ conveniant, de commodis provinciæ Schaniæ consultaturi, de quibus postea ad regem referre possent.

Eodem anno die Junij XXII, hoc est XI. KL. Julij. cæditur Hafniæ Paulus Laxmannus Aulæ Magister ab Ebbone Strangesøn et Biørnone Andersøn, Regi suspectus, quòd cum Sthenone Sveco colluderet.

Septembris die primo anni ejusdem cæditur et Canutus Alffsøn, Eqves auratus, in Regno Norvagiæ præcipuæ tum authoritatis, qui et ipse putabatur, à fac-tione Sthenoniana nequaquam alienus, unâ cum aliis nonnullis in eo regno defectionem meditari, cum is esset in colloquium à Johanne Ibsøn Episcopo Ros-

childensi et Henrico Krummedichio Eqvite aurato, quos Rex in Norvegiam miserat sedandi motus causa. evocatus fide publica. Cadaver Canuti occisi annos XI. servatur insepultum.

Mox autem apertè defectionem à Rege moliuntur Norvagi, ducem nacti quendam Hermolaum cognomento Hudfadt (al. Hyddefad).

Interim collecto undecunqve exercitu ad liberandam ex obsidione Holmensi Reginam, primo statim vere Anno 1503. in Sveciam contendit Rex, Svecos aperto jamtum bello adortus. Quo tempore adversus Hermolaum Norvagum missus Christiernus filius cum non pœnitenda manu Danorum et Scotorum, quos in auxilium Johanni miserat ejusdem ex sorore Nepos Jacobus IV. Norvegiam pacat Hermolao capto et ante arcem Bahusiam rotæ imposito. Tum etiam Canuto Caroli filio cæso, quem Norvagus in auxilium miserant Sveci defectionis authores. Inde capta Arce Elsburgo. in Daniam redit Christiernus cum exercitu.

Eodem anno 1503. feria II. à Dominica exaudi, quæ erat Maij mensis dies XXVII., Sthenoni deditur Arx Holmensis post absumptos in obsidione homines circiter DCCCC., partim fame, partim cachexia, quam nostri nominant Skiørbug. Tertio die à facta deditione, h. e. feria V. ante Pentecosten, Holmiam advenit Rex opem laturus suis. Regina contra pacta in Monasterium | Alvastrum volunt alii, alii Wadstee-num: deducta servatur in custodia. Rex in Daniam navigat.

Eodem anno Augusti die XII. hora I. minuto 56. post mediam noctem nascitur Christianus, Friderici Holsatiæ Ducis filius, postea Daniæ Rex.

Simul exoritur bellum inter Regem et Lubecenses, qvi à Rege admoniti ac rogati, misso in id Episcopo Othoniensi Johanne Andreæ, qvem calvum cognominarunt, vulgò Beldenacke, ne in Sveciam navigarent, noluerè tamen Regi morem gerere, sed neqve Nepoti ejusdem, Scotorum Regi Jacobo, idem svadenti obtemperant.

Interim advenit Raimundus Cardinalis Lubecum, ubi cum pacificationi inter Regem et Lubecenses studisset, tandem et in Sveciam abnavigat idem facturus inter Regem et Svecos, adductis unâ Lubecensium Oratoribus sub brumam. Raimundi ergo et Lubecensium opera liberatur tandem Regina sub Festum B. Nicolai, liberatam deducit Stheno in Hallandiam usqve, unde illa Hafniam postea redit ad suos. Non multò pòst moritur Stheno in villa Skeffingerødt, vel ut alii volunt Janocopiæ.

Anno Dn. 1504. obiit Ericus Ottesøn in cœnobio Mariagrio die Canuti Ducis, idem olim Regni Daniæ Mareschallus, et Christierno I. Rege pridem palatii seu aulæ Magister, vir præcipuè tum autoritatis ac virtutis.

Anno eodem die Agnetis, hoc est mensis Januarij XXI. Gubernator Sveciæ designatur Svanto, Regni Sveciæ Mareschallus.

Anno eodem die Valentini, hoc est die XIV. Februarij, cadaver Sthenonis Gripsholmum delatum humatur. Regina reducta Wilsnacum et Sternbergam voti causa proficiscitur, quando et à filiâ, Marchioni per suam absentiam nupta, convenitur, sub initium Majj, postmodum in Daniam reversa.

Sub idem tempus Cœnobium virginum Hafniæ fundat Regina, memoriæ D. Claræ dicatum.

Anno quoque 1504. Calmarniam, quam tunc tenuit Rex Johannes, obsidet Svanto, misso simul in insulam Øelandiam Hemmingo Gaddo, electo tum in Episcopum ab Ecclesia Lincopensi, ad obsidendam arcem Borcholmum.

Interea litem movet Rex Birgero Archiepiscopo super Boringholmo Insula et arce Hammerensi.

Sub idem tempus exortum est bellum inter Duces Megapolenses et Lubecam civitatem, quod biennium fermè duravit.

Hoc eodem anno 1504. nascitur Dorothea FridERICI Holsatiæ Ducis filia, quæ postea nupsit Duci primo Prussiæ Alberto.

Anno Dn. 1505. Januarij die XIII. nascitur JoACHIMUS II. Marchio elector ex Elizabetha Johannis Regis filia.

Eodem anno ad diem XXV. mensis Junij indicus est conventus trium Regnorum Borealiū Calmarniæ, cui Rex ipse interfuit cum Archiepiscopis, Episcopis et Nobilitate Daniæ et Norvegiæ. Cum autem ex Svecis nemo, uti fuerat constitutum et promissum, in eo conventu compareret, sententia contra hos à præsentibus est lata die Julij prima, qua illi declarantur honore et statu privati. Eam sententiam postea confirmat anno mox sequenti Maximilianus Imperator. Rege procurante et urgente.

Anno Dn. 1506. primum inclarescere cœpit Severinus Norbye, Regiæ classis ductor unâ cum Tilemanno Gisel.

Anno eodem moritur Philippus, Caroli V. Ferdi-

nandi, Mariæ Eleonoræ, et Elizabethæ, postmodum Reginæ Danicæ, pater, ætatis suæ Anno XXVIII.

Repertus dicitur eodem anno et Catapultarum seu Tollenonum usus in oppugnandis arcibus et oppidis. Nostri appellant Blider.

Hoc anno induciæ inter Johannem Regem et Lubecenses pactæ sunt in annos 7. certis tamen conditionibus.

Anno Dn. 1507. in Jutia Septentrionali fortuito incendio absumpta est Olburgi civitatis portio haud exigua.

Eodem anno circa initium Decembris in Westrogothiam movet Rex, ubi postea oppidum Sveciæ Lössam incendit et diripit sub ipsa : uti quidam scribunt :| Epiphania Domini anno proximè sequenti à Christo nato 1508. Id ut ulcisceretur Svanto, Sveciæ tum Gubernator, mox sub festum Matthiæ proximum anni ejusdem Vehanium, oppidum provinciæ Gersheridt, incendit.

De incensa Vehania extant versiculi quidam rudes admodum ac inconditi, verum qui annum exustæ ejusdem certius indicant. Sunt autem ejusmodi:

Anno milleno qvingenteno semel octo:

Gens mala Svecorum Schaniensem diripit urbem,

Hæc Vhæ vocata, de Svecis fit spoliata.

Eo ipso anno Dn. 1508. feria II. post Epiphaniam cæditur Helsingburgi Nicolaus Hack ab Andrea Bilde, præsentibus tum in arce Rege ipso et Archiepiscopo cum aliis nonnullis regni proceribus.

Anno eodem, mense verò Aprili, exorto Roschildiæ incendio, sub Dominicam Quasi modo geniti, magna civitatis pars conflamat.

Pace inter Megapolenses et Lubecenses sub id tempus facta gravius inde bellum Regi cum Lubecensibus extitit, ut nunc cum Svecis simul et Lubecensibus ei res fuerit.

Anno Dn. 1509. nascitur Arhusiæ M. Petrus Paulinus, Ecclesiæ postea Roschildensis Pastor et Theologiæ Professor. Hoc anno violantur à Lubecensibus pacta ante biennium facta, dum illi naves in Sveciam mittunt, quas Johannes Rex intercipit, unde mox bellum extitit gravius quàm antè.

Anno Dn. 1510. Dominica Jubilate, datis Lubecæ literis, Lubecenses et confœderatæ civitates, Rostochium, Sundium, Wismaria et Luneburgum, bellum, quod gesserant aliquvandiu, tandem Regi denunciant Majj die XII. Mox in Monam Insulam faciunt irruptionem, repulsi tamen opera Andreæ Bilde Regii præfecti in ea.

Inde ad Helsingoram dum tormentis sive bombardis è navibus fulminant in civitatem, felis tantummodo unius pedem lædunt, nulli præterea incommodantes. Id factum scribitur sub festum corporis Christi. In reditu Laalandiæ oppidum Nachschoviam incendunt.

Eodem anno Findlandiæ oppidum Aabo noctu a Severino Norby et Othone Rud diripitur, præda non contemnenda Hafniam deportata.

Anno eodem die Ruffi, nempe die XXVII. Augusti, quæ erat feria III. proxima post Bartholomæi, Acho Johannis exercitus Svetici ductor, miles strenuus, cum nostris, Schanis potissimum, pugnans ad speluncam vulgò dictam Fantheullen : quod nomen est loci à quodam N. Fanthe appellato sic dicti in

confinio Sveciæ et Schaniæ, in Parochia Øerkeliunge provinciæ Nørre-Asboherridt :| occumbit cæsus, et quidem lancea transfixus à Laurentio quodam cognomento Frost, duce exercitus Danici Tychone Krabbe, eodem capitaneo arcis Helsingburgensis et Schaniæ Præsidi. Cadaver defuncti curru carbonario impositum et Helsingburgum delatum, in Monasterio fratrum Prædicatorum sepelitur. Signa Svecis erepta in eo conflictu Hafniam deferuntur, ubi in æde primaria hodie etiamnum visuntur suspensa.

Sub idem tempus extrui curavit Johannes naves duas ob vastitatem celebres, quibus nomina indita sunt, ut altera diceretur Maria, altera Angelus.

Extruxit et in Laalandia arcem Engelburgum dictam, eodem anno, quo Engelholmia quoque Schaniæ olim civitas hujus Regis auspicio primum cœpit ad pontem dictum Rynebroe: Cujus quidem oppidi ambitum ac limites aratro postea designavit et plateas descripsit Christiernus filius Rex factus magna ad id spectaculum confluente hominum multitudine.

Anno Dn. 1511. ipsis Calendis mensis Aprilis, peste correptus Franciscus, Johannis filius, moritur Hafniæ ætatis suæ Ao. XIV. idem Othoniæ pòst in æde Franciscanorum sepultus.

Eodem anno à Fuggeris, qui Augustæ habitant, missa Regi fuit vis magna æris Cyprii, quam naves quædam aliis mixtæ in mare nostrum, quod orientale dicimus, deferebant. Harum autem navium pleræque omnes à Lubecensibus captæ sunt. Fuggeri intercessionem Cæsaris et Principum usi tandem amissa recuperarunt :| quamvis non omnia :| cum Pontifex Ro-

manus interminaretur fulmen sese anathematis jaculaturum in Lubecenses.

Simul etiam hac ipsa æstate diripiuntur passim portus civitatum Wandalicarum à Danis. Ante omnia naves Regiæ circiter XX. Wismariam aggressæ in nundinis eandem tentant occupare. Verum prohibitæ à mercatoribus fortiter civitatem defendentibus, relicta ea tandem discedunt, abductis secum navibus circiter XIV. Navium Regiarum præfectus erat Severinus Norbye.

Eodem anno ad Insulam Boringholmum pugna committitur navalis inter Lubecenses, quibus adjuncti erant Hollandi quoque nonnulli, et Danos, duce horum existente Johanne Holgeri, admodum acris, ex qua ægrè elabuntur Regis hostes. Accidit id sub festum Laurentii. Quidam id factum memorant pridie Laurentii. Capta tum fuit una ex regis navicula, in qua erant homines circiter LX. Ferunt habuisse nostros penè in manibus victoriam, quam eo solo amiserint. quod primariæ navis, cui Angeli nomen erat, velum demiserit paulò maturius Archithalassus Johannes. Eodem ferè tempore circa Martiniana post aliquot annorum obsidionem recuperatur tandem arx Calmarniæ. Obsidio arcis Hammerensis in Insula Boringholmo sub festum Baptistæ anni hujus cœpta durat ad Catharinæ, septimanas circiter XVIII.

Anno Dn. 1512. postridie circumcisionis obiit Svanto, regni Sveciæ Gubernator, Arosiæ, ibidem etiam sepultus, cum præfuisset annis circiter VIII. Cui successit filius, Stheno junior dictus, in Gubernatorem electus circa Olai.

Eodem anno, die Tiburtii, hoc est Aprilis XIV.,

moritur Hiortholmi in Sialandia Johannes Jacobi Episcopus Roschildensis, cui suffectus est Lago Urne, ejusdem Ecclesiæ Cantor, Theologiæ et Canonum Doctor.

Idem annus finem tandem imposuit bellis, quæ continua gessit Johannes cum Svecis et Lubecensibus, pace cum his facta Flensburgi. Sub gubernationem autem Christierni filii eadem recruduerunt longè difficiliora effecta.

Anno Dn. 1513. primum ab ordinatione sua sacrum fecit Ivarus Munck, Antistes Ripensis, præsentibus Rege, Regina. et multis Regni Nobilibus. Quo tempore consecratus est et Lago, in Episcopum antè Roschildensem electus.

Eodem anno, Dominica Reminiscere, quæ incidit in XX. diem Februarij, paulò ante decimam horam vespertinam moritur Olburgi Rex Johannes peste, ut putatur, sublatus, anno ætatis suæ LVIII., cum regnasset annos circiter XXXII. Hic postea Othoniæ sepultus est in æde Franciscanorum apud Franciscum filium.

Nascitur eodem anno Nicolaus Hemmingius, Theologiæ Doctor et in Academia Hafniensi Professor celeberrimus, Maij die XXII.

Augusti die III. anno eodem nascitur Johannes Marchio Brandenburgicus, Joachimi II. electoris frater.

Eodem anno ad V. Idus Septembris cæditur Jacobus IIII. Scotiæ Rex, Johannis Nepos ex sore, in bello Anglicano ad Floddum vicum in Northumbria, unaque alii nonnulli Episcopi, Abbates et Nobiles Regni Scotiæ, præter cæteros, Regis etiam ipsius frater, Alexander Archiepiscopus Andreanus.

XCV. CHRISTIERNUS II.

Christiernus II. Johannis filius primogenitus Patri succedit in regno, ante patris quidem obitum in Regem electus Daniæ et Sveciæ, coronatus autem Daniæ Rex à Birgero Archiepiscopo in æde Mariana Hafniensi Anno Dn. 1514. Dominica Trinitatis. Quo anno sponsata est eidem Elizabetha Philippi Hispaniarum Regis filia, eadem Maximiliani imperatoris Neptis, et Caroli V. ac Ferdinandi postea Imperatorum soror Germana.

Hoc anno cœpta est ædificari excelsa ea et edita Pyramis, quæ postea superimposita est turri Ecclesiæ Marianæ apud Hafnienses.

Eodem anno editum est et primum omnium typis excusum Parhisiis chronicon Saxonis Grammatici de rebus gestis Regum Daniæ, per M. Christiernum Petri F. Ecclesiæ Lundensis Canonicum, opera et impensis Archiepiscoporum Birgeri Lundensis et Erici Walkendorpii Nidrosiensis, item Episcoporum Lagonis Urne Roschildensis et Avonis Arhusiensis, Cancellarii tum Christierni Regis.

Apparet ex Epistola quadam Leonis X. Pontificis Max. ad Christiernum scripta III. KL. Majas Anno Dn. 1513. mox à morte Patris, animo hunc fuisse in Angliæ Regem Henricum infensiore, cujus subditos vel vexârît interim vel vexare voluerit. Verum id incendium facilè sedatum fuit, et in apertum bellum minimè exarsit. Leonis epistola ad Regem extat à Bembo edita lib. II. Epistolarum Leonis numero XVI.

Christierno Rege horribilis extitit per Daniam totam terræ motus Anno Dn. 1515. die Januarij XIII. sive, quod idem est, octava Epiphaniarum Dn. |: quæ tunc incidit in Sabbathum :| inter 5. horam et 6. à meridie, futurorum eventuum haud vanum præsagium.

Eodem anno Dominica Reminiscere, h. e. pridie Gregorii, inter 8. et 9. ante meridiem subitò exorta tempestas validissima, fastigium majoris illius ac æditæ pyramidis in Templo Mariano apud Hafnienses dejecit, haud dubiè præ sagium id quòque sequentium in regno Daniæ motuum et mutationum. Duravit ea tempestas diem totam et noctem integram, passim damno dato quam maximo terra marique.

Hoc anno Gostavus Trolle, Romæ ordinatus Archiepiscopus Upsalensis, redit in patriam, cum quo non optime conveniebat Sthenoni Gubernatori designato.

Eodem anno Elizabetha Philippi Hispaniarum Regis filia, puella annorum vix XV. jam antè anno proximè præcedenti Christierno desponsata, Helsingora, quo tum recens navigio delata fuerat, Hafniam adducitur, cœlo immiti nimis et turbido ac pluvioso, ipso die B. Laurentii, proxima autem exinde Dominica, die nimirum Claræ virginis, h. e. mensis Augusti XII. nuptiæ ejusdem Hafniæ cum Rege celebrantur.

Anno Dn. 1516. cum de celebri Emporio cogitaret Christiernus Hafniæ constituendo, ad quod confluere mercimoniorum causa possent externi pariter et interni Negotiatores omnes, cum aliquo haud mediocri regnorum emolumento, edictum publicè promulgat. severè præcipiens insulanis omnibus per Daniam et Blekingis, ne quo merces suas extra Regnum, sed Hafniam tantum et ad vicinas freto Øresund civitates portarent venum exponendas. Ea res malè habere civitates Wandalæ maritimas cœpit, nec leve momentum attulit ad bella sequentia. Qvin et eodem anno pensionem, quam Accisam vocant, imperavit Rex exoticæ cerevisiæ, binos florenos ex lastis singulis dari

postulans. Hoc autem edictum non multò pòst, profligato Christierno, iterum est abrogatum.

Hoc eodem anno navem onerariam Lastarum CXX. capacem, qvæ jamtum in Sveciam deportatura erat pannum, salem, armorum varia genera, pulverem bombardicum et similia qvædem usui futura Svecis, Christierni hostibus, ad ipsum Travennæ fluminis ostium, cum id genus mercibus omnibus, capi Rex fecit et Hafniam adduci.

Eodem anno Dominica proxima post festivitatem omnium Sanctorum obiit in curia Walløf Nicolaus Eriqi Eqves Auratus, Eriqi Othonis filius, Randrusium postea delatus et apud Franciscanos solenniter humatus.

Eodem anno quidam Johannes Scriba, Regi Christierno pergratus, in furcam agitur Hafniæ, pridie Martini, urgente hujus condemnationem Torberno Oxe. Præsiede arcis Hafniensis.

Hoc anno vel fortè proximè præcedenti Engelholmiam transfertur oppidum Lunthertuna, diruto etiam Templo, quod cum eatenus fuisset sub ordinatione Cantoris Lundensis, in ejus locum successit Ecclesia Engelholmensis cantoriæ adjecta à Christierno Regi.

Anno Dn. 1517. pridie Andreæ gladio feritur Torbernus Oxe, Rege jubente ac volente, partim ob injustè suspensum scribam Johannem, uti quidem Rex ferebat, partim ob alias qvasdam causas, publicè tum propositas, Johanne simul è patibulo in urbem, cum pompa delato et solenniter sepulto. Quidam anno præcedenti decollatum scribunt Torbernum et quidem mox post sumptum de Johanne supplicium, id quod magis etiam fit verisimile.

Eodem anno moritur Albertus Crantzius, Histori-

cus Hamburgensis, etiam Danicarum rerum Scriptor, Decembris die VII.

Eodem anno 1517. Pontificis summi Legatus Johannes Angelus Arciboldus in Daniam venit, Indulgentiarum, quas vocant, Præco et Propola. Idem in Sveciam quoque profectus magnum momentum attulisse putatur ad eam, quæ postea secuta est, captivitatem Gustavi Archiepiscopi Upsalensis, qui cum Christierno sentire existimabatur, et aliorum quorundam per Sveciam.

Eodem anno adduxit Rex in Sveciam exercitum sex millium hominum ad eandem subjugandam et liberandum Gustavum Archiepiscopum, qui tum à Sthenone Governatore Regni obsidebatur in arce Stecho: Verum re infecta Rex in Daniam revertitur.

Eodem anno Episcopus Fionensis Johannes, Calvus vulgò dictus, Regis jussu captus, Archiepiscopo Birgero traditur custodiendus. Birgerus, cum variis eum servasset locis, tandem in insulam mittit Bornholmum, ubi capta postmodum à Lubecensibus arce Hammerensi, idem Lubecum deportatur. Accusatio adversus hunc præcipua erat, ob interfectum, ejus seu permissu seu jussu, quendam Reginæ matris Præfectum Nobilem.

Moritur eodem anno sub eam, quæ vocatur LXX., Martinus Laurentii filius, civis Malmogensis haud incelebris, beneficentia erga egenos longè clarissimus.

Anno Dn. 1518. nascitur Johannes Christierni Regis filius, pridie Petri ad Cathedram, vel ipso fortè die Petri, ut quidam volunt, sub vesperam, h. e. Februarij die XXII. Quidam hunc natum scribunt Anno Dn. 1517. Martij VIII.

Anno eodem in Svecia cum Sthenone pugnatum est ad villam Brendekircke, et obsessa Holmia, adducta simul in Sveciam classe navium CXX. à Christierno Rege, idqve Junio mense. Quo tempore Gostavus Erici filius, postea Sveciæ Rex, obses datus, in Daniamqve delatus, custodiæ traditur in arce Kallø Erico Erici filio, Eqviti aurato. Cum Gostavo erant Hemmingus Gaddus Episcopus Lincopensis et alii nonnulli.

Eodem anno Templum cathedrale Roschildiæ novo eoqve cupreo tecto insternitur.

Anno Dn. 1519. Januarij die XII. moritur Maximilianus Imperator, succedente ei Carolo V., Elizabethæ Reginæ fratre, qvi absens Imperator eligitur Francofurti ad Mœnum Junij die XXVIII.

Anno eodem Julio mense nascitur Christierni alter filius Philippus, paulò post mortuus, et in choro Franciscanorum apud Hafnienses sepultus.

Imperata est à Rege anno eodem Danicæ cerevisiæ Accisa, qvam vocant. Qvin et Halecum vectigal ex lastis singulis binos florenos pendere coacti sunt Negotiatores Germani per Schaniam, anno eodem.

Captus est eodem anno sub littus Norvagiæ piscis, vulgò Rosmer dictus, cujus longitudo erat cubitorum XII. cutis crassitudine digitali, subtus pedes duo ad similitudinem canis marini. In superiori mandibula dentes duo, qvorum singuli longitudine erant pedum circiter trium, vel ut alii volunt pedis unius et dimidii ac trium insuper digitorum. Similem per omnia piscem captum ferunt eodem penè loco sub Annum Dn. 1537.

Eodem anno Gostavus Erici F. ex libera custodia

clam profugiens Lubecum venit Septembris die VI. vel, ut quidam habent, 30., quod fortè verius.

Anno proximè seqvente, qui fuit à nato Christo 1520. sub Epiphania Domini adducto in Sveciam novo exercitu, duce Othone Krumpen, à nostris pugnatum est ad Bogesundt cum Sthenone. in pugna vulnerato, ac tandem haud multo post extincto. Vulneratus est die Blasij. h. e. Februarij die III., mortuus secundum quosdam die Parasceves. qui tunc erat VI. Aprilis. Alicubi scribitur sclopeti globo ictum Sthenonem 19. Januarij, obiisse Februarij 9.

Anno eodem 1520 III. KL. Julias nascitur Johannes Holsatiæ Dux Friderici filius ex secunda conjugè Sophia Pomeranica.

Eodem anno tributum longè gravissimum à Rege imperatur Nobilitati simul ac Plebeijs per Daniam. Id argenti tributum Sølffschat vulgò est nominatum.

Eodem anno Henricus VIII. Gallia (!) Rex tormenta aliquot aenea et peditum signa IIII. Christierno in Sveciam moventi auxilio misit. Peditum dux erat quidam Jacobus Walles, in sylva Thiveden postea, dum Svecos confidentius oppugnat, cæsus.

Eodem anno pridie Jacobi moritur Hafniæ Petrus Scotus, Theologiae Doctor. primus ac præcipuus tum in Schola Hafniensi Professor.

Eodem anno pridie Nativitatis Mariæ, h. e. die Septembris septimo vel seqventi VIII. post diutinam obsidionem Holmia tandem in potestatem venit Christierni, quem mox victorem Svecia agnoscit et Regem. Dominica proxima à festo omnium sanctorum Christiernus Holmiæ coronatur à Gostavo Episcopo, præsentibus aliis etiam Sveciæ Episcopis, Sveciæ Rex.

Coronatus Equites creat auratos Othonem Krumpen, Nicolaum Bilde, Severinum Norby et alios.

Feria V. seu die Jovis proximè sequente editur Holmiæ cædes miserabilis, extremo supplicio affectis, ita volente et jubente Rege, hominibus plus minus LXX. omnis ætatis, sexus, conditionis, in quibus erant Episcopi duo, Mathias Strengenensis et Vincentius Scharensis, Nobiles XIII. præterea viri consulares non pauci.

Interim dum in Svecia agit Rex, domi natus est ei Decembris die XX. Anni 1520. filius Maximilianus. qui mox à partu extinctus in templo eorum. qui Minores dicti sunt, Hafniæ apud fratrem Philippum sepelitur. Sunt qui secundum Regis filium faciunt Maximilianum, Philippum tertium.

Adduxerat secum in Sveciam Christiernus quendam Theodoricum Slagheck Belgam. Sibrethæ, uti ferebatur, cognatum, cujus tum consiliis ducebatur Rex ad exercendam tantam sævitiem, quem eundem unâ cum aliis nonnullis rerum Svecicarum Administratorem constituit, domum reversus. Hujus igitur Theodorici opera capite plexi sunt, præter alios et Hemmingus Gaddus et Johannes Rynning cum aliquot aliis Nobilibus sub festum circumcisionis Anni Dn. 1521.

Magnum quoque momentum ad tot supplicia attulisse putatur Upsalensis Archiepiscopus Gostavus, qui tertio mox à coronatione die supplex Regi factus, inque genua, ut quidam perhibent, provolutus, injuriæ sibi factæ rationem aliquam à Rege haberi postulavit, et in eos, qui læsissent, animadverti severius. Capite igitur plexi sunt eodem tempore cum superioribus Ericus quoque Abrahami filius et Ericus Nicolai, Equi-

tes aurati, Ericus item Canuti, Ericus Rynningus, Johannes Brade, Magnus Green, Ericus Krusze, Olaus Biørnsøn, Gunnarus Galle et alii.

Sub ipsa Epiphania Dni. Anno eodem dissecti sunt ac rotis impositi Wastenæ Sveno Høyck et Petrus Faber, suspensis in medio foro eorundem famulis. Circa Pauli conversionem, h. e. diem Januarij XXV. capite mulctati sunt Janocopiæ Laurentius et Petrus Ribbingi unâ cum eorundem famulis et puero annorum circiter X. Dominica proxima post conversionis D. Pauli solennitatem, qvi tunc erat mensis Januarij dies XXVII., vel ut nonnulli annotant ipso die Purificationis, h. e. Februarij die II., ex Regis mandato submersus est Abbas Monasterii Nydal et cum eo Monachi sex.

Hoc anno Ericus Walkendorp Archiepiscopus Nidrosiensis, cum sibi nonnihil à Christierno Rege metueret, ex Norvegia in Belgium clam profugiens, Romam etiam contendit, ubi tandem mortuus est.

Anno eodem in Belgium ad Carolum Imperatorem profectus Christiernus honorificè admodum ab eodem excipitur. Quo tempore impetrasse à Carolo dicitur, ut Holsatiæ Duces in posterum à Daniæ Regibus, nomine Imperatoris, feudum acciperent. Nam antea ab Episcopis Lubecensibus, Imperatorum vicem gerentibus, soliti erant investiri. Eodem etiam tempore primus lapis fundamenti Chori novi B. Virginis apud Antverpienses positus est ab Imperatore simul et Rege.

Eodem anno obiit Othoniæ Christina Regis mater, mense Decembri, et quidem ipso die B. Annæ, ut quidam volunt, h. e. XI. Decembris, sepulta post in cœnobio Franciscanorum ibidem.

Anno Dn. 1522. in profesto conversionis Pauli Theodoricus Slagheck, jamtum Archiepiscopus Lundensis electus, Hafniæ in foro, quod vulgò vetus appellatur, suspensus primum, mox in rogam accensum conjicitur et crematur, jubente Rege, ad placandum scilicet Pontificem, qui misso nuntio excommunicationem ob commissas tot in Svecia cædes hominum innocentum, et in his Ecclesiasticorum quorundam, fuerat interminatus. Atque eo supplicium de Theodorico in præsentia Legati Pontificii sumptum vulgò existimabatur. Voluisse nimirum videri Regem, non se sed eum, in quem usque adeò severè tum animadvertebatur, malorum omnium fuisse et fontem et fomitem, quo sublato expiatus jam esse tot cædes injustas.

Hoc anno quidam Johannes Cocus, Georgii Coci civis Malmogensis, quo tum Rex utebatur monetario, frater, unâ cum uxore Athelheda Malmogiam venientes domicilium inibi habere cœperunt. Erat Athelheda mulier admodum industria, eaque omnium prima in Daniam invexit artificium texendi aulæa Flandrorum ritu, monstrata simul ratione tingendi lanam variis coloribus.

Eodem anno, die verò ascensionis Christi, Lubeca solvens Gostavus Ericsonius jam antè ex libera custodia elapsus in Sveciam navigat, svasu Lubecensium, ex consilio et opera eorundem res novas in patria moliturus adversus Christiernum Regem.

Anno eodem circa festum assumptionis Mariæ, quod incidit in diem Augusti XV., occupata est Arx Hammerensis in insula Bornholm à Svecis et Lubecensibus.

Eodem anno pridie Bartholomei |: erat autem

Sabbatum :| Helsingora oppidum incenditur à Lubecensibus, quos fortiter repellunt Helsingburgenses.

Eodem anno apud Olburgenses in Jutia septentrionali expositis ab eo, qui Telonio præerat, mandatis quibusdam Regis Christierni, et lectis hujus literis, usque adeò id ægrè tulerunt cives, ut impensius Regis mandata urgentem vi oppresserint illi ac interfecerint in ipso etiam prætorio.

Interim comitia Arhusiæ celebranda indicuntur à Rege ad festum conversionis Pauli anno proximè sequenti 1523. Verum paulò ante id tempus congressi Senatores Regni et Nobiles per Jutiam, conspirant adversus Regem, eiqve bellum apertè denunciant. Rex eo intellecto in Sialandiam se recipit, publicè questus de defectione Cimbrorum. Sed cum etiam Roschilensis Antistes et Abbas Sorensis unâ cum Priore Andvorscoënsi, ut præcipui ejus provinciæ Gubernatores, cum reliquis colludere dicerentur, maximè cum et Fridericus Patruus, Holsatiæ Dux, à Cimbris electus pro Rege se gereret, vehementer sibi metuens Christiernus classem instruit navium circiter XX. fugamque seriò meditatur. Et cum certum jam haberet in tanto discrimine et difficultatibus Regno cedere, consulem prius Malmogiæ creat ipsis KL. Aprilis Anno 1523. suum illum monetarium Georgium Cocum, cui plurimum fidebat, mandans simul quam severissimè civitatem eam, cujus jam consul erat constitutus, in officio contineret, ac defectionem pro virili parte prohiberet. In qua re fidem ille datam conservare aliquandiu annixus fuit. Inde Rex convasata omni suppellectile, feria II. proxima à Dominica Quasi modò geniti, qui tum erat dies Aprilis XIII., in Hollandiam

instituta navigatione, Hafnia solvens, è regno profugit, unâ cum conjuge ac tribus liberis, filio nimirum Johanne et duabus filiabus Dorothea et Christina, relicto in arce et oppido Hafniensi præsidio, sub capiteo Henrico Gøye. Factum est id Anno 1523.

Filiarum altera, Dorothea, postea nupsit Friderico Palatino Rheni Electori, altera, Christina, Francisco Sfortiæ, Duci Mediolanensi, et hoc defuncto, Francisco, Lotharingiæ Ducis Antonii filio.

Ipsa die Natalis Christi inchoantis annum Dn. 1523. Rhodii post semestrem obsidionem Turcis se dedunt.

Anni gubernationis Christierni tantummodo X. erant, à quibus IX. deinde egit in exilio, unde reversus in Norvegiam quidem Anno Dn. 1531, Hafniam vero Anno Dn. 1532. reliquum vitæ tempus in carcere sic satis molesto trivit, donec obiret Calundburgi Anno Dn. 1559. die Januarij XXV. non multum minor octogenario, Othoniæ tandem in æde sacra, quæ olim Minoritarum fuerat, sepultus.

XCVI. FRIDERICUS I.

Fridericus Christierni I. filius, Johannis Regis frater, Slesvici tum et Holsatiæ Dux, Nepoti Christierno profugo succedit, ab Episcopis plerisque et Regni senatu vocatus et electus.

Hic anno Dn. 1523. mox à Christierni discessu Hafniam obsidet et Malmogiam. Dominica enim proxima à festo corporis Christi, quod eo anno incidit in diem IIII. Junij : Ea autem erat Junij dies VII. : ex Jutia per Fioniam iter faciens, Roschildiam

venit, à quo tempore mox obsidionem utriusque primariæ civitatis in Regno Daniæ molitus est, Hafniæ obsessa pridie Barnabæ, h. e. Junij die X., Malmogia verò pridie Bothulphi. Non segniter autem Friderici partes juverunt Lubecenses quoque cum aliis nonnullis civitatibus Wandalicis.

Scribunt nonnulli electionem hujus peractam in colle Løyebaarshøy die 20. Julii Anno Dn. 1523.

In hunc annum, diem autem Septembris V. |: Sab-
bathum id erat:| incidit velitatio ea inter Nobilitatem Schaniæ et Malmogenses, in qua non procul Malmog-
giæ. præter cæteros cæsi sunt Nobiles duo, Tycho
Brahe Eqves auratus et Severinus Trugoti F. Nec
multò post congregatis in vicino prædio Schabersjø
Nobilibus Schaniæ plerisque, ex oppido erumpentes
Malmogenses veluti jamjam oppressuri congregatos,
cum diffugissent illi, incensa solum habitazione ea, in
sua se recipiunt. Factum est id die Veneris quodam,
Septembris XVIII.

Eodem anno ipso die Petri ad Cathedram, ut
quidam annotant, ad civitatem Hafniam naves non-
nullæ et saxa ingentia in ipso portu, quæ navigatio-
nem impedirent, vel difficiliorem redderent, à Wanda-
licis Friderici sociis merguntur, cujusmodi aliquid
Erici quoque Pomerani ætate factum memoratur Anno
Dn. 1429.

Anno Dn. 1524. ipso die Epiphaniarum Dni. Haf-
nia obsessa Friderico deditur.

Eodem anno et die deditur eidem et Malmogia,
civibus in prætorio seu domo civica Malmogensi homa-
gium præstantibus Achoni Sparre, electo tum in Ar-

chiepiscopum, et Alberto Ibsøn Eqviti aurato, Friderici nomine.

Hoc anno, mense Majo, magna pars civitatis Vethlæ in Jutia Meridionali exusta. Quo eodem mense et anno conflagravit et Roschildiæ pars aliquota, Sabbatho proximè seqvente festum corporis Christi. Erat autem is dies Majj XXVIII.

Interim in Svecia deditur Lubecensibus Arx Holmensis, qui eandem postea tradunt Gostavo in Regem tum à Svecis electo, factum est id hoc ipso anno Dn. 1524. die Junij XXIV. Erant eo tempore apud Holmenses in præsidio Henricus Slagheck, capitaneus, et Gothschalcus Erics cum aliis nonnullis, à quibus dedita arx est unâ cum oppido Legatis Lubecensium.

Eodem anno comitia celebrantur Hafniæ, convenientibus eo Wandalicarum quoque civitatum Legatis, cum quibus fœdus fit contra Christiernum tum profugum.

Anno eodem submersus est M. Johannes Mule, Episcopus Asloënsis, juxta sinum Westerwigh, dum in Norvegiam navigat.

Eodem anno, ipsis KL. Augusti, capitur Malmogiæ quidam Nicolaus Hack, à reliqua Nobilitate accusatus, quòd bello durante ad Malmogenses defecisset, qui Hafniam mox deportatus, octavo inde die decollatur. Hic sub Christierni II. gubernatione litem intenderat Nobilibus nonnullis, qui sui juris fecissent sylvas communes et publicas, parum, ut ille sentiebat, justo titulo.

Eodem anno, Dominica proxima ante festum B. Laurentii, h. e. Augusti die VII. coronatur Fridericus Hafniæ à Gostavo Archiepiscopo Upsalensi in æde primaria, quæ est D. Virginis, Daniæ et Norvegiæ Rex.

Nicolaus Høy, Eqves auratus, moritur Hafniæ ipso die Laurentii anno eodem.

Ad diem Egidii Anno eodem Malmogiæ celebrantur comitia, in quibus convenientibus Friderico et Gustavo Sveciæ Regi fit fœdus et pax constituitur inter hæc Regna Borealia. Inter alia decernitur, Gothlandiam in posterum juris Danici semper futuram, Blekingiam quoque, biennium jam à Svecis possessam, Danis restituendam. In hisce comitiis adfuerunt et Wandalicarum civitatum Legati, Lubecæ inprimis, Rostochii, Sundii atque Wismariæ.

Anno Dn. 1525. IV. KL. Maij, quæ eadem erat feria VI. post diem Marci et Aprilis XXVIII. cæsus est ad oppidum Lundiam, à Tychone Krabbe et Nobilitate Schaniæ, exercitus, quem Severinus Norbye ad obsidendam arcem Helsingburgum profectus reliquerat. Numerus cæsorum erat M. D. Quidam tamen volunt fuisse M. M. M. D. Plerique rustici erant, præter cives Lundenses ad LX. Milites conducticii Germani, qui se dediderunt et capti sunt ac Malmogiam missi, numero erant DC. vel circiter.

Gothlandiam tunc tenuit Severinus Christierni nomine, à quo insulæ isti præfectus antè fuerat, post quendam Laurentium Schenckel. Eoque nunc etiam Schaniam Christierno vindicare conatus, Ahusiam jam et Sølwitzburgum atque Landiscroniam in fidem receperat.

Severinus nuntio cladis accepto mox omnia obsidione arcis Helsingburgensis, Landiscroniam se recipit, ubi à Tychone obsidetur, inde usque à XXIX. die Aprilis, in quem incidit Sabbathum proximum ante Dominicam Misericordias Dn., ad ultimum Junij diem. Interim Rustici à Severino clam exciti ad opprimen-

dum in castris Tychonem cæduntur ad saltum sive sylvulam Buncketoffte circiter M. M. C. C.

Severino res novas in Schania moliente, præsidium in Gothlandia relictum obsident Gostavi pariter exercitus et Lubecenses, à quibus capta per proditio- nem civitate Wisbye. Arx tamen mansit invicta. Interventu autem Senatus et Procerum Regni Daniæ res deinde composita est inter Regem Fridericum et Severinum ita quidem, ut Gothlandia Friderico cederet Severinus, recepta Blekingia. Placent pacta. Arx continuo deditur Friderico. quam hujus nomine occupat Otho Krumpen. Severinus verò non satis fidens Regi reconciliato, haud multò post sub annum Dn. 1526. clam se subducit, atque in Russiam primum, inde ad Carolum concedit Imperatorem. Tandem autem in obsidione Florentiæ sub annum Dn. 1530. dum incautius ad urbem pugnat, bombardæ globo ictus fortiter occumbit. Hujus est illud Epitaphium à Cornelio Duplicio Scepero scriptum:

Oceanum hostili toties qui sanguine tinxit
 A gelidæ Thyles littore adusque Cromum,
 Quem non immeritò Schlavi Gepidæque Gothique
 Wandalicæque urbes extimuerunt ducem,
 Norbyus Hetrusco jacet hîc Severinus in antro,
 A Florentina missus ad astra pila.
 Barbarus hunc nequit captivum extingvere Moschus,
 Mergere non mediis Ennosigæus aquis.
 Debuit at Latio, velut orbis in arce, perire,
 Clara viri ut virtus undique nota foret.

Lubecenses exinde quadriennio toto Gothlandiam enent assentientibus Friderico et regni senatu. Quo tempore exacto Insulam administrandam suscipit Henricus Nicolai Rosenkrantz Friderici nomine.

Anno Dn. 1525. jam dicto, Dominica proximè præcedente festum assumptionis Mariæ, nimirum die Hippolyti, qvi fuit Augusti XIII. in publicis Regni comitiis Hafniæ coronatur Sophia Friderici Conjunx.

Eodem anno Septembris die XI. nascitur Johannes Georgius, Marchio Brandenburgicus, postea Elector, Joachimi II. filius.

Eodem anno cum Polono transigit Marchio Brandenburgicus, Albertus, qvi ordine Teutonicorum Dominorum relicto, Dux Prussiæ constituitur, desponsata simul ei Dorothea Friderici filia.

Eodem anno qvidam Nicolaus Kniphoff, Hafnien-sis patria. dum pyriticam exercet in mari pariter Orientali et sub Norvegiæ littus, ab Hamburgensibus intercipitur, XVIII. die Octobris cum sociis circiter LXX. securi percussus. Norvegiam hic vendicare conabatur Christierno profugo, literis ac mandatis pariter ab hoc et Carolo V. Imperatore instructus.

In hunc annum incidit pugna illa memorabilis ad Ticinum seu Papiam Insubriæ oppidum, in qua captus est à Carolo V. Franciscus I. Valesius, Galliæ Rex, simul etiam funestum Rusticorum bellum in Svevia et Franconia. Anni numerum continent literæ numerales versiculi sequentis:

CaptVs erat GallVs CoëVnt CVM rVre Cohortes.

Pugna Ticinensis in diem incidit Febr. XXIII.

Anno Dn. 1526. Januarij XIII. obiit Elizabetha, Christierni Conjunx, in exilio, Gandavi in Monasterio D. Petri sepulta, ubi leguntur hæc ejusdem Epitaphia aureis literis marmori insculpta ad parietem Chori dextrum:

Sereniss: Principi Dominæ Isabellæ, Daniæ, Sveciæ,
 Norvegiæ, Gothorum, Schlavorum Wandalorum-
 que Reginæ, Archiduci Austriæ, Duci Bur-
 gundiæ, Brabantiæ, Comiti Flandriæ,
 Dominæ suæ Clementiss: Cornelius
 Duplicius Scepperus perpetu-
 um monumentum.

Qvam cernis gelido recubantem mormore, Lector,
 Indutam exuviis ô Libithina tuis,
 Cæsaris illa ego sum Caroli Germana, sed orba
 Jam dudum Regnis Isaabella tribus.
 Si genus inqviris, summo est è stemmate ductum,
 Longus et è multis Regibus ordo scatet.
 Si formam, potuit charo placuisse Marito,
 Qvina cui soboles, me pariente, fuit.
 Si vitam, vario et multo est transacta labore,
 Forsan in hac dices, qvod qvereremur, erat.
 Nondum lustra ferox Lachesis tria fecerat, et me
 Traxit Hymen patria de regione procul.
 Atqve dedit sociam Dano convivere Regi,
 Cumqve hoc fortunam jussit utramqve pati.
 Feci, et qvam dederat mentem Deus, ipsa secuta
 Servavi castos fœmina casta thoros.
 Non me ullæ fortes, non me ulla pericla, nec unquam
 Flectere congestæ me potuère minæ.
 Sum profugum comitata virum per mille labores,
 Cumqve hoc exilium, qvod tulit, ipsa tuli.
 Me sæpe insomnes ducentem Cynthia noctes
 Præteriit, lassis dum veheretur eqvis.
 Sæpe etiam Phœbus turbatam ut mente videbat;
 Hæc, ait, à charo conjuge cura venit.
 Deniqve si in casto labi qveat uxor amore,
 Hac plusquam reliqva labe notanda fui.
 Annoter ipsa licet, feci et fecisse juvabit,
 Pertrahit ad superos me labor iste Deos.

Cætera quid? Decus et tituli, tot regna, tot urbes
 Depereunt, sola hæc gloria fixa manet.
 Hæc cineres seqviturque meos, semperque seqvetur,
 Major et ex istis gratia rebus erit.
 Talibus in curis terna trieteride vixi,
 Qvarta laboranti meta suprema fuit.
 Hospitio exceptam et morientem Flandria vidit,
 Heu qvantum fatis detulit ille meis!
 Nec mors hæc mihi dura foret, si Danica conjunx
 Imperia et magni Regna teneret Avi,
 Si deserta suum seqverentur pignora Patrem,
 Si tegeter cineres Dania licta meos.
 Ast frustra hæc mea vota fluunt, manet æthere in alto,
 Qvi regit arbitrio singula qvæque suo.
 Hunc præter supero qvicquid miramur in orbe,
 Est simul et laudis et rationis egens.
 Qvare age, quisquis ades, vana hæc ludibria mundi
 Gaudiaque exemplo spernere disce meo.
 Nil mihi nunc proavi nec opes, nec stemmata prosunt,
 Non ætas, et qvæ forma pudica fuit,
 Non fratres, qvorum Imperium Terra omnis adorat,
 Non germanarum turba relicta trium.
 Dispar conditio longè est vitæque necisque,
 Si qva fuit virtus, hæc modò sola juvat.

Aliud:

Dania me coluit, pulsam Germania vidit,
 Primum ortum dederat terra Brabanta prius.
 Nulla harum potuit morientem cernere, sed qvæ
 Ganda habuit mentem, nunc qvoque corpus habet.

Aliud:

Tempora si qværis, qvæ me rapuere sub umbras,
 Accipe, et in memori scripta reconde sinu:
 Pectore sub medio Phoebum cernebat Aqvarius,
 Marsque horam tenuit, sed Venus ipsa diem.

Anno eodem 1526. Februarij die X. ducta est in

uxorem à Carolo V. Imperatore Sibilix sive Hispalis in Hispania Isabella, Emanuelis Lusitanix seu, quod idem est, Portugallix Regis filia.

Februarij die XIX. obiit M. Andreas Friis Cantor, et idem Tutor Ecclesix Cathedralis Hafniensis.

Die Junij XXII. Hafnia solvens Friderici Filia Dorothea in Prussiam navigat, nuptura cui jam antè desponsata erat Alberto Prussix Duci. Alberti tamen et Dorotheæ nuptias in Annum Dn. 1527. collocat Funccius.

Hoc ipso anno Dn. 1526. Julij die XXXI. nascitur Augustus Henrici Ducis Saxonix filius, postea imperii Mareschallus et Elector. cui post in uxorem data fuit Anna, Christiani III. Daniæ Regis filia.

Anno eodem Augusti die XXIX. Ludovicus Ungariæ Rex, Elizabethæ Reginæ sororius, cum Turcis pugnans, miserè admodum interiit. Buda simul per deditionem ab iisdem occupata.

Eodem anno per Daniam celebrantur exequiæ Reginæ Elizabethæ Gandavi mortuæ.

Anno Dn. 1527. die mensis Januarij XXV. nascitur Flensburgi Adolphus. Friderici filius, Slesvici et Holsatiæ Dux. Qvidam habent annum 26. diem autem eandem, quod verius.

Eodem anno, die Majj VI. Roma capta est à duce exercitus Caroli V. Borbonio, eodem simul die à quodam suorum per injuriam interempto. Annus distichi hujus literis numeralibus continetur:

Altera post Gallos captos, populiqve furores

Æstas, te capta, Roma, cruenta fuit.

Hoc anno die verò Majj XVIII. Torgæ celebrantur nuptiæ Johannis Friderici Saxonis cum Sibilla Ducis Juliacensis et Clivensis filia.

Eodem anno die Maij XXI. nascitur in Valle Doleti Philippus Caroli V. filius, Rex Hispaniarum, et Maximilianus II. Ferdinandi filius primogenitus, Augusti die II. Viennæ anno eodem.

Hoc anno apud Malmogenses primum publicè docere cœpit Nicolaus Martini filius, viector ¹⁾ dictus, postea Ecclesiæ illius ac tandem, ea relicta, Husensis pastor, prima concione extra Malmogiam habita in septo seu prædio consulari, vulgo dicto Raadmandtzwongen.

Eodem anno Othoniæ celebratis comitiis inter alia, qvæ inibi sunt acta, Nobilibus per Daniam concedit Fridericus in proprios eorundem colonos jus Regium, qvòd vulgò vocant Hals och Hand.

Eodem anno Septembris die XVIII. qvæ tunc erat feria qvatuor temporum, qvæ vocant, nascitur Helsingburgi Magnus Matthias, postea apud Lundenses Theologiæ Lector et Canonicus, ac tandem Schaniæ Superintendens ²⁾.

Eodem anno ad XXII. Decembris nascitur Johannes Albertus Dux Megapolensis.

Anno eodem nascitur Anna Sophia, Alberti Prusisæ Ducis filia, Friderici neptis, qvam postea duxit Johannes Albertus Megapolensis.

Anno Dn. 1528. ad XXII. Aprilis nascitur Sverini Ulrichus Dux Megapolensis.

Eodem anno nascitur et Elizabetha. filia Friderici, Ulricho post nupta.

¹⁾ Sonnenstein Wendt har i Ny kirkehist. Saml. II, 222 udtalt sig for, at her bør læses: Bødker. Men viector betyder netop Bødker eller Tøndebinder.

²⁾ Slutningen af denne Notits er vist senere tilføjet, da Forf. paa Titelbladet kun skriver sig: Theologiæ Lector et Canonicus Lundensis.

Anno Dn. 1529. die Aprilis XXIX. moritur Bistorpii Lago Urne Episcopus Roschildensis, in sacello B. Laurentii sepultus, cui successit Joachimus Rønnow, comparato, ut ferebatur, Episcopatu VI. M. Florenorum à Friderico Rege.

Eodem anno Junij die XIV. nascitur Ferdinandus, Ferdinandi post Imperatoris filius, Austriæ Dux.

Eodem anno à Friderico Rege permissum est Evangelicis doctoribus omnibus publicè docere per Daniam, æditis super ea re literis. Quando et bona omnia Ecclesiæ Malmogensi adjecta olim, docentium et Xenodochii Malmogensis usibus cesserunt, Rege volente ac jubente, à quo missus tunc etiam est Hafniam anno eodem M. Johannes Thausanus, Ripensis postea Ecclesiæ et Diœcesis Superintendens, qui ad id usque tempus Wibergæ aliquandiu docuerat, sub cujus adventum vilescere plerisque cœpit Ecclesiæ Pontificiæ doctrina, et Monasteria Francisci atque Claræ apud Hafnienses paulatim desolari, Evangelium publicè doceri, et Psalmi Danici decantari in ipsis etiam Templis.

Eodem anno grassatus est per Daniam sicut et in multis Europæ regionibus morbus vulgò dictus Sudor Anglicus. Ortus autem dicitur is morbus in Anglia primum, Henrico VII. Angliæ Rege, sub annum Dn. 1486. Meminit hujus Polydorus Angliæ historiæ lib. XXVI. in principio. Jovius habet annum 1485.

Anno eodem extitit major solito annonæ et aliõrum rerum omnium caritas, quæ sequentibus etiam annis aliquot duravit.

Anno eodem arcis Malmogensis Præsede Alberto

Jacobi filio, Eqvite aurato, major in arce domus lapidea conflagravit cum non levi Præsidis damno.

Eodem anno quidam Nicolaus Brahe Nobilis Danus, utroqve pede claudus, ante aliquot annos ex Dania profugus, quod duobus simul Daniæ Regibus Christierno II. cui jam antè Sacramento erat obligatus, et Friderico homagium, utroqve vivo, præstare recusaret, cum VII. sociis navigio Treleburgum delatus capitur, Malmogiamqve unâ cum iisdem deductus, adhibitis custodibus servatur, sociis in carcerem conjectis, undè cum illi clam elapsi fuissent, ipse Nicolaus Hafniam abducitur et non multò pòst decollatur.

Anno Dn. 1530. Februarij die XXIII. Bononiæ coronatur Carolus V. à Pontifice Clemente VII. Quo tempore Severinus Norby Eqves auratus ab eodem creatur, Florentia tum à Clemente obsessa. Annus et dies coronationis hoc disticho continentur:

Carolus Imperii Felsinæ insignia fortis

Octo ter Februa luce nitente tulit.

Eodem anno, die Februarij XXVI. nascitur David Chytræus Gracoïæ in Svevia, postea apud Rostochienses Theologiæ Doctor et Professor in primis celebris.

Eodem anno pridie Baptistæ Lubecum veniens ab Imperatore nuncius cum literis de negotio Christierni secundi cum senatu acturus, neqve admissus est, neqve auditus publicè.

Hoc anno die Junij XXX. in Norvegiam abnavigat Christianus Friderici filius, adducta etiam unâ conjugè Dorothea, regnum illud seu sibi, seu Patri vendicaturus. Verum ab Olao tum Archiepiscopo prohibitus, re infecta in sua revertitur.

Eodem anno conventus à Rege indictus est Theologorum per Daniam partis utriusque Hafniæ, ad quem profecti, qui religionis erant Pontificiæ, cum nihil auderent decernere aut certi proponere in medium, generali futuro concilio, quod Pontifex Romanus indiceret, se suamque doctrinam subjecerunt. Interim Monachis et Monialibus, impuri cœlibatus pertæsis, publicè indultis literis permittit Fridericus, honestum inire conubium, et Evangelicis Doctoribus denuò publica fide cavet de indemnitate, siquidem puram Evangelii doctrinam profiteantur et abusus repræhendant ac damnent.

Anno Dn. 1531. die Lunæ ante Pentecosten fortuito incendio apud Aalburgenses exorto, oppidum penè totum conflagravit.

Hoc anno in Belgium venit Maria Ungariæ Regina vidua, Elizabethæ Reginæ soror, ditionum earum Caroli fratris nomine gubernatrix effecta.

Eodem anno, sub festum omnium sanctorum, ex Hollandia in Norvegiam redit cum exercitu Christiernus II. non sine naufragii periculo, spe recuperandi utrumque Regnum, Daniæ et Norvagiæ, fortassis et Sveciæ, plenus, et Norvagiæ quidem magnam tum partem subigit, cum Danis et Svecis congressus non infœliciter. Tandem autem Asloïæ sese demittit ibique commoratur aliquandiu, ut exercitum reficiat.

Sunt qui scribunt, triduum totum durasse tempestatem eam, per quam à Christierno navigatum est, nempe pridie omnium sanctorum, ipso die et proximè sequenti, navibus etiam nonnullis per tempestatis vehementiam absumptis tempore eodem.

Eodem anno ¹⁾ feria III. Nativitatis Christi, cives nonnulli Hafnienses, quorum antesignanus erat Ambrosius Consul. Templum ingressi Cathedrale Idola demoliuntur, et chorum vastant, dejectis structuris etiam aliis, vix servato summo Altari, opera præfecti urbici. Ambrosio adjuncti fuisse dicuntur Andreas et Petrus Aurifabri, Wilhelmus Rungius, Conradus cognomento dictus Kiøkenfit, Johannes Niger. Erasmus Pistor, Theogarus Nauclerus, Hermannus Rølling et Jacobus Figulus.

Anno Dn. 1532. Mense Aprili Hafniæ celebratis comitiis decernitur mittendum esse in Norvegiam cum classe Canutum Gyldenstiernum, Electum prius in Episcopum Fionensem, ut Christierno II. sese opponat.

Canutus Gyldenstiernus, uti erat decretum, Norvegiam ingressus, cum se inferiorem Regiis cerneret, non armis sed arte cum Christierno egit, ut ultrò in Daniam navigaret. Qvi blanditiis pariter et amplissimis promissis persvasus Hafniam venit pridie Jacobi. Quinto autem inde die contra pacta et promissa captivus Sunderburgum Alsie abducitur et custodiæ traditur pridie Laurentii.

Eodem anno sub festum Nativitatis Mariæ, quod in VIII. Septembris incidit, in Norvegiam profecti Trugotus Ustand et Nicolaus Bilde, Eqvites aurati, adjunctum sibi habentes Johannem Ræff Episcopum, cum Olao agunt Archiepiscopo et Nobilitate reliqua Norvegiæ de homagio præstando Regi Friderico, fitque decretum de conjunctione perpetua Regnorum Da-

¹⁾ Efterretningen hører ikke til 1531, men til Slutningen af Aaret 1630.

niæ et Norvagiæ, ut qui Rex Daniæ esset, idem de cœtero semper agnosceretur et esset etiam Norvagiæ Rex.

Eodem anno circa festum Martini in Hollandia nati sunt vituli duo diversis locis ungulas habentes non fissas, sed solidas.

Eodem anno die Decembris XX. obiit Hardevici in Geldria Johannes Michaëlis F. Consul olim Malmogensis, qui relictis in patria uxore, liberis et omni suppellectile Christiernum II. profugum ante fuerat ultrò secutus, nec postea persuaderi unquam potuit, quamvis multis multa magnificè promittentibus, ut in patriam reverteretur. Hic primus Malmogiam vallo firmavit, plateas plerasque nimis antè demissas, terra advecta et arena exaltari et complanari curavit. Tandem et stagnum, quod ad orientem est civitatis, fieri fecit.

Hoc anno Henricus VIII. Angliæ Rex Marcum Mejerum, qui postea in Daniam venit, cingulo militari donat, Eqvitem illum auratum creans, autoritate Regia.

Eodem anno Ratisbonæ obiit Johannes Christierni II. filius, XIV. annorum adolescens, quem Imperator Carolus per patris exilium in aulam suam assciverat; testis Sleidanus lib. VIII.

Eodem quoque anno nata est Anna Christiani III. Regis filia, Augusto Saxoniae Duci Electori nupta.

Anno Dn. 1533. Aprilis die X. quæ eadem erat bona quinta, ut vulgò loqvuntur, feria seu dies cœnæ Dominicæ, inter I. et II. horam à meridie moritur

Fridericus Rex in arce Gottorp, Slesvici postea sepultus, ubi legitur hoc ejus Epitaphium:

Friderico Inclyto

Regi Daniæ.

Qvi prius est quondam merito cognomine dictus
 Danorum hîc tegitur Rex Fridericus humo.
 Moribus egregiis non degeneravit avorum,
 Christierno primo de genitore satus.
 Mortem post patris cum fratre Johanne relictus,
 Regia cuj vivo lectio Patre data est.
 Slesvici Holsatiæ Ducatus cum ambo tenerent,
 Inter se in partes distribuere duas.
 Mox ubi Christiernus, defuncto Patre Johanne,
 Unanimi electus voce secundus erat,
 Danos, Holsatos adeo acriter incitat in se,
 Cederet ut tandem quos premit antè jugo.
 Quo facto Dani Fridericum in Regna vocantes,
 In Dominum Regem constituere suum.
 Princeps pacificus qui dum moderatur habenas,
 Hostibus externis Dania tuta fuit.
 Sincera Heroum nulli pietate secundus,
 Non his insigni largitione minor.
 Regno præfectus rerum duo lustra potitur,
 Invida cum vitæ stamina Parca secat.

Eodem anno Dn. 1533. obiit Henricus Gøye Eqves auratus.

XCVII. CHRISTIANUS III.

Christianus III. Friderici filius patri sufficitur in regna, verum non sine molestia, facessentibus ei negotium per interregnum Lubecensibus et Christophoro Comite Oldenburgico, Ecclesiæ majoris apud Colonien-

ses per idem tempus Canonico. Fuit hic Johannes Oldenburgici filius, Mauriti Nepos. Qui quidem Mauritius frater erat Christiani primi Regis Daniæ.

Anno Dn. 1533. Friderico mortuo mox Procerum Regni fit conventus Hafniæ Dominica Trinitatis | alii volunt sub festum Baptistæ: ad capiendum de Rege eligendo consilium. Verum re infecta iterum disceditur, cum quòd de sententia senatus Norvægici absentis nihildum constaret certi, tum verò maximè ob dissidium recens in religione exortum. Mox autem Episcopi et quicumque erant in Regni senatu Religioni Pontificiæ addicti, habita invicem deliberatione, decreta faciunt, eaque publicè promulgant, haud obscurè testati, explosam se cupere doctrinam eorum, à quibus abusus et errores Pontificiorum fuerant repræhensi, sed et Thausanus, simul docere prohibitus, extra fines Sialandiæ relegatur. Idem tamen per intercessionem quorundam Regni senatorum, inter quos præcipuum erat Magnus Gøye Eqves auratus et Palatii Regii Magister, idem Evangelicæ doctrinæ tum renascentis fautor singularis, indultu item Joachimi Episcopi Roschildensis electi, Hafniam non ita multò post revertitur.

Eodem anno, ipso die Matthæi Apostoli, vel, ut alii volunt, sub Martiniana, Othoniæ celebratis novis comitiis, decernitur legatio in Sveciam ad Regem Gustavum, de fœdere renovando inter regna Daniæ et Sveciæ. Negotium datum est Trugoto Ulstand Gregorii filio, Nicolao Lunge et Absoloni Jul. Simul de fœdere agitur cum Imperatore ad reprimendos Lubecenses, qui tum mare tenebant infestum.

Anno eodem, die Decembris XIII. nascitur Hol-

miæ Ericus, Gostavi filius primogenitus, matre Catharina, Magni Ducis Saxonie inferioris filia.

Hoc anno quidam Georgius Wullenwæber dictus Lubecæ consul creatur.

Anno Dn. 1534. initio Qvadragesimæ, reversi sunt ex Svecia Legati nostri, fœdere jam sancito, circa festum Purificationis Mariæ, qvod postea scripto compræhensum est ac æditum Stocholmiæ, mox seqvente festo visitationis Mariæ.

Eodem anno Lubecenses, pace Hamburgi facta et firmata cum Belgis ditioni Imperatoris subjectæ Martij die V., mox Danos et Holsatos bello adoriuntur, ducem sibi constituentes Christophorum Oldenburgicum. Erecti enim tum erant in spem magnam occupandi Daniam per interregnum et nobilitatis Danicæ ac ordinum regni dissensiones de Regis electione pariter ac religione. Facile enim erat his animadvertere, ut ii, qvi Evangelicæ recens reformatæ doctrinæ erant addictiores, in electionem Christiani Holsatiæ Ducis, qvi tum huic doctrinæ favebat impensius, inclinarint, aliis et Episcopis potissimum, qvi et ipsi pars erant et qvidem præcipua senatus regni Danici, Regem sibi exposcentibus Johannem, Friderici ex posteriore conjuge Sophia filium primogenitum. Qvi, cum adhuc junior esset, ad suam eamqve Papisticam Religionem flecti eum posse statuebant illi. Atqve ea dissensio circa Regis electionem Lubecensibus ad res novas moliendas animum addebat. Ut autem minori negotio qvod in animo habebant conficerent, non Oldenburgicum tantum sibi assciverunt belli seu socium seu ducem, ad qvem ea res nonnihil pertinere videretur, qvod de familia illustri comitum Oldenburgensium

oriundi essent Daniæ Reges, verum etiam Hafnienses simul et Malmogenses, atque adeò Sialandiam ipsam et Schaniam ad defectionem sollicitabant amplissimis promissis, fore scilicet ut Hafniæ atque Malmogiæ civitates Regni primariæ in fœdus, quod vocant, Hansonicum reciperentur, et pari cum maritimis civitatibus jure gauderent, alia etiam quædam addentes non minus magna et splendida, quibus incautos capi posse judicabant.

Hoc ipso anno, die Jovis ante Dominicam Jubilate, Hamburgi pacificatio instituta est et firmata inter Holsatiæ Duces et Comites Oldenburgenses, et omnis sublata inter eos dissentio orta ex fuga Christierni II., cui Comites adhæserunt non minimo cum Holsatorum damno.

Sub festivitatem ascensionis Dominicæ, quæ tunc incidit in Majj diem XIII. bellum denunciant Lubecenses Christiano, moxque in Holsatiam irruunt, omnia vastantes ferro ac flammis, verum hi nullo negotio fugantur unâ cum Comite, sed et Christianus Lubecum mox obsidet ac tandem etiam cogit pacem facere.

Malmogenses interim nimium fidentes Lubecensibus, cum se etiam proscriptos ab Episcopis et horum asseclis intelligerent, seditionem moliuntur, autore et duce Magistro civium Georgio Coco monetario, qui Magnum Gyldenstiernum, arcis tum Malmogensis Præsidem, ad se vocatum et dolo captum, simulque Trugotum Ulstand et Nicolaum Podebusch, Hafnia recens profectos Malmogiam, Equites auratos omnes, cum quibusdam Nobilium liberis, qui tunc Malmogiæ literas discebant, publicæ custodiæ mancipat. Arcem præsi-

ademptam occupant cives feria IV. Pentecostes, die nimirum Maij XXVII. quam et demoliuntur ac vastant. Quo die captus est et in custodiam traditus Præses Gyldenstiernus, Ulstandius autem et Podebuschius cum cæteris Nobilibus proxima exinde Dominica. Durabat ea Nobilium captivitas duos circiter menses. quibus exactis, pacto interveniente, iterum dimituntur.

Anno eodem in Sialandiam cum classe advenit Comes. exercitum adducens peditum MCCCC. equitum LX., primum autem omnium ad locum appellit non procul Hafnia dictum Schowshoffuit Dominica proximè præcedente Festum Baptistæ, nempe Junij die XXI. occupaturus. uti quidem ipse præ se ferebat. non Sialandiam tantum. verum etiam Daniam universam, quam sub obedientiam Christierni captivi reducturum se dicitabat.

Pridie Baptistæ in terram egressus Comes, eodem mox die Roschildiam venit, ubi civēs et alios homagium præstare sibi coëgit. nemine usquam resistente.

Postero die Coagium proficiscitur. ibique castra locat, et civitatem munit. Interim Nobilium quorundam sedes in Sialandia ab exercitu Comitissæ passim diripiuntur. Arcem Siøholmum leviter oppugnatam in deditionem accipit Comes, et Andreæm Bilde eodem mox die, quo deditionem fecerat, ad unâ cœnandum invitat.

Episcopum Roschildensem Joachimum, acceptis X^m. marcarum Danicarum, iterum in Episcopatum, ex quo prius fuerat dejectus, suffecto ei Gostavo Upsalensi, intendit. Verum Gostavo postea cessit Canutus Gyldenstiernus Episcopatum Fioniæ.

Hoc anno 1534. ipsis Kalendis Julij nascitur Ha-

derslepii Fridericus Christiani filius, matre Dorothea, Magni Ducis Saxonix inferioris filia, Catharinæ, quæ Gostavo nupserat, sorore. Idem Patris postea in regna successor.

Julij die 4. in pago Rye haud procul Scanderburgo convenientes cum Magno Gøye Regni senatores politici, Episcopis unâ convocatis, cum universa Nobilitate per Jutiam concordibus suffragiis Christianum nominant et eligunt Regem, missis in Holsatiam, qui electionem nuncient. Adjunxerunt sese his et Fionenses, misso in hoc Johanne Frijs de Hesselager. Homagium autem à Jutis Christiano præstitum est publicè extra Horsnesium, die ♂ post Assumptionis Mariæ solennitatem, literis super ea re confectis ac æditis.

Porrò Hafniam profectus Comes, a civibus recipitur, die Jovis ante Margarethæ, h. e. Julij die XVI. | alii id factum volunt ipso die Margarethæ, h. e. Julii XX:| cum is promitteret, certò liberatum iri Chrstiernum II. captivum, quo liberato fore, ut quicquid esset agrorum et villarum in circuitu civitatis per milliare integrum, civibus donaretur perpetuò possidendum. Pridie vel, ut alii volunt, ipso die Jacobi, deditur Comiti Arx Hafniensis, cui tum præerat Johannes Urne Eqves auratus.

Dum hæc tanto molimine ac studio à Comite geruntur et comitianis in Sialandia, Schanis etiam sollicitatis nec planè detrectantibus comitis imperium, electus jantum erat, ut dixi, in Jutia Christianus, seqve tantum non pro Rege gerebat, Gostavumque Svecix Regem affinem de auxilio ferendo et suppeditando ad subjugandam Schaniam vicinam milite sollicitabat. Nec defuit officio Gostavus, nam non modò opem pa-

ratissimam mox promisit, verum etiam postea, quod promiserat, fideliter præstitit. Nam misso post milite, armisque cum Christiani exercitu conjunctis, Schaniam, comiti ereptam, Christiano parere coëgit.

Interim autem, dum Tycho Krabbe arcis Helsingburgensis Præses, Regni Mareschallus, et alii Schaniæ proceres promissum ac speratum ex Svecia auxilium aliquandiu frustra expectant, Hafniam profecti, homagium præstant comiti, idque circa festivitatem Olai, |:quidam hic nominant diem Jovis post Olai:| quod ipsum etiam, comite in Schaniam profecto, factum publicè est in colle Løyeborshøy à Schanis omnibus ex more feria VI. ante Laurentii; nonnulli scribunt feria VI. trajecisse comitem et Malmogiam appulisse, homagium Lundiaë ipso die Laurentii præstitum. Die Martis post Laurentii Malmogiæ convenientes quotquot erant in regni senatu per Schaniam et Selandiam, unâ cum Comite, ab eodem persuasi, literas dederunt ad Norvagicos, Olaum Archiepiscopum et reliquos Regni Senatores, quos et hortabantur ad homagium præstandum comiti, Regis Christiani II. nomine, cui ipsi quoque jam jurassent.

Eodem tempore in Fionia quoque exercitum habuit comes, verum Holsati et Juti, ducibus Johanne Rantzovio et Petro Ebbonis filio, in Fioniam profecti, Othoniæ et Neoburgi aliisque in locis cæde ac direptionibus grassantur. Quibus posteaquam sese opposuerunt Comitiani, diffugiunt duces et in tutioria sese recipiunt. Interea et Clemens quidam Navarchus dictus, qui adhuc partes seqvebatur comitis, cum alio quodam, Johanne Fincke, ejusdem farinaë homine, per Jutiam tumultuantur, in suam sententiam adductis Rusticis

penè omnibus per provinciam eam totam. quæ dicta est Wendsyssell, et occupato oppido Aalburgo.

Eo ipso anno Dn. 1534. Christina, Christierni II. captivi filiarum altera, Duci Mediolanensi Francisco Sfortiæ II. nubit, sub bellum Wirtembergicum. Seqventi mox anno idem Franciscus sine liberis decedit sub finem Octobris, die mensis illius 24. Meminit hujus Sleidanus lib. IX.

Eodem anno Magnus Gyldenstiern Eqves auratus. præcipuæ tum in Dania authoritatis, cujus jam antè facta mentio est, damnum haud leve paulò antè passus ab Anglis, qui, præter jus et æqvum, quandam ejus navem cum mercibus omnibus, piratico planè more, eidem ademerant, frustra tentatis apud Henricum VIII. Angliæ Regem, quibus uti potuit aut posse videbatur ad recuperanda sua remediis, tandem par pari relaturus, emittit et ipse suis impensis navem, rebus omnibus ad bellum necessariis instructam. cui præficit Johannem Bisterfeldium, civem Malmogensensem. Is captis duabus Anglorum navibus bene onustis in Daniam redit, et damnum datum Gyldenstierno egregiè sarcit.

Eodem anno, quotquot in Svecia erant Lubecensium negotiatores capi fecit Rex Gostavus, quibus et merces omnes ademit, quæ erant haud exigui pretii.

Hoc ipso anno Dn. 1534. Octobris die XXVI. qui erat dies Martis ante Simonis et Judæ, velitatum est Halmstadii in Hallandia à comitibus et Gostavi Regis exercitu.

Novembris die 18. interveniente Henrico Duce Megaloburgensi, cum Lantgravianis, Hamburgensibus et Luneburgensibus, solvitur obsidio Lubecensis, pace facta inter Christianum et Lubecenses.

Haud multò pòst, die Veneris ante Clementis, qvi erat Novembris XIX. Laholmia à Svecis incendi-tur, qvorundam sententia. Qvin et Decembri mense Anno eodem Aalburgum Jutiæ oppidum, qvòd Cle-mens Navarchus occupârat. obsidentes proceres Chri-stiani nomine subactum diripiunt. strage miserabili in inclusos ædita, octavo ante Nativitatem Dn. die, et Clemente simul capto pridie Nativitatis.

Anno Dn. 1535. die Martis ante Marcelli, nempe Januarij die XII. cæsi sunt Helsingburgi à Svecorum copiis auxiliariibus milites stipendarii Comitis Olden-burgici ad MCCCC. |: tot enim pedites in Daniam ille antè adduxerat:| sub Marco Mejero Capitaneo, arcis Præsidi Tychone Krabbe ad id connivente. Meje-rus. qvem Tychone captivum duxerat, Wardbergam mittitur.

Haud multò pòst anno eodem magna pars oppidi Helsingburgensis igne conflagrat; pleriqve incendium fortuitum et casu obortum existimabant. Alii ignem studio et opera malevolorum injectum opinabantur.

Eodem anno, Januarij die XX. cæditur Ringstadii in publico foro judiciali à civibus qvibusdæm Hafniën-sibus et rusticis eodem convenientibus Anna qvædam Holgeri, Matrona Nobilis, qvòd Christianum diceret, jamtum captivum, se viva, nunqvam denuo regna-turum.

Pridie Gregorii Arx Wardbergensis à Marco Mejero, qvi tum in libera custodia ibidem servabatur captivus, occupatur, Præsidi arcis Trugoto Ustand excluso. Proditionem adjuvabant ex oppidanis nonnulli, de qvibus post sumptum est supplicium.

Postridie Gregorii comitis jussu Malmogiam ve-

niunt missi ab eodem, eo ipso quidem die, Andreas Bilde Eqves auratus, mox alii quoque. Johannes Urne Eqves, die mensis ejusdem XVIII. Christophorus Gyldenstiernus, die Aprilis XXIII. denique XX. die Maij Canutus Henrici, Ericus Christophori, Canutus Petri et Thomas Sture, qui omnes aliquandiu in libera custodia servati, tandem etiam in carceres ducuntur.

Aprilis die XVI. qui erat dies Veneris ante Jubilate, Albertus Dux Megapolensis cum conjuge Hafniam venit. Fuit autem Alberti uxor Christierni captivi ex sorore Neptis.

Die Maij primo Hiortholmum, à comitibus obsesum, deditur à Petro Godsche arcis Præsidente.

Eodem anno in Jutiam |: sic enim convenerat :| profectus est comes, ut de pace cum Christiano ageret Coldingi, quod et factum, idem autem mox revertit re infecta, quod animi essent utrinque nimium exulcerati. Abeuntem insequitur Christianus, inque Fioniam transmittit, ubi cum copiis confligit Comitibus et superat die Veneris ante Botulphi, seu diè Barnabæ, h. e. XI. Junij, ad montem dictum Øxnebjerg prope Assensium oppidum. In eo conflictu cadunt Comites duo, alter Hojensis Johannes, alter Claudius Techlenburgensis. Gostavus Archiepiscopus captus Slesvicum deportatur, ubi tandem et mortuus est, recepto post hujus mortem à Canuto Gyldenstiernio Fionia Episcopatu. Svenburgum et Assensium oppida Fionia à militibus diripiuntur.

Sub idem tempus Faaburgi in Fionia oppressus à militibus cæditur quidam Sebastianus à Gesse, Frederici Saxonie Ducis, Electoris, nothus, qui prohibere

eos conaretur à vi rusticis inferenda et diripiendis horum bonis.

Eodem tempore supremus peditum Capitaneus, cognomento dictus Øffuerlach, capite plecti jubet qvendam Johannem Højerum, militem alioqvi præstantem et qvi in Norvagia aliqquando fidem suam et industriam cum fortitudine conjunctam Christierno Regi probasset. odio magis, qvàm qvòd ullam habuerit is justam adversus eundem causam.

Subacta Fionia. et profligato comitis exercitu, Sialandiam petit Christianus, et Hafniam terra mariqve obsidet, classe admota pridie Jacobi. qvi tum erat dies Saturni, mensis Julij XXIV. castris verò ad urbem locatis ipso die Olai. Quidam urbem obsessam scribunt Kalendis Augusti. Ad obsidionem Hafniensem adducta feruntur peditum signa XII. eqvites DCCC.

Hoc eodem anno Junij die XXIV. Monasterium, Westphaliæ urbs, post diutinam obsidionem tandem subjugatur et capitur, capto simul Rege Johanne Leydensi. Annum expressit elementis numeralibus in hoc disticho Stigelius:

Certa sub adverso stat nulla potentia Christo,

Qvæ non constituit, non beat illa Deus.

Die Julij XXV. obsideri cœpit arx Wardbergensis per proditionem occupata à Marco Mejero, unâ cum vicino oppido.

Die Augusti VIII. injecto, opera Nobilium qvorumdam, igne exuruntur molæ ad Malmogiam, tum à Christiani exercitu obsessam, flatiles omnes. Ad eam autem injuriam vindicandam mox diruunt ac vastant cives qvicquid erat Malmogiæ ædium, qvæ à Nobilibus possidebantur.

Die XIII. Augusti, quæ erat ante festum Assumptionis Mariæ feria VI. Hafniæ decollatur quidam Johannes Camerarius dictus, quòd in Christiernum II. quædam dixisset contumeliosius atque liberius, insimulatus etiam prodicionis, quod cum iis, à quibus tum urbs obsidebatur, colluderet occultè.

Augusti die XVIII. in colle ad Lundiam dicto Løyeborshøy homagium Christiano præsentì præstitum est publicè ac solenniter à tota Nobilitate et civitatibus per Schaniam, exceptis iis, quæ etiamnum erant in potestate Comitum.

Septembris die XXIII. obiit in Svecia Gostavi Regis conjunx Catharina, soror Dorotheæ, quam in matrimonio habuit Christianus, eadem mater Erici XIV. postea Regis Sveciæ.

Sub festum Michaëlis deditur Christiano oppidum Wardbergum, Trugoti Ulstandi opera, à quo tum obsidebatur.

Die Martis post Dionysii, Octobris nempe die XII. dedunt se Christiano Landiscronenses.

Anno Dn. 1536. Januarij die III. cæditur Nidrosiæ vir præstans, idem juris Doctor, Dn. Vincentius Lunge à Christophoro Trundsøn, ex mandato Archiepiscopi Nidrosiensis Olai.

Eodem anno, die Januarij XI. quæ feria III. erat ab Epiphaniis Dn., Christiano se dedit Henricus Brantun, Præses arcis dictæ Ørekrogh, quæ nunc est Croneburgum, unâ cum arce ipsa diutiusculè tum obsessa et validissimè oppugnata.

Januarij die XXII. Monasterii in Westphalia sumptum est de Johanne Leydensi et complicibus supplicium.

Die XXVI. Januarij Andreas Bilde et Johannes Urne, Equites aurati, unâ cum sociis ex carcere Malmogiano liberati et Hafniam reversi, die solis proximè seqvente, qui tertius erat Kalendarum Februarij, in Germaniam abnavigant, custodiæ traditi in arce Ducis Alberti Plaren.

Pridie Julianæ virginis, qui dies erat Februarij XV., dedita est Magno Gøye, Christiani nomine, Arx Calundburgum à quodam Hermanno, cui Longo cognomen erat, Arcis illius Præsides. Haud multò post deduntur Christiano arces quoque Aaleholm et Nykiøbinge in Falstria.

Aprilis die II. quæ tunc erat Dominica Judica dicta. Helsingoram profecti consules duo Malmogenses. Jacobus Nicolai et Johannes Fionius, cum senatoribus nonnullis collegis, civitatem ultrò dedunt Christiano. Qui paulò post Malmogiam veniens Aprilis die XI. hora pomeridiana secunda, urbem ingreditur cum uno tantum peditum signo, equitibus CC. Quo tempore dimissæ Svecorum copiæ auxiliares in Sveciam iterum sese recipiunt. Christiano præstitum est à civibus homagium die Aprilis XIII. et omnium injuriarum sancita ἀμνηστία.

Die Parasceves, qui erat Aprilis XIV. à meridie Lundiam regreditur Christianus, Malmogia relicta.

Dominica Exaudi, quæ erat dies Maij XXVII. deditur Christiano arx Wardbergensis, Trugoto Ulstando prius per prodicionem erepta. Simul autem capitur et publicæ custodiæ traditur Marcus Mejerus cum suis manipularibus, à quibus Arx antè prodita fuerat et occupata. Alii habent Dominicam Trinitatis.

Feria III. ante Viti, vel quod idem est ante cor-

poris Christi festivitatem, hoc est Junij die XIII. in obsidione Hafniensi cæsi sunt civēs circiter CC. | alii volunt LXX. tantum: | immisso in eos per primores civitatis milite conductitio, quòd hi fortè digressi primùm à concione sacra in foro convenerint. qvestum de diuturnitate obsidionis et consilium petitori à Magistratu in re difficili et dubia.

Die Botulphi, h. e. Junij die XVII. Marcus Mejerus et cum eo Hermannus Longus, uterqve Lubecensis, tum concionator Erasmus Chilianus, patria Hafniensis, cujus opera Arx Wardbergensis, Trugoto pridem per prodicionem adempta, in hostium devenit potestatem. Arce recuperata, jam tandem Helsingoræ mactati rotis imponuntur. Cum concionatore est actum aliquanto durius quàm cum reliquis. Marci frater Gerardus Helsingburgi, causa ejus cognita, decollatur, caput autem Helsingoram missum, palo cum aliis infixum in loco supplicii ostentatur.

Dux erat ad arcem Wardbergensem occupandam quidam Johannes de Nigenstadt, qui Wardbergam remissus cum XVII. aliis mactantur et rotis affiguntur omnes.

Die Junij XIX. vel secundum alios XX. insulam Amagam, ex opposito civitatis et arcis Hafniensis, occupat Christiani exercitus, quo factum, ut ex eo tempore nihil illatum sit, vel commeatum, vel subsidii per eam, seu in arcem, seu civitatem ipsam.

Postridie Olai solvitur obsidio Hafniensis, urbe tandem post famem diuturniorem ac planè intolerabilem Christiano dedita, et dimissis Oldenburgico ac Me-gapolensi, qui fide data promiserunt nihil se unquam in posterum hostile in regnum Daniæ tentaturos. Qui-

dam obsidionem solutam narrant ipso die Olai, id est XXIX. Julii.

Dominica proximè præcedente festum B. Laurentii, nimirum die Augusti VI. solenniter et cum pompa ingreditur Christianus civitatem, unâ cum Dorothea conjuge ab omnibus excepti honorificentissimè. Paulò pòst sub festum assumptionis Mariæ, ex mandato Christiani jam victoris, capiuntur Episcopi Daniæ, uno et eodem die omnes, suis tamen singuli locis custodiæ traditi, confiscatis Episcopatum bonis. Factum id scribitur Dominica proxima post festum assumptionis, quod incidit in XV. Augusti. Solus Episcopus Arhusiensis Avo Bilde non ante feriam 6. à festo Egidii in custodiam traditus est, quod alia quadam de causa factum volunt.

Sabbatho sequente festum Nativitatis Mariæ, nimirum Septembris die IX. capite plexi sunt Clemens Navarchus dictus et quidam Johannes Hvass ad forum generale Wiburgense; Clemens, quòd regnum affectare sit visus, corona plumbea capiti ejus imposita, extremo est supplicio affectus.

Octobris die XXX. qui erat dies Lunæ proximè præcedens festum omnium Sanctorum, Hafniæ in foro veteri dicto conventus actus est et colloquium : Germani appellant Buersprock :! habitum inter Christianum et Proceres ac cives. In eo colloquio inter alia rationem publicè reddidit Christianus, cur paulò antè Episcopos per Daniam capi fecisset et custodiæ mandari. Porrò Episcopi tum erant Torbernus Bilde Lundensis, Joachimus Rønnow Roschildensis, Canutus Gyldenstiernus Othoniensis, Ivarus Munck Ripensis, Georgius Friis Wibergensis, Avo Bilde Arhusiensis et Styggo

Krumpen Burglanensis. Ex his quatuor ordinati seu consecrati, Ivarus, Styggo, Georgius et Avo, reliqui electi tantum. Verum ex his plerique mox iterum dimissi sunt. Solus Joachimus diutius cæteris servatur captivus variis locis, Helsingoræ, Dragisholmi et in Gothlandia, tandem etiam in ipsa arce Hafniensi, ubi postea mortuus est Anno Dn. 1544. ipsis Calendis Maij, et in æde D. Spiritus apud Hafnienses sepultus.

Anno Dn. 1537. ædificari cœpta est Arx nova Malmogensis, ad cujus extructionem primus lapis fundamentalis advectus dicitur ipsis Calendis Januarij.

Eodem anno, Dominica proxima post festivitatem B. Laurentii, hoc est Augusti die XII. Christianus et Dorothea conjunx, nata ex Ducibus Saxonie inferioris, Hafniæ coronantur à Johanne Pomerano, Theologie Doctore, quem Rex reformandæ Religionis gratia recens tum Witeberga in Daniam evocârat, Dominica à festo Bartholomei altera, die nimirum mensis Septembris secundo, in Templo Mariano apud Hafniensis publicè à Pomerano ordinantur Superintendentes per Daniam septem in locum totidem Episcoporum, quos ante diximus loco motos et in custodiam traditos. Hi autem tunc constituti sunt Episcoporum loco Superintendentes: Petrus Palladius Theologie Doctor Sielandensis, Franciscus Wormordus Lundensis, Georgius Johannis Wibergius Othoniensis, Johannes Wandalus Ripensis, Matthias Schade¹⁾ vel Longus Arhusiensis, Jacobus Schenning Wibergensis et Petrus Thomæ Burglanensis sive Olburgensis.

¹⁾ Navnet „Schade“ tillægges Mats Lang med Urette. Fejlen er maaske opstaaet derved, at den tidligere Biskop Niels Clausen tilhørte Slægten Schade (Skade).

Simul autem Monachorum mendicantium, h. e. Dominicanorum, Franciscanorum et Carmelitarum, ordines per Daniam abrogantur, destructis passim eorundem lustris, cum anni effluxissent à primo ejusmodi Monasteriorum ortu in Dania circiter CCC.

Hoc eodem anno, die Lunæ ante Michaëlis, qui erat Septembris XXIV. ex mandato Henrici Ducis Brunsvicensis ante arcem Wolfenbutelum decollatus Georgius Wullenwæber, Consul Lubecensis, et in partes IV. dissectus totidem rotis imponitur.

Feria V. post Michaëlis, qui erat Octobris dies IV. submergitur in non profunda aqua in insula Amaga Petrus Willehadi, Consul Hafniensis.

Dominica proxima à festo omnium Sanctorum tempestas erat admodum vehemens, navigantibus imprimis molesta.

Anno eodem, ipso die B. Andreae, h. e. Novembris ultimo, moritur in Insula Gothlandia Henricus Nicolai, insulæ illius præses Regius.

Eodem anno in fata concedunt Christophorus Hack de Egholm, Magnus Bilde et Ericus Crummedichius Hafniæ.

Hoc anno Johannes Magnus Archiepiscopus Upsalensis cum fratre Olao clam ex Svecia Romam profugiunt, exosam habentes Evangelii doctrinam puriorem, quæ tum Gustavo permittente per Sveciam sonare cœpit publicè. Meminit horum Sleidanus lib. XVIII.

Eodem quoque anno secundam uxorem duxit Sveciæ Rex Gostavus Margaretham, Abrahami Erici filiam de Laugholm, consanguineam. Ex hac natus est Stegeburgi Johannes, postea Rex Sveciæ.

Anno Dn. 1538. Brunsvigæ conventus agitur eorum principum, qvi Lutheri doctrinam et confessionem Augustanam amplexi tum erant, ad qvem quidem conventum profectus Rex Christianus in fœdus recipitur Protestantium. Hæc Sleidanus lib. XII.

Anno Dn. 1539. instauratur à Rege Christiano Academia Hafniensis, edita fundatione ejusdem Othoniæ mensis Junij die X. Inter hanc et primam Academiæ institutionem anni intererant plus minus LX.

Hoc anno nova exactio à Christiano imperatur halecum, piscationis enim tempore octogenæ halecum 4 |; nostris vulgò vocant Olle:| pendi jubentur pro remis singulis. Ea exactio postea à remis appellata est Aaresildt.

Anno Dn. 1540. valida inprimis tempestas fuit in ipsis feriis Paschalibus nocte media inter qvartam feriam et qvintam die nimirum Martij XXXI.

Sub idem tempus Scholæ Lundensis præficitur Jonas Turonis ex Germania tum primum in patriam reversus.

Eodem anno die Augusti XXVI. nascitur Hafniæ Magnus. Christiani filius.

Eodem anno instauratur à Gostavø Rege Universitas Upsalensis, sub id tempus penè collapsa¹⁾.

Hujus anni æstas admodum sicca erat, et vinum anni illius longè optimum. Hanc siccitatem præcessit Solis Ecclipsis die VII. Aprilis. Annum indicant literæ numerales in hoc versiculo, in qvo mentio qvoqve fit siccitatis:

Exsiccata levis cur flumina cerve requiris?

¹⁾ Jvfr. min Kbhvns. Univ. Hist. I. 346—7.

Anno Dn. 1541. feria II. post Dominicam vocem jucunditatis obiit M. Johannes Ulf, Ecclesiæ Lundensis Canonicus, Religionis Pontificiæ propugnator acerrimus.

Eodem anno, pridie Jacobi moritur Tycho Krabbe in prædio suo Wegehølm. idem Eqves auratus et Regni Daniæ Mareschallus.

Eodem anno, Augusti die IX. obiit Ripis M. Johannes Wandalus, Goslariensis, loci ejus Superintendens primus, cui successit Magister Johannes Thausanus à Pomerano ordinatus Ripis anno seqventi 1542. Rege ipso præsentē. et præsentibus aliis quoque Superintendentibus Daniæ omnibus. Quo tempore conscripti sunt et ab his æditi Articuli nonnulli pro declaratione ordinationis.

Hoc ipso anno 1541, sub festum Michaëlis ad pontem dictum Bremsebro conveniunt Christianus et Gostavus Reges de pace horum regnorum, quæ inibi firmata est, invicem locuti.

Eodem anno, mense Novembri mittitur Augustam Windelicorum M. Petrus Seberus, Canonicus tum Lundensis, postea verò Cantor¹⁾ ejusdem Ecclesiæ, ad repetendam à Fuggeris pecuniam apud ipsos ante depositam pro redimendo. quod vocant, pallio. Summa erat Ducatorum VM, quæ postea Regi tradita est anno seqventi 1542.

Hoc anno 41. supra sesquimillesimum Christina Christierni II. filia Duci prius Mediolanensi nupta, in uxorem ducitur à Francisco Lotharingiæ Duce, Anthonii filio, ex quo postea et filium suscepit.

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. II. S. 222.

Hoc anno, vocatis Malmogiam ex capitulo Lundensi, quibus id negotii datum erat, Rege ipso præsentente, volente et approbante, decreta fiunt perpetuis exinde temporibus servanda in locatione fundorum Capituli vel Ecclesiæ Lundensis, qui vel Malmogiæ vel in aliis Schaniæ oppidis sunt siti.

Exorti sunt hoc anno per Germaniam incendiarii, vulgò dicti Mordbrender, admodum frequentes. Eos grassatos fuisse etiam anno præcedenti memorant quidam.

Ipsa die Nativitatis Dni. inchoante annum Dn. 1542. nascitur Witebergæ Christianus Machabæus Alpinas, Ecclesiæ Lundensis Archidiaconus et Scholæ Sorensis Præses Regius. Seqvente mox æstate anni ejusdem Pater hujus Johannes Machabæus natione Scotus, S. Theologiæ Doctor, in Daniam venit ex Academia Witebergensi ad publicam Sacræ Scripturæ professionem in Schola Regia Hafniensi per Regem vocatus.

Eodem anno 1542. per omnia quæ vocant placita Daniæ generalia in Regem eligitur Fridericus Christiani filius, et Lundix quidem id factum in colle Løyeborshøy die Lunæ post Laurentii secundum quosdam. Alii habent diem Martis ante Laurentii, Augusti VIII. quod verius.

Eodem anno telonium per Daniam imperatur ex eqvis et bobus singulis è Regno exportandis dimidius florenus.

Eodem anno Episcopus Sverinensis Magnus, idem Dux Megapolensis, Henrici filius, in arce Nyburgo Regis sibi sororem Elizabetham despondet.

Hoc eodem anno in Senatam Regni à Christiano

electus est Petrus Oxe, Dominus hæreditarius Giselfeld, Neoburgi tandem etiam, annis aliquammultis interjectis, Palatii Regii Magister creatus.

Sabbatho ante festum Thomæ Apostoli Hafniæ Holgerus Ulstand Trugoti frater obiit, Lundiam postea translatus et ibidem sepultus, feria IV. proximè sequente.

Anno Dn. 1543. Chilonii celebrantur nuptiæ Magni Ducis Megapolensis cum Elizabetha Christiani sorore.

Anno eodem quidam Nicolaus Tacho adscitis Sma-landensibus et mota seditione Gostavum Sveciæ Regem tentat regno pellere. Verum is postea captus digno se supplicio afficitur, seditiosis simul repressis ac in ordinem etiam Christiani beneficio redactis.

Eodem anno renovat Rex Christianus edictum olim à Christiano I. promulgatum de Accisa, quam vocant, Germanicæ cerevisiæ, atque ex singulis lastis binos et ipse florenos pendi postulat.

In hunc annum incidit bellum Juliacense, in quo Duci Wilhelmo plusculum favisse existimatus fuit Christianus, eoque etiam Carolo V. imperatori parum gratus. Quidam tamen habent Annum proximè præcedentem.

Anno Dn. 1544. Pax tandem constituitur inter Carolum V. imperatorem et Christianum Regem ac Regnum Daniæ, cui ad id usque tempus Carolus fuerat infensor ob expulsam et in vincula conjectam Christiernum affinem.

Eodem anno Dithmarsî Christiano reconciliantur, quem illi prius habuerant infensum.

Eodem anno Majj die I. moritur Hafniæ Joachi-

mus Rønnow, quondam Episcopus Roschildensis. in æde Divi Spiritus apud Hafnienses sepultus.

Postridie Martini Anno eodem. feria nimirum IV. post Martini, cœptum est disputari Hafniæ cum Canonicis Lundensibus et aliis nonnullis de Religionis negotiis controversis, Rege volente. Disputatum est autem in præsentia Regis et magna hominum omnis generis frequentia octiduum totum, idqve ante meridiem ab octava hora ad duodecimam. Tempus pomeridianum à secunda ad quintam datum est examini Patrum, qui à Lundensibus interim citabantur frequentes. Ex canonicis pertinaciores erant Petrus Severus Cantor et Petrus Iarus, ambo apprimè docti et artium Magistri, tum Jonas quoque Thuronis F. idem Ludimoderator, quamvis in plerisque hic magis ridiculus. Reliqui, ut Benedictus Arvidi F. |: cui ob græcæ lingvæ cognitionem laus quoque tributatum præcipua est: et Abbates Herisvadenses et Esromenses unâ præsentibus minus pertinaces. Nomine et loco Sorensis adfuit Erasmus Sartorius, non acris tum disputator. Omnes tamen tandem articulis religionis propositis subscripsere ultrò. facta post promotione Doctorum Nicolai Cragii, Olai Chrysostomi et Johannis Sinningii. qui themata tum proposita publicè defenderunt pro gradu, quem vocant Doctoratus, in Theologia consequendo.

Anno Dn. 1545. pridie, vel, ut quidam volunt. ipso die Annunciationis Mariæ, hora VII. vespertina nascitur Coldingæ Johannes Christiani filius.

Ipsa die Martini anno eodem moritur Olaus Nicolai, Dominus hæreditarius de Walløff; die Lunæ post Martini moritur Trugotus Ulstand, Holgeri frater, Lundis sepultus.

Anno Dn. 1546. ipsis Calendis Martij conditum est Testamentum Georgii Coci, Consulis Malmogensis, et uxoris ejusdem Cecilie Conradi F., in quo singulis pauperibus, qui Malmogiæ ostiatim victum quærunť, aut ex morbo vel infirmitate ibidem decumbunt : exceptis qui in publico Nosocomio degunt :| in dies singulos tantum panis legant illi, quantum denario uno emi potest, perpetuis temporibus erogandum ante domum civicam sive Prætorium Malmogense, quod hoc ipso anno extractum est pecunia quidem publica, verum non sine consilio et opera dicti Georgii Consulis.

Augusti die XIII. Malmogiæ publico judicio ad rogum damnata crematur quædam Anna Christierni Petrei uxor, à priori marito Ramsiø dicta, cum ancillis duabus et quædam Catharina Ivári Lorotomi conjuge, quod IV. liberos suos legitimo thoro natos, accedente reliquarum muliercularum opera, necasset, mater ultra quam credi possit *ἄστοργος*.

Eodem anno hyems erat per Daniam asperrima et maxima simul pro ratione temporis illius annonæ caritas. Circa Bacchanalia enim pondo siliginis marcis Danicis veniit X. hordei VIII. polentæ IX. In æstate verò siliginis modius solidis XIV. farinæ XX. hordei XII. et polentæ marca.

Eodem anno edicto publicè proposito de condendis extra urbes celebriores per Daniam cœmiteriis, institutum est Hafniæ extra portam civitatis Aquilonarem cœmiterium novum, in quo primum funus humatum est anno proximè sequente die Februarij IX.

Anno Dn. 1547. Aprilis die XI. in fata concedit Dorothea. Alberti Prussie Ducis conjunx, Christiani soror, cujus est hoc Epitaphium à Sabino scriptum:

Hic jacet Alberti primi Ducis inclyta conjunx,
 Qvæ Patre Danorum Rege creata fuit.
 Maternumqve genus prælustri duxit ab ortu,
 Mater Teutonici Neptis Achillis erat.
 Et qvo digna fuit, dignam se nomine gessit
 Dorotheæ, donum nam fuit ipsa Dei.
 Non tantum voluit princeps, sed mitis haberi
 Mater, et est inopum commiserata vicem.
 Virginibus, qvarum fuit orba parentibus ætas,
 Pronuba, consortes tradidit ipsa thori.
 Nec dedignata est humiles intrare penates,
 Et medicas ægris applicuisse manus.
 Adfuit et gravidis nuribus, partuqve levatis
 Miscuit, ut nutrix officiosa, dapes.
 Sacra colens etiam divinis tradita scriptis,
 Nil habuit verâ Relligione prius.
 In populi cœtu doctos audire solebat
 Omni penè die verba referre Dei.
 Nec meritis hominum. sed Christi morte redemptam,
 Seqve pia justam credidit esse fide.
 Adde qvod ipsa suum Dominum constanter amavit,
 Inqve vicem à Domino semper amata fuit.
 Corpore namqve decens, et amabilis extitit omni
 Laude, fugax litis, sobria, comis erat.
 Edidit in lucem duo mascula pignora lecti,
 Fœmineâ qvater est factaqve prole parens.
 Deniqve suscipiens Musarum provida curam,
 Nobile Gymnasii cum Duce struxit opus.
 Jamqve duos annos mensesqve peregerat octo,
 Post octo vitæ lustra decemqve dies.
 Cum desiderium non uni triste relinqvens,
 Heu præmaturâ morte soluta fuit.
 Illius immensum peperit jactura dolorem
 Omnibus indigenis, Prussia qvotqvot habet
 Ad superos animi rediit vigor, ossa sepulchro
 Inqve beatorum spe tumalata cubant.

Eodem anno moritur Torbernus Oxe de Giselfeldt Ringstadii sepultus. Moritur eodem anno et Johannes Sinningius Theologiæ Doctor Hafniæ die Novembris XXI.

Hoc anno jussi sunt, quotquot jamtum Engelholmia Schania oppido habitabant cives, Landiscroniam migrare, civitate ea in pagi formam redacta, post annum, ex quo condita est, circiter XXXVII.

Feria III. Pentecostes, h. e. XXII. Maij Anno Dn. 1548. visi sunt Hafniæ in arce interdiu sereno admodum cælo supra civitatem ipsam et forum circuli tres, qvoad nostrum aspectum latitudine Spithamæ, candore singulari conspicui, qvorum singulorum diameter pedum in speciem penè duorum.

Eodem anno sub ipsum solstitium æstivum eligitur Fridericus Christiani filius Norvagiæ Rex. Anna verò Christiani filia Augusto nubit Saxonie Duci, nuptiis Torgæ celebratis die XIV. mensis Octobris: Alii ac fortassis rectius diem habent Octobris primum.

Anno eodem Roschildiæ exuruntur publico iudicio condemnatæ duæ tum famatissimæ maleficæ Dorothea Wilhelmi et Cæcilia Leerbecks. Quidam tamen Friderici pariter electionem et supplicium maleficarum earum ad annum referunt 47.

Eodem anno 48. factum est à Christiano decretum, quo uxoribus post mortem maritorum, sive liberos ex his habeant sive non habeant, pars dimidia facultatum omnium conceditur, qvæ gratia olim non fuit facta. Ad id enim usque tempus conjuge mortuo superstes uxor cum liberis nihilo plus consequeretur in divisione hæreditatis qvàm filiorum unus, si filii essent.

Sin filiæ omnes, æqualis erit sors omnium, et nulli harum mater prælata.

Hoc ipso anno 1548. obiit Christophorus Urne de Søgaaard, Coldingæ sepultus. Eodem anno. die autem Octobris XIII. obiit in Fionia Georgius Urne de Hindemadt, junior dictus.

Anno Dn. 1549. vere ineunte primùm fodi coeptum est Landiscroniæ, ubi Arx postea est ædificata, pro fundamento jaciundo futuri ædificii et fossis, quæ arcem aliquando cingerent. Præfectus operarum à Rege tum constitutus erat Tacho Thot de Erichsholm.

Eodem anno nascitur Dorothea Christiani filia. quæ postea nupsit Duci Luneburgico Wilhelmo.

Hoc anno Christiernus II. totos ferè jam annos XVII. captivus ex arce Sunderburgico in Sialandiam transfertur, custodia hujus mandata Canuto Gyldenstierno Petri F. præside Calundburgensi, quod factum est feria IV. post Invocavit, h. e. Februarij die XXII. A quo tempore mitius aliquanto cum eo agi cœpit. quàm antè, indultu ac benignitate verè Regia Christiani III. Mansit autem Calundburgi sub custodia Canuti, et qui eum proximè secutus est Sthenonis Rosensparrei, inde usque ad extremam ætatem et mortem ipsam. Sunt qui scribunt quinquennio antè, h. e. Anno 44. factam hanc Regis captivi translationem, ut 12 tantum annos Sunderburgi idem fuerit commoratus. Verum hi quaternarii notam pro nota novenarii perperam usurpant, cujus error facilis esse potest.

Eodem anno Biblia Sacra in Danicam linguam primùm translata sunt omnia ex voluntate et mandato Regis.

Hujus anni æstate frequens erat per Daniam pluvia, et autumnus similiter solitò humidior.

Anno Dn. 1550. sub littus Schaniæ captus est piscis memorabili specie, caput habens humanum non multum absimile, quod corona cingebatur in modum Monachi detonsi, cutis vero squammis quàm plurimis obsita cucillum referebat, quales olim erant Monachorum cuculli.

Anno Dn. 1551. mota est in Islandia à quodam Johanne Episcopo, cui credita erat pars Insulæ ad septentrionem. seditio adversus Regem. Ad compe-scendos autem seditiosos classem instructam mittit Rex, quæ Hafniæ solvens Maij die IV. cum in Insulam pervenisset, sedatus motus erat, et sumptum de duce seditiosorum capto supplicium. idque opera unius eorum, qui autoritate cæteros anteibant, quem vulgò appellarunt Dadelbonden.

Eodem anno pridie idus Maij obiit Tilemannus de Hussen, Theologiæ Doctor, Episcopus Slesvicensis.

Anno Dn. 1552. Januarij die X. Vratislaviæ moritur Johannes Cochlæus Theologus, Lutheri Antagonista omnium acerrimus, annos natus circiter LXXIII.

Februarij die VI. obiit Sverini Henricus Dux Me-gapolensis ætatis anno LXXIII. Magni illius, qui Elizabetham Friderici I. Regis Daniæ filiam in matrimonio habuit, pater. Ulrici, qui post Elizabetham duxit. patruus.

Die Februarij XI. quæ tum erat dies Jovis, hora IX. vespertina moritur Esgerus Bilde, Palatii Regii Magister, sepultus feria III. proxima, Februarii XVI.

Anno eodem moritur Lundiæ Petrus Laurentii,

Theologiæ Lector et Professor Publicus apud Lundenses, Pontificiorum hostis acerrimus.

Eodem anno celebrantur Hafniæ comitia, in quibus inter alia confirmantur Wandalicarum civitatum vetusta privilegia, quando et cautum, ne consuetudinem ultrâ prætendant illi, quibus frequenter ad id usque tempus in ore erat: *Nha vnse olde wiise vnde gewonheid.*

Eodem anno moritur Petrus Svavenius, Decanus Roschildensis, vir Nobilis et apprime doctus.

Anno Dn. 1553. Mauritius Dux Saxoniae Elector, annum ætatis agens XXXII. cum Alberto Marchione pugnans ad pagum Borchdorp juxta oppidum Peyne in Ducatu Brunsvicensi occumbit die IX. Julij quamvis victor, et cum eo Principes alii tres et Comites nonnulli, cum Nobilibus CCC.

Interim in Dania apud Regem socerum aliquandiu commoratus Augustus, Mauritiï frater, audita hujus morte Saxoniam mox repetit, Elector deinde imperii designatus post fratrem.

Eodem anno mense Septembri vel circiter in insulam Boringholm profectus Stygotus Pors, tributis exigendis vacat totus jussu Regis.

Eodem anno apud Colonienses et in vicinia horrendum in modum sæviit pestis, similiter in civitatibus maritimis et per Daniam. Quando et peste obiit Nicolaus Eriçi apud Lundenses, qui Lectori Petro Laurentio ante annum vel circiter mortuo in lectionis Theologicæ professione successit proximè.

In hunc annum incidit controversia Fionensis inter M. Georgium et Dn. Christophorum atque Dn. Laurentium, accusantes Episcopum, quod Monachis plus-

culum tribuere sit visus, cum nonnulla infirmorum offensione.

Anno Dn. 1554. Januarij die XVI. moritur in pago Sialandiæ Helsinge M. Christiernus Petri F. Lundensis olim Ecclesiæ Canonicus, sub id autem tempus vicarius tantum, homo imprimis diligens et doctus, qui multos libros ex Latina lingua et Germanica in Daniam convertit non infœliciter, Saxonis etiam Grammatici historia Regum Daniæ in vulgarem linguam à se traducta.

Eodem anno Martii die III. obiit Vimariæ Johannes Fridericus Saxonie Dux quondam Elector, mortua paulò antè Sibilla ejusdem conjuge Februarij die XXI.

Eodem anno moritur Hafniæ ipso die Parasceves, qui erat Martij dies XXIII. Johannes Svenonius, Mathematicum Professor Publicus, ipso die Paschæ solenniter humatus. Paulò post obiit et Christiernus Morsianus. facultatis artium Decanus, post tridui disputationem publicam ab ipso habitam, Candidatis tum 4. pro gradu Magisterii in Philosophia respondentibus. Paulo Matthia, Johanne Aurifabro, Johanne Pauli et Clemente Haqvini.

Dominica secunda proxima à festo Paschæ, qui erat Aprilis dies VIII. subito exorta est per Daniam tempestas validissima, qualis extitit et III. die Septembris Anno eodem, spirante utroque tempore vento, quem Corum et Argesten appellatum volunt, nostris est Northwest.

Hoc eodem anno renovatur fœdus jam olim ictum inter Daniæ et Sveciæ Reges, quo nomine legati in Sveciam mittuntur Magnus Gyldenstiern Eqves auro-

tus, Birgerus Trolle, Anthonius Brusche regni Cancellarius, Tacho Tot, Nicolaus Urne Lundensis Ecclesiæ Præpositus, idem judex generalis per Schaniam, et Holgerus Rosenkrantzius, Regni Daniæ Senatores omnes.

Eodem anno Julij die XX. Fridericus Regis filius arcem adit Malmogensem, et alia quædam feuda per Schaniam occupat ad patris arbitrium. Magistro Palatii hujus constituto Hilario Hardenbergio.

Hoc anno ad mandatum Regis singulæ per Daniam civitates singulis suis sumptibus naves parant easque hominibus, commeatu, bombardis aliisque id genus rebus ad bellum necessariis instruunt, quæ Junij die XIII. Hafnia solventes supremo Capitaneo Magno Gyldenstiern. Equite aurato, in Norvagian abnavigant. Pervenientes autem ad portum Flecherøen inde mox in Daniam sub XXIII. Augustij diem, nulla re præclarè gesta, revertuntur. Quidam habent sequentem annum.

Eodem anno moritur Palæmon sive Palno Johannis, civis et senator Malmogensis. M. Vesseli Palæmonij pater.

Eodem anno rediit Hafniam ex Anglia Johannes Spithovius Monasteriensis denuo factus Græcæ lingvæ Professor. Advenerant autem prius et alii quidam ex Anglia propter confessionem pulsi exules in Daniam, inter quos erat et Johannes à Lasco Polonus. Verum hi mox jussi sunt Regno excedere. Meminit hujus Sleidanus lib. XXV.

Hujus anni hyems usque adeo aspera erat, ut mare etiam, quod est inter Hafniam et Malmogiam, glacie concretum pedibus iter conficiantibus transitum

fecerit meabilem. Idem factum anno mox sequenti maximè in breviori illo trajectu inter Helsingoram et Helsingburgum, quando et caritas etiam solito major erat. fœni præsertim et straminum, propter hyemis diuturnitatem.

Anno Dn. 1555. visus est per Daniam Cometa die Aprilis XXIII.

Hoc eodem anno classis Anglicana non per fretum Øresund ut aliàs semper ad id usque tempus, sed omnium tunc primùm ex mari occiduo præternavigato latere septentrionali Norvagiæ et Sveciæ in Muscoviæ sinum S. Nicolai dictum ad Dividnæ fluvii ostium et in Russiam abnavigavit. Quod idem frequenter postea factum, maximè durante bello Svetico per Friderici II. gubernationem.

Eodem anno sub festum Michaëlis edictum proponitur per Daniam de cavendis Anabaptistis et Sacramentariis.

Eodem anno moritur Andreas Bilde nocte præcedente diem Octobris XXIII. hora noctis secunda.

Obiit eodem anno et Avo Bilde Petri filius de Svanholm, Ecclesiæ Arhusiensis quondam Episcopus.

Eodem anno moritur Elizabetha Christierni II. captivi soror Marchioni olim nupta, eadem Joachimi II. Electoris mater.

Per hyemem hujus anni exortum est bellum inter Sveciæ Regem et Moscoviæ Magnum Principem, occasione præbita per præfectos quosdam partis utriusque in ditionum confinio.

Anno Dn. 1556 jamtum incipiente, pridie circumcisionis Dni., is erat dies Martis, sub vesperam horrenda passim audita sunt per Daniam, Misniam, Tu-

ringiam, Silesiam et Bohemiam tonitrua, visa fulgura et ignis cælo lapsus.

Anno eodem Februarij die XVI. celebrantur nuptiæ Ulrici Ducis Megapolensis cum Elizabetha Christiani III. sorore.

Eodem anno, Februarij die XXVI. obiit Fridericus Palatinus Rheni, Elector, anno ætatis 73. sine liberis. Conjugem hic habuit Christierni II. captivi filiam Dorotheam. In Electoratum successit Otthenricus Friderici ex fratre Ruperto Nepos.

Eodem anno, Martij die V. Cometa per Europam conspectus est. Conspecta etiam die Martij XIII. stella inprimis lucida juxta Lunam, cui videbatur tantum non alligata. Cometam fuisse est verisimile.

Aprilis die XX. moritur Rostochii Bernhardus Vigboldus Phrysius. J. U. Doctor, Christiani III. Consiliarius.

Circa idem tempus obiit Cornelius Matthiæ F. civis Malmogensis.

Eodem anno, die Octobris VIII. qui idem erat dies Jovis, paulò ante tertiam matutinam moritur Roschildiæ Stigotus Pors, Ecclesiæ ejusdem Archidiaconus et Ecclesiarum ac Ecclesiasticorum omnium per Schaniam olim post amotos Archiepiscopos Præses à Rege constitutus, celebris inprimis et de omnibus optimè meritus. Idem qvatri duo post obitum, nempè Octobris XI. in Templo Luciano juxta Altare Vincentii in meridionali templi parte honorificè sepultus. Moritur non multò pòst Stigoti fratria, Dn. Lucia Christierni Porsii uxor de Jonstorp, nocte media inter diem Octobris XVI. et XVII. sepulta mensis ejusdem die XX.

Eodem anno, Octobris die XXVII. moritur Chilonii Fridericus, Friderici Regis filius, Holsatiæ Dux, idem Episcopus Hildeshemensis, anno ætatis XXV.

Eodem anno, pridie omnium Sanctorum, qui dies Sabbathum tum erat, abrogata sunt apud Lundenses Almutia, quæ vocant, ex mandato et jussu Regis, procurante id Petro Capitaneo, Medicinæ Doctore, Lundensis Ecclesiæ per id tempus Decano.

Anno eodem destructum est funditus Templum D. Gertrudi olim dicatum apud Landiscronenses.

Similiter destructum ac planè dirutum eodem tempore Helsingburgi Monasterium Dominicarum aliquamultos tum annos Monachis vacuum ac desolatum.

Anno Dn. 1557. die Januarij VI. moritur Petrus Capitaneus, Ecclesiæ Lundensis Decanus, ætatis anno XLVI.

Marti jdie IX. tres soles Hafniæ visi sunt. Ejusdem mensis die XVII. per noctem ignis cælo delapsus est Hafniæ in veteri foro.

Sub idem tempus in prædio suo Stenholt naturæ debitum solvit vir Nobilis et longè optimus, Paulus Laxmannus Petri filius, Pauli Nepos, relicta conjuge Dn. Thalia Holgeri Ulstandi Filia et tribus liberis, Holgero, Birgitta, Laxmannis, et Paulo posthumo.

Julij die XXVIII. obiit Vincentius Lunge, Præses tum Curiæ et Diœcesis Lundensis, in Templo Laurentiano die Augusti III. sepultus.

Eodem anno in Daniam venit Augustus Saxonie Dux Elector, quem aliquanto post exeuntem comitatur Fridericus Rex electus, Hafnia digressi ambo Septembris die V.

Die Octobris XVII. celebrantur Ripis nuptiæ M. Johannis Lagonis, postea Episcopi Ripensis, cum filia Thausani Dorothea.

Die Decembris V. anni ejusdem obiit Hafniæ Johannes Machabæus, Theologiæ Doctor, vir inprimis doctus et longè integerrimus.

Anno Dn. 1558. Aprilis die XX. obiit Johannes Bugenhagenus Pomeranus, Theologiæ Doctor. Wittebergæ, ætatis anno LXXIII. laboribus et senio nunc tandem confectus. Bonam hic olim operam navavit in exigendo Papatu et reformandis Ecclesiis per Daniam et vicinas aliquot provincias.

Eodem anno sub Paschæ solennitatem ex Germania Hafniam revertitur Fridericus Rex electus, peracta jamtum inauguratione Ferdinandi Imperatoris Francofurti ad Mœnum.

Conspectus est eodem anno cometa die Augusti XVII. et per totum sequens octiduum. Iterum autem seu idem visus seu alius cometa ad diem Septembris VI.

Hoc eodem anno, mensis Septembris die XXI. qvi Matthæo sacer esse solet, moritur in Hispaniis Carolus V. olim Imperator.

Anno eodem moritur Petrus Sebærus, Ecclesiæ Lundensis Cantor, ipso die Dionysii.

Hoc ipso anno Dn. 1558 cædibus ac incendio per Livoniam grassantur Rutheni, Livonibus opem Christiani Regis implorantibus frustra.

Idem annus multorum Principum et Magnatum morte fuit memorabilis, ut Mariæ Ungariæ Reginæ, qvæ in Hispaniis obiit die Octobris XVIII. Reginæ Angliæ Mariæ, qvæ Novembris XVII. Reginaldi Poli Cardinalis, qvi XVIII. ejusdem mensis mortuus est.

Tandem et Portugalliæ Regis, cui successit in gubernatione Carolus Philippi Hispaniarum Regis filius¹⁾).

Anno Dn. 1559. jam inchoato et currente, ipso die Circumcisionis Dni. hora circiter quarta vespertina moritur Coldingæ Rex Christianus, anno ætatis LVI. climacterico octavo, cui postea Othoniæ funus factum est. et exequiæ celebratæ die Februarij XIII. quæ tunc fuit Dominica Invocavit, cum regnasset, annumerato interregno, à Patris obitu annos plus minus XXVI. Regnum relinqvens Filio longè pacatissimum.

Regis Christiani exuviæ Roschildiam postea deferuntur procurante id Filio Friderico, anno demum à nato Servatore MDLXXIX.

¹⁾ Her er Meddelelsen fejl underrettet, da Kong Johan III af Portugal døde 1557, og efterfulgtes af sin Sønnesøn, den 3aarige Sebastian.

Efterskrift.

I Indledningen, foran S. 84, er det sagt, at Mogens Madsens Levned oprindelig er skrevet paa Dansk — saaledes siger nemlig baade Otto Sperling og Peder Terpager. Det forholder sig imidlertid neppe saa. I Ny kgl. Saml. 2067, 4to findes nemlig foruden Terpagers ovenfor, S. 84—95, meddelte latinske Form af Mogens Madsens Levned ogsaa en dansk med Overskrift: „M. Mogens Madtzens forudm ærværdige Biscops over Lunde stict i Skaane hans christelige lefnets lob, saasom det af hannem self først paa Latine bleff forfattet, Aar efter Christi Fødsel 1607, i sit Alders 80. Nu her efter udskreven paa Danske¹⁾“. Denne danske Text, som vistnok er benyttet baade af Terpager og Sperling ved deres latinske Retroversioner, bærer tydelige Spor af at være Afskrift af en Oversættelse fra Latin (og ikke af en dansk Original). Thi foruden de Fejl i Navnene, som baade Terpagers og Sperlings Oversættelser have, har den danske Text desuden nogle, som ere forsvundne ved Overførelse paa Latin. Saaledes har den Hans Grundet (en urigtig Gjengivelse af Latinens Joannes eller Johannes G., der skulde have været oversat: Jens) og Niels Urne (urigtig Gjengivelse af Originalens Nicolaus, der i dette Tilfælde skulde have været oversat: Claus). Havde jeg erindret denne danske Texts Existens, vilde det mulig have været rigtigere at meddele den end Terpagers Retroversion, da den dog, trods sin mindre tiltalende Skikkelse, staar den forsvundne latinske Original et Trin nærmere.

1) Denne Overskrift er skreven med Terpagers Haand, men selve Stykket er, paa de to første Linier nær, forøvrigt skrevet med en anden, ubekjendt Haand.

Civitatum quarundam Schaniæ

brevis descriptio,

Autore

M a g n o M a t t h i æ ,

Th. Lectore et Canonico Lundensi.

Med Historien gaar den historiske Topografi Haand i Haand. Da der derfor i det 16de Aarhundrede vaagnede en Lyst til at sysle med Minderne fra Fortiden, blev det ogsaa en Trang at gjøre sig fortrolig med de historiske Begivenheders Skueplads. En ydre Anledning bidrog til at bestemme Formen, hvorunder nogle af de ældste Forsøg i den historiske Topografi forekom hos os. En Canonicus i Køl'n, ved Navn Georg Braun, tog sig for at udgive et stort topografisk Værk, kaldet *Theatrum urbium*, hvortil han samlede Bidrag allevegne fra. Ogsaa forskjellige danske Videnskabsmænd bleve satte i Virksomhed med at yde ham Bistand, og han opnaaede Understøttelse af Kong Frederik II til Udgivelsen¹⁾. De danske Stater fik da ogsaa en forholdsvis ret anseelig Plads i den 4de Del af Værket, der har til Titel: *Theatrum præcipuarum urbium positarum ad septentrionalem Europæ plagam*. Heri findes nemlig følgende Byer beskrevne: Kjøbenhavn, Helsingør, Ribe, Kronborg, Øen Hven med Uraniborg, Helsingborg, Malmø, Landskrone, Lund, Odense, Visby, Kolding, Bergen, Slesvig, Ekernførde, Flensborg, Itzeho, Husum, Haderslev, Tønning, Tønder, Eutin, Kiel, Segeberg, Krempe, Rensborg, Plöen,

¹⁾ Se Schumacher, *Gelehrter Männer Briefe an die Könige in Dännemark III*, 349—51. Jvfr. mit *Skrift, Historie-skrivn. i Danmark og Norge efter Reform. I. S. 142—3*.

Heide og Meldorf. Beskrivelserne af Byerne ere ledsagede af Afbildninger af samme i Fugleperspektiv, hvilke ere af ikke ringe Interesse, da det i de fleste Tilfælde er de ældste Billeder, man har af de paagjældende Byer og deres Omgivelser. En Bedømmelse af Billedernes Nøjagtighed vil imidlertid kræve indgaaende topografiske Undersøgelser.

Den Beskrivelse, som i det nævnte Værk findes af de fire vigtigste Byer i Skaane, skriver sig fra M. Mogens Madsen. Dette fremgaar bl. a. af et Brev fra ham til M. Anders Vedel, som fortjener at meddeles, da det ikke før har været trykt¹⁾. Det lyder saaledes:

S. d. Fasciculum literarum abs te missum, vir Clariss. domine et Amice observande, accepi die abhinc circiter 14. Quæ voluisti, effecta dedi omnia. Ingerdi²⁾ ipse tradidi in manum quam ad ipsam dederas epistolam. Sensi placuisse. Ad ea quæ de fratris³⁾ Effigie scripseras, sic respondit, nomen Fratris passim sic innotuisse etiam exteris, vt huiusmodi Ectypomate non admodum videretur opus. Ad hæc ego: Laudandum tuum studium, & Fratris virtutem celebrari meruisse etiam ad posteros, Effigiem apud Albinum⁴⁾ reperiri, si non sit alia. Me, si quid scriptura esset, facile literas transmissurum. Beata⁵⁾ ipsa non adfuit. Interim redditæ sunt et huic literæ. Similiter filiæ & quidem per certos homines in manus proprias. Nihil autem responsum. Mihi solum actæ

- 1) Brevet, der findes i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling, er ikke benyttet af Wegener (se dennes A. S. Vedel, 2. Udg. S. 150, Not. 19). Af Slutningen deraf er et Facsimile meddelt som Prøve paa Mogens Madsens Haandstil i mit Skrift: Om den historiske Kritik.
- 2) Uden Tvivl Fru Inger Oxe, Enke efter Jørgen Brahe til Tostrup.
- 3) Den afdøde Rigshofmester Peder Oxe.
- 4) M. Niels Hvid, Biskop i Lund.
- 5) Beate Bilde, Tyge Brahes Moder.

gratiæ, quod communicassem. De mea effigie quod respondeam, vix quicquam habeo, qui si inter doctos numerari debeam, in extrema certe parte censebor, & studiosus nominari malo, quam doctus. Interim tui in me animi propensionem ac benevolentiam singularem lubens agnosco. Equidem effigiem habeo Gemperlini nostri opus. Est et apud nos pictor, qui facile imitaretur, verum hic cum morbo diutino conflictatur, ut operam suam nobis præstare minime possit. Ubi conualuerit, forte mittam effigiem, ut tu tibi habeas, non ut aliis exteris communicetur. Quid enim opus? — Urbium Helsingburgi, Coronix, Lundix, atque Malmogix descriptionem Machabæo nostro ad sollicitam hujus & crebram petitionem misi ante mensem vel circiter. Jam autem scripsi ei, tibi ut descriptam communicaret primo quoque tempore. Opus est rude et tumultuarium. Verè tamen perscripta sunt, quæ novi in his civitatibus memorabiliora. Solum Benedictinam apud nos Bibliothecam omisi. Hæc a M. Benedicto seniore apud nos Canonico, quo olim præceptore in Græca lingua usus fuerat Doct. Hemmingius, instituta est anno ante mortem eiusdem altero. Mortuus est autem Benedictus anno d. 1583, ætatis 83. Quod descriptionem illam tantopere vrserit Machabæus, eo id factum, quoniam Abbati Lundensi (qui nunc nusquam est in rerum natura nisi forte in Utopia) scripsit Bruno iste Coloniensis, petens sibi eiusmodi aliquid communicari. Brunonis literas misit ad Machabeum dn. Henricus Rantzouius, mihi Machabæus, suis adiunctis in eam, quam nunc dixi, sententiam, vt voto scilicet satisfaceremus boni viri, nos Abbates Ringstadiensens Lundix præsentis, ille verus Abbas, ego tantum nominatus. Nam nec id forte te latet¹⁾. Brunonis litteræ etiamnum apud me servantur. Verum de his sat multa.

¹⁾ Se foran S. 91-2, hvad Mog. Madsen selv meddeler om dette Forhold.

Ego si qva in re, vir Clariss., tibi tuisve gratificari pos-
sim, plane tuus fuero *κίσει καὶ χρίσει*. Socerum tuum
V. Clariss. una cum vtriusque vestrum conjuge salutamus
ego & mea, nunc puerpera per Dei gratiam, perquam
reverenter et amanter. Bene vale. Lundiaë 18 Febr. 87.

T.

Amanter etiam Dn. M.

Magnus M.

Hegelius ex me & vxor-

Th. L.

cula mea saluebit.

Udskrift: Reverendo & Clariss. Viro eruditione, pru-
dentia et pietate præstanti, Dn. M. Andreaë Welleio,
Ecclesiæ Ripensis Decano digniss., Domino meo et Amico
reverenter colendo.

Den Afskrift af Mogens Madsens Beskrivelse af de
skaanske Byer, som omtales i foranstaaende Brev, er vist-
nok netop den, som vi endnu have, og det er heldigt, at
den er bevaret, da den er ikke saa lidt udførligere end
det Uddrag af samme, som Braun optog i Theatrum
urbium.

Det her benyttede Haandskrift, der vel ikke er For-
fatterens eget, men dog en samtidig og paa en enkelt
Undtagelse nær korrekt Afskrift, findes i Kgl. Bibl., Gl.
kgl. Saml. 2336. 4to, sammen med en Del topografiske
Notitser vedrørende de skaanske Provinser, samlede af
M. Anders Sørensen Vedel og for en Del skrevne med
hans egen Haand, Forarbejder til det store topografiske
Værk over Danmark, som Vedel samlede Materiale til,
dels ved at indhente Meddelelser fra andre, dels ved selv
at rejse omkring i Landet og gjøre Optegnelser, men som
han desværre — ligesom saa meget andet, af hvad han
syslede med — aldrig blev færdig med eller fik lagt
sidste Haand paa¹⁾. Som det bedst ordnede Stykke i

¹⁾ Mere herom findes hos Wegener, Efterretn om And. Sør.
Vedel, 2. Udg. S. 149—50, 158—60, hvor ogsaa det oven-
nævnte Hdskr. er benyttet.

disse Optegnelser kan nævnes en kortfattet Beskrivelse over Halland og en Del af Skaane. skreven med en os ubekjendt Haand. Som en Prøve af dette Arbejde kan hidsættes Optegnelserne om Aarsted Herred i Sønder-Halland, og vi vælge netop dette Stykke, fordi det indeholder en Stedfæstelse af det berømte Sagn om Hagbard og Signe, der yder et Supplement til den lange Række af lignende, som findes i Sv. Grundtvigs Udgave af Danmarks gamle Folkeviser I, 258 ff.

Aarsted herrit.

1. Aarsted centrum. 2. Asager. 3. Drengse. 4. Kroxrød. 5. Slynge. 6. Efftre. 7. Wesige. 8. Askyme. 9. Abel. 10. Skree. Fraa Aarsted thil Asager $\frac{1}{2}$ m. y sudoest. Thil Drengse 2 m. wdj noerdoest, grendser landemercke. Kroxrød 2 m. $\frac{1}{4}$ noerdoest. Slynge $\frac{1}{2}$ m. sudsudoest. Efftre $\frac{1}{2}$ m. sudwest. Wesige $\frac{3}{4}$ m. wdj nør. Askyme $\frac{1}{2}$ m. y noernoerdoest. Abel $\frac{1}{4}$ m. wdj øster. Skree $\frac{3}{4}$ y wester.

Herregaarde.

1. Sanderup wdj Aarsted $\frac{1}{4}$ fraa kircken y noer.
2. Hiulebiergh wdj Abel, huoes kircken.

Imellem Asager och Aarsted er enn høy med sammenborne steene, kaldit Haborgs høy, och der huoes klippen, huor hand bleff hengt. Sax. lib. 7. Seiersbiergh der huoes, och sud west fra Asager kircke er en monument, Signis sal kaldit. Moerekier sudwest fraa Aarsted, quorum omnium mentionem facit Saxo.

Huoes Asager wid en alfar wey staar tre store høye steene, meer end 2 mends høye. Paa den ene en trøyeborgh eller skioeld wdgraffuen, thil huad ihukommelse wiste ingen. Sigis och, att som Aarsted er, skulde werit Axelsted, som Saxo neffner. Aarsted à remulis; der haffuer gaait enn fioer ind y gamle dage, och er der funden acker wdj deris enge; er nu fløt thil Falkenbiergh.

Fluij.

1. enn aa gjør skilsmøsse mellem Aarsted herrit och Halmsted herrit.

2. Falckenbiergh aa gjør skilsmøsse mellem Nørre Halland och Syndre Halland, kommer aff Suerrige, och løber østen for Lynby, noerden om Wesige och wester och synden for Falckenbiergh.

3. Efftte aa kommer aff thuende greene: 1. aff en sø wid Kroxred kircke och Drengsø wdj Drengse, løber noerden och synden om Sletagre, synden for Quidbilde mellem Reffuinge och Gedinge. 2. aff en mose y landemercke, synden om Wesige, østen om Asager, imellem Gedinge och Slynge, imellem Slynge (huor den kommer sammen) och Efftte.

Det betydeligste Stykke i den her omtalte Fascikel er dog den latinske Beskrivelse af de fire vigtigste Byer i Skaane, der her skal meddeles. Paa forreste Blad er med en Haand fra Slutn. af 17de eller Beg. af 18de Aarhundrede skrevet: „Author hujus descriptionis est Magnus M., Th. L. Occasionem ipse in epistola ad M. A. S. W. Lundia anno 1587. d. 18 Februarij data explicat“. Det er altsaa det ovenfor meddelte Brev til Vedel, hvortil denne Oplysning støtter sig, og næppe vil nogen bestride Rigtigheden af denne Bemærkning om Forfatteren, skjønt han ikke selv har sat sit Navn paa Skriftet.

.

Ciuitatum quarundam Schaniæ breuis
descriptio.

DE HELSINGOBURGO.

Helsingoburgum Schaniæ ciuitas est mari-
tima, arce æditissima insignis. Urbem
Helsingorum hanc nominat Danicarum
rerum scriptor Saxo Grammaticus lib.
XIII. et Helsingum oppidum lib. XV.

Sita est hæc ciuitas in ipsis penè faucibus et ad
fretum, per quod in eum, quem Codanum sinum ap-
pellat Plinius (Nat. hist. lib. IIII. cap. XIII.) illabitur
Oceanus, vbi traiectus est ex Schania in Sialandiam
Insulam breuissimus. Germani vulgò nominant Den
Sunt. Id nomen sinum propriè significat Danis, vt
est maris sinus siue recessus. Et Danis quidem ea
pars sinus illius Ørsund appellatur. Sinus autem to-
tus, Mare orientale. Porrò Freti seu angustiarum
earum latitudo est vix vnus miliaris Germanici. Quo
loco quæ sit poli eleuatio ex eo æstimari potest, quod
Fretum hoc quinque tantum miliaribus Germanicis
versus Boream ab Haffnia distat, Regni Metropoli,
cuius nota est tum latitudo, tum longitudo.

Orientalem Maris ripam tenet Helsingoburgum, quemadmodum Helsingora vnâ cum Croneburgo, Arce Regia et longè magnificentissima, occidentem.

A Septentrione in Austrum porrigitur ciuitas, longior quàm latior, monte nimirum perquam ædito, qui huic imminet ad orientem, obstante, quo minus in latum etiam extendi possit.

In huius medio Templum est, Virgini olim Deiparæ dedicatum, non magnificum quidem illud (ex cocto enim tantum lapide exstructum visitur) amplum tamen inprimis et excelsum, cui turris adiecta est altior aliquanto, vniuersum autem ædificium eiusmodi planè, vt et gratiam quandam habeat, quod decenti simplicitate commendatur, et copiosa luce in eo perfundantur omnia.

Nusquam plura quàm hic antiquæ nobilitatis Danicæ ad parietem Templi septentrionalem depicta videntur insignia, sepultis in eodem Templo, præter alios viros præstantes, non ita pridem Dn. Johanne Schowgardio de Schowgard, consiliario olim Regis Frederici II. et Regni Senatore, prudentia et generis Nobilitate clarissimo, et Dn. Sthenone Bilde de Vandaas, quem præter antiquam Nobilitatem excellens quoque decorârat eruditio, ex quibus ille sub annum Domini 1580, mense Julio, in fata concessit, hic autem anno 1586. pridie Epiphaniarum Domini naturæ debitum soluit, hemiplexia, qua diutiuscule laborârat, extinctus.

Non procul à templo prætorium est ad austrum, vnâque forum, in quod merces suas quotidie ferè conuehit frequens vicinia, puta frumenti varia genera, boues, agnos, anseres et cætera id genus, atque adeo

quicquid ad victum videtur necessarium, ita quidem, vt et Helsingorensibus transmarinis, aliisque emere volentibus, eadem sufficiant. Nam Helsingorensibus mercimonia eiusmodi, tum propter Aulam Regiam, quæ frequenter Croneburgum commeet, tum propter hospitum, mercatorum potissimum exoticorum, ante omnia Belgarum, Anglorum, Scotorum, quotidianam ferè frequentiam, sunt pernecessaria, et in hac ciuitate libera. In qua præter mercatum hunc quotidianum, quo ciuium potissimum ac vicinorum seruitur commodis, alij duo anniuersarij, alter in medio Quadragesimæ, quam vocant, alter sub Dominicam Palmarum dictam, sic celebrantur, vt non ex Dania tantum, verumetiam ex peregrinis et procul dissitis regionibus huc commeet maxima hominum multitudo, comportatis eodem exoticis etiam mercibus haud paucis, vt vix in vlla panegyri Daniæ vel hominum sit vel mercium frequentia maior. Ex mercibus tamen in hisce nundinis frequentiores sunt equi ac boues venales, quorum distrahendorum caussa hæ primitus sunt institutæ.

Oppido toti, quâ in longum patet, Mons imminet, vt antè dictum, ad orientem, præruptus admodum ac æditus, cuius fastigio, super solidissima caute, arx imposita est longè munitissima. Hæc ab Helsingis (hij Sueciæ populi sunt. quorum patria Helsingia) sub ipsam olim Natiuitatem Seruatoris Christi in carnem, Frothone III. Daniæ rege, vel circiter, extracta memoratur, à quibus quidem Helsingis et nomen inditum tum arci, tum ciuitati, adde et ei, quæ trans fretum est Helsingoræ. Id autem nomen sonat non tam oram, seu extremitatem, quod videri alicui possit. quàm arenam Helsingorum. Est quidem illa extrema

Sialandiæ versus ortum æstium vel Boream pars, vbi sita Helsingora est cum arce Croneburgo: Verum veteri Danorum lingua Øre arenam sonat propriè, cuius est etiamnum circa Helsingoram copia, longiori tractu in mare procurrens, idque non admodum profundum, à qua verisimile est nomen factum et ciuitati et freto vicino, quod à Danis appellari dixi Ørsund, quasi dicas arenæ fretum vel sinus. Et flexus, vbi nunc arx est Croneburgum, olim dictus est Ørekrog, quasi arenæ flexus, ab eadem nimirum arenæ copia.

De tempore extractæ arcis Helsingburgensis circumferuntur barbari quidam versiculi duo, qui sic habent:

Tempore natalis Christi turris capitalis
Helsingburg struitur, velut in scriptis reperitur.

Quod ad antiquitatem attinet oppidi Helsingburgensis, certò sciri non potest, priusne arx extiterit, an oppidum, vel simul vtrumque. Illud certum, inter vetustiores Schaniæ, imò et Daniæ totius ciuitates, vulgò numerari quatuor hasce: Treleoburgum Schaniæ, quod à tribus leonibus, Insigni Regni Daniæ, nomen inuenit, Scanoram item, cum Lundia, et, de quo nunc agitur, Helsingoburgum, vel ex Saxone constare videtur, qui historiæ suæ lib. XV. de Waldemaro I. loquens et loci eius mentionem faciens. vbi nunc est Helsingora, littus tantum Sialandiæ nominat, quod ab Helsingo oppido vocabulum tenet. Hæc enim sunt Saxonis verba. Qui paulò antè in eodem libro, paucis interiectis, per Helsingum oppidum, quod idem sic nominat, Helsingoburgum solummodo intelligit. Quid autem opus littus dicere, si eo tum tempore vel arx

ibi fuit, vel oppidum? Sed ad arcem redeo Helsingoburgensem.

Ea sanè perampla est, vt per se ciuitatula videri possit, in cuius medietullo Turris quadrata, et ipsa ampla admodum atque inprimis edita, contignationum seu interstitiorum sursum versus (quæ Tabulata vocantur) complurium, ad miliaria aliquot procul sese spectandam exhibet nauigantibus et alijs. Hanc turrim duplex ambit murus, alter proximè cingit eandem; qui autem remotior est, arcem totam vnâque ædificia complectitur quamplurima, quotidianis eorum, qui arcem tenent, vsibus accommodata. Murus exterior, qua parte plagam respicit orientalem et aquilonarem, fossa cingitur sic satis profunda, quòd is locus minus videatur natura munitus, quàm latus occidentale. Id enim magis est præruptum seu arduum et natura inaccessum.

Fuit hæc arx multorum Regum olim sedes, vbi et comitia quædam Regni celebrata sunt, vt cum aliàs, tum initio gubernationis Erici VI. cui Kleppingo postea cognomen fuit, sub annum d. 1260. ad diem IX. Martij mensis, et conuentus inibi habiti, maximè quando negotium Danis cum Suecis vicinis, aut inter Suecos ipsos pax per Danos constituenda, quod factum est et anno d. 1310. quando conuenientibus Helsingoburgi Rege Daniæ Erico VII. Menwed dicto, et fratre huius Christophoro, Birgero item Sueciæ rege, et huius fratribus Erico et Waldemaro, tum Gerardo Holsatiæ comite, et Henrico duce Megapolensi, composita est omnis inter Birgerum et fratres eiusdem controuersia. Meminit huius Johânes Gothus historiæ Sueonum et Gothorum lib. XX. cap. XIX.

Moritur in eadem arce et Christophorus III. Daniæ Rex anno à Christo nato 1448. in qua quidem is arce frequentius tum solitus erat commorari.

E regione arcis versus Meridiem coenobium olim erat eorum, qui Dominicani sunt dicti, non incelebre, postea mutata per Daniam Religione planè dirutum, vnâ cum tribus alijs templis parochialibus: Petri, Clementis et Olai, vicinis, tum et sacello Crucis recens extructo, quod oppido adiacebat ad austrum. Jam campus, vbi Troia fuit. His enim locis ne vestigia quidem vlla hoc tempore apparent ædificiorum alioqui sumptuosiorum.

Protulit olim Helsingoburgum præstantes aliquot viros eruditione insignes, ex quibus aliqui hodie viuunt.

Illud penè præterieram concilium aliquando prouinciale in hac ciuitate celebratum, præsidente Archiepiscopo Petro eius nominis secundo, sub annum à nato Christo 1345. mense Maio, quo tempore id, præter reliqua, vt præcipuum et maximè memorabile, omnium Episcoporum et aliorum conuenientium suffragiis sancitum, vt si quem contingeret Episcoporum ab aliquo potente pelli extra prouinciam (huiusmodi autem iamtum aliquid factum meminerunt plerique, circa Johannem Grand Archiepiscopum, ante annos circiter 20. post totidem annorum exilium in Gallijs mortuum, vt taceantur interim alij nonnulli Episcopi, quorum non fuit dissimilis fortuna) reliqui de ope ferenda solliciti essent. Singulis autem certa tum pecuniæ summa mandata fuit pro suæ cuique dioeceseos amplitudine et reddituum annuorum quantitate. Et hæc quidem de Helsingoburgo sint dicta.

DE CORONIA.

Ab Helsingoburgo distat Corona et ipsa maritima (quam vulgo Landiscronam dicunt, id sonat terræ seu prouinciæ vel regionis coronam) miliaribus Germanicis plus minus duobus et dimidio versus austrum.

Hæc ab Erico VIII. Daniæ Rege primum condita est, sub annum à Christo nato 1413. cum prius eo loco pagus fuerit, Sæbye søndre o: australis dictus, cuius adhuc appellationem platea quædam in hac ciuitate retinet, incolis dicta Sæbye gade o: platea Sæbye.

Quam Landoram appellat Saxo lib. XIV. de Erico IV. et Waldemaro I. horumque gestis verba faciens, ea non ciuitas fuit, sed longior quidam, vt Saxo ipse loquitur, arenæ tractus à continenti littoris in mare procurrens. His enim penè verbis vtitur Saxo. Nec facile est dicere, sub quonam Schaniæ littore is fuerit tractus, hicne vbi Corona nunc est. an alibi.

Vicinus est vrbi ad orientem fluuius, dimidio tantum miliari ab vrbe distans: hic in Meridiem fluens, ac in mare sese exonerans, cursum nonnihil flectit ad Aquilonem, marique mixtus Coroniam præterlabitur, ac portum efficit, vastissimarum etiam nauium capacitatem, quo non est alius per Daniam magis commodus aut oportunos. Ea res occasionem præbuisse videtur condendæ hoc loco ciuitatis.

Vallo ac fossis cingitur Corona, arcemque adiunctam habet, cuius fundamenta à Christiano III. Daniæ Rege iacta primum sunt anno Domini 1543. vel circiter, paucis post annis peracta eiusdem ædificatione. Haud parum momentum ad victoriam attulit

Christiano portus Coronensis, cum patre defuncto, de regno is dimicaret aduersus seditiosos et comitem Oldenburgicum. Hic enim, vrbe occupata, tutam admodum reliquo belli tempore stationem habuere huius naues. Quæ res videtur et portum et ciuitatem sic regi victori commendasse, vt postea arcem quoque hic locandam duxerit.

Quo loco nunc arx sita est, olim coenobium erat Carmelitarum, quibus sub ipsa huius ciuitatis quasi crepundia in Daniam introductis, domicilium hîc primum statuit Ericus VIII. vrbis conditor.

Portæ ciuitatis versus meridiem et mare tres sunt: totidem etiam, qua vrbs continentem spectat. Orientalis vna, altera septentrionalis, tertia occasum æstiuum respicit et Corum seu Argesten, quæ à vicina platea Sæbye nomen obtinet. Per has multum quotidie rerum venalium inuehitur, earum potissimum, quas regio seu prouincia vicina producit. quemadmodum per portas maritimas. quæ nauigijs in portum apporantur ex varijs Europæ regionibus. Liuonia, Prussia. Pomerania, et ciuitatibus Germaniæ maritimis, Hollandia item, et Anglia ac Scotia, tandemque ab extrema Noruagia, et alijs locis infinitis. Nunquam autem vel mercium vel hominum in hac ciuitate frequentia maior, quàm circa solstitium æstiuum, quando mercatus in ea exercetur longè maximus.

Erat non ita pridem in finibus Gothiæ et Hallandiæ ciuitas Engelholmia, Christierni II. Regis auspicijs condita, sub annum à nato Christo 1516. vel circiter, nunc pagus, à Corona versus arctos et septentrionem distans miliaribus Germanicis IIII. ab Helsingoburgo verò versus ortum æstiuum et Boream

tribus tantum. Hæc à paruis initijs, breui admodum tempore, mercimoniorum vsu ac ciuium industria in mediocrem creuit magnitudinem, et reliquis per Schaniam oppidis haud leue damnum inferre est visa. Oportuno enim loco ad Rhynam amnem percelebrem, haud procul ab eiusdem ostio, vbi is sese in mare exonerat, sita erat, vnde facillima esse potuit, quemadmodum in alias regiones occiduas et septentrionales, ita et in Hollandiam nauigatio, quæ ab Holmensibus exercebatur acri nimis ac indefesso studio. Necesse autem habebant Hallandi pariter et Gothi ac Sueci, si qui Helsingoburgum aut Coroniam proficisci vellent cum mercibus, per Holmiam iter facere, vbi hodie etiamnum pons est præaltus fluuio instratus, qui quicquid apportabant mercium, id ferè totum ab Holmensibus velut interceptum coëmebatur, confluentibus eòdem ijs quoque, qui meridiem versus habitantes, Helsingoburgum prius aut Coroniam vel ad alias ciuitates viciniore mercandi causa commeare soliti fuerant. Holmiæ enim et sua vendebant carius, et si quid emendum erat, id plerunque viliori precio venibat. Atque hîc tum, salua ciuitate, præter quotidiana mercimonia, vnus erat mercatus anniuersarius et longè frequentissimus. Junio mense ferè medio, quando B. Bothulphi festum celebrari solitum fuit, cui diuo Templum Holmense erat consecratum. Cum autem passim quererentur et Coronenses et Malmogenses et Helsingoburgij de interceptis hoc modo mercibus, et commoditatibus suis interuersis, resque ad harum vrbium interitum spectare videretur, siquidem Holmensibus permittenda essent consueta his mercimonia, gliscenti malo obuiam eundum ratus Christianus III. Holmensibus omnibus Coroniam migrare

iussis, ciuitatem in pagi formam redegit. mercatumque illum anniuersarium percelebrem vnâ Coroniam transtulit anno Domini 1547.

Non pocul à porta maritima orientiori forum Coroniæ est peramplum, iuxtaque prætorium magnificè extractum. Et circa forum, quemadmodum passim in vrbe tota, maximè versus portas septentrionalem et orientalem, priuatorum ædificia sic satis splendida.

A foro versus septentrionem non longo spatio Templum est vastæ magnitudinis et templo iuncta turris præalta, ex lapide cocto constructa omnia, fundamento excepto. Frequentissima huc confluere solet singulis ferè diebus ciuium multitudo ad audiendas conciones et alia pietatis exercitia. Neque nunc alius est in hac vrbe Sacrorum locus, præter Nosocomium in ea platea, quæ ad portam ducit orientalem, vbi non minus sacra fiunt, quam in ipso Templo, concionibus publicis in eo habitis omni die dominica et quinta quaque feria, ad quæ quidem conciones audiendas similiter tota confluit ciuitas, maximè qui in vicinia habitant.

In hoc Nosocomio permulti aluntur ægroti ac pauperes ciuium potissimum liberalitate et beneficentia. Neque enim certos annuos prouentus hij habent, quilibus gaudent alia quædam passim per Daniam Nosocomia et Ptochodochia maiorum liberalitate dotata.

Præter Templum et Nosocomium, præterque illud, de quo prius dictum, Carmelitarum Coenobium. erat olim Coroniæ Fanum D. Gertrudi sacrum, ad portam maritimam mediam. in quo ante mutatam apud Danos religionem sacra et supplicationes fieri solebant D. Gertrudi credo, vel, fiducia intercessionis huius, Deo.

quò nauigantibus secunda contingeret nauigatio et hospitium commodum. Olim enim hæc diua de conuenientibus hospitij prospicere peregrinantibus putabatur, cui ob id hoc hauddubiè loco templum olim erectum, vt huic vota facerent nauigantes, portum Coronensem vel ingressi iam vel ingressuri. Admodum enim difficilis est in eum aditus propter angustiam ostij latentis sub aquis et paucis noti, per quod in portum nauigatur.

Verum hoc tempore ne rudera quidem apparent neque templi huius, neque etiam habitationis Antonitarum, quæ ad portam olim erat ciuitatis tertiam maritimam occidentaliorem, aut sacelli diui Nicolai. quod huic versus septentrionem erat, et quidem hæc in ciuitate ipsa. Sed nec Olai etiam, aut Georgij, quæ erant extra oppidum sita ad Boream. Omnia enim hæc solo iam æquata sunt.

In hac ciuitate iudicia aliquando exercebantur ab eo, qui Iudex appellatur generalis per Schaniam, quæ iudicia postea iterum Lundiam translata sunt, vbi prius. vt in Metropoli Schaniæ, solita erant, quod hodie etiamnum fit, exerceri. Ad Lundiam transeo.

DE LUNDIA.

Hæc à Corona versus Ortum sive Subsolanum tribus distat miliaribus Germanicis, estque mediterranea, quæ, vbi mari proxima est. miliari tantum vnico ab eo distat.

Sedes hæc olim erat Archiepiscopalis inde vsque ab anno D. 1104. et temporibus Asceri I. Archiepiscopi ad introductam Christiani III. ætate religionis mutationem.

Quando fuerit. et à quo, vel à quibus condita. nunquam in historijs legitur. Nam qui Anglos conditores agnoscunt. appellatione sola moti videntur, quæ communis est huic cum Angliæ Metropoli; Germani enim vtramque civitatem Lunden nominant. Dani hanc suam sua lingua Lund, quod nomen saltem Danicè significat, vel sylvam. Qui Latine volunt id quicquid est appellationis exprimere, nunc Lundam reddunt, nunc Lundiam, nonnulli etiam Lundas numero multitudinis, vt Athenas. Londinum vel Lundinum pro Lundia nouæ sunt appellationes et Danis inusitatae.

Fama quidem est, Anglos olim in hanc oram Schaniæ, et quidem Lundiam, mercimoniorum caussa confluxisse frequentes, vbi emporium tum fuisse dicitur longe celeberrimum, multò ante conditas Malmogiam et Haffniam. Verum id ad ea potissimum tempora referendum censeo, quibus Angliæ etiam imperarunt Daniæ reges. Ac fuisse olim inter Anglos et Danos commercia mutua, frequentesque in Daniam commeasse Anglos, vel illud argumento esse poterit, quod Angli fuerunt eorum nonnulli, qui et primi per Daniam semina iaciebant Euangelij. et postea in hac gente religionem profitebantur et propagabant Christianam. Ex Anglia certè in Daniam adduxisse scribitur S. Canutus Rex Bernardum illum, qui Olaum pariter Trugoti filium Norugiæ regem et huic cognominem Sueciæ regem baptizauit, quem et Lundia (quæ haud dubiè ciuitas tum erat percelebris) sepultum scribit Saxo. Crantzius etiam Lundia Episcopum hunc facit. quamuis id perperam. Et Anglus erat Gothebaldus à Suenone primo sub annum Christi circiter 1000. in Daniam adductus, quem quidam

Scaniæ Episcopum fuisse memorant. Sed et id falsò. Et Vilhelmus episcopus Roschildensis Anglus erat natione. Eginus item et Richwaldus, primi apud Lundenses, quorum Saxo meminit, episcopi. Ailnothus quoque, qui S. Canuti Regis et filij huius Caroli Flandriæ comitis passionem ac exitum perquam tristes scripto complexus est, Anglum se fatetur ipse, et annos 24 in Dania versatum scribit.

Itaque commercia quidem cum Danis habuisse Anglos certum est, verum ex eo mox non sequitur, ab his Lundiam conditam, vel ab Angliæ Metropoli denominatam, utrum peruetus sit Londinum Angliæ, cuius etiam in Phrotone I. qui nonus erat Danorum rex, apud Saxonem fit mentio. Illud extra controversiam est, inter vetustissimas Daniæ ciuitates censi Lundiam. Ac sciendum, circumferri inter Danos de Lundia antiquitate rithmos quosdam peruetustos, in hunc modum:

Den thid Christus lod sig føde,

Stod Lund oc Schanør i fegreste grøde.

Quorum verborum sententia est: Christo nascente floruisse Lundiam et Scanoram. Est autem Scanora Schanæ ciuitas vetustissima, nunc penè vicus, tribus tantum à Malmogia miliaribus distans versus Ortum Brumalem.

Vallo ac fossis olim cingebatur Lundia, cuius erant 3 tantum portæ: Septentrionalis, quæ hodie appellatur porta S. Olai, propter Templum D. Olai, quod olim ad hanc portam erat: et latæ plateæ porta, à platea, quæ ad hanc rectâ ducit. Altera Orientalis, porta S. Martini dicta, ab eo quod in vicinia illa erat templo, à quo plateæ quoque nomen inditum. Tertia Meri-

dionalis, quæ rubra dicitur, et Malmogiam ducit. Harum portarum etiamnum extant vestigia, ijs enim adhuc locis rudera relicta sunt. Vallo autem diruto (quod quando vel ex qua occasione sit factum, haud facile est dicere) non per tres tantummodo, sed per plures etiam, puta sex vel septem nunc vias, cuius patet in vrbem introitus.

Plurima olim erant in hac vrbe templa. et quidem parochialia non pauciora viginti duobus, inter quæ primas semper tenuit ædes Laurentiana Cathedralis, in meditullio fermè ciuitatis sita, vasta et inprimis magnifica. Ex secto enim lapide constructa est, et plumbeis laminis tecta tota, cuius exædificatio Suenone I. Rege (qui sub annum D. 1017 mortuus putatur) cæpta, ab Eginno tandem huius loci primo omnium episcopo, et proximo huius successore Richwaldo, accedente opera et studio S. Canuti Regis, perficitur, dedicatione peracta anno Domini 1085. XII. Kalend. Junias, h. e. ante Canuti Regis cædem anno proximo. Quo tempore collegium etiam Canonicorum primum institutum est, ecclesia et ecclesiasticis ab rege Canuto dotatis quam liberalissime. De qua re Saxo lib. XI.

Initio Canonici non vltra nouem fuere, quibus præpositus erat additus, reliquorum velut antesignanus. Sequentibus autem temporibus hic numerus sic auctus est, crescentibus etiam per maiorum liberalitatem redditibus annuis, vt præter prælatos, quos vocant, quatuor. Præpositum, Decanum, Archidiaconum et Cantorem, Canonici extiterint numero ad 24. Vicarij longè plures. Quamuis autem, mutata per Daniam religione, missarum sublata sunt solennia vnâ cum

cantu et ceremoniis sanctorum cultum respicientibus¹⁾, tamen et collegium ipsum saluum manet, bonis omnibus sub eorum administratione relictis, qui Prælati dicuntur et Canonici atque Vicarij, et cantionum quotidiana sunt exercitia non multum ab antiquitate et pristinis ritibus variata, nisi quod, vti dixi, sublata est diuorum inuocatio.

Est in hoc primario Templo Lundensi. sub ipso Choro, quàm latè is patet, hypogæum, quemadmodum Saxo id nominat, cryptam hodie vocant, vbi olim non minus quàm in ipso templo sacra fiebant. In hoc (vt Saxo ait) hypogæo Bernardus ille Anglus, de quo superius diximus, quiescit, incertum tamen hodie, qua hypogæi parte.

Birgerus, qui erat ex Archiepiscopis Lundensibus. per Pontificem Romanum consecratis et confirmatis, postremus, idemque inter Archiepiscopos numero XXVI. anno altero ante mortem (obiit autem is anno domini 1519) horas B. Virginis in hac crypta à se reparata singulari diligentia instituit quotidie decantandas, additis ad sustentationem eorum, qui sacris illis operarentur, redditibus haud pœnitendis. Hic cultus non cessat totus. Reditus interim quemadmodum alia Collegij bona ab ijs tenentur, quibus id per Regem conceditur.

Templo versus Austrum adhærent sacella duo, alterum orientalius Dionysio dicatum, et à Carolo Archiepiscopo XIII. extractum anno d. 1327. vel paulo antè. Alterum magis ad occidentem, Georgij vulgò dictum, quod à Petro Lyckio Archiepiscopo XXII. conditum, Erico VIII. Rege, non minus celebre est.

¹⁾ Den foreliggende Afskrift har: cultuum respicientibus.

quàm Carolinum illud, seu Dionysianum, nisi quod Dionysianum pro Schola nunc est Theologica omnibus eo ad audiendum publicum et ordinarium Theologiæ professorem confluere volentibus.

Eidem Templo ad occasum iunguntur Turres excelsæ duæ, similiter ex secto lapide, quemadmodum et templum ipsum, constructæ. In harum altera Campana olim erat, Marialaura dicta, à Maria nimirum et Laurentio, diuis præcipuis, quorum patrocinio commendata erat. et tuta fore credebatur Lundia. Hæc magnitudine sua longè excellit Nolam eam, quæ Erfordiæ est ob capacitatem celebris, quod testari possunt. qui vtramque viderunt et mensi sunt. Verum hæc Lundensis incautius aliquando pulsata, cum sui quadam parte finderetur ac rimam duceret, vt sonum reddiderit inconuenientiore, nec vsui amplius esse hîc posset: comminui eam Rex Fridericus II. curauit, atque Croneburgum transferri, anno d. 1577. Ex qua postea duæ aliæ non contemnendæ magnitudinis Campanæ fusæ sunt, quæ nunc Croneburgi visuntur suspensæ.

Porro vt Mariælauræ hoc loco mentio fieret, parum id videri poterat necessarium, quod hæc ablata nunc sit, nisi de ea sparsa iam olim fuisset per exteras Regiones fama celebris. Nemo enim ferè superioribus temporibus Lundiam commeauit vnquam seu antiquitatis studiosus, seu alioqui nouas et inusitatas ac mirandas res cognoscendi cupidus, qui non et hanc vel viderit vel videre desiderârit.

Ad horologium venio Laurentianum, in quo est, quod obseruare fortè conueniat. Non distinguit quidem illud, sono peculiari edito, horas singulas per te-

tradas siue quadrantes, quod faciunt alia quædam per Daniam horologia, et idem hic fieri non magno negotio posset; nec etiam (quod in Belgio passim vsitatum) præludia ostentat musica, quoties horæ seu mediæ seu peractæ dandum est indicium, quibus rebus affici solent, quasque mirantur plebei ac vulgus hominum. Aliud autem quiddam est in automate eo, quod magis mirentur ac ament docti. Situm est horologium in inferiori Templi parte, qua in Turrim ascenditur australem, vbi Tabula parieti affixa visitur quadrata, oblonga, vtcunque magna, circulis aliquot variorum colorum distincta, quorum qui maximus est diametrum habet pedum circiter 8. In qua quidem Tabula, per certos eius rei indices, et annus currens et mensis ac septimana, dies quoque singuli ac horæ singulæ, in quibus agunt homines, monstrantur liquidissimè, eo etiam indicato, si festum celebretur, seu fixum seu mobile. Docetur item, quis luminarium solis ac lunæ motus, quæque horum in Zodiaco loca diebus singulis, et ad se inuicem habitudines. Et foris quidem in dicta Tabula hæc spectantur. Intus autem machinis quibusdam ad id fabrefactis res agitur. Quibus illud additum est veluti *πάρεργον*, sed et id arte factum, vt quoties publicè signum datur horæ elapsæ, supra Tabulam ipsam, qua Templum spectat, duo concurrant simulachra (equites dixeris cataphractos) quæ tot sese ictibus petunt, quot signa dat Nola maior in Turri suspensa, quæ horam indicat. In hac ipsa Tabula est id quoque magis fortè mirandum, *πάρεργον* tamen, in medio, velut in throno, collocatum est simulachrum virginis Deiparæ, sinu tenentis infantem. Ad latera huic ostia duo. Ante pedes velut Theatrum semicir-

culi forma, arcu huius spectatoribus obuerso. Intus machina cum simulachris trium Magorum, quorum singulis singuli sunt famuli additi. Machina mota, ad eius, cui hoc negocium datum est, arbitrium, prodeunt simulachra. Ante alias quidam veluti caduceator mirabundus, gladio vibrato pulsat ostium, quod sinistrum est virgini. Eo aperto, ordine proceditur, simul Buccinis duabus sonantibus, quas inflare videntur quæ iuxta vtrinque collocata sunt totidem Buccinatorum simulachra. Qui primus est Magorum, magnifico et planè Regio prodit per Theatrum incessu. Ad virginis simulachrum vbi ventum est, reuerenter ad hanc versus inclinat sese Magus, velut adorabundus, moxque conuersus progreditur, sequentibus alijs. Faciunt idem reliqui Magi, secundus et tertius. Famuli, quorum singuli singulos sequuntur dominos, immoti procedunt, nulla edita erga virginem reuerentiæ significatione. Horum postremus iterum intrò receptus ad suos, ostium, quod virgini dextrum est, post se claudit, ita quidem, vt et clarior quidam sonus eo ocluso ad aures spectantium perueniat, quibus id iucundum spectaculum est.

Quod ad horologium attinet, cum in eo ars eluceat præcipua, facile arguit, Maiores rerum Mathematicarum fuisse haud inexpertos. Est enim id opus minimè nouum, quamuis certò non constat, quando vel à quo aut quibus autoribus id fuerit confectum.

Præter horologium, de quo iam dictum. Altare quoque in æde Laurentiana media spectatur perquam magnificum, recens tamen sub annum D. 1577. extructum, haud exiguis Ecclesiæ sumptibus. procurante id Nobilissimo Viro, Domino Hilario Grubbe, Tutore et

Ecclesiæ præposito, eodem Regni Danici Cancellario ac Senatore prudentissimo, non ita pridem anno 85 ad XIX. Nouemb. diem Haffniæ extincto. Est autem altare marmoreum totum, peramplum et altum, ex marmore partim candido partim nigro, versicolore etiam nonnullo, artificiose admodum ordinato atque polito, expressis in eodem, præter alias quasdam effigies, imaginibus Regis Friderici II. et Sophiæ coniugis, horumque insignibus. Mediam Tabulam occupant simulachra Saluatoris et discipulorum XII, mensæ velut assidentium, eo ritu, quo in prima sacrosanctæ cœnæ celebratione consedissee leguntur illi, subscriptis verbis institutionis cœnæ illius, prout apud Euangelistas leguntur, quorum omnium et Pauli similiter ac Petri, Mariæ quoque matris Domini, et Laurentij Martyris effigies iuxta collocatæ visuntur. Ac de Templo Laurentiano sat multa, nisi fortè scire quis desiderat, numquibus id alijs altaribus, præter nouum hoc, vel nunc sit, vel olim fuerit insigne. Quorum item hominum hîc extent sepulchra.

Altaria sanè hic quamplurima fuisse certum est, quorum nunc vix apparent vestigia, in ea præsertim templi parte, quæ infra Chorum est, in quam nunc conueniunt sacris operaturi Euangelij doctores et horum auditores seu Ecclesia tota. In crypta autem et sacello inferiori aliisque nonnullis locis obscurioribus, quæ ab hominibus non frequentantur, areæ nonnullæ, verum paucæ admodum, relictæ sunt, vnâ cum simulachris suis, situ et squalore obsitis atque neglectis. Solum altare maius dictum, quod in choro est, suum adhuc retinet ornatum, more propemodum antiquo, ad quod tamen hodie nullum fit sacrum. Ad nouum

enim illud infra Chorum altare cœna administratur Dominica bis septimanis singulis, diebus nimirum Dominicis et quinta quaque feria. Quod ipsum etiam Coronæ seu Landiscroniæ fit atque Malmogiæ, quemadmodum alibi passim per Daniam, in ciuitatibus præsertim celebrioribus.

Monumenta siue sepulchra in Templo pariter Laurentiano et sacellis adiunctis, tum Archiepiscoporum, tum Nobilium et aliorum præstantium hominum, qui propter loci celebritatem sibi hic sepulturas elegerunt, plura sunt. In crypta omnium magnificentissimum Birgeri Archiepiscopi. In choro et quidem in ipso muro ad Aquilonem, Andreæ, Archiepiscopi IIII. In sacello Dionysiano Caroli fundatoris. In Georgiano Petri Lyckij, Archiepiscopi XXII. Johannis Laxmanni XXIII. Tuonis XXIII. et Brochstorphij XXV. Lagonis item, atque Auonis Brahorum, hominum militarium ac nobilium. In templo ipso Esgeri Julij, Archiepiscopi XIII. Petri XV. Nicolai XVII. Magni XVIII. Jacobi Gerardi XX. et Achonis electi tantum, ac Torberni Bildij, in quo desiit Archiepiscopatus, suffectis Superintendentibus, ex quibus hic etiam quiescunt Wormordius, Palladius, Asmundius, vnâ cum prælatis Ecclesiæ nostra memoria defunctis, Henrico Bruckenhoffio Decano, Holgero et Baltazaro Archidiaconis, et Seuero, Iaro atque Vetzelo Cantoribus, vt omittantur interim superiorum temporum Prælati, Canonici atque Vicarij, quorum hic etiam sunt monumenta perquam frequentia. Eodem loci visuntur et Nobilium aliquot sepulchra, vt Trugoti et Holgeri Vstandorum, fratrum, Vincentij Lungij, Hildebrandi Gyldenstierni, Absalonis Wifferdi et Hol-

geri, fratrum, Johannis Myre, aliorumque complurium. Inter quos Fridericus Baro et Burggravius à Dhona, qui in bello Suetico apud Danos submersus interiit, in medij Templi pavimento sepultus est, cum alijs aliquot Nobilibus Danis et Germanis in proximo bello extinctis, quorum Epitaphia parietibus affixa sunt, sepulcra verò marmore strata pleraque. Quo loco et illud obseruandum, non mortuorum tantum Epitaphia parietibus affixa, verumetiam multorum, tam Danorum quàm Germanorum, insignia in pariete potissimum australi depicta conspici, eorum, qui in bello iam dicto Regi militarunt, ex quibus multi hodie etiamnum viuunt.

In hoc Templo Laurentiano, et quidem in Choro ipso, quotannis celebratur Synodus Diœcesana, conuenientibus eò sub solstitium æstiuum prouinciarum præpositis per Schaniam, Hallandiam, Bleckingiam, Listriam et ex insula Boringholm, omnibus, quorum singulis additi veniunt duo ex quauis prouincia pastores. Synodo præsidet, qui Schaniæ nominatur Episcopus seu Superintendens, ad cuius arbitrium, accedentibus præpositorum suffragijs, corrigitur, si quid est vel in doctrina vel moribus Ecclesiasticorum collapsum. A precibus inchoatur hic actus, in quo et orationes recitantur Latinæ ab ijs, quibus hoc datur negotij, de varijs rebus ad religionem ac vitam gubernandam pertinentibus. Tandem precibus etiam ac votis pijs clauduntur omnia.

Contigua est templo versus Euroaustrum seu ortum brumalem Bibliotheca, optimis quibusque auctoribus, Hebræis, Græcis et Latinis, longè refertissima, ad quam studiosis omnibus liber patet accessus. Hic

videre est patrum scripta Theologica et commentarios, Historiæ sacræ et prophanæ scriptores vniuersos, Poëtas, Philosophos, Medicos, Jureconsultos, breuiter quicquid ferè est scriptorum veterum atque recentium. Eam Bibliothecam sic locupletauit suo tempore venerandus senex Benedictus Aruidus Hallandus, Ecclesiæ Lundensis ad annos plus minus LII. Canonicus, idem artium liberalium Magister, qui politioris literaturæ, Græcæ vero inprimis linguæ studiosissimus, optimas artes ac linguas non sine discrimine, regnum iamtum obtinente barbarie, in Schaniam introduxit primus, vt ob accessionem optimorum autorum, quos hic non multo ante obitum, qui in annum incidit Domini 1583. in commune contulit quàm liberalissimè, Benedictina nunc Bibliotheca passim appelletur.

Templo adiacet ad occidentem Schola, triuialis quidem illa, verum celebrior multò, quàm in alijs Schaniæ ciuitatibus, in quibus, quemadmodum passim per Daniam totam, Templis adiunctæ sunt Scholæ. Hic autem Scholarcha semper esse consueuit Magister artium promotus, cui iunguntur hypodidascali quatuor, ex quibus, qui supremus est, Capituli Lundensis constitutione (huic enim incumbit Scholæ et scholasticorum cura præcipua) ex iis esse tenetur, qui artium Baccalauri dicuntur. Reliqui, vt gradu habeantur, plerunque tamen eruditione sunt haudquaquam eo, qui ex quatuor istis summus censetur, inferiores. Hæc sanè Schola multos dedit hactenus non per Schaniam tantum, verum etiam in alijs Daniæ prouincijs, adde et per Sueciam (vnde huc confluere non exigua discentium turba consueuit) sacerdotes, hodie plures etiam datura, nisi constitutione recenti Regiæ Maie-

statis cautum esset, ne quis ordinetur Ecclesiæ Minister, qui non antè in Academia Haffniensi aliquandiu versatus, inde etiam honestum eruditionis adferat ac vitæ testimonium. Templo versus Septentrionem adiacet et curia episcopalis, Archiepiscoporum quondam sedes, post reformatam religionem facta Regia, eaque perampla, olim tamen, cum ab Archiepiscopis habitaretur, longè quàm nunc splendidior.

Versus Meridiem, ab altera Templi parte, forum est, et id peramplum, vnâ cum prætorio. Frequens huc confluit quotidie ferè vendentium ac ementium turba, præterquam quod bis annis singulis tota penè vrbe mercatus celebratur longè frequentissimus, idque sub Ascensionem Dominicam et circa festum Laurentij.

Præter Tempa, de quibus superius dictum, parochialia XXII. nimirum Virginis Deiparæ maius et minus, Martini, Johannis, Crucis, Stephani, Godehardi, Andreae, Botulphi, Clementis, Trinitatis, Petri Apostoli tria, Magni, Jacobi, Olai, Pauli, Thomæ, Michaelis, Nicolai et Cryptam, quæ et ipsa parochialis olim fuit. Erant in ciuitate Lundensi Monasteria mendicantium fratrum duo, alterum Dominicastrorum, orientalius, alterum autem Franciscanorum, magis vergens ad occidentem. Horum duorum hoc tempore vix apparent vestigia. Reliqua sunt alia duo, alterum Benedictinorum, ordinis Cluniacensis, quibus Abbas olim præfuit, omnium Sanctorum dictum, quod extra vallum est ciuitatis, ad septentrionem, alterum Monialium diui Petri, in ipso penè vallo, ad occidentem. Vtriusque adhuc salua sunt ædificia omnia, quæ tamen post defunctos vel exactos aut aliò translatos Mona-

chos et Moniales ab ijs nunc tenentur, vnâ cum bonis eorum ac redditibus haud pœnitendis, quos olim his adiecere Maiores, quibus id, regis indultu, qui bona hæc Monasteriorum liberorum per Schaniam, imò et per Daniam totam, omnia, post explosam religionem pontificiam, occupavit, permittitur.

Restant Nosocomia duo, alterum læprosorum, extra vrbem, versus orientem, Georgianum dictum, alterum in ipsa penè vrbis porta meridionali, quam supra diximus rubram appellari. Domum S. Spiritus vulgò nominant. Vtrumque Xenodochium sub ordinatione est Archidiaconi Lundensis, et bona adiecta habet, ex quibus certus pauperum numerus alitur indies et per annos singulos. Atque hæc sunt, quæ apud Lundenses videntur maxime memorabilia.

DE MALMOGIA.

Malmogia inter recentiores est Schaniæ ciuitates, vtpote anno primum à nato in carnem Seruatore 1320. vel circiter condita, sub ipsa initia gubernationis Christophori II. Daniæ Regis. Eadem tamen nunc penè Metropolis est Schaniæ, idque per mercimonia, quibus inclaruit, ex quo piscatio circa hanc vrbem cœpit esse frequens, Lundia nonnihil remittente de pristina celebritate et claritudine.

Maritima hæc est, à Lundia vix duobus distans miliaribus Germanicis versus Meridiem, à Corona quatuor totis. Incolæ hanc nominant Malmøe, quod Latine redditur Malmogia, vel secundum quosdam Malmogium. Olim inferiorem Malmogiam hanc dictam legimus, ad differentiam fortè pagi cuiusdam vicini, qui à mari remotior, et loco aliquantum editiore

situs, eandem obtinuit appellationem, ita tamen, vt superior diceretur Malmogia, quemadmodum hæc inferior. Danicè: Øffre Malmøe oc Nædre Malmøe. Sublato pago cognomine, cuius nulla nunc extant vestigia, hæc sine additamento nominatur Malmogia, quam Germani sua lingua constanter appellant Elenbogen, quod cubiti formam referat. Anconam posses dicere. Est enim ad hanc ciuitatem maris flexus quidam, quem frequentasse Germanos est verisimile, piscationis olim caussa in Schaniam profectos, etiam ante Malmogiam conditam.

Multis olim immunitatibus donata fuit hæc vrbs, quibus etiamnum gaudet. Illud autem præter cætera peculiare huic consessit Valdemarus Margaretæ pater, Daniæ Rex, quo tempore Schania primum tota potitus est, sub annum Domini 1360. vel circiter, vt à telonij, quod vocant, solutione immunes essent Malmogenses omnes, in quamcunqve Daniæ oram cum mercibus venire his contingeret. Id priuilegium renouauit et confirmauit Ericus VIII. recentioribus illis Schaniæ ciuitatibus, Malmogiæ atque Coronæ (quam posteriorem ipse condidit) fauentissimus.

Arce munitissima insignis est Malmogia, et ædificiorum magnificentia, quæ nusquam sunt per Schaniam quàm in hac vrbe magis splendida.

Quo loco nunc arx est, ad occidentem nimirum ciuitati, olim ædificia quædam erant paulò quam in reliqua vrbe magnificentiora. Curiam dixere, seu habitationem monetarij, Danicè Mynthergaarden. Hæc ab Erico VIII. Daniæ Rege primum extracta anno domini 1434. adiectis ei bonis quibusdam ruralibus, cum in bello Comitiano eam diruissent ciues seditiosi,

iterum à Christiano III. restaurata est, et ad eam, qua nunc spectatur, magnificentiam perducta. Hæc restauratio inchoata est anno Domini 1537.

Qua parte mare et circium respicit Malmogia, muro tota cingitur, portis etiam quibusdam peruio, ex quibus duæ sunt celebratissimæ: altera, qua in arcem itur, altera, qua ad pontem, quo mare insternitur, ad quem appellant minora tantum nauigia, et si quæ cymbæ aut naues actuarie cum hominibus vel mercibus seu Haffnia adueniunt, seu Malmogia soluunt Haffniam nauigaturæ, vt est hoc loco ex Schania in Sialandiam traiectus frequens, miliarium circiter quatuor. Naues autem maiores, seu onerariæ, Holcades dictæ tum Græcis tum Germanis, procul à ponte vel ciuitate consistunt, velut in portu, tolerabili quidem illo, verum non admodum tuto, præsertim flante circio.

Reliqua vrbis pars, versus continentem et austrum, vallo ac fossis probè munita est, paludibus etiam quibusdam tutam eam præstantibus, nisi vbi vel horti sunt (sunt autem circa hanc vrbem frequentes) vel viuaria siue piscinæ.

Portæ hîc sunt præcipuæ: Orientalis vna, altera Meridionalis, quibus et turres impositæ visuntur cum tormentis maioribus haud paucis, quæ ex turribus prominent; tertia porta Occidentalis, non æque frequentatur, vt superiores duæ, nisi cum sub littus Schaniæ exercetur halecum (quas harengas nominant alij) piscatio, quod fit quotannis ferè, inde vsque à Festo Bartholomæi ad Dionysij, per septimanas circiter sex continuas. Est enim hæc porta mari vicinior, eoque per eam sicut per maritimas illas magna passim importatur per id tempus halecum seu harengarum copia,

celeberrimus enim tunc et quotidianus est vrbe tota mercatus, exoticis etiam mercibus quamplurimis in urbem importatis, nauigiorum beneficio, per portas maritimas. Quin et per Orientalem portam ac Meridionalem non hoc tantum tempore, sed per totum alioqui annum, plurimum inuehitur frumenti et aliarum rerum venalium, vt boum, agnorum, equorum, et siquid est generis eiusdem; Foenum quoque et ligna atque carbones, quamuis ligna suppeditant et nauigia. A saltibus enim seu syluis aliquanto remotior est hæc ciuitas.

Media penè vrbe forum est spaciosum admodum, et in eo versus Ortum domus ciuica siue prætorium, amplum inprimis atque magnificum, sub annum à nato Christo 1546. impensis ciuitatis haud mediocribus extractum, diruto prius, quod in ea vicinia erat, et quidem vbi nunc forum est, Monasterio eorum, qui Franciscum suæ sectæ autorem agnoscunt ¹⁾.

Est in medio nunc foro cisterna longè capacissima, quæ per canales et cuniculos quosdam subterraneos eò, ex quodam extra urbem riuulo deducta, ad vsus quotidianos et necessarios omnibus in vicinia habitantibus aquam fundit copiosissimam.

Non procul à foro Orientem versus Templum est, D. Petro Apostolo olim dicatum, spaciosum id inprimis et magnificum, latericium tamen, fundamento excepto, cui ad Occidentem adhæret Turris, imposita ei pyramide perquam edita, laminis partim cupreis, partim plumbeis

¹⁾ Sonnenstein Wendt har i Ny kirkehist. Saml. II, 136—7, Not. 17, paavist, at Forfatteren her har gjort sig skyldig i en Forvexling af Graabrødre- og Helligaands-Klosteret.

tecta tota. Quin et supra Chorum eminet Pyramis, verum priore et angustior multo et humilior.

Hoc templum parochiale est toti ciuitati quamuis frequentissimæ, vnde et plures hic sunt in vna parochia ministri, quàm in alijs per Daniam Ecclesijs parochialibus singulis.

Templo ad Orientem iunctum est Sacellum, non magnum quidem illud, celebre tamen, in quo sacra olim fiebant, nunc idem pro Bibliotheca communi est ministrorum Ecclesiæ illius, qui hic, vti dixi, et plures sunt et hoc tempore eruditionis laude insignes.

Vnicum est etiam in Choro medio altare, nec vllum per totum Templum aliud, exactis mox ab anno Domini 1527. sacrificis Pontificiæ religioni addictis, cum Missarum solennibus. Hæc enim ciuitas omnium prima per Daniam, Lutheri doctrina recepta, Friderico I. rege, publicè professæ est, à pontificia religione abhorrere sese, atque eo tum nomine, et ex eo tempore vicinos etiam Lundenses, Achonem inquam electum Archiepiscopum cum suis complicibus, habuit infestissimos.

Templo adiacet, versus Ortum brumalem, Schola, eaque percelebris, in qua Rector siue Scholarcha vnus est, hypodidascali autem quatuor.

Fuit olim in hac vrbe, quod prius etiam dictum, Monasterium Franciscanorum, vbi nunc forum est, verum recepto Euangelio et explosis, aut vltro potius cedentibus Monachis, in solitudinem redactum id est, ac tantum non solo æquatum ¹⁾.

Si qua alia vel Tempora vel Sacella habuit Malmogia. et nunc planè abolita sunt omnia. Vna re-

²⁾ Se ovenfor S. 281, Not.

liqua est domus Sancti Spiritus dicta, versus portam Occidentalem ciuitatis, vbi alebantur olim Monachi Johannitæ dicti, sed his exactis, non modò manserunt hodieque manent ædificia omnia, verumetiam magis ex eo tempore et ornata sunt ea, et ordinata, institutumque eo loco pro pauperibus et ægrotis commune veluti diersorium, sumptus suppeditantibus ad ædificia pariter extruenda et alendos egenos ciuibus, quorum est res lautior. Neque non etiam hic sacra fiunt et conciones, stato tempore, magna hominum frequentia.

Dedit aliquando Malmogia et præstantes eruditione viros quosdam, inter quos nostra ætate maxime existimati sunt excellere Balthazar Jacobæus¹⁾, Archi-

¹⁾ Baltzer Jakobsen var født i Malmø o. 1522. I Juli 1543 blev han immatrikuleret i Vittenberg (Ny kirkehist. Saml. 1, 467). Her har han muligvis taget Magistergraden; men forøvrigt strakte hans Rejser sig langt videre. Navnlig naaede han ogsaa til Italien, noget der fremgaar af et Skrift, som han efter sin Hjemkomst udgav: Sepulchri facies M. Tul. Ciceronis etc. Hafn. 1559. 4., om hvilket kan henvises til N. M. Petersens Bidrag t. d. danske Literaturs Hist. 1. Udg. II, 97; jfr. min Kbhvns Univ. Hist. II, 400. Den 3die December 1562 blev han forlenet med Archidia-konatet i Lunds Kapitel (Registre o. a. Lande Nr. 8, Fol. 401. 404. 467), som han beholdt til sin Død den 15de August 1585 (Sommelius, De templo Lundensi p. 99). Han var gift med Dorte Dringelberg, der tilhørte en Slægt, som tidligere havde været adelig, men efter Reformationen ikke synes at have holdt sit Adelsskab i Hævd (se om forskjellige Medlemmer af denne Slægt Ny kirkehist. Saml. II, 132—4. 517. Suhms Saml. I, 3, 24. 36. Rørdam, Kbhvns Kirker og Klosters, Tillæg, S. 141. 189. O. Nielsen, Kbhvns Hist. og Beskriv. III, 180. Den paa sidstnævnte Sted omtalte Henrik Dringelberg var det formodentlig, som den 5. Marts 1585 blev forlenet med et Vikariat i Lund, Skaanske Reg. 1, 480). Af M. Baltzer Jakobsens Børn kan nævnes Datteren Birgitte († 10. Aug. 1590, 31 Aar gl.), gift med

diaconus Lundensis, et Vetzelius Palæmonius ¹⁾, Cantor, quos ambos antea dixi Lundiaë sepultos. Dedit et M. Hilarium, bonarum artium apud Haffnienses olim professorem publicum ²⁾. Et Dauidem atque Jacobum Cellios fratres ³⁾, quorum vterque artium magister erat, Dauid quoque Lundensis ecclesiæ Canonicus, non ita multo antè piè in Domino defunctus, idem vita longiore longè dignissimus.

Hæc visum est de 4 ciuitatibus Schaniæ, Helsingoburgo, Corona, Lundia atque Malmogia breuiter velut delibare, pleniori tractatione ijs relicta, quibus et plus ocij ad eam rem suppetit, nec ingenium deest aut iudicium.

M. Thomas Villumsen, Kannik i Lund; samt Sønnen Constantin Baltzersen, der i en ung Alder, 7. Okt. 1575, fik et Vikariat i Lund og 16. Novbr. 1583 et Kannikedømme smst. I December 1584 blev han under Navnet „Constantinus Balthasarus Dringeberg Lundensis Danus“ immatrikuleret i Rostok (Daae, Matrikler over nord. Studerende ved fremmede Universiteter, S. 101), hvor han formodentlig har taget Magistergraden. Han døde den 6. Marts 1602 (jvfr. Personalhist. Tidsskr. IV. 129).

- ¹⁾ Blev 21. Marts 1562 af Kongen stadfæstet som Kantor i Lunds Kapitel. Døde 16. Okt. 1583.
- ²⁾ Se min Kbhvns Univ. Hist. I, 603—5.
- ³⁾ M. David Thomesen (Cellius) blev 18. Febr. 1564 forlenet med et Kannikedømme i Lund, der var ledigt efter Peder Dringelberg. Døde 1578. (Jvfr. Er. Lætus, Res Danicæ, p. 493). Om Broderen se Kirkehist. Saml. 3. R. II, 225—6.

Statuta Synodalia

qvotqvot a reformata per Daniam reli-
gione et recepto Christi Evangelio
edita extant

in Dioecesi Lundensi

sub Episcopis Wormordo, Palladio, Ty-
chico et Albino,
in ordinem digesta et certis distincta
capitibus

per

Magnum Matthiam S. L.

Anno 1594.

Fil Kundskab om Sæder og Skikke i ældre Tid. navnlig i alt, hvad der berører Kirken og det kirkelige Liv, ere de Synodalmonita, som Superintendenterne eller Biskopperne meddelte ved de aarlige Landemoder, en righoldig Kilde. Allerede fra det romersk-katholske Tidsrum have vi enkelte Synodalstatuter, der ere af megen Vigtighed i kirkehistorisk og kirkeretlig Henseende. Saadanne synes dog kun udstedte ved enkelte særlige Lejligheder, med mange Aars Mellemrum¹⁾. Efter Reformationen blev der dels fra Tid til anden holdt Møder af Superintendenterne, som da, undertiden i Forbindelse med Universitetets theologiske Professorer, vedtog Statuter, der gjaldt hele den danske Kirke²⁾. dels begyndte enkelte af Superintendenterne at udstede aarlige

1) Se Thorkelin, Samling af Danske Kirke-Love, Kbh. 1781. Statuta Provincialia, Statuta Sinodalia etc. Ad exemplar Parisiense MDXIV (ed. Thorkelin) Havn. 1778. Statuta Synodalia Domini gratiosi Roschildensis (Haun. 1517), paany trykt i Ny kirkehist. Saml. III, 266—91. — For Sverig har man en interessant Samling: Statuta Synodalia veteris ecclesiae Sveogothicæ, post celeb. M. a Celse ed. H. Reuter-dahl. Lundæ 1841.

2) Særlig kan nævnes Møderne i Kjøbenhavn 1540, i Antvorskov 1546 og i Kjøbenhavn 1555. Statutterne fra disse Møder findes trykte i min Udgave af danske Kirkelove fra 1536 til 1683, I, 151—60. 247—60. 460—78.

Synodalmonita til Præsterne i deres Stifter. I det 16de Aarhundrede er det dog kun fra tre Stifter, at vi have saadanne Monita, nemlig fra Sjælands, Fyns og Skaanes Stifter. Forhandlingerne paa Roskilde Landemode 1554—1613 ere af nærværende Udgiver meddelte i Ny kirkehistoriske Samlinger II, 443—511. IV, 358—406. V, 23—62, og have allerede ydet forskellige Forfattere Bidrag til Skildring af Sæder og Skikke i det 16de Aarhundrede. Af Forhandlingerne paa Landemodet i Odense i samme Tidsrum ere Brudstykker trykte paa forskellige Steder, navnlig hos Bloch, Den fynske Gejstligheds Historie I, 34—49, i Suhms Saml. II, 2, 143—8, og i sammes Nye Saml. II, 1—2 H. S. 190—1. Her skal nu meddeles en lignende Samling for Lunds Stift, der dog adskiller sig fra ovennævnte derved, at det ikke er en kronologisk, men en efter Realordenen bearbejdet Samling, som Biskop Mogens Madsen foranstaltede af sine fire evangeliske Forjængerers Synodalmonita. Dette for-tjenstlige Arbejde blev siden ved Afskrifter udbredt i Stiftet til Vejledning for Præsterne i deres Embedsgjer-ning, hvorfor ogsaa flere gamle og gode Haandskrifter have staaet os til Raadighed ved Udgivelsen. Saaledes i Univ.-Bibl., Donat. Var. 125. 4to, i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 3187. 4to, Ny kgl. Saml. 1201. 4to, og Kallske Saml. 504. 4to¹⁾. Ved Trykningen er det førstnævnte Haandskrift nærmest lagt til Grund. Det er meget nitid udstyret, skrevet med to forskellige Hænder, hvorved den Retskrivning, der er fulgt i den første Del deraf, noget afviger fra den, der følges i Slutningen. Enkelte Unøj-agtigheder ere rettede efter de andre ovenfor nævnte Haandskrifter.

¹⁾ Dette Hdskr. har tilhørt „Johannes Andreæ, pastor Eccle-siarum Tyelse et Klaxtrup“, en Søn af den theologiske Professor, Dr. Anders Lauritsen (Roskilde), se min Kbhvns. Univ. Hist. II, 619.

Ved Udgivelsen er for at spare Plads enkelte Monita udeladte, der næsten ere ordrette Gjentagelser af tidligere meddelte, ligeledes nogle Konciliebestemmelser fra Oldtiden eller den tidligere Middelalder, som navnlig Biskop Tyge Asmundsen af og til føjede til sine Synodalmonita, mere som lærd Sirat, end fordi de i den givne Forbindelse yde meget Lys. Hvor ved Slutningen af et Monitum ikke findes noget Navn eller Aarstal, hører det i Regelen sammen med det følgende.

Det er neppe rimeligt, at Biskop Mogens Madsen har haft til sin Raadighed alle de Synodaler, som hans fire Forgjængere have udstedt. Fra den første af dem, Lektor Frants Vormordsen, har han saaledes kun Monita fra de to Aar 1544 og 1551, medens vi dog vide, at denne Superintendent har udstedt flere, og da navnlig i Aarene 1546 og 1548 ¹⁾. Det er kjendeligt, at Fr. Vormordsens Monita (særlig fra 1544) have en fra hans Efterfølgeres noget forskjellig Karakter. De ere tungere i Sprog og skarpere i Indhold. Man mærker, at mange Levninger af Papismen endnu fandtes i Stiftet, og at det laa ham alvorligt paa Hjerte at faa dem udryddede. Fra Aaret 1544 findes ogsaa et Par Monita udstedte af Mester Anders Jensen Ljung, Sognepræst i Malmø og Provst i Oxie Herred. Dette tyder paa, at enkelte Provster, som dertil følte aandeligt Kald, i den første Tid efter Reformationen fandt Anledning til lignende Formaningcr til Præsterne som dem, det senere særlig var forbeholdt Superintendenterne eller Biskopperne at udstede.

M. Niels Palladius har, som det synes, 1553, og vel ogsaa senere, benyttet Monita, som hans Broder, D. Peder Palladius, har forsynet ham med. Dette fremgaar

¹⁾ Se min Udgave af Danske Kirkelove I, 284. II, 13—5. Heller ikke de sammesteds, I, 395—97, meddelte Synodalia af M. Niels Palladius — rimeligvis fra Aaret 1554 — ere benyttede af M. Mogens Madsen.

nemlig af den Lighed, der er mellem de af den førstnævnte udstedte Monita og de sjælandske omtrent fra samme Tid. Ogsaa M. Tyge Asmundsen har fundet det rigtigt, de første Gange han præsiderede ved Landemodet i Lund, at benytte Monita, som Peder Palladius 1558 havde meddelt Præsterne i Sjælands Stift¹⁾.

For øvrigt give disse Synodalia Anledning til den Bemærkning, at forskellige Kirkeskikke, som i det 16de Aarhundrede brugtes i den danske Kirke, nu ere afskaffede, medens de tildels endnu findes i den svenske Kirke, f. Ex. Præsternes Husforhør over Ungdommen, Anvendelsen af Hallelujah i Liturgien, Christmesse i Julenatten (hvilken sidste Skik dog i nærværende Synodalier forbydes). Indgangsbøn ved Gudstjenesten synes ikke at være brugt; derimod sang Præsten „Introitus“. Fra den romerske Kirke havde den Skik forplantet sig, at Altergang især fandt Sted Jule- og Paaskedag. I dette og andet, hvori Afvigelse fra vor Tids Kirkeskikke fandt Sted, maa man imidlertid ikke se Ejendommeligheder for Lunds Stift, da man ogsaa i den øvrige danske Kirke vil finde Spor af de samme Skikke i det 16de Aarhundrede.

¹⁾ Se Ny kirkehist. Saml. II, 453—60. De Stykker deraf, som ere optagne i den følgende Samling af Synodalia, give Texten i en korrektere Form, end den haves i den eneste mig bekendte Afskrift af Ped. Palladius's Monita fra Aaret 1558.

Caput Primum. Synodaliū usus et varietas et
differentia.

Synodaliū duo sunt genera; alia enim dogmatica sunt, alia paedagogica se politica. I. Dogmatica dicuntur proprie decreta de locis doctrinæ cœlestis contra Hæreticos. II. Paedagogica autem sive Politica ad vitam et mores ministrorum verbi Dei, ad disciplinam Ecclesiæ, et ad ritus propter ordinem et decorum in Ecclesia institutos spectant. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

Caput 2. De vocatione Ministrorum Verbi.

1. Pastorum vocatio.

Quando aliqua Ecclesia caret fideli pastore, mox sine ulla mora conferat se eo Præpositus, et post ardentem invocationem, cum ædilibus et parochianis agat de idoneo verbi ministro consequendo. Deinde cum electis pastoribus juxta Ordinationem Regiam procedendum est. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Post obitum ministrorum verbi dissentiunt Parochiani sæpe de vocatione. Quare interdictum sit, ne

clancularie fiant vocationes per septem aut plures, sed post maturam deliberationem et preces ad Deum factas, præsentem Præposito et consentiente, eligatur minister.

Adesse autem Præpositus debet in electione. ut regat suffragia Rusticorum. Qvod si ei non obtemperaverint, discedat re infecta, et Superintendenti causam in scriptis mittat.

Quia autem compertum est, multos exercere Symoniam, et precario per munera et pollicitationes illegitime intrare ad Ecclesiæ ministeria: Quidam item promittunt Rusticis suos agros et prata, etiam condonationem decimarum, ut recipiantur: Sciant tales Symoniaci, se duros juramentum Superintendenti, se nullis prohibitis mediis usos fuisse pro impetranda vocatione. Si quis autem depræhensus fuerit talia designasse, non approbetur, sed tanquam indignus rejiciatur. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Vocatio ministrorum verbi ita a Præpositis gubernanda est, ut nec nimis festinetur, nec diutius protrahatur, quam par est. Utrunqve nocet Ecclesiæ. Si enim nimis festinetur, publicæ preces pro conservatione ministerii intermittuntur, et sic occasio laicis levius de ministerio sentiendi præbetur. Si autem vocatio longius producta fuerit, dissensiones circa eam, absque omni dubio, metuendæ sunt. Qvare ex usu fore videtur, ut Præpositus Superintendentem inprimis de vacante Ecclesia per nuncium conductum certiorrem faciat, et sic demum juxta Ordinationem Regiam processum in vocatione observet. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

Non concedimus permutationem fieri inter mini-

stros verbi propter externa qvædam commoda: Neque licitum erit sacerdotibus de una in aliam commigrare Parochiam et suam deserere Ecclesiam¹⁾: Sed unusquisque maneat in vocatione sua, in qua vocatus est, donec ob aliquam evidentem necessitatem et propter peculiaria aliqua Spiritus Sancti dona cum consensu magistratus Ecclesiastici ad aliam vocationem eligatur. Et leges terræ hoc approbant, qvæ sic sonant: Bønder maa ey Prest vrage, och ey maa hand wden theris vilge skillis wed dennom.

Pastor Ecclesiæ suam resignans vocationem ex temeritate avt levitate sine gravi cavssa, ad aliam avt eandem in hac diœcesi non recipiatur intra breve tempus, nisi id fiat cum consensu Superintendentis, Præfecti et totius Synodi. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Vocationem propriam deserere et aliam pingviorem expetere, sine Superintendentis consensu, minime est annitendum. Qvi contra fecerit, ab officio ad triennium suspendatur. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Crimen perturbati ordinis committunt etiam isti, qvi Ecclesiasticam aliquam functionem non juxta Dei verbum et Regiam Ordinationem, sed pro sui capitis temeritate rapiunt, invadunt atqve usurpant, nimirum neqve vocati ad eam legitime, neqve ritè, videlicet Spiritus Sancti invocatione, sacrosancta lectione, exhortatione, et Presbyterii manuum impositione ordinati, nimirum violenti avt furaces Ecclesiarum invasores, de qvibus in Evangelio dicit Dominus: Qvi non intrat per ostium in ovile ovium, ille fur est et latro: Et nemo, inquit, usurpet sibi honorem, nisi qvi voce-

¹⁾ Sognestrygere (tilføjes i Randen af nogle Hdskr.).

tur a Deo tanquam Aron. Qvomodo enim prædicabunt, inquit Apostolus, nisi mittantur, secundum qvod scriptum est: Qvam speciosi pedes annunciantium pacem, annunciantium bona, ut scias, deformes et abominandos esse illorum pedes, neqve pacem, hoc est Evangelium Domini nostri Jesu Christi, prædicare posse, qvi non missi, hoc est, recte et legitime ordinati post electionem et confirmationem debitam, solenne prædicandi munus obire et Sacramenta administrare avdent avt præsumunt. Tales atqve ejusmodi solent hactenus forensia tribunalia etiam ultricibus flammis perdere et extingvere, ne qvavis ardelio avderet Sacerdotalem honorem et dignitatem ad se propria temeritate vindicare: Currebant, inquit Dominus per suum Prophetam, sed ego non mittebam eos. loqvebantur, id est, prædicabant, sed non ex ore Domini cordis sui visiones loqvuntur isti. Fran. Worm. in Syn. An. 51.

2. Vocatio Sacellanorum et Diaconorum.

Non eligatur a Pastore comminister ullus avt ædituus sine consensu Superintendentis et Præpositi.

Mortuis Diaconis in Parochia aliqva Civitati vicina habitantibus, Præpositus admonebit Episcopum et Præsidem, ut e Schola petatur Diaconus. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Electio Diaconorum fiat cum consensu Præpositi et Episcopi, a qvo examinari et confirmari juxta Regias literas debent, idqve in locis a Civitatibus remotioribus. Si qvi avtem ex Scholis constituentur æditui in vicinioribus parochiis, id qvoqve fieri debet cum consensu Superintendentis et Præpositi, nisi modera-

tores Regias literas (quod crimen est læsæ Majestatis) conculcare voluerint. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Nullas contractus literas ratas esse volumus inter Pastores et Sacellanos, nisi Superintendens eas suo chirographo et appensione sigilli approbaverit, idque ut contractus sit ratus et firmus. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Omnis contractus, qui vel inter Pastorem et Comministrum, vel Comministrum et Viduam fit, sine Superintendentis requisito consilio et consensu, non solum revocetur, sed digna pœna decernatur, ne ex ministerio verbi mercatus fiat, et ne graventur nimis, qui succedunt in locum Pastoris. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Literæ vocationis a Pastore vivente Sacellanis ob fidelitatem in officio præstitam concessæ, et a rusticis approbatæ, mortuo Pastore renovabuntur. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

Nullæ dentur vocationis literæ Diaconis, quales dari Pastoribus solent, sed maneat auctoritas vocandi Diaconos penes Pastorem, salvo interim jure Superintendentis et Præpositi. Ex rusticis, si qui erunt ad vocandum admittendi, soli admittantur Tutores. Nic. Alb. in Syn. An. 87.

Caput 3. De Officio Pastorum.

1. De doctrina seu concionibus habendis.

Ut minister rite docere possit, ante omnia certam sacræ scripturæ lectionem sibi proponat, et doctrinam locorum communium adjungat, ut certam teneat Reli-

gionis Christianæ formam, et vitet inutiles quæstiones, de quibus verbum Dei nihil diserte pronunciat.

Ad hanc rem unusquisque sibi libros in ordinatione Regia præscriptos comparet, ut cum in visitatione a Superintendente interrogatus fuerit, veras de singulis partibus doctrinæ responsiones dare possit.

Publicas suas conciones minister perspicue ordinet et instituat, et in certos locos materiam propositam redigat, qui cum scopo textus quammaxime congruunt, nec quicquid in buccam venerit, temere affutiat, sed certum docendi modum ex verbo Dei perpetuo sequatur.

Urgeat diligenter inter cæteras doctrinæ partes articulum justificationis, et ipsum simpliciter et fideliter tradat, ut unusquisque perspicue agnoscat, qua in re justitia Christiana sit posita.

Habeat imprimis Pastor sui gregis curam, nec unquam vel docendi tempus intermittat, vel ædituum aut alium quempiam ad functionem Ecclesiasticam non ordinatum vel examinatum admittat, nisi velit publice coram tota Synodo accusari. Cum autem gravis aliqua necessitas impellit, potest vicinus pastor ad hoc officium vocari, ita tamen ut propter hanc occupationem a proprio ministerio non cesset. Nemo autem facile propter quamcunque causam alterius operam postulet, nec longius ab Ecclesia sua discedat, nisi viæ causa antea a Præposito cognita fuerit.

Unusquisque dum docet, doctrinam suam ad ædificationem accommodet, et more prophetico et apostolico utiles admonitiones, exhortationes, objurgationes et consolationes extruat, ut homines ad veram poenitentiam excitentur, atque veram consolationem ex verbo

Dei percipiant. Abstineat quoque Pastor ab omni maledicentia, quæ Ecclesia plus turbatur, quam ædificatur. Damnet etiam nonnunquam, data occasione, phanaticas opiniones et quascunque superstitiones cum verbo Dei pugnantes, ut in Ecclesia doctrinæ puritas retineatur, et omnis prophanatio evertatur. Tych. Asm. in Syn. An. 61 et 62.

Sanæ doctrinæ ex verbo Dei nobis incumbendum est, atque instandum, ut pro officiis nostris illustremus singuli gloriam et gratiam Domini nostri Jesu Christi, adversus omnem hypocrisin et impietatem. Quare justitia fidei in Christo absque omnibus vel operibus vel meritis nostris perpetuo atque sedulo populo inculcanda est. De bonis operibus diligenter commonefaciendus est etiam populus, exhortandus quoque, sed ita, ut discat nulla esse opera nostra, quamvis bona, quæ nos coram Deo justificare queant; sed quæ duntaxat sunt bona imputative (ut sic loquar) dum ex fide in Christum fiunt, secundum Dei verbum. Sunt enim aliud nihil, quam testimonia, fructus, signaque et argumenta verè credentis in Christum, h. e. bonæ arboris, hominis inquam justificati, Deoque grati per fidem in Christum Jesum Dominum nostrum. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Contra abusum imaginum diligenter prædicandum est, ut primum ex cordibus hominum auferatur, deinde et apud tutores Ecclesiæ per occasionem instetur, imagines auferant et exportent, præsertim eas, quibus vel fit genuflexio, vel alius idolotaticus cultus exhibetur. Nic. Pall. in Syn. An. 55. Pet. Pall. in declaratione Ordinationis.

Qui hactenus conciones ex postillis legerunt, post

hunc diem memoriter concionari discant, ac caveant, ne sine justo ordine et fructu auditorum, quicquid in buccam venerit, proclament. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Inveniuntur in quibusdam locis seniores Pastores, qui ob infirmitatem ex libellis concionantur. Item et juniores, qui pigritiæ se dedere, et ex Postillis legunt conciones. Senioribus mandatum sit, ut aut Sacellanum alant, aut ab officio suspendantur; juniores autem, ut aut studeant suis concionibus memoriter proponendis, aut prorsus ab officio deponantur. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Corrigant Pastores suam ignaviam et studeant suis concionibus, ad ædificationem Ecclesiæ, nec ex Postillis Danicis nuda verba sine spiritu populo proponant. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Pastores non debent ex libro vel Postilla recitare explicationem Evangelii, nec permittere Diaconis, ut recitent. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Priventur officio, qui semper ex libro verbatim concionari præsumunt, nihil præterea præmeditati. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Diligens sit minister verbi in censura morum, nec tantum taxet illa atrocia delicta, homicidium, veneficium, adulterium etc., verumetiam communiter grassantia, ebrietatem, commessationes, nocturnas choreas, usuras, luxum vestium. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

In civitatibus diebus dominicis et aliis festis haudquaquam omittantur matutinæ et vespertinæ conciones. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Nunquam intermittantur consvetæ preces Ecclesiæ pro ministerio, pro omni gubernatione, pace,

afflictione etc. ne orandi studium, Pastorum quorundam oscitantia, fiat languidius. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Nunquam intermittant Pastores orationem pro Ecclesia, personis Ecclesiasticis, Magistratu et pace, reliquisque rebus, concione finita, recitare.

Nulla concio diebus Dominicis se extendat ultra horam, sic ut sacrum duabus horis finiri possit. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Attente considerandum Pastoribus, cuinam Religioni addicti sint auditores, et an non extranei quidam, imprimis Batavi vel Scoti, sese immiscuerint cœtibus Ecclesiasticis, diversam a nostra religionem professi. Itaque ematur et in singulis templis pariter affigatur, semelque in anno publice e suggesto recitetur edictum Regiæ Majestatis recens editum et typis excusum, de præcipuis capitibus Religionis Christianæ, quæ nostra profitetur Ecclesia, repudiatis erroribus et corruptelis. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

2. De tradendo Catechismo.

Velim Parochos omne a vobis, Venerandi Dn. Præpositi mihiqve in Domino Fratres amantissimi, audire et discere, deinde vos ab illis omnibusque nobis peculiariter ac serio exigere, ut perpetuo, diligenter atqve fideliter populo Catechismum claris verbis et apertis, distincte a sacra concione, e suggestu proferamus atqve recenseamus, ad minus singulis diebus Dominicis, idqve semper servata eadem forma atqve tenore verborum. Nam si potest sæpe auditam vocem tandem referre sturnus, quî non discat populus referre suum sacrosanctum Catechismum, si eum populo per-

petuo inculcas? Cujus aliquando vel nullus, vel exiguus admodum et rarus usus fuit in illa Papistica Ecclesia, sed neque ille inconspurcatus adjecticiis phanaticorum hominum commentis et preculis. Hinc est, quod videmus tam densam caliginem, adeo horrendam cœcitatem, tamque palpabiles tenebras. in ea hominum (quamvis doctorum et sapientum) colluvie. Dominus noster Jesus liberet atque servet suam Ecclesiam ab id genus cœcitatis atque tenebrarum portentis. Amen. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Nulla ratione negligendus nobis est Catechismus, sed fideliter semper et continue a Dominicalibus concionibus e Suggesto populo recensendus, ne ignorantia in Verbo Dei, quantum populo scire necessum est, nobisque illum docere possibile, nobis imputetur. Dolenda certe res, quod invenias sexagenarios, qui ne suum Pater Noster noverunt quidem recte recensere, ne dicam 10 Domini Præcepta. Certe hæc veteris Idolatriæ et superstitionis Sacrificiorum culpa est. Fr. Worm. in Syn. An. 51.

Declaratio Catechismi singulis diebus Dominicis post explicatum Evangelium in Ecclesiis ruralibus nunquam negligatur, sub privatione officii. Priventur etiam officio, qui semper ex libro verbatim concionari præsumunt, nihil præterea præmeditati. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Nunquam Pastores ruralium Ecclesiarum post concionem et recitationem totius Catechismi simplicem alicujus partis Catechismi expositionem negligent, sed certam exponendi rationem sequantur, ut rudiores partium Catechismi summam interroganti reddere possint.

In singulis quoque partibus quæstiones eas trac-

tent, quæ potissimum cognitu sunt necessariæ, absque subtili et arguta disquisitione: ut in doctrina legis, quid lex, an quisquam legem Dei impleat, quatenus lex abrogata, quis legis usus etc. Atque sic in reliquis partibus eandem rationem observent.

Quia in tradendo Catechismum æditui negligentiores esse solent, suarum partium existiment Pastores, certis anni temporibus, juventutem rusticam examinare, defectus corrigere, et serio totam Catechismi doctrinam proponere, ne quid in hac simplici doctrina vel omittatur, vel perperam contaminetur.

Parentes sedulo admoneantur, non solum a Pastore, sed etiam a Præposito in visitationibus, ut de liberorum institutione sedulo cogitent, ne cum Dei contumelia salutaris illa educatio et Regiæ Majestatis Ordinatio contemptui habeatur.

Refractarii, contumaces et inobedientes apud Præsidentem Regium accusentur, ne nimia impunitate et licentia alii ad similem contumaciam invitentur.

In examine puerorum observentur ingenia, ut ii, qui literis idonei videantur, præceptoribus parentum voluntate commendentur, et ab ineunte ætate in literis instituantur. Tych. Asm. in Synod. An. 61.

Parentes, qui non adducunt suos liberos ad templum æstivo tempore ad discendum Catechismum, propter inobedentiam, quam præstant Ordinationi Regiæ et Constitutionibus Synodicis, ad Sacram Synaxin, priusquam emendationem promiserint, non admittantur. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

Ut servetur aliqua disciplina pro juventute, utile erit, ut ipsi Pastores rurales quatuor anni temporibus juventutem in Catechismo examinent.

Quia multi inveniuntur Pastores, qui toto anno intermittunt Catechismi doctrinam, quam juxta Ordinationem singulis diebus Dominicis post explicationem Evangelii deberent proponere: admoniti sint Ministri Verbi, ut in Civitatibus ad matutinam concionem tribuant Catechismo dimidiam horam. Ruri vero post expositionem Evangelii itidem dimidiam horam, sub pœna privationis ab officio. Nic. Alb. in Syn. An. 87.

Catechismi explicatio nunquam diebus Dominicis in ruralibus Ecclesiis, post explicatum Evangelium Dominicale, negligatur. In Civitatibus aut matutinis concionibus aut quatuor temporibus fieri id debet. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Ruri singulis diebus Dominicis, maxime per æstatem, pars aliqua Catechismi, post Evangelium, explicetur, addita pro conclusione brevi illa expositione ex Catechismo Lutheri. Novissime omnibus ceremoniis subjungatur Canticum: Gud Fader wdi Himmerig etc.

Catechismus in oppidis quater per annos singulos explicetur a Pastoribus, idque septimanis illis, in quas incidunt feriæ olim dictæ quatuor temporum. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Singulis diebus Dominicis Catechismum recitent Pastores adjuncta semper partis alicujus explicatione; nec segnes sint in tradendo Catechismo Diaconi. Nic. Alb. in Syn. An. 84.

In Catechismo tradendo fideles sint ac diligentes Pastores. Nic. Alb. in Syn. An. 85.

3. De Sacramentorum administratione.

Sint circumspecti Pastores in Sacramentorum administratione, ne quid præpostere committant aut

irreverenter cum scandalo infirmorum. Nic. Alb. in Syn. An. 84.

1. De Baptismo.

Baptizentur pueri inter Alleluja et Nu bede vi thend Helligaand. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Baptismus in Ecclesia administrator, non urgente necessitate. Nic. Alb. in Syn. An. 83.

Sit Parochus diligens in admonendo ac dehortando, ne quid fiat, unde Deus offendatur, et Sacrum Baptisma contaminetur et blasphemetur, videlicet ne infans, nondum perfecte in lucem editus, avt tantum pars ejus aliqua protensa baptizetur, sed nec domi etiam baptizentur pueri, nisi extreme de vita periclitentur. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Baptismi ratio secundum Ordinationem servanda est, atqve lectiones et preces omnes apud locum baptismi sunt recitandæ.

Urgeatur nonnunquam Regiæ Majestatis mandatum de numero susceptorum (ut vocant), ne nimium quorundam avariciæ concedatur, qui ex hoc officio etiam lucellum quoddam captant.

Ubi infantes domi baptizati sunt, agant ministri verbi secundum Ordinationem, nec exorcismos adhibeant, sed tantum preces et gratiarum actiones, secundum tenorem in Ordinatione præscriptum.

Non negligenda est admonitio ad finem baptismi de honesta baptizatorum educatione et institutione, ut adultiores facti de stipulatione hac cogitent, et usum baptismi sui meditentur.

Baptismus infantis propter convivium minime protrahi debet, sed admonendum est rude vulgus, ne sic consuetudini pareat, ut infans baptismo spoliatur.

Baptizentur pueri statim post lectam Epistolam et cantatum Allelujah; et lectiones cum precationibus, quibus in Baptismo utuntur, non ad januam templi, sed apud Baptisterium recitentur. Item non debet vinum infundi calici post communionem et dari infanti eo die baptizato, ut quidam faciunt. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

In Baptismo puerorum, cum plures simul (ut fit in civitatibus et populosis parochiis) infantes Baptizate sacro abluendi adducuntur, omnia quæ sequuntur ea verba: Dominus custodiat introitum tuum etc. singulari numero ad quemvis infantem baptizandum fieri debent. Auditaque primi infantis abnegatione et confessione, statim is aqua baptizetur. continuo addita votiva precatione, quæ annexa est: Thend almegtigste Gud, vor Herris Jesu Christi fader etc. Baptizato primo, accedat secundus infans, et cum ipso fiant omnia, quæ prius, inchoanda ab illo loco: Forsager du Dieffuelen etc. usque ad finem ritus Baptismi.

Denudentur avtem pueri caput et humeri ad minimum, nisi infirmitas infantis (cujus salus in Baptismo quæritur) id impediatur.

Peragatur avtem Ceremonia Baptismi post lectam Epistolam, finito Alleluja: peracto Baptismo canat Ædituus cum Ecclesia: Nu bede wi thend Heligaand.

Quia avtem nobis innotuit, quosdam Pastores domi suæ detinere infantes suos, alienatos a lavacro regenerationis ad tempus, quo introducenda est in Ecclesiam mater pueri, ea in re imitantes nobilium pompam et periculosam procrastinationem, cum tamen Christus præcipiat, ut ad se pueri veniant: admonitos tales vo-

lumus, ut istiusmodi posthabita *κακοζηλία*, inprimis baptizari faciant suos infantes. Talium enim est regnum cœlorum. Turpe est sane ministros verbi stabilire suo exemplo impiam et periculosam laicorum abusionem, cui potius officii ratione perpetuo se opponere deberent. Tych. Asm. in Syn. An. 68.

Pastores non curent suos infantes domi baptizari sine gravi necessitate, ne dent aliis malum exemplum. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Pueri denudentur in totum, vel usque ad umbelicum ad minus. Patrini sint tres vel quatuor tantum, aut ad summum quinque. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Denudari debent pueri et trina vice perfundi aqua, atque hæc totalis denudatio debet omnino servari, nisi sit eo major imbecillitas. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

A Baptismo arceantur, si qui enormibus sceleribus polluti sunt, aut infames, ne pro infantibus spondeant. Nic. Alb. in Syn. An. 84.

2. De Synaxi seu Cœna Domini.

Cœna reverenter et ordinate administretur absque papistico elevandi ritu et ineptis gesticulationibus, præmissa exhortatione, quam uniformem retinent nostræ Ecclesiæ, ne ab imperitioribus aliquid præter institutionem Christi proponatur.

Damnandus hic mos est, quod quidam certis anni temporibus tantum communicant, magis ad consuetudinem, quam ad verum usum Cœnæ Dominicæ respicientes, item per vices et ordinem.

Nulla pacto ad cœnam admittantur ii, quos arcet Ordinatio Regia, neque qui Catechismum ignorant, ac

usum cœnæ prorsus non intelligunt. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Nulla unquam ratione ferendum est, ut ad defunctorum exeqvias subornetur, spe turpis lucri atqve offertorii, qvi ad sacram synaxin accedat, turpi, foeda atqve execrabili idololatria. Prophanatur hoc modo cœna Domini, quando hoc (cev nostro opere) volumus demereri defunctorum animabus veniam et remissionem peccatorum, relaxationemqve pœnarum avt cruciatuum commenticii illius atqve papistici purgatorii, hoc tribuentes operi a nobis operato, abominanda prorsusqve ethnica impietate, qvò debetur soli et unicæ misericordiæ Dei, patris nostri, per Jesum Christum, Deum et Dominum nostrum. Deinde, qvò aliud sic facientes, qvam prostituimus Dominicam Cœnam avaritiæ et qvæstui nostro? Imo constituimus ipsi nos reos corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi. Qvò scelere (quando rursus, quantum in nobis est, vel cum fure Juda prodimus et vendimus Christum. vel cum sceleratissimis Judæis crucifigimus) qvò potest fieri a nobis sceleratius atqve execrandum magis? Esto ergo Anathema, quisqvis istud deinde facere avsit.

Pari modo detestabile atqve execrandum scelus est efficere avt etiam permittere et connivere, ut populus per vices et cev qvadam ambitus atqve circuitus consvetudine (sicut singulis diebus Dominicis. bini et bini. modo sc. isti, modo illi) veniunt ad Dominicam Cœnam. Huc enim diligenti exhortatione et admonitione sedula induendus est quisqvis, verè in Christum Jesum credens, volet partæ salutis suæ, atqve ab æterna morte redemptionis, seriam celebrare commemorationem.

Qvare etiam in nuptiis fideliter commonefaciendi sunt sponsus et sponsa, ut si velint, certe non alio animo huc accedant, qvam qvod, qvi secus faciunt, sint rei corporis ac sanguinis Domini, et ideo edunt et bibunt sibi iudicium. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Videtur omnino nobis in mysteriorum atqve Sacramentorum actione, dum scilicet aggredimur ipsum Sacramenti ministerium, a nobis nihil ultra agendum esse, qvam istuc ipsum, qvod tum exemplo, tum verbo suo nobis ipse Christus faciendum vel reliquit, vel præcepit. Qvare uti inter baptizandum nihil aliud¹⁾ qvam baptizamus in nomine Patris, Filii et Spiritus Sancti: Ita in Cœna Domini, quando verba Cœnæ recitamus, mortemqve Domini annunciamus, non esse elevandum Sacramentum. ut adoretur, sed distribuendum Christi fidelibus, ut edant atqve bibant. Qvod avtem Reg. Ord. decentis elevationis mentionem facit, nos intelligimus venerabundam atqve reverentem Corporis et Sanguinis Domini e manibus sacerdotis in altari repositionem. Andreas Liungius, An. 44.

In missa nulla fiat elevatio. Nam Cristus non elevavit in Cœna, nec ad hoc instituit Sacramentum Altaris.

Verba Testamenti canantur notis in Ordinatione positis.

Nulla fiat celebratio Cœnæ Dominicæ in præsentia funerum. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Ubi adfuerint communicantes plures vel pauciores, nunqvam debet omitti adhortatio, qvæ præcedit consecrationem, eaqve non ex proprio cerebro fingi et deformari debet: sed utantur sacerdotes semper iis for-

¹⁾ Her synes at mangle et Ord, maaske: facimus.

mulis, quæ impressæ extant in manualibus libellis, qui adesse debent in omnibus Ecclesiis.

Porro consecratio in Cœna Domini semel tantum fieri debet, nec iterari, quoties minister panem patinæ addere aut vinum calici iterum atque iterum propter numerositatem communicantium infundere cogitur. Neque enim efficacia Cœnæ Domini consistit in repetitione verborum institutionis, sed in firma fide communicantium, qui credunt verbis Christi, et beneficium ejus sibi applicant fide et sumptione corporis ac sanguinis Christi.

Distributio fiat tacite, interim dum canit ædituus cum Ecclesia hymnum de Cœna Domini: Jesus Christus nostra salus. Tych. Asm. in Syn. An. 68.

Si in urbibus sunt, qui diebus Mercurii sacramento Cœnæ Domini communicare petierint, adhibitis consuetis sacramentalibus ceremoniis, publicam Cœnam celebrare licebit. Nic. Alb. in Syn. An. 80.

Tempore necessitatis ad Cœnam admitti possunt facinorosi, verum si in præsentia quatuor testium promiserint, se, si supervixerint, etiam publice velle absolvi. Nic. Alb. in Syn. An. 84.

Facinorosis extremo supplicio afficiendis non neganda communio, siquidem petant, etiamsi non semper in specie confiteantur idipsum, propter quod accusati sunt et condemnati. Hic enim satis fuerit confessio generalis. Reliqua curæ erunt iis, a quibus sunt condemnati. Nic. Alb. in Syn. An. 87.

Cavendum quam diligentissime pastoribus omnibus, ne infirmos in extremis laborantes, siquidem absolutionem petant et communionem, per incuriam negli-

gant, vel a Cœna arceant Dominica, sine justa cavssa. Tych. Asm. in Syn. An. 77.

Nulli negetur Cœna in necessitate. N. Alb. in Syn. An. 86.

4. De Confessione et Absolutione.

Havdqvaqvam solo generali, sed etiam privato atqve singulari examine probandi, erudiendi, consolandi atqve absolvendi sunt, qvos ad sacram Synaxin sumus admissuri. Neqve enim clavium Ecclesiæ usus tantum publicus, sed etiam privatus atqve singularis est, pertinens quidem ad totam Ecclesiam, sed interim etiam sigillatim ad singula qvæqve Ecclesiæ membra. Et qvi scies, mi Pastor, avt scire poteris, qva conscientia, qva fide grex tibi commissus accedat ad mensam Domini, quantum in Catechismo profecerit, quid credat, qvomodo oret? Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Publica illa et generalis qvorundam pastorum absolutio, qva multi simul absolvuntur, prorsus est abolenda. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Non admittantur ad sacram communionem, nisi qvi prius singuli seorsim examinati fuerint, accepta a Pastore absolutione.

Nulla audiatur confessio in domibus rusticorum sine necessitate. Nam hæ confessiones mutatae sunt in Examen Catechismi in aliis diœcesibus. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

In absolutione privata sit diligens ministrorum opera, ut conscientiis bene consulatur, atqve non tam qvam cito, sed qvam recte hic se expediant, consideretur.

Anteqvam inchoetur ministerium in templo, absol-

vantur quotquot eo die absolvi possunt, ne per vices (quod passim ruri fieri videmus) pastor conscientias expediat, et alia officia apud altare peragat. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Nullus pastor confessionem privatam avdiat post inchoatum officium sacrum. Nec baptizabit infantes, dum canit Diaconus. Tantum enim Sacramentum devotam in silentio requirit Ecclesiæ attentionem et reverentiam. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Examen eorum, qui communicare volent, diligens sit, et simul tempestivum, h. e. fiat semper, antequam inchoetur ministerium. N. Alb. in Syn. An. 78.

In confessione avdienda Pastores diligentiam adhibeant, quo rudes plenius informentur, et socordes ad emendationem ac studium Christianæ vitæ magis extimulentur. N. Alb. in Syn. An. 79.

Pastores non minus servare tenentur legem de edenda coram ministro ante sumptionem Sacramenti confessione quam avditores. Itaque ad minimum bis vel ter in anno vicino pastori confiteatur et Eucharistiam adeat pastor: vel, si in propria Ecclesia communicare volet, Sabbatho edita apud vicinum ministrum confessione, ipse die Dominico cum suis communicet. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Damnanda Pastorum prophanitas, si qui nec ipsi unquam absolutionem petunt et a communione abstinent, pessimo omnium exemplo. N. Alb. in Syn. An. 83.

Liberi, qui parentibus maledicunt, aut qui eos pulsant, publice absolvantur. Id intelligendum est de pertinaci et aliâs inemendabili contumacia liberorum. Idem in Syn. An. 81.

Disciplina hactenus servata circa absolutionem

fornicariorum porro etiam servetur, ubi sine scandalo et majori incommodo et turbis servari possit. Interim oblatis casibus difficilioribus consulatur Episcopus, ut turbæ, quantum fieri potest, caveantur.

Sunt Pastores nonnulli, qui pro more habent, sub festivitatem Paschæ communicaturos absolvere et confessiones avdire in singulis ædibus, qui mos a Pontificiis fluxit et abrogari debet. Avdiantur ergo confessiones non alibi, quam in templo. N. Alb. in Syn. An. 83.

Homicida absolvi potest intervenientibus sponsoribus. Idem in Syn. An. 84.

Circa absolutionem quoque homicidarum cavti sint Pastores, vel propter mandatum Regium, quod extare dicitur in provincia Gothica de non absolvendis homicidis ante impetratam pacem a Regia Majestate et placatos defuncti hæredes. Idem in Syn. An. 87.

Qui pace privantur in judicio, quamcunque tandem ob cavssam, prius satisfaciant actori, quam ad Synaxin admittantur; post satisfactionem communicent.

Qui parentes pulsârit, ubi reconciliatus Magistratui fuerit, absolvatur publice. Nic. Alb. in Syn. An. 86.

Fures publice convicti, quamvis inter publicos censi peccatores possunt, havdquaquam tamen ad publicam sunt absolutionem cogendi, quod nulla extent eius rei exempla vel præjudicata.

Scorta et scortatores pro impetranda absolutione ad proprios remittantur Pastores. Tych. Asm. in Syn. An. 77.

Facinorosi publice absolvendi a propriis Pastoribus, et in sua singuli Ecclesia absolvuntur. Nic Alb. in Syn. An. 78.

Mulieres, quæ infantes suos oppressere, cum a Præposito examinatæ et absolutæ fuerint, proximo die Dominico ipsarum poenitentia Ecclesiæ declaretur. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Quia oppressio infantum sæpe (proh dolor) committitur, et ratio coercendi eam civili aliqua punitione non sit expressa: Pastores sedulo hoc inculcent parentibus, ut infantes suos mane et vesperi in precibus suis Deo commendent, et circa eosdem singularem curam et custodiam adhibeant. Qvi vero depræhensi fuerint secundo aut tertio per negligentiam infantes oppressisse, disciplinæ cavssa ad Superintendentem ablegentur, ut ab eo, convocatis aliquot fratribus, de novo per seriam poenitentiae contestationem absolvantur. Nic. Alb. in Syn. An. 82.

5. De Excommunicatione.

Quia sine disciplina Respublica Christiana incolumis consistere nequit, diligenter attendant Ministri Verbi, ut et lapsus in Ecclesia corrigant, et se certis ordinatisque legibus in tota vita subiciant.

Delicta, quæ occulta sunt, secundum regulam Christi, Matth. 18. corrigantur, h. e. privata et fraterna, si fieri potest, admonitione tollantur, nec ulterius procedatur, nisi conspecta fuerit peccantis contumacia.

Ad excommunicationes eundum non est, nisi cum in manifesto delicto de hominis pertinacia et impœnitentia constiterit; tunc enim talis excommunicatione feriendus est, ita tamen, ut conspecta resipiscentia ad ignoscendum Ecclesia sit parata. Neque Ordinatio Ecclesiastica sic intelligenda est, quasi tantum bis in

anno liceat facinorosos excommunicare. Liberum enim est quovis anni tempore eos nominatim a cœtu fidelium rejicere, modò præcedat diligens admonitio.

Excommunicatus non absolvatur, nisi visa fuerit seria pœnitentia, ne in consimilia flagitia cum majori scandalo prolabatur.

Nemo temere vel privato consilio hoc Ecclesiæ flagello utatur, nisi bene cognita cavssa Pastor Præpositum in consilium adhibuerit.

Abusus ille reprehendus est, quod quidam personas non notas excommunicant, atqve hoc pacto vel furta vel alia quædam occulta inquirere nituntur. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Cavendum Pastoribus, ne ob quasvis leves cavssas avt privatas offensiones quenquam a Cœna arceant, avt publice excommunicent. Hic enim prudens consilium et matura deliberatio requiruntur. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Non excommunicandum propter leves cavssas et sine prævia admonitione, nec ignotæ personæ excommunicandæ. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Nemo excommunicetur sine consilio præpositi et collegarum, atqve adeo etiam ipsius Episcopi. Idem in Syn. An. 88.

Qui usum Dominicæ Cœnæ contemnunt (quare etiam nunquam sacrosanctæ Cœnæ Domini communicant, vel saltem aliquoties in anno)¹⁾ isti sunt palam excommunicandi. Quid enim aliud quam impie prophanus est, qui ab ipso Christo instituta sacramenta contemnit? Quid aliud, quam Christum abnegat atqve abjurat, qui recusat avt negligit Dominicæ mortis

¹⁾ Som Forklaring er i et Hdskr. tilføjet: intermissis annis.

commemorationem facere atqve celebrare, qvemadmodum a suis illud fieri docet et præcipit Dominus? Qvi idem, uti dixit: *Ite et baptizate*; ita etiam dixit: *Accipite et comedite, Accipite et bibite, atqve hoc facite in mei commemorationem.*

Non solum publici homicidæ, adulteri atqve fornicatores, sed etiam inccestuosi, qvi uti sunt alioqvi ipso, qvòd ajunt, facto excommunicati, ita non sunt ulla ratione admittendi ad sacrosanctam Dominicæ Cœnæ communicationem, nisi publica criminis confessione atqve pœnitentia Ecclesiæ satisfaciant prius. Nam vel etiam vulgo hæresin vocant ejusmodi scelus, atqve ultricibus flammis jure et merito punitur. Sed qvando sunt, qvi Tribunalis judicium effugiunt, ut non sunt ab Ecclesia rejiciendi, si volent resipiscere, ita pœnitentiam agant publicam, atqve Ecclesiæ judicio subjaceant, qvemadmodum reliqvi, qvi sunt publicis criminibus obnoxii, juxta Ordinationem Regiæ Majestatis. *Fr. Worm in Syn. An. 44.*

Adultera qvater absoluta et denuo aliquoties lapsa excommunicator, visis tamen signis veræ pœnitentiæ iterum absolvitor.

Abstinens a Cœna per totum triennium continuum, publice excommunicator. *Nic. Alb. in Syn. An. 83.*

Sæpe incidunt casus, in qvibus excommunicatione utendum quis existimare possit, cum sufficiat facta intimatione ex suggesto scandalum apud Ecclesiam deprecari. *Nic. Alb. in Syn. An. 86.*

6. De Ceremoniis in Missa.

Cum datæ sint nobis ante paucas septimanas Regiæ Majestatis literæ de uniformitate Ceremoniarum

servanda in omnibus Ecclesiis, præcipue avtem inter distribuendum Sacramenta: qvamvis non sit sita salus Ecclesiæ in Ceremoniis, cum sint res adiaphoræ, ordinatæ tantum ad ædificationem Ecclesiæ et bonum ordinem, non ut laqueos conscientiiis injiciant: tamen cum ordinem et condecenciam qvandam requirat D. Paulus in Ecclesiæ regimine (1 Cor. 14): et mandatis Magistratus legitimi, non pugnantibus cum prima et secunda Tabula, obtemperandum sit, de Ceremoniis hæc admonere utile fore existimamus.

Dominicis diebus, ubi non adsunt communicantes, cantantur et legantur tamen omnia ante concionem juxta Ordinationem: utpote Introitus, Kyrieleison, Glorificatio, Epistola, Alleluja, Evangelium et Credo: qvemadmodum fieri solet, ubi adsunt communicantes. Finita avtem concione, recitetur tantum una collecta cum benedictione ad populum, addito cantico: Da pacem etc. Et sic finis erit. Hæc avtem adeo inter Synodalia referimus, qvia qvosdam pastores audimus, ubi non adsunt communicantes, ante concionem omnia prætermittere, et statim suggestum ascendere, ubi ædituus cecinerit unius Psalmi unum avt alterum versum. Tych. Asm. in Syn. An. 68.

Diebus Dominicis, ubi non adsunt communicantes, observentur tamen omnes usitatæ ceremoniæ ante concionem, sed post concionem serventur ritus in Ordinatione Regia mandati. Alb. in Syn. An. 79.

Parochus non legat antiqvu[m] illud et abolitum Confiteor, propter invocationem, qvam continet sanctorum, ut beatæ Virginis; sed aliàs se peccatores confiteantur esse apud semetipsos Latine vel Danice. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

In celebranda sacra Cœna, ante verba Cœnæ, finita Oratione Dominica, Diaconus signum tintinnabulo semel tantum, non ter, dabit. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Ultima benedictio singulariter proferenda est, non pluraliter. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Meminerint Pastores urbani tempus in literis Regiis præscriptum, quo omnia, quæ pertinent ad Ministerium summæ missæ (ut vocant) Dominicis diebus intra decimam antemeridianam, quantum fieri potest, finiri debeant. Nic. Alb. in Syn. An. 80.

Unica tantum Missa celebrabitur die natalitiorum Christi in singulis Ecclesiis ruralibus. Verum in Civitatibus alia res est propter multitudinem communicantium, qui ad meridiem omnes adesse nequeunt. Propterea coguntur Ministri Verbi in tribus summis festis distribuere juventuti Sacramentum Cœnæ Christi manè. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Si in urbibus sunt, qui diebus Mercurii sacramento Cœnæ Domini communicare petierint, adhibitis consvetis sacramentalibus ceremoniis publicam Cœnam celebrare licebit. Nic. Alb. in Syn. An. 80.

De multa trium Marcarum pro neglecto missæ officio consulantur leges ecclesiasticæ nostrates, non quod his nunc standum sit, verum ut sciatur, qua ratione olim animadversum fuerit in eos, qui circa missarum solennia celebranda inventi sunt negligentiores. Nic. Alb. in Syn. An. 87.

7. De festorum celebratione.

Non negligentur dies festi, qui in Ordinatione notantur, sed admoneant Pastores illis diebus popu-

lum, ut diligenter historiam attendat, et in aliquo articulo Symboli nostri comprehensam intelligat.

Quorundam pastorum repræhendenda est negligentia, qui in summis festis tantum primis duobus diebus concionantur, ac tertio die nullum ministerium prorsus in Ecclesia exhibent. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Pastores nullo modo prætermittant in Templis officium facere diebus solennibus et festivalibus in Ordin. Reg. præscriptis, etiamsi pauci aliquando comparuerint auditores. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

In Festorum dierum observatione inveniuntur non solum Parochiani, sed et Pastores negligentes, ita ut quidam plane intermittant feriam tertiam Nativitatis, Paschatis et Pentecostes cum aliis multis festis in Regia Ordin. expressis: Si qui Pastores posthac talia festa non celebraverint, reputabuntur contumaces, perjuri et Ordinationis Regiæ prophanatores et contemptores, et pœna tantis criminibus digna puniantur. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Nullus pastor diebus Dominicis relinqvat suam Ecclesiam privatorum negotiorum cavssa, suspenso ministerio et dilato in aliud tempus. Idem in Syn. An. 73.

Cum Deus velit nos Sabbatho uti ad ipsius gloriam, idemque a nobis sanctificari docendo et discendo aliosque cultus præstando, hanc Sabbathi prophanationem, qua multi Pastores, propter nundinas aut alia privata negocia, ministerium sabbathi in diem aliquem septimanæ rejicere petulanter præsumunt, tollendam decrevimus. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

Festa nullatenus transferantur, sed singula suis

celebrentur temporibus pie et religiose. Nic. Alb. in Syn. An. 87.

De Diebus Rogationum. Nulli ex consuetudine, sed pro necessitate tantum sunt habendi Rogationum dies. Neque admittendæ sunt aut ferendæ illæ lustrationes et processiones cum lectionibus Evangeliorum et benedictionibus pratorum. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Peculiares conciones, ut de vocatione, de ministerio verbi, de baptismo Christi, de cœna, de diaconis, secundum ordinationem serventur, constitutis temporibus, ut passim in Ecclesiis nostris consensus retineatur¹⁾.

Ubi pastor aliquis duas habet parochias, in quibus plures sunt parochiani, atque pleniore institutione opus est, quam in diebus dominicis proponi solet, potest pastor populum, vel diebus Mercurii, vel diebus Veneris, ad templum convocare, ut tum vel aliqua Evangelii pars, vel Catechismi doctrina explicetur.

Sciant pastores, non tantum publicum sibi docendi munus incumbere, sed etiam privatim apud singulos homines, quos intellexerint vel in aliquo errore vel aliqua dubitatione hærere, vel contemptim de ministerio verbi sentire. Nihil enim hîc relinqvent intentatum, ut tales in viam revocari possint.

Quia adhuc in multis templis quædam idololatriæ instrumenta retinentur, data occasione, diligenter adnoneatur populus, ut cogitet, quam serium sit mandatum Domini de non faciendis aut adorandis sculptilibus, ut successu temporis simulacra in templis relicta

¹⁾ Dette Monitum og de tre følgende staa i Hndskr. paa en tidligere Plads (foran, S. 299), men passe nok saa godt i Sammenhængen paa nærværende Sted.

tanto melius auferri possint. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Liberum sit cuique Pastori urgente necessitate suos ad concionem et publicas preces convocare diebus profestis, quarta vel sexta feria. Nic. Alb. in Syn. An. 83.

Dies precationum si quando indicuntur a Rege, pie ac devote celebrentur. Idem in Syn. An 87.

8. De introductione puerperarum.

Puerperæ honestatem servant, nec nimis cito ab ædito partu in templum a pastores recipiantur. Repertus enim est ex pastoribus quidam, qui tertio a puerperio die mulierem puerperam in templum solenniter introduxit. Tych. Asm. in Syn. 77.

Puerperæ introducantur sine candela: nam candelæ puerperarum sunt directe contra Ordin. Regiam, et olim destinatæ ad arcendum Diabolum, quo tales mulieres obsessæ fingeantur.

Scorta non sunt introducenda, sed solæ honestæ mulieres. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Cum probibeamur cum eo, qui frater aut soror nominatur, si modo adulter aut scortator est, vel cibum capere: quomodo turpis quæstus gratia et propter solum ventrem avderet quidam nostrorum prostibula et meretrices solenni in Ecclesiam introductione honorare, ne non communicent alienis peccatis? Siccine decet sacerdotes ad impietatem publicam, ad detestanda scelera atque abominandum scelestæ libidinis crimen connivere, et ita cum Ecclesiastico munere atque Ministerio ludere? Maledictus omnis, qui fraudulenter opus Dei facit. Tu mandasti mandata tua cu-

stodiri nimis. Maledicti qui declinant a mandatis tuis. Fr. Worm. in Syn. An. 51.

Puerperæ in Templum a Parocho cum pia exhortatione introducantur, sed omnino sine candelis. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Puerperæ secundum consuetudinem introducantur, sed sine cereis, et habeat Pastor exhortationem ad gratiarum actionem pro tanto beneficio ac salvo mulieris partu. Meretrices, quæ post partum introduci cupiunt, publice eodem die una cum scortatoribus coram Ecclesia culpam deprecantur, cum promissione emendationis vitæ. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Ubi nemo est, qui accusat, facile potest introduci puerpera conjunx, quamvis suspecta. Nic. Alb. in Syn. An. 83.

9. De Desponsationibus et Nuptiis.

Clandestinis contractibus matrimonii nec intersint nec præsent Pastores, sed eos repræhendant ac prohibeant, quantum possunt, atque efficiant, ut omnia fiant juxta Ordinationem. Tych. Asm. in Syn. An. 67 ¹⁾).

Nemo pastorum præsumat vel desponsare vel publice copulare eos, qui alterius Ecclesiæ sunt cives. Tych. Asm. in Syn. An. 77.

Pastores rurales Dominica Lazari e suggesto cohabitationem, quæ post clandestinam desponsationem

¹⁾ I en særlig Afskrift, der haves af M. Tyge Asmundsens Synodalmonita fra 1568 findes følgende: Desponsationibus interesse ministri non debent, nisi antea denunciatae fuerint e suggestu binis vicibus, idque diebus Dominicis, cum plures in templum conveniunt, qui et precibus contrahentes juvare apud Deum, et testimonium de legitimo contractu perhibere possunt.

passim fieri solet. damnent et prohibeant. Ea enim cohabitatione nuptiæ promissæ et publico ritu Ecclesiæ cohonestandæ differuntur, furtivi concubitus committuntur, aliquando etiam talis conversationis cum turpitudine initæ pertæsi. separationem a se invicem cum scandalo Ecclesiæ petulanter facere non verentur. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

Sponsalia, in quibus fit pactio de contrahendis nuptiis, firma et rata censeantur, si adhibiti fuerint quinque ad minimum testes probi et honesti præter pastorem, qui non solum tanquam vulgaris testis aderit, sed qui per quæstiones mutui consensus, consortii vitæ et exclusionis fraudis et doli circumstantias diligenter examinabit, initiisque conjugii promissi benedicet.

Nomina contrahentium tribus Dominicis ante nuptias in solenni Ecclesiæ cœtu intimentur, addita quoque consveta admonitione ad Ecclesiam, ut si quis adest, qui justam cavssam habet, propter quam non debent copulari, is nunc dicat, aut posthac in perpetuum taceat.

Plerumque¹⁾ contingit prohibitiones sponsalium seu nuptiarum erroneo modo fieri. Quare ita statuendum est, ut prohibitio nuptiarum fiat coram pastore ante postremam denunciationem, adhibitis tantum duobus aut tribus testibus, in quorum præsentia de citanda imprimis aduersa parte et soluendis impensis, si causa allegati impedimenti a consistorio pro falsa cognita fuerit, agatur. Idem intelligendum est de prohibitione sponsalium iamiam adornatorum. Verum si impedimentum interuenerit post tertiam denunciationem, pro re nihili habeatur.

¹⁾ Her begynder en ny Haand og en anden Ortographi.

Hist. Kildeskrifter 2. R. II.

Justissimæ sententiæ Præsidis, Superintendentis et omnium Præpositorum subjicietur, qui. vel minis vel fauore adductus, alienos, qui sunt extra suam parochiam, sine trina denunciatione et publico ritu Ecclesiæ matrimonio coniunxerit.

Desponsatis cohabitantibus dies certus constituitur, quando convenient cum amicis in templo ad consummandam promissionem coniugii. Verum si contumaciter admonitiones priuatas et publicas aspernati fuerint, eis tanquam indignis et impuris hominibus communicatio deneganda est, et tandem fulmine excommunicationis, donec resipuerint. coercendi. Idem in Syn. An. 80.

Sæpe contingit rusticos concilians nuptias inter eos, qui consanguinitate vel affinitate attingunt, veram supputandi rationem ignorare, et quandoque falsò consistorio gradus narrare, ut obtineant quod petunt. Idcirco Domini Capitulares hanc diligentiam in pastoribus requirunt, ut in præsentia cognatorum et affinium supputationem examinent, eamque subscriptione et sigillo ad capitulum referant, nec leuiter sine confessione capituli admittant nuptias in tertio et quarto gradibus. Idem in Syn. An. 82.

In supputandis gradibus consanguinitatis et affinitatis sint Pastores circumspecti, nec temere credant quorumvis relationi, ad copulationem sponsorum seu ad sponsalia invitati. Sæpe enim contingit non recte supputari gradus ¹⁾. Idem in Syn. An. 86.

Leuitas eorum, qui temere sponsalia contrahunt.

¹⁾ Af en særlig Optegnelse af Synodalierne fra 1586 ses, at et nys indtruffet Tilfælde i Arrie har givet Anledning til denne Paamindelse.

a pastoribus est castiganda, et qui aliquid eiusmodi audent, a cœna arcendi, donec lata fuerit a capitulo sententia. Idem in Syn. An. 83.

In solennitatibus nuptiarum nullas ineptias admitti patiantur pastores, ne histrionum et tibicinum scurrilitate turbetur ministerium, sed omnia decenter agantur, ut hæc divina institutio magnifiat. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Litteris regis nuper allatis severissime interdictum est, ne ullus concubinatus, sive sit nobilium sive aliorum, in hoc regno feratur, addita quoque pœna Ecclesiastica, videlicet, quod qui concubinam habet, et non a se repudiat post unam aut alteram admonitionem publice et privatim factam, a communione arceatur, et finaliter, contumacia cognita, excommunicationi subjiciatur. Si vero pastor vel metu vel favore officium suum non fecerit, officium, quod antea cum honore obtinuit, in despectum sui et aliis in terrorem amittat. Nic. Alb. in Syn. An. 80.

10. De Testimoniis, quæ dicuntur Sognevinde et Pasbordt.

Admoniti sint Pastores, ut cauti sint in dandis et obsignandis literis testimonialibus, quas vocant Sognevinde, ne se immisceant contentionibus aut criminatoriis rusticorum causis. Solum autem, si quis discessurus ex parochia petit conversationis et vitæ peractæ in ea sibi testimonium publicum dari, licitum erit parochio id et scribere et unâ cum Ecclesiæ sigillo, suo quoque roborare. Si urgent parochiani super suis contentionibus et causis forensibus sibi testimonia scribi, scribat ædituus, et obsignent rustici.

Idque ideo ordinamus, ne ministri verbi periclitentur, et ministerium in contemptum deveniat. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Cauti sint pastores in dandis testimoniis, ut sunt Pasbord et Sognevidne. In suis parochiis pro iis intimare possunt, qui subsidium colligunt, dictum Brandestød, si ulterius progredi velint, a magistratu obtinebunt licentiam. Idem in Syn. An. 73.

11. De abusibus quibusdam Pontificiis tollendis.

Cibi paschales non sunt benedicendi: est enim ea paschalium ciborum benedictio alibi per totam Daniam abolita: similiter deponenda rosaria, et imagines impiæ una cum vexillis ex Ecclesiis extrudendæ. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Abolenda est consuetudo, quæ adhuc in quibusdam ruralibus servatur Ecclesiis, ut ne pastor extraordinarie ullum ministerium in templo faciat tempore conviviorum D. Johannis, D. Petri et aliorum. Nam quæ potest esse pietas, ubi ebrii, qui totas perpotant noctes, in templum ad orandum et audiendum verbum conveniunt.

Abolenda est plane consuetudo illa papistica, quam hactenus quidam ministri magis ad lucellum servarunt, quam ut pietatem promoverent, consecrandi cibos in die parasceus.

Graminariam illam pompam¹⁾, quæ cum tympanarum tumultu ministerium sæpius impedit, abolendam duximus. Neque enim ob lucrum quicquam ferendum est, quod ministerium aut impediatur aut contaminetur.

Mansit in quibusdam rusticorum conviviis papisti-

¹⁾ I Randen: Maygreffueoffer.

cus et superstitiosus cereorum usus, præcipue autem ubi seniores Papæ fermento infecti præsumunt pastores. Illum abusum plane abrogamus, et ministris interdici-mus. ut aut abolita superstitione mores parochianorum emendent, aut ipsi prorsus a talibus conviviis se subtrahant, ne sua præsentia impietatem stabilire videantur. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Abolitam volumus plane papisticam illam ce-remoniam dandi offerentibus munus ad altare osculum in patenula, cum nihil ad ædificandam Ecclesiam aut bonum ordinem conservandum conferat.

Solennem illam papisticam consecrandi cibos paschatis tempore iamdudum abrogatam consuetudinem in quibusdam locis repullulascere intelligimus. Quare admoniti sint Pastores, qui talia præsumunt, ut desi-stant. Quod si non fecerint, pœnas rebellionem dignas incurrant. Neque enim ferenda ulla papistica super-stitio in Ecclesiis propter tantillum ministrorum lucrum. Idem in Syn. An. 68.

Abolere prorsus studeant pastores Ethnicum abu-sum vigiliarum et perpotationum in nocte D. Johannis Baptistæ. Idem in Syn. An. 73.

12. De Sepulturis.

Tantum semel pulsetur pro mortuis, cum funus est sepeliendum. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Pro sepulturæ officio nihil a quoquam exigant pastores, præter id quod est constitutum, nec sint *αίσχροκερδεις*. Idem in Syn. An. 85.

Sepulturam ministrorum verbi omnes fratres pro-vinciales sua præsentia, si fieri potest, ornent, viduas ipsorum consolentur, ac quocunque possunt officio juvent. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Cum non desint, qui moram et pompam, minime nostro ordini convenientem, circa funera ministrorum procuranda observent et reprehendant, magnopere cavendum est, ne ultra triduum sepultura protrahatur, neve scholastici panno obvoluti et cereales ardentes præferentes funera præcedant, nec funus in templo sub concione collocetur, sed ante concionem terræ demandetur, Nic. Alb. in Syn. An. 82.

Infantes mortui nondum baptizati sepeliantur in cœmiterio sed non requisita ad sepulturam præsentia Parochi, nec pulsu, nec scholasticorum cantu aut aliis ceremoniis. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Infantes, qui moriuntur sine baptismo, possunt sepeliri in cœmiterio, sed non requisita ad sepulturam præsentia Parochi, nec scholasticorum cantu, aut aliis ceremoniis. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Mortui honorifice sunt sepeliendi. Abortivi autem vitæ carentes in cœmiterio a solis mulieribus sepeliantur. Qui vitales fuerant, et domi baptizati sunt, pastor sepeliat. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Cap. 4. De vita et conversatione Ministrorum.

Ecclesiæ scandala sunt nobis quam diligentissime cum omni prudentia vitanda. Væ enim homini, per quem scandalum venit. Quare etiam atque etiam videndum nobis est, ne quis nostrum venerandum sacri presbyterii nomen et ministerium dehonestet malis suis moribus, luxu, ebrietate, crapula, comessationibus, et vita, quæ non decet, sed commendemus nos sicut Dei ministros Ecclesiæ nobis commissæ. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Ministrum Ecclesiæ oportet habere habitum et

vestitum honestum et iustæ longitudinis, ut ad minus tegat genua, ne infirmis sua levitate scandalo sit.

Est quoque contra decorum et ordinem sacerdotalem exercere labores rusticanos, agros stercoreare, arare, triturrare, et proprium aurigam in oppidis et sylvis agere, ut multi nunc faciunt.

Caveant pastores, ne sint usurarii aut mercatores, aut artem cauponariam exerceant, iuxta prohibitionem Apostoli: Non sit turpis lucri cupidus.

Pastores, qui non verum habent castitatis donum, nec carent publica suspicione, vel uxores ducant vel Ecclesiasticam functionem relinquunt.

Unusquilibet verbi minister summo studio operam dabit, ne Ecclesiam offenculo aliquo polluat, et ne insigne aliquod vitium vel criminis seu flagitii vestigium in eo appareat, aut luxu, aut computationibus, aut obscoenitate, aut levitate, aut aliis modis se contemptibilem reddat, suamque autoritatem diminuât, ne vita destruat, quod doctrina ædificat. Quod si fecerint aliqui, amovebit eos Archipastor Christus ab officio, et locabit vineam suam aliis agricolis. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Nemo parochorum debet concedere vel permittere rusticis potationem seu symposium in domo parochiana, ne (quod Deus avertat) occasionem homicidii cuiquam in domo sua præbeat.

Nemo debet aliter vestiri domi vel foris, quam ut decet ministrum verbi in officio prædicationis, ita ut nullus inveniatur vestitus curtis tunicis aut cappis, neque periculosa arma, ut bombardas, arcus et similia gestent, quæ nullo modo decent verbi ministrum.

Debent etiam uxores parochorum ornare et vestire se secundum vocationem suorum maritorum, sine holosericis humeralibus (Danice fløgels kraffuer) sine damascenis subuculis (Danice Damaskethrøyer) sine catenis aureis. In summa, sine omnibus vestibus et alio ornatu, qui non decet statum ministrorum verbi.

Admonitus aliquis parochorum, ut caste vivat. vel sine coniugio, vel in coniugio, dum est maritus. et contempta admonitione committit stuprum, vel alioqui scortatur. tunc deponetur ab officio. donec post publicam pœnitentiam et absolutionem in gratiam receptus. vocatus aliò fuerit.

Nullus minister verbi, qui succumbit in foro iudiciali vel generali vel speciali, maneat ulterius in officio, donec in gratiam a magistratu civili receptus atque restitutus fuerit, modo ipsius causa non pugnet cum publica honestate, nec sit infamis redditus. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Nullus minister verbi mercaturam exerceat, aut turpi quæstui vacet, nec in choreis vel lascivis saltationibus inveniatur.

Deliberationes de computationibus et conviviis minister cum suis parochianis non suscipiat, multo minus computationes suo exemplo stabiliat.

In conviviis et nuptiis nullus pastor officium architriclini suscipiat aut symposiarcham se constituat, neque in foro se rabulam exhibeat Talibus enim ineptiis ministerium vehementer dehonestatur.

Ad convivium aliquod invitatus pastor, ultra ordinarium tempus convivium non protrahat, neque ad mensuram potare teneatur, aut ad potandum alios cogat sive provocet.

Qui frequentibus poculis deditus est, vel se emendet, vel, si incorrigibilis fuerit, publice in Synodo habito iudicio fratrum, ab officio deponatur.

Caveant ministri, ne suo exemplo sit parochianis occasio violandi sabbathum, aut aliud quodvis vitio dignum perpetrandi, cum sint ipsi exemplaria gregis.

Sit vestitus ministrorum secundum Ordinationem decens, non aulicus, aut histrionicus, ut in multis videre licet. Arma illicita non secum ferant, sed vita, habitu, sermone et conversatione omnis honestatis, modestiæ et pietatis exempla præbeant. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Admoniti sint sacerdotes, ut ministerii dignitatem decenti vestitu ornent, et utantur tunicis longis et vestibus aliis suo ordini convenientibus. Multi enim levitatem animi per scurrilem vestem et habitum produunt.

Labia sacerdotis custodiunt scientiam, Malach. 2. Item, jurationi non assvescat os tuum. Multi enim casus in illa. Syrach. 23. Inveniuntur passim verbi ministri, qui scandalo sunt populo iuramentis et execrationibus. Si quis igitur posthac in tali vitio deprehensus fuerit, et non respiscit, ab officio deponatur, Minister percussor et turbulentus eadem pœna puniatur.

Pastores, qui helluantur et crapulis se dedunt, ac crebro ebrii sunt, atque sua beluina vita aliis malo sunt exemplo, ubi admoniti fuerint et non respuerint, ab officio retrahantur. Oseæ 3. Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. Et quidam ex patribus inquit: Ebrietas in laico

crimen est, in sacerdote sacrilegium, quia alter animam suam necat vino, alter spiritum sanctitatis extinguit. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Pastores ornent ministerium suum decenti ac sacerdotali veste et morum concinnitate, cum sint exemplaria gregis.

Vitent Pastores lites forenses, et noverint differentiam esse inter forum poli et forum fori. Forum poli est, ubi de conscientiarum examine agitur, Pastoribus concreditum. Forum vero fori, ubi de aliis. Ubi itaque in aliquam causam inciderit Pastor, quæ in foro civili finiri debet, iuxta ordinationem petat a præfecto Regio. tanquam a legitimo suo magistratu, patrocinium suæ causæ suscipi, ne offendantur laici, cum viderint Pastores alterum pedem in Ecclesia, alterum in foro civili collocare. Idem in Syn. An. 73.

Vestitus ministrorum sit decens. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Cum magna sit inhonestas, insanus et turpis amor, nuptias ante solennem Ecclesiæ benedictionem consummare, Ministris verbi, qui debent esse forma fidelium in puritate, cavendum est, ne desponsatam ante intimationem vel sacrum nuptiale pro uxore cognoscant. Idem in Syn. An. 82.

Cauti sint pastores circa testimonia ferenda. ne videlicet seipsos in discrimen conjiciant, siquidem in foro civili testimonium dixerint, unde lædi aliorum fama aut existimatio poterit. Idem in Syn. An. 83.

Viderint Pastores, ne sint *αισχροκερδεις*, et ne occasionem suis præbeant ad potationes aut ebrieta-

tem, nec ipsi vel vinum sublimatum, vel alioqui potum inebriantem habeant venalem¹⁾).

Sint Pastores cauti circa excommunicationem, ne quid tribuatur affectibus, nec etiam negligant infirmos, cum vocantur, ante omnia ne sint *πολυπράγμονες*, servent fidem, vitent aulam, abstineant ab accusatione magistratus, nulla evidente causa existente et inconsultis Episcopo et Præposito²⁾).

Abstineant a mutuis contentionibus inter se invicem Pastores, nec temerè suam mittant falcem in alienam messem³⁾. Idem in Syn. An. 86.

Reditus Diaconorum convertere in proprium commodum Pastoribus minime licebit, id quod faciunt, qui defunctis Diaconis filios suos absque Superintendentis scitu et consilio in Diaconos eligunt, ut eò facilius reditibus Diaconi suum salarium adaugeant. Id. in Syn. An. 82.

Uxores quales ducendæ Pastoribus. Serio sibi consulant Sacerdotes atque circumspeciant, fideli invocatione Divini auxilii, ut nupturi ducant uxores, non e lupanaribus, prostibula aut aliqua corrupta et infamia scorta, sed ex honestis familiis honeste educatas, morumque probitate ornatas, sive virgines sive viduas. Nam honestatem morumque gravitatem cum omni sanctitate etiam in presbyterorum uxoribus requirit Apostolus Paulus. Andreas Liungius in Syn. An. 44.

¹⁾ I en særlig Optegnelse af Synodalierne fra 1586 udpeges Hr. Erik [Nielsen], Præst i Ramdale, som advarende Exempel.

²⁾ I den anførte Optegnelse tilføjes: „ne quid ipsis contingat simile ei, quod evenit Dn. Petro in Lynby Hallandiæ“.

³⁾ I samme Optegnelse tilføjes: „Monet de eo exemplum Dn. Petri in Thyelse et Dn. Martini in Giessie“.

Cum omnem scortationem tam serio tamque graviter prohibeant nobis tam sacræ literæ quam Regia Ordinatio: etiam hoc a nobis exigitur. ut honestæ famæ et nominis probatæque vitæ, conversationis et morum ducamus habeamusque uxores. Et (ô pudendam rem) rapere sibi e lupanaribus uxores audent nunc nostrorum quidam infamia prostibula. profecto tales nobis non essent ferendi. sunt enim Ecclesiæ Christi abominanda dedecora. Fr. Worm in Syn. An. 51.

Cap. 5. De aliis nonnullis ad Officium Pastorum pertinentibus.

1. De servanda Regia Ordinatione.

Spiritus sanctus disertis verbis palamque exigit per suum illud electum organum, Apostolum inquam Paulum, omnia ut fiant in Ecclesia decenter et secundum ordinem. Deus enim non confusionis sed ordinis Autor est.

Ordinem hunc intelligamus, necessum est, eum quem nobis tradunt sacræ et Apostolicæ literæ, in quo quisque sciat sibi, quod sui est officii. strenue et fideliter obeundum et præstandum, ceu militi in sua acie, in qua qui ordinem non observat, sed eum perturbat, quacunque tandem ratione, eum proditoris reum agere solent, atque propterea statim vindicta duriter in ipsum animadvertere. Quo magis non solum accusandi veniunt, sed et puniendi, qui omni tam Scripturæ sacræ (hoc est ipsius Dei. qui suam voluntatem in ea nobis manifestam fecit, et quid facere

nos oporteat, iuxta ipsius voluntatem, docet) quam magistratus autoritate contempta, eum Ecclesiæ ordinem confundunt et perturbant, quem iuxta ipsam scripturam sanctam nobis tradidit in sua Ordinatione, cum suo prudentissimo et sapientissimo Senatu, Illustrissimus et Serenissimus Dominus noster et clementissimus Rex, Rex inquam noster Christianus, cui debemus etiam Dei præcepto et mandato fidelem nostram obedientiam singuli et omnes, nisi volumus perduellionis criminisque læsæ maiestatis rei peragi. Nam scriptum est: Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Dominum, sive Regi tanquam præcellenti, sive præsidibus, ut qui per eum mittantur. Et ideo nonne Apostolus Paulus dicit, nos debere esse subditos vel propter conscientiam? — Hoc autem crimen perturbati ordinis committunt isti, qui non iuxta Dei verbum Regiæ Ordinationi per omnia religiosa observatione in suo Ecclesiastico ministerio respondent, et quoad possunt, etiam satisfaciunt, sed pro sui capitis temeritate sequuntur et servant etiamnum veteris idolatriæ superstitiones, ritus et ceremonias iuxta præcepta et traditiones hominum. Fr. Worm. in Syn. An. 51.

2. De literis ordinationis Pastorum et confirmationis.

Curent Pastores singuli, ut ordinationis suæ literas habeant a Superintendente: a Præsidente vero, quam vocant collationem. Nic Alb. in Syn. An. 85.

3. De servanda obligatione Episcopo data.

Meminerint quoque iuniores Pastores obligationis

datæ Episcopo, et iuramenti præstiti. Et si quid contra obligationem vel iuramentum datum contumaciter tentaverint, suo seipsos gladio iugulant. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

4. Propria tantum curanda Pastori.

Suas singuli parochias administrent et curent Pastores, nec in aliorum messem suam mittant falcem, aut sine permissu eorum, quorum interest, in alienas parochias involent, sacris operam dantes. Nic. Alb. in Syn. An. 85.

5. Sacellanis sic utendum, ut ne Pastor interim otietur.

Sunt Parochi. qui sic utuntur Sacellanis, ut ipsi interim nunquam prædicent, sed ventrem tantum atque cuticulam curant, et more papisticorum Epicureorum Bacchanalia celebrant, id quod non est ferendum in iis, qui volunt esse et haberi pastores Ecclesiarum. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Cui concessum est Sacellanium habere, et istius opera ita utitur, ut ipse vel raro vel nunquam prædicet, sed peregrinetur, potest et alia prophana tentare non vereatur, mercenarius, non verè pastor censendus est, et idcirco omni honore Ecclesiastico privandus. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

6. De Pastoribus peregre profecturis.

Nemo Pastorum facile propter quamcunque causam alterius operam postulet (in administratione suæ Ecclesiæ) nec longius ab Ecclesia discedat, nisi viæ causa antea a Præposito cognita fuerit. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Si quis Pastorum, necessitate cogente. profectio-
nem extra parochiam susceperit, ut unum aut alterum
diem Dominicum a parochia sua abesse cogatur, præ-
positum prius consulat, nec sine eius permisso a par-
ochia discedat. Nic. Alb. in Syn. An. 88.

7. Ne quemvis ad concionandum admittant
Pastores.

Non admittant Parochi prophanos concionatores
suggestum ascendere sine consensu Præpositi vel Su-
perintendentis. Plerosque enim ad pastorale officium
magis cura ventris quam animarum excitat. Nic. Pali.
in Syn. An. 53.

Habeat inprimis pastor sui gregis curam, nec
unquam vel docendi tempus intermittat, vel ædituum
aut alium quempiam ad functionem Ecclesiasticam non
ordinatum vel examinatum admittat, nisi velit publice
coram tota Synodo accusari. Cum autem gravis ali-
qua necessitas impellit. potest vicinus pastor ad hoc
officium vocari, ita tamen, ut propter hanc occupatio-
nem a proprio ministerio non cesset.

Pastores Ecclesiarum nequaquam admittant ullos
circumcursitantes aut prophanos suggestum conscen-
dere, sine consensu Superintendentis et Præpositi.
Nam plerosque ad desiderandum pastorale officium
magis cura ventris quam animarum sollicitat. Tych.
Asm. in Syn. An. 61.

Circumcursitant vagabundæ personæ. quarum ig-
noratur tam doctrina quam vita. et ingerunt se in
ministerium, quos et segniores pastores interdum ad
concionandum populo admittunt. Cautum itaque post-
hac volumus, ne ad ullum ministerium eiusmodi per-

sonæ a pastoribus admittantur, nisi venerint muniti testimonialibus aut intercessoriis Superintendentis literis. Si quis pastorum contumaciter contra hoc statutum fecerit, convictus veris testibus, a magistratu in ordinem redigatur. Huc spectat Cano. 38. Concil. Agathens: Clericis sine commendatitiis epistolis Episcopi sui licentia non pateat evagandi.

Ministri verbi, qui commigrant ex una dioecesi in aliam, ne recipiantur ad ministerium, nisi sui Superintendentis, ex cuius dioecesi discesserunt, literas monstraverint testimoniales. Hi autem tunc demum admitti possunt, ubi eos approbaverit Superintendens loci, ad quem devenerunt. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Præterea et hoc cautum sit, ne ullus pastor permittat in suis parochiis prædicare vel studiosos non ordinatos, vel peregrinos sacerdotes jam ordinatos, nisi monstrare possint Superintendentis literas, quibus conceditur offerre operam suam Ecclesiis, sicubi eorum ministerio indigeant. Idem in Syn. An. 73.

Diligenter videndum, ne quis ad concionandum admittatur sine consensu Superintendentis et Præpositi. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

8. De Cantu Ecclesiæ.

Habeant etiam hanc curam Pastores, ut æditui vel Diaconi in templis destincte canant. et psalmos consvetis tonis efferant, absque histrionica illa intonatione (Klinckenoder) in quibusdam locis servari solita. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Cantica Ecclesiastica omnino notis in graduali

Episcopi Fionensis positis ruri et in oppidis cantanda sunt. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

9. De cura pauperum habenda.

Admoneant diligenter pastores de iuvandis pauperibus et de remittendis circumforaneis, qui circumcursitant. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Admonere debent pastores suos parochianos, ut suis pauperibus liberalius prospiciant, cum ab exteris sint liberati.

Studiosi, qui ex Academia Hafniensi veniunt ornatissimi testimoniis suorum præceptorum et Rectoris, iuvandi sunt, modo secum adferant Superintendentis commendatitias literas. Verum a me tales non habebunt literas, nisi eos probe antea novi, quia antehac quidam nebulones meis literis turpiter abusi sunt. Idem in Syn. An. 73.

Ne parochiani novis et quotidianis quasi exactiombus graventur, et scelera confirmantur, pro homicidis et studiosis vagis iuvandis e suggesto non est intimandum. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

In tribus summis festis stipem colligent tutores pro pauperibus sub concione, circumlata, quam vocant, tabula. Idem in Syn. An. 83.

Curent etiam Pastores qua possunt fide et diligentia, ne tutorum vel culpa vel perfidia detrimentum in bonis temporalibus patiantur Ecclesiæ. Tych. Asm. in Syn. An. 77.

Dent operam Pastores, quo annis singulis, minimum ante nundinas Laurentianas, ab eorum Ecclesiis pendatur pecunia Universitati ex fundatione debita, quæ per Præpositum collecta Procuratori Universitatis

tradi debet. Quod si qui erunt. qui prius numerare non gravabuntur, quod faciunt nonnulli. hoc facient et hi rem Universitati gratiorem. Nic. Alb. in Syn. An. 85.

Videant Pastores, ut per omnia secundum tenorem literarum Regiarum, quæ recens de mendicis editæ sunt, se gerant. Idem in Syn. An. 88.

10. De pulsu matutino et vespertino.
dicto Fredzklocke.

Docendus est populus ad matutinum et vespertinum campanæ pulsum. ut Deum invocet. precetur et oret pro publica regni pace. Fr. Worm. in Syn. An. 51.

11. De usura taxanda.

Auditur nunc (proh dolor), quam licenter exercent jam nobiles et ignobiles, plebei et rustici, atque rusticorum famuli. atque utinam etiam non quidam sacerdotes, impiam usuram, quam tot locis scripturæ prohibitam novimus, de quibus etiam est pronunciata divinitus lataque sententia, quod ejusmodi non habent vel habituri sunt partem in regno Dei. Et quid quæso ad hanc tantam impietatem jam connivetur a pastoribus Ecclesiarum? Cogitate mihi fratres, cogitate, inquam, et reputate vobiscum, versantes in animo, eventurum tandem vobis certò, ut omnis huius impietatis et criminum pœnam Deo vos sitis daturi. Nota est enim prophetæ sententia: Si dicente me ad impium, morte morieris tu et non vives, et tu non annuncia-veris ei, sanguinem eius de manu tua requiram. Et cogitate, inquam, quam sit horrendum incidere in manus Dei viventis. Deus enim noster ignis consumens

est, puniens impietatem in tertiam et quartam generationem. Fr. Worm. in Syn. An. 51.

12. De iis, qui juramento sese in foro
purgabunt.

Quia juramentum est cultus secundi præcepti a Deo mandatus, ut ipsius nomen honore afficiatur, et controversiæ dirimantur: placuit hoc pastoribus injungere, ut suos parochianos, quibus juvare ad purgandam famam proximi in foro civili lex imperat, pio animi studio instruant, quid juramentum sit, et quæ pœnæ illos maneant, qui vel metu vel favore perjurii scelere se contaminant. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

13. Parentes hortandi, ut liberos suos scholis adhibeant.

Instantissime ab omnibus et singulis Presbyteris commonefaciendus est populus, ut suos liberos scholæ atque literarum addicat et consecret studiis, ne nostra culpa olim deficient et Ecclesiæ sui ministri et Reipublicæ idonei magistratus. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

14. De iis, qui in Templo vel cœmiterio
pugnant invicem.

Auditur nunc passim, quam petulanter et licenter in templis et cœmiteriis, non sine turbatione ministerii et piorum contristatione, factiones, rixæ, minæ, imo percussiones peragantur. Huic effrenæ impietati ita occurrendum est, ut pastores Præsidi Regio et Superintendententi in scriptis causam mittant, et sic futurum speramus, ut hujusmodi tumultus templi severitate quadam coerceantur. Interim Pastor suum

officium faciat, ne tota Ecclesia paucorum improbitate ministerio salutis defraudetur. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

15. De Pædagogis Pastorum.

Pastores rurales, quibus placet domi suæ vel alibi per pædagogos juventutem instituere, propter certas causas pædagogos, quos ad institutionem deligunt, ad Superintendentem adducant, ut coram juramento et obligatione de faciendis vel vitandis obstringantur. Nic. Alb. in Syn. An. 82.

16. De libris Pastorum.

Viderint Parochi, ut dum pro suo officio diligenter admonere debent populum, ut Serenissimo Domino nostro Regi suisque magistratibus obedientiam præstet debitam, ne ipsi interim depræhendantur Deo et Regi immorigeri. Quare rogatos et oratos habeo omnes, ut meminerint Regiæ Ordinationi, quantum est possibile, satisfacere. Neque negligant eos libros emere, quos Regia Ordinatio emi jubet. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Sacerdotes emant sibi libros utiles, ut præter sacra Biblia emant Postillam vel D. Martini vel Spangebergii vel Brentii, vel alterius pii doctoris. Item locos communes Philippi cum Apologia eiusdem et Catechismum vel Brentii vel D. Martini vel Palladii.

Necesse est, ut omnes et singuli sub pœna perjurii habeant Ordinationem Regiam, quæ excusa est meliori vel correctiori litera. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Ardue ac serio prohibeantur Parochis antiqui et

inutiles libri, ut postilla Guillermi, libri Haymonis, sermones Dormi secure. Nec non sit una vera et concors doctrina in omnibus Ecclesiis absque veteri papistico fermento. Idem in Syn. An. 55.

Cum Regia Ordinatio nobis in manus tradita sit, non ut negligatur, sed ut diligenter a pastoribus obseruetur, reperiuntur adhuc nonnulli, præcipue autem juniores pastores, qui Ordinationem non legerunt. imo nunquam sibi comparaverunt. Illi admoniti sint, primum, ut quilibet sibi emat exemplar Ordinationis, deinde cum diligentia legat, ut suum ministerium ad normam Verbi Dei et expressum mandatum in Ordinatione sciat exequi. Qui non obtemperant, a magistratu puniantur. Regia enim Maiestas serio monuit, ut pastores observent Ordinationem, addita etiam gravi comminatione. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

In quibus Ecclesiis exemplaria Novi Testamenti Danice editi et Passionalis a Doctore Palladio, piæ memoriæ, Danice conscripti non extant, apud Præsidentem effectum est, ut singulæ Ecclesiæ ea comparent. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Curent Pastores sibi describi articulos recens a serenissimo Rege editos, de cognitione causarum matrimonialium, in quibus nonnulla sunt, quæ Pastores etiam ipsos concernunt, quæque convenit ab his non ignorari. Habeant quoque Pastores singuli Synodalia prius edita, quotquot haberi possunt, quæ in omni Synodo provinciali publice recitare non fuerit inutile. Idem in Syn. An. 83.

17. De habitationibus seu residentiis Pastorum.

Parochi singuli suas domos parochianas reparare

studeant, cum propterea terras habeant suis domibus adjectas, ut inde conservent, si non ab officio deponi velint. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Prata aut agri non sunt abalienandi. Idem in Syn. An. 53.

Pastores, quorum ædes et bona igni pereunt, ad Superintendentem se conferant, ut per eius literas præsidi commendati per contributionem aliquam ex frumento Ecclesiarum regiarum damnum sarciant. Nic. Alb. in Syn. An. 80.

18. Controversiæ Pastorum a quibus et quomodo judicandæ.

Quicumque habuerit causam adversus ministrum verbi, conveniat Præpositum, adferens secum duos testes; vel conveniat Superintendentem, si Præpositus est, qui accusatur, et tum assumantur proximi parochi, qui una cum Præposito culpam exquirant. Quod si innocens reperiatur, dabunt operam, ut res componatur vel per arbitros vel in judicio, ut miser parochus, qui non assvetus est, nec potest (teste Paulo) litigare, pace fruatur. Si vero nocens et culpandus deprehensus fuerit duabus aut tribus fide dignis testibus, nullo sui ministerii seu sacerdotalis officii prætextu utatur, sed duriter verbis objurgetur, et si non adducatur, ut suo accusatori faciat id, quod æquum et justum est, tum statim ejicietur ad civile seu forense judicium generale vel speciale, videlicet ut illic non aliter quam alius laicus in ordinem juxta suæ causæ conditionem redigatur. Et si tunc succumbit judicio, vel (quod Deus avertat) publica pace privatus fuerit, tunc fiat ei, sicut superius de

parochis homicidis positum est. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Ministri citati comparere non teneantur, nisi citationes iis a præposito prælectæ fuerint. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Controversiæ, si quas Præpositi et Pastores secum invicem habent, ad Superintendentem priusquam ad forum civile referantur. Idem in Syn. An. 82.

Non insolens erit post hunc diem, eum, qui notorii alicuius criminis a quoquam fuerit insimulatus, ab officio tantisper, pendente adhuc lite, suspendi, donec se vel purgaverit, vel a legitimo magistratu innocens fuerit declaratus. Idem in Syn. An. 79.

19. De Parochorum relictis viduis.

Sciant Præpositi pro æquitate omnia disponere pro viduis parochorum et iis, qui demortuo succedunt in matrimonium¹⁾). Consultum videtur, ut sicuti ipsa vidua juxta Ordinationem retinebit dimidiam partem tam seminis quam decimarum, ita quoque cedat illi dimidia pars aliorum reddituum, ut oblationis et similibus consvetarum levationem etc., interim dum ipsa successori victum suppeditet. Debent etiam boni viri reddere eos ab utraque parte contentos, quantum ad cohabitationem attinet, ut uterque in pace vivat in suo angulo et loco. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Viduæ parochorum volentes frui anno gratiæ, dabunt aureum Academiæ Hafniensi ad subsidium pauperum studiosorum juxta præscriptum Foundationis Scholæ. Nic. Alb. in Syn. An. 80.

¹⁾ Formodentlig Fejlskrift for: ministerium.

Cap. 6. De Diaconis et horum officio et vita.

Obligatus esse debet unusquilibet Diaconorum ad recitandum textum Catechismi, deinde unam particulam ex minori Catechismo Lutheri declarandam ipso die Dominico, nec non in summis festis, in templo prope sacrum Baptismi fontem, post secundum pulsus, coram iis, qui tum adsunt, interim dum parochus adultos homines expedit in Choro, quantum ad privatam confessionem attinet. Præterea debent etiam in tribus summis festis, pomeridiano tempore, visitare singulos pagos, unum vel duos singulis diebus. et in domum cuiusdam pii et boni viri convocare juventutem eius pagi utriusque sexus et eos erudire, informare et examinare in Catechismo verbis svavioribus, ut alliciantur magis ac magis ad timendum Deum et ad pietatem. Ad extremum canet cum iis unum psalmum, et sic in plateam ad ludendum honeste cum gratiarum actione dimittantur. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Ædituum, qui in erudienda juventute fuerit negligentior, pastor bona fide et conscientia ad Præpositum deferat, a quo si ædituus admonitus non emendaverit se, per Superintendentem et Præpositum ab officio deponatur.

Cantiones et psalmi pro temporis ratione ad ædificationem absolvantur, et assvescat populus, ut una canere possit, communiter vero post concionem de pace canendum est.

Diaconi campanarum custodiam habeant, quarum usus erit in iis, quæ ad ministerium verbi pertinent, ut convocetur populus ad audiendum verbum, aut ad

funera deducenda, aut admoneatur de oratione pro pace, de incendiis etc. Cavendum est itaque, ne qui campanis abutantur ad indicandam computationum, lusuum aut aliarum ineptiarum horam.

Visum est præterea utile, ut Diaconi senes, qui non possunt canere nisi valde male, quærant sibi Diaconum coadjutorem vel ex propria familia vel aliunde.

Si qui Diaconi non fuerint obedientes in referendis literis Superintendentis de litanis aut aliis negotiis Ecclesiasticis, deponantur ab officio. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Diaconi doceant juventutem Catechismum alternatim in suis parochialibus templis Dominicis diebus a festo Paschatis ad festum Michaelis.

In Ecclesia ex mandato Pastoris canat ædituus eos psalmos, qui magis ædificant Ecclesiam et usitatiores sunt, utpote Lutheri, qui et plus spiritus habent, et notiores sunt populo.

Literas Præfecti Regis, Superintendentis et Præpositi perferant solito more Diaconi Ecclesiarum.

Pulsum matutinum et vespertinum nequaquam intermittant Diaconi: eo enim excitatur populus ad orandum pro pace et aliis rebus. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Diaconus si homicidium perpetraverit, cum consensu magistratus iterum post aliquot annos ad ministerium potest admitti. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Diaconus, qui volens pugione pastorem suum vulneraverit, tantisper ab officio abstinebit, donec pastorem læsum et magistratum contentaverit et in

gratiam cum Ecclesia per publicam pœnitentiam redierit, absolvente præposito. Idem in Syn. An. 82.

Sit decens vestitus Diaconorum. Idem in Syn. An. 83.

Cap. 7. De Præpositis et horum officio.

Videant ac circumspiciant diligenter singuli et omnes Præpositi, ne quid sua vel negligentia vel coniventia Ecclesiastici ordinis et decoris perturbatores contra Dei verbum et Regiam Ordinationem vel admittant unquam, sed quantum in ipsis. pro sua erga Deum et Regiam Ordinationem debita obedientia et necessaria. prohibeant et arceant, aliter si non poterunt, saltem significando suo id Superintendenti, nisi ipsi volunt ejusmodi scelerati criminis reos se constituere, atque propterea convicti tanti criminis atque sceleris (quod Deus clementer avertat) perduellionis criminisque læsæ Majestatis, contra nostrum Sereniss. Regem, Regnique totius Senatium, accusari et rei peragi. Fr. Worm. in Syn. An. 51.

Præpositi debent visitare Ecclesias semel in Anno. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Adesse debet Præpositus in electione Pastoris, ut regat suffragia rusticorum. Quod si ei non obtemperaverint, discedat re infecta, et Superintendenti causam in scriptis mittat. Tych. Asm. in Synod. An. 67.

Quando Ecclesia caret fideli Pastore, mox sine ulla mora conferat se eo Præpositus et post ardentem invocationem cum ædilibus et parochianis agat de idoneo verbi ministro consequendo. Deinde cum electis

pastoribus iuxta Ordin. Regiam procedendum est. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Observent Præpositi in visitatione passim, an Parochi libros juxta præscriptum Ordinationis, aut alios bonos libros habeant. Si qui sunt, quibus suppetit facultas. unde bonos libros sibi comparare possunt, et nolunt, debent ab officio deponi, si post admonitionem se non emendare studeant. Idem An. 55.

Notorium aliquod ministri scelus a Præposito vel vicinis Pastoribus haudquaquam celari debet, sed aperte declarari Superintendenti, ut scandalum ex ecclesia tolli possit.

Visum est fratribus utile, ut Præpositus, qui non impeditur duabus parochiis, possit nunc hujus nunc illius Pastoris Ecclesiam visitare et ex improvise audire conciones, atque ita testimonium de ipsius doctrina ferre. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Parentes sedulo admoneantur, non solum a Pastore. sed etiam a Præposito in visitationibus, ut de liberorum institutione sedulo cogitent, ne cum Dei contumelia salutaris illa educatio et Regiæ Majestatis Ordinatio contemptui habeatur. Refractarii, contumaces et inobedientes apud Præsidentem Regium accusentur, ne nimia impunitate et licentia alii ad similem contumaciam invitentur.

In examine quoque puerorum observentur ingenia, ut ii, qui literis idonei videntur, præceptoribus, parentum voluntate, commendentur, et ab ineunte ætate in literis instituantur. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Communis est querela, quod ea, quæ in generali Synodo concluduntur, non servantur, sed aut prorsus

a Præpositis et Pastoribus negliguntur, aut negligenter servantur. Quare Præpositi obligantur, post peractam synodum in sua convocazione non solum significare Pastoribus Synodalia, sed ad pennas in scriptis dare, ut singuli ministri verbi habeant exscripta Synodalia, ut sciant, quid faciendum et quid omittendum sit. Concil. Toletanum quartum Can. 3 de sacerdotibus: Nulla pene res disciplinæ mores magis ab Ecclesia depulit quam Pastorum negligentia, qui contemptis canonibus ad corrigendos Ecclesiasticos mores Synodum facere negligunt.

Porro quia Synodalis conventus celebratur, ut aut doctrina atque adeo totum ministerium Ecclesiarum rite proponatur et peragatur, aut in ordinem redigantur, qui tam sancto ministerio vitam indignam vivunt: Sciant Præpositi, se posthac in Synodo reddituros rationem de sacerdotum doctrina, ceremoniis et vita in sua provincia habitantium, et ad nullius scandalosam aut vitam aut doctrinam aut notabilem negligentiam conivere sub pœna violati juramenti.

Conscribent singuli præpositi clarum (ut vocant) registrum in sua annua visitatione in quo assignabunt, quoties æditui in singulis parochiis eo anno prælegerint Catechismum pueris, et an omnia alia, quæ requirit officii horum ratio, recte peregerint. Item, an et ipsi in ministerio suo condignam ducant vitam, eosque libellos ad Synodum adferant, ut peccantes publice arguantur, quo cæteri timorem habeant.

Quoties ministri verbi accusantur, obligetur Præpositus ad discernendum inter actorem et ministrum reum juxta Ordinationem. Si autem ponderosior videbitur causa, quam ut sua censura ea finiri

possit, referat eam Præpositus ad Præfectum et Superintendentem, idque ne in publicis placitis ac foro judiciario more laicorum rixentur sacerdotes.

Synodalia omnia diligenter pro suo officio curent præpositi observari a suis compresbyteris, et si qui non volunt sancta obedientia nobiscum Christo et Ecclesiæ servire, hos suspensos ab officio aut prohibitos ad Superintendentem mittat, ut quantum in nobis est curemus, ut omnia ordine et decenter fiant. Idem in Syn. An. 67.

Præpositi in Synodo reddant rationem Superintendenti de doctrina, vita et toto ministerio Pastorum in sua provincia habitantium, et de sua annua visitatione.

Præpositi veniant ad Synodum statuto tempore comitati duobus (si magna est provincia) vel uno compastorum, et maneat duobus diebus, idque sumptibus communibus omnium pastorum in ea provincia habitantium.

Præpositi diligentiores sint in vocatione ministrorum regenda. Nam ex negligentia præpositorum sæpe dissentiones circa vocationem ministrorum oriuntur. Nemo autem eligatur sine consensu Superintendentis. cui de personæ eligendæ doctrina et vitæ testimoniis constare debet aliquid certi. Quare Præpositi Superintendenti significabunt ante electionem, ubi vacaverit aliqua Ecclesia. Idem in Syn. An. 73.

Præpositi in conventu provinciali admoneant Pastores, in parochiis absque literis Regiæ collationis residentes et docentes, ut iuxta expressum mandatum in Ordinatione eas primo quoque tempore sibi a Præside dari petant. Nic. Alb. in Syn. An. 80.

Præpositi visitantes commode pro concione Catechismum tractabunt. Nic. Alb. in Syn. An. 84.

Si quis pastor admiserit non ordinatum ad concionandum, a Præposito mittatur ad Episcopum. Nic. Alb. in Syn. An. 83.

Sint diligentes Præpositi in colligendis Pastorum defunctorum legatos, quæ Universitati decreta sunt in Fundatione, et ad Superintendentem mittendis. (Den paagjældende Artikel af Univ. Fundats anføres). Nic. Alb. in Syn. An. 85.

Dent operam tam Præpositi quam Pastores, quo ab Ecclesiis minimum ante nundinas Laurentianas pendatur pecunia Universitati ex fundatione debita, quæ per præpositum collecta procuratori Universitatis tradi debet. Si qui erunt, qui prius numerare non gravabuntur, quod faciunt nonnulli. hoc facient et ii rem Universitati gratiorem. (Univ. Fundatsens Bestemmelse om Studiiskat af de sjælandske og skaanske Kirker anføres). Nic. Alb. in Syn. An. 89.

Præpositi per Superintendentem moniti de celebrandis Litaniis seu precationibus publicis ne differant id significare suis pastoribus mature et in tempore, ne mora noceat. Idem in Syn. An. 88.

Semper in Synodo significet Præpositus, quot infantes per suam provinciam anno tum præterlapso per parentum incuriam tum interierint oppressi. Ibidem.

Ajunt esse Præpositos, qui pecuniarum mulctam (quam pœnitentes criminosi deberent iuxta Ordinationem erogare in usum pauperum) faciunt in suos reponi loculos. Hoc certe est cum Juda proditore esse furacem. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Videant Præpositi, ut ad Synodum veniant ipsi

in propria (quod ajunt) persona, adductis secum binis pastoribus, nisi raritas obstet.

Præpositus, qui propter invaletudinem ad Synodum venire non potest, trium, si maior fuerit provincia, sin minor, duorum tantum pastorum testimonio se excuset. Nic. Alb. in Syn. An. 85.

Præscribenda est mulcta aliqua, et pœna solvenda ab iis, qui vel non veniunt mature ad Sanctam Synodum, vel etiam prorsus absunt, cum tamen ipsorum interesset adesse coram in Sacra Synodo. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Pastor si ad Synodum provincialem vocatus non advenerint, solvat Thalerum. diaconus absens dimidium. Tych. Asm. in Syn. An. 77.

Nemo Præpositorum aut aliorum pastorum ad Synodum accedere præsumat togatus. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Cap. 8. De convivio Synodali, vulgo dicto Calenthe.

Liberum est pastoribus convivium synodale celebrare vel non celebrare. Nic. Alb. in Syn. An. 83.

Quando conveniunt pastores ad convivium Calendarum (ut vocant) post dictam precationem ad mensam junior pastor octavum Caput ad Romanos clare et sine præcipitantia legat. Idem in Syn. An. 79.

Sit etiam moderatius ac frugalius convivium Synodale, nec protrahatur in secundum diem, nec invitentur etiam alii præter Pastores. Idem in Syn. An. 88.

Finis.

Ordo in statutis superioribus servatus.

- I. Synodaliū varietas et differentia, p. 291.
- II. De vocatione ministrorum Ecclesiæ, p. 291.
 1. Pastorum vocatio, p. 291.
 2. Vocatio sacellanorum et diaconorum, p. 294.
- III. De officio pastorum, p. 295.
 1. De doctrina seu concionibus habendis, p. 295.
 2. De tradendo Catechismo, p. 299.
 3. De sacramentorum administratione, p. 302.
 4. De confessione et absolutione, p. 309.
 5. De excommunicatione, p. 312.
 6. De ceremoniis in missa, p. 314.
 7. De festorum observatione, p. 316.
 8. De introductione puerperarum, p. 319.
 9. De desponsationibus et nuptiis, p. 320.
 10. De testimoniiis, quæ dicuntur Sognewinde et Pasbord, p. 323.
 11. De abusibus quibusdam Pontificiis tollendis, p. 324.
 12. De sepulturis, p. 325.
- IV. De vita et conversatione ministrorum, p. 326.
- V. De aliis nonnullis ad officium pastorum pertinentibus, p. 326.
 1. De servanda Regia Ordinatione, p. 332.
 2. De literis ordinationis pastorum et confirmationis, p. 333.
 3. De servanda obligatione Episcopo data, p. 333.
 4. Propria tantum curanda pastori, p. 334.
 5. Sacellanis sic utendum, ut ne pastor interim ocietur, p. 334.
 6. De pastoribus peregre profecturis, p. 334.
 7. Ne quemvis ad concionandum admittant pastores, p. 335.
 8. De cantu ecclesiastico, p. 336.
 9. De cura pauperum habenda, p. 337.
 10. De pulsu matutino et vespertino, dicto Fredzklocke, p. 338.
 11. De usura taxanda, p. 338.
 12. De iis, qui juramento sese in foro purgabunt, p. 339.
 13. Parentes hortandi, ut liberos suos scholæ adhibeant, p. 339.
 14. De iis, qui in templo vel cœmeterio pugnant invicem, p. 339.
 15. De pædagogis pastorum, p. 340.
 16. De libris pastorum, p. 340.
 17. De habitationibus seu residentiis pastorum, p. 341.
 18. Controversiæ pastorum, a quibus et quomodo iudicandæ, p. 342.
 19. De parochorum relictis viduis, p. 343.
- VI. De diaconis et horum officio ac vita, p. 344.
- VII. De præpositis et horum officio, p. 346.
- VIII. De convivio synodali vulgo dicta Calenthe, p. 351.

Nogle faa Synodalmonita, som ere forbigaaede, tildels fordi de ikke fandtes i det Haandskrift, som nærmest er lagt til Grund ved Udgivelsen, tilføjes her efter Hdskr. i Gl. kgl. Saml. 3187. 4to.¹⁾

I Afsnittet „De confessione et absolute“ (S. 309 f.).

Facinorosi ad publicam avt privatam absolutionem non admittantur nisi facta prius reconciliatione cum persona læsa et magistratu, excepto casu necessitatis. Tych. Asm. in Syn. An. 76.

Frater si fratrem occiderit, anteqvam absolvatur, culpam seorsim apud parentes deprecetur. Nic. Alb. in Syn. An. 83.

Parentes, qvorum liberi diutius æqvo domi detenti sine baptismo moriuntur, a præposito in hujus visitatione absolvi debent. Tych. Asm. in Syn. An. 76.

I Afsnittet „De abusibus“ etc. (S. 324).

Candelæ haudquaquam sunt in manus tradendæ morituris. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

I Afsnittet „De libris pastorum“ (S. 340 f.).

Unusquisque sibi libros in Ordinatione Regia præscriptos comparet, ut cum in visitatione a Super-

¹⁾ I dette Hdskr. findes ogsaa de ovenfor S. 103 Not. 1 omtalte „Decreta Synodi Lundensis Anno 1597“.

intendente interrogatus fuerit, veras de singulis partibus doctrinæ responsiones dare possit. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

I Afsnittet „Controversiæ pastorum“ etc. (S. 342 f.).

Nullus minister verbi, qui succumbit in foro judiciali, vel generali, vel speciali, maneat ulterius in officio, donec in gratiam a magistratu civili receptus atque restitutus fuerit, modo ipsius causa non pugnet cum publica honestate, nec sit infamis redditus. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Sacerdos homicida ad ministerium minime admittatur sine consensu omnium Episcoporum totius Regni. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

I Afsnittet „De diaconis“ etc. (S. 344 f.).

Diaconorum officium est sponsos, si petant, cum cantico ad lectum deducere. T. Asm. in Syn. An. 77.

I Afsnittet „De præpositis“ etc. (S. 346 f.).

Ad Præpositos pertinet, si quid erit per eorundem provincias animadversione dignum, aut ejusmodi, ut Episcopi intersit id non ignorare, mature et in tempore monere eundem, maxime Synodo ingruente, ut octiduo minimum ante Synodum id resiscat Superintendens. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

A p o l o g i a

modesta et vera,

falsis criminationibus cujusdam
Jacobi Schröteri, præpositi Gudsta-
diensis,

opposita

à

M a g n o M a t t h i æ,
Ecclesiarum Schaniz Superattendente.

(1606).

Efter at Romerkirken havde taget sig sammen ovenpaa Reformatorerens første vældige Stormløb, der havde kostet den saa mange af dens tidligere Lydlande, og efter at den var bleven paany befæstet ved Tridentinerkonciliet, og der var stillet en ny, slagfærdig Hær til Pavens Raadighed i Jesuiterordenen, skete der rundt om i de frafaldne Kirkeprovinser mere eller mindre kraftige Forsøg paa ved en katholsk Reaktion at vinde det tabte Herredømme tilbage. Forsøgene i denne Retning vare for Danmarks og Norges vedkommende ganske vist svagere end mange andre Steder; men derfor savne de ikke Betydning som Led i en storartet og energisk Virksomhed. Her er dog ikke Stedet til at skrive hin Reaktions Historie ¹⁾; kun et enkelt, hidtil lidet kjendt Bidrag vedrørende dette Emne skal meddeles.

Da Biskop Mogens Madsen i Lund var bleven opmærksom paa, at der indenfor hans Stift havde ytret sig en vis Tilbøjelighed hos unge studerende til at søge til den Jesuitskole, der var oprettet i Braunsberg i Bispedømmet Ermeland i Polsk-Preussen, ikke langt fra den af Danske meget besøgte Handelsstad Danzig, tog han

¹⁾ I min Kjøbenhavns Univ. Hist. 1537—1621 III, 153—79 har jeg meddelt en Udsigt over, hvad der er bekjendt om Forsøgene fra katholsk Side paa at vinde Indgang her i Landet i Begyndelsen af Christian IV's Tid.

deraf Anledning til ved Landemodet i Lund 1602 at holde en Tale, „De secta Jesuitica“, hvori han, ved Siden af historiske Oplysninger om Ordenen og Angreb paa den romersk-katholske Kirkelære, kraftig advarede imod at sende unge danske til den nævnte eller andre lignende Skoler. Man sendte dem derhen i Haab om, at de skulde faa en grundigere filosofisk og humanistisk Dannelse, end de kunde faa hjemme, og at de ved den strænge Tugt, som herskede i disse Skoler, skulde bevares for Ungdommens Forvildelser; men man tog sig ikke i Agt for, at de samtidig bleve fyldte med jesuitiske Principper og fremmedgjorte for deres Fædrelands Kirke. Da Biskoppen paa det Landemode, der fandt Sted Aaret efter, behandlede et ganske andet Emne (de Usuris), kom han atter tilbage til den omtalte Sag¹⁾, og det er ikke usandsynligt, at netop Trangen til at give disse Advarsler en videre Udbredelse har været en væsentlig Bevæggrund for ham til Udgivelsen af hans Synodaltaler (Tessaradecas orationum Synodarium, Hafn. 1604). Men har han ventet kun at høste Tak derfor, da tog han fejl. Thi da Talerne vare udkomne, tog en vis Mag. Jacob Schröter, op-

¹⁾ I „Tessaradecas orationum Synodarium“, Fol. 161, siger Forf. bl. a.: „Hoc pestilentissimum hominum genus (o: Jesuiterne) cum annis quibusdam superioribus nunciaretur in hac penè vicinia nidificasse, aperta ab his Schola Philosopho-Theologica Brunsbergæ, quo nostrates quoque nonnulli commeassent, svasoribus iis apud nos, qui isti hominum generi olim fuissent familiariores, facere non potui, quin et svasores ipsos monerem, quàm se gessissent inconsiderate, si quidem seriò erga veram Religionem, quam nostræ amplectuntur Ecclesiæ, fuissent affecti; et auctor simul essem omnibus Ecclesiarum pariter et Scholarum Ministris, unâ cum ijs quoque, quibus juventutis recte instituendæ cura aliqua per hanc meam Episcopam incumbit, a doctoribus istis blandis quidem, at parum vel potius nihil ad pietatem profuturis, caverent impensissime“.

fordret og instrueret af hemmelige Papister i Skaane, sig for at gjendrive Biskoppens Angreb paa Jesuiterne, og han gjorde det i et Skrift, der baade havde Næb og Klør, og som udkom under følgende Titel:

Orationis Invectivæ Matthiæ Lundensis apud Danos Superintendentis aduersus sectam, quam vocat, Jesuiticam refutatio M. Jacobi Schröteri, Collegiatæ Ecclesiæ Gutstadiensis Præpositi, atque Illust. D. Episcopi Varmiensis Cancellarij. Brunsbergæ 1605. 4to.

Forfatteren til dette Skrift, i hvilket „Løgn i din Hals“ (mendacium, mentitur) er et af de hyppigst forekommende Argumenter, er os ellers ikke bekjendt. Sædvanlig har man antaget ham for en forhenværende Præst i Gødestad i Nørre-Halland, der altsaa maatte være gaaet over til Romerkirken og som en rigtig Konvertit allerede havde glemt alt, hvad der kunde tale til Anbefaling for Reformationen, og derimod med ikke ringe Energi havde tilegnet sig hele den romersk-katholske Tankegang. Men denne Antagelse, som allerede findes hos Zwergius (Sjælandske Cleresi, S. 468) og siden er gjentaget af forskjellige (som L. Helveg, L. A. Anjou) og nylig har foranlediget Dr. Skarstedt til at anføre M. Jacob Schröter i Rækken af Præsterne i Hunestad og Gødestad¹⁾, beror utvivlsomt paa en Fejltagelse. Saa længe man kun kjendte Schröters Skrift, var der ganske vist noget, der kunde tale for Antagelsen, eftersom det indeholder en hel Del af hvad man kunde kalde chronique scandaleuse fra Lunds Stift, som en fremmed vanskelig kunde kjende; men af M. Mogens Madsens Apologi, som nedenfor skal meddeles, ses, at Schröter, der selv kalder sig Kansler hos Biskoppen i Ermeland (Warmia) og Provst ved Kollegiatkirken i Gutstadt, var Biskop Mogens Madsen fuldstændig ube-

¹⁾ Gøteborg Stifts Herdaminne, S. 449. Jvfr. Helveg, Den danske Kirkes Historie efter Reform. 2. Udg. I, 263.

kjendt, hvad han umulig kunde være, om han havde været Præst i hans eget Stift. Forholdet maa da være dette, at Schröter af en hemmelig Papist i Skaane er bleven gjort opmærksom paa Mogens Madsens Synodaltaler og er bleven forsynet med en Hob gammel og ny Sladder og Bagvaskelse, som han har suppleret med Skiperefterretninger fra Danzig (denne Kilde citeres nemlig jevnlig af ham), og deraf — samt af Vaaben hentede fra det sædvanlige, rigelig udstyrede Rustkammer for katholsk Polemik — har han saa sammensmeddet sit Stridsskrift.

Som Prøve paa den Tone, han anslaar, kan anføres følgende Ytringer om Biskop Mogens Madsen (Bl. B 3): „Nomine Lutheranus est, ut bonis Ecclesiæ Lundensis gaudeat, et, ut ajunt, pro Ministeriis pecuniam a miseris Ministris emungat, quò ventris sui Harpias repleat: reipsa autem Caluinista est, cuius seditiosæ sectæ propagatione tantopere lætatur. Ex eorum proinde numero forte sunt, qui apud Battauros, Amstelredami, nouam moliuntur Bibliorum Danicorum editionem clanculo. Nam quòd perperam et mala fide Biblia bis in Danicam linguam, secundum Euangelion Lutheri, transtulerunt, id hac tertia editione, secundum Euangelion Caluini, corrigere satagunt; quod miramur, inscio, ut credimus, Regi, tam audacter agi“. Et Steds (Bl. B 2) citerer Schröter den danske Forfatter Petri Rosæfontani (Svanings) Chronicon Johannis Regis som Bevis paa, at Adelens Havesyge var Aarsag til Reformationen; et andet Steds (Bl. C 3) omtaler han, at Mogens Madsen selv i sin Tid havde studeret ved det katholske Universitet i Løwen¹⁾, saa han maatte vide,

1) Dette fremgaar ikke bestemt af Mogens Madsens ovenfor, S. 88, meddelte Bemærkninger om sin Rejse i Udlandet, men er dog vistnok rigtigt, da det sikkert er ham, der menes ved den Student, der i et Brev fra en samtidig omtales som værende i Løwen 1552 sammen med Stig Pors's Brodersøn (Danske Mag. 3. R. III, 78.)

at hvad han udgav for den jesuitiske Sekts vildfarende Lærdomme, var hele den katholske Kirkes Lære¹⁾. Og naar Biskoppen havde sagt, at det vistnok var godt, at Ungdommen holdtes i Tømme, men at en saadan Tugt ogsaa kunde findes andensteds end i Jesuiternes Skoler, saa anføres imod ham, at hans egen Søn, efter hvad der sagdes, havde ført et udsvævende Levned i sine Studieaar og var kommen hjem som „et Asen“, medførende en „Dalila“. Disse og mange andre Ytringer tyde paa en Hjemmelsmand, der længe med et ondt Øje havde betragtet Forholdene i Lunds Stift paa nært Hold.

Spørge vi, hvem denne kan have været, da ligger den Antagelse nærmest, at den hidtilværende Rektor i Malmø, M. Jens Aagesen (Raaby), har sat alt dette i Scene. Han havde selv studeret længe hos Jesuiterne og havde tilegnet sig deres Læremaade, ligesom han ogsaa ved sine hemmelige Tilskyndelser havde foranlediget, at flere unge Mænd fra Malmø havde begivet sig til Kollegiet i Braunsberg²⁾. Mellem Malmø og Danzig var en livlig Handelsforbindelse, saa det ikke var vanskeligt for

1) I sin Synodaltale „de secta Jesvitica“ (Fol. 157) havde Mogens Madsen selv berørt, at han i sin Tid med andre danske og tyske protestantiske Studenter havde opholdt sig ved katholske Højskoler, „idque magis adeò necessitate quadam, propter bella tum grassantia, quæ vetabant ad reformatam aliquam, seu Evangelicam, ut sic dicam, in Germania scholam divertere, quàm quòd admodum arriiserit Religio a nostra diversa. Magis autem id egi inter Pontificios versatus, ut doctissimos artium ac linguarum Professores audirem, quàm ut cum Pontificiis colluderem. Nec aliter alii tum condiscipuli ac Sympatriotæ mei fecerunt, à Religione Pontificia semper alienissimi“.

2) Deriblandt Villum Ravn (Wilhelmus Corvinus), formodentlig en Broder til den som Præst i Malmø og kirkelig Forfatter bekendte M. Hans Ravn. Om Vill. Ravn se Worms Lex. I, 238. Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. III, 155. Friis, Adelsfamilien Rosensparre, S. 28.

ham ad den Vej at staa i stadig Berøring med Jesuiterne. Men en Tid lang havde han drevet alt paa en saa skjult Maade, at Mistanken ikke ret var kommen til Orde, især da han for øvrigt nød Anseelse som en ualmindelig dygtig Lærer. Men da der i Aarene 1603—4 fremkom flere Vidnesbyrd om hans Helden til Katholicismen, blev han i Foraaret 1605 afsat fra sit Embede¹⁾. Maaske har han strax efter begivet sig til Braunsberg, og han kan da have foranlediget, at det hvasse Modskrift mod Skaanes Biskop udkom endnu i samme Aar. Thi først mod Slutningen af Aaret 1605 synes Skriftet at være udkommet, da det ikke blev bekjendt her i Landet før hen i det næste Aar.

For den gamle Biskop Mogens Madsen maatte Schröters Skrift være en højst ubehagelig Overraskelse. Thi det var kjendelig nok forfattet af en øvet Polemiker, hvem et stort Arsenal ikke blot af Argumenter, men ogsaa af Skjældsord stod til Raadighed. Ikke desto mindre gav Biskoppen sig uden lang Nølen i Lag med at forfatte — dog ikke et nyt Angreb paa Jesuiterne, men et Forsvarsskrift for sin egen Ære, der var bleven saa haardt medtagen i Schröters „Refutatio“. Efter Fuldendelsen af denne Apologi (den er dat. 10de Juni 1606) sendte han den i Manuskript over til Kjøbenhavn for at faa den akademiske Approbation til Trykken. Men den 16de August s. A. skrev hans Ven, Professor Hans Steffensen (Joh. Stephanus), til ham, at Biskop Peder Jensen Vinstrup ansaa det for rigtigst, at Apologien ikke kom ud. M. Mogens Madsen tilskrev nu Kansler Christian Friis til Borreby om Sagen; men da denne havde drøftet den med Biskop Vinstrup, blev Resultatet, at Apologien skulde holdes tilbage, men at dette skulde ske paa en Maade, der fritog den ved Schröters „Refutatio“ haardt

¹⁾ Se min Kbhvns Univ. Hist. III, 169—70.

krænkede gamle Biskop fra Ansvarret for hans Tavshed overfor de nærgaaende Beskyldninger, idet der ved et særligt Kongebrev blev givet ham en Æresoprejsning¹⁾. Dette Brev lyder, som følger:

Bispen udi Lund fik Brev anlangendes den Apologiam, han imod Jacobum Scroterum Jesuivitam haver conscriberet, ikke at lade udi Tryk udgaa.

Christianus 4

Vor synderlig Gunst tilforn. Vider, at eftersom vi naadigst Eders tilskikkede Apologiam, den I imod Jacobum Scroterum Jesuivitam, som Eder udi et Skandskrift og Paskil paa Eders gode Rygte og Navn utilbørligen og løgnagtigen haver angrebet, var tilsinds (saa fremt det med vor naadigste Bevilling ske kunde) at lade udi Tryk udgaa, haver ladet igjennem se: Da efterdi I Eders Kald og Bestilling i langsommelig Tid her udi Riget saaledes haver forestaaet, at vi med Eder naadigst ere tilfreds; vi og noksom vide Eder undskyldt udi de Ulemper, Eder udi samme Skandskrift er bleven tillagt: bede vi Eder og ville, at I samme Eders Apologiam, paa det I Eder med bemeldte Sceptico og Bespotter udi unødigt Disputation ikke skulde indlade, ikke lade udi Tryk udgaa, anseendes unødigt at være, at I som en bedaget Mand, hvis Undskyldning os og enhver noksom i saa Maade er bevidst, slig en letfærdig Bagvasker og Calumniatori, til hvis han Eder løgnagtigen paadigtet og adfangerct haver, skulde respondere. Dermed etc.

Hafniæ 5. Septembris Anno 1606¹⁾.

Denne Afgjørelse har næppe været efter Mogens Madsens Hoved, da den synes at have fremkaldt hans

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 225—27.

²⁾ Skaanske Tegnelser III, 260.

nogen Tid derefter udtalte Ønske om at maatte nedlægge sit Embede, hvilket man dog ikke vilde gaa ind paa ¹⁾. Heldigvis er Apologien endnu bevaret, men hidtil ikke benyttet i noget historisk Skrift. En Meddelelse af det vigtigste af den vil derfor formentlig være af Interesse. Ved Udgivelsen er Haandskriftet, Gl. kgl. Saml. 1448, 4to, lagt til Grund, hvilket er en samtidig Afskrift med Rettelser og Tilføjelser, der kjendelig ere med M. Mogens Madsens egen Haand. En nyere Afskrift findes i Gl. kgl. Saml. 1449, 4to.

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. V. 230.

Christiano et Candido Lectori
Magnus Matth. Superattendens
S. D.

ditæ sunt ante biennium, non sine Magnifici Dn. Rectoris et reliquorum clariss. doctissimorumque in alma Regia Hafniensium Academia S. S. Theologiæ Professorum totiusque adeò senatus Academici unanimitate consensu, editionem eam frequenter ac serio urgentibus doctioribus quibusque per Schaniam Ecclesiæ Christi Ministris, Orationes nonnullæ, in Synodis anniversariis Diocesanis, ex more iam olim apud Lundenses frequentato, per me habitæ, de ijs maximè rebus, quarum consideratio ijs omnibus, qui vel iam apud nos Ecclesiis gubernandis præfecti essent, vel præfici aliquando desiderarent, imprimis videri poterat necessaria.

In quibus quidem Orationibus Jesuitarum quoque facta mentione, de ortu et progressu eorundem, deque fine, in quem secta ea instituta videri posset, et moribus, ac institutis sectæ nonnullis, ex veris historiis et experientia ipsa nonnulla leguntur exposita. Idque non

eò, qvòd volupe mihi videretur Crabones, qvòd est in proverbio, irritare, qvi post exantlatos in Scholis et Ecclesiis annorum sexaginta labores, rude tandem donandus videri qveam: sed ad commonefaciendos solummodò Ecclesiarum meæ diœceseos Præpositos, Pastores et alios de cavendis doctrinæ corruptelis, ijs inprimis qvas multis retrò seculis Pontificii, et nostro nunc tempore, in vicinis pariter et aliis regionibus seminassent, qvi vsitatè nominantur Jesuitæ, maximè id agente apud nos admodum certè strenuè (occultè tamen, quantum licuit) annos aliquammultos Jesuitarum emissario qvodam, Johanne Aggæo Schano, ut hujus incltyti Regni Daniæ juventus, relictis patriis Scholis. Brunsbergensibus in Prussia Doctoribus ac Professoribus Jesviticis instituenda traderetur. Qva qvidem in re, dum meos de imminente periculo et cavendis hostium insidiis piè ac paternè moneo, fidelis ac diligenti me pastoris officio functum existimo, cujus munus, pro virili et qvidem tempestivè ovibus consulere, ac providere, ne lupis insidiantibus præda fiant.

Ad Emissarium, de qvo dixi, qvòd attinet, etsi is mox ab initio reditus sui in Patriam et postea semper de collusionione cum Jesuitis suspectus plerisque fuit, ut qvi, urgente qvondam necessitate, parentibus videlicet natus apud nos admodum tenuibus, Regno excedens, Jesuitis sese iunxisset, ac totos fermè annos sexdecim, qvòd ipse fassus est, in illorum vixisset contuberniis: tamen cum Vitebergæ aliquando gradum sumpsisset Magisterii, et apertè nihil moliretur adversus reformatam apud nos Religionem, Evangelicum se semper ac Lutheranum (ut nunc loqvuntur) professus, iisdemqve nobiscum sacris vsus, nonnunquam

etiam, me licet nesciente, concionatus, et aliquoties, quamvis rarò, ad cœnam Dominicam cum aliis accedens, nemo certè extitit, qui ullam ei creârit molestiam, donec deprehensus esset suorum discipulorum nonnullos Brunsbergam ablegasse, qui ad nos postea reversi haud obscurè significarunt, non per omnia sese de Religionis nostræ placitis omnibus nobiscum sentire.

Qvo intellecto, cum suspicio esset, haud aliter affectum et Aggæum erga Religionem, quàm qui olim fuissent ejus discipuli, ne latius serperet contagium, continuò iussus fuit officio sese scholastico, qvo per annos nonnullos, eosque haud paucos, apud nos functus fuerat, prorsus abdicare, alio quodam ei, ex mandato Sereniss. Regiæ Majestatis, per me suffecto.

Vehementer autem auxit suspicionem eam Oratio quoque in publica apud nos Synodo ab eo de hæresi et hæreticis habita, postquam diligentius à nobis nunc expensa ea fuit et examinata. Quæ quidem Oratio nihil erat aliud, quàm cothurnus quasi quidam, vel saltem talis, ut pro Pontificiis magis adeò fecerit, quàm pro ijs, qui religionem abiurassent Pontificiam. Facta enim mentione cucullatorum et excucullatorum, plerisque nostrum vix intelligentibus, per cucullatos aut excucullatos quosnam voluerit intelligi, hæreticos eo planè modo depinxit homo scopticus, cui libitum nobis illudere, qvo Lutherum et hujus seqvaces effigiare solent, qui nostrarum Ecclesiarum doctrinam impugnant acerrimè, ne nominatis quidem vspiam in tota Oratione horum temporum dogmatistis. seu Lutherò, seu alijs, vel cum ipso, vel contra ipsum sentientibus.

Hujus igitur Aggæi vel complicum forte ejus instinctu ac opera factum existimatur, quòd anno supe-

riore proximo in me calamum suum strinxit, et stylum acuit quidam Jacobus Schröterus, mihi ne de nomine quidem antè notus vnquam, Collegiatæ tamen, ut ipse scribit, Ecclesiæ Gutstadiensis Præpositus, et Episcopi Warmiensis Cancellarius, ne verbo quidem unico à me, ut planè ignoto, læsus, cujus virulentam orationem hoc tandem mense à me primum visam, et mendaciis, calumniis, conuitiis, opprobriis, et maledicentia longè refertissimam legenti mihi, in mentem venit ejus, quod Colonix Agrippinæ olim, ante annos circiter quinquaginta et amplius, accidisse memini, quod ipse etiam ego et vidi et audivi. In creatione enim cujusdam Magistri Nostri (sic namque appellantur à Pontificiis S. S. Theologiæ doctores) inter alios promotionis illius ritus, puer quidam duodecim circiter annorum in medium productus est, qui cum quadam etiam reverentiæ significatione in concessu eo perquam celebri, ut erat instructus, Oratione ad id conficta et publicè habita, Esse nonnihil, ait, quod diligentius perpendendum videretur, priusquam ad ampliores honores promoveretur Candidatus longè omnium, ut ipse dicebat, scelestissimus. Ad quem versa oratione, nihil non conuitiorum in eum conguessit, homicidia, furtus, adulteria, incestum, et alia id genus probra plurima ei obijciens et exprobrans, nominatis etiam, quo videlicet verisimilior videretur expositio, circumstantiis, ubi, quando, quomodo, et quibus præsentibus, spectantibus ac scientibus, singula ab ipso designata fuissent flagitia. Magna autem severitate à puero res agi videbatur, ridente interim toto theatro, Candidato quoque ipso planè ad omnia muto. Quam quidem pueri Orationem continuo excipiens totius actus illius Præses oratione sat hone-

sta ac gravi, adducto Athanasii exemplo et aliorum quorundam, eâ ceremoniâ in omnibus haud dubiè actibus ejusmodi usurpari solitâ, moneri ait Ecclesiæ doctores omnes, cujusmodi sæpe calumnias, opprobria, maledicta expectare interim possint à mundo ac impijs, dum fideliter ipsi officium faciunt, ad quæ planè obsurdescere eos oporteat, memores videlicet illius, quod apud Matthæum extat, ubi sic Christus: Beati, inquit, estis, cum maledixerint vobis homines, et dixerint omne malum adversus vos, mentientes, propter me (Matth. 5.). In quam sententiam Petrus quoque: Si probris, inquit, affecti fueritis in nomine Christi, beati estis (1. Pet. 4.)

In hæc igitur dicta intuens, non minus quàm in commemoratam promotionis illius ceremoniam haud sanè ridendam, ante omnia autem in Christi ipsius exemplum, quo nemo convicia tulit majore patientia, statueram et ego prorsus nihil respondere ad ineptissimas Schröteri illius ineptias, præsertim cum etiam Ethnicorum scriptorum nonnulli ab ejusmodi litigijs non necessarijs abstinendum censeant¹⁾. Quorsum illud quoque Salomonis dictum pertinere videtur, in quo respondere stulto vetat secundum stulticiam suam, ne qui responderit similis ei evadat (Prov. 26.).

Est tamen ubi necesse aliquando sit calumnijs malevolorum obviare, id quod eodem etiam loco monet idem Salomon: Responde, inquies, stulto secundum stulticiam suam, ne sapere sibi videatur. Verum id modestè fieri oportet, ne quis videlicet terminos transgrediatur pietatis aut honestatis. Rectè verò et ab

¹⁾ Nogle Citater af græske Digtere anføres, hvilke dog her forbigaas.

Augustino in sermone quodam (Tom. 10. Serm. 52 ad fratrem in eremo) dictum est: Propter nos conscientia nostra sufficit nobis; propter vos fama nostra non pollui sed pollere debet in vobis. Tenete quod dixi. atque distingvite. Duæ sunt res, conscientia et fama. Conscientia necessaria est tibi; fama proximo tuo. Qui fidens conscientia suæ, negligit famam suam, crudelis est; maxime in loco isto positus, de quo dicit Apostolus scribens ad discipulum suum: Circa omnes teipsum bonorum operum præbe exemplum (Tit. 2.). Hæc Augustinus admodum certè, meo iudicio, piè ac Christianè.

Ex quo igitur ego, licet indignus, in hac veluti specula sum constitutus, et inter eos census, quos exemplaria esse convenit gregis Dominici, et secundum Paulum typos fidelium, quem calumniando et conviciando in ista sua oratione sic exagitat Schröterus, ac si vix dignus sim, qui hac luce fruar, haudquaquam fortè factururus, siquidem vel me nosset, vel calumniis seu Aggæi istius, seu alterius alicujus nostratium Jesuitarum, quibus dolet fortè hulus tangi, credidisset minus: necessarium fortè fuerit, vel mei ab obiectis quibusdam criminibus purgandi causa, ad quædam eorum, quæ obiecta sunt, respondere, neque enim visum omnibus. Quam quidem meam responsionem sic, Deo volente, temperabo, ut ne modestiam in me Christianam seu Schröterus ipse, seu alius quisquam desideret, sobrius saltem censor et candidus ac amans pietatis verè Christianæ.

Ac de controversis quidem inter nos et Jesuitas fidei ac Religionis articulis nihil hîc rixari attinet, aut in arenam descendere, vel cum Schrötero, qui de

eorum nonnullis in ista sua, quam sic vocat, refutatione suo more disserit, vel alioqui cum alijs Pontificiis, præsertim cum constet, ab aliis aliquammultis pijs, eruditis atque cordatis Ecclesiarum Evangelicarum ministris atque doctoribus sat luculenter ac dextre monstratum, quid de singulis doctrinæ partibus, iuxta expressum Dei verbum, sentire conueniat, refutatis ex eodem Dei verbo erroribus et corruptelis cum eodem ex diametro pugnantibus, ut mea hîc expositione vel declaratione non admodum sit opus, maxime apud eos, qui me non solum, sed alios etiam omnes, qui sui non sunt ordinis, contemptui habent et pro nihilo putant, omnium (si Diis placet) censors ac iudices.

(Forf. imødegaar nu først forskjellige Skjældsord og haanlige Betegnelser, som Schrøter havde anvendt imod ham; derpaa fortsætter han saaledes:)

Sed alia quædam sunt longè grauiora in me à Schrötero dicta, quæ quia non ad meam tantum infamiam, sed et ad commissi muneris mei contemptum, non minus quàm ad scandalum, quod infirmioribus creari posset, spectare videntur, intollerabilia quoque existimari possunt, eoque declaratione fortè vberiore indigent.

Primum autem ait Schröterus, ab Emissarijs haud-dubiè sic instructus, *ne Symmystis quidem me meis usquevæque probari. Sed multa in me desiderare ipsos, nec pauca reprehendere.*

Velim certè scire, quoniam illi sint, qui me probent minus, quid item in me desiderent isti, quidve reprehendant. Quod quidem Accusator non satis ex-

primit, dixisse tantum contentus, quod etiam credi sibi vult, tanquam ex tripode dictum.

Id equidem scio, haudquaquam placere me Jesuitarum, si qui apud nos sunt, applavsoribus, qui nec mihi placent. Et Pastores negligentes officium, et alios, si qui exorbitant, haudquaquam probo, quin reprehendo potius, et moneo, inter quos sunt fortè, quibus nec ego placeo. Bonis interim atque fidelibus pastoribus non possum non favere, quemadmodum illi mihi vicissim favent et obediunt omnes. Malorum de me iudicium non magni facio, qui cum Poëta¹⁾

Bono probari malo, quam multis malis.

Quis autem est, qui in publica aliqua functione constitutus ab omnibus laudatur? Regium, inquam, est benè facere, et malè audire. Atque id ad primam illam criminationem, haud sanè magni momenti, responsum esto.

Proxima est de collusionione cum Calvinianis, cujus me insimulat Schröterus, Calvinistam nominans et simul significans, esse alioquin in Regno Daniæ *occultam quandam factionem eorum, qui ad novam in pejus, ut ipse ait, religionis mutationem hodie propendeat atque inclinet, cujus quidem factionis etiam me esse apud Danos suspicio sit, sibi autem et suis certum habeatur.*

Unde hæc hauserit, non video, nisi fortè à susurronibus quibusdam, qui prius odorantur, quid futurum sit, quam alij, quorum interest, vel cogitârint, vel constituerint, quid facturi sint, aut facere conveniat. De religionis mutatione apud nos futura nihil quic-

¹⁾ Ausonius.

quam, quod sciam, auditum ac fortasse ne cogitatum quidem. Et tamen hic tam audacter ista deblaterat, acsi essent certissima, non me tantum, sed totam etiam gentem Danicam in suspicionem adducens, nescio cujus inconstantia in rebus Religionis et salutis negotio.

Ad me quod attinet, quem ille cum Calvino sentire ait: Non equidem id nego, at in plerisque, non in omnibus, de poenitentia enim, et de peccato, deque libero, quod vocant, arbitrio, de justificatione hominis coram Deo, deque fide et bonis operibus ac libertate verè Christiana, pluribusque aliis doctrinae locis, longè veriora et saniora à Calvino traduntur (in quibus ipsi planè assentior) quam à Pontificiis. In ijs autem, quæ de prædestinatione deque coena Domini ab ipso leguntur exposita, haud scio, annon periculosum sit in omnibus temerè ei assentiri. De quibus quidem doctrinae locis sciunt nostri omnes haudquaquam per omnia probari à me Calvini sententiam. Quamvis ad Eucharistiam quod attinet, nec realem illam cum ineptis nonnullis statuam Idiomatum Communicationem, nec cum alijs commenticiam amplectar humanæ naturæ in Christo ubiqvitatem¹⁾. Nam quod inter eas regiones, quæ iam ante à Pontificiis desciverunt, Angliam quoque et Scotiam nominavi, eò id feci, quia de plerisque, et quidem præcipuis ac maxime necessarijs doctrinae locis nostrarum Ecclesiarum sententiam, rejectis plane superstitionibus et corruptelis pontificiis, Angli pariter ac Scoti nunc amplectuntur. Valeat autem cum suis paralogismis Scröterus, et sinat mea me verba interpretari.

¹⁾ Bemærkningen Quamvis — — ubiqvitatem er med Mogens Madsens egen Haand tilføjet i Randen.

Qvid? quod non me solum ad Calvini, ut ipse loquitur, Evangelium defecisse memorat, sed *idem etiam Evangelium sensim per meam diæcesin à ministris introduci, quod navtæ quoque ipsi sentire se dicant.* Hæc enim sunt ejus verba.

Ad navtas identidem in hac sua Inuectiva provocat, atque ab his instructum se ait, de plerisque rebus nostris et nostrorum, quas interim attingit. Mirum verò si navtæ tam nunc sunt facti religiosi, deque salute sua et aliorum vsque adeò solliciti, ut et in doctrinam et vitam ministrorum Ecclesiæ inquirant, quo hominum genere nullum solet esse irreligiosius et vitæ dissolutioris. Vereor autem, ne non à navtis, sed ex Emissariorum Jesviticorum apud nos literis, quas navtæ forte attulerunt, de omnibus, de quibus scribit, redditus sit certior, si tamen certior, cum pleraque, quæ memorat, incerta sint, aut potius planè falsa omnia.

Sive autem quæ de rebus Danicis in isthoc suo scripto exponit, ex navtarum sermonibus, sive ex literis intellexit Emissariorum, vel Aggæi vel cæterorum nostratium, quibus religio non est calumniari, mentiri, fallere: Veritas tamen eorum, quæ vel dicta ei fuissent, vel ad eum perscripta, explorari prius debuerat, quàm quod incertum adhuc erat, et inexploratum, vel scribe retur, vel in lucem ederetur, et ad conspectum veniret aliorum. In qua re dum parum circumspectus fuit hic aliorum Aristarchus, et chartis ille vitæ ac evulgavit. quæ parum fuerant explorata et maxima ex parte falsa, merito fit, ut pleraque nunc revocare necesse habeat, et ab ijs, quibus notiora sunt omnia, planè talis haberi, qualem ipse me passim depingit in hac

sua Inuectiva, nempe falsus, vanus, mendax, calumniator, somniator, nugator.

Nam quod de ministris scribit Ecclesiarum meæ Diœcesis, *ab ipsis sensim introduci Calvini doctrinam*, si eam intelligit, quæ est de Eucharistia et prædestinatione, tam est id falsum, quàm quod falsissimum. Aut proferat nobis, si potest, vel Aggæus ipse, qui rerum nostrarum est scientissimus, saltem vnum aliquem meæ Diœceseos ministrum, qui de dictis duobus locis cum Calvino per omnia sentire aut docere vnumquam sit deprehensus. Credo certè non facturum. Nonne igitur hæc calumnia est et mendacium longè impudentissimum? Quemadmodum et illud, quod mox sequitur in edito libello, *pro ministeriis me pecuniam à miseris ministris emungere, quo ventris mei Harpyas*, ut scriptor ait, *repleam*. Id certè nemo dixerit omnium eorum, qui vel à me hic sunt ordinati, vel huc per meam Episcopam, aliunde ab alijs aliquando ordinati, ad Ecclesiarum gubernationem asciti. Et sciunt omnes, damnari potius à me Symoniam, quam vocant, et *αἰσχροκέρδεια* eorum, qui ad ministeria Ecclesiastica paulò pinguiora non admittunt, nisi qui copiosè pecuniam numerare, aut alias res preciosas liberaliter largiri sustinent, ut sunt forte nonnulli, tam Præsides, quàm horum Præfecti, ad istud aucupium sat instructi. Et fieri potest, ut et inter ministros inueniantur nonnumquam licitatores, qui clam et occulte (quod apertè et palam non audent facere) harpyis istis ingluviem explere non verentur, ut præda et ipsi potiantur sperata.

Sed nec meum est quenquam Ecclesijs præficere, aut ministrorum vocationes gubernare, sed vocatos

tantum examinare ac ordinare. Vocatio enim ad alios pertinet, quam in peculiari quadam oratione à me edita illegitimam censeo, siquidem à Pluto, qui Divitiarum Deus olim habebatur, fuerit gubernata, h. e. si contractus interueniat Symoniacus¹⁾.

Videat verò Schröterus, si alioqui vir bonus est, vel Aggæus forte aut alius quicumque, qui Schrötero, viro fortasse alioquin haud malo, autor fuit, ut me suo scripto traduceret reumque ageret τῆς δωροφαγίας, videat, inquam, in quantum me discrimen conjicere facile potuisset, si contra officium et omnem æquitatem, contra serenissimæ item Regiæ Majestatis severissimum edictum, denique contra Deum ipsum, labe me Symoniaca (ut ipse censet) polluissem, ni iam antè constaret omnibus, ipsi etiam hauddubiè Regiæ Majestati, ab isthoc scelere semper fuisse me, et etiamnum esse, Dei beneficio. quamalienissimum.

Non minus, quam ab vsuris, de quibus tamen me admodum acerbè ac graviter accusat Schröterus, qui, versa ad me oratione, *Scis ipse*, inquit, *quantis fœnoribus tu miseros rusticos oneras. Si oblitus es, interroga navtas vestros, qui Dantiscum veniunt. Ipsi ea tibi in mentem revocabunt. Ita enim nota sunt, ut mirum sit, non dudum te ea sede, qua es indignissimus, deturbatum esse.*

Quid audio? Fœnoribusne miseros me rusticos onerare? O malitiosam et merè diabolicam calumniam! Quid scio autem! illud certo certius scio, me fœnus

¹⁾ Her efter anfører Forf. udførligt Kirkeordinansens strænge Forbud mod, at enten Superintendenten eller Stiftslensmanden maatte modtage Betaling af dem, som kaldtes til Præster.

exercere aut exercuisse, putidissimum esse mendacium, non quidem à nautis profectum, ut ipse ait, quin verius vel ab Aggæo isto (qui tamen, cum apud nos esset, ab vsura et aliis id genus pecuniæ aucupijs putatur fuisse haud alienus) vel ab alio aliquo Jesvitarum Emissario, cui manum suam et calamum hic commodavit, mearum omnium rerum ac rationum prorsus, ut arbitror, ignarus.

Cogitat dubio procul Aggæus ac dolet fraudes nunc suas et suorum detectas, suaque se sede, hoc est pædagogia, qua apud nos functus fuit sat opima, deturbatum (id quod mihi fortassis imputat, rectius sibiipsi ac suis machinationibus imputaturus) cui fortè ob id nihil nunc esset gratius, quàm si videre posset mea quoque me sede deturbatum, quâ certè indignissimus forem, siquidem vel fœenerator essem, vel aliis id genus sceleribus mihi obiectis obnoxius, ac plane talis, qualem in ista sua oratione, Aggæi haud dubiè aut complicum ejus instinctu, me depingit Schröterus.

Spero autem, imo certo scio, neminem eorum, qui me norunt, dicturum, de avaritia me aut vsuris cuiquam vnquam fuisse suspectum, ne ante susceptam quidem ante annos 17, quam nunc sustineo, provinciam, quâ susceptâ liberalius etiam ex Regia munificentia mihi, non minus quàm aliis per Daniam Episcopis, suppetit, unde honestè queam vivere, ut vsuras exercere minimè mihi sit opus. A quibus vsque adeo, per Dei gratiam, alienus et fui semper, et nunc sum, ut et ante annos nonnullos, cum intelligerem apud nos frequens nimis reddi id genus aucupii, ad meos præmonendos, et pestem eam Rerumpublicarum præsentissimam ab Ecclesiasticis nonnullis, qui infecti ea videbantur, avertendam, orationem publicè habuerim

in Synodo quadam Diœcesana, quæ inter alias Tessa-
radecadis meæ Orationes extat edita, simulque Præ-
positis ac Pastoribus, qui conuenerant, omnibus strenuè
ac serio iniunxerim de ijs, quæ acta hîc fuissent, ad
suos referrent, atque ex suggestis etiam omnibus per
Diœcesin totam significari curarent, nihil detestabilius
eo aucupii genere, eoque sedulò cavendum, ne quis
tam grandi sese scelere contaminet, ni prorsus ire se
velit perditum. Spero igitur de isthac quoque calumnia
candido cuique Lectori facilè me fore excusatum.

Restat de adulterio, cuius et me et coniugem, ut
apparet (obliquè tamen et obscure) insimulare videtur
Schröterus, aliquid ut respondeam. Ac vellem sanè,
si quid vel ipse scisset, vel susurriones alii, seu Aggæus
(duorum ipse apud nos ante ductam coniugem libe-
rorum pater ex coqva sua, quam compresserat) seu
cœteri Emissarii, à me vel coniuge designatum, quod
decuisset minus, aliquantò id significasset apertius.
Neque enim se satis explicat. Plerique tamen adulterii
et me et coniugem insimulari arbitrantur, cum ait:
*Scire me, cum in visitatione aliquando essem diœcesis
meæ, quid, more prædecessorum, fecerim, et quid domi,
uxor.* Nam hæc sunt ipsius verba, paulò obscuriora,
per se considerata, quorum tamen *περιστάσις* paulo dilu-
cidius ostendit, de adulterio quod dixerat velle eum
intelligi, quod à me pariter perpetratum sit et coniuge.

Mirum sanè eum, qui alicujus vult precii videri,
hominem apud suos fortè haud extremæ dignitatis et
existimationis, eò vesaniæ devenire potuisse, ut fide
habitâ delatoribus (ipse enim neque me novit neque
meam coniugem, matronam, dum viveret, longè hone-
stissimam et ab omnibus in precio habitam omnibusque

virtutibus matronalibus ornatissimam) non sit veritus homines honestos, bono loco natos et benè educatos, in quorum etiam vita nihil unquam deprehensum non laude dignum, de crimine prorsus capitali, ut est adulterium, publico quoque scripto edito, accusare. Quod ut probet, planè ei fuerit impossibile. Merum enim mendacium est, quod scribit, et calumnia prorsus detestanda, quæ in hoc tantum à delatoribus conficta mihi videtur, et ab hoc scriptore chartis illita ac edita, ut vel ea ratione ministerio meo infamiæ aliqua nota inureretur.

Quo pertinet et illud, quod antecessorum quoque meorum, hominum alioquin honestorum et in Domino piè demortuorum, famam sugillare non veretur, quorum alterum de *turpissima ac sordidissima*, ut ipse loquitur, *vita* accusat, eumque ob scelera sua depositum subindicat, qui quamvis (quod fateri licet) quibusdam de illicito concubitu suspectus habebatur, tamen enormis alicujus sceleris haud unquam fuit conuictus, et constat, laboribus ac senio penè confectum eum, cum subiectissimè à Rege serenissimo quietem sibi aliquam concedi peteret, cum optima etiam Regis voluntate (quod literæ quoque Regiæ testantur super ea re ipsi indultæ) fuisse dimissum, concessis ei simul certis bonis ac redditibus, ne deesset vnde in posterum posset honestè et commodè vivere¹).

De altero ait, *lapidem eum sepulcri à nobilis viri sepultura nocte furto sustulisse, et furti sui detectorem Ministrum (concionatorem intelligit) usque ad mortis supplicium persecutum fuisse.*

¹) Jvfr. min Levnedbskrivelse af Biskop Tyge Asmundsen Ny kirkehist. Saml. IV, 326—58.

semper aliquid hæsurum, quodque chartis mox illinat, non perspecta prius rei veritate, idque eò tantum, ut in odium et me meumque officium, et quicquid meum est, apud omnes adducat, neque despectum aut saltem suspectum reddat omnibus, quasi vix dignus sim, qui Superattendens vocer aut Ecclesiarum Episcopus.

Sed cesso pluribus hæc persequi, præsertim cum constet optimis quibusque apud nos et alios, quibuscum vel extra Patriam vel in Patria conuersari mihi contigit vnquam, præter omne meum meritum, ut blasphemum, impium, iniustum, invidum, avarum, usurarium, adulterum, furem, et nescio quibus non nefandissimis sceleribus coopertum et contaminatum, nefariè traduci ab eo, qui nec me vidit vnquam, nec rerum mearum novit quicquam, nisi quod ei à perditissimis hominibus, Patriæ proditoribus, et Evangelii ac veritatis hostibus juratis, veteratoriè, proditoriè, perfidè ac planè Jesviticè insurratum fuerat, cuius nihil est, quod non sit longè falsissimum. In qua re, non inconsideratè modo ac planè stolidè, verumetiam sceleratè ac impiè fecisse eum, quòd usqueadeò temerè aures, animum, manum, et se denique totum, levibus ac sceleratis hominibus commodârit, haud dubie nemo non pietatis et veritatis amans dicturus est.

Quæ cum ita sese habeant, spero nec te, Christiane et Candide Lector, nec quenquam alium fore, qui hæc audit et intelligit, tam futili, mendaci ac planè sycophantico scripto Scröteri istius, qui suis me execrandis calumniis vsqueadeò inhumaniter, petulanter atque crudeliter lancinat, lacerat et laniat, fidem ullam habiturum. Quin ut oderint potius boni omnes et et aversentur ac extremè detestentur tam putida tamque

manifesta mendacia in me conficta, iniusto prorsus odio, non tam mei, quàm officii et professionis meæ, atque adeò veritatis Evangelicæ, cujus acerrimi hostes, magis etiam quam vlli alii Pontificii, sunt Jesvitæ ad vnum omnes. Quorum ingenia, mores ac studia si quis penitius nosse desiderat, vel hanc ipsam Schröteri hujus Orationem intueatur, quæ expressissimam nobis effigiem exhibet studiorum sectæ Jesviticæ.

Quod superest, Te æterne ac omnipotens Deus, Pater Dei ac Domini nostri Jesu Christi, ardentè, seriò et quàm possum humilimè oro, pro immensa tua misericordia ac bonitate, Ecclesiam tuam, pusillum nimium gregem in hoc mundo, clementer ut respicias, ejusque vulnera sanes, verbi tui veritatem nobis et aliis patefacias, inque ea nos perpetuò serves: Veritatis quoque et tuos et tuorum hostes, Jesvitas et alios, odio plusquam vatiniiano, Ecclesiæ tuæ ardentes atque furentes, pro tua iusticia et omnipotentia, potenter reprimas, atque à tua sancta Ecclesia benignè avertas, quò ipsa in timore tui te solum agnoscat verum Deum, te colat, observet, tibi que se credat, et tuis per omnia jussis obediat, tuisque tandem bonis fruatur hïc et in omni æternitate. Amen.

In Christo Jesu benè vale, Lector optime, et mendacia detestans veritati semper fave atque innocentia. Lundia Schanorum IIII. Idus Junii Anno 1606. Quo die ante annos 22, Anno nimirum à nato Christo 1584. Guilielmus Urania princeps, heros magnanimus, Belgarum assertor et Ecclesiæ repurgator strenuus, Delphis in Hollandia, in hospicio suo, per sicarium quendam, familiarem suum, à factione Pontificia ad id subornatum, tribus globulis venenatis, ex

tormento manuario emissis, proditoriè traiectus occubuit. Tanta nimirum est hujus seculi Ponteficiorum, quorum hodie facilè antesignani sunt, qui Jesvitæ dicuntur, rabies, vt non solum in alios extremè oderint, à quibus errores suos damnari sciunt, sed Principibus quoque insidientur eosque sublato cupiant, si quos nôrunt, veritati Evangelicæ addictiores, sibi suæque sectæ favere minus. Cujus rei alia quoque exempla nonnulla et in Galliis et Anglia, nostro hoc seculo, noscuntur edita.

Finis.

Som Afslutning paa foranstaaende Række af forskjelligartede historiske Bidrag, der skyldes Lunds Biskop, Mag. Mogens Madsen, hidsætte vi endnu som Tillæg nogle Monumenta Scanensia fra det 16de Aarhundrede, i Lighed med de Stykker fra Roskilde, som ovenfor S. 34 ff. findes meddelte.

i.

1527. 7de Januar. Kanniken Hans Ulf i Lund skriver til Hr. Henrik Krummedige om et Mageskifte, denne havde gjort med det store Præstegilde i Lund.

Kerligh och ydmwgh Hilssen altiid send medh Gwdh. Kære Her Henrick, synderlig godhe wen, maa i wedhe, att jeg sender edher nw medh thenne breffwisser, Jepp Fynbo, tw beseglede permens breffue paa thet maage skiffte, som gyorth ær mellom eders erligh[ed] oc strenghed oc Jomffrumaries gylle, kalledes store prestegillde vthij Lwnd. Item maa i wedhe, kære Her Henrick, ath jeg ey kan paa thenne tiidh fynde flere breff paa for^m gordh liggendis vthij Malmø. Men togh haffuer jeg hoss migh eth beseglett testamente, som her Hans Horng haffuer giffuet oc gaff for^m gordh medh till for^m prestegillde vthij Lwndh, hwilcken for^m gordh han retteligen arffwede effter syn fader Hermen Horn, som waar Radhmand vthij Malmø, oc hadde for^m Hermen Horn same gordh vthij roleff hæffd i xl aar ock mere, oc syden bodhe hans sønner,

Mester Anders Horn oc Her Hans Horn, mer en i xxx aar, saa att ther kand ingen mand myndes annett. en thæ haffue hafft for^{ne} gord v illet oc w kerth. Item oc saa haffuer for^{ne} s. preste gillett hafft for^{ne} gordh vthij xx aar vthij rolegh heffd. Thij habess migh till Gwdh oc Jomfrumarie, ath ther skall inghen komme. ther skall gøre eder eller eders arffwinger nogen forfangh eller modstongd paa for^{ne} gordh vthij nogen maade. Men, kære Her Henrick, om then boodh, som ligger øøsten hoss for^{ne} eders gordh, som ligger till Bosyee kloster, tror jeg, ath thæ haffue well bewisningh aa paa; thij wedt jag ey, om i kwne ther nagett vinde, thij ath hadde Mester Anders Horn eller hans broder, Her Hans Horn, hafft ther nagen rettighed till, thaa hadde thee then well brwgtt i thøres tiidh. Her medh edhers strengthed oc ærlighed Gwdh befalendes till ewigh tiidh. Screffuet vthij Lwnd sancti Kanutj Hertwgs dagh Anno Domini Mdxvij.

Hans Vlf, eders ydmwge capellan,
canick vthij Lund.

Udskrift: Erlige ock strength Ridher oc velbyrigd Mand Her Henrick Krummedige, Riddere till Volden ock Mogenstropp, ydm[wg]elige sendt.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Saml. t. Adel. Hist., Fasc. 35 Nr. 222.

ii.

1530. 16de Oktober. Hertug Henrik af Brunsvig-Lyneborg anbefaler den udvalgte Ærkebiskop af Lund, Johan Weze, til Pave Clemens VII.

(Sanctissimo Domino nostro, domino Clementi VII, Romanæ ac vniuersalis ecclesiæ summo pontifici, Domino meo clementissimo).

Beatissime pater, post pedum oscula beatorum. Tametsi Sanctitatem Vestram importunis meis litteris

interturbare tot maximis in rebus impeditam indignum duxerim, tamen cum hinc proficiscatur Reuerendissimus Dominus Joannes de Weze, Electus Archiepiscopus Lundensis, amicus meus singularis, omittere non potui, quin, id quod officii mei est, eum pro meritis suis erga Rempubicam Christianam, vitæ innocentia, integritate et obsequiis, iisque magnis et multis, partim illustrissimo Regi Christierno Danorum fideliter, integre et omni reprehensione indignis prestitis, partim etiam mihi in ijs negocijs, quæ mihi aliquando ex parte Cæsareæ Maiestatis Domini mei clementissimi commissa iniunctaque fuerunt, impensis. Quare cum omnes Catholici principes imperij hunc ob virtutes commendatissimum habeant, ego ob priuata etiam a me visa et experta virtutis exempla non possum non unice amare, et pro virili illi incrementum augmentumque honorum apprecari, et id in eo promouere. Proinde cum nunc ad Sanctitatem Vestram proficiscatur, dignabitur eadem et me deuotissimum Sanctitatis Vestræ filium, et illum, primum ob ipsius merita, deinde mei intuitu, si quid apud Sanctitatem Vestram preces meæ possunt, commendatum sibi habere et votorum competentem, ubi primum fieri poterit, huc remittere, magno usui nobis futurum in his rebus, quas hoc tempore geri interest quam totius Reipublicæ Christianæ, tum Vestræ Sanctitatis imprimis; quicquid vero Sanctitas Vestra beneficiorum in eundem contulerit, ego id in me collatum habiturus sum, vicissimque quicquid tenuitate mea potero, erga Sanctitatem Vestram id omne libentissime deuotissimeque sum exequuturus. Quod quale sit et quocumque modo eadem Sanctitas Vestra sibi per me inseruitum volet, dignabitur per eundem Reuerendissimum Dominum Electum ad me mandare, cui quidem nonnulla alia me concernentia negotia præter ea, quæ hic inscripta sunt, commiserim Sanctitati Vestræ, præfato Reuerendissimo domino Electo in his

non aliam fidem adhibere quam mihimet ipsi, si præsens Sanctitatis Vestræ genibus aduolutus eadem exponerem, adhiberet, quæ sibi persuadeat eum me esse, qui pro Sanctitatis Vestræ ecclesiæque Romanæ defensione libenter sum vitam, fortunasque meas in discrimen adducturus. Idque adiuuante Deo, quem precor, ut Sanctitatem Vestram diu nobis pastorem rectoremque conseruet. Datum Augustæ Vindellicorum, die xvi^a mensis Octobris anno domini MDXXX.

E. S. V. Deutotissimus filius

Henricus Dux Brunswici et Luneborgi etc.

Efter P. A. Munchs Afskrift fra Vaticanet (Epistolæ principum, Vol. 7, fol 142).

iii.

1530. 17de Oktober. Markgrev Joachim af Brandenburg anbefaler Johan Weze til Pavens Velvilje.

(Sanctissimo domino nostro, domino Clementi, Romanæ ac Vniversalis ecclesiæ summo pontifici, domino meo clementissimo).

Beatissime Pater, post pedum oscula beatorum. Cum intellexerim, Reuerendissimum dominum Joannem de Weze, electum Archiepiscopum Lundensem, amicum meum sincere dilectum, ob urgentes aliquas causas ad beatitudinem Vestram proficisci, non potui non eidem in commissis dare, ut meo nomine, viceque et loco Sanctitatis vestræ pedes oscularetur, neque humillimum eiusdem et sanctæ Romanæ ecclesiæ filium eidem humillime suppliciterque commendaret, id quod pro sua erga me benevolentia et amore facturum se recepit. Dignabitur Sanctitas vestra me pro tali semper habere æstimareque, qui sanctæ Romanæ ecclesiæ non sum unquam defuturus, sed pro ea vitam fortunasque libenter expositurus. Id autem præfato Reuerendissimo domino Joanni eo libentius commisi, quod perspectam

habeam illius fidem. integritatem, probitatem et constantiam in sancta fide nostra Catholica, quo nomine gratissimus est omnibus Imperii principibus catholicis, neque dubito, quin et Sanctitati vestræ prout meretur acceptus sit; meretur autem ab eadem optima quæque, nam hoc tempore, ut si quis alius, dignitati ecclesiæ commodus, proficiuus ymo necessarius esse potest. Quare tametsi suis virtutibus satis eidem innotuit, si quid tamen apud Sanctitatem Vestram humillimæ preces meæ possunt, eum inprimis Sanctitati vestræ commendo, quæ dignabitur sibi persuadere, si hunc compotem votorum suorum huc redire citius permittat, maximum beneficium collaturum tum omnibus Imperii Christianis principibus, tum mihi etiam, qui genibus Sanctitatis vestræ humiliter aduolutus humiliter eidem me ut deuotissimum filium deuoueo dedicoque, et deum precor, ut hunc Rectorem totius orbis Christiani nobis diutissime conseruet. Datum Augustæ Vindelicorum xvii mensis Octobris, anno domini MDXXX.

Eiusdem Sanctitatis vestræ deuotus filius

Joachimus Marchio Brandenburgensis, Princeps Elector, Stettinensis, Pomeraniæ etc. Dux etc. manu propria s'.

Efter P. A. Munchs Afskrift fra Vaticanet (Epistolæ principum Vol. 7, Fol. 149).

iv.

1532 — 3. Aktstykker vedrørende Aage Sparres Resignation af Ærkebispstolen i Lund og Valget af Torben Bilde til hans Efterfølger.

1.

Sanctissimo ac beatissimo patri ac domino, domino Clementi, diuina prouidentia pape septimo, sancte Romane ecclesie summo pontifici, Nicolaus Vrne prepositus, Nicolaus Conradi archidiaconus, Atzerus Petri

cantor totumque capitulum sancte ecclesie Lundensis, eiusdem vestre sanctitatis humiles et deuoti filij et oratores, post deuota pedum oscula beatorum, reuerentiam, subiectionem debitam et obedientiam filialem. Beatissime pater, vestre sanctitati notum facimus, quod anno dominj millesimo quingentesimo trigesimo secundo, die vero Saturnj vigesima septima mensis Julij in domo capitulari ecclesie Lundensis, missa de Sancto Spiritu solemniter celebrata, personaliter constitutus reuerendus in Christo pater et dominus, dominus magister Acho Sparre, in archiepiscopum ecclesie metropolitane Lundensis electus, nos presentes allocutus est, dicens se nunc ob corporis suj debilitatem ex senectute prouenientem plurimum grauatum ac ideo ad regimen dicte ecclesie in spiritualibus et temporalibus minus vtilem et idoneum, cupiens indempnitati eiusdem salubriter prouideri, non vi, dolo, metu, fraude aut aliqua sinistra machinatione circumuentus, nec simoniaca prauitate, illicita pactione aut quauis alia corruptela interueniente, ex certa eius scientia, libera et spontanea voluntate eciam, ut asseruit, et bene deliberato animo de scientia et fidelitate, probitate, industria et circumspectione venerabilis viri magistri Torberni Bilde, ecclesie Lundensis decanj, ex vtroque parente nobilis, vita et moribus merito commendandi, in subdiaconatus ordine ac etate legitima constituti, de legitimo matrimonio procreati ac in spiritualibus et temporalibus plurimum circumspectj, prouidi et discreti, plenarie confidens ac fidutiam habens, omne jus sibi vigore electionis sue ad eandem ecclesiam Lundensem quomodolibet competens ex illustrissimi et serenissimi principis et dominj nostri, dominj Ffrederici, Dacie Sclauorum et Gothorum regis, electi in regem Noruegie, ducis Slesuicensis, Holsatie, Stormarie et Ditmercie, comitis in Oldenborg et Delmenhorst, beneplacito ac vnanimi et concordi omnium nostrum consensu resig-

nauit. Et si confirmatus existit, ut verisimiliter ex scriptis sibi presentatis estimat et credit, eundem magistrum Torbernum decanum in suum coadiutorem in vita et successorem post mortem, accedente vestre sancte sedis apostolice benignitate et prouisione, elegit. Et si quo alio modo, via, jure, causa et forma eidem magistro Torberno decano de dicta ecclesia Lundensi melius et efficacius prouideri poterit, eciam ad suam confirmationem ac pallij susceptionem optauit et consensit, saluo semper sibi regressu per mortem dicti Torberni ad eandem ecclesiam Lundensem, constituens procuratores ad huiusmodi negotium, prout in instrumento publico desuper confecto plenius continetur. Quare sanctitatj vestre tam humiliter quam deuote supplicamus, eandemque in domino rogamus, quatenus eadem sanctitas vestra ex solita sua benignitate electionem ipsam de persona dicti nobilis viri magistri Torberni Bilde decani canonice celebratam cum omnium et singulorum defectuum tam juris quam facti, si qui interuenerunt in premissis, suppletionem approbare et eidem electo munus confirmatione auctoritate apostolica via ordinaria, solita et consueta impendere curam et regimen ac administrationem plenariam tam spiritualium quam temporalium dicte ecclesie eidem committere, ac pallium de corpore Sancti Petri sumptum in signum plenitudinis archiepiscopalis dignitatis prefato electo tradere et concedere seu tradi et concedi mandare dignetur de gratia speciali. Et si confirmatus existit predictus dominus magister Acho, prout verisimiliter credit, supplicamus eidem sanctitati vestre, quatenus sanctitas vestra dignetur ex sua benignitate eundem magistrum Torbernum in coadiutorem predicti domini Achonis in vita et successorem post mortem admittere ac prouidere eidem de dicta ecclesia Lundensi de gratia specialj vsque ad confirmationem et pallij traditionem. Si alio

modo, via, jure, causa et forma eidem domino Torberno eadem prouisio melius et efficacius fieri poterit, in hiis sanctitas vestra faciet non solum Lundens; ecclesie, verum etiam toti Datiane ecclesie hiis duris temporibus heresi Luterana grauiter infecte (quod dolenter referimus) rem admodum vtilem et fructuosam. vestre sanctitate et nostra confidentia dignam, omnium obsequiorum et deuotionis studio per nos totis viribus promerendam. Valeat felicissime eadem sanctitas vestra. cui nos nostraque omnia etiam atque etiam tradimus atque commendamus tempora per longeva. In quorum fidem, robur et testimonium omnium et premissorum presentes fieri fecimus nostrisque manibus, qui antedictae electioni interfuimus, sponte et libere subscripsimus, sigillique eiusdem capituli nostri iussimus et fecimus appensione roborari ac nostri infrascripti notarij publicj subscriptione et signo in maiorem fidem consignari. Acta sunt hec Lundis anno, mense et die quibus supra.

Ego Atzerus Petri cantor consentio et subscribo.

Ego Nicolaus Chanuti canonicus consentio et subscribo.

Ego Holgerus Skaldre canonicus consentio et subscribo.

Ego Jonas Magni canonicus consentio et subscribo.

Ego Canutus Carolj canonicus eonsentio et subscribo.

Ego Benedictus Nicolaj canonicus consentio et subscribo.

Ego Henningus Albertj canonicus consentio et subscribo.

Ego Joannes Gerbo canonicus consentio et subscribo.

Ego Nicolaus Conradj consentio et subscribo archidiaconus.

Ego Laurentius Jacobi consentio et subscribo canonicus.

Ego Ericus Daa canonicus consentio et subscribo.

Ego Petrus Laurencij consentio et subscribo.

Ego Johannes Mathie consentio et subscribo.

Ego Johannes Vlff consentio et subscribo.

Ego Torchillus Brwnck canonicus consentio et subscribo.

Et quia ego Stephanus Dringenbergh, clericus

Lundensis diocesis, sacra auctoritate apostolica notarius publicus, premissis omnibus et singulis, dum sic, ut premittitur, fierent et agerentur, vna cum prenominitis testibus presens interfuj, eaque omnia et singula sic fieri vidi et audivj ac in notam sumpsi, proinde confeci, subscripsi, publicauj et in hanc publicam formam redegi signoque, nomine et cognomine meis solitis et consuetis signauj, in fidem, robur et testimonium omnium et singulorum premissorum, rogatus et requisitus.

Af dette Brev findes i Geh.-Arkivet (Reg. 51, p. 385 Nr. 1 b og 2) to Exemplarer paa Pergament og forsynede med egenhændige Underskrifter og Kapitlets Segl. Nærværende Afskrift er taget efter Nr. 2, men enkelte ulæselige Ord i samme ere tilføjede efter Nr. 1.

2.

In nomine domini amen. Nouerint vniuersi presentis publici instrumenti seriem inspecturi, [quod anno mille]simo quingentesimo tricesimo secundo, indictione quinta, die vero Saturnj vigesima septima mensis Julij [in domo capitulari ecclesie metropo]litane Lundensis pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, dominj Clementis diuina prouiden[tia pape anno nono]. In [mei no]tarii publici testiumque infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presentia personaliter constitutus [reuerendus dominus] magister Torbernus Bilde, electus dicte metropolitane ecclesie Lundensis, principalis principaliter pro seipso, citra tamen quorumcunque procuratorum suorum per eum hactenus quomodolibet constitutorum reuocationem, omnibus melioribus modo, via, jure, causa et forma, quibus melius et efficacius potuit et debuit, fecit, constituit, creauit et solenniter ordinauit suos veros, certos, legitimos et indubitatos procuratores, actores, factores et negotiorum suorum infrascriptorum

gestores ac nuntios speciales et generales, ita tamen, quod specialitas generalitati non deroget, nec econtra videlicet egregios et venerabiles dominos et magistros Johannem Baptistam de Senis aduocatum consistorialem, Johannem Borger scriptorem apostolicum et Petrum Sebber canonicum, prenominate ecclesie Lundensis in Romana curia causarum procuratores et sollicitatores, absentes tanquam presentes, et eorum quemlibet in solidum, ita tamen quod non sit melior conditio primitus occupantis nec deterior subsequens, sed quod vnus eorum receperit, alter eorundem id prosequi valeat, mediare, terminare, pariter et finire ac ad effectum debitum producere specialiter et expresse addicti dominj constituentis nomine et pro eo quascunque litteras apostolicas gratiam vel iusticiam in se continentes et presertim literas prefectoreas ejusdem dominj constituentis ad ecclesiam Lundensem per liberam resignationem omnis iuris reuerendi patris dominj Achonis Sparre, electi Lundensis, vigore electionis sue ad eandem metropolitanam ecclesiam Lundensem quomodolibet competentis, et si prefatus reuerendus pater dominus Acho confirmatus existit, vt verisimiliter ex scriptis sibi presentatis estimat et credit, se in coadiutorem eiusdem dominj Achonis in vita et successorem post mortem, literasque desuper necessarias petendas, aut si eandem ecclesiam per resignationem, renunciationem seu cessionem prefati dominj Achonis in sanctissimi domini nostri pape vel eius vicecancellarij seu cancellariam apostolicam clericorum camere vel notarij publici ad hoc requirendi manibus et per eum fienda vacare contigerit. similes literas prefectoreas munerisque confirmationem cum pallij susceptione impensiuas, et quibus idem dominus constituens cure regimen et administrationem ecclesie Lundensis tam in spiritualibus quam temporalibus auctoritate apostolica preficiatur, illaque sibi

committantur tam coniunctim quam diuisim a prefato sanctissimo domino nostro papa eiusque sancta sede apostolica impetrandas et obtinendas easque expediendas et prosequendas ac super eiusdem processus necessarios et oportunos per executores in eisdem literis apostolicis deputandos, sub penis et censuris ecclesiasticis in eisdem contentis et expressis discerni et fulminari petendas et obtinendas, et quodcumque iuramentum in premissis et circa ea necessarium et opportunum et presertim fidelitatis et obedientie in animam dicti domini constituentis prestande et subeunde, ac ad componendum et concordandum cum reuerendissimo patre Paulo de Cesis sancte Romane ecclesie cardinali aut camera apostolica seu eiusdem clericis inibi presidentibus super annata seu annatis eidem camere Romane antedictae ecclesie Lundensi debitis et ad obligandum dictum dominum constituentem ad earundem annate seu annatarum in toto vel in parte solutionem, sub eisdem censuris et penis camere antedictae in locis et terminis ad hoc statuendis et exprimendis fiendam, et quoduis aliud licitum et honestum iuramentum, quod premissorum occasione et eius quomodolibet annexorum requiri possit ac ordo postulat rationis similiter prestandum et subeundum. Ac ne dictus dominus Acho electus resignans, renuncians seu cedens, ex resignatione, renunciatione seu cessione huiusmodi nimium grauari videatur, nonnulla iura et bona ad dictam ecclesiam Lundensem spectantia et pertinentia, videlicet collatio et omnimoda jurisdictio ecclesiarum parochialium, clericorum et laicorum Frostehærit, citra tamen derogationem jurisdictionis colonum curiarum archiepiscopalium Lundensium et Flिंगe ac priuilegiorum quarumcunque personarum ac locorum hactenus obstentorum, administratio duorum monasteriorum monialium Lundensi et Bosie, ordinis sancti Benedicti, ac exactionis Hæginge cum

omnibus suis proprietatibus. pertinentiis, obuentionibus. emolumentis, colonis et aliis bonis, agris, pratis, pascuis, siluis, piscinis, quocunque nomine censeantur. vbicunque situatis, eisdem adherentibus et cum omni iure regali et archiepiscopali in eisdem bonis ac omnibus suis propriis hereditariis empticiis et impignoratibus bonis intra diocesim Lundensem vbicunque situatis, ex quibus se, quoad vixerit, commode sustentare potest, auctoritate apostolica reseruentur, constituatur et assignetur, et in euentum quo prefatum dominum Torbernum electum ante mortem eiusdem domini Achonis viam vniuersi carnis, quod [deus] auertat. ingredi contingeret, quod extunc et in eundem euentum liceret dicto domino Achoni resignanti ad eandem ecclesiam suam apostolica auctoritate liberum habere regressum, dictaque ecclesia per antedictam resignationem, renuntiationem seu cessionem huiusmodi nulatenus vacare censeretur, sub censuris ecclesiasticis et penis in similibus per antedictam cancellariam apostolicam adiici et apponi solitis et consuetis consentiendum, necnon antedictis literis, sicut prefertur, expeditis tempus de consecrandis episcopis a iure statutum a fine eiusdem ad tres vel quatuor menses eciam motu proprio et ex certa scientia ac de plenitudine apostolice potestatis prefati sanctissimi dominj nostri, dominj Clementis pape septimi eiusque sancte sedis apostolice memorate, aut antedicti domini Torberni electi et constituentis legitimj procuratoris instantia et pro eo prorogari. Ac quod dictus dominus constituens limina beatorum apostolorum singulis annis per se aut per eius certum nuntium visitare non teneatur, sed a visitatione huiusmodi, viarum discriminibus et locorum distantia consideratis, cum regnum Dacie vltra mare situatum existit, gratiose obsoluatur, si et quatenus opus fuerit, similiter petendum et

obtinendum¹⁾ et generaliter omnia alia et singula facienda, dicenda, gerenda. exercenda et procuranda, que in premissis et circa ea necessaria fuerint, seu eciam quomodolibet oportuna vnum quoque vel plures procuratorem seu procuratores loco suj et eorum cuiuslibet cum simili aut limitata potestate substituendos et eum vel eos reuocandos, totiens quotiens opus fuerit, et sibi vel eorum alteri videbitur expedire. Et que ipsemet dominus constituens faceret seu facere posset, si premissis omnibus et singulis presens et personaliter interesse (sic), eciam si talia forent, que mandatum exigent magis speciale, et maiora essent, quam presentibus est expressum, promittens insuper idem dominus constituens michi notario publico infrascripto tanquam publice et auctentice persone solemniter stipulanti et recipienti vice ac nomine omnium ac singulorum, quorum interest, intererit seu interesse poterit quomodolibet in tuturum, se ratum, gratum atque firmum perpetuo habiturum totum id et quidquid per dictos suos procuratores constitutos ac ab eisdem seu eorum altero substituendos actum, factum, dictum, gestum vel procuratum fuerit in premissis seu quolibet premissorum. Releuans nichilominus et releuare volens prefatus dominus constituens procuratores suos huiusmodi ab omni onere satisdandi, iudicio sisti et iudicatum solui cum omnibus et singulis clausulis et capitulis in premissis necessariis quomodolibet et oportunis sub hypotheca et obligatione omnium bonorum suorum mobilium et immobilium presentium et futurorum ac

¹⁾ Her som paa mangfoldige andre Steder i Brevet ere Casusendelserne i de mange forekommende Gerundiver kun antydede ved en Krølle, som Læseren selv maa opløse efter sin Forstaaelse af den tunge Kurialstil. Det kan derfor være et Spørgsmaal, om her maaske skal læses petendo et obtinendo, eller petenda et obtinenda.

sub omni juris et facti renuntiatione ad hec necessaria pariter et cautela. Super quibus omnibus et singulis premissis supradictus dominus constituens me notarium infrascriptum attente debiteque requisivit, vt sibi super hiis vnum vel plura publicum seu publica tot, quot forent necessaria, conficerem instrumentum et instrumenta. Acta fuerunt hec Lundis anno, indictione, die, loco, mense et pontificatu, quibus supra, presentibus ibidem venerabilibus viris, dominis Jacobo Gregorij, Eskillo Gregorij et Nicolao Olauj, perpetuis vicariis dicte ecclesie Lundensis, testibus ad premissa vocatis specialiter atque rogatis.

Et quia ego Stephanus Dringenbiergh, clericus Lundensis diocesis sacra auctoritate apostolica notarius publicus, premisse procuratorum constitutioni omnibusque aliis et singulis, dum, sic ut premittitur, per prefatum dominum magistrum Torbernum Bilde electum fierent et agerentur, vnam prenomminatis testibus presens interfui, eaque omnia et singula sic fieri vidi et audiui ac in notam sumpsi, proinde hoc presens publicum instrumentum manu mea propria scriptum exinde confeci, subscripsi, publicaui et in hanc publicam formam redegi signoque, nomine et consuetis signaui in fidem, robur et testimonium omnium et singulorum premissorum, rogatus pariter et requisitus.

Beskadiget Orig. paa Perg. i Geh.-Ark., Reg. 51, p. 387, Nr. 4.

3.

Salutem prosperosque a Deo beatitudinem et successus. Reuerendissime Pater, literis Magistri Petri Sebber, nostri in Romana curia sollicitatoris, concordiam opera reuerendissimi Dñi Cardinalis de Monte inter R. V. P. et me de Ecclesia Lundensi factam

accepimus, quam, si non sit sortita effectum, petimus obnixè, beneque deliberato animo rogamus, ob debilitatem nostram ex senectute prouenientem, ex illustrissimi Domini nostri Regis Friderici beneplacito et vnanimi Lundensis Capituli consensu, transferri in personam nobilis viri Domini Magistri Torberni Bilde, ejusdem Ecclesiæ Decani. Sin autem, vt verisimiliter credimus, effectum sortita sit, prouisumque nobis de eadem ecclesia fuerit, concordiam eandem approbamus et ratificamus, obsecrantes ob eundem senii nostri defectum maximamque Lundensis ecclesiæ commoditatem V. Patern. consensu prænominato Magistro Torberno Bilde Decano de eadem ecclesia etiam vsque ad munus consecrationis et pallii susceptionem prouideri, salua nobis reseruatione beneficiorum nostrorum et certæ portionis Sedis Lundensis, vt in instrumento concordiæ inter nos et eundem Torbernum plenius continetur, vna cum regressu ad eandem et suspensione consecrationis nostræ, si per cessum vel decessum eiusdem Torberni vacare (quod Deus auertat) contigerit. Quod maxime et nobis et Capitulo Lundensi visum est hisce durissimis temporibus hæresi Lutherana grauiter infectis ecclesiæ expedire, si quouis modo fieri benignitate Apostolica possit. Sin secus, optamus rogamusque eundem prænominatum Torbernum coadjutorem nobis in vita, successoremque post mortem dari, accedente ad id benignissimo Sanctæ Sedis Apostolicæ fauore vestræque reuerendissimæ paternitatis consensu, cui in omnibus vna cum prænominato Torberno ac vtriusque nostrum amicis semper morem gerere studebimus, ac eandem P. V. felicissime valere optamus. Ex ædibus Lundanis pridie diui Martini Episcopi, Anno salutis humanæ Mdxxxij, vtriusque nostrum sub signetis.

Acho Sparre, Dei gratia

Archielectus Lundensis,

R. P. V. d.

Udskrift: Reuerendissimo in Christo patri ac domino, Dño Paulo Sancti Eustachij Sanctæ Romanæ Ecclesiæ dyacono, Cardinali de Cesis vulgo dicto, domino nostro colendissimo.

Koncept (som det synes) i Geh.-Ark., Reg. 51, pag. 385 Nr. 3.

4.

Vii Torbern Bilde mett Guds naade electus til Lunde domkircke gøere alle vittherliggt mett thette vortt opne breff, att fore then store veluillighet oc gunst, som verduge herre, her Aage Sparre, electus til Lunde domkircke, oc vort hederlighe Lunde capitteil oss giortt oc beuist haffue wdj so mode, at hans naade haffuer opladet, eligeret oc vtuold oss in coadiutorem vdj syn liiffs tid et sucessorem post mortem, oc forneffnde Lunde capitteil thett samme endregteligen samtyckth haffuer, effther the instrumenthers lydelsze, som ther paa giorde ære, tha haffue vij hans naade oc hans naadis arffuinge oc sammeledis vort hederlige Lunde capitteil fuldkommelige loffuet oc til-sagtt, oc nu mett thette vortt opne breff loffue oc til-sige at skulle och vele releuere, suore oc aldelis skandensløest (!) holde forscreffne her Aage Sparre electus oc hans naadis arffuinge thesligest Lunde capitteil ab omnibus et singulis censuris, excommunicationibus et interdicti sententiis apostolicis, penis cameræ et eiusdem mulctis, necnon ab inuocatione brachij secularis ad instantiam cuiusdam magistri Georgij Skotborg aut cuiuscunque alterius personæ per reuerendum patrem dominum Paulum cardinalem de Cesis aut per aliquem alium spiritualj vel secularj autoritate quomodolibet fungentem iam impetratis siue in futurum impetrandis, illatis siue inferendis. Och therffore haffuer forscreffne electus mester Aage Sparre oss visseligen

loffuett oc tiilsagtt, at huess guld oc pendinge, som end nu aff the fem thusinde ducather, hans naade haffuer in banco Fuccherorum vdj Rom oc ij Lübecke indlagtte, tilstede ære oc vffortherede, oc icke heller ære vdlagtte, vtloffuede eller oc vduisede thill hans naadis confirmats vdj Rom, skulle komme oc vdleggis oss thill nøtte oc gaffn til vor confirmationis fforueruelsse. Ithem huor saa skede, thett Gud forbiude, at hans naade icke haffde fonget hans confirmats vdj Rom, och vij icke heller sammeledis kunde vtj fremtiden fange och forhuerrfue vor confirmats, tha tilsige oc beplegte vij oss oc vore arffuinge, at so møeget guld oc pendinge, som vij aff forscreffne fem tusende ducater anammendis vorder, som forscreffuet stander, skulle vij altid holde tilstede; naar oc huor som behoff gøeris, at beskerme hans naade och hans naadiiss arffuinge, oss, vore epherkommere ærchiebesper oc samme Lunde capitilli emodt forscreffne cardinal Paulum de Cesis, mester Jøergen Skotborg oc alle andre, som haffue oc væle mouere lites oc trengsil emod hans naade, hans naadis arffuinge, oss, Lunde sæde oc Lunde capitilli oc emodt alle andre, som saadanne censuræ, sententiæ excommunicationis et interdictj, pænæ cameræ, mulctæ apostolicæ et inuocationes brachij secularis, vt prefertur, ære anrørendis. Sammeledis loffue, tilsige oc beplegte vij oss oc vore arffuinge mett thette vortt opne breff, hans naade, hans naadis arffuinge q[uit] frij oc aldelis orsage att skulle verre vthen all tilthall aff oss, vore efftherkommere ærchiebesper oc vore arffuinge ffor al vpbørelse, geld, kraff oc skadefang, om nogen i soo maade findis kand, all then stund hans naade haffuer verrit electus, ey skulle verre plegtug att suore eller stande til rettthe fore sodanne kraff oc skadefang i noget mode ephther thenne dag. At forscreffne article alle oe huer serdelis skulle fast oc vbrødelige

holdis, tha haffue vij mett viilge oc vidskaff ladet hengtt vor signett heneden po thette vortt opne breff, til vidnisbyrd tilbedendis erlige oc velbyrdige mend, som er vor kere broder her Claus Bilde, her Hans Bilde, her Anders Bilde, her Knud Bilde, her Holger Vlfstand oc her Truid Vlfstand, at the ocsaa vele henge theris indcegle her nedem hoss vortt po samme breff, huelckett giffuet er vdi Lund sancte Agate jomffrues dag, aar etc. mdxxx tertio.

Bagpaa med Hr. Mogens Gyldenstjernes Haand: Copij af tend kontracht, som er gat i mellom mester Oge oc mester Torbern om Lunde stycht.

Met flere sma skryffter.

Gl. Kopi i Geh.-Ark., topograf. Saml. Fuldtofte Nr. 2.

v.

Jep Lauritsen, Sognepræst til Hollumby¹⁾ gjør vitterligt, at 1534 paa Fastelavns Søndag var skicket her paa Hollumby Sognestevne værdige Faders Hr. Aage Sparres, Electi til Lunde Domkirke, fuldmægtige Bud, Laurits Kammersvend, og fik et Sognevidne om, at ingen anden havde haft Drift paa Bøgeore end den, som havde Bosie Kloster i Væрге.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Saml. t. Adel. Hist. Fasc. 56, Nr. 85.

vi.

1534. 6te Juni. Borgmester Jørgen Kock i Malmø forklarer Hr. Anders Bilde Aarsagen til det „Oprør“, som var sket i Malmø.

Myn veluillige tjenste nu och altid forsent met vor Herre. Kiere Her Anders, synderlig gode ven, som ethers strengthed scriffuer, atj haffuer forfarit, at her sculle haffue skeed ith oprør vtj byen, oc ære be-

¹⁾ I Froste Herred.

gærendes at vide, huorledes ther om er. Kiere Her Anders, saa maai vide, at bispen aff Schaane haffuer fordelt oc hugget freden til landzting aff alle euangeliske predicantere her i landet oc aff alle them¹⁾, som thennom oppeholle. Oc for then frøct oc fare skyld, som thenne fattige almwe vore vdiinden, saa at bispen oc hans tilhengere schulle haffue kommit gemmen thette slot oc taget ved halssen, huem them haffde løst, oc straffet ther vd offuer ved lifff oc gods epther thend recesses lydelsse, som Danmarcks riges raad lode vdgaa i then herredag, ther stod i fior vtj Kiøpenhaffn: ther fore haffue the indtaget oc neder brød samme slot, saa meget som aff stod til forfang oc trengsell. Kiere Her Anders, som i scriffue om then gode Herre bispen aff Suerig, ether børn och Her Mogens Gyllenstierne, thaa maai vide, at them skader aldellis inthet, oc eyheller skade skulle met Gudz hielp, saa lenge the ære her hoes mig. Her met Ether Gud beffalendes. Screffuit i Malmø løgerdagen nest epther Guds legems dag, Aar etc. Mdxxxiiij.

Jørgen Koch i Malmø.

Udskrift: Erlig velbyrdig Mand oc strenge Ridder Her Anders Bilde, Hoffuitzmand paa Stegeslot, k^{tt} tilsc^{uit}.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist., Fasc. 35.

vii.

1534. 13de September. Aage Sparre, Archielectus i Lund, kvitterer for en Afgift til S. Peders Kloster i Lund.

Wij Aage Sparre, archielectus till Lwnde Domkircke, kiendes mett thette wort obnebrefff, att wij haffue ladet anamme aff Niels Perssen, velbiurdig mandz suend Eskæ Bilde, vj lødige marck, som hand

¹⁾ Først har været skrevet: kiøpsteder.

vtj ior skulle giffue the Ffrwær vtj santhe Peders
claaster vtj Lund aff ett Laxe fiskitt etc. In cuius
rej testimonium sigillum presentibus a tergo est im-
pressum. Datum Bosie Dominica intra octauas Na-
tiuitatis gloriose virginis Mariæ, Anno Mdxxxiiij.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. t. Adel. Hist., Fasc. 56, Nr. 86.

viii.

1537. 15de November. Aage Sparre tilskriver Esge Bilde om
et Møde med ham efter særlig kgl. Befaling.

Amicabili salutacione in Domino. Kere Eske,
Ffrende oc synderlig gaade wen, fick ieg etthers
scriffuelse vdj dag, lyendis, atj haffue nogen serdelis
beffalningh til meg aff konnelige Mⁿ, vor kereste naa-
dige Herre, begerendis therffore, att ieg ville møde
etther vdj Landsⁿ 1) nu paa mandag nestkommendis.
Huelckit ieg ocsaa mett Guds hielp gerne gøre vell.
Oc tacker ieg etther kerlige ffor mangfollig weluillig-
hed, som ij haffue altid beuist etther vdj moid meg.
Fforskylendes tig (o: thet) gerne hoss etther vdj alle
the maade, som vdj myn magtt kand vere. Hermett
etther altid Gud almegtigste beffalendis. Screffuit vdj
Sersløff torsdagen nest epther sanctj Martinj dag
Confessoris, Aar etc. Mdxxxvij°. Wnder mitt signet.

Aage Sparre, senior

Electus Lundensis.

Udskrift: Erlig oc welburdug Mand Eske Bille til
Maagenstrup, syn kere frende, kerligen etc.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Saml. t. Adel. Hist., Fasc. 56,
Nr. 83.

ix.

Borgmestere og Raad og Peder Hansen, Byfoged
i Malmø, gjøre vitterligt, at 1539, Fredagen, som var

1) Landskrone.

Præsentationis Mariæ Dag, var skikket for dem paa Malmø Raadhus Præsten Hr. Jens Fønbo „paa ærlige og velb. Mands Mester Aage Sparres Vegne, Degn udi Lund“, og anklagede Peder Olsen Skomager for Vold og Vælde, som han gjorde paa en Gaard, han bebor, men som tilhørte Mester Aage paa det Nonneklosters Vegne udi Lund, som Mester Aage har i Befaling. Dommen kom til at lyde paa, at hvis Peder Olsen vilde have den nævnte Gaard, skulde han have den af Mester Aage og forskrevne Kloster, og svare den betingede Afgift, samt holde Bygningen vedlige.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Saml. t. Adel. Hist., Fasc. 56 Nr. 87.

x.

1541. 3die April. Om en Gaard i Lund, som Svenskerne havde nedbrudt, og som M. Aage Sparre havde „laant“ Præsten Hans Mortensen.

Jegh Hans Mortenssen, prest oc wicarius, gjør alle witterligt och kiendnis mett thette mit opne breffu, at jeg nogen tidt siden forleiden, thi suenske laage her wtj Lundt, och epher theris fraa fanerilsze (!) her fra, tha andworde erlig, welburdiug Mand Mester Aage Sparre mig thenne gaard till lons, som Her Jens Officialis lod bygge for for^{re} Mester Aage. Oc haffuer for^{re} Mester Aage och jeg ladet bygge och forbedre meste parthen op aff samme gaardt, som [aff] thj suenske och till forn war nederbrodett. Tesligeste gaff och for^{re} Mester Aage mig till kiendne, at hand icke lengher ville wndne mig samme gaardt end till poske, oc tha igen antworde hanom thend, som jeg och giøre vilde, ther som hand nu leffd hagde ¹⁾, suo

¹⁾ Mandag efter Midfaste 1541 holdtes i Lund Skifte af Mogens Gyldenstjerne, Jakob Sparre og Jep Torsen efter

haffuer jeg nu ther fore foit och antwordet for^m gaard fraa [mig] och ind till for^m Mester Aages arffuinge. Thj jeg ichj widt nogen anden, som ithermere rett till same gaard haffuer. Till ithermere witnitzburdt tricker jeg mit Signete neden thette mit opne breff. Datum Lund Dominica Judica A° Mdxlj.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Saml. t. Adel. Hist., Fasc. 56, Nr. 88.

xi.

1547. 25de Maj. Skjøde paa en Gaard i Lund, udstedt af Hans Pedersen, Forstander for Helligjesthus smst.

Jeg Hans Pedersson, vicarius y Lund och forstandere till Helligesthws her samme stedtz, giør alde vittherligt met thette mit obne breff, at ieg met myn fry vilge oc velberodde hwg, tisligeste met myn kiere høstrwes Karine Oluffs dotthers fuldbyrdt och samtycke, haffuer nw giffuit. skiøth och affhenth oc met thette mit obne breff nw giffuer, skøder oc affhender frann meg och mijne arffuinge thend gordt och bygning, som ieg haffuer bygt her norden for Sanctj Petri kircke paa brede gaden ij fordom thiidt saa kaldet, huilcken forschrefne gordt Jens Tygesson Skomagere nw paa boer och giffuer aarligenn till landgille x mark danske penninge for vden iordskyl- den, som er thoe skilling groot, till forschreffne Hel- liggestis her y Lundt tiill ewig thiidt; dog met saa skiell, at ieg mynn høstrw Karine Oluffs dotter skulle forschreffne gordt och bygning nyde quit oc frij vden landgilde oc iordskylt ij vorre liiffs dage, och begges vorre echte børnn at skulle nyde samme gord oc

Mester Aage Sparre (Orig. i Kgl. Bibl., Saml. t. Adel. Hist., Fasc. 56, Nr. 1). S. Hansdag Midsommer 1541 udstedte Christian III i Malmø et Brev angaaende Arven efter afd. M. Aage Sparre (Orig. smst. Nr. 89). Jvfr. Danske Mag, 3. R. VI, 293.

bygning ij theris liffs thiidt effther vor dødt for fiire skilling groot. The thoe skill. gr. iordskyldt skulle beggis vorre børn yde thend, som er forstandere till forskreffne Helliggestis, om Sancti Dyonisij episcopi dags thiide, oc the andre thoe skill. gr. skulle the antworde the krancke mendiske, som ij samme Helliggestus ærre paa samme thiidt, vthij theris egne hender. Item skulle vij och bygge oc forbeyre samme gordt oc hannum vidt mackt holde, thendt stundt vij hanum vthij verde haffue, oc frij hanum for all kongelig oc byes tyng. Ingen mackt skulle vij heller haffue forskreffne vor bygning at selge eller pantsetthe; men naar vij ære alde døde oc affgongne aff thende verden, eller om forskreffne article ey szaa holdne vorde, som forskreffuit staar, thaa skall samme gordt met all sinn forbeyring komme oc falde till forskreffne Helliggestus, och forstanderen ther samme stedtz skall tha gordenn oc bygningen annamme vden all gien-sigelse, dog met saa skiell, effther aldes vorre dødt tha skall forskreffne forstandere till Helliggestus giffue the krancke, i Helliggestus ærre, hwert aar thoe skill. gr. penninge oc antworde thenum samme ii skilling grot ij theris egne hender, at the thaa kiøppe them selfue forre, hwat the behøffue. Item skede thed seg saa, thet Gud forbiwde, at forstanderen vilde icke giffue the krancke ii skill. grot aarlige paa samme thiid tiill gode rede, som forskreffuit staar, thaa maa oc skall worre arffuinge anname forneffnde gordt strax met bygningen till thennum igien oc giffue ii skilling grot till forstanderen oc ii skill. gr. till the krancke, som forskreffuit staar. Till viidnesbyrdt henger ieg mit ingsegle nedenn for thette mit obne breff, kierligcn tilbedendis hederliige oc erlige mendt, her mesther Peder Seber cantor, her Torckell Brunck, mesther Joen Tursson, canicker her y Lundt, hr. Niels Hal-lantzfarre vicarius, Lauritz Fyenn borgemestere, Jens

Lauritson byfoget her sammesteds, at the oc ville henge therrit ingsegler her neden forre met mit. Som er giffuit y Lund Sanctj Vrbani pape et martyris dag, aar etc. mdxlvij.

Afskrift fra 1754 i Langebeks Diplomatarium efter Originalen paa Pergament i Antikvitetsarkivet i Stokholm. ▲ Af Seglene manglede 2., 5. og 6.

xii.

1547. Tre Aktstykker vedrørende Præsten Matthias Benedicti, som i Grevefejden nødtvungen havde maattet gaa Marx Meier til Haande paa Varbjerg Slot og derfor havde maattet forlade sit Kald i Halland og havde faaet Ansættelse i Pommern, men nu begjærede at komme tilbage til sit Fædreland, hvortil han anbefaledes af Hertugen af Pommern.

1.

Durchluchtiger hochgeborner landesfurst, gnediger herr. Neuenst irbedungc meins gar demodigen jnnigenn gebets tho Godt vnserm einigenn herrenn, bitte ich arme man hyrmit j. f. g. vnderdenigst tho erkennenn, wo idt sich langk vorschener jaren thogedragen, dat einer, Marx Meiger genanth, ein schlot in Hallandt mit namen Warenborgk ingenamenn vnde de jenigen, so vnder des schlots herschop gehorich, eheme tho huldigende gedrungenn, one sunst ein ort landes mit nhamen Fiereheret, darup ick gewanet vnd in einem kaspell vnwerdich ein parnherr gewesenn. Wile desuluigen noch nicht gehuldigedt, hefft Marx Meiger darhen twe jachten mit krigesfolcke gefertigt desuluigen ock tho bedwingende, vnd alsz dat krigesfolck vpt landt vnd sonderlich in mein kaspell gekamen, hebben etliche buren sick entschuldigt vnd mick de schult vperlecht, dat ick de lude vpgel Holden, dat se nenen andern nicht gehuldigt hettenn, derenthaluen mick dat krigeszfolck fencklich anthonemende

bedrouwet, darumme ick miner sacken mit flite acht gehadt, dat ick nicht betrungen worde; also ick aber vormercket, dat de figende andrungen, bin ick vp min perdt gefallenn vnde enthredenn, betto solange se des gewhar wordenn, gefragt, wal ick werhe, vnd alsz se des bericht bekamenn, mick nagesandt vnd also bedrouwen laten, wo ick daran rede, wollen se mine wedem affbernen etc.¹⁾ Dariegenn ick vmme felich vnd seker geleide an sie tho kamen bittenn latenn, welcks se mj thogesecht, vnde ick hebbe mick darup gewisse vorlatenn, mick tho ehenen vorfoget, se na vormoge mit kost vnnd beher gespiset. Se hebben my ouerst dat togesechte geleide nicht geholdenn. sonder mick fencklich genamenn, vnd hebbe mine gefencknusse swerlich losenn vnd darneuenst mit eedes plicht annemen moten, vp den folgenden dach tho Warenborgk inthokamende, welckes ock also vvn stillenfrigdach gescheenn. Danne donsuluest hebbenn se sich dar alle hengefunden vnnd gehuldigt. Wile ouerst gedachter Marx Meiger nein Denscke vnd dat volck neine Dudesche sprake konden noch vorstunden, hebbe ick mj in deme tuschenn beiden deelenn moten gebruken laten; vnnd also idt donsuluest allenthaluen jmme lande gantz vnseker, byn ick also eine tijdt langk in synem denste vmme sekerheit willenn gebleuenn, doch also vnnd mit dussem gedinge, dat he mj tho kejnem kriges weruen tho schickende sick affgesecht, ouerst mit nichte geholdenn, sonder vele mher, wen he de burhen wolde laten benemenn, mj arme man ane alle mine bewilligung mit dwange vthgefordert, vnnd sonderlich alsz Marx Meiger tho mher malenn willens vnd drouwede eins eddelmans hoff mit namen Peter Storloff affbernen tho latende, hebbe ick dat allwege mit flite vorbeden, dat he doch nicht

¹⁾ Sic! D. e. afbrænde min Præstegaard.

bernenn mochte, ouerst he hefft mj in dem nicht horenn willenn, sonder eigentlich geschlaten vnd befallen den hoff gantz affthobernende vnd sin folck dartho geschicket ane alle min weten, doch hefft he mj ilendes, also de andern alle ferdich gewesenn, laten ernstlich anseggenn, ick scholde vnnnd moste mit rydenn. Darup ick tho Marx Meiger ingangen vnd ouermals vorbede gedan, doch nicht erhoret worden, ane dat men scholde twe tymmer tho nottrofft vor dat vhestann latenn; hebbe also motenn mit vort theen; also ouerst dath folck tho bernende angefangen, hebbe ick ouermals anetogt, we Marx Meiger bewilligung hette gedann etliche tymmer vnuorbrandt tho latende, vnd also darmit wol vyff edder mher tymmer gereddet one synen befelich vnd willenn, vnnnd mick darmit by Marx Meiger grote vnhulde vpgeladenn. Vnnnd wewol ick sollichs mit allem mogelichen flite affgeraden, so werde ick dannoch (kennet Godt ane min schuldt) vor archwonet, dat ick gedachten Marx Meiger darhen geraden vnd reitzet hebben schole sollichs vorthonemende. Vnnnd bin demna vth Dennemarckenn affgescheidenn vnd bettherto mick in Dudeschem lande des predichampts erholdenn. Nu ouerst dannoch tho lesth ich arme man wedderumme in min vaterlandt tho sin vnd demsuluigen ock na vormoge tho denende vth sonderlicher negunge lust vnd willen drage, aber dat ane sonderlichs ko: mat: tho Dennemarck geleite nicht doenn darff vmme vnsekerheit willen, de mick entstann konden der orsaken, dat jck in den kriges lopen in Marx Meigers denste (wewol mit ernste ane alle minen willen darto gedrunge) gewesenn, vnnnd weth in dussem fall by nemande trost vnd hulpe tho sokende dan by Godt vnd j. f. g.; so gelangt hyrmit an hochgedachte j. f. g. min gar demodige vnd denstflitig bittenn, desuluige wolten mick gnedichlichen by ko: mat: tho Dennemarcken etc. vorbittenn vnnnd

schriuen, dat kon: mat: vmme Gots vnnnd christlicher leue willen mick thom gnedigesten. wes ick der tydt in denn kriges lopenn also ein gedwungener denstman wedder erhe ko: mat: handelenn vnnnd don moten, vorgeuen vnd mit einem saluo conduct, dat ick frig in myne vaterlandt theen moege, vth koniglicher mildicheit begnadenn wolle vnd vor mine anleger mick in gnadenn schutten vnnnd beschermenn. Datsuluige wert vngetwiuelte Godt der almechtige erher ko: mat: vnd j. f. g. ricklich belonenn, vnd ick byn sodans vmme desuluige jegenn Godt tho erbittenn gantz schuldich vnnnd willich. Datum mitwekens nach Jacobj anno etc. xlvij°.

J. F. G.

demodiger und gehorsamer
vnderdan vnd kerckendener
Matthias Benedictj
tho Tribbeses predicant.

Orig. i Geh.-Ark., Saml. Pommern 2.

2.

Durchleuchtigster, groszmechtiger kunig. Vnser freundlich dienst, vnd was wir liebs vnd guts vermugen, altzeit zuuor, Hochgeborner furst, freundlicher, lieber oheim vnd schwager, welchergestalt vns ein armer priester mit nhamen ehr Mathias Benedicti vmb furdernus brieff an ewer ko." wurd." mitzutheilen vndertheniglichen ersucht und gebeten, werden e. ko." wurd." aus einligender seiner vns vbergegebenen bitschrift nach der lennge verlesen. Nachdem nu gedachter ehr Mathias Benedictj vns von vnnserm superintendenten und anderen pfarheren gerumt, das er sich baide in seiner lehr vnd lebende alhie auffrichtig, vnd wie einem frommen vnd christlichen predicanten wol anstehet, verhalten, haben wir jme als

einem diener des gotlichen worts sein pit nit wust abtzuschlagen. Freundtlich bittendt, e." ko." wurd." wollen sejner person vnd gerumphthen vnschuldt derwegen auch gnedichlichen geruchen vnd seiner pit mit mitteilung des gleits wilfahren, damit er dieser vnser furpit bej derselben genossen entfinden muge. Das seindt wir vmb e." kon." wurd." in al wes freundtlich zuuerdienen widerumb geneigt. Datum Wolgast am freitag nach Jacobj anno etc. xlvij.

Von gots gnaden Philips, hertzog zu
Stettin, Pommern, der Cassuben vnd
Wende, furst zu Rugen vnd Graff
zu Gutzkow.

Udskrift: Dem durchlechtigsten grosmechtigen fursten, herren Christian zu Dennemarcken, Norwegen, der Wenden vnd Gotten konig, hertzogen zu Sleswig, Holstein, Stormarn vnd der Ditmarschenn. graffen zu Altenburg und Delmenhorst, vnserm freundtlichen lieben hern, ohmen vnd schwagern.

Orig. med Segl i Geh.-Ark., Saml. Pommern 2.

3.

Antwort an hertzog Barnim zu Stettin Pommern, ein predicanten, her Matthias gnant, belangen. Wirt jme gleyt zu recht zugeben erbotten. Actum Coppenhagn den 2. Septembris 1547.

Christian etc.

Hochgebornner furst, freuntlicher lieber ohem und schwager. Wir habenn e. l. vorbitlich schreibenn ein predicanten magister Matthias gnant betreffen, vnd dasz derselbyge von vns zu gnadenn aufgenhomen werdenn mocht, empfangen vnd freuntlich vorhommen. Wollen daruf e. l. zu freuntlicher antwurt nicht vorhalten, das wir gemelts predigers widrigen

handlungen in vielwege bericht; aber e. l. zu wilfarung wollen wir demselben predicanten vnser vnbefart geleyth zu recht gebenn vnd mitteylen lassen, vnd soll desselben gedachter magister Matthias, wenn er anlangen wirt, zu aussage seiner hendel genossen zuempfindenn habenn ¹⁾. Das wir e. l. hinwidder zu freuntlicher antwurt nicht zuuorhalten, vnd seind derselben mit besunder freuntschafft vnd wilfarung gneigt. Datum vt supra.

Ausländischer Registrant 1547, Fol. 141—2.

xiii.

1553. 3die Februar. Sti Pors udlejer en Gaard i S. Drottens Sogn i Lund.

Sti Pors, kgl. Maj.s Befalingsmand paa Lunde-gaard, gjør vitterligt, at efter den Fuldmagt og Befaling, han haver af kgl. Maj., at forskrive, bebreve og forsegle alle Kirkers, Kapellers og Alteres Gaarde, Jorder og Grunde over al Skaane, har han undt og i Leje ladet ærlig og velfornumstig Svend, Christoffer Lauritsen, hans Hustru, om Gud ham nogen tilføjendes vorder, begges deres ægte Børn og Arvinger, en Gaard og Grund liggendes i Lund i S. Drottens Sogn paa Grønnegade, og fordem laa til S. Drottens Kirke, hvilken Gaard og Grund ligger sønden næst op til Mester Torben Billes Fædrengaard, som han fik efter hans Fader Hr. Sten Bille, og norden den Grund, Frende Kjeldesmed haver. Inden tre Aar skulde Ejendommen forsynes med et godt Alhus til Gaden. og i aarlig Leje skulde der hver Michelsdag

¹⁾ Meningen af dette noget dunkle Udtryk er sikkert, at Kongen gav Præsten Lejde for saa vidt, at han maatte komme tilbage for at staa til Rette for sine Handlinger. Om han har dristet sig dertil, vide vi ikke.

betales tre Mark danske til Lundegaard. Givet paa Lundegaard Fredagen næst efter Kyndelmissedag 1553.

Orig. paa Pergament med vedhængende Segl i Arkivet paa Gavnø.

xiv.

1560. 10de December. Biskop Tyge Asmundsens Brev til Provsterne i Skaane Stift førend hans første Visitats.

Gratiam et pacem a Deo patre per Jesum Christum, dominum ac salvatorem nostrum. Posteaquam præclarus ac præstans vir M. Nicolaus Palladius, diocesis Scaniensis superattendens, qui et de ecclesia et communi republica optime meritus erat, non sine piorum multorum cordium gemitibus e medio suæ gravissimæ vocationis cursu sublatus sit et in veram ac celestem illam patriam ad collegium omnium sanctorum commigravit, subrogarunt me (indignum certe) in ejusdem M. Nicolai Palladii locum, primum piorum verbi ministrorum suffragia, deinde regiæ majestatis mandatum, quibus, cum reluctari non possem, arduæ et gravissimæ vocationis onera in me suscepi, sperans deum id, quod in me coepit, ad sui nominis gloriam et ecclesiæ suæ emolumentum et salutem benigne confirmaturum. Decreveram igitur in primis visitationis meæ initia facere, nisi impedisset institutum hiemis injuria viarumque molestia, tum hujus, qua adhuc fungor, vocationis negotia. Quare cum ante tempus vernum ecclesias visitare vix potero, ut tamen interea omnia decenter in ministerio fiant, rogo tuam dignitatem, vir venerande ac frater in Christo dilecte, ut juxta tuam pro ecclesia curam et officii tui sedulitatem diligenter rerum ecclesiasticarum in provincia tua inspectionem geras, ne in hoc interregno vel in doctrina aut ceremoniis aliquid indecens, quod aut ecclesiam offendere aut ministerium verbi commaculare

queat, suboriatur. Deinde animo humili peto, ut et tu in privatis tuis et ecclesiæ tuæ curæ commissæ in publicis precibus præter alia pro me et communi verbi ministerio sedulo et in fide orent. Ego vicissim pro omnibus piis ac Christi fidelibus mea quotidiana oratione deum sollicitabo. Plura cartulæ committere non lim, reliqua cum venero, prout opus videatur, disponam. Vale vir venerande in vera sanitate animæ et corporis. Amen. Haffniæ 10 Decemb. 1560.

Efter en Afskrift i Univ.-Bibl. i Upsala.

xv.

1562. 17de November. Forhandlinger i Anledning af M. Jon Tursens Overtagelse af Pladsen som Provst eller Forstander for det store Præstegilde i Lund.

Jtem anno domini 1562 die 17. Novembris samtyckte ieg Jonas Turson canonicus Lundensis at were de dannemends proust oc forstandere (doch vuerdig) vdi det store prestegille eller kalente y Lund, fordj at alle prester, som ij samme kalente gilde wore, hade tha endrechtheligen vdualt oc bedet meg der til effter salige mester Rasmus¹⁾ død etc., oc jeg gjorde da forskreffne sodalitie denn ed, som ieg plicktig vor oc star beschreffuet y denn andre gildens bog, vt videre est: den tid alle brødre oc procuratores gjorde regenschab etc.

Oc fordj at her stander saledis scriffuit til foren vdj denne bog, at anno Mdxxxii^o da vdsette alle calentebrødre nogre clenodier vd til pant, som prestegillet tilhørde, oc fordi at jeg vor nu bleffuen proust oc wiste iche, huorlunde det hade seg med samme clenodier, om de wore igenløste, eller solde, eller ej, eller oc om de wore tilstede etc., da tilspurde jeg

¹⁾ M. Rasmus Sartorius, Lektor ved Lunds Domkirke (Rietz, Skånska Skolväsendets Hist., S. 284).

alle calente brødre herom oc bad denom for Guds skyld siige deris sandhet for stor tiltal skyld oc mystenckie, som derom ske kunde y fram tiide. Daa suarede her Jes Persøn mig dertil, som lengst hade werit y samme calente gijlde ibland alle de, som leffue, att dette wor sualedis tilganget y sandhet, at aff den orsage at samme calente gijlle oc brødre hade tha nyligen fanget der Stauffnstorps gotz till wederlaug aff erlig welbyrdig mand oc strenge riddere her Henrich Krummedige for noget købestatzgotz, som prestegillet otte ij Malmø, oc samme gotz y Malmø vor iche saa gott til fyllest wederlaag emod Stauffnnstorp, derfor solde nu alle calente brødre forskreffne clenodier oc andet mere, som gillet til hørde, oc forwexlede det y guld oc penninge, oc gaffue her Henrich Krommedige dett til opretning oc fyllest wederlag, bode y guld och peninge effter hans eygen begering, saa hand aldeles lod sig der nøge med y alle mode, som de breffue dette ydermere forclare oc indeholle. Oc fordj att samme Stauffnnstorp wor da aldeles øde, den tiid her Henrich Krummedige maage-skiffte med preste gillet, saa at der stod iche mere end ett gammelt huss paa den eyedom, som her Henrich Krummedige tilforn tilhørde, da solde oc sa oc forvexlede samme calente brødre alle de andre clenodier oc hues de kunde aff sted komme oc kiøbte tømmer derfor oc andet mere oc lode sa bygge y forskreffne Stauffnstorp alle de garde op, som der nu findes oc tilforn øde wore, som alle man witterligt er etc. Oc derfor sagde her Jes Person oc de andre medbrødre, som elst wore oc ere y samme calente, at forskreffne calente gijlle er saledis bleffuit quit oc aff med for^m clenodier, oc intett mere er til forn, end som wor arlig regensckabsbog inde holler oc procuratores haffue y deris befolning oc att opkreffue, arlige ladhe oc derfor gøre regensckab y tilbørlig tiid, som

wy alle wille forsuare, nar som de fattige haffue tilbørlige fanget deris part, oc predige stolen eller och cupellanen er besørget med hues hanom til hører, effter den skick oc ordinantz, som saliger Mester Per Hansson, cantor oc proust y samme calente, med alle gildbrødres vidskab oc samtycke gjorde for nogle ar siden forleden med Lunde capitell, oc capitel med thenom. Ær(!) y den sted som prestegillet were forpligtige att holle nogle messer om vgen y S. Laures domkyrke for preste gilles alterit, oc de nu afflagde ere effter kon. m^{te} oc Danmarks rigis radis beuilling oc samtycke, oc at samme tieniste kand nu anderstedtz til legges nogen anden christelig brug, daa schulle wy giffue arligen xv mark danske til predige stolen oc capellanen her vdj Lund, at Guds tieniste kand der vd aff der mere seg forøge, oc wor calente gylle wed macht bliffue, alle gamle prestemend til hielp, trøst oc hugsualelsse pa deris siste dage, nar derom aller mest trenger. Datum vt supra.

Jønis
Turson, manu propria.

Afskrift i „Ex libro membr. sodal. maior. sacerd. Lund.“

xvi.

1566. 20de Juli. M. Niels Palladius's Arvinger sælge Kapitlet i Lund en Gaard i Malmø.

Wy effterskreffne Albritt Schreder, borger wdi Helsingør, fullmøndig werge och forsuar till myn Hwstrwis Johannis broders, saliiig Mester Nielsis Palladii, forðum Superintendent offuer Schaane Stichtt, hans Sønn Hanns Nielsen. och Christoffer Hollst, Chanick y Lund, paa mynn saliiige Hwstrwis Charinis wegne, som war forskreffne Mester Nielsis dotter, bekennde och giøre alle wiitterliigt, att wy samptligen aff welberaadtt hwff, thisligest mett wore gode

wenners Raadt och Samtøcke, haffue solldt och afhendtt, och nu mett thette wortt obne breff alldelis sellge och afhende frann oss paa forskreffne Personers wegene och alle theres Arffuinge och efterkommere inndtill høylerde, wiise och wellforstandige Mend wdi Lwnde Capittel, the som nw ere och her effter till euiige Daghe kommandes worde, enn forskreffne salig M. Niellsis Palladii arffuinges bygning, staaendes en partt paa en Lunde domkirkes jord och grund, och en partt paa Helligestes ther sammestedt jord wdi Mallmøe, liggende y Tywegaffs strede, westen nest Peder Driingilbiergis gaardt, och østen nest op till Her Hans Siuffnesens gaardt, mett alld synn haffdt, indhegnillse och rettighedt, effter som thenn nw begreffuenn och forfundenn er. Huilcken forskreffne Bygningh forskreffne Capittel wdi Lund haffue, nyde, bruge och beholde schall for eth friitt brugeliigt Kiøb till euerdelig eige nydende och beholde skullende. Och kiendis wy oss paa forskreffne s. M. Niellses arffuinges wegne at haffue annamedt och opboredt aff forskreffne Lunde Capittel fulldest och fulldwerdt for forskreffne bygning mett alld hinded Rettighedt, tackendis for redeliigh och nøyachtigh betallning (etc. de sædvanlige Klavsuler). Thill wdermere wiidnisbyrd, att saa er y Sandhed och wbrødeligen schall holddis med alle Ord, som forskreffuit staaer, haffue wy forskreffne Albrit Schreder och Christoffer Holst wiitterliigen henngdtt wore Signete neden wed thette wortt obne breff, mett thisse erlige Mendtz Signete, Thorluff Ollesen, Raadmand her y Hellsingør, och Marcus Lebuch, Borgemester y Lund, aff oss kierligenn tilbødttne att besegle till stadfestningh. Giiffuit y Helsingør S. Margrethe Dag Aar effter Christi Fødelse eth thwsende femhundrede trysinnds tiuge paa det siette.

Langebeks Afskrift i Diplomatariet efter Orig. i Stockholm.

xvii.

1566. 27de Juli. Biskop Tyge Asmundsen underretter Provsten i Gers Herred om sin forestaaende Visitats i Væ.

Salutem in D° Jesu Christo. Reverende d^{ne} præposite, frater in Ch° dilecte, bellici tumultus et incertus rerum eventus coegerunt nos synodum annuam intermittere, jam propter presentiam impii militis, jam ob alia impedimenta, quæ diutius me premunt hisce temporibus deplorandis quam unquam antea. Quare ne omnia plane turbentur et ordo ac *εὐταξία* in gubernatione ecclesiastica penitus concidat, necesse habeo provinciales synodos et conventus facere, ut aliquomodo retineantur singuli intra limites suæ vocationis, et puniantur contumaces et negligentes in officio. Qua propter et tuam provinciam decrevi (favente divina gratia) invisere. Idcirco amanter a te peto mi frater, ut omnibus ministris eccl^{ie} tam pastoribus quam eorum ædituis de meo adventu significes, quo præsto sint omnes in templo Vehaniensi proximo die Veneris, sub poena privationis, ad horam octavam, audituri ea, quæ officii ratione mihi peragenda erunt etc. Præterea et a te amanter peto, ut digneris pro tua confecta humanitate et christiana hospitalitate me cum meis in hospitium proximo die Jovis circa vesperam excipere. Spero autem meum adventum ad vos non futurum absque fructu aliquo. Vale; cetera coram. Saluta tuam conjugem cum tota familia. Raptim ex Vinsløff circiter hora 6 die 27 Julii anno 1566.

Tychicus Asmundius, superattendens.

Rogo autem, ut hasce adnexas literas vicino tuo, fratri nostro d° Georgio, transmittere sine mora velis Ahusum, quo et ipse de meo adventu sit certior. Iterum vale.

Efter en Afskrift i Univ.-Bibl. i Upsala.

xviii.

1568. 14de Februar. Vedtægt om Fordelingen af Forretninger og Løn mellem de to Kapellaner i Landskrone.

Anno dⁿⁱ 1568 die 14 Februarii vocati sunt duo comministri ecclesiæ Landskronensis, videlicet d^{us} Jacobus Johannis et d^{us} Isaac Olai, hisce conditionibus.

1) Quoad gradus in ministerio cessit d^{us} Isaac (tanquam junior) d^o Jacobo, ut is sit in ministerio peragendo et loco dignitatis proximus a pastore; secundus locus datus est d^o Isaaco tanquam juniore.

2) Stipendia hoc modo inter eos distribuenda erunt, ut quidquid adjectum est comministris sive in certo stipendio ex civitate sive in offertoriis et aliis incertis, æqualiter sine fraude inter utrumque dividatur.

3) Cum regia majestas ex sua in ministros verbi liberalitate contribuerit per suæ maj^{estatis} literas pro alendis comministris ecclesiæ Landskronensis binas parochias proxime extra civitatem, Vadensø videlicet et Ørie, conclusum est unanimi utriusque consensu cum pastoris et senatus voluntate, ut d^{us} Jacobus sit pastor ecclesiæ Vadensø et ibidem percipiat omnes pastoris redditus, quocunque nomine vocentur, d^{us} Isaac autem sit pastor ecclesiæ Ørie, atque redditus pastorales solus percipiat ex ista parochia.

Ministeria autem in utraque parochia peragent alterna vice diebus dominicis et festis. Cum vero incidere extraordinaria ministeria, videlicet visitare infirmos, sepelire funera et alia hujuscemodi, visitent singuli suam parochiam.

4) Ministerium in civitate hoc modo, consentiente d^o pastore, cum duobus comministris ordinatum est, ut diebus dominicis is habeat primam concionem in urbe, qui abiturus est extra civitatem ad parochias, is autem sacellanus, qui domi manet, una cum pastore

serviat ad altare et pro distribuendis sacramentis ad summam missam, et concionem habeat apud pauperes unacum vespertina concione. Tertio quolibet dominico die in zenodochio pastor pauperibus ad duodecimam horam concionabitur.

5) Pastor juxta ordinationem habeat concionem in summa missa una cum officio missæ, nisi cum voluerit comministrum celebrare missam, id ei liberum erit præsentis sacellano injungere pro sua autoritate.

Visitatio infirmorum, sepultura funerum, conciones sponsales et alia ministeria incerta, de quibus certus ordo præscribi non potest, fiant pro arbitrio pastoris, consentientibus comministris, ita nempe ut omnia fiant ad ædificationem decenter et concorditer.

6) Cum senatus ex civitatis terra adjecerit pro comministris parum agelli extra civitatem, eam partem, quanta est, inter se æqualiter distribuant sacellani, colant et fructus percipiant.

Hæc acta sunt Landskronii anno et die ut supra, presente Superintendente et consentientibus comministris et senatu urbis.

Efter en Afskrift i Univ.-Bibl. i Upsala.

xix.

1574. 10de Juli. Biskop Tyge Asmundsen foreskriver, hvorledes Provsterne skulde publicere og vaage over Efterlevelsen af den kgl. Forordning om, at Præsterne skulde prædike om Sakramentet efter den augsburgske Confession og ikke opvække ny og unyttige Disputatser.

Gratia Domini nostri Jesu Christi custodiat cor et sensus tuos. Amen. Reverende Domine præposite! Nuper allatæ sunt mihi Ser. Reg. Mai. literæ etc. Quarum regiarum literarum meo munitum sigillo ob maiorem certitudinem tibi mitto exscriptum exemplar, serio rogans, imo et regio mandato præcipiens,

ut statim pastores cum suis sacellanis sive cooperariis in tua provincia convocet ac prælectis regiis primum, deinde et meis hisce literis injungas singulis, qui in tua provincia docent in ecclesiis, ne quid contra hoc regium mandatum tenere tentent, sed ut simplicissime iuxta Augustanam Confessionem verba institutionis populo explicent, contenti nudo verbo, quod a tribus Evangelistis et D. Paulo ex ore domini nostri Jesu Christi exceptum ac scriptum exstat. Deinde ut caveant sibi a libris, qui sunt suspecti et de sacramento coenæ Domini aliter, quam nuda sonant institutionis verba a Domino nostro Jesu Christo tradita, docent. Simus contenti nudo verbo, nec de modo præsentis disputemus; sed erudiamus ecclesiam de usu et fructu huius sacramenti, nec ullum tropum aut figuram ex nostro cerebro Christi verbis affingamus. Credamus Dominum adesse vere, ubi se alligavit suo verbo. Dicamus cum pia virgine matre Domini nostri Jesu Christi: Fiat mihi secundum verbum tuum; cum Davide: Lucerna pedibus meis verbum tuum et lumen semitis meis. Cura, ut diligenter hæc ita proponantur, et ut obtemperent singuli voluntati regis et mandato serio. Si qui contra hæc quicquid tentaverint quadam aut petulantia aut levitate aut etiam contumacia, ferent sine dubio omni poenas graves suæ rebellionis. Non dico iam, quanta maneat vindicta divinitus eos, qui Deum arguere mendacii et ecclesiam eius turbare ac teneras conscientias lædere suis ineptiis non verentur. Conserva nos Domine in veritate, sermo tuus veritas est. Vale dilecte frater!

Raptim Lundæ X Julii Anno MDLXXIII.

Tychicus Asmundius Superatt.

Efter en Afskrift i Univ.-Bibl. i Upsala.

Compendiosa et succincta
Regum Daniæ Historia
in hoc congesta,
ut
Studiosi cuiuspiam
memoriam adiuuaret.

For nylig har Gehejmearkivar A. D. Jørgensen i Hist. Tidsskrift 5te Række VI, 323—38, henledet Opmærksomheden paa en lille Danmarkskrønike, der med en ikke ringe Sandsynlighed kan tillægges den navnkundige Skribent, Lektor Povl Helgesen (Paulus Heliæ), og som derved faar en Interesse, Indholdet alene ellers ikke vilde give den. Denne Krønike, hvis oprindelige Titel foran er gjengiven, er efter et Haandskrift, som endnu gjemmes i Hamburger Stadtbibliothek, første Gang ført frem for Lyset i Aaret 1595 af den hamborgske Notarius og Canonicus Erpold Lindebrog, (Lindenbruch), men med noget forandret Titel og øget med en Fortsættelse, der fører Krøniken ned til Kong Christian IV, hvem Udgaven ogsaa er tilegnet, en Fortsættelse, som formodentlig har bidraget ikke saa lidt til at skjule de oprindelige Forhold ved Skriftet, om end nærværende Udgiver allerede for en Række Aar siden har paapeget dets Slægtskab med den skibyske Krønike¹). Hele Lindebrogs Udgave er senere optrykt i et lille Samlingsbind af historiske og topografiske Skrifter, som Steffen Hansen Stephanius udgav 1629²).

¹) Hist. Kildeskrifter I. R. I, 262.

²) I Lindebrogs Udgave er der i Randen sat „Continuatio“ der, hvor den oprindelige Krønike slutter, og hvor hans Fortsættelse begynder; men denne Bemærkning er udslettet i det efter Lindebrogs Udgave foranstaltede Optryk af Skriftet, som Stephanius optog i „De regno Daniæ,

Det er ikke Hensigten her at gjentage, hvad Hr. Jørgensen allerede har anført til Støtte for Sandsynligheden af Povl Helgesens Forfatterskab, men derimod at benytte den Omstændighed, at det nævnte Haandskrift for en kort Tid er kommet til Kjøbenhavn, til at foranstalte en ny Udgave af den Del af samme, der nærmest kan antages at have Interesse for Historikere.

Krøniken, der begynder med Kong Dan og ender med Christiern II, indeholder, navnlig for Sagtidens Vedkommende, nærmest en prosaisk og forkortet Gjen-givelse af den danske Rimkrønike, hist og her suppleret med Notitser fra Saxes Historie¹⁾ og fra en anden Krø-nike²⁾. — At Rimkrøniken er Forfatterens Hovedkilde for den ældre Tid, kan bedst ses ved at sammenstille et Par Steder. Først altsaa hvad vor Compendiosa Historia har om den 16de og 17de Konge:

16.

Balderus.

Rex Balderus a stultis hominibus etiam Deus creditus. Is postea ab Othino rege interficitur in sinu quodam, qui in hodiernum diem a prædicto Baldero dicitur Baldersflut.

17.

Othinus.

Rex Othinus, qui ob artes magicas, quas callebat et exercuit, diuinas laudes a barbaro et stulto populo promeruit: Cuius nomine etiam vnum høbdomadæ diem in-

Norvegjæ etc. tractatus varii.“ Lugd. Bat. 1629, 16mo, p. 168—224. (Af dette Værk udkom to noget afvigende Udgaver i samme Aar. Her er den sidste Udgave benyttet).

¹⁾ Saxe citeres udtrykkelig et Par Gange (se p. 20 og 24 i Lindebrog's Udgave).

²⁾ Efterretningen p. 22, om at Ericus Barn „primus Ripis Basilicam construxit“, findes hverken hos Saxe eller i Rimkrøniken, men netop i denne Form hos Petrus Olai (S. R. D. I, 113), med hvem vor Kronist altsaa har Kilde tilfælles. Efterretningens Grundkilde er jo forøvrigt Rembert, Ansgars Levned, hvorfra den gik over til Adam af Bremen, som vor Kronist dog ikke har kjendt.

signiuit, qui tandem in Pheonia occiditur, et sepelitur iuxta amnem quondam, vbi Othonia ciuitas, ab eodem Othino appellata, sita est.

Det tilsvarende i Rimkrøniken (Molbechs Udgave, S. 22—3) lyder, som følger:

Baldher.

Siælantzfaer, the ædeligæ men,
 them tacker ieg allæ hwer oc en.
 The menthæ so aff alt there ath,
 ath ieg hade nogeth guddoms machth.
 Thi hwlde the meg ffor en forman
 och koning at bliffue i theres land.
 Tha otthen koning han fick theth spurth,
 at the hade meg tijl koning giorth,
 Tha slo han meg i baldhers swndh¹⁾
 och sænctæ meg ther neder tijl grwndh.
 Ther aff fick først thet swnd sit naffn,
 theth siær ieg eder, ther gaar aff saffn.

Otthen.

I kogelspeell war ieg saa klog
 och i the sorte konstere bog,
 Ath ieg giordhe mange behændelig ting;
 thi wor ieg wydhe werdhen omkring.

— — — — —
 Ther danskæ sowet, ieg war so wijs
 och sodan fick aff fremede land prijs,
 Tha giorde the meg heder och gaffn;
 the gaffue megh krone och koninge naffn,
 och neffnde en dag i wghen af meg,

¹⁾ Naar den latinske Krønike ovenfor har Baldersflut, medens Kilden har Balderssund (som Petrus Olai, der ogsaa flittig har benyttet Rimkrøniken, ligeledes har), da er det vistnok kun en Afskriverfejl, der vidner om — hvad flere andre Ting ogsaa tyde paa — at den hamborgske Kodex er afskrevet af en Tydsker. Stephanius's Udgave har (p. 106): Baldersunt.

och kalleden otthensdag, hwer wid seg.
 Sithen bleff ieg slaffuen i hill i fyen,
 myn guddom halp meg ey eth gryn.
 Jegh lades i en h w ther hoss en aa,
 som odens stad han mw ne staa.

Neppe vil nogen kunne nægte, at vor latinske Kronist i de ovenanførte to Kongers Historie udelukkende har haft Rimkrøniken til sin Kilde. Havde han haft Saxes Fremstilling i Tanker, havde han neppe ladet Odin være Balders Banemand. Det er dog ikke blot i Sagnhistorien, at Rimkrøniken stadig skinner igjennem den latinske Omskrivning; ogsaa i den historiske Tid har vor Kronist jevnlig gjort Brug af den. Naar Jørgensen saaledes har ment, at den i Svend Estridsens Historie forekommende Lokalitet „Topsow Vre“ kunde være en selvstændig Gjengivelse af Saxes Topsh gicum nemus, da skriver Navnet sig fra Rimkrøniken, hvor „Tops w  or “ (S. 172) er et Vidnesbyrd blandt flere for, at Krøniken stammer fra Klosteret i Soer, under hvilket denne Skov i sin Tid h rte¹⁾.

For en Del af Middelalderens Historie har vor Kronist (som Jørgensen allerede har bemærket) i temmelig stort Omfang benyttet den i Erik af Pommerns Tid forfattede »Rerum Danicarum et Svecicarum Chronologia«, som er trykt i Scr. Rer. Dan. I, 387—98 og i Scr. Rer. Svec. I, 50—60. I de trykte Udgaver af vor Krønike, ligesom i deres Kilde, den hamborgske Kodex, findes fra Valdemar I til Erik Menved hist og her indført Notitser hentede fra „Tabula Ringstadiensis“ (Scr. Rer. Dan. IV, 278—81); men deraf kan man ikke slutte, at disse Notitser, der undertiden er indførte saaledes, at de forstyrre Sammenhængen, skyldes den oprindelige For-

¹⁾ Se Scr. Rer. Dan. IV, 483—84. 502. 505—7. 564. Stephanius's Udg. har: Topsy Ore. (Steph., der levede i Sorø, kjendte uden Tvivl selv Stedet, hvorfor han skrev Navnet som det i hans Tid udtaltes).

fatters Kjendskab til den nævnte Tavle; de fattes nemlig alle i den upsalske Kodex, som nedenfor skal omtales, og vise sig altsaa som en senere Afskrivers Indskud.

I Begyndelsen af Erik af Pommerns Historie citerer vor Forfatter „Suecorum Chronicon“. Det kan næppe være tvivlsomt, at det er den svenske Rimkrønike, som derved menes, da vi lidt længere nede i samme Konges Historie finder anført et Svar, som Erik af Pommern skal have givet Svenskerne: „Eder Ja-Herre wil iag icke ware“, hvilket ordret gjenfindes i den nævnte Rimkrønike (Hadorphs Udgave I, 118). Om Kronisten ogsaa har kjendt den svenske Krønikeskriver, Dr. Ericus Olai, kan vel ikke bestemt paastaas, men det stiller sig dog som sandsynligt, naar man f. Ex. lægger Mærke til, at begge tillægge Dronning Margrete omtrent de samme Ord, idet der fortælles, at da Svenskerne foreholdt hende, at hun ved sine Breve havde forpligtet sig til ikke at overgive de svenske Slotte til fremmede Befalingsmænd, skal hun have svaret dem: „Pas I kun flittig paa vore Breve, vi skulle nok sørge for, at der passes paa Slottene¹⁾“.

Ved Siden af det annalistiske Stof, som vor Forfatter meddeler, og som maa betegnes som Uddrag af ældre Kilder, er der dog, som Jørgensen allerede har paavist, ogsaa hos ham Elementer af virkelig Historie-skrivning; de begynde saa smaat at træde frem i Christoffer II's Tid og udvikle sig siden mere i de følgende Regenters Historie, indtil han endelig, naar han er naaet til sin egen Samtid, slaar over til en Hidsighed og Bitterhed, som snarere er Partigjængerens end Historikerens Kjendemærke.

Hvad det foreliggende hamborgske Haandskrift angaar, da er det en Afskrift fra det 16de Aarhundrede, som jeg antager Lindebrog har faaet fra Henr. Rantzovs Bibliothek paa Bredenburg, i alt Fald er der adskilligt deri, som tyder paa, at Afskriveren har været en Tydsker. Det er ikke nogen nøjagtig eller god Afskrift,

¹⁾ Scr. Rer. Svec. II, 121.

och kalleden otthensdag, hwer wid seg.
 Sithen bleff ieg slaffuen i hill i fyen,
 myn guddom halp meg ey eth gryn.
 Jegh lades i en h w ther hoss en aa,
 som odens stad han mwne staa.

Neppe vil nogen kunne nægte, at vor latinske Kronist i de ovenanførte to Kongers Historie udelukkende har haft Rimkrøniken til sin Kilde. Havde han haft Saxes Fremstilling i Tanker, havde han neppe ladet Odin være Balders Banemand. Det er dog ikke blot i Sagnhistorien, at Rimkrøniken stadig skinner igjennem den latinske Omskrivning; ogsaa i den historiske Tid har vor Kronist jevnlig gjort Brug af den. Naar Jørgensen saaledes har ment, at den i Svend Estridsens Historie forekommende Lokalitet „Topsow Vre“ kunde være en selvstændig Gjengivelse af Saxes Topsh gicum nemus, da skriver Navnet sig fra Rimkrøniken, hvor „Tops w  or “ (S. 172) er et Vidnesbyrd blandt flere for, at Krøniken stammer fra Klosteret i Soer, under hvilket denne Skov i sin Tid hørte ¹⁾.

For en Del af Middelalderens Historie har vor Kronist (som Jørgensen allerede har bemærket) i temmelig stort Omfang benyttet den i Erik af Pommerns Tid forfattede »Rerum Danicarum et Svecicarum Chronologia«, som er trykt i Scr. Rer. Dan. I, 387—98 og i Scr. Rer. Svec. I, 50—60. I de trykte Udgaver af vor Krønike, ligesom i deres Kilde, den hamborgske Kodex, findes fra Valdemar I til Erik Menved hist og her indført Notitser hentede fra „Tabula Ringstadiensis“ (Scr. Rer. Dan. IV, 278—81); men deraf kan man ikke slutte, at disse Notitser, der undertiden er indførte saaledes, at de forstyrre Sammenhængen, skyldes den oprindelige For-

¹⁾ Se Scr. Rer. Dan. IV, 483—84. 502. 505—7. 564. Stephanus's Udg. har: Topsy Ore. (Steph., der levede i Sorø, kjendte uden Tvivl selv Stedet, hvorfor han skrev Navnet som det i hans Tid udtaltes).

fatters Kjendskab til den nævnte Tavle; de fattes nemlig alle i den upsalske Kodex, som nedenfor skal omtales, og vise sig altsaa som en senere Afskrivers Indskud.

I Begyndelsen af Erik af Pommerns Historie citerer vor Forfatter „Suecorum Chronicon“. Det kan næppe være tvivlsomt, at det er den svenske Rimkrønike, som derved menes, da vi lidt længere nede i samme Konges Historie finder anført et Svar, som Erik af Pommern skal have givet Svenskerne: „Eder Ja-Herre wil iag icke ware“, hvilket ordret gjenfindes i den nævnte Rimkrønike (Hadorphs Udgave I, 118). Om Kronisten ogsaa har kjendt den svenske Krønikeskriver, Dr. Ericus Olai, kan vel ikke bestemt paastaas, men det stiller sig dog som sandsynligt, naar man f. Ex. lægger Mærke til, at begge tillægge Dronning Margrete omtrent de samme Ord, idet der fortælles, at da Svenskerne foreholdt hende, at hun ved sine Breve havde forpligtet sig til ikke at overgive de svenske Slotte til fremmede Befalingsmænd, skal hun have svaret dem: „Pas I kun flittig paa vore Breve, vi skulle nok sørge for, at der passes paa Slottene¹⁾“.

Ved Siden af det annalistiske Stof, som vor Forfatter meddeler, og som maa betegnes som Uddrag af ældre Kilder, er der dog, som Jørgensen allerede har paavist, ogsaa hos ham Elementer af virkelig Historie-skrivning; de begynde saa smaat at træde frem i Christoffer II's Tid og udvikle sig siden mere i de følgende Regenters Historie, indtil han endelig, naar han er naaet til sin egen Samtid, slaar over til en Hidsighed og Bitterhed, som snarere er Partigjængerens end Historikerens Kjendemærke.

Hvad det foreliggende hamborgske Haandskrift angaar, da er det en Afskrift fra det 16de Aarhundrede, som jeg antager Lindebrog har faaet fra Henr. Rantzovs Bibliothek paa Bredenburg, i alt Fald er der adskilligt deri, som tyder paa, at Afskriveren har været en Tydsker. Det er ikke nogen nøjagtig eller god Afskrift,

¹⁾ Scr. Rer. Svec. II, 121.

imidlertid kan den dog altid tjene til at korrigere den trykte Udgave¹). Haandskriftet kan atter forbedres ved Sammenligning med de af Kronisten benyttede Kilder. Som Exempel kan anføres: I Erik Menveds Historie nævnes tvende Gange Kongemorderen Rane Jonsen. Kronisten har paa første Sted kaldet ham Rane Jonsen, paa andet Sted blot Rane (ligesom S. R. D. I, 392); hint Rane Jonsen har den ukyndige Afskriver læst Ranelonus, og da saa Lindebrog fandt, at i Hdskr. kaldtes Manden først Ranelonus og derefter blot Rane, saa tænkte han formodentlig, at han kunde forbedre Texten eller bringe Konsekvens tilveje ved begge Steder at skrive Ranelonus, som de trykte Udgaver har. — Et andet Exempel: Kronistens Kilde (S. R. D. I, 390) har under Aaret 1210: „Bellatum est rursum in Gyllstenreen“. Disse Ord, kun med en lille Omstilling, har Kronisten indført i sine Optegnelser. Afskriveren har for Gyllstenreen læst Gulstus reen. Dette har Lindebrog forstaaet som et Mandsnavn, og saa forandrer han Texten, for at der dog kunde komme nogen Mening i den, men aner ikke, at han netop opnaar at gjøre Stedet meningsløst ved sit Forbedringsforsøg. — Allerede Afskriften har været Gjenstand for mange Rettelser, hvortil den utvivlsomt har trængt og endnu trænger; men undertiden ere disse Rettelser ikke Forbedringer. Som Exempel kan anføres: Afskriften har som Erik Plovpenningss Dødsaar oprindelig haft 1252; dette Aarstal er senere rettet til 1242, skjønt Sammenhængen viser, at Erik umuligt kan være død umiddelbart efter sin Fader. Lindebrog har ikke desto mindre beholdt 1242 paa begge de forekommende Steder²).

¹) Om Haandskriftets øvrige Indhold har Læppenbergs meddelt nogle Oplysninger hos Pertz, Monum. Germ. XVI, 387.

²) Den upsalske Kodex, som nedenfor omtales, har det rigtige Aarstal 1250, som man derfor med Føje kan antage, at Grundskriftet ogsaa har haft. Det er derfor optaget i Texten nedenfor.

Heldigvis er der levnet os en Kilde, der godtgjør, at vor Kronist ikke bør have Skyld for disse og andre Fejl, som plette den hamborgske Udgave. Det er den af mig tidligere (Hist. Kildeskrifter, 1. Række I, 260—6) beskrevne upsalske Kodex, hvor vi have en Afskrift fra det 16de Aarhundrede af den største Del af Krøniken. Denne Afskrift er ikke blot uafhængig af den hamborgske, men ogsaa bedre end denne. I ethvert Tilfælde sættes vi, ved at sammenholde de tvende Afskrifter, i Stand til med al fornøden Sikkerhed at faststille den oprindelige Text. Det kunde bemærkes, at Afskriften i Upsala ikke har Tallene ved Kongernes Navne; men at dette kun er en Mangel ved samme, og at den hamborgske Afskrift i denne Henseende har et Fortrin, fremgaar af, at paa nogle enkelte Steder i Texten (Dron. Margrete og Kong Hans) begynde dog Regenternes Historie med en Antydning om den Plads, de indtog i Kongernes Talrække. Tallene ere derfor medtagne i nærværende Udgave paa den Maade, hvorpaa den hamborgske Kodex har dem.

Waldamarus Chanuti ducis filius, non solum naturæ, sed etiam pietatis paternæ heres egregius. Hic, interfecto publico prelio perfidissimo Suenone, tandem solus regnavit. Huius temporibus, cum frequentes facerent incursiones Saxones in Iutiam, Waldamarus et Absolon Episcopus Lundensis, vt multis annis arceantur ab huiusmodi incursionibus, extruxerunt murum cocti lateris ¹⁾ super vallo olim facto in eandem rem ab illustrissima Danorum regina Thyra Danebod, matre Haraldi Blotand, quam quidem structuram appellabant Dannewircke ²⁾. Hic Waldamarus cum esset multis victorijs gloriosus, admirandis etiam rebus eximius, triumphata Rugia atque per Absolonem ad fidem conuersa, cum filiam suam dedisset Friderici Imperatoris filio vxorem, vidissetque sanctissimum patrem suum diuorum catalogo ascriptum, filiumque suum regni

¹⁾ Lindebrog's Udgave (i det følgende betegnet: L.) har cocto latere.

²⁾ L. appellant Dani Wercke.

diademate ornatum. tandem mortuus est, cum regnasset annis 25, anno domini 1182.

89. 6. CHANVTVS.

Chanutus primus Waldamari filius, qui per Absolonem Episcopum terra et mari gloriose belligeratus est aduersus Romanum imperatorem, contendentem. Danorum regnum semper liberrimum esse imperij feudum. Holsatiam igitur et Dithmarsiam triumphauit; tandem cum regnasset annis 22, mortuus est anno Christi 1203¹⁾.

Finis chronorum
Saxonis
grammatici.

90. 2. WALDAMARVS.

Waldamarus, Chanuti frater, fuit multis victorijs gloriosus, qui Danis fertur etiam legem composuisse, antiquas leges aut emendasse, aut in ordinem redigisse. Noruegiam vicit, cui regem tributarium dedit Erlingum quendam, ducemque constituit Philippum. Accepit autem vxorem nomine Dagmar, filiam regis Bohemiæ. Huius temporibus initium habuerunt ordines minorum et prædicatorum scilicet anno domini 1208. Et eodem anno pugnatum est in Lena Westgotiæ²⁾. duce Suerchero Hack rege Suetiæ, filio regis Caroli interfecti a Chanuto rege, filio sancti Erici, in cuius vltionem Suercherus interfecit omnes Chanuti³⁾ filios, vnico

¹⁾ Her og ovenfor, hvor Valdemar I's Død omtales, har L. Tilføjelser hentede fra „Tabula Ringstadiensis“, hvilke dog mangle i Hdskr. i Upsala (i det følgende betegnet U.). Randbemærkningen mangler i de trykte Udgaver og i U., men findes i det hamburgske Hdskr. (H.).

²⁾ L. har Letia Ostgotiæ.

³⁾ U. Caroli.

Erico filio in Noruagiam euadente. Huic Suerchero auxilium a Waldamaro postulanti, additæ sunt Danorum copię fortissimæ, virorum scilicet octodecim millia, sub principibus belli Ebbone Sunonis¹⁾ et Laurentio illius fratre, fortissimis pugnatoribus. filiis domini Sunonis Sielandici de Knaretorp, factaque est magna vtriusque exercitus strages; ceciderunt in eo prælio præfati belli principes; pugnatum est autem pridie Kal. Febr., cessitque victoria Suerchero, sed maxima sui exercitus iactura, cæsis innumerabilibus Suecis. Rursum anno 1210 bellatum est in Gylstynreen²⁾, vbi rex Suercherus occubuit et dux Folcho. aliique multi viri nobiles de Folchungis, cessitque victoria Suecis. Anno domini 1214, cum defuncta esset regina Dagmar, celebratæ sunt secundæ nuptiæ regis Waldamari cum filia regis Portugalix, qui anno sequenti constituit filium suum Waldamarum regem in placito Wibergensi; qui tamen ante patrem suum mortuus est anno domini 1231³⁾. Eisdem temporibus cum Otto Imperator armato milite venisset contra Waldamarum regem, occupaturus Holsatiam, si res illi ex voto cederent, verum cum audiisset, regem Waldamarum sibi cum ingentibus copiis occurrere, in fugam est conuersus, nec quieuit, donec vltra Albim ventum esset. Anno domini 1216 Waldamarus rex terram comitis Henrici vltra Albim pau-

¹⁾ L. Simonis.

²⁾ L. „Gulstus reen“, hvilket han har anset for et Personnavn (i Registeret: Gulstus Reen Vir Nobilis) og saa foretaget nogle Rettelser i Texten for at faa Mening i Stedet; men det er jo, som bekjendt, et Stednavn: Gestilren (i Østgotland).

³⁾ Her tilføjer H. og Udgaverne en Række Bemærkninger, hentede fra „Tabula Ringstadiensis“.

latin vastare ac populari cœpit. extruxitque duas arces non procul ab Hamborg. Ducatum vero¹⁾ Erico filio suo contulit. Comitatum autem. quem ab Henrico Comite vindicauerat, Nicolao filio suo (quem ex pellice habebat) dedit. Anno domini 1223 dolo captus est rex Waldamarus cum filio suo Waldamaro, et in Slauiam deductus. Anno autem 1226 grandi pecunia est redemptus. Anno 1232 coronatus est Ericus Waldamari filius in regem, et frater eius Abel Iutiæ Ducatum accepit. Anno autem 1239 idem Ericus duxit vxorem Iuttam nomine. filiam ducis Saxonix. Igitur cum Waldamarus gloriose regnasset annis 39. mortuus est 1241 in cœna domini, quæ erat quinto Kal. April²⁾ regno in optima pace relicto, ac filiis omnibus antea matrimonio iunctis.

91.

6. ERICVS.

Ericus Waldamari filius, coronatus rex adhuc viuente patre, vir bonus et pius. Hic multis annis aduersus fratrem suum Abel. virum crudelissimum, belligeratus est: a quo tandem dolo capitur, capiteque truncatur in vigilia sancti Laurentij 1250.

92.

ABEL.

Abel, Erics frater et peremptor, cum duobus annis male regnasset, a Frisonibus³⁾ est interfectus, iusto Dei iudicio, quod ille prius occiderat regnandi cupiditate innocentissimum fratrem suum, anno domini 1252.

¹⁾ For Ducatum vero har L. Ducatumque.

²⁾ H. (og L.) tilføjer: in Ringstede sepultus (fra Tabula Ringstadiensis).

³⁾ H. (og L.) tilføjer: Eiderstadensibus (et Vidnesbyrd, blandt flere, om, at dette Hdskr. skriver sig fra en Mand, der var kjendt med Forholdene i disse Egne).

93. 1. CHRISTOPHORVS.

Christophorus, frater Erii et Abelis, nullo facinore gloriosus erat. Sub illius principatu tanta erat plebis aduersus regem rebellio, vt coacta turba irrumperet in arces regias, quas aut destruxit aut prorsus est demolita. Vno scelere euasit infamis: accepit enim Iacobum Archiepiscopum captiuum, quem carceri mancipauit in arce Hagenscow. Cuius causa regnum nouem annis fuit sub interdicto. Mortuus est anno domini 1259. Circa hæc tempora obseruatum est quiddam in Suecia, quod a temporibus sancti Erii initium habuit. Cum enim Vplandenses¹⁾ sanctum Ericum, Ostgoti²⁾ vero Carolum, Suerckeri Hack patrem, elegissent, constituerunt, vt ex his duabus progeniebus alternis vicibus eligerentur reges: quæ constitutio durauit centum annis, vsque ad tempora Birgeri ducis, patris Waldamari et Magni Ladelaas, regum Suetiæ, qui captos dolo præcipuos de Folchungis viros eximios occidit, vt regnum apud illius posteros perseueraret.

94. 8. ERICVS.

Ericus Klipping: iste erat multis flagitijs opertus, sacrilegijs, oppressionibus, ac infami libidine ita notatus, vt omnibus haberetur inuisus. Igitur anno domini 1286 cum ruri ageret venationem, ac nocte beatæ Cecilie dormiret in villa Findetorp Wibergensis diocesis, iaceretque cum multis in horreo quodam grauer

¹⁾ H. (og L.) har: in Suetia Vpsalenses.

²⁾ H. (og L.) har: in Scania Ostgoti.

soporatus, ingressi sunt clam septem viri præuia la-
ternula, studio armati: quorum vnus regis caput manui
innixum graui pugione crudeliter transuerberat; cæteri
vero inuadentes regis cadauer iam exanime, intulerunt
illi vulnera 70 in vltionem perfidiæ ipsius regis, ac
præcipue nefandæ libidinis, qua expugnauerat corru-
peratque multarum nobilium matronarum pudorem,
inter quas etiam fuerat stuprata vxor domini Stigothi
Andreæ, regni Marscalci. Iste Ericus dedit filiam
suam, nomine Sophiam¹⁾, Waldamaro regi Sueciæ
vxorem: qui ob stuprum sororis eiusdem Sophiæ e
regno pulsus, habuit Magnum Ladelaas fratrem suum
regni successorem.

95.

9. ERICVS.

Ericus Menwidt Erici filius: hic aliquot victorijs
contra Teuthones insignis fuit, Rostochium triumphauit,
et iuxta Warnaa turrim extruxit. Huius tempore Anno
domini 1287 iuratum est in Dacia a 27 viris nobili-
bus, Dominum Iacobum comitem Hallandiæ, domi-
num Stigothum Marscalcum, dominum Nicolaum Hal-
lantzfar, dominum Petrum Porse, aliosque multos
illorum complices, veros esse regis Erici interfectores:
qui statim sibi timentes in Noruagiam fugerunt, re-
ceptique sunt sub regis Noruagiæ protectione. Anno
domini 1293 mortuus est dominus Stigothus, quon-
dam Marscalcus interfecti regis, in insula Hielm,
quam arce quadam munierat, vbi regis interfectores

¹⁾ Hun var ikke en Datter af Erik Glipping, men af Erik Plovpenning. Som saadan betegnes hun rigtig i den skih. Krønike (Hist. Kildeskr. 1. R. 1, 13).

tuta habebant præsidia, vnde etiam pyraticam exercebant. A Stigothi enim obitu dispersi sunt ac diuersis locis supplicio affecti. Nam anno statim sequenti captus est Rane Ionsen, qui extra Roskildiam rota percussus occubuit in vltionem interfecti regis Erici. cuius idem Rane fuerat cubicularius. adeoque proditor infamis. Iste Ericus mortuus est sine liberis anno 1319, cum regnasset annis 33 ¹⁾).

96. 2. CHRISTOPHORVS.

Christophorus Erici frater, qui electus est anno 1320: iste erat regni diademate prorsus indignus ob ignauiam, nec vnquam fortunatus aut fœlix, adhæc omnis nobilitatis osor, populique vorator. Igitur tanquam perfidus princeps sustinuit multorum rebellionem: quam declinare volens bis è regno fugerat, redijtque spe recuperandi, sed nullo fructu. Nam Holsatis in pignus dederat vniuersam Schaniam. Habebat autem tres filios, Ericum, Othonem et Waldamarum. Ericum regem constituit, vt vna secum regnaret, verum vterque male regnans, in graue odium incurrit. Nam regni proceres fugato patre filium captum carceri manciparunt in arce Hadersløff, qua occasione cœperunt Holsatiæ comites regnum ambire, nihil non tentantes, vt Danos in perpetuam quandam seruitutem redigerent: quod animaduertentes Danorum proceres, reuocant ab exilio Christophorum regem, et Ericum illius filium a vinculis absoluunt, qui paulo post, breui tempore

¹⁾ Her efter følger i H. og de derpaa grundede trykte Udgaver nogle Udtog af „Tabula Ringstadiensis“.

regnantes, calamitosa morte defuncti sunt. Anno domini 1333 Dominus Magnus Rex Sueciæ redemit vniuersam Schaniam a dominis Holsatiæ, qui illam in pignus acceperant a Christophoro rege Danorum, patre Waldamari duri. Redemptionis autem pretium erat 70 millia marcharum argenti puri. Videntes autem Holsati ob tyrannidem, qua grassabantur in vniuersam Scaniam, defecisse Scaniæ proceres ad Magnum Smeg Sueciæ regem, coacti sunt vendere, quod alioqui non fuissent diu habituri. Anno domini 1340 cum in regno Datia adhuc esset interregnum, mortuo scilicet rege Christophoro, et nondum ex aula Imperatoris reuerso Waldamaro, Iutiam sunt hostiliter ingressi domini Holsatiæ, Ioannes Dux et Gerardus Comes, eandem mox occupaturi. Cumque Comes Gerardus ad Randrusiam Iutiæ ciuitatem peruenisset, ac ibidem sua firmasset præsidia, a nobili quodam viro Nicolao Ebbonis, patriæ libertatis studiosissimo, nocte interfectus occubuit cum multis nobilibus ac aliis militibus, quos secum in præsidiis ibidem habebat.

97. 3. WALDAMARVS.

Waldamarus cognomento reprobis fertur fuisse versutissimus, auarissimus et audacissimus, qui cum offendisset regnum pauperrimum, scilicet a patre suo spoliatum, ab hostibus Alemanis vastatum, a quibus tum etiam multæ arces possidebantur, mira vafricia vindicauit e possidentium manibus, minima sanguinis iactura, principio regni sui. Cumque iam occupasset totum regnum magno ingenio, sola Scania parente Suocorum regis imperio, tandem quinto anno regni

sui ¹⁾. scilicet Anno domini 1340, vindicauit etiam Scania. abusus simplicitate Magni regis, ac dolo exustis omnibus eiusdem literis. Anno vero proxime sequente, vindicata Scania, iam aperto Marte inuasit Ølandiam et Gotlandiam, atque cum crudelissime vastasset vtramque, interfectis in Ølandia quingentis viris, in Gotlandia vero duobus millibus, eodem Anno amisit Ølandiam, Gotlandia retenta ²⁾. Iste Waldemarum in asserendo regno fuit admodum gloriosus. Nam vt illud in libertatem assereret, nihil non tentauit: receperat vastatum, spoliatum, depauperatum, et quodammodo in solitudinem redactum, non tam ignauia patris ac fratris, quam exterorum excursionibus; sed liberum et florentissimum reliquit. Hanc tamen illius gloriam obscurarunt insatiabilis auaritia ac infamis perfidia, qua, violato iureiurando, cœpit tyrannidem exercere aduersus nobilitatem totius regni, quam etiam extinctam cupiebat, quo crudelius grassaretur in omnes, sublato iam metu, qui solet esse officij custos. Ob hanc enim causam pertulit ab ipsis proceribus frequentes rebelliones, non insidiantibus regi, et crudeli, et formidabili, sed sibi magis prospicientibus, ne perirent; quorum tamen rebellionem crudeliter vltima est in multos Margareta illius filia, trium regnorum regina, quantumuis visa sit aliis claris dotibus ³⁾ spectabilis. Erat autem Waldemarum iste adeo irritabilis in omni re, vt etiam facile fuisset fidem relicturus, ni obstitisset religiosus quidam pudor.

¹⁾ Hele Stykket: Cumque — regni sui mangler i H. og i de trykte Udgaver.

²⁾ H. og L. har: et Gotlandiam est et retenta. Stephanus har følgende Rettelse: et Gotlandiam, quæ tamen postea est retanta.

³⁾ H. og Udgaverne: virtutibus.

Nam Romano Pontifici ob tyrannidem et perfidiam interdictum et excommunicationem minitanti, fertur in hæc verba respondisse: Waldamarus Rex etc. Romano Pontifici salutem: Naturam habemus a Deo, regnum ab incolis, diuitias a parentibus, fidem vero a tuis prædecessoribus, quam, si nobis non faues, remittimus per præsentem. Vale. Habebat autem vxorem nomine Heluig, filiam Waldamari ducis Slesuicensis, ex qua sustulit præcipue duas filias, vnam, quæ nupsit Haquino Noruagiensium regi; hæc fuit Margareta regina trium regnorum; alteram, quæ nupsit duci Magnopolensi, cui genuit duas filias. matrem Erici regis de Pomerania, et Christophori regis de Bauaria. Cumque multis annis regnasset Waldemar. mortuus est. in arce Gorra a se extracta, sepultus Soræ cum patre suo. Anno domini 1375.

98.

MARGARETA.

Margareta Waldamari filia nonagesimo octauo loco regnauit, mulier crudelissima et inferno digna, Suecorum sententia, verum Danorum opinione Christiana et religiosa valde, et adeo potentia, fortuna, victorijs, diuitijs ac prudentia gloriosa, vt fortunatissimos viros videatur non solum æquasse, verum etiam longe superasse. Hæc regnante patre nupsit Haquino filio Magni Smeg regis Sueciæ et Norwegiæ, cui vnicum filium genuit, Olauum nomine. Anno domini 1371. qui fertur ignota morte periisse, nondum accepto regno, Anno 1387. Regnauit autem post mortem mariti sui Haquini annis 32. Bellum ab Haquino marito cœptum aduersus Albertum regem Suetiæ illa gloriose perfecit. Anno enim domini 1389, misso ex Dania grandi exercitu, sub principe

belli domino Iuaro Lycke, pugnatum est in Asle aduersus Albertum regem Sueciæ. cessitque fortuna ipsi Margaretæ victoriam, captusque est Albertus in prælio, vna cum filio suo Erico duce, simulque cum illis capti sunt Rodolphus Episcopus Scarensis, Dux Magnopolensis. regis Alberti pater, Comes Holsatiæ et Comes de Reppin, alijque multi Barones et proceres, interfectis multis militibus plebeis. Nam equites aurati ibidem cæsi fuerunt 19, exceptis aliis nobilibus, qui nominati non sunt. Nam vt erat gloriosa victoria, ita præcesserat atrox bellum. Captus est igitur Albertus et in Daniam ductus, sex annis in captiuitate durat. Liberatus est autem a captiuitate anno 1395. circa festum b. Michaelis, hac lege, vt præfixo termino aut solueret reginæ 60 marcharum millia argenti puri, aut fieret deditio ciuitatis Holmensis, aut rediret, in captiuitate perduraturus. Cum nec rediret, nec soluere valeret tantam summam. scripsit Holmensibus, et mox consequuta est deditio. Sicque obtento vniuerso regno gloriose regnauit, pepigitque fœdus illud solenne, quod tria regna coniunxit. quod vtinam durasset in hodiernum vsque diem. Ictum erat fœdus hac lege, vt in electione regum alternis vicibus haberet Dania primum suffragium. Suecia vero alternis. Et quoniam in electione Erici regis Dania primum habuerat suffragium, mox in electione Christophori regis etiam vsurpabat primum: qua temeritate et arrogancia offensi Sueci, statim elegerunt sibi proprium regem, Carolum Chanuti, maximo vtriusque regni dispendio. Hæc Margareta cum orbata esset posteritatis spe, nimirum mortuo Olauo filio, vocatum ad se Ericum nepotem ex Po-

merania in regem eligendum curavit, anno domini 1396. cum esset quatuordecim tantum annorum, qui statim anno sequente Calmariae coronatus est ab Archiepiscopis Lundensi et Vpsalensi, praesentibus Episcopis Lincopensi, Scarensi, Strengenensi, Arosiensi, Vexionensi, Arusiensi¹⁾, Ripensi, Orcadensi, vbi creati sunt ex tribus regnis equites aurati centum et viginti tres. Itaque Margareta cum Erico habebat commune regnum vsque ad diem mortis suae, accepitque illi vxorem, filiam regis Angliae, nomine Philippam, anno 1406. Celebratae sunt nuptiae Lundis eodem anno, circa festum omnium sanctorum. Cumque diu regnasset. semper cleri amatrix, magno laicorum odio, tandem mortua est, ac Roschildiae sepulchro precioso sepulta, anno 1412, circa festum Simonis et Iudae.

99.

10. ERICVS.

Ericus filius ducis Pomeraniae, Waldamari pronepos. Hunc Ericum narrant Suecorum Chronica, sic educatum fuisse a Margareta regina in omni perfidia et crudelitate, vt Waldamaro nihil fuerit inferior, imo perfidia superior, adeo vt dicant, eum ex Margaretae vberibus suxisse quicquid malitiae illa velut hereditario iure a patre crudelissimo et versutissimo possederat. Obtestata enim super literis et iuramentis seruandis, de fide castrensi non in exteros transferenda, solita erat respondere: Seruate vos qua potestis diligentia nostras literas, nos curabimus arces seruari.

¹⁾ H. og L. have en Del af Stiftsnavnene forkvaklede; for Strengenensi, Arosiensi . . . Arusiensi findes: Arengenensi, Arostensi . . . Ariosinensi.

Hic Ericus obtestatus de seruando iureiurando fertur eadem sententia respondisse Suecis: Eder Ia-Herre wil iag icke ware. Huius temporibus fecerunt Alemanni grauem irruptionem in regnum Danorum, sed nullo suo commodo: Philippa regina et senatu regni aduersus illos pugnantibus et vincentibus. Rex autem Ericus visus est bellis nihil aliud quæsiuisse, affectasse, vel desiderasse, quam suorum procerum et nobilium interitum. ideoque fertur amasse bellum, victoriam non amasse, semper contentus cladem aliquam suorum fidelium procerum accepisse. Qui cum erga omnes esset perfidus et iniquus, Suecis tamen quam Danis erat iniquior, aut sic a Margareta edoctus, quæ Suecis fuerat semper durissima, aut affectu priuato. Nam quo semper posset Suecis infestus¹⁾ esse, ab vtroque regno deturbatus, elegit Gotlandiam insulam, tanquam exilij tutissimum præsidium, vnde pyriticam perpetuo in Suecos exercuit. Danis interim parcens, quibus²⁾ etiam, recedens [et in Pomeraniam rediens]³⁾, tradidit totam Gotlandiam possidendam et asseruandam. Aduersus hunc Ericum feruntur multa descripta accusationum capita, quibus palam est, illum e regno fuisse iustissime profligatum: et inter cæteras grauissimas querimonias, 27 proditiones capitales et infames. Cumque diu regnasset, multis adulterijs opertus, voluptatibus deditus, periurio, rapina, perfidia, violentia, tyrannide ac proditione sceleratissimus, conspiratione solenni omnium procerum regni publicam libertatem optimo iure asse-

¹⁾ L. har inter, med en Stjerne til Betegnelse af, at her er Fejl i Texten. H. har: interfectus.

²⁾ L. har: à quibus, hvorved Meningen forstyrres.

³⁾ De indklamrede Ord mangle i U.

rentium consternatus, sibi male conscius fugit in Gotlandiam, compilatis regni thesauris, ac comitatus vnica concubina præ cæteris charissima, cui nomen Cæcilia, quæ non minimam præstitit expulsionis causam, cum esset illi multorum malorum incentrix et consultrix. Fugit autem anno domini 1438, cum a coronatione sua regnasset annis 41.

100. 3. CHRISTOPHORVS.

Christophorus dux Bauariæ, etiam Waldamari pronepos: hic electus est in regem consilio Erici regis. Cui si contigisset vita diuturnior, euasisset valde gloriosus, præcipue aduersus petulantiam ciuitatum, quæ a gallinis nomen habent. Nam ad illarum petulantiam coercedam ac refrenandam (qua etiam regnis ac principibus minitantur) videbatur valde idoneus: vehementer enim dolebat, Lubecam olim a Danis exstructam, Danorumque regibus subiectam, sic per proditionem libertatem vindicasse, vt illi nunc dominari cupiat, cui prius subiecta seruebat. Ad eam igitur rem perficiendam collegit ab vniuerso regno ingentem pecuniarum vim. Vnde offensi Aquilonares Iuti, excitata tragedia et graui seditione, rebellare tentantes, a rege victi sunt grauiterque mulctati. Cumque duxisset vxorem filiam Marchionis¹⁾ Brandenburgensis, nomine Dorotheam, sine liberis mortuus est anno regni sui septimo, scilicet anno domini 1448, in arce Helsingburgo. Erat autem Christophorus iste Danis quidem acceptus, sed Suecis inuisus: quibus tamen ad mortem vsque dominatus est.

¹⁾ L. har: Iohannis Marchionis.

101. 1. CHRISTIERNVS.

[Centesimus primus]¹⁾ rex Christiernus, eius nominis primus, filius Friderici²⁾ comitis de Oldenburg³⁾: electus est autem consilio domini Adolphi ducis Holsatiæ, cuius erat consanguineus; qui ducta vxore Dorothea, præcessoris sui Christophori relicta, quæ peperit illi⁴⁾ filiam vnam nomine Margaretam. postea Scotiæ regis vxorem, ac duos filios, Ioannem et Fridericum. Hæc electio facta est anno domini 1448⁵⁾. Huius temporibus plane defecit Sueciæ regnum a fœdere trium regnorum, coronato sibi proprio rege Carolo Chanuti filio, eiusdem regni Marscalco; quo tandem expulso ob tyrannidem et perfidiam, assumptus est Christiernus etiam in Sueciæ regem⁶⁾ sed paruo tempore regnantem, seditionem aduersus illum mouentibus Suecis quibusdam, natura factiosis, Carolo iam reuocato ex vrbe Gedanensi, in qua 7 annis exilium transegerat. Iste Christiernus⁷⁾, cum esset natura clemens, egregiusque pecuniarum contemptor, nec odij tenax, aut iniuriarum vindex, habuisset suo seculo regnum minime

¹⁾ Dé indklamrede Ord mangle i U.

²⁾ Dette urigtige Navn, som den skibyske Krønike ogsaa har, er i H. (og L.) rettet til: Theodorici.

³⁾ H. har følgende Indskud: „et Heilwigis vel Hedwigis, filiæ Gerhardi I. Ducis Slesuicensis et Comitis Holsatiæ etc.“ L. har omdannet denne Notits til: & Hedwigis sororis Adolphi ducis Sleswici.

⁴⁾ Rettet af L. til: genuit ex illa.

⁵⁾ H. tilføjer i Randen: Coronatus in Dania A. C. 1449, in Noruegia Drunthæ corona Olauï A. C. 1450, die Olauj.

⁶⁾ H. tilføjer i Randen: A. C. 1457.

⁷⁾ H. tilføjer i Randen: Adolpho in Ducatu Slesuicensi et Holsatiæ comitatu [succedens] A. C. 1460, hæredibus pecunia placatis.

violentum, parum etiam cruentum. si calumniatores quidam illius simplicitate non fuissent abusi in magnam regni Sueciæ perniciem. Archiepiscopus enim Vpsalensis, Dominus Ioannes Benedicti, vir nobilissimus, falsis delationibus quorundam calumniatorum a rege Christierno captus ac ludibriis affectus multis, in Daniam etiam missus, vbi magna iniuria calamitose vixit, cuius tamen patrocínio ac præsidio Christiernus rex adeptus erat regni diadema. Idem enim Archiepiscopus succensus patriæ libertatis amore, odio habens Caroli regis maximam perfidiam, crudelissimam tyrannidem, atque insatiabilem auaritiam, semper restitit Carolo regi, principi perfidissimo, quem sciebat contra trium regnorum solenne fœdus priuatis quorundam suffragiis violenter intrusum esse regem. Rex tamen Christiernus, deprehenso calumniatorum dolo, a captiuitate absolutum Archiepiscopum in Sueciam magno cum honore remisit: qui restitutus gradui pristino, contempta captiuitatis iniuria, ad mortem vsque magna Suecorum perfidorum admiratione permansit regis Christierni regno et principatui fidelissimus. Cum igitur Christiernus iste, grandi pecunia, partim a regni tributis collecta, partim vero a Christophoro præcessore relicta¹⁾, Holsatiæ ducatum redemisset, Sueciam armis vicisset, Gotlandiam occupasset, Erico rege decrepito in Pomeraniam reuerso, filioque suo Ioanni vxorem accepisset. vrbemque Romam religionis gratia visitasset²⁾, regnassetque annis ferme triginta tribus,

¹⁾ Ordene: partim—relicta mangle i H. og i de trykte Udgaver.

²⁾ H. tilføjer i Randen: ac insumsisset in hoc itinere 55000 aureos Rhenanos.

anno domini 1481 inter Pascha et Pentecosten¹⁾ diem clausit extremum. fortitudine, armis et victoriis potens; misericordia, gloria et magnificentia diues; fide vero ac religione pius: sepultusque est Roschildiæ, in sacello quodam a se fundato et extracto atque amplissimis possessionibus dotato. quod ad australem plagam adhæret Basilicæ beati Lucij martyris, cuius religiosus cultus et ornatus, sacræ diuorum quoque reliquiæ ex vrbe Roma delatæ, quæ ibi visuntur, testantur Christiani principis religiosam pietatem.

102.

IOANNES.

Centesimus secundus rex Ioannes, eius nominis primus. Hic vxore ducta, nomine Christina, filia domini Ernesti ducis Misniæ, genuit duos filios, Christiernum et Franciscum, et filiam vnam, nomine Elizabeth, quæ nupsit domino Ioachimo Marchioni Brandeburgensi. Iste Ioannes cœpit regnare statim ab obitu patris sui Christierni, multisque annis, nimirum pene triginta duobus, Christiane regnum Danorum moderatus. Nam principio regni sui, sequutus consilium²⁾ prophanorum procerum, decreuerat molestus esse viris ecclesiastici ordinis: postea vero, cum sentiret prophanos inueterato odio (quo laici sunt semper clericis offensi) id suasisse, sententiam decreti sui mutauit. Igitur ad finem vsque vitæ suæ erga clerum fuit optime affectus, deprehenso procerum dolo. Quod si non tanta pietate dilexisset vniuersum clerum, veneratusque fuisset omnia Christianæ religionis sacra,

¹⁾ I Randen tilføjer H.: alij 1482, ætatis 56. 22. Maij.

²⁾ For sequutus consilium har U. consilio.

multa fuissent aduersus cleri libertatem a proceribus quibusdam tentata, quæ successerunt illis sub principatu regis Christierni famosi tyranni ac Friderici primi nuper defuncti. Erat autem rex Ioannes tanta præditus solertia, vt prudenter nobilium quorundam insania frueretur: quos cum mira comitate sibi conciliasset, ob mutua tamen ipsorum dissidia ac quotidianas iniurias, quibus se inuicem afflictabant, grauiter in eos animaduertebat: quibus tamen nulla videbatur intollerabilis mulcta, quod omnia leniret incredibili affabilitate. Quod si temperasset a bello et sanguine (in quæ tamen casu magis, quam proposito inciderat) abstinissetque ab iniqua sententia, qua decernebat contra heredes domini Pauli Laxmand magistri equitum¹⁾, fuisset sane princeps et optimus et felicissimus. Porro cum in rebus mortalium nihil sit ab omni parte beatum, et optima quæque desiderantur verius quam habentur: non minimam laudem merentur ij, qui vitam agentes in delicijs ac opibus, huiusque caduci seculi strepitu ac pompa, multis adulatoribus, calumniatoribus et parasitis obnoxij, mediocritatem seruare potuerunt. Huic principi bellum meditati aduersus dominum Stenonem Sture, regni Sueciæ gubernatorem, restitit Dorothea mater, quamdiu vixit. Nouit enim prudentissima mulier, tantam esse Suetici populi perfidiam, vt quacunque ratione victi et subiugati, non essent tamen diu fidem seruaturi. Mortua vero matre pugnavit ac vicit, vix tamen triennio possedit, rebellantibus Dño Stenone et Suantone proditoribus

¹⁾ Ordene abstinissetque — equitum mangle i U., men høre sikkert til, da de ogsaa findes i den skib. Krønike (Hist. Kildeskr. 1. R. I. 30).

perfidissimis, maximo in hodiernum diem vtriusque regni detrimento. Triumphauit autem anno domini 1497. Anno vero 1501 defecerunt ab illo, obsessa et tandem capta in arce Holmensi regina Christina. Porro cum Suecorum proceres in defectione aduersus aliquot reges, cum Daniæ, tum Sueciæ, a multis excusentur, deficientes nihilominus¹⁾ a rege Ioanne nec apud cordatos Suecos excusationem habent. quoniam ipsius regnum fide plenum ab omni violentia omnique tyrannide liberum fuerat. Quod si Waldamari. Margaretæ, Erics, Christophori, Christierni quoque secundi regna fuissent tam incruenta, tamque procul a tyrannide et violentia, adhuc fortasse illibatam trium regnorum fœdus durasset, nisi populi alioqui ad seditionem nati obstitisset perfidia. Vno tantum bello Ditmarsiensis fuit infortunatissimus, quod gestum est anno domini 1500, vbi superis non fauentibus feruntur periisse multi viri nobilissimi ac clarissimi. Dicebatur enim vulgo idcirco illos infelici Marte pugnasse, quod ante conscriptam militiam conspirassent aduersus cleri et ecclesiasticorum libertatem, quorum reditus et possessiones gloriabantur se mox occupaturos, victores bello Ditmarsiensis reuersos. Quod si feliciter successerit ijs, qui sub exorto Lutheranismi non iam similia moliebantur, imo longe maiora, non solum in perniciem quorundam prælatorum, sed in exitium totius cleri, studiorum, literarum, disciplinarum, omniumque sacrorum totius Christianæ religionis, posteritatis esto iudicium. Cæterum bello nauali erat fortunatior, quo frequenter triumphauit, ac præcipue aduersus Lubicen-

¹⁾ For deficientes nihilominus har L. deficientibus tamen omnibus.

ses, perpetuos Danici regni osores. Mortuus est autem peste captus in ciuitate Olburgensi, mense Februario, die 20, anno domini 1513. Hic princeps post fata multorum lachrimis est desideratus, etiam illorum qui viuentem auersabantur, quando iam videbant filij principatum minari cruentam tyrannidem, horrendumque et inauspicatum exitum portendere¹⁾.

103. CHRISTIERNVS.

Centesimus tertius rex Christiernus secundus, Ioannis filius. Hic ex florentissimo regno post patrem accepto reliquit tam calamitosum, vt nunquam fuerit ab orbe condito calamitosius. Erat enim ²⁾ famosus tyrannus, quia omnibus tyrannis superiorum seculorum maior, crudelitate, impietate, periurio, sacrilegijs, et perfidia adeo infamis, vt qui Neronem, Phalaridem et Syllam cum hoc contulerit, is semiunciam cum asse contulerit ³⁾. Ceterum quia viuit adhuc toto orbe famosissimus, rebus ipsis de illius tyrannide testimonium perhibentibus, post fata habiturus est in scriptis memoriam tam immanibus flagitijs dignam.

Τελος.

¹⁾ H. (og L.) tilføjer: Hic Iohannes sepultus est Ottoniæ: cuius Epitaphium habeo descriptum cum Epithaphio vxoris Christinæ.

²⁾ Her ender U. med et: etc.

³⁾ Resten er forbigaaet af Lindebrog, men findes i den hamborgske Kodex.

Skjønt det ikke er fundet fornødent her at aftrykke Kronistens Kongerække fra Sagntiden, saa meget mere som den temmelig nøje slutter sig til Kongerækken i den danske Rimkrønike, har jeg dog antaget, at det i en og anden Henseende kunde have Interesse, at her som Tillæg meddeles et gammelt „Kongetal“ eller en Kongeliste, der saa vidt vides ikke tidligere er offentliggjort. Den findes i Univ.-Bibl., Arne-Magn. Saml. 20. 8vo (forhen i Addit. 110. 4to), paa tre Pergamentsblade i Oktav, som høre til en gammel Lovkodex. Skriften viser hen til det 15de Aarhundrede, om end enkelte Sprogformer kunne tyde paa, at selve Kongelisten stammer fra en ældre Tid. Ved Gjennemsynet af den vil man finde, at den staar i Slægtskabsforhold til den af Langebek i *Scr. Rer. Dan. I*, 26—30 udgivne saakaldte „Series runica regum Daniæ prima“, der har til Overskrift: „Her byrias konunga tallit“. Men en Afskrift af denne er nærværende Kongeliste dog ingeniende; dertil ere Forskjellighederne alt for mange og for store. Angaaende disse Forskjelligheder kan mindes om Langebeks Bemærkning¹⁾ i Anledning af de store Afvigelser, der findes i forskellige os fra gammel Tid bevarede Kongelister: „Mirum est. tam de hoc nostro, quam de ceteris omnibus, qui Catalogos Regum scripsere, fere omnes in Regum numero, ordine et

¹⁾ Indledningen til den omtalte „Series runica“.

appellationibus ab invicem omnino discrepare; unde satis clare patet, eos communem non habuisse fontem, nec semper unum alterum exscripsisse, sed unumquemque suas traditiones et relictas a majoribus schedulas sequutum fuisse, quas omnes, quoad vetustiores Reges, Saxone Grammatico antiquiores fuisse necessum est; alias enim Historicum tantæ auctoritatis secuti fuissent auctores, quorum plerique post eum vixerunt; nisi dicere velis, Historiam ejus in certis claustris ita sepultam latitasse, ut in paucorum conspectum ac usum prodierit“.

Dan heth then fyrstæ koning, i Danmarch war; forræ en Gvths byrd war. Aff hanum kalles Danmark. Gretæ heth drotningh hans, och herræ Pether heth father hans. Tha war Lothar koning, Dans søn. Tha war Skioldæ koning, och Dans søn. Wlwild het hans drotningh. Tha war Gram koning. Skyoldæsøn. Gro heth hans drotningh, och annen drotningh heth Signe. Tha war Redding¹⁾ koningh, Gramssøn. Hartgrepe het hans drotningh. Tha war Frodæ koning hin hardæ, Reddingærssøn²⁾. Tha war Kalden³⁾ koning, Frodæsøn. Tha war Helgæ koning, och Frodæsøn. Thyrræ heth hans drotningh. Tha war Rolf Krakæ koning, Helgæsøn. Han hengdæ seg wp sielp i Laland i jen snare. Tha war Rakkæ koning, send aff Swerrigæ for hørsuim skyld. och hvndæ reeff hanum i hiel i Wendelsysæl, som nw kalles Hwndslwnd closter. Tha war Sno koningh. och sender aff Swerrikæ, swm kalles tekky koning, och bodæ i Nym, och lws adæ hanum wp pa Lvssæ høgh hws Wiborgh. Tha

¹⁾ Afskriverfejl for: Hadding.

²⁾ For: Haddingærssøn.

³⁾ For: Halden.

war Hiervert koning en dagh til myddagh. och han wort dræpen vith sit borth. Scvldæ heth hans drotningh. Tha war Rørik koning. Tha war Wiflef koning, Nanna heth hans drotningh. Tha war Wermvnd koning, Wiflefssøn. Tha war Offæ koningh hin stærkæ, Wermvndæs søn. Tha Offæ koningh i Slæswigh strith och drap ther xxⁱⁱ tydyskæ stærkæ kempi. Tha war Dan koning, Offæ søn. Tha war Wgleff koning, och Offæsøn. Tha war Frodæ koning hin storæ. Tha war Offæ koning. Tha war Dan koningh. Tha war Fridleff koning, och Dans søn. Salta heth hans drotningh. Tha war Frodæ koning hin frytgodæ, Fridleffs søn. Och han war høfdingh ower allæ herræ for nordæn Jorssæl haff. Tha war meth frydughedh. Wl-wild het hans drotningh. Thessæ war allæ koning¹⁾ for Gwts byrd konning i Danmark. I then [timæ] war Ihesus Christus fød i thenæ werdæn. Eftther war herræ war fødth, tha war Frythløff koning, Frodæ søn. Frydæ heth hans drotningh. Tha war Frodæ koning hin hardæ, Fretløffs søn. Tha war Ingwald koning, Fretleffs søn. Swerthæ heth hans drotning. Tha war Olaff koning, Ingwals søn. Alath heth hans drotning. Tha war Frodæ koning hin frommæ, Olaffs søn. Tybel heth hans drotning. Tha war Halden koning, Frodæsøn. Torildæ heth hans drotning. Tha war Hidden koning hin høwæskæ. Hildæ heth hans drotning. Tha war Asmvnd koning, Hiddens søn. Tha war Wngwin koning, Hiddens søn. Tha war Sygwerd koning, Wngwins banæ. Tha war Sigær koning, Sigwærd søn. Tha war Alf koning. Tha war Røm²⁾ koning, Alfs banæ. Radæ heth hans drotning. Tha war fem koningæ, allæ pæ jen tidh i Danmark. Bord koning i Skanæ. Øding koning i Siæland. Æwært ko-

¹⁾ Dette Ord bør udslettes.

²⁾ For: Ring (som han nedenfor kaldes).

ning i Fyn. Agnær kon(in)g i Jvtlandh. Rørik koning i Lalandh. The fem koningæ the waræ allæ koning Ringx sønær. Tha war Arald koning. Osæ heth hans drotningh. Och han wan segh til at wæræ en weldigh koning i halff tridix sin tiwæ winttær meth fredughedh. Och han war høfding ywær allæ rigæ for nordæn Røm¹⁾. Tha var Ring, koning Aralds fostersøn. Tha raddæ Ringh koning Arald falskæ rad for sin stridh af Swerigh. Tha samels theræ stridh i siw ar, och the striddæ i Brawel. Ther vort Arald koning dræpen meth swigh. Tha wort ther dræpen meth koning Arald thretiwgæ høfding och thretiwgæ tvsindæ folk aff Swerigh, och aff Norman tolf twsyndæ folk, ther nafn kvunnæ men varæ. Tha war Ringh en weldigh koning i Danmark. Ossæ heth hans drotning. Tha war Ollæ kongh, Ringx banæ. Tha war Ollæ koning dræpen i batstwæ aff en kempi, heth Sterkadær. Tha war Emvnd koning. Tha war Stärkader halshvgen wit Rynæ bro i Skanæ. Tha war Siwerdh koning, Emvndæ søn. Tha war Jerman koning, Sywerds banæ. Swanild hedh hans drotningh. Tha war Bod²⁾ koning, Jerman søn. En gamel kierlingæ drap hanum i Læyærgard i Sielandh. Tha war Siweldæ koning, och Jerman søn. Tha war Snyo koning. Tha war Biorn koning. Tha war Arald koning, Biornsøn. Tha war Grom koning hin gamlæ. Tha war Godringh koning, Groms søn hin gamlæ. Tha war Olaff koning, Godringssøn. Tha war Hemmingh koning, och Godringssøn. Tha war Sywerd koning, och Hemmingssøn. Tha war Regnær koning. Thyre heth hans drotningh. Tha striddæ Regnær koning i thre lowendæ stridæ och thyvgæ, och ekky tapetæ han sigher. Tha flydæ keysæren, och Karl koning for

¹⁾ D. e. Rom (som det rigtig skrives længere nede).

²⁾ S. R. D. I, 28 har: Bothar.

in til Rom och offreth [pa] altere Gwt til hedær, ath han skvldæ thenum frelssæ aff Danmarks konnings vredæ. Ther war Regner koning for raden aff sinæ men meth forrædælssæ i Britania ¹⁾

¹⁾ Resten mangler. Paa en vedlagt Seddel har Arne Magnussen skrevet:

„Her er bortrefne to blade og haver veret skrevet paa dennem begge. Det sees af det .r. som staar udi ryggen paa det sidste af disse bortrefne blade, og er det samme .r. med den samme haand, som resten af denne Serie Regum. Her foruden kunde der vere udryckte 2 blade midt i settet, saa at Series hafde været paa 5 blade.“

Formodningen om, at der skulde mangle Blade midt i Læget, kan dog ikke bifaldes. En Sammenligning med Series Runica godtgjør formentlig, at intet mangler paa dette Sted.

Forskjellige
historiske Optegnelser,

samlede af

Cornelius Hamsfort.

Ligesom vi have betegnet Stiftsstæderne Roskilde og Lund som Sæde for en flittig Syslen med Arven fra Forfædrene, idet en ret betydningsfuld historisk Samler- og Forfattervirksomhed her fandt Sted i det 16de Aarhundrede, saaledes gjælder det samme ogsaa Stiftstaden Odense. Her blev henimod Slutningen af Middelalderen den i flere Henseender interessante Diplomsamling for Odense Stift til, som i sin Helhed endnu er udgiven og nu gjemmes i Universitetsbibliotheket i Upsala¹⁾. Her var det, at den sidste Prior i S. Knuds Kloster, Hr. Christen Povlsen, gjorde en Række Optegnelser til Klosters Historie i hans lange Embedstid, hvilken endnu findes i det Kgl. Bibliothek, Gl. kgl. Saml. 851 Fol., og hvoraf Langebek har meddelt et Uddrag i Danske Magazin II, 65—84, ligesom den nævnte Prior ogsaa samlede den anseelige Vaabenbog, som han skjænkede Kong Frederik II til Nytaarsgave 1561²⁾. Her levede Mester Hans Lang i en Række Aar som Læsemester ved S. Knuds Kirke, jevnlig sysselsat med historiske Studier og

¹⁾ Rescripta priuilegiorum S. Otthoniensis Ecclesiae, quae de sua dignitate et libertate ante incendium habuit, Papirshdskr. i De la Gardies Samling i Upsala. Jvfr. Stephania Prolegomena in Saxonem, p. 15. I Gehejmearkivet findes i en Samling „Langebeks Excerpta“ Bemærkninger af Langebek om hans Afskrift af denne Kodex og af Stephania's Indledning til samme.

²⁾ Danske Mag. II, 78. Jvfr. Ny kirkeh. Saml. V, 417.

Optegnelser ¹⁾). Og endelig var det her, at den ældre og yngre Cornelius Hamsfort, og da navnlig den sidste, bidrog saa betydeligt til at redde mange Efterretninger fra Fortiden fra Undergang.

Om den yngre Hamsforts Skribentvirksomhed er allerede i første Række af dette Skrift I, 662 ff. meddelt udførlige Oplysninger. Her skal det Løfte indfries, som der gjordes, om Meddelelse af flere Uddrag af hans efterladte endnu utrykte historiske Samlinger.

Det første Stykke, som nedenfor meddeles, er en Række Optegnelser fra Aarene 1342—48 vedrørende Danmarks og de omliggende Landes Historie. Det er langt udførligere end det tilsvarende Stykke i Hamsforts *Chronologia secunda* i *Scr. Rer. Dan.* I, 305—7. Meddelelsen sker efter Hamsforts egenhændige Hdskr. i *Arnc-Magn. Saml.* 105 8vo. Stykket viser, at Hamsfort foruden Kilder, som endnu ere tilgjængelige, ogsaa har haft andre til sin Raadighed, som nu for længst ere tabte, bl. a. et *Diplomatarium* fra Dalum Kloster, en Mindebog (*Obituarium*) fra Roskilde Domkirke, en lignende fra Graabrødre Kloster i Odense, samt Optegnelser fra Sorø Kloster. Ligeledes ses han at have været vel bekendt med Østersølandenes Historie.

Til de følgende Stykker skal der foran hvert af dem meddeles de fornødne indledende Bemærkninger.

¹⁾ Se *Hist. Kildeskrifter* 1. R. I, 692.

I.

In Liuonia ineunte vere 1342 Burchardus Dreileuus, Magister Equitum Marianorum, Marieburgum et Frauuæburgum contra Roxolanos condit; hinc Bellum Roxolanum natum. — Imminente Holsatis a Voldemaro rege bello. Henricus Ferreus per Danorum prouincias et Selandiam uagatus præsidia munitionibus manu captis aut pignori acceptis imponit. Interea orta leui de caussa inter Holsatos et Danos Henrico militantes in castris contentione, Vir quidam bello et virtute præstans, unus e Danorum optimatibus, quam plurimis ob animi corporisque decora carus acceptusque. per uim et iniuriam ab Holsatis opprimitur. Ea re cognita, facta secessione, conclamatur ad arma, execratur omne nomen Holsatorum, cæduntur militari tumultu CCC una nocte Holsati. Henricus strage suorum consternatus, deductis in munitiones præsidijs, repente in patriam se proripuit¹⁾. — In Selandia VII Eid. April. moritur nobilissima fœmina Christina Ni-

¹⁾ Denne Begivenhed henføres ellers til Aaret 1343 (Suhm, Hist. af Danmark XIII, 84).

colai Boosii, viri illustris, filia, Ioannis Duuæ de Testebola ¹⁾ uxor; corpus in delubro Hersfuglensis sepultum. — Roschildiæ IIX Eid. Majj Petrus Paullinus, canonicus de collegio sacerdotum bene merens, uita fungitur. — Voldemarus rex Henrico et Nicolao Holsatis bellum graue ob sibi non seruata fide infert, commisso cum hostibus prælio, quo modò uictus, modò uictor abijt. Calundam expugnat. Soburgum quoque in suam redigit potestatem, pulsus Holsatis. — XII Kl. Sextilis ingens Aquarum uis et inundatio, e perpetuis et continentibus nata imbribus, magnum hominibus detrimentum ac stragem, intumescantibus fluminibus per Germaniam ac in primis in Saxonia ad Visurgim, inferebat. Eodem modo in Frisia Eidorensi et uicina Ditmarsia Eidora et Albis, nobilissimi amnes, præter consuetudinem increscentes haud exiguum hominum pecorumque numerum, disruptis aggeribus, euersis ædificijs, repentino impetu oppressisse feruntur, quam plurimos agros lacuum instar peruadentes et utriusque ripæ uicinitates illuue uastitateque fæda ita depopulati, ut omnia luctu et mœroribus impleuerint. — Exortis inter Lubecenses et Hamburgenses urbes maritimas dissidijs cum Holsatis ob quorundam prædonum et nobilium negotiatoribus insidiantium licentiam, ambæ urbes præsidium CC Equitum Segebergi, permissu Ioannis Largi Comitum Vagrii, cuius ditionis erat oppidum, contra prædones collocant. Id rati Henricus Ferreus et Nicolaus, fratres Holsati, nobilitatem ignominia latrocinij eximentes fauentibus oppidanis oppidum inuadunt, præsidium urbium mariti-

¹⁾ Tessebølle i Herfølge Sogn.

marum capiunt, abducunt, pecunia mulctant. Hinc bellum nasci cœpit. Lubecensibus de ui et iniuria apud Ludouicos Imp. Augustum patrem et filium, Electorem Brandeburgicum, principem tutelarem urbis, conquerentibus copiæ Equitum ducentorum Friderico Lochenio duce mittuntur. His Lubecenses et Hamburgenses Holsatiæ fines inuadunt, prædas agunt, agros et oppida ultra Lebentium amnem ad locum usque, qui Sylua Danica dicitur, fœde uastant. Interea Magnus Sueonum rex, morem questibus Henrici Ferrei gerens, ciues Lubecenses per Sueoniam negotiantes cum mercibus et nauibus detinet et in publicum redigit. Qua de re magis magisque irritati Lubecenses in urbe Sueones mercatores inuentos circumscribunt, uicem reddentes. classem milite cæterisque ad nauium usum necessarijs comparant, in Scanium eodem duce Lochenio mittunt. Ibi Holsatos, Sueones, Danos, hostes, amicos iuxta, in autumnali celeberrimo piscatu repertos, capiunt, Lubecam deportant, inde Fridericum Lochenium donatum et laudatum magnifice dimittunt. Pax tandem inter Holsatos et urbes maritimas opera Gunteri C. Suarzburgij et Henningi Buchij, Equitis illustris, quos Lubecam Imperator et Elector ablegauerant, conciliatur, uulgo, legatos commodis Henrici Nicolaique fratrum et nobilitati Holsatiæ potius addictos quam rerum urbanarum utilitati, mussitante. — Othoniæ ædes Francisci condi cœpit.

1343 a. d. Non. Januar. in Cimbria Slieucensi moritur Marquardus Schinchelius cognomento Vosben, Vir nobilis et magni nominis. Corpus Slieuci in æde Petrina ante adytum tumulatum cum hoc Epitaphio marmori inscripto, quod multum pietatis redolet: In

Vigiliis Epiphaniæ obiit Marquardus Skenkel dictus Vosben, cuius anima per Iesu Christi piam misericordiam requiescat in pace. — In Liuonia rebellionem commota seditione magistratui et Equitibus Marianis Harrij agrestes facientes, X Kl. Maj. cIo octingentos utriusque sexus et ordinis sine ullo discrimine ætatis homines interimunt; eaque seditio non solum terram Harriam, sed etiam Viciam, Virlandiam, Oesoeliam, Esthoniæque, Liuonum prouincias, cædibus et incendiis peruagatur, paucis fuga aut Vitenstenium aut Reualiam elapsis. Cænobium Padisium trucidatis sodalibus deletum. Inde Reualia, nominis Danici urbs, cum præfecto regis Danorum obsessa. Oppugnatur à Vicijs plebeis Habselia. Gliscente indies multitudinis plebeie et agrestis secessionem, circa IIX Kl. Sextil. in Oeselia omnes Teuthonici generis aut interficiuntur aut fugantur. Præfectus Poydensis in hostium potestatem ueniens, rupta fide, perimitur. Missi legati à seditiosis Reualiam obsidentibus ad regem Sueonum et Episcopum Aboensem Henningum, ut sibi opem ferrent, se omnem Liuoniam in illorum potestatem tradituros pollicentes. — VI Kl. Sextil. Othoniæ Nicolaus Ionæ F. episcopus ædem Francisci, absoluta eius fabrica, et aram principem dedicat ac solenni ritu magnæ matri Virgini consecrat. Ius dedicationis solennibus et epulum et insecrationes et donaria dantur. — Voldemarus rex oratores in Sueoniam ad regem Magnum mittit pecuniæ grandem uim in debitum Holsatis promissum et belli sumptum mutuatum; ijs benigne respondet rex Sueonum et certum definit diem. — XVII Kl. Sept. Roschildiæ decedit Petrus Strangonis F., Cantor collegij sacerdotum, Vir doctus et

liberalium disciplinarum et Philosophiæ Magisterij insignibus honoratus. — Lubecenses et vicinæ urbes maritimæ, Hamburgum, Luneburgum, Erico Iuniori Erici F., Saxonie ad Loueburgum regulo, bellum inferunt, ferente suppetias contra patruelem urbibus Alberto Ottonis F. Saxone: quod in sua ditione prædones latrocinia facerent, mercatoribus insidiarentur: ac agrum Erici ferro et flamma uasant, captos prædones laqueo strangulant, reliquos expellunt. — Sub id tempus Comitia publica Vartbergum indicuntur; eo ueniunt XIV Kl. Decb. Petrus Lundensis, è Sueonia Hemmingus Vpsalensis, pontifices, Petrus Lincopensis, Siggo Scarensis, Frenderus Strengenensis, Odgylsus Arosiensis, Henningus Aboensis, Boëtius Vexionensis, episcopi: Ioannes Cænobij Omnium Diuorum, quod est Lundis, Ragualdus Aluastri, Sueno Herigodi, Vinmarus Varnhemij, Andreas Sinthij, Folco nouæ vallis, Michael Biæcascogi, Henricus Sabæ, Nicolaus Thomatorpii, Andreas Asyli, abbates. Petrus Dalbiensis et Godefridus Eschilstunæ, priores, ac alij à sacerdotum collegijs missi. Inter cætera de reipublicæ constitutione actum. Voldemaro regi XXXV millibus librarum argenti puri puti mutuò datis (cui summæ alia magna auri uis pro trecentorum militum et ducentorum equitum è uinculis liberatione Scanijs numerata à rege Sueone adijciebatur). Tota Scania cum Hallandia, Blecingia, Lystria et insula Huedena ¹⁾ Magno regi Sueonibusque adiudicatur. Patres se in potestate et fide Sueonum semper fore promittunt, ac Magni regis Ericique filij, principis Iuentutis, dictis obtemperaturos, illesis prærogatiuis sacris profanisque.

¹⁾ Hdskr. har Suedena. S. R. D. I, 305: Hwena.

Ericus quoque consors regni et post patris excessum Sueoniæ Scaniæque rex designatur. Ius præterea regni Norueciæ Aquino, altero regis filio, nobilissimo puero, sciscitur. Rex insuper Magnus accessione Scaniæ imperio auctus, largitionibus uti cœpit et Voldemaro regi dono dat IIX millia pondo argenti puri puti. Canutum Brynolphi F. Magistrum Equitum Scaniæ imponit. — XII Kl. Ianuar. Ioannes Duua Bondonis Vipræ, Equitis illustris, F. de Testebola moritur, homo nobilis et beneficus, cuius ingentia in Collegium sacerdotum merita Roscildiæ extant. Corpus iuxta monumentum Christinæ coniugis in delubro Hersfuglæ honorificis et optimo viro dignis exequijs tumulatur. — Clemens VI pontifex max. Imperatorem Ludouicum Augustum tyrannide et iniustus postulationibus exagitat. — In Borussia Casimirus Magnus rex Sarmatarum cum Ludolpho Cuningo Magistro Equitum et Marianis fœdus et pacem init.

1344. Ioanni Nyborgio episcopo Roscildensi X Kl. Febr. mortuo Iacobus Paulli F. hoc nomine II succedit. — Apud Sueones pridie Eid. Febr. uita excedit Vlfo Gudmari F. de Vlfaasa, Vatis celeberrimæ Birgittæ maritus, primus Neritiæ, relictis è Birgitta liberis Carolo. Birgero, Equitibus illustribus, Benedicto, Gudmaro, filijs, et filiabus quatuor, Merita, quæ in Noruecia viro nobili nupsit, Catharina, postea in Apothieosin relata, Ingeburgi, sacris Risabergi in Cœnobio initiata, et Cecilia, quæ etiam nupsit. Corpus Vlfonis Aluastri in Cœnobio conditur. Morte viri Birgitta solitariam egit uitam integritatis laudatæ et continentiæ, precibus tantum et contemplationibus rerum occultiorum dedita. — Fine hyemis Bugislaus V Vartislai IV F., Sedino-

rum Pomeranorum regulus, Casimiri Sarmatarum regis filiam Elisabetam ducit uxorem. Rex Sarmata fœdus cum genero et eius fratribus Barnimo et Vartislao contra Marianos Equites icit. — Sub id tempus Albertus Saxonie regulus Ottonis F., amicus urbium maritimarum, diem obit. — In Liuonia bello seruili et intestino in dies ingrauescente, præfectus Danorum obsidione graui seditiosorum Liuonum Reualie cinctus. legatos ad Burchardum Dreileuum, Magistrum Equitum, mittit, suppetias et opem petitur. Dreileuus periculum et sibi imminere, deleta Danorum colonia. putans, exercitum Marianorum ad Reualiam ducit, initaque pugna, insignem obtinet uictoriam, trucidatis hostium X millibus. Urbem inde ouans ingressus, præsidium Reualiensibus ab hoste Sueone bellum metuentibus imponit, Gosuinum Erchium, commendatorem Velinensem, præfecto Danico legatum addit; gratie ob merita laudato illi immortales aguntur. donatusque magnifice ad bellum seruile conficiendum progreditur. Finningi, qui ad Esthoniae littus appulerant, acciti à rebellibus, nulla iniuria illata remittuntur, tantum de Danorum questi uiolentia. Roxolani auxiliatum agrestibus uenientes ad Tarbatam profligati. — Voldemarus, Slieucici regulus, interuentu pecunie custodia Neoburgica à consobrinis Holsatis emissus, sibi suisque, quam unquam ante fecerat. rebus melius prospicit. — Erat reipublice Danorum status inquietus et perturbationis ac inde timoris orti plenus, rege Voldemaro nouas res semper moliente. — Comitiji iterum Vartbergi in Hallandia celebratis, tota pecunie summa à Magno rege Voldemaro promissa numeratur. et XI Kl. Septb. Israelem Birgeri F.,

præstantissimum inter Sueones uirum, qui pignoris et obsidis loco huius pecuniæ promissæ caussa datus fuerat, Bienus et Godescallus Bienij, Danorum legati, obsidio absoluunt, datis tabulis et testibus Gustavo Melisso, Iuaro Lutherio. — In Sueonia Magnus rex iam auctus titulis, regem enim Sueoniæ non solum et Norueciæ, sed quoque Scaniæ salutari se permittebat, dum rerum publicarum negotia administrat atque per regnum huc et illuc iter intendit, tandem Traxlaburgi¹⁾ commoratur, a. d. Kl. Septb. rogantibus Constantino et Tidemanno Gustrouio, viris clarissimis è Collegio IIII uirum, quod est Lubecæ, immunitatem et donationes superiorum regum Lubecensibus confirmat, et potestatem mercatoribus eiusdem urbis dat liberaliter per flumen Nyam Nougardiam usque nauigandi ac per Sueonum regiones Gothorumque terras mercaturam et nundinas exercendi. — In Noruecia Nidrosiæ urbis pars magna et ædes Archangeli Michaelis fortuito incendio conflagrat. — Autumno Voldemarus rex arma expediens in Frisios Cimbro XIII Kl. Noub. eorum inuadit regionem et ad deditionem perpellit. Deinde animum recipiendis Vordeburgo, Petriburgo et Corsoræ, quæ oppida et arces Holsati adhuc tenebant, adiicit. *Annales Germanicè tralati*²⁾ et scriptum Olai patrio carmine editum³⁾ tradunt post receptam oram Frisio-

¹⁾ S. R. D. I, 305: Trællaburgi.

²⁾ D. e. den ovenfor S. 22 Note 1 omtalte „danske kroncke“, i hvilken det (Bl. Vv) hedder: Darna wan he (Waldemar des dages) freeszland vnder der denen hant, dar na wan he ok wordingborch vnd pederszborch, dat men nu korsoor heth, van den dudeschen.

³⁾ D. e. den danske Rimkrønike, der andensteds citeres af Hamsfort som: Olaus Sorensis in Annalibus Carmine patrio scriptis (Arne-Magn. 105. 8vo, ad an. 1127).

rum oppida memorata in Danorum uenisse potestatem. Sed Crantzius aliter refert, ut suo loco dicemus. — Hoc tempore pecuniæ studium et opum cupiditas Romæ apud Pontificios sine ullo modo creuit, ut nullæ dignitates reditusque sacri extarent, quin haberi uenales. ac omnia diuina auro licitantibus indignis prostitui indecenter. Ea labes et Daniam Septentrionemque inuasisse traditur.

1345. Rex Voldemarus. nuncio Equites Marianos in Borussia expeditionem in Litanos moliri accepto, conferre se eò et fratrem germanum Ottonem, militiæ sacræ Marianorum initiatum, conuenire constituit; itaque uento secundo usus cum fortissimorum Iuuenum manu classem conscendit, Lubecam aduectus, ubi ad triduum hærens, accito sibi socio itineris Erico Iuniore Louenburgio, salutato Senatu Lubeca soluit inque Borussiam peruenit. Ibi cum fratre Ottone, initis iam inter Marianos et Litanos inducijs, hyemat, milite in hyberna misso. — Sub id tempus Roschildiæ moritur VII Eid. Febr. Hermannus Iurstorpius canonicus, amplæ familiæ uir et beneficijs Collegio sacerdotum præstitis clarus. — In Liuonia præcipiti hyeme Burchardus Dreileuus, Magister Equitum Marianorum, Oesæliam inuadit populabundus, et trucidatis nouem millibus hominum plebei et seruilis ordinis, regionem fæde uastat, Sonneburgum munimentum contra seditiosos condit. Interim in Liuoniam irrumpunt Lituani à seditiosis accersiti; Tarneitum arcem X Kl. Martij. quæ fuit Dominicus Reminiscere. capiunt proditione cuiusdam Semigallæ, Mitouium et Halcheluerum incendunt. Rigam et Segeuoldum obsident, omnia ferro flammaque populantur. — Veris initio Voldemarus rex,

comitante Erico Iuniore Loueburgio. sacrum iter in-
cœptat. et è Borussia, salutato fratre et Marianis, per
Sarmatiam in Syriam proficiscitur, Hierosolyma et
cætera loca sacra inuisere. — Iisdem diebus Comitia
denuo Helsingburgi publica celebrantur; eò cum se-
nату et optimatibus patres ueniunt, Petrus Lundensis
pontifex, Sueno Arhusius, Nicolaus Ionæ F. Othoni-
ensis, Andreas Burglanensis, Iacobus Paulli F. Ros-
cildensis, Petrus Vibergius, episcopi. In commune.
peregrinante Voldemaro, consulunt, ac ne quid detri-
menti res Danorum caperet, restituereturque regni
dignitas in pristinum statum, deliberant. Inter hæc
negotia patres, referente Nicolao episcopo, tenuitati
redituum basilicæ Canutiæ Othoniensis inopiæque ani-
mum aduertentes, ad illius fabricæ absolutionem. mul-
tis retro annis inchoatæ, facultates proprias nullo
modo sufficere sine piorum beneficentia. Igitur con-
fectis Prid. Eid. Maij tabulis [precio precarioque im-
petratis] ¹⁾. qui fuit dies ante Pentecosten, cunctis de
Basilica Canutia bene mereri uolentibus expiationem
scelerum XL dies usque liberaliter tribuunt: ijs
etiam, quos delictorum poeniteret, aut solutis piaculo,
habita coram sacerdote aliquo sodaleue omnium cri-
minum pronuntiatione, aut qui religionis opinione uel
uotis nuncupandis Basilicam frequentarent, sacris con-
cionibus, sacrificijs solennibus, litationi interessent in-
ferias celebrando, manesque defunctorum expiando,
aut qui libo ²⁾ Christo Deo dicato panarioque ³⁾ inter

¹⁾ De indklamrede Ord ere tilføjede i Randen.

²⁾ Offerkage.

³⁾ Madkurv.

liturgiæ mysteria ante sigillaria ¹⁾ Diuorum superstitione noua supplicarent, aut circumferentem libum oleumque sacrum ferculo sacerdotem sequerentur, Basilicæ structuram adiuuarent, ponerent oscilla ²⁾, donaria inferrent, aut bona testamento legarent, aut qui ad serotinum nolæ tinnitum (is mos tum inoleuit primò adductus Roma) orationem a Christo Deo traditam et salutationem Magnæ matri Virgini dicatam trinis uicibus recitarent, precesque pro reipublicæ Christianæ ocio et populi Danici salute Deo immortalis flexis genibus funderent, his uitia animique labes sublata, et data peccatis uenia. — Rex Danus dum continentibus Syriam itineribus obit et Palestinam, sacra loca perlustrat, Hierosolymis ad monumentum Seruatoris donis militaribus ab Erico Iuniore Louenburgio, itineris socio, XI Kl. Sextil. donatur, leui ensis ictu humeris incusso. Is vicissim comites insignibus equestribus exornat. Paulo post domum repetens uiæ se reddit. — Birgitta mulier celeberrima è Sueonia in Italiam se confert, Romam contendit, ibi pro fatidica habetur. Huic. cum esset Romæ, uti postea et filiæ Catharinæ, à confessione sacra Petrus, homo doctus, literarijs insignibus honoratus, fuit. — Nicolatus puer, agri Rostochiani quondam Dynasta, moritur hoc anno, spreus et abiectus ab omnibus, cui animi leuitas et inconstantia contemptum attulit. Post amissum principatum vixit annos XXIII, sepultus Rostochij in æde Ioannis.

1346. Henricus Ferreus, C. Holsatus, cum apud Magnum Sueonum regem stipendium bello Finnico

¹⁾ Billeder.

²⁾ Smaa Billeder af Vox eller andet Stof.

nuper meruisset, accepta hoc anno uenia discedendi. et commissa Holsatia et præsidij per Daniam munitionibus impositis Nicolao fratri commendatis, in Angliam nauigat militatum Eduardo III regi, qui cum Gallis et Philippo Valesio bellum gerebat. — Roschildiæ XVI Kl. April. moritur Otto Ioannis F. primus ædiculæ Magnæ matri Virgini sacræ sacellanus. — Veris medio Clemens VI Pontifex Maximus Imperatorem Ludouicum Augustum diris execrationibus deuouet, communionem religionis Christianæ excludit. acta Ioannis XXII pontificis contra Ludouicum instituta approbat, hortatur Electores VII uiros et Germaniæ principes, ut alium designent imperatorem. — Voldemarus è Syria Hierosolymisque in patriam reuersus totus in eo erat et animo angebatur. quo regnum auitum, pulsus Holsatis Teutonibusque, integrum reciperet ac datas pignori arces suo restitueret imperio. Igitur clandestina cum suis consilia, quid opus factum esset, sæpius agitabat. Ijs placuit pecunia muneribusque ab Holsatis oppigneratas munitiones redimendas: aut si fiscus inopia laborare et hostes tergiuersari uiderentur, dolo eos decipiendos. aut rem aperto Marte tentandam, respondente minus euentu sententijs. His consilijs instructus rex et suapte natura otij impatiens noua denuò aggredi cepit, quæ sequentibus annis omnibus patuêre. — Erat Roschildiæ in magna autoritate ob diuitias et liberalitatem Gulielmus Prychius, primus Decurionum, huius coniux Machtildis. foemina religiosa, prid. Kl. Quintil. moriens, bona haud exigua Collegio sacerdotum testamento legat. — In Germania contra Ludouicum Augustum coemptis suffragijs à pontificibus et Rodolpho Saxonie regulo.

Electoꝛibus, adnitente Ioanne rege Boëmiæ patre, Carolus IV filius, præfectus limitis Morauci, V Eid. Quintil. Cæsar creatur, et paulo post Bonnæ contra auspicia inauguratur. Verum cæteri principes, quos inter Ludouicus Brandeburgicus, sororius regis Volde-mari, et Rubertus C. Palatinus, Electores. Carolum repudiant. et Pontificis Maximi auctoritatem nihili faciunt, solum Ludouicum Augustum uenerantur. — VII Kl. Septb. ad Cresciacum inter Eduardum III Anglum et Philippum Gallum reges pugna omnium famosissima luctuosissimaque, quæ Gallis unquam acciderunt, editur, in qua Gallorum omnis fere nobilitas extinguitur. Occisi Gallis militantes Ioannes Boëmiæ rex, Cæsaris Caroli pater, Carolus regis Philippi frater Alenconij, Rodolphus Lotharingiæ reguli, Ludouicus, C. Flandrus, et complures alij. XXX millia Gallorum desiderata. In hoc prælio uirtus Henrici Ferrei. C. Holsati, magna habetur. Rex Eduardus cum uictore exercitu ad expugnandum Caletum contendit. — Othoniæ Hennechinus Schermerus, qui cum cæteris decurionibus Othoniensium magistratum gerebat, cum uxore et Nicolao filio Franciscanos sodales beneficijs et muneribus complectitur. Paulo post animum agens testamento ijsdem sodalibus aream cænobio uicinam ad meridiem pro transitu ad sacram Francisco ædem legat, cuius longitudo inter Cæmeterium et uicum communem patet, latitudo ab ædibus Laurentij Vezelij usque ad domum lapideam extenditur. Defuncti Hennechini corpus propter merita à sodalibus ad Francisci honorificè elatum atque ibi humatum. In Fionia magnæ existimationis uigebat Boëtius, abbas insulæ Dei, quod est Cænobium apud Salingios, alio

nomine Holmium uocatur. — Henrico Hafniensi. Abbate Soræ Cœnobij, iterum abdicante, eius locum obtinet Iacobus Vnsfletus.

1347. Birgitta vates Romæ degens oracula sua publicat. — In Fionia virgo nobilis Heina de Hoo, sacris Dalumi initiata, acquirit sibi quædam bona, eaque de Ottone Randulphi ciue Othoniensi magno emit, ac redivibus monasterij Virginum sacrarum Dalumensium adijcit. Ipsa uitæ superstes usum fructum retinet. Autor et testis fit Andreas sacerdos, prior Virginum. — In Liuania Burchardo Dreileuuo, Magistro Equitum, mortuo, succedit Gosuinus Erchius. — Æstatis principio Voldemarus in Borussiam secundo uento usus iterum trajicit. Causa profectionis huius erat, ut fratrem Ottonem conueniret et pecuniam sibi, cuius erat inops, de Equitum Marianorum uectigalibus conficeret, et Liunionæ partem sibi debitam iisdem pignori daret, ac cuius ipse defensionem propter itineris longinquitatem nauigationisque tædium atque pericula subire non poterat, traderet propugnandam. Igitur commercio Marieburgi IIX Kl. Iul. inito Voldemarus rex et Otto fratres germani Henrico Tusemero, Magistro Equitum, et Marianis prouincias Liunionæ Danici nominis Haringiam, Virlandiam et urbes Reualiam, Naruam, Vesebergam IX millibus et quingentis pondo argenti puri puti uendunt, ea tamen lege, ut beneficij clientelam harum prouinciarum à regibus Danis accipiant, confectis ea de re tabulis. Otto, ante biennium sacris equestribus initiatus, iure suo, quod in Daniæ regno habebat, decedens, assumpto sacri ordinis habitu cruce insignito, in uerba Tusemeri iurat. His actis in regnum Voldemarus reuertitur. —

Sub id tempus Caletum ab Eduardo III Anglo expugnatur, auxiliante Henrico Ferreo, C. Holsato. — Peste laborari cœptum. — Iacobus Vnsfletus, Abbas Soranus, tædio rerum prophanarum munere suo abdicans, Petrum sodalem Cisterciensem successorem habet, qui præfuit Cisterciensibus, qui Soræ sunt. sequiano. — Imp. Cæsar Ludouicus Augustus V Eid. Octob. extinguitur ueneno, quod hostes illi infudisse ferunt. — Kl. Nouemb. præsidia Danorum Reualia et à Liuonia deducuntur secundum præscriptum tabularum Voldemari, et conscensis nauibus in Daniam redeunt. Mariani Equites his succedentes Harrigiam et Virlandiam in potestatem et fidem accipiunt. Burchardum Dreileuum, Saxonici generis uirum nobilem, Reualia imponunt Commendatorem. Ac ita ea Liuonia regio, quæ magna ex parte Esthonica est, a Danici nominis potentia annos CXXI perdurante in Marianorum manus uenit.

1348. Noui anni initio Electores, qui Ludouici Augusti partibus fauebant, repudiato Carolo IV Cæsare, quem uitio creatum asserebant, fascis Augustales Eduardo III Anglo regi, triumphis Gallicis inclyto, et imperium deferunt. Verum eo gratias Electoribus pro tantis honoribus agente ac dignitatem imperii Romani subire, implicito Gallorum armis, respuente, Fridericum cognomento Grauem, præfectum limitaneum Mysniæ, Cæsarem designant; sed is, à Carolo ardente ambitione V millibus librarum argenti corruptus, imperium magno animo spernit. Paulo post ea dignitas Henrico principi Anhaltino offertur. Hic tanto muneri minus habilis, nec uidebatur Caroli uiribus resistere posse, ultro dignitati cedit. Dum ita dissensionibus

ac contrarijs principum Electorum suffragijs Germania exagitur, interea Menechinus quidam Molitor, homo incertæ stirpis, Voldemari Electoris ante XXIX annos defuncti personam moresque mentitus, Marchiam Brandeburgicam inuadit. magnoque populi applausu exceptus, Ludouico Electori Augusti F. bellum infert. aliquot oppida manu capit. Huic supplicia ferunt. instinctu Caroli Cæsaris Boëmi, Rodolphus Elector regulus Saxonix, Albertus Megapoleus. Otto pontifex Magdeburgensis, principes Anhaltini. Hinc bellum Teutonicum natum, ad quod et Dani consurgunt, rege sororio suo Ludouico Electori auxiliante. — Prid. Eid. April., qui fuit dies Saturni ante Dominicum Palmis sacrum, Dalumi Heilugis et Berta Ioannis Vermesteri. Othoniensium ciuium facile principis. Filiæ sacris initiantur, instituta Virginum Dalumensium professæ; his bona attribuit Andreas loci prior de Ioanne Esberni F. Marsuinio ciue Othoniensi empta. Testimonio adhibiti magnæ estimationis homines, qui inaugurationi et uiscerationibus¹⁾ intererant, Othonia acciti, Andreas prior Canutius, Ascerus Magister officiorum episcopi. sodales, Elauus prior Dominicanorum, prædicatores uocantur; e ciuium numero Ioannes Bangius. Vir clarus, Otto et Hennechinus Randolphi F. F. fratres.

II.

Hamsforts af Langebek udgivne Chronologia secunda citeres nogle Gange „Annales Slavorum“ (Scr. Rer. Dan. I, 312. 331. 332). Jeg veed ikke, om nogen anden

¹⁾ Uddeling af Offergaver.

har gjort sig Rede for, hvad derved menes; men efter de Undersøgelser, jeg har anstillet, antager jeg det for utvivlsomt, at derved menes den „Cronica Sclauica“, som allerede i Slutningen af det 15de Aarhundrede udkom i Trykken (uden Trykkested og Aar). og som 1609 paany blev udgivet af Erpold Lindebrog i hans „Scriptores septentrionales“. Det er imidlertid mindre sandsynligt, at Hamsfort selv har kjendt den gamle Udgave, og Affattelsen af den ovennævnte „Chronologia secunda“ ligger formodentlig ogsaa før Aaret 1609. At han ikke har benyttet nogen trykt, men derimod en haandskreven Kilde, slutter jeg deraf, at der blandt andre Optegnelser af ham i Univ.-Bibl., Addit. 58, 8vo, findes et Hefte, skrevet med hans Haand, med udvendig Titel: „E Chronico Sclavorum Othonis Fabri Husensis annotata“, der aabenbart er et Udtog af den nævnte ældste trykte Udgave. Hamsfort har vel altsaa fra Husum, hvor han havde Familieforbindelser, faaet de nævnte Optegnelser, der gaa fra 1184 til 1485, og har saa i sine Skrifter benyttet et og andet deraf, hvor han fandt Anledning dertil.

For ikke ret mange Aar siden er alt, hvad den gamle „Chron. Slav.“ angaar, blevet underkastet en omfattende Undersøgelse af en lybsk Lærd, Dr. E. A. Th. Laspeyres, som 1865 udgav „Chronicon Sclavicum. quod vulgo dicitur parochi Suselensis“. Til denne Udgave og navnlig til den udførlige Indledning til samme maa jeg henvise dem, der maatte ønske at gjøre nøjere Bekjendtskab med den Krønike, af hvilken Hamsfort har haft et kortfattet Udtog. Kun et Par supplerende Bemærkninger finder jeg Anledning til at meddele.

Den første angaar et Exemplar af den ovenfor nævnte ældgamle Palæotypudgave af Krøniken, som findes i vort Universitetsbibliotheks Haandskriftsamling, Addit. 168, Fol. Naar den trykte Bog, som i sin Tid har tilhørt Arne Magnussen, er hensat mellem Manuskripterne, da er det, fordi nogle gamle haandskrevne Stykker ere indbundne sammen med den. En Del af disse sidste

(nemlig hvad der staar paa de fire første Blade) er aftrykt i Scr. Rer. Dan. V, 505—10, under Titel „Annales Slesvico-Holsatenses 1227—1546“, forsynet med en kort Indledning af Langebek, i hvilken dog ikke omtales, at foruden de aftrykte haandskrevne Blade findes der endnu tre, som indeholde en kortfattet hølstenk Krønike, der gaar fra Aaret 1106 til Frederik I, og synes skreven, ikke længe efter at Kong Hans og hans nævnte Broder havde overtaget Regeringen over Hertugdømmerne. — I Aaret 1827 forfattede R. Nyerup en Afhandling om den nævnte Palæotypudgave af den slaviske Krønike og de haandskrevne Tillæg til samme (af hvilke sidste han har gjengivet et og andet uden at have bemærket, at det meste deraf allerede fandtes aftrykt i Scr. Rer. Dan. V). Nyerups Afhandling, som i hans egenhændige Haandskrift nu findes indlagt i Addit. 168 Fol., blev af Fr. Thaarup oversat paa Tydsk og udgivet i et af ham redigeret Blad „Kopenhagener Börsehalle. Mittheilungen aus dem Norden“, Kphg. 1830—31, Nr. 6 og 7. Skjønt Thaarup ved at udgive Nyerups Afhandling paa Tydsk vel havde til Hensigt at gjøre den tilgjængelig for tyske Historikere, synes han dog ikke at have naaet sit Maal, da Laspeyres, der ellers med saa stor Udførlighed omtaler den Chron. Sclavicum vedrørende Literatur, ikke med et eneste Ord berører den omtalte Afhandling, skjønt han utvivlsomt vilde have gjort det, om han havde kjendt dens Existens.

Den anden Bemærkning, jeg vil meddele, gjælder Spørgsmaalet om, hvem Otho Faber Husensis maatte være. Laspeyres har ikke kjendt Hamsforts Manuskript, men derimod har han faaet Meddelelse om en maadelig Afskrift af samme, der findes i Kgl. Bibl. og derved har han ogsaa faaet fat paa Navnet Otho Faber som et, der er knyttet til den af ham udgivne Krønike. Skjønt han nu i Husum søgte Oplysninger¹⁾, lykkedes det ham dog ikke at faa videre Klarhed end den løse Formodning, at

¹⁾ Se Laspeyres's Fortale til Chron. Slav., p. XXIV—V.

Otho Faber mulig kunde være en vis Dr. med. Alb. Otho Faber, der efter at have praktiseret i Lybek og Hamborg i Midten af det syttende Aarhundrede, døde 1668 som Livlæge hos Kong Carl II i England. Naar man imidlertid nu veed, at Hamsfort, der døde som en ældgammel Mand 1627, allerede længe før havde benyttet Otho Fabers Annotata, saa falder Laspeyres's Formodning strax til Jorden, saa meget mere som hin Læge heller ikke var fra Husum. — Højst sandsynligt, om ikke fuldstændig afgjort, er det derimod, at „Otho Faber Husensis“ er den Ottho Schmidt eller Fabritius fra Husum, der levede samtidig med Hamsfort og en Tid var Landskriver i Ditmarsken, senere Byskriver i Husum, og som forfattede en historisk-poetisk Fremstilling af de oldenborgske Kongers Historie, kaldet „Danias“, af hvilken dog kun 1ste Del udkom, trykt i Slesvig 1581¹⁾).

I og for sig har hans Udtog af den gamle Krønike ikke nogen selvstændig Betydning, navnlig efter Laspeyres's omhyggelige Udgave. Men da denne neppe er kjendt af mange hertillands, og da det dog ikke er ganske uden Interesse at oprede, hvorfra Hamsfort har de forskjellige Efterretninger, han i sine Samlinger meddeler, skal her indføres en lille Prøve af det hamsfortske Haandskrift, som har foranlediget denne Undersøgelse. — Vi vælge lidt af Begyndelsen og noget mere af Slutningen.

E Chronica Slauorum Othonis Fabri Husensis.

1184 Theodoricus præpositus Segebergensis creatur
episcopus Lubecensis succedens Conrado.

¹⁾ Moller, Cimbria lit. I, 594. Boltens, Ditmarsische Geschichte I. 142—3.

1186 ab Adolpho, C. Holsato, condi cæpit cænobium Reyneulde ordinis Cistertiensium.

1188 capta et demolita Bardeulich ciuitas ab Henrico Leone, creuitque et . . ilium habuit Luneburga.

1190 Dux Henricus Leo de imperatoris manu recuperauit Lubecum¹⁾.

1192 amisit urbem Henricus, recepitque Adolphus, C. Holsatus.

1195 obiit Henricus Leo Brunsuigi.

1197 obiit rex Danorum Canutus veneno²⁾.

1199 Valdemarus dux subiugat Nortalbingos.

1204 cepit Rex Danorum Erteneborg trans Albim, et demolitus est.

1209 uicit Hamburg, Segeberg, Raciborg et cepit comitem Adolphum et sibi subiecit Lubecum Kl. Septemb., datis tamen ijs literis, quod uterentur priuilegijs prioribus. — Annò, quo comes Holsatiæ liberatus est uinculis Danicis, in Liunia conditur ciuitas regis.

1209 Ciuitas Lubeca incendium patitur ad uicum usque quinque domus.

1210 Stralesund condi cæpit a Danis et Iaromaro et Pomerano.

1211 obtinuit Danus Borussiam et multas terras a duce de Stetin, et condidit Demmyn.

1218 rex multas terras igne uastat circa Stadium in hieme ualida, et Hamburgum occupat adiunte

¹⁾ Denne og flere af de følgende Notitser staa i det her benyttede Udtog (ligesom i Grundskriftet) paa en anden Plads end den, som Tidsordenen anviser dem. For lettere Oversigts Skyld ere de dog her ordnede kronologisk.

²⁾ Denne i flere Henseender urigtige Efterretning findes paa samme Maade i Grundskriftet.

comite Alberto¹⁾. Et proximo anno iussu regis comes munitionem posuit Trauemundie. Lubeca est munita. Caristia per biennium.

1218 coronatur Slieuici Voldemarus III, regis Voldemari II F.

1223 in Estlandia à Danis condi cæpit Reualia.

1223 Comes Henricus Suerinensis capit reges Danorum Voldemaros Ioannis ante portam. Capitur postea C. Albertus.

1227 Lubecenses liberati sunt, postquam seruiert Danis 24 annis et ultra; pugna in Bornhouede.

1235 Ioannes Decanus Lubecensis fit episcopus ibidem. Consecrat Monasterium Reinfeld.

1474 post trium regum Christianus Rex et dux Louenburgius ascenderunt curiam Romanam ad papam uidendum. Sic mutauerunt Cælum, quantum ad corporum motum, sed non corda. Quia surgit Lazarus iam consuetudine fœtidus non nisi Christi magno clamore. Venerunt igitur ad imperatorem Fridericum III regem Daniæ oppido uenerantem, obtinuitque rex ab eo dominium Ditmarsiæ, et ut Ditmarsia, Holsatia et Stormaria esset ducatus unus ipsius eiusdem regis, et item concessit illi noua locanda uectigalia super bonis Kopmanni in districtu regis, non obstantibus aliquibus priuilegijs Lubecensium, Hamburgensium et Luneburgensium, Alberto Marchione existente in caussa, ut in fine ciuitates diortiarentur et humiliarentur. Nunquam tamen huiusmodi usus est, nec Ditmarsii

¹⁾ Senere hen i samme Udtog findes følgende Notits: 1218 rex Danus Hamburgum cepit et dedit C. Alberto Holsato in hæreditatem accipiens ab eo 500 marcas.

eum pro domino recognoscere uoluerunt. — Inde uenerunt ad ducem Mediolanum cum multo honore. Dehinc ad urbem honore cum maximo, et papa Sixtus 4 soluit eius expensas in curia. Manebat enim in palatio imperatoris in urbe, deditque illi papa donaria multa preciosa, Rosamque conseruauit illi, quam Letare impertiri consueuit. Fuit enim Romanis maximæ reuerentiæ, quia sciuerunt eum esse regem Gothorum siue Gethorum, qui iam et Sueci sunt, à quibus olim urbs deuicta est anno Domini 378. Sed iam Sin ke sees uix æquiualent troie dues¹⁾. Descendendo redijt ad Albertum marchionem apud Francones conuersando ibi usque Iacobi. Ultra etiam omnia donatiua concessit mutuo magnam pecuniam in Mediolano, quam postea legatis post eum missis non ridendo soluit. — Ad quindenam post circumcisionis facta est dieta inter Ciuitates et Anglos in Traiecto, et amicitia renouata. datis priuilegijs et renouatis²⁾. Post Pentecostes inito fœdere episcopus Bremensis, Lubecensis, Hamburgensis, Monasteriensis Frisij³⁾ bellum faciunt Gerardo Comiti Oldeburgio, ipsius terram et castra populantes; sed intercessione episcoporum quorundam indutiæ sunt constitutæ.

Rex Daniæ Roma rediens uisitatur Carolum Burgundum obsidentem Nussiam, aderant Fridericus Brunswicensis, Magnus Megapoleus, Ioannes Louenburgius, duces, comites Reppyn et Oldeburgicus Gerardus.

¹⁾ Meningen af disse noget gaadefulde Ord er, at nu er det helt anderledes. (Jvfr. Laspeyres, S. 296—7).

²⁾ Utydeligt.

³⁾ Dette Ord er tilføjet over Linien, det mangler i Grundskriftet (Laspeyres, S. 297).

1475 Gerardus C. ad suos redijt; bellum (direptiones) inter eum. Frisios et Bremenses.

1476 circa Pantecosten Comitia de Hansa Lubecæ. Colonienses cum urbibus in gratiam redeunt.

Magnus Megapoleus ducit filiam Erici Pomerani. Henricus episcopus Monasteriensis oppugnat Gerardum C. Oldeburgium. — Eodem anno tuguria Coptmanorum Bergis omnia incendio absumuntur magno cum damno, autore Ioanne Caluesvinkel ebrioso. — Ventus ualidus subsolanus Frisonibus Marslandis damna dedit, naues confregit.

1477 Stolpe ciuitas Pomeraniæ incinerata est. — Quinque monetarij Hamburgi comburuntur. — Lubeca porta Holsatica et munitione exornatur. — Magna pars Trauemundæ et Oldeslo incendio absumitur. — Eodem tempore cessauit graue uel uectigal regis Daniæ, qui desiderauit à qualibet lasta cereuisiæ mediam unciam argenti. Ciuitates maritimæ post multa placita cessarunt. Sueci etiam eodem tunc licentiarunt à rege Christiano dicentes in eadem dieta Copenhauis, non uelle amplius regi obligari in homagio præstito, quia sigilla sua propria irritaret. — Stocholmij minores, Franciscani dicti, occidunt Guardianum proprium, agentes bachanalia, increpantem in media nocte. — Muscouita occupat Nougardiam dolo.

1478 Ioannes Louenburgius equitem Danum et prædicatorem monachum cepit proficiscentes Romam. — Ioannes, regis Daciæ F., ducit Christinam, Electoris Saxonie filiam, circa natiuitatis Mariæ. Albertus M. Misnensis cum multis principibus una cum episcopo Merseburgensi et militibus non modicis 26 curribus per Rostoch duxit in Daciam, et altera die Lucæ, die

Lunæ, reuertens in Lubec famosam tenuit curiam aliquot dies hastitudine etc. — Paulus pontifex Rigensis capitur a Magistro ordinis Liunioniæ Bernhardo de Borg.

1479 Rutheni uexant Liunioniam, et Sueones ad Viburgum in Russiam excursionses faciunt.

1480 Bernhardus de Borg, Magister ordinis Liunioniæ, suasu patruī Symonis de Borg, episcopi Reualiensis, Russiam populatur et magis ditionem Torpatensem. — Sueones fœde Russiam uastant. — Comitā rex Danus Rendesburgi habet, præsentibus maritimis; actum cum Ditmarsis. — Hamburgenses 14 piratas Gerardi C. Oldeburgensis gladio ferunt. — Rex Chilonij, præsentibus ciuitatibus et militia Holsatiensi, multat exilio Henningum Poggeuiscium et illius præfectum ad Tundern et filium Vulfardum ob scelera, tyranidem, quod colono absciderit nares, aures, alios gladio puniuerit, iniuste multauerit bonis, et quod filius mammas cuidam absciderit mulieri, quod noluit proprium filium abdicare et filium suum lactare. Illius bona rex in fiscum redigit. Verue, prædium ad Oldenburg, solo adæquatur; deiecit quoque rex Ioachim Ranzou de castro Plone, quod uiolentias exercuit diuersas post mortem patris sui Nicolai, qui eam (!) sua pecunia comparauerat. — Comitā circa Bartholomei rex Segebergi habuit, præsentibus episcopo Lubecensi Alberto et ciuitatibus, de ratione debitorum cum nobilibus actum; paucis debitum regium solutum. multis nihil datum. — Ioannes de Cardona, comes et præceptor ordinis Rhodiorum, cum indulgentijs papæ contra Turcam per totam Europam diuagatur.

1481 post Christi natalem Muscouita misit exerci-

tum in Liuoniam uastandam, facta pace cum imp. Tartarorum; qui foede uastant Liuoniam. — Anno eodem, Gregorij, Gripsualdenses lapidabant episcopum Caminensem, Marinum de Fregeno, legatum olim per Daciam, Sueoniam et Holsatiam, qui dum urbem remearet Romanam acturus contra suam diocesis, dum diutius esset litispentia, die 8ma Iulij cum mœrore spiritum in urbe efflauit. — Contra Bernhardum de Borg. magistrum Liuoniæ, per Lippoldum spargitur excommunicationis sententia, iussu capti pontificis Rigensis, Lubecæ et in maritimis.

1482 Aureus numerus I, [litera dominicalis] F., ciclus indictionalis xv. Bellum in Liuonia ciuile inter Rigenses et ordinem componitur in Februario. — Fertilis annus; emebatur tonna butyri v marcis. — 14 Aprilis Henricus Episcopus munionem Westerborg C. Gerardi occupat. — Caristia in Liuonia et Reualia. — 17 Maij Eclipsis Solis. — 22 Maij moritur Christianus rex, Ioannes regnum inijt.

Caristia magna; ualebat modius siliginis vij β . causa existentibus mercatoribus; una lasta tritici ualebat 100 m ℓ et amplius. — Delmenhorst die Fabiani capitur. 11000 martyrum capitur Oldeburgum, ubi erant filij duo Gerardi Comitis et Iacobus Maurijt F. — 13 Augusti Comitia Magnus Megapoleus et Ciuitates habent Vismariæ causa Rostochiorum. — 24 Septb. Albertus Megapoleus Magni frater cum Benedicto Aleueldio spoliat uicum Canonicorum Hamburgensium; excommunicantur. Proximo anno obijt Albertus. Octaua Martini Comitia Chilonij.

1483, VII Maij seditio Hamburgi. 18 Iulij seditiosi decapitati. — 11 Iunij occiditur a Dano

Ioannes Sasse, prior Carthusiensis ante Plonam. — Bernhardus de Borg, Magister Liuoniæ, remouetur ab officio, capto castro Dunensi a Rigensibus. — Comitia die Catharinæ Flensburgi ob priuilegia Holsatiæ rex Ioannes habet.

1484 annus bissextilis, [literæ dominicales] D C. — Bellum Rigensium et successus contra ordinem. — Visitationis Mariæ Comitia Hafniæ cum maritimis in caussa. Iacobus Mauritiij F. piraticam exercens, qui eadem æstate in Noruegia obiit. — Legatus pontificis cum Indulgentijs in Sueonia populum pecunia emungit. Æstate [ferbuit pestilentia]. Annus fertilis, lasta siliginis ualet ix m $\frac{1}{2}$ 3: sex florenis. Post Michaelis ingens frigus.

1485 [lit. dom.] B, Aureus numerus iiij. Octaua trium regum fœdus Lubecæ maritimæ urbes de Hansa iniunt contra principes et Magnum Megapoleum.

III.

F det haandskrevne Hefte, hvori Hamsfort har antegnet foranstaaende „Annotata e Chronico Sclauorum“, findes tilsidst nogle Optegnelser, der ere hentede andenstedsfra, nemlig dels nogle Notitser om Biskopper i Trondhjem og i Slesvig¹⁾, dels følgende Ud-

¹⁾ De ere ikke af sønderlig Betydning og forbigaas derfor. Som noget, der muligvis kan være af Interesse, kan dog antegnes, at Hamsfort har Slægtnavnet paa den første evangeliske Superintendent i Trondhjem, hvilket ellers sjældent forekommer. Han kalder ham nemlig: M. Thorbernus Brad.

tog af nogle vigtige Statsakter, der for saa vidt have Interesse, som de oplyse os om Hamsforts Studier og formentlig godtgjøre, at han har haft Adgang til de Diplomer, hvis Indhold her refereres.

Henricus, Adolphus et Gerardus, duces Slieucici, comites Holsatiæ, Stormariæ et Scouenburgi, confirmant, nihil è iure debere illis Holsatos nisi usque ad Lebentium annem præstandum officium et militiam, nisi in dote filiarum. Confirmant et illorum priuilegia. Actum Plone anno 1422, die Ioannis Baptistæ in æstate.

Christophorus, rex Danorum, Coldingæ anno MCCCCXXX Vigilia SS. Philippi et Iacobi Apostolorum Alfo duci Slieucensi committit ducatum Slieucensem ut feudum et clientelam.

Christianus Adolpho duci confirmat ducatum, subscribentibus Tuuone Pontifice Lundensi¹⁾ Hafniæ Anno 1455 Vigilia Mariæ Magdalenæ.

Christianus rex Danorum confirmat Slieucensibus et Holsatis sua priuilegia, et urbes nominat, nominatim Slieicum, Flensborg, Hadersleuen, Hamburg, Kyl, Itzehoe, Rensborg, et nobilitatem, et Lubecensibus quoque dicit, se cum fratribus Mauritio et Gerardo hæredem esse, ac committit illis potestatem eligendi unum è liberis, quem uelint. In Slieucensi ducatu debet esse Dapifer, in Holsatia Marscallus.

¹⁾ De øvrige talrige Medbeseglere af Brevet nævnes. (Brevet er trykt i Antislesvigholst. Fragm. VII, 82—4, og a. St.).

Subscripserunt regis nomine ¹⁾ . . . Ripis actum die Mercurii post Inuocauit anno 1460.

Christianus, rex Danorum Sueonumque, Comitia Chilonij habet ante Palmarum, confirmans eadem priuilegia Holsatis. anno 1460.

Christianus, rex Danorum, Sueonum et Noruecorum, confirmat Nicolao episcopo Slieucensi omnia priuilegia episcopatus Slieucensis ob illius merita, et concedit magnas immunitates. Gottorpij in arce datum diploma dominica Esto mihi anno MCCCCLXI.

Ioannes et Fridericus, Christiani regis filii, confirmant priuilegium Holsatis et Slieucensibus, subscribentibus Carolo Othoniensi, Nicolao Viburgensi, episcopis, Erico Otson, Strango Negelson, Nicolao Tymeson, equitibus auratis, et oratoribus Ernesti Electoris et Alberti fratrum etc.

Christianus II rex Danorum etc. et Fridericus Flensburgi die Lucae Euangelistæ confirmant et corroborant Slieucensibus et Holsatis omnia priuilegia et immunitates, Anno 1513.

Nicolaus Stiggo Burglanensis, Nicolaus Clauson Arhusiensis, Iuarus Munck Ripensis, Stigotius Crumpe Burglanensis, Auo Bildus Arhusius, Georgius Frisius Vibergius, episcopi, Magnus Goie, magister equitum, Nicolaus Hog, Præbiorno Putbuscius, Ioachimus Lycke, Tyggo Crabbe, Petrus Lycke, equites, Magnus Munck, prætor Cimbriæ Septentrionalis, Auo Vincentz, senatores regni, Abbas Seuerinus de Vitæschola, abbas Iacobus Ømensis, Nicolaus Bodulfson, præpositus

¹⁾ Herefter følger Navnene paa Medbeseglerne af Brevet (trykt i Antislesvigholst. Fragm. VII, 19—26).

Vesteruicensis, Ioannes, præpositus Tiulomensis, Canutus Henrici, præpositus Viburgensis, Ericus Stiggo de Matstrup, Absolon Negelson de Langtindt, Lucas Krabbe de Ostergaard, Otto Holgerson de Boller, Ericus Ericson de Aschedal, Olaus Nielson de Skierne, Nicolaus Luduicson de Palsgord, Eylerus Bruske de Dalund, Christiernus Anderson de Quelstrup, Ioannes Huas de Caas, armigeri in Cimbria, Comitia habent Viburgi Anno 1523, die Iouis post Annunciationis Mariæ, publicant regis electi Friderici edictum et scelera ac tyrannidem Christiani II Danicè¹⁾, et electus rex publicat suum edictum Germanicè et confirmat omnibus sua priuilegia eodem anno, loco et die. — Item Fridericus electus Danorum rex confirmat ob præstita opera Holsatis Slieucensibus sua priuilegia et concedit potestatem nobilibus et prælatis uitæ et necis.

1527 Gotorpi die Mercurij post uisitationis Mariæ conceditur et datur silua ad Treiam Gotscallo, episcopo Slieucensi, à rege Friderico.

1528 rex Fridericus Huseni fuit die Iouis post Francisci; aderat Godscallus Aleueldius, episcopus Slieucensis.

1533 dominica Trinitatis Christianus dux, fratrum Ioannis, Adolphi et Friderici tutor, Comitia habet Chilonij; confirmantur omnia priuilegia, et concionandi permittitur potestas et religionis libertas.

¹⁾ Det er Frederik I's foreløbige Haandfæstning af 26. Marts 1523 (jfr. Aarsberetn. fra Geh.-Arkivet II, 65 Not.). I det her benyttede Hdskr. findes ogsaa „Crimina, quæ à Senatu obijciuntur Christiano II regi anno 1523“, som dog forbigaas, da de haves andensteds paa Dansk (bedst i nævnte Aarsberetn. II, 67—8).

IV.

Det Blandingsbind i Universitetsbibliotheket (Addit. 58. 8vo), hvorfra foranstaaende er hentet, indeholder en Del andre Seger skrevne med den yngre Corn. Hamsforts Haand, deriblandt en Række Optegnelser, som bære Præg af at stamme fra Middelfart og maa antages samlede af et eller flere Medlemmer af Familien Bang. Disse Optegnelser ere dog blandede med andre, som Hamsfort vistnok har hentet andensteds fra, deriblandt en Række Notitser til Sønderjyllands Historie, begyndende med Aaret 910, men som ere saa unøjagtige, at jeg tager i Betænkning at lade dem aftrykke her. Undertiden fristes man til spørge, hvorfra Hamsfort kan have denne eller hin Notits, som ikke finder Tilknytning i hvad vi ellers vide. Som Exempel kan følgende anføres:

„Anno 1321 [skal være 1312] mortuo Voldemaro duce Iunioro succedit filius Ericus; hic fratrem Suenonem habuit, qui Christophoro II regi inseruijt“.

En Søn af Hertug Valdemar IV af Sønderjylland ved Navn Svend er os ellers ganske ubekjendt. Kun i et af Hamsforts Skrifter, hans Series Episcoporum Otthoniensium (S. R. D. VII, 227), siges, at da Erik Menved 1314 gjorde et Tog mod Stralsund, deltog „Sueno dux Cimbrorum Slesuicensium“ i dette Tog. — Som Hjemmelsmand for nogle af de Efterretninger, der i det følgende anføres, særlig vedrørende Adelshistorien, nævner Hamsfort Præsten Lavrits Madsen i Tryggelev paa Langeland, om hvem vi andensteds fra vide, at han 1516—55 var Sognepræst i det angivne Sogn, efter at han tidligere i nogle Aar havde været Kapellan sammesteds. Han betegnes som „insignis vir¹⁾“. — En Del af det følgende har tidligere været udgivet i Samlinger til Fyns Historie og Topografi VIII, 229 ff. Men da nogle manglende Blade senere ere fundne i Universitetsbibliotheket (hvor

¹⁾ Kirkehist. Saml. II, 453—4.

de vare klæbede ind i en gammel Kodex med det juridiske Fakultets ældste Statuter) og nu ere indlagte paa deres Plads blandt Hamsforts andre Optegnelser i Addit. 58. 8vo, saa benytter jeg Lejligheden til her at foranstalte en ny og forøget Udgave.

Anno 1324¹⁾ rege Christophoro II moritur Ericus dux Slesuicensis, hic sororem Comitum Holsatiæ in matrimonio habuit et reliquit filium Voldemarum, 10 annorum puerum. Christophorus rex sibi uendicat illius tutelam.

Anno 1333 Christophorus rex moritur.

Anno Domini MCCCLXI²⁾ then fredagh for S. Iacobi tha wandt koning Voldemar Gullandt till Danmarck.

Voldemarus dux moritur, postquam aliquandiu uixisset, rege Voldemaro, et filium Ericum³⁾ reliquit, qui etiam moritur adhuc regnante Voldemaro III rege, et administrat ducatum illius coniux superstes; qua mortua Danico regi adjicitur ducatus.

1375 Voldemarus moritur.

1386⁴⁾ Gerardus C. Holsatus creatur dux Slesuici, accepto uexillo ab Olao rege.

1404 occiditur Gerardus in Ditmarsia.

1419 clades in Femaria.

Durante bello inter Holsatos et Danos inducias

¹⁾ Bør rettes til 1325

²⁾ Hdskr. har: MCCCXXXI.

³⁾ c: Henricum.

⁴⁾ Hdskr. har: 1382.

anno 1420¹⁾ Ioannes Schele episcopus Lubecensis iussu Pontificis Romani a die Catharinæ ad Michaelis efficit. Nihil effectum.

1422 Henricus dictus Rumboldus dux Silesiæ a Cæsare Sigismundo iam sequestro mittitur. ut pacem faciat.

Henricus dux citatus obediens in Boemiam uenit. sed nec iudicem nec aduersarios inuenit; reuertitur postea.

1424 doctor mittitur in ducatum de re et lite cognoscenda.

1424²⁾ Ericus in Suriam proficiscitur.

1427 pugna naualis in Orizonte cum nauibus Baianis.

1434 Comitia Suenoburgi, eo ueniunt oratores maritimarum pacem petitem.

1435 Comitia Vordingburgi, eo ueniunt oratores maritimarum et principum. Pax proclamatur.

Anno 1441 wandt ko. Christopher Wogenborg udi Judlandt y Hanneherdt femte dag Pintze.

Christophorus rex (etc.) et Ioannes Laxman archiepiscopus (etc.) anno Christi MCDXLIII die Martis post Epiphaniæ festum Ripis Comitia publica habent et iudicant de quibusdam quintis³⁾. quæ uocantur a uulgo episcopalia dona, quæ episcopis dabantur⁴⁾.

¹⁾ I Randen har Hamsfort tilskrevet: hic annus iterum atque iterum inspiciendus.

²⁾ Hdskr. har: 1423.

³⁾ Rigtigere: quindecimis.

⁴⁾ Derefter meddeles et udførligt Udtog af Bestemmelsen, der er trykt hos Hvitfeldt og andensteds (se Reg. dipl. Dan. I, Nr. 3714). Hamsfort har imidlertid nogle Afvigelsler, f. Ex. i Dateringen, og i Navne. For Hemmingus Ottoniensis

1444 Rex Christophorus constitutionem Ciuitatum instituit Hafniæ.

Anno 1454 in profesto SS. Fabiani et Sebastiani venerabilis in Christo pater D. Hennichinus episcopus Othoniensis pertransiuit passagium Medelfar super glaciem.

1469 Margarita Domicella regis filia in Scotiam mittitur.

1471 ¹⁾ uincitur insigni clade Christianus rex ad Stocholmium die S. Dionysii.

Ioannes pontifex Lundensis Dei et apost. sedis gratia. Olaus Roscildensis, Ioannes Arusiensis, Canutus Vibergensis, Iacobus Burglanensis, Petrus Ripensis, Carolus Othoniensis, indulgent Ecclesiæ Midelfar, Hafniæ millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto.

Otto Nielson de Biornholm ex familia Rosariorum, homo fide antiqua, prudentia singulari, spectabilis senator trium regum, Erici Pomerani, Christophori III Bauari et Christiani I Oldenburgij, Bello præstans et manu promptus, interfuit prælio ad Emeruad, ubi multis uulneribus affectus inprimis in capite, obtinuit uirtutis ergo a rege Calleam præfecturam, quam xxx annis fere tenuit, regi uero Christophoro et Christiano præfectus palatij fuit, a Christiano denique maximis cumulatus honoribus, et uacatione officiorum concessa, domi consenuit, consilijs optimus, religiosus. Vxorem habuit Helenam Holgeri Gregerson filiam de Hiere-

episc. har han rigtig: Henichinus Othoniensis episc.; for Domini Ericus Nicolai, Henricus Canuti (etc.) har Hamsfort: D. Ericus Nielson de Thym, D. Henricus Cnutzon de Refstrop (etc.).

¹⁾ Hdskr. har: 1472.

holm, Dñi Andreae Offisson de Biornholm uiduam, cum qua accepit iure matrimonij Biornholm, et ex hoc coniugio præstantem genuit filium Ericum. Moritur ætate et laude plenus anno 1477, sepultus Randrusij ad Franciscanos in sacello a se condito et monumento illatus, quod uiuus sibi posterisque poni curauit. Vxor ipsius obiit anno 1470 ibidem sepulta. Horum ossa anno 1552 a posteris translata sunt.

Otto Nilson—Ericus*	}	Holgerus	{	Georgius.
		Otto —		Holgerus.
				Ericus.

*D. Ericus Ottson,
præfectus prætorio.

D. Nicolaus Rosarius.

D. Ericus Banner, Mag. Eq. — Metta.

Otto Banner.	Magdalena uxor	Birgitta Banner
	Iuari Crabbe.	de Flintholm.

Anna uxor Absolonis Vefferi.

Christiani primi regis medicus uocabatur Engelbret¹⁾).

Anno Domini 1493 condi cœpit sacellum Trinitatis Mediaphori. Fundator primus D. Bernekinus Skinkel cum duabus uxoribus D. Hilleborg et D. Catharina, et cæteri: D. Otto Skinkel, uxor D. Cæcilia.

¹⁾ Hans fulde Navn var Engelbert Korner (se Pauli, Lübeckische Zustände im Mittelalter II, 95—6). Neden under ovenstaaende Notits findes: „Huius [c: Engelberti] Oxymellis compositio hæc fuit“, og derpaa Angivelse af Sammensætningen og Tilberedelsen. Det er uden Tvivl den ældste Recept, som Farmakopeens Historie har at opvise hertillands.

D. Henricus Canutzon, uxor D. Anna. D. Canutus Henrikson, pueri Otto Knutzon, Magnus Knutzon. Domina Hilleborgis uxor Domini Canuti. D. Eggerhardus Frille, uxor D. Anna (hic fuit præfectus Hensegaulæ). D. Petrus Hogenschild, uxor D. Cecilia. D. Ioannes Skinkel. D. Teyloffus Skinkel. D. Ericus Crummedich de Hønborg. Eyllo Ranzou de Agard. D. Iuo Bryske cum uxore Catharina¹⁾ et suis.

1495 Georgius Vrna prætor Fionix, Tugo Grim præfectus Rudgardix, Ioannes Stigson de Verup.

Anno (ut D. Laurentius Matson pastor Trygeloffensis in Longlandia scribit) a nato Cristo 1513 die dominica, quæ fuit altera dies a Michaelis, celebravit Ioannes Bioranson cum virgine nobilissima Gertrude Antonij Paspergij F. nuptias Nielstrupij, et consecrati sunt in Oldroppensi delubro ab episcopo Othoniensi Iohanne Anderson. — Anno sequente die dominica trinitatis iuauguratur in regem Christianus. Anno proximo celebravit nuptias dominica post Laurentij. — Postero autem anno (1516) nascitur die 24 m. Augusti nobilissima Virgo Marina Biorndotter, filia Iohannis Bioranson de Nilstrup, quæ postea nupsit Iuaro Lungio Auonis F. de Thiersbeck. Huic Virgini dedicavit librum medicinale Laurentius Matthix pastor Trygeloffensis Lalandix²⁾ anno 1526.

Thomas Cardinalis Strigonensis, patriarcha Constantinopolitanus. legatus ad Daniam etc.³⁾. creat

¹⁾ Formodentlig Fejlskrift for: Cecilia.

²⁾ D. e. Langeland, Ventelig stammer den medicinske Notits vedrørende Christiern I's Læge (S. 494) ogsaa fra Hr. Lavrits Madsens Optegnelser.

³⁾ Jvfr. Ny kirkehist. Saml. VI, 756 ff. Strigonium er Gran i Ungarn.

Romæ Olaum [Bang] Comitem Palatinum 1514 quinto Idus Iunij. Item 1516 m. Iul. Strigonij.

1515 ingens terræmotus 21 ante natiuitatem Christi et post tempestas. Eodem anno pridie S. Laurentij regina Elizabetha Helsingo Hafniam uenit, ac ingentes erant pluuiæ.

Eo anno, quo fuerunt nuptiæ Elisabetæ cum rege Christiano II, moritur Anna uxor Friderici ducis Holstatæ postea regis, die S. Crucis.

Ioannes Angelus Arciboldus nuncius Papæ Leonis fuit Haderslebiæ anno 1516 m. Jun. d. x.

Ioannes Angelus Arciboldus præpositus de Arcisate ¹⁾ fuit Assoniæ 1517 die Lunæ m. Junij.

Ioannes Wulff Hadersleuiensis et in Mors, Slesuicensis et Burglanensis Diocesium, præpositus, et Roschildensis et Ripensis Canonicus, deputatus commissarius ab Ioanne Angelo Arcimboldo, datum Viburgi anno 1517 penultima Octob.

1519 M. Olaus Bang, frater Petri Bang, proficiscitur in Vngariam.

1520 Olaus proficiscitur Romam.

Olaus Bang de Medelfart, Clericus Othoniensis Diocesis, S. Papæ capellanus, rector Ecclesiarum in Tafflo et Congestet ²⁾ Ripensis Diocesis, sacri palatij et aulæ Lateranensis comes Palatinus, 1520 creat M. Petrum ³⁾ tabellionem.

¹⁾ I Hdskr. staar urigtig: Artesota.

²⁾ Kongsted Kirke i Elbo Herred blev ødelagt af Svenskerne 1657 og er ikke siden opført.

³⁾ Vistnok M. Peder Hansen Bang, der siden blev Præst i Middelfart (se nedenfor S. 501). Paa Stamtavlen over Familien Bang i Gjessings Jubellærere III, 118 og 123, er den nævnte Præst i Middelfart opført først som en Søn

Anno 1520 Ericus Valkendorp pontifex Nidrosiensis scribit Leoni X Pontif. Max. de monstribus marinis Noruegiæ, misso monstri alterius capite.

Erant anno 1520 Christiano II regi a secretis familiaribus M. Paullus Andreæ, Cantor et Canonicus Ripensis, et M. Nicolaus Petri de Wardbierigh, Canonicus Lundensis, et apud sedem Apostolicam nuncij.

Ex literis Olai Bang anno 1520 scriptis die 8 m. Decemb. Romæ: M. Georgius Skotborgk electus in pontificem Lundensem confirmationem ambit Romæ apud Papam (qui quendam uolebat Cardinalem) fauente rege Daniæ per M. Matthiam Marquardi, Archidiaconum Ripensem, et Harduicum Langhenum, canonicum Hafniensem, Romam missos, qui discedunt nihil impetrantes. Rex Sueoniam domuit et coronatus Holmij die natiuitatis Mariæ m. Septemb. Pars exercitus in Borussiam missa contra Polonos, in auxilium Magni magistri.

E literis eiusdem Olai m. Jun. d. 20 anno Mdxxi, datis Romæ: Rex Danus domuit Sueoniam, ubi Ioannes Andreæ Othoniensis episcopus uiceregentem regis et administratorem generalem regni illius agit, et illorum occisorum episcoporum loco Othoniensis episcopus (retenta Othoniensi tamen) succedit in Strenghensi, et Dnus Theodoricus Slaghek in episcopatu Scarensi succedit. Georgius Scotborg Electus Lundensis fortunæ iniuriam patitur.

af Oluf Bang og siden som en Sønnesøn af ham, hvorved der naturligvis fremkommer den største Forvirring, da han i Virkeligheden var hans Broder, og bemeldte Oluf Bang (som man har gjort til Stamfader for en stor Slægt) døde ugift (se nedenfor S. 500).

Christianus dux Holsatiæ fuit Vormatiæ in comitijs anno 1521, natus annos 18, reuersus in patriam patrem uera religione instituit; adiuuit patrem in expugnatione Hafniæ; reuersus in Ducatum a coronatione patris concedit liberam Euangelij prædicandi potestatem. usus opera Doct. Eberhardi Weydensehe et M. Ioannis Vandali Goslariensis, qui primus Ripis fuit episcopus; moritur is colica passione anno 1541 m. August. d. vndecimo,

E literis pridie Kl. April. anno 1522: Postquam superiori anno rex Danus regnum Sueoniæ obtinuit et coronatus esset, postridie 71 Barones nobiles regni primates et duos episcopos, Scarensem et Strengenensem, plectit capite et comburit, quare mobile uulgus nacta occasione rebellare cæpit. Holmium et alia castra Danus adhuc per fideles retinet, quos comteatu iuuare cogitur e Dania. Crudelitatis caussam fuisse uolunt Theodoricum Slagek Alemanum, amicum Sigisbertæ, qui post nominatus fuit ad episcopatum Scarensem. Is propterea per episcopum Ioannem Othoniensem, tum dudum in regis gratiam reuersum et gubernatorem Sueoniæ interrecto tempore, iussu regis detentus fuit, sed eo per fauorem Sigisbertæ liberato causa tota in episcopum Ioannem Othoniensem retorta est, igitur miser episcopus Othoniensis in carcerem iterum retrusus extitit. D. Ioannes præpositus Toftensis nomine regis bona episcopatus contrectat. O admirabile fortunæ ludibrium! Theodoricus formidans supplicium in pontificem Lundensem promouetur, eiecto Georgio Scotborgo, qui electus legitime biennio pacifice præfuit. Eligitur quoque in episcopum Osloensem Ioannes Mule, et pro eius confirmatione Romæ fuit

Petrus Bernardi de Asnes et abijt re infecta ob pontificis absentiam in Hispania. — Exactiones graues in Dania. Pestis in Fionia multos Assonæ aufert.

Literæ eodem anno (1522) m. Aug. d. 6 scriptæ:

Exactiones grauissimæ in Dania, nam rex, qui ex bonis incolarum decimas anno superiori accipiebat, nunc tribututum in bona singula uigesimarum¹⁾ et tertiam partem prouentuum sacerdotum habere uult. Cimbri detrectant tributum et rebellionem incipiunt, et Scandinauij quoque ex maiore parte. Sueci omnes defecerunt, retinent tantum Dani Holmium et Calmarnium. Danis bellum faciunt Lubecenses, auxilio Sueonibus sunt. Sigisberta tyrannidem exercet et omnia pro libitu agit; hæc in Daniam et Selandiam colonos Holandos uocauerat, qui xvj nauibus uenerunt, quorum multi a Rusticis trucidati, atque hi supplicio a Sigisberta affecti. In qualibet Diocesi est uicarius regis seu præfectus, Profaas dictus, ius habens in Ecclesiasticos et Laicos, quem comitantes spiculatores xv, unus sacerdos et carnifex. Ex his Profaas tres in Cimbria successiue interempti sunt. In qualibet Diocesi scola esse debet. Gymnasium Hafniense Roscildiam transferri debet. In singulis urbibus et oppidis 4 sint ciuium magistri et unus scultetus et ex his eius Olai pater fit Magister ciuium Mediaphori. Iohannes episcopus Othoniensis captus detinetur. Episcopus etiam ille Regularis, Vincentius nomine, pariformiter detentus est, quia thesaurum senioris Reginæ quondam ea defuncta licentiosius dicitur contrec-

¹⁾ Saaledes staar der tydelig nok i Hdskr., men Meningen er uklar. Tribututum er vel en Føjlskrift for tributum. Vigesimaæ maa vel være halv Tiende.

tasse¹⁾. D. Könicke præpositus Roscildensis captiuitatem suam 5 millibus florenorum redemit. M. Paulus Andreæ Cantor Ripensis a regno profugit uel secretius latitat; idem Lambertus eius frater facit. Georgius Scotborg habitum Francisci Hafniæ sumpsit. D. Ioannes Veze Alemanus, Theodorico archiepiscopo combusto, pontifex creatur Lundensis. Ioannes Mule, spe sua frustratus Andreas Mus, episcopam Asloensem recepit. Vectigal cereuisiæ et liquoribus omnibus et frumento impositum fuit soluiturque. Nobiles Holandi arces regias tenent. Expectatur aduentus papæ Adriani Romæ ex Hispania.

In alia epistola, eodem anno 1522 m. Aug. d. 26 data, referuntur eadem mala capti episcopi Othoniensis; prouentuum administrationem obtinet D. Io. Hanson præpositus Asnensis. Captus detinetur Vincentius, qui bona reginæ inuaserat. Regina moriens curiam suam Virginibus religiosis testamento commisit in monasterium mutari. Conike præpositus Roscildensis, reginæ Cancellarius, pecunia se liberat.

1522 Matthias Bang, frater Petri et Olai, ad festum Iacobi moritur.

1522 in vigilia natiuitatis Domini moritur M. Olaus Bang Romæ.

1523 absumitur incendio uicus meridionalis Mediaphori.

Anno 1524 m. Ian. d. ultimo D. Nicolaus Bildus de Liunggard celebrat nuptias cum Elisabeta Vlstand filia Iens Holgerson Glimingæ. Fuit is præfectus circa annum 1527 Bahusij et Vartbergi.

¹⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. III, 240. Danske Mag. 3. R. VI, 78.

Anno 1524 uenit M. Petrus Bang cum discipulis e Polonia Romam.

Anno 1524 die Iouis post Paschæ, ultima mensis Martij, Roma discedit M. Georgius Scotborg, profectus in Daniam.

1524 die dominica ante Laurentij Fridericus coronatur Hafniæ, ac die S. Egidii conuenit regem Gustauum et legatos maritimarum Malmogij et fœdus iniunt.

1525 die Veneris ante Valburgis o: die Vitalis pugna ad Lundas Scaniæ.

Anno 1525 Nicolaus Cnypovius deuictus cum piratis Hamburgi decollatur. Eodem anno aufugit archinauta Clemens cum naue dicta Peter uon Höl Hafnia ex urbe. Coronatur eodem anno Regina Sophia. Eodem anno Comitia publica Coldingæ fuerunt. Lambertus Andreæ, Canonicus Ripensis, fauens partes Christierni regis sub Noruegia occiditur ictu sclopetæ.

1526 moritur Elizabetha regina Daniæ in Brabantia. Eodem anno auctum uectigal de boum uenaliu e regno transportatione.

1526 Domicella in Borussiam mittitur.

1526 obijt M. Mathias Marquardi archidiaconus Ripensis in Slesuig.

1527 per Holsatiam¹⁾ omnia Ecclesiæ ornamenta in suum redegit fiscum Christianus dux Holsatiæ paulo post pascatos festum. Eodem anno initiatur sacris Petrus Bang ab Episcopo Othoniensi Ioanne Andreæ.

Anno 1528 Fridericus rex spoliat Ecclesias in Cimbria inferiori nolis²⁾.

¹⁾ D. e. Nordslesvig (Haderslev- og Tørning-Len).

²⁾ Nola er en mindre Klokke. Cimbria inferior er Nørrejylland, en Betegnelse, der ogsaa andensteds bruges (se Suhms Hist. af Danmark XII, 708).

1529 die Mercurij post Purificationis Mariæ Haderslebij scriptum edidit ad Christianum III ducem Eberhardus Veidensehe sacellanus contra Melchiorem Hofman sacramentarium, pastorem Chiloniensem.

1529 circa natale Diui Ioannis Baptistæ Magister Canutus Henrici episcopæ Othoniensis regimen D. Ioanne Andreæ abdicante inijt. Eodem anno Roscildensis episcopus fit Ioachimus Ronnou.

1530 aliquot naues rex in Russiam misit contra Seuerinum Norby et Russos, quorum tres uel quatuor perierunt naufragio in portu ad Norden. Venientibus illinc in Russiam Danorum nuncijs, fuga abierat Seuerinus Norby in Germaniam ad Imperatorem.

Eodem anno dux Holsatiæ nomine Christianus proficiscitur in Noruegiam pro suscipiendo diademate, quem tamen non indotatum, incoronatum autem proceres illic et episcopi domum remiserunt.

1530 ad Landecoronam capitur Balena.

1531 m. Jul. d. 11. moritur Ioannes Bang proconsul Assoniæ ¹⁾.

1532 Christianus captus rex ante Laurentij præternaugat Hafnia Mediaphorum tribus nauibus Sunderborgum uersus, ubi iuxta urbem Mediaphorum uentum, bombardæ emissæ et è Cælo tonitrua et uenti. Iisdem diebus Comitia publica Hafniæ, adfuerunt oratores Cæsaris et Gallorum. Die Remigij ingens tempestas. Secunda feria ante Martini ingens tempestas, uentus et inundatio maris, præter naufragia:

¹⁾ En Mand af samme Navn (paa Dansk: Hans Bang) forekommer 1529 som Skriver hos Biskop Jens Andersen (Beldenak) og som Notarius publicus (Paludan-Müller, Jens Andersen Beldenak, 2. Udg. S. 141). Hans Notarmærke var et Træ med tre Grene og Blade, samt Motto: Natura non vincitur (Orig. i Fyns Bispearkiv).

facta, aliquot millia in Frisia et Ditmarsia submersa hominum. Vigilia Laurentij Sonderborghi Christianus rex incarceratur, et altera die Laurentij moritur capti regis filius Ioannes.

1533 Bellum Lubecensium contra Hollandos. Circa festum Micaelis prælium inter Lubecenses et Holandos Cæsarianosque. Lubecenses profligati, amissis bonis multis et halecibus.

Missi oratores a Danis Wolfgangus Cancellarius. D. Otho Crumpenus et Melchior Ranzouius ad reginam Vngariæ Mariam in Belgium. Quibus reuersis Comitia Othoniæ publica habentur dominica proxima Martini ac Cæsarianis responsum. Eodem anno Vigilia Simonis et Iudæ ualidissimus uentus et tempestas.

1534 Comitia ¹⁾ in Cassel adfuit Christianus dux Holsatiæ cum Volgango huius²⁾ arcis Hensegael capitaneo. Die Laurentij mane Holsati cum Danis a comite Oldeburgico Neoburgi deuincuntur et cladem accipiunt oppido eiecti.

1534 pridie Bartholomei 3 signa Mediaphorum ueniunt ad præsidium, et usque media Carneualiorum permanent.

1534 die Iouis post Symonis et Iudæ pugna uelicans ad Halmstadium.

1534 Fredag for Juffel tha stormede hertug Christian ³⁾ for Aalborg och wandt.

1534 Christophorus comes totam occupauerat Da-

¹⁾ Saaledes staar der tydeligt nok (for comitiis); men det er ikke den eneste Gang, Hamsfort støder an mod latinsk Sprogbrug.

²⁾ Dette „huius“ tyder paa, at den Kilde til Optegnelserne, som her er benyttet, oprindelig er forfattet paa Hingsgavl eller maaske snarere i Middelfart.

³⁾ D. e. hans Hær under Johan Rantzov.

niam excepta Cimbria. Christianus hiemabat cum Senatu Danico Coldingæ.

1535 die Martis ante Marcelli hos tyuende dag Jule stodt slaff y Helsingborgh.

1535 media pars ciuium Hafniensium ac equites proficiscuntur Ringstadium et obsident Dracosholmium, item S. Barnabæ die uicit Christi[a]ni exercitus in Fionia.

1535 Assonia obsessa. pugna in monte Tauro¹⁾, capiuntur naues Lubecensium xvj, Hafnia obsessa.

1536 Viti et Modesti Ambrosius consul et illius asseclæ trucidant ciues in foro Veteri Hafniæ.

1536 Comes et Albertus Megapoleus regno fæde excedunt.

1539 fuit Mediaphori maris nunquam ante audita inundatio inter Martini et natalia Christi, quæ ingens damnum ciuibus dedit.

Anno 1540 die Dominica ante festum Mariæ in Carneualibus moritur Dominus Auo Lungius Vincentij F. Thiersbeci. Fuit è familia Deurorum. Sepultus in delubro Engommensi. Huius genealogia est hæc:

D. Laurentius Iszon Eq. Aur. de Tyrsbek.

|
D. Iens Laurson Eq. Aur.

|
D. Iss Ienson Eq. Aur.

|
D. Iuarus Ienson Eq. Aur.

|
D. Vincentius Lunge Eq. Aur.

|
D. Auo Lunge Eq. Aur. moritur 1540.

|
Iuarus Lunge.

1) D. e. det i foregaaende Notits omtalte Slag paa S. Barnabæ Dag.

1540 die Paschæ tempestas ualidissimi. Missi Oratores a rege Dano ad Cæsarem et induciæ trium annorum constitutæ.

Altera die ascensionis Domini eodem anno Comitia publica Hafniæ a rege et senatu habita. et paulo ante nascitur Magnus regis Filius.

Anno 1540 incendio perit Horsenum et paulo post Arhusium.

1541 Comitia habita Hafniæ cum optimatibus de profectione et concordia regis Christiani cum Gustauo rege Sueonum. — Die Petri et Pauli moritur Petrus Fonbo proconsul Mediaphori. — Consistorium erectum [Othoniæ] post Ioan. Baptistæ. — Moritur Volfgangus Cancellarius regni et Hensegaueli præfectus.

1542 in uerba Friderici designati regis Othoniæ iurant omnes die Ioan. Baptistæ. Conscriptæ militum copiæ et in hyberna et æstiuâ per Daniam et Holsatiam distributæ. Rusticorum seditio in Sueonia. Hollandi parant classem contra Danos, sed impediti uentis. Franciscus [Brockenhus] fit præfectus Hensegauellæ.

Anno 1544 die Palmarum moritur Magnus Goius Scanderburgi.

1544 Comitia Spiræ cum Cæsare, Gallo, Dano etc. et inter eos pax componitur. — Caritas annonæ, et per integrum annum in regno et ducatu rex habuit 35 signa militum, et pax inde facta cum Cæsare et Ditmarsis. — Dominica proxima ante Lucæ Euangelistæ desponsatur Franciscus Brokenhusius cum vxore Anna Skinkel Othoniæ, præsentibus rege Christiano, Dorothea regina et liberis.

1545 Dorothea regina peperit Coldingæ die an-

nunciationis Mariæ filium Ioannem nobiliss. puerum. — Comitia habita sunt Othoniæ, interfuerunt oratores Lubecensium, Hamburgensium et Gallorum petentes auxilium et subsidium nauium contra Anglum¹⁾.

Eodem anno Comitia Hafniæ præsentibus regis Galliæ legatis die Magdalenæ. — Dominica proxima post assumptionis Mariæ nuptiæ Francisci Brachenhussii fuerunt Mediaphori. — Capitur Brunsuicensis dux. — Inundatio aquæ, tempestates et naufragia, longa et horribilis hiems, annonæ caritas, modius farinæ uenit 5 solidis, modius brasij 5 solidis, auenæ 8 albis.

Anno 1545 impositum graue tributum per Daniam, dabatur de aratro uncia²⁾ argenti, et hædi in Cimbria habere inhibiti, et silua cædua prohibita.

Leges nauticæ Visbicensis imprimuntur Hafniæ 1545.

1546 circa Pentecosten annonæ caritas, modius farinæ 1 $\frac{1}{2}$ Danica constabat, modius Brasij 10 ρ , modius auenæ xvj albis, Tritici 1 $\frac{1}{2}$. Phoci et canes et pisces marini peclines³⁾ in magna copia uendibiles. — Die Petri et Paulli nascitur Coldingæ Dorothea regis filia. — Moritur magister Andreas Glob diebus 14 ante Fleskesondag, et Gamburgi sepultus die Fleskesondag.

1546 circa Martini cœpit grauis hiems et gelu aspera omnia . . . ruunt congelata, durauit usque ad Carneualia.

¹⁾ I Randen staar: „Ascensionis“, ventelig en Betegnelse af Tiden for den omtalte Herredag.

²⁾ Utydelig skrevet (Apothekertegn).

³⁾ Betyder formodentlig: saltede (gepökelte).

Anno 1547 sponsalia celebrat Iuarus Lungius de Thiersbeck Othoniæ die 20 post ferias natalicias Christi cum virgine Marina Biornonia, Ioannis Biornonis de Nilstrup F., die autem dominica trinitatis celebratæ sunt nuptiæ eorum Thiersbeci.

1547 fædus rex Danus et Cæsar inter sese iniunt. — Fridericus regis filius Hafniæ confirmatur circa natalia Christi. — Comes Oldeburgius Christophorus et C. Mansfeldius occupant ditionem Bremensis episcopi et uasant. — Annonæ copia et frumenti uilitas. — Pestis grassatur hoc anno et sequenti in Dania. Holsatia et urbibus Vandalicis.

1547 Coldingæ Ioannes et Adolphus Holsati suscipere feudum nolunt et discedunt.

Anno 1547 Hafniæ institutionem suam facit Christianus rex die Nicolai episcopi.

1548 Quadragesimali tempore die Iouis ante Dominicam Lætare sponsalia celebrantur inter Augustum ducem Saxonie et Annam regis Dani filiam Coldingæ, præsentibus Lunæburgico et Lauenburgico ducibus. — Ioannes Ioanson præfectus Hensegaulæ. — Die Pauli conuersionis tempestas uentorum ingens. Die Iouis et Veneris post Pentecosten tempestas et imberes magnam pecori dederunt stragem. — Circa Bartholomei Anna regis filia comitante matre Dorothea regina in Misniam proficiscitur ad celebrandas nuptias; ijsdem diebus comitia Flensburgi erant, rege, regina, principibus Holsatiæ senatue Danico præsentibus.

Eodem anno die Mercurij ante Laurentij piscatores Mediaphorani capiunt 183 Tunnos, 3: Orsuni¹⁾,

¹⁾ Da det vel ikke er at antage, at Fiskere fra Middelfart drev Fangst i Øresund, er det rimeligt, at herved betegnes et Maal, som Hanseaterne havde plejet at bruge.

et alia uice 30 et plures et duos Delphines in freto Coldingico, rege reginaque cum suis inspicientibus. Circa Bartolomei et Micaelis facta halecum ingens captura Mediaphori.

Hoc anno Adolphus dux Holsatus militatum proficiscitur ad Imperatorem Carolum.

Anno 1548 die S. Marci moritur Petrus Ebbeson Palsgardij.

1549 Sunderborgo deportatur Christianus captus rex Hagenscouium, ipse uenire Assoniam noluit, ubi rex et senatus erat, et die Veneris post Cathedram Petri rex eum Hagenscoui conuenit, inde Othoniam mox Neoburgum, hinc in Selandiam, dotatus Calunburgi committitur Canuto Person¹⁾. — In festo Ascensionis Dñi obiit Ioannes Mognson prætor Cimbriæ. — Comitia publica habentur Assoniæ a rege et fratribus eius die Lucix Virginis, intererat Adolphus ex parte Cæsaris; iisdem temporibus oratores Angliæ et Scotiæ regum conueniunt regem nostrum.

1551 inter Natalia Domini et Bacchanalia uenit in Daniam dux Megapoleus profectus ad regem Neoburgum. — Feria 5ta post Reminiscere hieme gelu aspera et mari congelato transiunt²⁾ reginæ pedites Mediaphoro in Cimbriam, rex Mediaphorum³⁾ fuit cum liberis et Ioanne Seniore duce, et die Veneris

¹⁾ Naar Behrmann i Christian den Andens Fængsels- og Befrielses-Historie, S. 83—4 og 180 af et Brev fra Chr. II mener at kunne godtgjøre, at denne endnu den sidste Dag i Aaret 1549 befandt sig paa Sønderborg Slot, da er det, fordi han ikke har agtet paa, at man den Gang regnede Aarets Begyndelse fra Juledag, saa det omtalte Brev i Virkeligheden er skrevet den 31. Decbr. 1548.

²⁾ Saaledes skriver Forfatteren paa flere Steder for: transeunt.

³⁾ Bør rettes til: Mediaphori.

proxima uenit rex electus Fridericus Mediaphorum cum 120 equis, profecturi in Cimbriam, fuitque grauissima hiems ac inde annonæ penuria. — Magdeburgum obsessum. — Hoc anno naues tres mittuntur a rege in Islandiam ad capiendum episcopum, sed is episcopus fuit a ciuibus Hafniensibus cum duobus consulibus interfectus, et illi ab Incolis Islandis ibidem obtruncati. Re composita et pacata naues regiæ tres duce Axel Iuuel cum muneribus ante Bartholomei redeunt domum ad regem. — Altera die Bartholomei moritur Petrus Canuti proconsul Mediaphoranus, die Iouis proximo successor datur Petro Ioannes Olai ab Ioanne Ioanson præfecto Hensegallæ.

Anno 1551 pridie S. Ioannis Baptistæ natiuitatis moritur Otto Stellaureus Bigholmij in arce, quod præfectus tenebat, sepultus Horseni ad Minores.

Eodem anno moritur Georgius Olson. Consul Horsensis, Vir magni nominis, 8 Iunij. Superiori anno, 1550, Curiam condidit.

Anno 1552 m. Iul. d. 15 constitutio et contractus, confirmatis omnibus priuilegijs, initus cum Vrbi- bus maritimis Hafniæ ex edicto regis et senatusconsulto.

1552 reformatur institutio regis Christiani Dro- ningburgi, 3: Randrusij, S. Thomæ die.

1554 rex Christianus ualetudine aduersa longo tempore laborat Coldingæ, ut pro mortuo haberetur, supplicationes habitæ. Legati regum Scotiæ et Angliæ pro subsidio in Daniam ueniunt, nihil datum. Rex Angliæ ueneno perit. Circa festum Micaelis Comitia Othoniæ, aderant oratores e senatu urbium Vandali- carum priuilegiorum confirmandorum caussa.

1555 die Mercurij post Epiphaniæ, qui fuit die

dominica, sacerdotes rurales et oppidorum conuocati Neoburgum ad regem pro auctione reddituum et decimarum. — Die Lunæ post Cantate abierunt Mediophoro Cardamonum conscripti milites et naucleri uersus nauem huic regno præparatam.

1556 circa Bacchanalia dux Megapoleus nuptias Hafniæ celebrat cum regis sorore Elisabeta. — Eodem anno Naues regiæ armatæ a rege in Fleckerøø missæ contra piratas, qui Noruegiam uexarant, duce Magno de Aurea Stella emissæ, quo cognito piratæ fugam capiunt. Manserunt tamen Danorum classearij et milites a Pentecoste ad Bartholomei nihil agentes in Noruegia. — Aspera hiems gelu aquæ omnes congelatæ per 16 septimanas; caritas annonæ, modius farinæ ualebat 14 β , modius seliginis 8 β , auenæ 4 β , uehes fœni 6 ℥ Dan., uehes culmi 4 ℥ .

1557 missi oratores, quorum princeps D. Otto Crumpen, in Liunioniam, ut pacem constituerent inter Rigenses et Liuones. — Hoc anno dabantur pro modio seliginis 14 β , pro Brasij modio 10 β . pro auenæ 4 β . — Die Martis ante S. Galli Mediaphori erant Fridericus princeps Iuuentutis, Magnus frater, Augustus elector, dux Luneburgensis comes¹⁾ etc., et paulo ante die Mercurij fuerat regina, profecti omnes in Germaniam.

1558 circa Pascha dux Fridericus domum redijt e Misnia, Magno remanente. Die Iouis ante Iacobi rex Mediaphori fuit cum Friderico filio, et audita concione nauicula comitante Leone naue et duabus celocibus²⁾ Coldingam uenit et per Cimbria fere

¹⁾ Dette Ord er tilføjet over Linien.

²⁾ Jagter.

omnem proficiscitur audiens causas. reuersus Coldingam æger fuit.

1559 Cal. Ianuar. rex moritur, die Iouis ante Inuocauit corpus Mediaphorum delatum, die Veneris Bouenum ¹⁾, die Saturni Othoniam.

Anno 1559 m. Decemb. d. III nuptiæ Neoburgi Iohannis Bildi cum Catharina Ronnouia impensis regijs.

1560 die S. Ioannis Baptistæ tonitrua ingentia et fulgura magnam cladem nobilium prædijs et ædibus oppidorum inferunt.

Anno 1561 moritur Thiersbeci in prædio Marina Biornonia, Iuari Lungij uxor, die Lunæ ante festum Ascensionis domini ²⁾, sepulta est in delubro, quod iuxta Nilstrupium paternum auitumque prædium.

Christophorus Rosarius Nicolai F. moritur in arce sua Biornhollom anno 1561 m. Nouemb. d. 21, ætatis anno 61.

BIsseX ConCLVsIt sIbI LVstra annVMVe, neCatVs OCTaVo RoseVs forte sagtIttophorI est ³⁾.

Anno 1565 m. April. d. 27 moritur Eilerus Ronnouius Vitkeldij.

1566 m. Mart. d. 14 moritur M. Petrus Bang Ioannis F., pastor Mediaphori.

1567 Othoniæ de feudo actum per Senatores.

1569 m. Iunio d. 27 Othoniæ iterum de feudo

¹⁾ Vejen fra Middelfart til Odense gik den Gang over Børgense. Jvfr. Ny kirkehist. Saml. V, 256—6.

²⁾ Da som oftest alle Skilleteg mangle i Originalen, kan man ikke af den se, om Datum er at henføre til Døds- eller Begravelsesdagen.

³⁾ Jvfr. Saml. t. Fyns Hist. og Topogr. VIII, 400.

actum per Senatores et Oratores Electoris Saxoniae et Lantgrauij Hassiae.

Moritur Ericus Butbuske 1573, 12 Octob., 13 Decemb. sepelitur.

Anno 1574 m. Julij d. 26 moritur Birgitta Goia, Hermolai Trollæ uxor.

Axiomata contra Lutheranos proponit in Sueonia quidam monachus Iesuita M. Laurentius Holmensis¹⁾, scribens se L. N. renouator Ecclesiarum Suecanarum. cui opponunt contra Lutherani. In exilium pulsi sunt anno 1577:

M. Olaus Pastor Holmensis.

M. Abrahamus scholæ rector.

M. Petrus Calmarnensis pœnitentiarius.

M. Salomon Arhusius successor M. Olai 8 diebus.

D. Petrus Nicolai	}	sacellani ibidem.
D. Ericus Ioannis		

D. Sebastianus Frysus, Germanicus pastor.

Anno 1584. 9 Augusti nuptiæ Eileri Brachenusij cum Anna Bilda Nachebolij.

V.

Blandt Hamsforts Optegnelser, som gjemmes i Univ.-Bibl., Addit. 58, 8vo, findes ogsaa et lille Hefte med Notitser, der skjønnes at være hentede fra svenske Kilder. Naar Hamsfort deri har aftegnet „Insigne Olai Magni episcopi Vpsalensis“, er derved tillige Navnet paa

¹⁾ Det er den ogsaa af Danmarks Kirkehistorie bekendte Jesuit Lavrits Nielsen (kaldet Klosterlasse).

en af hans Hjemmelmænd antydet¹⁾). Ogsaa den svenske Rimkrønike har han benyttet. Notitserne ere for øvrigt i Manuskriptet kastede mellem hinanden uden Orden. Vi nøjes her med at meddele følgende, ordnede efter Tidsfølgen.

Anno 1148 Comitia Lincopiæ interfuit Nicolaus Anglus cardinalis Albanus, Eugenij legatus. Creatur episcopus Vpsalensis S. Henricus Anglus.

Anno 1280 capit rex Magnus Ladelaas Folcungos et Holmij ob cædem Ingemari Dani supplicio afficit²⁾.

In Conuentu Scarensi principum Magni regis Sueonum et Erici Danorum in Vestrogothia Magnus Disauald Danus prouocat Sueonem fortissimum quemque, posito equo, et centum libris argenti puri additis victori, deuincitur a Sueone Erengislo Plata viro taciturno³⁾.

Anno 1282 Ingridis vidua Scheningensis Gothia cum multis virginibus et Machtilde Danica virgine nobili, tempore Martini 4 Papæ, Romam, Compostel-

¹⁾ Fra denne har Hamsfort maaske den blandt Notitserne indførte Runerække („Alphabetum Gothicum“), ligesom ogsaa en Fortegnelse over Provinserne i Sverig, der begynder som følger: „Ostrogothia prouincias habet Thiustiam, Brauchiam, Kindiam, insulam Gotlandiam etc. et episcopum Lincopiam. Vestrogothia habet Scaram episcopam, prouincias Daliam, Vermelandiam ad septentrionem, ad austrum Kindiam, Marchiam, Faloniam, Vesbogiam, Riduegiam, Frochinniam, Gudhemiam, Cachinniam, Vartoptiam etc. Sunt aliæ Gothorum prouinciæ Hallandia, Scania et Blechingia sub Lundensi metropoli.“ Naar de de sidstnævnte Provinser regnes under Sverig, fremgaar deraf tilstrækkelig, at Kilden er svensk.

²⁾ Jvfr. Hadorph, Twå gamla Swenske Rijm-Krönikor I, 48.

³⁾ Jvfr. Hadorph, anf. Skr. I, 49.

lam, Hierosolymam proficiscitur. Macthildis coniugium sponsi respuit, qui fracta ceruice moritur ab alta scala cadens. Huius viduæ opera domum reuersæ cœnobium Dominici ordinis virginibus extruitur Sche-ningæ Ostrogotorum.

Anno 1285 die assumptionis B. Virginis Magnus Ladelaas rex Suecorum fit supplex, audita missa. Brynolfo Scarensi, et cum Ecclesia in gratiam redit.

Anno 1288 Magnus rex Suetiæ sedat bellum inter Visbicensis et plebem insulæ Gotiæ ortum graui pe-riculo, concedit ciuibus instaurare mœnia.

Anno 1294 frigus hiemale tantum inualuit, ut equites è Cimbria Danorum per mare congelatum in Noruegiam itinere longissimo transirent.

Anno 1313 tres lunæ in Cœlo uisæ.

Anno 1323 gelidissimo frigore constringebatur mare, ut pedestri itinere per glaciem de littore Lube-ncensi in Daniam et Prussiam mare transiretur, dis-positis per loca opportuna in glacie hospitij. Crantzius.

Anno 1343 in octaua B. Martini Comitia Var-bergi de uenditione Scaniæ, præsentibus Petro Lun-densi et Henningo Vpsalensi.

Anno MCCCLXIII Albertus Megapoleus Sueo-num rex creatur, permittit Magno regi ea, quæ ad honestum statum facerent conseruandum.

Albertus uinculis liberatur per Margaritam Dano-rum R. post septennij captiuitatem anno 1395.

Anno 1399 per Brumam gelu terras ac maria constrinxit, ut sicco uestigio è Lubeca per uiam nauigantium transirent incolumes et deinde à Magnopoli per mare in Daniam, hospitia habentes in glacie. Crantz.

Christophorus III Bauarus post triennium a suscepto regno Daniae rex fit| Sueoniae in comitijs Calmarnicis.

In coronatione regis Christophori Holmij in Sueonia quidam Ranzouius gloriosus in torneamento deuincitur et equo dejicitur a Monacho Dominicano, equite insigni, qui sic multos deuicit.

Ioannes Stregenensis et Hermannus Tyberadensis episcopi indulgent Ecclesiae in Borchholm. Datum in Gipsholm die b. Marci Euangelistae Anno Dñi Mcdlxx quarto¹⁾.

Rodericus Portuensis, uicecancellarius, Ioannes Albanensis, episcopi, caeterique cardinales 8 indulgent capellae Elauis in parochia Borg Lincopensis Dioceseos indulgentijs centum dierum, opera et studio Philippi Ioannis laici Vpsalensis dioceseos. Datum Romae m. Mai. d. xxxi, Anno 1485, Pontificatus Innocentij VIII anno primo²⁾.

Anno 1490 circa Calend. Octob. tres soles et lunae apparent.

Anno 1494 Pining et Pothorst pyratae frequenter erant in rupe Huitsark, quae est inter Grønlandiam et Islandiam³⁾.

¹⁾ Nedenunder har Hamsfort aftegnet Seglene, hvoraf synes at fremgaa, at han har haft Originalen for sig.

²⁾ Ogsaa under dette Brevudtog findes et Segl aftegnet. Et tredie Diplom, hvorved Dionysius, Patriark af Constantinopel, anbefaler en negropontisk Adelsmand, Dukamasachi, der havde lidt meget ondt af Tyrkerne, til Christenhedens Understøttelse -- findes for en Del afskrevet, med Aftegnung af Seglet. Det forbigaaes dog her.

³⁾ Disse to Søhaner nævnes ogsaa i den skibyske Krønike (Hist. Kildeskr. 1. R. I, 28). Om Diderik Pining er i den nyeste Tid fremkommet en hel Del Oplysninger, se Norsk

Anno 1510 occisi prælio in Scania Bryntonis Bertelson funus uxor procurat in Sueoniam deductum.

Anno 1520 8 Nouemb. rex Christianus II Holmij occidit 94 Sueonum optimates, inter quos fuit Magnus Ioannis præfectus, qui exertis uirilibus et corde exopto cruci affigitur. Item in Ostrogotia multi afficiuntur supplicio. Et die Purificationis Mariæ Abbas et monachi Nidalenses submerguntur.

Suikart Bremensis, Protomimus et Nugator regis Christiani II Dani, læsit multos et autor [fuit] multarum cædium.

Anno 1521 in fine Maji Dalecarlij arma in Christianum II regem sumunt duce Gustauo Erics ad Arosiam, ubi illius præsidia regno [e]jiciuntur.

Nicolaus Holsta præfectus Christierni II Regis Sueones uexat exactionibus, a rege suspendi iubetur.

Anno 1525 Cniphoff pirata cum socijs 70 supplicio afficitur Hamburgi.

Anno 1538 circa autumnum nulla halecum fuit captura in Scania, Deo opt. max. mercatorum auaritiam et usuram ulciscente.

Anno 1543 M. D. Gustauus Sueonum rex deficientibus Smalandis uexatur et a Danorum rege Christiano III auxilium petit.

Anno 1565 grauissima hiems circa Calend. Ianuar. incepit et perdurauit.

hist. Tidsskr. 2. R. III, 233—45. V, 394. Reg. dipl. Dan. 2. Ser. I, Nr. *7874. *7960. Han nævnes ogsaa i Kong Hans's Regnskabsbog, Danske Mag. 4. R. I. Hamsfort har ovenstaaende Notits fra Olaus Magnus.

VI.

Den sidste Række af Hamsfortiana, som her skal meddeles, gjemmes i Kgl. Bibl., Kallske Saml. 668, 8vo, og er for en Del beskrevet i Hist. Kildeskrifter 1. R. I, 691—2, 697—9. Her skal dog hverken Udkastene til Odense Bispekrønike¹⁾ eller Diplomaskrifterne vedrørende samme Emne meddeles, idet Indholdet af de første i alt væsentlig er optaget i den udførligere Series episcoporum Othoniensum af Hamsfort, der er trykt i Scr. Rer. Dan. VII, 216—43, og Diplomerne bør helst holdes tilbage, indtil de kunne benyttes til Supplering af et og andet, som kan mangle, naar den ovenfor, S. 459, omtalte Diplomsamling for Odense Stift finder sin Udgiver, thi at netop denne Samling har været blandt Hamsforts Kilder, antydes tilstrækkelig derved, at han etsteds blandt sine Uddrag anfører dens ejendommelige Titel. — Hvad der her følger, er:

1. Tre smaa Rækker Brevudtog angaaende Indulgenser givne de tre fynske Kirker Svaninge, Ellested og Stenstrup. Udtogene ere aabenbart foretagne efter Originalerne, noget der fremgaar deraf, at de underhængende Segl jevnlig findes løselig aftegnede. Da Hamsfort, navnlig i sin „Chronologia secunda“, har Notitser ogsaa om en stor Mængde andre fynske Indulgensbreve, maa man antage, at disse for største Delen nu tabte Breve have staaet til hans Raadighed. Her imod kunde det synes

¹⁾ Paa Omslaget til nogle af disse har Arne Magnussen skrevet: „Hamsfortii de Episcopis Othoniensibus inventum post mortem Sperlingii Junioris. Dñus Reitzerus mihi dono dedit mense xbri 1715.“ Foran i et andet Udkast ligger en Seddel, ogsaa beskrevet med Arne Magnussens Haand, hvorpaa staaer: „Series Episcoporum Otthoniensium fra Secreterer Wielandt. Assessor Gram fick dette samme Exemplar anno 1698 af en gammel Raadmand i Schagen ved naun Michel Pedersen.“ Disse Notitser ere af Interesse, fordi de oplyse lidt om de Hamsfortske Relikviers ellers ubekjendte Fata.

at tale, at han i sin nævnte „Chronologia secunda“ stadig ved Dateringer anvender den romerske Kalender, medens Breve fra Middelalderen næsten altid dateres efter de kirkelige Fester og Helgendagene. Men de Brevudtog, som her skulle meddeles, vise de oprindelige Dateringer, som han altsaa i det nævnte og i andre af sine Skrifter har gjort sig den Ulejlighed stadig at reducere til Dateringen efter romersk Skik¹⁾. At derved undertiden en Fejltagelse er indløben, er jo sandsynligt, naar man betænker den store Mængde Dagsangivelser, Hamsfort har.

2. Nogle kronologiske Notitser, der vel ikke ere af betydeligt Værd, men dog maaske kunne fortjene at medtages, da de kunne give Vejledning til Kundskab om Hamsforts Kilder. — Desuden indeholde de her benyttede Blade og Smaahefter adskillige genealogiske Optegnelser: a. om danske adelige Slægter, b. om nogle fremragende Familier i Odense i det sextende Aarhundrede, ogsaa om Slægten Hamsfort²⁾, c. Aftegninger af Segl og Vaabener, som H. har fundet under de af ham benyttede Diplomer. Endvidere forskellige „Itinerarier“ fra Fyn og Sønderjylland, kjendelig Optegnelser fra Hamsforts Rejser, undertiden ledsagede af Rids af de besøgte Egne, særlig af Kystlinierne, og smaa, ret vakre Pennetegninger, f. Ex. af Svenborg med Thurø og Taasinge og Sundet derimellem³⁾. Mulig kunne disse Rejserrouter endnu være af Interesse, da de formentlig vise, hvor de vigtigste Færdselsveje den Gang gik. Som Exempel kan følgende anføres.

1) Som Exempel kan anføres: Hdskr. har om en Odense-Biskops Dødsdag følgende: „Frater Petrus obiit an dñ. 1339 feria 4 ante festum natiuitatis, Episcopus Othoniensis.“ S. R. D. I, 230 har: „Obijt anno 1339, 12 Kal. Januarij.“

2) Det er Kilden til den i Hist. Kildeskr. 1. R. I, 667 Note 3 omtalte sandvigske Afskrift. Om den hamsfortske Slægt og dens Forbindelser med andre, navnlig slesvigske Familier kan henvises til O. H. Møller, Erneueretes Andenken von Thomas Attzerson (Flensb. 1779. 4) S. 31, 59, 61, 65.

3) En Prøve af Hamsforts Pennetegninger er meddelt i Engeltøfts Odense Bys Hist. 2 Udg. ved S. 182.

Naar Hamsfort rejste fra Odense til Faaborg, passerede han følgende Steder (Kirkebyerne ere antydede ved, at en Kirke, og Herregaardene ved, at en Gaard eller et Hus er tegnet ved Siden af Navnet): Othonia — Dalum monasterium — Steulose — Fangel — Broby, ubi fluit amnis Othoniensis — Sunderbrobij, et hic fluit amnis Othoniensis — Ierloss [ɔ: Jordløse] — Dansbo, prædium Brachensuusii — Faselet [ɔ: Falsled] — Stengard, prædium Emechsonij — Suaning — Voborg. Fra Odense til Hesselager nævnes: Othonia — Fraud — Daun [ɔ: Davinde] — Rolsted — Fereslo — Hersted — Orbeck, Lunægard — Frorop — Ossentorp — Hesselager. Fra Svenborg til Odense nævnes: Suenoburgum — Chirkeby — Querndrup — Gislou — Luckesholm — Elested — Hersted — Fereslou — Rolsted — Fraud — Othonia.

Det samlede Indtryk af vor Syslen med Hamsforts haandskrevne Efterladenskaber er, at han har været en saare flittig Mand, der med vaagen Interesse allevegne fra har søgt og samlet Oplysninger om Fædrelandet i Fortid og Nutid. Men især skylder Fyns Specialhistorie ham meget, som, hvis det ikke var blevet optegnet af hans flittige Pen, nu vilde have været dækket af Glemselens uigjennemtrængelige Mørke.

Suaning.

Ioannes episcopus Othoniensis indulget Ecclesiæ Suaninge, si fecerint etc. salutauerint ad pulsationem serotinani campanæ Matrem Virginem. Anno Mcd°viii° die BB. Fabiani et Sebastiani¹⁾.

Frater Seuerinus, episcopus Tranquilliensis, uicarius episcopi Ioannis Othoniensis, dedicat altaria

¹⁾ Jvfr. S. R. D. I, 320.

partis Solaris Ecclesiæ Suaning Medxvi die S. Vilhadi ¹⁾).

Frater Laurentius, yconomus Ottoniensis Ecclesiæ. uancante sede, salutem etc. Anno domini M^ocd^oxxj sexta feria proxima post dominicam trinitatis iudicium habet in domo S. Canuti, definit litem de matrimonio ²⁾).

Naffno, episcopus Othoniensis, ecclesiæ Suaning indulget, addit preces serotinas ad Mariam Virginem. Anno Dñi Mccccxxiiij^o. sabbato ante Dominicam Palmarum ³⁾).

Petrus Lundensis, Aslacus Nidrosiensis, pontifices, Ioannes Roscildensis, Ioannes Verdensis, Pardamus Ratzeburgensis, Naffno Ottoniensis, Siggo Sca:rensis, Audoënus Stauuangrensis, Ioannes Asloensis. Thomas Strengenensis, Hermannus Wibergensis, Petrus Hamarensis et Seuerinus Farensis, episcopi, indulgent Ecclesiæ Suaninge, datum Wardingeburgh Anno Dñi Millesimo quadringentesimo tricesimo quarto. die S. Ioannis Baptistæ ⁴⁾).

Magnus, Dei et Apostol. Sedis gratia episcopus Othoniensis, concedit, ut celebretur festum dedicationis Ecclesiæ Suaning dominica ante S. Martini, datum cum Indulgentiis anno Mccclxiii, Örkil.

Carolus episcopus Othoniensis indulget Ecclesiæ S. Nicolai in Suaninghe Anno 1476 dominica 3tia quadragesimæ.

¹⁾ En Notits herom, men mindre fuldstændig, findes i S. R. D. I, 322.

²⁾ Under dette Brevudtog findes en Skizze af et Segl med Omskrift: „Sigillum officialis Othon.“, som vel har hængt under Brevet, der for Resten ikke ses at vedrøre Svaninge.

³⁾ Jvfr. S. R. D. I, 325, hvor Notitsen er mere kortfattet.

⁴⁾ Jvfr. S. R. D. I, 328. Her kaldes Bispen af Ratzeburg: Pardanius; i Pont. Ann. II, 555: Jardanus.

Ioannes pontifex Lundensis, Olaus Roschildensis. Ioannes¹⁾ Arhusiensis, Albertus Lubecensis, Carolus Othoniensis et Tilemannus Mersburgensis, episcopi, indulgent Ecclesie Suaninge, si ad imaginem passionis Christi crucifixi prostrati amaritudinem passionis deuote recol[u]erint etc. Datum Hafnis anno Mcd septuagesimo octauo, feria quarta infra octauas natiuitatis B. Mariæ Virginis.

Carolus episcopus Othoniensis indulget et dedicat altaria omnia Ecclesie Suaninge Anno Mcdlxxx primo. feria quinta proxima ante dominicam Iubilate, actum in Suaninge.

Ioannes²⁾ archiepiscopus Lundensis, Suetiæ primas et apostolicæ sedis legatus, Gauto archiepiscopus Nidrosiensis, Nicolaus³⁾ Roschildensis, Albertus⁴⁾ Lubecensis, Ioannes⁵⁾ Bergensis, Carolus Othoniensis, Nicolaus Glob Vibergensis, Eylerus Arhusiensis, Hartuicus⁶⁾ Ripensis et Nicolans Burglanensis, episcopi. salutem etc. Cum, ut in libro Machabeorum legitur. sancta et salutaris est cogitatio, pro defunctis exorare. ut a peccatis soluantur, et scribente Gregorio super Ezechielem, nullum sacrificium tale omnipotenti Deo, quale est zelus animarum, pium et gratum famulatum omnipotenti Deo impendere arbitramur, quoties eius fideles ad pietatis opera excitamus. Cupientes igitur,

¹⁾ I hans Segl, som h. ng under Brevet, stod: Ioan. Iuari.

²⁾ I Seglet (af kvillet Hamsfort giver et løst Afrids): S. Ioannis Brostorp.

³⁾ I Seglet: S. Nicolai Scaue.

⁴⁾ I Seglet: S. Alberti Crumedich.

⁵⁾ I Seglet: S. Ioannis Teia, D. G. episcopi Bergensis. (Hamsfort tilføjer: alij dicunt familiam esse in Noruecia nomine Teste).

⁶⁾ I Seglet: S. Hartuici Iul, Dei gracia episcopi Ripensis.

ut populus utriusque sexus Ecclesiæ B. Nicolai in Suaninge mortuorum ossa ibidem uidens actiue uitæ nouissima interioribus oculis estuat speculari: omnibus igitur etc. confessis, qui processioni nouiter inceptæ, scilicet singulis diebus dominicis post missas, uisitando ossatorium in cimiterio eiusdem Ecclesiæ sub cantu responsorij: libera me domine, pro ibidem requiescentibus ac omnibus fidelibus defunctis sincero animo orando interfuerint, siue quicumque in testamentis aut alias cum pijs muneribus, pro dicta processione sustentanda, roboranda ac futuris temporibus perpetuanda, redditus quomodolibet augmentauerint; quotiescunque ¹⁾ præmissa seu aliquod præmissorum sincero affectu fecerint, totiens eis de omnipotentis Dei misericordia etc. Hafnis anno Millesimo quadringentesimo octuagesimo nono. die Beatorum Petri et Pauli Apostolorum.

In Eluestate.

Nicolaus archiepiscopus Lundensis, Fr. Ericus Ottoniensis, Ioannes Ripensis, Fr. Iacobus Vibergensis, Olaus Arusiensis, Nicolaus Roschildensis et Sueno Burglanensis, episcopi, indulgent ad Eluerstet. Datum Nyborg anno M^occc^olxxiii^o die B. Pauli apostoli. Ac qui [preces fieri iubent] pro Hartuico Humersbutel seu uxore sua Alheyde ²⁾).

Iacobus. Dei gratia Archiepiscopus Lundensis etc., Petrus Arusiensis, Tezo Ottoniensis, Escillus Ripensis, Thordo Strengenensis, Augustinus Asloensis, Henningus Vexioniensis, Henricus Orcadensis, Vic-

¹⁾ Læsningen uvis.

²⁾ Jvfr. S. R. D. I, 313.

boldus Pharensis et Ioannes Cristopolitanensis, eadem gratia episcopi, indulgent ad Nicolai Ecclesiam in Eluestate. Datum Helsingborg anno M^occc^oxc quarto, die B. Sixti confessoris et martyris ¹⁾.

Fr. Iacobus. Dei et apostolicæ sedis gratia episcopus Constancianensis et D. Thezonis episcopi Othoniensis vicarius in pontificalibus, dedicat S. Mariæ Virginis et aliorum altaria et omnium archiepiscoporum et episcoporum indulgentias ratas habet. Datum in Eluestet anno Mcccxc quinto, feria quinta Pentecostes ²⁾.

Nos Ioannes, episcopus Cristopolitanensis, D. Thezonis episcopi Othoniensis in pontificalibus Vicarius. Datum Eluersted anno M^occc^o nonagesimo octauo, sexta feria post festum Gregorij ³⁾.

Seuerinus, Dei et apostolicæ sedis gratia episcopus Tranquilliensis, Vicarius in Pontificalibus D. Ioannis eadem gratia episcopi Othoniensis, ad altaria Mariæ Magdalænæ et Catharinæ et Nicolai et Laurentij, an. Mcdxvj in vigilia assumptionis Mariæ dedicat ⁴⁾.

Tuuo Lundensis archiepiscopus, Olaus Roscildensis. Thorlauus Vibergensis. Hennekinus Ottoniensis et Ioannes Arusiensis episcopi ⁵⁾. Datum Ottoniæ anno Mcd quinquagesimo primo, feria v post festum S. Ambrosij.

¹⁾ Jvfr. S. R. D. I, 317. Seglene, som have hængt under Brevet, ere for en Del ategnede i Mnskr. Ærkebiskop Jakob (Gertsen) fører Ulfstand-Vaabenet.

²⁾ Jvfr. S. R. D. I, 317.

³⁾ Jvfr. S. R. D. I, 318.

⁴⁾ Jvfr. S. R. D. I, 322.

⁵⁾ Her skal vel underforstaaes: indulgent ad Elvestet (eller noget lignende).

Carolus episcopus Othoniensis dilectis Dominis Mathiæ Stephani in Söllinge et Nicolao in Rönninge sacerdotibus. Datum et Castro nostro Örkill anno 1500. feria sexta infra octauas Epiphaniæ¹⁾ domini.

[Stenstorp].

Fr. Ericus Othoniensis, Ioannes Ripensis. Fr. Iacobus Vibergensis et Olaus Arusiensis, episcopi, indulgentias ad ecclesiam Nicolai in Stendorp concedunt an. Dñi M^occlxx secundo, octaua apost. Petri et Pauli²⁾.

Magnus archiepiscopus Lundensis, Nicolaus archiepiscopus Nidrosiensis, Ioannes Ripensis, Ioannes Slesuicensis, Iacobus Vibergensis, Sueno Burglanensis et Henricus Gar[d]ensis, episcopi, concedunt Indulgentias Ecclesiæ S. Nicolai in Stendorp, regnante Olo, Daciæ Noruegiæ Sclauorum Gotorumque rege, pro quo precari debent. Datum Nyborg anno M^occc^olxxx^o sexto, crastina Iacobi apostoli³⁾.

Fr. Seuerinus, Dei et apostolicæ sedis gratia episcopus Tranquilliensis vicariusque in pontificalibus reuerendi in Christo patris ac domini, Dñi Ioannis eadem gratia episcopi Ottoniensis. Datum Hunstorp Anno Dñi Mcdxvj in omnium animarum⁴⁾.

Hennechinus, Dei gratia episcopus Othoniensis. ad S. Laurentij altare [in Stendorp] indulget. Datum Örkel an. Mcdxl quinto, in octaua Epiphaniæ⁵⁾.

¹⁾ Utydeligt.

²⁾ Jvfr. S. R. D. I, 312—3. VII, 196.

³⁾ S. R. D. I, 315. VII, 175, hvor „literæ Stentorpicæ“ citeres (d. e. den her meddelte lille Samling).

⁴⁾ S. R. D. I, 322: (1416) IV Non. Nov. Ecclesiæ Hunstorp concedit expiationes.

⁵⁾ Jvfr. S. R. D. I, 333.

Marcellus, Dei gratia episcopus Scalotensis, sanctæ Nydrosiensis ecclesiæ postulatus, concedit indulgentias, quas petijt Cetillus Absolonis miles strenuus. Datum Hafnis anno 1452, die Lunæ post Mattæi apostoli et euangelistæ.

Tuuo archiepiscopus Lundensis, Henricus archiepiscopus Nydrosiensis, Olauus Roschildensis, Henichinus Ottoniensis, Ioannes Arusiensis, Benedictus Scarenensis et Iacobus Burglanensis, episcopi, [indulgentias concedunt] ad altare S. Laurentij Stendorp. Datum Hafnis Mcdl quarto, feria 2da post Dominicam S. Trinitatis.

Magnus, Dei et ap. sedis gratia episcopus Othoniensis [indulgentias concedit] ad altare S. Laurentij. Datum in Stendorp feria 2da proxima ante Francisci Mcdlx octauo.

Carolus, Dei et apostolicæ sedis gratia episcopus Othoniensis, indulget in Stendorp ad altare B. Mariæ. Datum Mcdlxxvj, die B. Petri in Cathedra. Item ad templum in Stendorp. Item ad altare S. Laurentij

Ioannes, D. g. Archiepiscopus Lundensis, Suetiæ primas et apostolicæ sedis legatus, Nicolaus Roschildensis, Carolus Othoniensis, Nicolaus Vibergensis, Hartuicus Ripensis, Nicolaus Burglanensis et Nicolaus Arusiensis, episcopi indulgent ad Steendorp. Datum Hafniæ 1491 in crastina ascensionis Domini.

Palli Iensen, Mars regis et Daniae, Iep Begere, miles, Ebbe Ienson Galt obæratus, D. Petrus Falk in Scania Anno 1376 literæ Danicæ scriptæ.

Anno Dñi Miiij^cxxxij vor Frue dag berggang tha gaff konning Erich den Pomer thennom fast stat-

festelse y Landtzkrone, och at the motte haffue ij borgemestere och xij raadmendt, och lodt same konning Erick self først sticte Lantzkrone aff ny.

Anno Dñi Mdxij moritur rex Ioannes Alburgi.

Anno Mdxv pridie S. Gregorii, quæ fuit Dominica Oculi, fuit ingens ventorum tempestas ante inaudita, templis, ædibus, siluis et nauigijs ingens damnum inferens.

Anno Mdxv thuende dag Jwli fuit ingens terræmotus.

Anno Mdxv d. 7 Augusti uenit primum Regina Elizabetha in Daniam appellens Helsingoram.

Anno MDxxij die Lunæ post Bartholomæi Germani maritimi appellentes nauibus ad littus ad Raalyøng expelluntur, multis suorum amissis, ab Othone Crumpeno, et biduo ante Siberta uerberibus fuit affecta.

Anno MDxxiii in septimana ante pasca e Dania profugit. Hoc anno Hafnia obsidetur.

Anno MDxxxiiii appulit Christophorus Comes ad littus Vitoriense. Sequenti anno die S. Olai Hafnia obsidetur.

Anno MDxxxvi die S. Iacobi Hafnia dedita.

1533 circa Botulphi fuerunt comitia Hafniæ, et Torbernus Bille electus Lundensis egit contra D. Ioannem Scougard, teste Nicolao Arnfelt Iustitiario¹⁾.

1539 post S. Barnabæ rex Othoniæ fuit et stipendium auget Francisco superintendenti, et Visita-

¹⁾ Denne og de nærmest følgende Notitser ere Fragmenter af et Diarium for en Del af det 16de Aarh., som Hamsfort har gjort nogle Udkast til.

tionis Mariæ. Eodem anno post Egidij Vartbergi fuit rex, et eodem anno Gotorpi post S. Lucia.

1543 Hafniæ rex fuit die ad Vincula Petri. Georgius Vrna præfectura Malmogiensi abdicavit, succedit Eilerus Hardenbergius.

Anno 1550 Malmogiæ rex Comitibus habuit die exaltationis Crucis. præsentibus Eschillo Bille palatij præfecto, Ioanne Frisio Cancellario, aliisque senatoribus, et fuit ibi die Mariæ natiuitatis.

Anno a Christo nato MDLXI litem inter Ioannem Mulum V. C.¹⁾ et Magnum Ioannium leui de caussa exortum cæde Magni III Non. Maij finijt. Sepultus est Magnus in fano Canutio²⁾.

¹⁾ V. C. betyder vistnok Virum Consularem eller Raadmand.

²⁾ Af Hamsforts Optegnelser hidsættes følgende Genealogi over Odense-Slægten Mule:

—Ioannes Mule, Consul, V. C. Havde to Sønner:

I. Christianus Mule, Consul (4 Børn):

1. Ludolphus.

2. Gregorius.

3. Michael Mule, Consul Othoniensis (5 Børn).

A. Christianus *Marina, Datter af Michael Clauson Consul Othon. (2 Sønner):

a. Michael Mule. b. Christianus Mule.

B. Marina *Canutus Georgii [Seeblad] (S. af Georgius Canuti), der 2 *Catharina Rickers.

C. Marcus.

D. Jens.

E. Ioannes Mule [den i Texten ovenfor nævnte] *Metta, D. af Laurentius Cotta (4 Børn):

a. Michael Mule. b. Marina *M. Casparus Mullus. c. Elsebe *M Iuarus Bartolinus. d. Barbara.

4. M. Ioannes, episcopus Asloensis.

II. Marcus Mule *Marina, D. af Thoro Ipson Suenoburgensis (1 Datter):

1. Meta *I. Georgius Bunc. 2. Hermannus Vale mercator Othon. (3 Børn):

Anno MDLXIX discordia Eileri Brusii V. C. cum Ioanne Mule inceptit, cum manum inuicem in ædibus Muli, nemine præsentē, pugnassent, sauciusque lethalliter euasisset Brusius; Othonienses de exitu suspensos tenuit.

Marcus Cotta obiit [anno 1590]¹⁾. Is uir tam frugalissimus quam homo ornatissimus literarum studia inprimis sibi augenda constituit, quod ea omni ætati et utilitatem et solatium afferunt, quando literæ, quemadmodum Cicero ait, adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis per fugium præbent.

A. Gertrudis [Bune] *Andreas Iuari V. C. (2 Børn):
a. Filia Ioanni Groto nupta. b. Georgius Andreæ
*Marina, D. af Nicolaus Michaelis.

B. Marcus Bune.

C. Georgius Vale.

- 1) Aarstallet er her suppleret efter Engelstoft, Odense Bys Hist. 2. Udg. S. 543. Ifølge Hamsforts Optegnelse kan følgende Slægtregister opstilles:

Laurentius Cotta *Margarita, D. af Chetillus Thusen de Eschelund.

Deres Søn var:

Nicolaus Cotta, tutor S. Mariæ, V. C. *Marina, D. af Thoro Ipson Suenoburgensis (Enke efter Marcus Mule) 3 Børn:

I. Marcus Cotta *Margarita, D. af Michael Clauson, Consul Othoniensis.

II. Laurentius Cotta *Catharina, D. af Laurentius Pauli, Consul Cardamonii (2 Børn):

1. Metta *Ioannes Mule. 2. Marcus *D. af Nicolaus Mullus.

III. Georgius Cotta, Consul *Christina, D. af Petrus Christiani f. (Søn af Christianus Palladii); 3 Børn:

1. Laurentius. 2. Nicolaus. 3. Petrus.

Fil Hamsforts Optegnelser knytte vi som Tillæg en lille Samling af Fionensia eller fynske Aktstykker fra det 15de og 16de Aarhundrede. Det er et Udvalg af de ældste Stykker, som nu findes i Odense Bispearkiv ledsagede af nogle faa hentede fra andre Kilder. Desværre har det nævnte Arkiv nu kun faa Breve at opvise ældre end Reformationen, idet det gamle Bispearkiv for Odense Stift forlængst er gaaet tilgrunde, navnlig da Bispeslottet Ørkel ved Svenborg i Juli 1534 lagdes i Grus af en oprørt Folkehob. — Da det er et kirkeligt Arkiv, som her er benyttet, er det en Selvfølge, at Brevene mere eller mindre berøre kirkelige Forhold, om end adskillige af dem ogsaa ere oplysende i andre Henseender. Da jeg i sin Tid har gennemgaaet største Delen af den betydelige Brevsamling, Odense Bispearkiv indeholder fra de nærmeste Aarhundreder efter Reformationen, vilde det have været mig let at udvide nærværende Samling, men jeg indskrænker mig dog her til nogle af de ældste utrykte (eller mangelfuldt trykte) Stykker, der maa staa her som en Parallel til delignende smaa Samlinger af Roskildensia og Scanensia, som i det foregaaende ere meddelte ¹⁾.

¹⁾ Fra Odense Bispearkiv findes en Række andre Bidrag meddelte i Saml. til Fyns Hist. og Topografi, i Danske Kirkelove, i Kirkehist. Samlinger og i Danske Magazin.

i.

1433. 24de Maj. Biskop Navne af Odense og flere Biskopper meddele Indulgensbreve til Kværndrup Kirke.

Universis Christi fidelibus, ad quorum notitiam presentes hæ pervenerint, Nafno Dei et apostolicæ Sedis gratia Episcopus Ottoniensis, Ulricus Arusiensis, Iohannes Roschildensis, Siggo Skarensis, Nicolaus Wexioensis et Nicolaus Slesvicensis, Salutem in Domino sempiternam. Pium et gratum Deo obsequium impendere credimus, quotiens eius fideles ad pietatis opera excitamus. Cupientes igitur, ut Ecclesia Parochialis in Kærndorp Ottoniensis diæcesis congruis habeatur reverentia et honore, omnibus vere pænitentibus et confessis, qui dictam Ecclesiam causâ devotionis, orationis seu peregrinationum visitaverint, missas aut alia divina officia ibidem audierint, Corpus Dominicum aut extremam unctionem, dum infirmis portetur et reportetur, secuti fuerint, sepulturis mortuorum interfuerint, cimiterium eius pro defunctis ibi et ubique in Christo quiescentibus exorando circuierint, aut qui ad fabricæ conservationem aut ornamentorum quorumcumque meliorationem eiusdem manus porrexerint adiutrices, seu qui ad pulsum campanæ serotinum, more Romanæ Ecclesiæ, Beatam Virginem Mariam flexis genibus devote salutaverint: Illis etiam, qui pro Ecclesiarum nostrarum totiusque Christianitatis statu felice Deum fideliter adoraverint, quotiescunque aut quicumque premissa aut premissorum aliquid devote fecerint, toties quilibet nostrum de Omnipotentis venia et Beatorum Apostolorum eius Petri et Pauli auctoritate confisi, quantum de Deo possimus, dummodo Diæcesani voluntas ad hoc accesserit et consensus. XL dies indulgentiarum de iniunctis eis pænitentis in Domino misericorditer relaxamus. Datum Swineborg Anno Dei Mcdxxxiii^o Dominica

infra Octavas Ascensionis Domini nostri, sub secretis presentibus appensis.

Afskrift i Bircherods Dagbøger, 1677, Februar, Appendix Jvfr. S. R. D. I, 328. Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. II, 554.

ii.

1459. 4de Maj. Biskop Henneke henlægger Byen Hvellinge og Gaarden Pugeholm i Skam Hrd. fra Norup Sogn til Bedeslev Sogn.

Coram vniuersis et singulis presentem literam inspecturis notum facimus nos Hennekinus. dei gracia episcopus Ottoniensis, quod quidam laici de villa Hwellinge et curia Pugheholm in prouincia Skamhæret terre Fionie coram nobis exposuerunt, se multum infestari per longam viam ad ecclesiam parochialem Nordroppe, quam hucusque consueuerant visitare in magnum suum periculum et grauamen, et alia ecclesia parochialis Bedhesløff vicina est eis magis conueniens per viam breuiorem et aptiorem ad visitandum, propter quod nobis instanter supplicauerunt, quod hoc ex auctoritate ordinaria admittere dignaremur. Nos vero circumstantias vtriusque parochie ab expertibus inquirentes et considerantes, veraciter percepimus et inuenimus ita esse, ut prius dictum est, ac eciam dictam ecclesiam Bedhesløff in suis redditibus multum exilem, sed aliam dictam ecclesiam Nordruppe competenter pinguem in suis fructibus et adiacenciis. Idcirco peritorum consilio communicato petitionem ipsorum tanquam rationabilem et rationi consonam attendentes admittimus, quod dicta villa Hwellinge cum antedicta curia Pugheholm ad parochiam Bedhesløff debeat in posterum permanere, et ibidem decimas suas aliasque justicias plebanitas villani de dicta villa Bedesløff et curia predicta exsoluere sint astricti, prout censuram ecclesiasticam duxerint euitandam. In cuius ad-

missionis testimonium secretum nostrum. presentibus est appensum. Datum Ottonie anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono, crastino ascensionis Domini.

Orig. p. Perg. i Fyns Bispearkiv, Skam Hrd. Seglet er borte.

iii.

1459. 29de Maj. Ærkebiskop Tue stadfæster Biskop Hennekes foranstaaende Ordning.

Nos Two, dei gracia archiepiscopus Lundensis. Swecie primas et apostolice sedis legatus, ordinacionem per reuerendum dominum Hennichinum, eadem gracia episcopum Ottoniensem, factam et in littera, cui secretum nostrum appensum est, expressum approbamus. ratificamus et auctoritate Metropolitana confirmamus. districte precipiendo mandantes, ne quis imposterum contra talismodi ordinacionem ausu temerario contrauenire debeat quouis modo, prout censuram in littera principali contentam voluerit euitare. Datum Haffnie feria tertia post festum Urbani pape et martiris, nostro sub secreto, anno domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono.

Orig. p. Perg. smst. Brevet, der nu er revet over, har sikkert været sigillatorisk forbundet med foranstaaende.

iv.

1466. 18de Marts. Tingsvidne af Skam Hrd. om at Vejen fra Hvellinge til Bedeslev var langt bedre end den til Norup.

Jes Henricssøn, foghet i Skambyherret, Pawel Pætherssøn i Jerlsore aff wapen, Las Perssøn i Skamby, Iwer Nielssøn i Barstorp, Per Jenssøn ibid., Haghen Perssøn i Høiropp och Jes Tirkelssøn i Jestropp, wy

giøre wiitherlict ffor alle men, som nw ære och komme sculle, at aar effther Gvds byrdh mcdlx¹⁾ paa thet sæte, then thorssdag næst effther sancti Gregorius dagh, war skeckith paa Skambyherrets thingh ffor oss oc mange men, som thingh then for^m dag søgte, beskedhen man Hans Biærigh aff Bedisløff, war innen thinghe oc haffde met sigh eth witnæ aff tw soghen, som war aff Hwnstroppe oc aff Nærdwgh soghen, with otte lawffeste dande men, som ware Jes Perssøn i Chrosbøllæ, Michel Perssøn i Bordissæ, Morten Perssøn, Nes Scrædher ibid., Nes Tøissøn i Rorsløft, Anders Engildh i Rædinge, Jes Rodh i Nærdwgh, Jep Ræi i Rorsløff, hwilkæ alle witnede po teres thro oc sanninghen thet, them witherlicht war, ath ther er wndertidhen sadan wæy mælle Hwelwinge oc Norroppæ, thet børn mwæ mestæ cristindom oc syge menniskæ mwæ mistæ teres sacramentæ thær for. Oc mellæ Bedisløff oc Hwelwinge ther er sadan wæy, thet inghen hindher er wppaa hwerken winther eller sommer. Ther effther bedis for^m Hans Biærigh om eth tingss witnæ, han fich oc framledæ with tesse otte efftherschreffnæ dande men, som wore Oloff Henrichssøn i Wgerssløff, Eric Jepssøn i Grindeløssæ, Jes Mattissøn ibid., Iwer Nilsøn i Barstorp, Claws Willatissøn i Skamby, Morten Twissøn i Bolmære, Hans Perssøn ibid. oc Staffin Hiorth i Amager, hwilkæ alle sandrectelige witnede po teres tro oc sanningen, oc incthet witnæ them imod gik, saa som sogne witnænne witnedæ, saa witnede oc the thet, them witherlict war. Datum anno, die et loco quibus supra. Sub nostris sigillis presentibus appositis ad testimonium et fidem premissorum etc.

Orig. p. Perg. smst. med Mærker af syv Segl, der nu ere borte.

¹⁾ x er noget utydeligt.

v.

1466. 8de April. Jens Eggertsen, Bispens Official, udjævner Striden mellem Norup og Bedeslev Sogne om Hvellinge og Pugeholm.

Universis et singulis, ad quos presentes litere peruenerint, Johannes Eggardi, officialis domini episcopi Ottoniensis in spiritualibus generalis, salutem in Domino sempiternam. Constare volumus omnibus presentibus et futuris, quod anno Domini Millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto, feria tertia pasche. in domo capitulari monasterii predicatorum Ottonie constitutus coram nobis quidam nobilis et strenuus miles, dominus Eggardus Fritle, capitaneus castrum Hyntzegawel, testes ibidem produxit, petens eos per nos in causa cuiusdam dispositionis et ordinationis pie memorie domini Hennichini, olim episcopi Ottoniensis, inter parochias Nordroppe et Bedesløff super villa Hwellinga cum curia dicta Pugeholm recipi et admitti. Nos igitur ex speciali commissione reuerendi in Cristo patris ac domini, domini Magni episcopi Ottoniensis, iudicis in hac parte, procedendo ad huiusmodi testium examinationem, presentibus ibidem honorabilibus et discretis viris hic inferius nominandis. ad nos honorabiles et discretos viros, dominum Paulum Juwl curatum in Medelfar, dominum Henricum Skall curatum in Schamby, Jacobum Sommer in Pugeholm et Petrum Jenssøn in Nerdygh, ad ferendum testimonium et veritatem dicendam in dicta causa vocauimus et citari fecimus. Qui testes antedicti iurauerunt per sancta Dei ewangelia. in conscientia sua secrete et singillatim deposuerunt et concordantes dixerunt, quod eo die, quo celebrabantur exequie pro anima cuiusdam Johannis Sommer pie memorie, interfuerunt in Pugeholm, verissime audierunt et viderunt ibidem publice in mensa, quod quidam

dominus Laurentius, olim curatus in Nordroppe, antedictos domini Hennichini dispositiones et ordinationes inter parochias Nordrop et Bedesløff supradictas super pretacta villa Hwellinge cum curia Pugeholm ratificavit, confirmavit, et ordinationi et dispositioni suprascriptis, vt premittitur, in toto consensit, protestans, quod in posterum non vellet in huiusmodi causa aliquotiens reclamare. Illa specialiter conditione adiecta, quod si dictus dominus Laurentius senio confectus vel alias necessitatus, et sibi opus fuerit, per antedictum dominum Eggardum militem ad dies suos de victu et vestitu eidem honorifice provideatur. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium premissorum presentes literas exinde fieri et per notarium publicum infrascriptum subscribi et publicari, ac appensione sigilli officialatus nostri cum sigillis honorabilium et discretorum virorum, videlicet domini Johannis Jwl commendatoris Ottoniensis, domini Johannis Pabe curati in Marsleff, domini Johannis Hind curati in Thrudstroppe, Petri Nicolai et Johannis Mule consulum Ottoniensium, huiusmodi examinationi testium presentium fecimus communiri. Datum anno, loco et die quibus supra etc.

Et quia ego Iuarus Petri Ottoniensis diocesis publicus apostolica et imperiali auctoritatibus notarius (etc.)¹⁾.

Orig. paa Pergament i Fyns Bispearkiv, Seglet affaldet. Jvfr. Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. II, 638—9.

vi.

1472. 6te Februar. Biskop Mogens Krafse bifalder Biskop Hennekes Ordning af de i foranstaaende Breve omtalte Forhold.

Nos Magnus, dei et apostolice sedis gracia episcopus Ottoniensis, notum facimus, quod ordinationem per predecessorem nostrum Hennekinum pⁱe memorie

¹⁾ Slutningen af Notarialattestationen er ulæselig.

factam et in littera ista, cui secretum nostrum appensum est, expressam, confirmationemque reuerendissimi in Cristo patris et domini, domini Twonis, dei gracia archiepiscopi Lundensis et apostolice sedis legati, approbamus, ratificamus et auctoritate nostra ordinaria presentibus confirmamus. Datum in Skamby die sancte Dorothee virginis et martiris, nostro sub secreto, anno domini millesimo quadringentesimo septuagesimo secundo.

Orig. paa Perg., ved Seglremmen forbundet med Nr. ii, men selve Seglet er tabt.

vii.

1489. 10de Maj. Biskop Karl Rønnov stadfæster sine Forgjængerers Ordning (af Sogneforholdene i Norup og Bedeslev).

Carolus, dei et apostolice sedis gracia episcopus Ottoniensis, notum facimus, quod ordinacionem per predecessores nostros, Hennickinum et Magnum episcopos Ottonienses, factam et in litera ista cui secretum nostrum appensum est, expressam, confirmationemque reuerendissimi in Cristo patris ac domini, domini Twonis, pie memorie quondam archiepiscopi Lundensis, ratificamus et auctoritate nostra ordinaria presentibus confirmamus, districte precipiendo mandantes, ne quis inposterum contra talismodi ordinacionem ausu temerario contrauenire debeat quouis modo, prout censuram in litera principali contentam voluerit euitare. Datum Ottonie dominica Jubilate anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo nono etc.

Orig. paa Perg. smst. Har sikkert været sigillatorisk forbundet med Hovedbrevet, Nr. ii.

viii.

1474 (ell. 75). 29de December. En Del Kardinalers Indulgensbrev for Lumby Kirke.

Angelus episcopus Penestrinus, Oliuerius tt. (o: titulo) Sancti Eusebij, Philippus tt. Sanctorum Petri

et Marcellini, Antonius Jacobus tt. Sancti Viti, presbyteri, Johanes Michael tt. Sancti Angeli, diaconus, Cardinales, Vniuersis et singulis Cristifidelibus presentes literas inspecturis, uisuris, lecturis pariter et auditoris Salutem in domino sempiternam. Splendor paterne glorie, qui sua mundum ineffabili illuminat claritate, pia uota fidelium de ipsius clementissima maiestate sperantium tunc precipue benigno fauore prosequitur, cum deuota ipsorum humilitas sanctorum precibus et meritis adiuuatur. Justis itaque supplicationibus dilecti nobis in Cristo Johannis Eggardi¹⁾, Rectoris parrochialis ecclesie Sancte Katarine Lyngby Ottoniensis diocesis, inclinati, Cupientesque ut dicta ecclesia congruis frequentetur honoribus, Cristique fideles ipsi eo libentius deuotionis causa confluant ad illam, quo ex hoc ibidem dono celestis gratie uberius conspexerint se refectos: De Omnipotentis dei misericordia, ac beatorum Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate confisi, Omnibus et singulis utriusque sexus Cristifidelibus uere penitentibus et confessis, qui dictam ecclesiam in Pentecostes, Assumptionis beate Marie uirginis, Sancti Olai, Sancte Katarine ac ipsius ecclesie dedicationis festiuitatibus et celebritate huiusmodi deuote uisitauerint annuatim, Et ad reparationem, conseruationem fabricamque edificiorum, calicum, librorum, luminarium aliorumque ornamentorum inibi pro diuino cultu necessariorum manus porrexerint adiutrices, Nos Cardinales prefati et quilibet nostrum pro qualibet die dictarum festiuitatum Centum dies de iniunctis eis penitencijs miserabiliter in domino relaxamus presentibus, perpetuis futuris temporibus in suo

¹⁾ Om Jens Eggerdsøn se ovenfor S. 534, han nævnes ogsaa 1468 som Bispens Official i Odense (Diplom. Christierni I, p. 196). Han var Kannik i Odense i den korte Tid, da Domkapitlet bestod her (Vedel Simonsen, Odense II, 187 o. m. fl. St.).

robore duraturis. In quorum fidem et testimonium presentes nostras literas fieri nostrorumque sigillorum iussimus et fecimus appensione communiri. Datum Rome in domibus nostris Anno domini Millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto, Indictione Octaua, die uero vigesima nona decembris, Pontificatus domini Sixti pape Quarti Anno Quarto.

Paa Folden: Reatinus Nicolai litera. O' Servilius¹⁾.

Med en Haand fra det 16de Aarh. følgende Vers:
Quisquis in hoc mundo Dominum de corde fideli
diligit, accipiet vitam post funera mæsta.

Original paa Pergament i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 46I. Seglene ere forlængst affaldne. Tidligere trykt i Pont. Ann. II, 668—9, men ukorrekt.

ix.

1490—1505. Udtog af Adkomstbreve paa Ejendomme, henlagte til Præstekaldet i Ringe.

Copier oc Extracter, paa hues de Adkomme Breffue indeholder vdj deris mening, som ieg haffuer paa min Annex Prestegaardt oc fire andre Bolige, aff huilcke mine Formendt till deris Vnderholding haffuer fuldt baade Landgilde oc Herlighedt, som her efter følger.

Først, it Widne paa Papir vnder iij Segell om it Bolig paa Taasing vdj Gesinge, dateret vdj Lunby Anno 1490 fierde Pindsdag, liudendis, at Niels Ygerne i Giesinge haffuer vudnet, at hand oc hans Fader vdj 70 samfelde Aar haffuer boet vdj same Bolig, oc aldrig haffuer suaaret anden Mand ther aff end den Prestmand. som Ræinge Prestgaardt haffuer haffd, oc de aldrig kunde spørge, at noger aff deris Foreldre

¹⁾ Læsningen af disse Navne paa Folden (in plica) er meget uvis.

haffuer suoret anden Mand aff for^{ne} Bolig vden for^{ne} Prest.

For det andet, it Pergaments breff met fire indsegle, dateret vdj Nyborg Anno 1490, Sancti. Vilhelmi Dag, liudendis, at Hr. Hans Tomessen, Sogneprest vdj Affuensløff, haffde vudnet, at hand vaar rett Sogneprest till Ræinge Kircke i xx Aar ¹⁾, oc annammede den Thienner, som boer i Giesinge paa Taasing, som ligger till Ræinge Prestebord i for^{ne} Saagen, [fri] for huer mands tilltale eller nogen giensigelse; oc aldrig nogen Embitzmand haffuer haffd mact at gieste eller i oc aff sette, eller noget arbedt at eske eller begiere aff for^{ne} Thiennere i noger maade; oc haffue for^{ne} Thiennere aldrig annen suaaret till Redzell oc Tynge vden for^{ne} Sogneprest til Ræinge kircke.

For det tredie, it Sogneuidne aff Ræinge Sognesteffne, vdgiffuet Anno 1493, Søndagen nest for Martini, vnder iij Segell, paa Papir, liudendis: Att de som da bode vdj Lammehaffue icke haffue taget nogen tidt Oldengieldt aff de tho Prestegaarde, som ligge vdj Rynckebyfang; oc haffue de aldrig suaaret andre, enthen met Oldengieldt eller Retzel oc anden Tynge, vden rette Sogneprest till Ræinge kircke.

For det fjerde, it Officialis vdj Suinburg hans breff paa Pergament, giffuet vdj Rislinge Anno 1503, Torsdagen nest Ottendedagen effter Sanctj Martini, der Kirckens Regenskab vaar hollen. Liudendis, att Her Per Nielsen, Sogneprest till for^{ne} Rislinge, haffde veret Capellan vdj Ræinge Saagen vdj xvij Aar, oc Morten Diegn i for^{ne} Rislinge, som haffde veret Diegn till samme Ræinge vdj xxxvj Aar, de haffde vudnet, att de huer vdj sin tid vaar huert Aar paa Kirckens Regenskab, oc de aldrig kunde fornemme eller høre, at den Gaardt vdj Giesinge paa Taasing i Bierby

¹⁾ Se Saml. til Fyns Hist. og Topogr. IX, 180.

Saagen vaar indschreffuett eller opregnet vdj Kirckens Regenskabsbog, at hand skulle høre Ræinge Kircke till i noget maade. Ey heller at enten Ræinge Kirckerger eller Sognemendt, enthen paa Kirckens Regenskab eller for Dom oc Rette, haffde giffuet ilding eller kiere, at Sognepresten till Ræinge haffuer haffd den for^{ne} gaard till sit Prestebordt mett sin Renthe. Oc vidnede de, at saalenge som Her Hans Tomessen haffde Ræinge Sogen, da haffde hand for^{ne} Gaard frij met de andre Prestegaarde, som ligge till for^{ne} Prestebordt. Item, at Her Claus Ryaner i sin lifftidt oc haffde for^{ne} gaardt frij, met de andre Prestegaarde, som Her Jep Løg haffuer hafft nu vdj sin tidt.

For det femthe, it Breff paa Papir aff Guddemherretz Ting vdgiffuet vnder Herritzfogedens besegling Anno 1556, Fredagen effter alle Hilgens dag, indehollandis, at Her Toridt Simenssen, Sogneprest vdj Ræinge Sogen, lod lese oc fornye der inden Tinge tuende Ræinge Sognevidne. Det ene vdgiffuet vnder Otte Skenckels i Lammehaffue oc iij andre Sognemends oc Diegnens deris besegling. Anno 1502, liudendis, at menige Sognemendt aldrig andet haffde hørdt eller spurdt aff deris gamle foreldre, end huad Prest, som Konningen haffuer vndt oc forlæet Ræinge Kircke, hand haffuer mact at gieste oc wordnet i oc aff at sette i Ræinge Prestegaardt oc i the andre Prestegaarde, som ligge till Ræinge Prestebordt, oc ey Bispens Fogeder eller Embitzmend i nogen hande maade. Huilcket oc xij mend, vdmelte aff samme Sognesteffne, effter dennem haffde vudnet, at de icke andet, end som for skreffuet staar, haffde hørdt eller spurdt vdi xl Aar oc mere. Det andet Sognevidne vdgiffuet aff Frue Alhed vdj Lammehaffue oc iiij andre Sognemendt, Anno 1531, liudendis vdj sin Mening oc Indholdt, som dette nest forgangene.

For det siette, it salig oc met høylofflig hukom-

melse Koning Hansis Presentats Breff paa Latine till Biscop Jens Anderssen vdj Odense, giffuet vnder hans Naadis Segell paa Skanderborg, Sanct Clemens Dag Anno 1505, indeholdendis, at effterthj Her Jep Løg haffde opsagdt oc offuergiffuet for for^{ne} Biscop Jens Ræinge Sognekircke, saa at then nu met alle vacce-rede. oc Hans Kon. Matts. haffde allene Jus Patronatus der till, da presenterede hand for hannem Her Iffuer Persen, biudendis, at hand effter Kirckeskick ville hannem beskickte till samme Kircke met ald Preste Thienste oc Rettighedt, oc induie oc indsette hannem til for^{ne} Kircke oc ald hindis Rettighedt, oc vdj dennem effter Rett oc Loug hannem at forsuaare.

For det syuende. it Biscop Jens Anderssens Collatz Breff vdj Odense, giffuet vdj Horsens neste Dag effter Sanct Carine Dag Anno 1505, liudendis. at han effter høybemelte Konning Hansis Præsentsats breff till Ræinge Kircke, oc effter sit oc hans efterkommere Biscoper vdj Odensse deris Jus Patronatus till for^{ne} Ræinges Annexe Kircke, vid Naffn Hæringe, huilcke da met alle Rette vaccerede, haffde giffuet for^{ne} Her Iffuer Persen Collatz till for^{ne} Kircker oc alle deris fulde Rettighedt, oc hannem effter Kirckeskick der till induiett, oc ville, at till hannem oc ingen anden i nogen maade skulde suaaris fuldkommeligen aff alle oc huer aff for^{ne} Kirckers Indkomst. Skyldt, Tilliggelse oc ald anden Rettighedt oc aff Sognefolcket, vid huad naffn de neffnis kunde.

Niels Adamssen, Sogneprest
till Reinge oc Hæringe, med
ægen hand.

Original Optegnelse i Fyens Bisparkiv, Gudme Hrd. 25. Kun Underskriften er egenhændig. Jvfr. Leerbech, Beskrivelse over Ringe Sogn, S. 62—3.

x.

1518. 12te Juni. Kong Christiern II stadfæster den Ordning, Biskoppen i Fyn havde truffet, om at Beboerne paa Øen Stryn maatte have en Kapellan boende hos sig til at holde Messe.

Wii Christiern (osv.) Giøre alle witterligt, at efterdi at werdige Fader, Biscoppen i Fyen, tilforn hafver vndt oc tilladit, at wore Vndersaatte, Bønder oc menige Almue, som bygge oc boendis ere paa wor oc Kronens Øe Stryn, maa for deris Leilighed skyld, thi at de befluden ere med SØ oc Saltvand, oc ey derfaare komme kunde stedse til deris Sognekircke at høre Messe oc anden Guds tjeneste, hafve en Capellan paa Øen, som siger Messe for dem oc giør dennem anden aandelig tro tjeniste: da hafve wi af wor Gunst oc Naade vnd oc tilladit, efterdi at samme deris Sognekircke er wor oc Kronens Kircke, anseendis for^{ne} deris Leilighed, at de mue nu her effter hafve sodan Capellan der paa Øen, som siger Messe for dem oc giør dem anden den hellige Kirckes Rælighed i allemaade. Thi forbiude wi alle, i hvo de helst ere eller være kunde, dennem her imod paa for^{ne} Capellan at hindre, hindre lade, møde, platze, eller wmage i nogen Maade. Gifvet paa wort Slot Kiøbenhafn Løfverdagen nest effter Barnabe Apostels dag, Aar Mdxviiij.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 283.

xi.

1523. 6te April. M, Peder Berildsen (Sogneherre i Assens) skriver til Provst Hans Hansen, der stod i Begreb med at forlade Landet med Christiern II.

Obsequium meum paratissimum. Kierre her prouth, fick ieg twendæ eders scriffuelsser meth Hanss Skoghy in cena domini etc. Effter samme eders breffs

lydelssæ sender iegh eder thend graa ganger och thend swortth blesseth hesth met eders sadlæ och betzellæ. Thend hwidæ graa hesth, eders dreng h redh paa, thend soldæ Jens fore xliij marc, men ieg wor wtj Ottenssæ; och haffde ewentyredh icke werredh thess beddræ, thaa scwlde I neppellig haffue fanghet halluff thee penninghe igen, hand kosteth eder; thij hand wor forderffuedh wdj baade hanss bagben etc. Thend brwnæ ganger er platt forderth, saa hand dwer inthet etc. Jtem sender ieg eder thesse effterscreffne clenodia och klæder etc., jtem en brwn graawerckis kiortell, en swortt Engelsk kiortell foredh meth damask, en brwn kiortell for korternæ foredh met sayen, en brwn flwells trøyæ, ij hetthæ strwde foredh met mordhæ, et flwenss foder, som wor wnder en trøyæ, eth bonneth foredh meth mordh; thette forscreffne sende iegh strax anden dag aff stedh wtj eders klædeseck till Nyborrig till her Pouell Reffs, som mester Jesper schwlde thaghe met segh øffuer etc. Thee clenodia wille ieg ickæ saa strax sende fraa meg, før ieg sende eder eghet bwd selluff met; thij handlinghen løff seg ganske ewentywerligh hoess oss, som hand gør end nw. Sender ieg eder met Hanss S[k]aaghij thee clenodia etc. wtj Annes skrijn met tw par eders bestæ Hollandz læredz lagen met thet flwinss foder alth sammen wellforwaaredh etc. Jtem fick ieg eders breff met mester Jesper om thet gwld, som i haffuæ wdseth, ath mester Lambertt schwlde thet indløssæ och antworde penningene fran segh etc. Thaa gjorde ieg mijtt bestæ och reystæ till Ottensse och tøffuith ther iiij daghe langh. Inthet kom hand, eller ieg fick noghen bwdh eller breff fraa hanom. Wnder thess forløff handlinghen emellom hertugen och gantske menighe almæ wtj Fyen etc.; och haffde ieg effter eders breff tillsagd allæ thee, som haffde guld aff eder wtj pantt, ath villæ thet løssæ wtj samme

daghe, iegh laa i Ottenssæ, och forlodh meg paa mester Lambertt etc.; hand kom icke. Thend tiid ieg kom hiem, thaa willæ hwer gernæ werredh quitt wedh thet gwld, thee haffde, och haffth therris penninghe, hwilcke iegh inghen raad westæ till etc. Nw mener hwer, som noghet wtj hender haffue, ath the icke willæ gernæ slippæ thet etc. Her Hanss Ericksen sigher kortt aff, ati icke faa mere gwld aff hannom. end i haffue, och giffuer seg nogh, ath iegh fick thee xl aff hannom etc. Her Jeip Gwmessen will icke gernæ slippæ thee lx gylden, som ieg forstoor etc. Saa haffuer hwer noghet at bærræ fore, ati haffue therris penninge bortthe, som thee schwlde gøre thennom gaffuen met och brughe therris kôpmandschaff met etc. Item som i scriffue, ieg schwlde sende eder hwess flesk her er wti gaarden, thaa er thet icke nw mweligth, ath her gaar skjiff fraa Assens enthen syden eller naarden om Fyen; thij ther kand icke komme en fiskerboodh wti gemmen Melfarswnd, saa thagis ther waare paa. Item sender ieg eder end nw xx Rinske gylden meth thette bwd, som ieg nw wtj these daghe haffuer indhløsth met stoorth arbeytt etc. Och haffuer iegh soldth iiij skppd. flesk, hwertt skppd. fore x marc wtj klippinge. Item nw wdj Torsdages wor noglæ aff thee riddermendezmend her aff Fyen, prior aff Sancte Knud, en burgemester, en raadmand och en almwess mand aff hwer kôpstadh wtj Fyen hoess her twghen wtj Jwttlandh, och swaaræ hannem theris hyldskaff och mandskaff, først Iohan Biørnssen, Anders Iacobssen met noglæ andræ, och fyinghe swar, effther thij hand schall icke gøre ther ydermere kosth och thæringh paa, thaa schall landeth werre wbrenth och wskentth etc. Item wtj dag annameth hertughen Synderborrigh slott; ellers haffde hand nw werreth her wtj Fyen etc. Item paa onsdag affthen skall hanss madth werræ rede her wtj Assens; om hand

will strax øffuer till Sieland, thet wedh mend icke till wissæ etc. Item mesten parten aff thee lantzcknecktæ, som loghe wdj Medelfar, fynghæ passportt wtjgemmen lante Holsten etc. Item alth thet reyssindh tygh, som wor her wtj Fyen, boode wtj Ottenssæ och Assens, haffue hertugens læyde ath drage wtj gemmen hanss lande frij och feligh; dog schwillæ thee lade her igen alth therris harnisk och bestæ hestæ for en mwe-ligh penningh, som thee Jwdske herrer schall köffuæ thennom aff, och schwillæ thee inghen andræ hestæ ridæ hiem igen wden smaa klipper wedh therris halss fortaffuelssæ etc. Inghen tyender kand ieg spörræ om bispen aff Sieland met thee andre herrer, som ære hoess bispen aff Aarss, hwad thee haffue handleth end nw etc. Item beder ieg gernæ, ati sende meg eders quittants igen paa alth tend tyng, iegh haffuer nw send eder, ath ieg bliffuer therwdj forword, om eder noghet till komme, thet Gud forbiwde etc. Item ieg wedh meg ingen anden raad, naar bispen kommer, end ieg bliffuer til stæde; ieg wedh meg inthet ath haffue giortt hannom: rømmer ieg, thaa priuerer hand meg wedh myne kircker; ieg will heller mestæ hals-sindh; ieg will giffue meg till Gud; wanner ære icke nw manghe herræ etc. Her met eder Gud befallindes. Ex Assens feria 2 pasce anno domini mdxxij. Item thee xx gylden schullæ i fynde wtj skryneth i lædicken.

P. B.

Item i scriffue, ath iec schall sende lyllæ Annæ till Gyess, om nogheth paa kommer, etc. Thaa er thet ther inthet hynde gandingh; thij hwn forderffues ther platt etc. Jeg will høræ meg om, ath ieg kand kommæ hynde nogher stedz till en ærlig dannekonne wtj Ottenssæ eller anderstedtz, som hwn kand læræ noghet gott, om eder saa tyckis; thet wore well hennæ bestæ.

Nedenunder med en samtidig Haand: Litere P.

Bernardj, vbj protestatur, se potius velle morj quam dimittere sua.

Orig. i Geh.-Ark., Saml. Christiernus II.

xii.

1536. 29de Juni. Knud Gyldenstjerne, Electus i Odense, stadfæster Hr. Jørgen Pedersen som Kapellan med Succession hos Hr. Anders Ingvorsen i Olderup.

Canutus de Stella Aurea. Dei gratia ad Diocesan Otthoniensem electus, dilecto nobis Domino Georgio Petri, nostræ Diocesis Presbytero, salutem in Domino sempiternam. Cum siquidem tua ad nos porrecta continebat supplicatio, nobis scilicet dilectum Dominum Andream Ingvori, curatum ecclesiæ parochialis Olderup nostræ diocesis, tam numerosæ ætatis onere propediem confectum esse, ac ejus senii incommodis ita continuo vexari, quod officiis parochialibus, quæ ei pro munere suo incumbunt, absque coadjutore commode amplius præesse non possit. Quo permotus is Dominus Andreas te, ut ejus senectutis baculum, in coadjutorem suum in vita ejus ac post mortem in successorem sibi delegerit dandum. Quod sic esse, ut præmittitur, ex publico instrumento desuper confecto per te coram nobis exhibito satis verificatum comperimus. Quamobrem tam ejus Domini Andreæ, qui tanto senio conficitur, indemnitatibus, quam tuis meritis, quibus apud nos multifariam commendaris, consulere volentes, te ordinaria autoritate dicto Dño Andreæ in coadjutorem deputamus, ita scilicet, quod ei, quoad vixerit, perpetuus eris coadjutor in dicta Ecclesia Olderup, per cessum vel decessum sis successor ei futurus. Licebitque tibi dictæ Ecclesiæ, ut præmittitur, propria autoritate absque alterius provisione et suffragio apprehendere possessionem, ac ipsam cum omnibus juribus ejus parochialibus in titu-

lum deinceps retinere. In cujus rei testimonium hasce literas nostras signeti nostri inferius appensione fecimus communiri. Datum Otthoniæ die ipso Sanctorum Petri et Pauli Apostolorum Anno Mdxxxvi.

Ex apographo Jac. Bircherod Th. f. i Langebeks Diplomatarium. Om Hr. Anders Ingvorsen se Saml. t. Fyns Hist. og Topogr. VIII, 191.

xiii.

1538. 13de Marts. Vedtægt angaaende Lønning af Sognepræsten i Nyborg.

Wy effter^{ne} Niels Lange, Høffuetzmand paa Nyborgh, Jørghen Jenssøn, Superintendent tiill Fyens stight, Niels Perssøn, prest y Nyborg, Hans Andherssøn, borgemester y samme stedt, Lauritz Nielssøn, byfoghed, Hans Brock oc Matz Perssøn, kircke werier, haffuer nu andhen dagh sanct Gregorij dag aar etc. Mdxxxviiij veret offuer en contract met noghre danemendt flere aff kalende brødre om en viss rentte ad vdlegge tiill en predickers aarlig vndherholding her y Nyborgh effter Kon. Matz. ordinantzes beffaling, oc ære wy bleffne saa forent ther om, at hand skall haffue frytt thed hele sten hwss ved scholen, medt en andhen maadelig styck iordt aff kirckens tiill en koe stall oc en swindt gaardt. Item huer aar aff kircken xl marck, som capellan pleyde at faa, oc iij pund byg oc ther offuer aff then menige kiste, tiill hwilke kongelig maiestat haffuer lagdt alle kalendt godtz oc andre gilde oc alt godz, som icke hedhen bebreffuet er, oc skal hand haffue lx marck, tiill håndt kandt medt andre rentte bedre bliffue forsett. Giøres oc tismellem myntten geffuere, tha skall handt haffue xx marck myndre aff kisten. Thenne voris contract bekiende vij. vbrødelig at skall holdis, hwilcken predicker oss forskicket bliffuer nu eller her effter vedt Superintendentens Samtycke. Tis trycke wy wore

signeter nedhen fore thette vort obne breff. Giffuit aar oc dagh, som foret staar.

Original med syv paatrykte Segl i Fyns Bispearkiv, Vinding Hrd. 47. Hr. Niels Pedersens Segl er adeligt med en skraatstillet Lilje i Skjoldet, paa Hjelman to Vesselhorn og ved hver af disses ydre Sider en Lilje.

xiv.

1547. 1ste April. Udtog af et Mageskifte, hvorved Knud Gyldenstjerne udlægger Niels Bjelke en Del, mest fynsk Strøgods, og faar af Kongen jydsk Gods i Steden.

Christian III gjør vitterligt, „at efterdi os elsk. Knud Gyldenstjerne til Estrup, vor Mand og Tjener, har efter vor Begjæring og Befaling udlagt og overantvordet os elsk. ærl. og velb. Mand Niels Bielck¹⁾ og hans Medarvinger dette efterskrevne Gods og Ejendom, som er af det Gods, Hr. Henrik Knudsen kjøbte af højbaarne Fyrste Kong Hans, liggendes her i vort Rige Danmark, og vi dennem igjen undt have“ — nemlig i Vends Hrd., i Kymstrup 1 Gd., i Odense Hrd., i Holmehave 1 Gd., i Hjelmstrup 2 Gd.; i Yerninge 2 Gd.; i Baag Hrd., i Kyng 2 Gd., i Karup 1 Gd., i Frøbjerg 2 Gd.; i Aasum Hrd., i „Nør orde“ (Næraa) 2 Gd.; paa Langeland, Blegholm 1 Gd, i Tussebølle 2 Gd., i Helsenet 1 Gd. I Bygholms Len, i Serrikslev 1 Gd. „Da have vi derimod igjen udlagt forskrevne Knud Gyldenstjerne og hans Arvinger til Vederlag dette efterskrevne vort og Kronens Gods“: i Sabro Hrd., i Lyngaa Sogn og By 1 Gd., i Suestrup 5 Gd., i Farskov 2 Gd.; i Nørrehald Hrd. i Stovby 2 Gd.; i Sd. Hald Hrd. i Linnov (?) 1 Gd, i Aarslev 4 Gd.; i Støvring Hrd. 1 Gd. i Bjergby. Datum Koldinghus, Fredagen næst efter Søndag Judica 1547.

Orig. paa Perg. i Fyns Bispearkiv.

¹⁾ Om de svenske Bjelkers Ejendomme her i Landet se bl. a. (Svenske) Hist. Handl. IV, 101. Secher, Kgl. Rettertingsdomme II, 463—4.

xv.

1552. 18de April. En Erklæring og Forpligtelse udstedt af Hr. Niels Brun, Kapellan for S. Albani Sogn og Præst ved Graabrødre Hospital i Odense samt i Paarup.

Jegh Nils Brun, præsth, bekiendher mett thenne myn eghne handschrift, att paa thett [so]ghen mendhen heer til S: Albans soghen vill megh spare til nog[hen] huile effther myn longhe arbetteligh tiennisthe, allene thenne [aar]¹⁾ om kringh, til paaske ighen kommer. taa will iegh then tij[dh] were forplictidtt, om thee megh behoff haffuer, att wockte my[ne] tiennister ighen, som iegh til tiissee haffuer haffdtt, mett Capellandommen heer til S: Albans soghen och hospital tillsammans, effther thett Kongelige Maie^{ts} breff, szom ther paa eer, och tissz emellom, thett stwndh iegh tiener til Paarup, gærne wnde al tendh Capellan rendte, szom iegh nu haffuer haffdtt aff sognetth, att bliffue till en andhen tienersz hielppe, szom thee kundhe szaa lenghe bekomme y myn stedth, och hwissz iegh taa yckij thenne bøysz tienisthe till Soghnen ighen annammeth mett hospitaletth, besønderlighen om Gud heer for indhen wil kalle megh noghen andhen stedtz. thaa skal iegh dhaa atth thenne paaske aar wighe begie tiennisther, til hospitaletth till szammen met soghenett, for hwem Gwdth haffuer ther til forsietth, och segh trøsther ther aff att kunde neeree mett szijn folck wthen andhen landtz soghen att besøghe. Ther szom hær foryndhen kwndhe noghen ytther mere hielp forhuerffuys aff noghen konghe tiendh, eller hwadh andhen lempe ther til kwndhe wordhe, ther enthen then mand eller iegh kwndhe leffue aff, hær y skee Gudtz wilie. Screffuet y Ottens andhendagh paaskee 1552, wndher mytth signetth.

Udvdendig Paategning: Her Niels Bruuns forplic-

¹⁾ Hul i Papiret.

ting om capellandom. Med en anden Haand er tilføjet: Paarup.

Orig. i Fyns Bispearkiv. S. Knuds Kirkes Breve. I det paatrykte Segl ses Bogstaverne N. B.

xvi.

1553. 3die Januar. Den kgl. Lensmand Jørgen Skinkels Kollats for Hr. Lavrits Jespersen som Præst i Espe og Vantinge.

Jeg Jørgenn Skinckell, konninglige Maiestedtz Leensmand till Nesbyhoffuidts Leen, kiendis och gjør witterliigtt for alle, att effter thij Esbe Sognemendt och Vantinge sognemend haffue mett Prouestenn effther Konninglige Maiestedtz Ordinandts vdwoldtt och kaldett hederliig Mand Her Lauretz Jespersen tiill theris rette sognne prest och siell hyrde att were; och sameledis Mester Jørgenn Jenssen, Fynns Stictes superattendentt, haffuer forfaret och befundett hannom ther till baade paa lerdoms och leffnedts gode wilkaars vegne duelig og bequem att vere: Tha haffuer Jeg paa Konninglige Maiestedtz wegne fuldbyrdigett och samtøcktt, och nu mett thette mitt obnne breff fuldbyrder och samtøcker for^{ne} Her Laurets Jespersen tiill theris rette Sogne prest vdi forskreffne Esbe och Wantinge sogner, att haffue, nyde och beholde mett (!) Esbe prestegaardtt och all synn rette tilligelse, mett all anden Rennte och Rettighedtt, som theris rette sognne prest bør ath haffue mett rette, all thend tiid och stundt hand skicker seg indhen Kirckenn och wden y Gudts Embett och befaling, som en Sognne prest och en rett Gudts ordts thienner bør att gjøre. Tiill ydermere Vitnesbyrdtt trøcher Jeg mit Signet her nedhen for. Schreffuit vtj Othenssø Thirsdagen effther Nyttaars dag, Aar etc. Mdlilij.

Udenpaa med Biskop Jakob Madsens Haand: H.

Laurittzis i Esbe hans Collatz breff, vdgiffuen aff Jørgen Skenckel anno 1553, huilcket hand oplod for sine Sognefolck met Kallidt anno 1604 Dominica Esto, oc det antuordet fra sig¹).

Orig. paa Pergament med vedhængende Segl i Fyns Bispearkiv, Salling Hrd. 16 c.

xvii.

1556. 6te April. Et Kaldsbrev, hvorved Hr. Jens Andersen, Kapellan til S. Nicolai Kirke i Svenborg, kaldes til Sognepræst i Ulbølle og Vester-Skjerninge.

Wij effther^{ne} Kyrstyne Tymandtz datter, Knud Ottzens efterleffuersche tiil Rudkiell, Her Hans Mattszen, sogneprest tiill Suoninge Kircke, Proust wdi Salingherritt, Anders Michelszen wdi Wlbøllj, Hans Nielszen, Christoffer Schriiffuer ibidem, Per. Clauszen y Ore, Niels Hanszen, Lauris Hanszen oc Hans Sterck vdj Scherninge, kiendis oc giøre witterliige for alle vdj thette woræ opne breff, anden poske dag anno 1556 wore wy forsamlede paa Vlbølle Kiergoridt oc mennige sognemendt om en sogne prest ad kalle oc wduelle tiil Vlbølle oc Scherning sogen effther salige Her Hanszes død oc affgang; och wy tha effther kongelige ordinandtz wore tiilmelte en god Christen mandt ad kalle oc wduelle tiill samme sogen y hans stedt paa mennige segnemendtz wegne. Tha effther wor oc alle sognemendtz willie oc begering vdj Vlbølle oc Scherninge sogen haffue wy wduold, kallett oc begerett, och nu mett thette wortt opne breff vdj alle maade wduelle, kalle oc begere hederlig oc fornumstiig mandtt Her Jens Andersen, Capellan tiill Sanctj Nicolaj Kircke vdj Suinborg, tiill wor rette sogne prest, oc ingen anden. Wy wille vdj alle maade oc

¹) Jvfr. Jacob Madsens Visitatsbog ved A. Crone, S. 272—4.

giøre hannom then tiilbørliige rentte oc villighett, som oss bør oc wy pleije ad giffue wor rette sogne prest. Ad saa er gangen oc farett vdi alle maade, som formelt er: Tiill ydermere witnesbyrdt oc bedre foruaring trycke wy wore besegling neden paa thette wort opne breff. Datum anno, die et loco vt supra.

Udvendig Paategning: Vocationis literæ Dn. Joannis in Wester Skerning etc. quibus resignavit Parochianis suis suas Ecclesias Anno 1604 die Saturni proximo ante conversionem D. Apostoli Pauli.

Original i Fyns Bispearkiv, Sunds Hrd. 49.

xviii.

1558. 10de Juni. Kongebrev om at Borgerne Svenborg i nogle Aar maatte dyrke Ørkels Fang mod samtidig at svare Præste- og Kirketiende deraf.

Wi Christian den Tredie (osv.) Giøre alle vitterligt, at os elskelige Borgermestere og Raadmend vdi vor Kiøbsted Svenborrig hafve beret for os, hvorledis Ørkelds fang, som wi dennem til deris Græsgang och Ofver drift paa nogen Tid vndt hafve til deris By. er meget wfructbar. Daa paa det fornefnde Fang oc Offverdrift saa megit disbedre kand her efter bære græs, hafve wi af vor synderlige Gunst och Naade vndt och tilladt, och nu med dette vort obne brev vnde och tillade, at vore Vndersaate vdi for^{ne} Svenborrig maa vdi iij samfelde Aar nest efter dette vort obne breffs Datum regnendis lade pløye samme Fang oc det siden saa med Korn, dennem oc deris By til gafn och beste. Och nar samme iij Aar ere forløbne, skulle de det igien vdlegge til Græsgang eller Fellit, som det nu er, efter vort Breffs Liudelse, som wi dennem der paa gifvit hafve. Och hvis Korntiende, som der af skal afgange, skulle de gifve oc tiende til Sognepresterne oc Kirckerne vdi for^{ne} Svenborrig. Thi

forbiude vi alle, i hvo de heldst ere eller vere kunde, serdelis vore Fogeder, Embidsmend och alle andre, for^{ne} vore Vndersaate vdi Svenborg her imod paa for^{ne} Øreckels fang at pløye och saa lade, eftersom for^{vit} staar, at hindre eller i nogen Maade Forfang at gjøre, vnder vor Hyllist och Naade. Giffvet paa vort Slaat Nyborg den 10 dag Junij, Aar Mdlviij.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 283.

xix.

1565. 15de Marts. Et Tingsvidne af Gudme Herreds Ting, om at Jakob Valkendorf til Glorup skyldte Bertel Degn i Ringe for at være Aarsag til Præsten Hr Tord (Simonsens) Død sammesteds.

Morthen Madtssen y Albierigh, herritzfogett y Gudmeherret, Jørghen Maldt y Svindingh, Peder Lauritzsen y Brenderuppe oc Seuffren Thomessen skriiffuer, wy kiendes och gjøre vitterliggt for alle mett thette worth opne breff Anno domini mdlxv. then torsdage nesth efther Søndagen Reminiscere, paa Gudtmeherrets tingh wore skicketh hederligh och wellerdth Mandt Her Rasmus Hanssen, Sogneprestli wdy Heslager soghen och Prowsth wdy Gudtmeherrith, handt wdi lenth lyudt bedes, feck oc lougligen framleddhe etth wuildiggt fulth Tings wyndhe vedt viij troffasthe Dannementd, som er Hans Symenssen y Langow (etc.), hvilcke for^{ne} viij troffaste Dannementd ther alle endreckteligen vindedhe paa theris godhe tro. Siell oc Sandinghen, att thij paa for^{ne} dag oc tingh sandeligen saae och hørde, att epher Bertell Deghen wdy Reynghe sadt inden Gudtmeherrets tingh, tha wpstodt erlighe och welbyurdige mandt Jacob Walckendorff tiill Gloruppe och mundelighen sigtteddhe och skyllede hanom for etth wdediske Menneske, for en Mordder och Møsthedder. oc sagde, atth handt

burdhe icke ther att sidhe indhen tiinghe, men handt burdhte atth straffis paa syn hals for slig gierninger for Her Tordtzs Dødt y Reynghe. Och ther wdoffuer forbødth hedherlig oc wellerdth Mandt Her Rasmus Hanssen, Prousth y Guddmeherret oc Sogneprest till Heslager sogen, hannom atth giørre noghen kyрке tienesthe wdy syne Sognekырcker, førre endth handt faaer lagtt segh thet fraa, som hannom war tiilsagth inden tiinghe. Och stoedt erlighe oc welbyrdiighe Mandt Jacob Walckendorff, Her Rasmus oc Bertell deghe samme tiidt tiill vedhermaals tiingh, som forskreffuet staar. Thette samme vyndhe wy for^{ne} mett wore beseglinghe nedhen paa thette worth opne breff. Datum anno, die et loco, vt supra dictum est.

Orig. med fire Segl i Fyns Bispearkiv, Gudme Hrd. 25.

xx.

1568. 29de August. Præsten i Svenborg, Hr. Hans Eskildsen, skriver til Biskop Niels Jespersen og skildrer den sørgelige Tilstand, hvori Byen var paa Grund af Krigen, og sin egen nødlidende Tilstand.

Gratiam et pacem à deo patre per Jesum Christum. Kierre domine Episcopo, pater in Christo charissime, næst min vdmyge tacksigelse for alt got, giffuer ieg eder kierlige tilkiende, at Borgemester oc Raad kunde icke komme til thet adkommis breff paa Ørckels fang¹⁾, thi en aff the mend, som haffuer nøglen til byes skryn, som sodanne breffue foruaris vdi, er icke nu tilstæde. Huorfor min kierlige bøn er til eder, at i selff betencker nogle andre gode meddel oc lempe hoes vor kiere Lensmand, Eschild Gøye, oc hoes then gode mand Frantz Brochenhuus, nar Gud

¹⁾ Jevnfør Kongebrevet af 10de Juni 1558 (se ovenfor, S. 548.)

vil, i komme til Københaffn, at min arme ringe løn skulle icke forminskis, besynderlig i denne haarde tiid, som fattige folch i Købstæderne erre af skatt oc tyngte kommen til stor armod, borrig oc giæld, somme erre wdtagne oc hendøde, somme afflytte, saa at then fierte part aff mit Sogen staar plat øde. I vide ocsaa, huor mangen sorrigfuld reyse ieg fattige mand haffuer giort paa min egen pung baade til Odense, Nyborrig oc andenstedz, siden i skickede meg wuerdig til thenne bestilling. Gud veed, huad ieg lider ibland met, met min fattige hustru oc smo børn, meg giffuis aff Gud, endog ieg gjør icke huermand viis der paa, saa det iu fast større almisse [er] at legge de fattige nogit mere til, end at tage det lille, de haffue, fra dem, oc legge til de riige etc. Kiere domine Episcope, ieg veed ingen, ieg vilde saa vderlige klage meg for, vden for Gud oc eder; giørrer fordi her vdi, som ieg troer eder til, at ieg motte faa nogen god husualelse met thet første. Thi paa Onsdag fem vger skal der gaa endelig dom paa til Sunds herritz ting. I skulle finde meg tacknemmelig oc tro i mit kald met Gudz hielp, saa lenge ieg leffuer. Vale perpetuo in Christo Jesu, Suenburgiæ 29. Augusti, Anno domini 1568.

Johannes Eschilli

t. t.

Udskrift: Hederlig, wiis oc høglerdt mand, mester Niels Jespersen, Biscop vdi Fyns Stigtt, min synderlige ven oc herre, gandske vdmgygeligen tilscriffuit.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Sunds Hrd. 38. Vedlagt findes Hr. Hans Eskildsens Afskrift sf det Svenborg Raadstuevidne af Fastelavnsmandag 1563, som omtales i Hofm. Fund. VI, 57, om at Frants Brockenhus befalede Hans Olsen i Bjørnemoose og begge Møllerne i Ørkels Møller at søge Vor Frue Kirke i Svenborg og at holde samme Kirke for deres rette Sognekirke.

xxi.

1569. 1ste Juni. Henrik Rantzov til Rantzovholm skriver til Biskop Niels Jespersen, at han gjerne saa', at der virkedes til, at Holme Kloster og Krarup kunde blive forenede til eet Pastorat.

Mein freundtlich grus zuuor. Wirdiger vnd gelertter, gunstiger, guetter Freundt. Ir wissen euch zueberichten, das Ir mich junst zu Odenshe meines Pastorn halben habenn angeredet, also das beyde Kirchenn eynem mochten incorporiret werden, inn massen dan Koning Christian, hoch loblicher vnnnd milder gedechtnusz, die beyden Kirchen, Holm Cloister ettwens genoemmet vnd Krarup Kerche, einheilig incorporiret seyn, wie ich aus der Copie, so bey meynem Amptschreiber Matzen, ersehen habe¹⁾. Nu magk ich euch aber nicht pergen, das der Pastor zue Krarup vonn der Konningynnen vff gemelter Kirchenn zue Krarup vff seine leib zeitt verschreybung hatt, welliche verschreybung ich auch in Originali gesehen²⁾. Do nu hirinne durch euch eine andere verordnung kan gemachett, das allenn deylen treglich, lass ich mich solliches wolgefallenn. Vnnnd habe es dennoch euch, den ich zu allen erheblichen deinstertzeygung woll gewogen, nicht mugen vnangetzeiget lassen. Datum Rantzholm³⁾ den Mitwochen post Pentecostes Ao. etc. 69.

Heinrich Rantzow,
Stadthalder.

Udskrift: Dem werdigen vnnnd gelerttem hernn Nicolao, Bischoff zur Odensze in Fuene, meynem guetem Freunde.

¹⁾ Se Danske Kirkelove I, 409.

²⁾ Jvfr. Danske Kirkelove II, 64—5.

³⁾ Dette ny Navn paa det gamle Holmekloster var først vedtaget 1568, da Henr. Rantzov havde faaet denne Ejendom (se Nye Danske Mag. VI, 165).

Paategnet: De parochia Krarupiana annexenda Ecclesiæ Holmkloster, presentate 11 Junij 69.

Egenhændig Original i Fyns Bispearkiv, St. alm. Br. 221.

xxii.

1570. 10de Juni. Henrik Rantzovs Hustru, Christina v. Halle, skriver til Biskop Niels Jespersen om den i forrige Brev berørte Sag.

Mynen fruntlichen grodt mit wunsching alles godenn thouornn. Ehrwürdiger vnd erbar insonder gunstiger gutter freundt, welker gestallt verschiner tidtt min freuntliche leue Eheman Hinrich Rantzow hiebeuhorn an J. Ehrw. von wegen der Kraropper Karcken geschreuen, dessen werden gy juw ahne twifell fruntlich thoerinneren weten. Dewyle den ludt Konn. Maytt. vthgegeuener vorschriuing de Kraropper Kercke der Holmkloster Kercken ist annecteret vnd angehorig gemaket, so sege Hinrich Rantzow nochmahls gantz gerne, das dem Pastoren, so itzo by der Kraropper Kercke dienet, durch Juwer Ehrw. beforderung ahn einem anderen orthe ein dienst edder Vocation muchte verschaffet, vnd de Kraropper Kercken wedder tho der Holmklosters Kercken muchte bracht werden. Derwegen mi den ok Hinrich Rantzow befallen, dat Ich in sinem abwesen diese saken by Juwer Ehrw. schriftlich muchte beforderen helffen. Ist derhaluen van obgedachten mines fruntlichen leuen Ehemans Hinrich Rantzow wegen ahn J. Ehrw. hiemit mine fruntliche bitte, gy mochten dichten de fruntliche beforderung dhon, dat mit dem allerstem dem pastori tho Krarop` ein andere functio Ecclesiastica mugte verschaffet werden, vnd de Kraropper Kerck tho der Holmkloster Kerck, laut Konn. Maytt. verschreibung, mugte wircklich adiungeret werden. Solchs wirdt Hinrich Rantzow gherne vmb

J. Ehrw. wedder vordienen vnd verschulden. Ferner, insonder gunstiger vnd guder freundt, ist es ahn dehme. dat korttuorrickter dage der Deen oder ædi-tuus tho Holm Kloster ist mit thode affgangen, also dat itziger tidt disse denst vaciret vnd leddig ist. Nu sege ich gerne, dat men eine Persone alhier bekamen kunde, de vnderwilen mit predigen konde, ock der huszluder kinder leren, vnd vnderwilen, wen Hinrich Rantzow vnd ich hir thor stede wehren, einen sermon vp dudesch hebben konde. Ist derwegen ahn Juwer Ehrw. van Hinrich Rantzoues wegen hiermit mine frundtliche bitte, J. Ehrw. wolde doch vns tho sonderliken gefallen moglichsts flites vmbbhören laten. war men nich tho dissem dinste solcheine Person erlangen vnd bokamen konde. Solchs gereichte Hinrich Rantzouen zu sonderlichem gefallen, vnd wor he J. Ehrw. wedderumme frundtliche denste ertögen konde, darinne worde he ahn mögligstem flite nichts mangel-len laten. Vnd befehle Juw hirmit in den gnaden-riken schutz vnd scherm des allmechtigen Gades. Datum Ransholm den 10 Junij Ao. etc. Lxx.

Ich bitte hirop Juwer Ehrw.
schrifftliche erklerung.

Christina van Halle.
Hinrich Rantzouen ehliche
hausfraue.

Udskrift: Dem Ehrwirdigen vnd Erbaren Hern Magistro Nicolao Caspari. des Funischen Stifftes Superattendenten, meinem insonder gunstigem guettem freunde.

Paategnet: Holm Kloster, then 13 Junij a^o 70.

Orginal med Segl, hvori over Vaabenet staar: H. R. | H. I. S | (o: Heinrich Rantzow Herrn Johannis Sohn), i Fyns Bisparkiv, St. alm. Br. 211.

xxiii.

1571. 20de Juli. Et Regnskab for Præsternes Kalent i Salting Herred aflagt af Kalentets Notarius Hr. Lavrits Jespersen i Espe.

Anno 1561, der Jeg resigneret officium meum ex parte Notarij 10 die Junij, in Jordløsse. da anammed Her Matz y Ouby, som wor da eligeret in nostrum notarium, catalogum, continentem summan pecuniarum nostrarum in præsentia omnium fratrum cum pecuniis D. Abrahami et D. Petri in Hillersløff.

Pecunia nostra communis apud confratres

1563

D. Georgius in Suaning.....	vj daler
D. Matthias in Horne.....	x daler
D. Mauritius in Østerhessing....	v daler
D. Joannes in Haagerup.....	v daler
D. Andreas Dal.....	j daler
D. Joannes in Vlbølle.....	iiij daler
D. Joannes in Jordløsse.....	vj daler
D. Laurentius in Espe.....	iiij daler

Aff huilcke er betalt ij mk. x sk., som Jeg wdlagde aff mit egit for Konge Smør og xij sk. for j skeppe gryn; Jeg gaff thill leye aff de penge, Jeg laante paa Calentens wegne at betalle den tønde Smør med paa Huedeholm.

Jtem j daler for min reysze, Jeg hagde thil Faaborg oc Huedeholm. Noch j daler for den reysze. Jeg hagde anden gang thil Foborge med presternis sølffskatt.

Summa er betald..... ij daler vj sk.

Siden wdlagde Jeg ij daler oc vj sk. thill Bispen thil tærepenge thil Kiøbenhaffn nomine omnium fratrum. Nu er Jeg Calenten inted skyldig, men er mig skyldig xij sk. Anno 71 20 Julij.

Item wdlagde Jeg en Sølfsskee aff mitt eget thil

Kongens Sølfvskat; thi wecten holt icke wd paa iij lod nær.

Dn. Olaus in Broby anammed ij daler aff H. Mauritz, som hand schall giffue sin handskrift paa.

Item H. Jørgen i Krarop j daler, som hand ocsaa schal giffue breff paa.

Distributæ pecuniæ inter fratres.

Aff de x daler, som war thil Horne, skulde giffues thil Faaborge ij daler. Thil Westerhessing ij dr. Thil Ouby ij dr. Thil Allested ij dr.

Aff Suaninge skulde giffuis thill Nørrebroby ij dr.

Aff Jordløsse skulde giffuis thil Krarop j dr., oc aff Wlbølle j dr.

Aff Østerhessinge thil Synderbroby skulde giffues ij dr.

Aff Haagerup skulde giffues thil Hillersløff ij dr.

Ex quinque daleris, quos Dñus Joannes in Haagerup habet, vnum consumpsimus in conventu, der wy skulde legge skat.

Laurentius Caspari.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Br. 184.

xxiv.

1571. Udsigt over de Skatter, der var afkrævede Gudmehrerreds Præster i Anledning af Krigen siden Frederik II's Tronbestigelse.

Gudmehrerredtt.

Konningh skatt, som presterne haffue wdgifuett wdi these forledne aare.

Først anno 1559 gaff huer prest thenn tredie pend^e aff all siin indkomstte, beløb sigh — j^exix daler.

Anno 63 Lænne skatth¹⁾ — xcij daler och xvj lod sølff.

¹⁾ D. e. Laaneskat.

Anno 65 keilkober och gryde kobber — iiij skip-pundh.

Anno 66 huer prest x daler, løber — lxxx daler.

Anno 68 huer prest x daler, løber — lxxx daler.

Anno 69 huer prest xx daler, løber -- j^elx daler.

Anno 70 gaffue alle herredz presterne — lxxiiij daler.

Anno 71 gaffue alle herredz presterne — xlix enchid daler, xlix daler i mønt.

Optegnelse, som det synes fra Aaret 1571, i Fyns Bispearkiv, Gudme Herred 25.

XXV.

1589. 4de Juli. Christen Eriksen, Præst i Humle, tilskriver Biskop Jakob Madsen om Valget af en Præst til Rudkjøbing.

Salutem et æternam benedictionem in filio Dej.

Venerande Dñe Episcopo, post debitam gratiarum actionem pro innumeris beneficijs, giiffuer ieg ydmygeliig att wille wiide, att ieg igaar wor y Rudkiøping offuer salig Her Jørgen Hanssøns begraffuelsse. da beklaget Borgemester och de andre dannemendt siig hart for dend salige mandts affgang, fordj att de haffde nu mist deris kære prouest, sogneprest och kirche werge, der tiill met haffue de ingen hører y scholen, som kand holde wngdommen tiill lerdøm, stille seyeruerckett. ringe och bestiille andett. der tiilhører, som dett siig burde, wden den ene mandt Her Hans N. Capellanen, som iche tiill gaffns kandt forestaa thette altsammens; wor fordj aff mig begerendis, att ieg wilde schriffue eder tiill met thet første her om, huilchet ieg iche wilde benechte dennem. Menn dog venerande Dñe Episcopo kand ieg iche forholdet att lade eder forstaa deris mening, som ieg formerckte aff nogle iblant dennem. att de haffuer y acht att kalde en vng persone tiill deris sogne prest, som kand tage wed Her Jørgens daatther och bo y

Her Jørgens gaardt, paa thet de skulde iche foraaersages att opbygge den rette prestegaardt igen, ephther Ordinantzen, som bleff aff brent for nogle aar; och der som dett ginge for siig, da bleffue den fattiige mandt Her Hans mett sin fattiige hustrue och børn platt forskut, som dog troliigen och well haffuer tient der paa ellefte aar for saare ringe løn, skichett siig y sin lerdøm och leffnet som en erliig christen dannemandt, och ingen kandt met rette sige hannem andett paa; huilchett som wor en stoer søndt och saare bedrøffueligt. Men y ephther eders egenn guode forstandt tencker well ett got raad her tiill, att dett gaar iche den fattiige mandt fornær ephther saadan sin lange tieneste. Detthe wilde ieg, guode Dñe Episcopo, lade eder wiide mett det første, paa thet att y disbedre kunde betencke eder, huaad eder best siunes y disse sager. Her y Sønderherret er inthet sønderliigt att schriffue eder tiill om, men er. Gud skee æuig ære, y guode lage. Bene et feliciter vale. vir doctissime, cum vxore ac pignoribus charissimis, in Christo Jesu, quem ex animo oro, vt te nobis diu incolumem ac superstitem conseruet, in sui nominis gloriam, Ecclesiæ suæ sanctæ ædificationem, propriam et multorum commodum et salutem, Amen. Raptissime ex tuguriolo pastoralis nostro 4 Julij Anno Dñj 1589.

T. deditissimus

Christiernus Ericj.

Udskrift: Excellentj Viro, pietate, eruditione, consilio et virtute præstantj Magistro Jacobo Matthiæ, diocæsis Fionensis Superintendentj dignissimo, domino meo summa veneratione colendo.

Paategnet: Om kald i Rudkøbing effter H. Jørgen Slebo, 89 Julij 9.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 239.

En kort Beretning
om
Ditmarskens Erobring
1559.

Af
Klavs Rytter,
Kansler Johan Friis's Tjener.

F Univ.-Bibl., Arne Magn. Saml. 2. 4to gjemmes et Pergaments-Haandskrift, indeholdende Love og Vedtægter for Ditmarsken. Paa forreste Blad findes skrevet:

Düth is eyne vthschrift iffte copia vth des Landes Boke, recht ludende vnde volghende van artikel tho artikelen, gheschreuenn dorch my Nicolaum Bremer, dis landes substituten, na Christi vnsers herenn gheborn dusent vyffhundert in dem neghen vnde drittighestenn jare vnde vollen taghen des mydwekens nha sancti Mathiae apostoli.

Indholdet af dette Bind vil man finde trykt i Michelsens Sammling altdithmarsischer Rechtsquellen (Altona 1842, S. 87—194 og 231—44) med Udtagelse af en lille dansk Krønike om Ditmarskens Erobring 1559, der er indført paa nogle Blade ved Slutningen af Haandskriftet. Denne Krønike giver os tillige Underretning om, hvorledes Haandskriftet er kommet hertil. Man ser, at det er gjort til Bytte ved Meldorps Erobring, og at Kansler Johan Friis har befalet sin Tjener Klavs Rytter at tage det i Forvaring. Denne har da benyttet Lejligheden til paa nogle ledige Blade at indføre en kort Beretning om Krigens Hovedbegivenheder. Over for udførligere Beretninger kunne disse faa Blade naturligvis ikke være af fremragende Betydning, men da det — fraregnet Niels

Jensens Fædders Vise¹⁾ — er den eneste samtidige Beretning om Ditmarskens Erobring 1559, som haves affattet i det danske Sprog — alle de andre ere paa Tydsk eller Latin²⁾ — saa er den for os dog ikke uden Værd. En og anden historisk Kjendsgjerning kan den ogsaa tjene til at afhjemle.

Om Forfatteren, Klavs Rytter, oplyser Beretningen kun, at han 1559 stod i personligt, vel betroet Tjenesteforhold til den kgl. Kansler Johan Friis. Men det kan neppe være tvivlsomt, at han er den Mand af samme Navn, som faa Aar efter (1564) blev Byskriver i Kjøbenhavn, senere (1569) Raadmand og endelig (1584) Borgmester sammesteds. Ikke faa af den Tids Magistratspersoner i Kjøbenhavn have haft en lignende Fortid. Borgmester Klavs Rytter døde den 16de April 1589³⁾.

¹⁾ Trykt bl. Peder Syvs Kæmpeviser II, 53 uden Forfatternavn. I Ny kirkehist. Saml. IV, 428 Not. 1 har jeg allerede udtalt det som min Formodning, at det er dette Digt om Ditmarskerkrigen, som Lyskander tillægger Nicolaus Fedderus. (Jvfr. mit Skrift om Klavs Lyskander, S. 286).

²⁾ Kilderne til Ditmarskerkrigen Historie anføres hos Bolten, Ditmarsische Geschichte I, 145 ff. Jvfr. mit Skrift. Historieskrivningen i Danmark og Norge siden Reformationen, S. 65—6.

³⁾ O. Nielsen, Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse III, 193. 228. 264.

Ar 1559 thend 22 dag Majj drog koning Frederich thend anden mett sine farbrøder hertog Hans och hertog Adolff mett fire regiment knechte jnd vdj Dytmarschen tiil Aluersdorp, och ther laa herrene mett theris rytter och 3 regiment knechte xj dage och biiede effter greffuen aff Oldenburg mett sine knechte, och y the xj dage bleff skantzerne besichtett. huor the best kunde angribis, och haffde the Dytmarscher kast en griff oc skantze aff Edderen och jnd vdj Eluen, och haffde forlaabett geistenn.

Och haffde kong^e: maitt: en fane danske rytter, som warde paa hans naadis egett liff, og haffde bode hertoger ochsaa en fane rytter, som warede paa theris liff. Och war Blanchenborg och Moritz Rantzow huer mett en fane rytter y alle tre herris tieniste y Dytmarschen. Kong^e maitt^s hoffmarskalck Jens Trudtzen til Wemmetofft war rittmeister offuer kong^e maitt^s fane, oc Erick Rud fendrick.

The øuerste øffuer knechtene ware:

- Graff Anthonius aff Oldenburg..... j
 - Reimer van Walde..... j
 - Wolff Schönewel..... j
 - Wilhelm van Wallerthom..... j
- regiment

Thend 2 dag Junij droge herrene mett thend ganske hob om afftenen fra Aluersdorp oc for Mel-

dorp, oc om morgenen emellom 2 oc 3 tha begyntis stormen for Meldorp, oc bleff Meldorp och the skantzter ther hoss stormett oc wundet om morgenen, klocken war siuff, thend 3 dag Junij. Och ther wdj Meldorp feck Johan Frisz tiil Hesselagger thene bog och andtuorde han meg, Claws Rytter, ther thene bog, som jeg thend tid war sin tienere, att skulle førre same bog hiem. Thend tid wi hafde faatt Meldorp jnd, tha forsamelede alle the Dittmarscher thenom for Hemmingste, att the wille ther møde, och mentte the, att wi wille ther drage tiil thenom, forthj thend skantze ligger hartt hoss Meldorp.

Och bleff thend øuerste Wolff fan Schöneuessel och en høuetmand offuer ett fenel knechte, som hette Jørgen Struckmand¹⁾, døde y thend storm for thend skantze hoss Meldorp, och vngeuerlig 200 knechte oc 600 Dytmarscher, och bleffue y same jndlob nogre quinder slagen, oc fandz ther nogre quinder, som laa mett dragne werier døde.

Thend 7 dag Junij bleff Brunsbøttel oc the andre 3 karspell wondett och jndtagenn oc mange Dytmarscher y hiel slagen, och bleff ther tagen 300 Dytmarscher fangenn for wdøn quinder och børnn, och siden sætt offuer Eluen och forsorre landett.

Thend 12 dag Junij drog kong^e maitt. om afftenen mett thett ganske hob aff Meldorp fem mil om-

¹⁾ Han kaldes hos Hieronymus Osius, Hist. belli Dithmarsici gesti an. 1559, Bl. Cviii—D: Johannes Strugmann, og berømmes højlig for Tapperhed og Krigskyndighed. Ogsaa der fremhæves det, at han var fra Odense:

Hoc Odensea viro merito se iactat alumno
Urbs, quæ Daniacas iacet inter honoribus urbes
Clara, sui que auget Strugmanni nomine famam.

kring emod Tillebrugge, dog bleff Wallerdom mett ett regiment knechte och Moritz Rantzow mett en fane rytter vdj Meldorp att beuare byen mett.

Thend 13 dag Junij kom hoben for Tillebrugge om morgenen, tha haffde the Dytmarscher forloben skantzerne, och siden droge herrene mett theris rytter oc knechte fram egiemel skantzerne oc emod Heidenn. Thend tid the Dytmarscher fornome, att wj ware for Heiden, tha forlode the Hemmi[n]gstede oc droge tiil Heidenn mett theris ganske magtt, och ther skede enn stor skarmützel, och bleffue mere end 3000 Dytmarscher døde, och mange flyde jnd wdj byen och werede thenom ther, saa wy motte sette jld paa byenn, och bleff Heiden saa aldellis affbrend.

Same dag faltt thett krigsfolck, som laa vdj Meldorp, oc jndtoge thend skantze hoss Hemmingstede.

Och ther som slagttett for Heiden icke snartt haffde faatt ende, tha haffde wortt folck faad stor skade, forthj rytterne haffde holdett paa theris heste y 30 timer, oc ware bode rytterne och knechtene saare wansmechtig, thj the haffde huercken edett eller druckett y thend store hede dag eller natt.

Och bleff vnder thend Danske fane Erick Podebusk tiil Kørup, Her Clausses søn, skøtt oc død, och Marquart Rennow tiil Huidkeild, Eilers sønn, skott oc død, oc Anders Friss, Iuers sønn, stiunget och døde, Jens Trudtzenn tiil Wemmetofft, marskalck, bleff stiungen y brøstett, oc hans broder Niels Trudtzenn bleff skott y siienn och jnd y liffuett, Holger Tønnessen aff Broløcke skott egenom enn arm, Thomes Fasse bleff skott ett øiie wd, och Jacob Huide till Rødkeld bleff skott mett ett groff stycke hatten,

huden oc haarett aff hoffuedett, dog bleff hand wed liffuett, thj lodett ragtte hanom icke. Ther forwden bleffue mange reisige knechte skott, oc faa aff knechtene oc rytterne døde. Vnder hertog Hansses oc hertug Adolffs fane bleff jngenn døde vdenn Gregorius van Aleuelde tiil Søgaard, som war fendrick. hand bleff skott egienom hans been och døde 8 dage ther effther y Rendesborig.

Siden thette slag war øffuerstaad, tha bleff thend beffestning Ham letteligen jndtagen, och bleff ther sett krud y Ham porten oc vnder rundelen, saa thett bleff aldellis sprengt oc nederkast.

Thend 15 dag Junij hagde the Dytmarscher theris sendebud wdj leiiert for Heidenn och handlede om fred, oc finge the nogre artickeler mett thenom. som almuen skulle jndgaa, om the wille haffue fred.

Thend 16 dag Junij drog kong^e maitt. mett sine hoffsinder aff leiirett tiil Itzeho oc siden til Danmark, oc befol nogre sine raad att bliffue y leiierett. til saa lenge freden war besluttett.

Thend 17 dag Junij haffde the Dytmarscher theris sendebud egien wdj leiierett oc jndgick the artickler. som thenom war forgiffuen, och bleff freden saa aldellis besluttett.

Thend 20 dag Junij sore alle Dytmarscher alle 3 herrene, och skulle the her effther bliffue vnderdan lige som andre bønder och bygge herrene 3 fester wdj landett och andtuorde fraa thenom skøtt, harnisk och werie, och thesligeste andtuorde fraa thenom alle preuilegier och breffue, som the haffue faatt aff keiserne, førster och herrer.

Ephemeris Historica.

Autor huius scripti

est

Johannes Pistorius Husensis.

.

D. Johan. Maior Joachimus D.

In fastis Romanorum priscis, si qui memorabile quid pro Republica gesserant, eorum nomina ad diem illum, quo ea gesserint, adscripta fuerunt. Hoc postea in Ecclesia secuti, adscripserunt diebus nomina multorum, qui operam ei nauassent, aut morte sua Deum glorificassent. Quum vero in vsitatis Fastis multa et obscura nomina sunt, et non sanctissimorum hominum, quædam etiam ficta irrepserunt: Ideo nostris temporibus hoc egerunt aliqui, vt Fastos ederent, qui nomina et historias illustriores ac certiores continerent.

Blandt de mange haaandskrevne Slesvico-Holsatica. som vore Bibliotheker gjemme, findes i Gl. kgl. Saml. 460 Fol. et Haandskrift med foranstaaende Titel, der indeholder en stor Mængde historiske Notitser ordnede efter de Aarets Dage, paa hvilke de ere foregaaede. Disse Notitser, der for største Delen ere uddragne af trykte Skrifter, angaa vel i Hovedsagen udenlandske Personligheder — især saadanne, som have levet i det 16de Aarhundrede; men da der ogsaa forekommer adskilligt vedrørende Begivenheder og Personer, som have været knyttede til vort Fædreland, har jeg gjort et Udvalg af saadanne Antegnelser, der kunne antages at have nogen Betydning for vor Historie.

Samleren, Johannes Pistorius (eg. Hans Becker), var født i Husum den 29de Juni 1528, hvor hans Fader, Mag. Diederich Becker (Theodoricus Pistorius) var Andenpræst (Archidiaconus) og den bekjendte Herman Tasts Medarbejder ved Gjennemførelsen af den lutherske Reformation i Husum. Faderen døde allerede 1533 af en da grasserende Sygdom, der kaldtes »den engelske Sved«, og efterlod sin Hustru i fattige Omstændigheder med tre Børn — to Døtre og den ovennævnte Søn¹⁾. Efter sin yderste Evne søgte Moderen at skaffe sin vel begavede Søn en god Opdragelse. En Tid lang besøgte han Sko-

¹⁾ Se Krafft, Holst. Zwey-Hundert-Jährige Jubel-Feyer, S. 228 ff.

len i sin Fødeby; derfra gik han til Lycæet i Lyneborg, der den Gang og senere havde et anset Navn under den dygtige Rektor Lucas Lossius's Ledelse. I Aarene 1542—7 opholdt han sig her, og fra det førstnævnte Aar begynder den lange Række Breve, vi have, skrevne til ham i et Tidsrum af over 60 Aar, og som tillader os at stifte et saa nøje Bekjendtskab med denne Mand som med meget faa af hans samtidige¹⁾, ligesom disse Breve ogsaa indeholde mange Bidrag til Slesvigs Kirkehistorie i anden Halvdel af det 16de Aarhundrede. Endog Kjøbenhavns Universitets Historie kan hente enkelte oplysende Træk fra denne Brevsamling. I Aaret 1547 begav Joh. Pistorius sig nemlig til det nævnte Universitet, som i Aarene omkring 1550 var temmelig stærkt besøgt af Studenter fra Byen Husum og Egnen deromkring²⁾. Han sluttede sig her nøje til Lærerne af Melanchtons Retning, og da navnlig Joh. Machabæus og Niels Hemmingsen, ligesom han kom i nær Forbindelse med Hofpræsten Povl Noviomagus og Livlægen Cornelius Hamsfort. Noviomagus tænkte endog paa med Tiden at faa ham til sin Medhjælper, og talte derfor om ham til Dronning Dorothea, som lovede at tale hans Sag hos Kongen, at han kunde faa Understøttelse til i et Par Aar at opholde sig i Huset hos den theologiske Professor Dr. Machabæus³⁾. Denne Understøttelse har han maaske faaet, ligesom Kongen bekostede en Studierejse til Strasburg, fra hvilken Pistorius dog atter vendte tilbage til Kjøbenhavn, da den Mand, han helst havde ønsket at høre, Dr. Martin Buceurus, nys var kaldet fra Strasburg til England⁴⁾.

Ved sin endelige Bortrejse fra Kjøbenhavn fik Joh.

1) I et Tillæg til denne Artikel skal der blive meddelt et Uddrag af Pistorius's Brevsamling.

2) Slesv. Provinsialefterretn. III, 1 ff. og min Kjøbenhavns Univ. Hist. 1537—1621, I, 348—52.

3) Kjøbenhavns Univ. Hist. IV, 42—3.

4) Sammlung der wichtigsten Abhandlungen zur Erläuterung der vaterländ. Geschichte, welche in den Schlesw.-Holst. Anzeigen erschienen sind. II, 379.

Pistorius den 4de April 1551 et meget smukt Vidnesbyrd af M. Niels Hemmingsen¹⁾. Han besøgte nu først en Tid sin Hjemstavn, da hans Moder endnu levede i Husum, og begav sig derpaa til Vittenberg, hvor han blev immatrikuleret den 11te November 1551²⁾. Med en siden aldrig kølnet Kjærlighed og Beundring sluttede han sig her til Melanchton, og kom derved til at indtage det theologiske Stæde, han i hele sit følgende Liv beholdt, som en erklæret Modstander af de lutherske Ivrere, hvis Hovedrepræsentant var Matthias Flacius Illyricus, idet han blev en Tilhænger af den Retning, som af dens Modstandere betegnedes som Kryptokalvinisme.

Det gode Navn, Pistorius havde vundet under sit Ophold i Kjøbenhavn, bevirkede, at den som Rigshofmester siden bekendte Ejler Hardenberg sendte sine to Sønner, Erik og Stygge, til Vittenberg, for at han skulde lede deres Studier. Da de i Marts 1554 forlod Vittenberg for at aflægge et Besøg i Hjemmet, gav Melanchton Pistorius et glimrende Vidnesbyrd, hvori navnlig fremhævedes hans »dexteritas styli in soluta et ligata oratione, lingvarumque Græcæ ac Latinæ, Philosophiæ item, Astro-nomiæ ac Theologiæ, theticæ pariter atque polemicæ, peritia³⁾«. Efter nogle Maaneders Ophold i Danmark, vendte Pistorius imidlertid tilbage til Vittenberg med Erik Hardenberg, medens Broderen Stygge, der vistnok var svagelig, som det synes forblev hos Forældrene. I et Aarstid dvælede Pistorius da endnu med sin unge Ven — thi saaledes havde Forholdet mellem ham og Erik Hardenberg udviklet sig — som flittig Tilhører ved Melanchtons Lærerstol, indtil de endelig hen i Aaret 1555 begav sig til andre Højskoler. Det var navnlig Strassburg og Paris, som besøgtes. Men da Erik Hardenberg fik Bud hjemmefra, at hans ovennævnte eneste Broder var død, blev Hjemrejsen derved fremskyndet for dem.

1) Trykt hos Krafft, a. Skr., S. 571—2.

2) Ny kirkehist. Saml. I, 470.

3) Melanchtons Vidnesbyrd er trykt hos Krafft, S. 572—3.

Da de i Begyndelsen af Aaret 1557 vare komne hjem til Fædrelandet, skrev Erik Hardenberg snart efter til sin Lærer, der vistnok var bleven i Husum, og bad ham indstændig om at besøge ham, da han trængte til hans Raad med Hensyn til sin tilkommende Livsstilling. Tillige gav han ham Valget mellem forskjellige Virksomheder, der skulde knytte ham til Danmark, deriblandt ogsaa den gamle Plan om at han skulde have en Ansættelse som Præst ved Hoffet. Pistorius kom vel efter sin unge Vens Opfordring og opholdt sig et halvt Aars Tid hos Familien Hardenberg; men da der tilbød sig en Lejlighed for ham til Ansættelse i hans Fødestavn, foretrak han dog denne fremfor andre mere glimrende Udsigter. I Slutningen af Aaret 1557 blev han nemlig kaldet til Præst i Tetenbüll i Eidersted, hvor den hidtilværende Præst, Vestfaleren Johan van Linden, var bleven afsat af Hertug Adolf paa Grund af sine sværmeriske Meninger, der grænsede nær op til de mennonitiske Vildfarelser¹⁾. Da der imidlertid paa den Tid ikke var nogen Biskop i Slesvig, og Pistorius nødig vilde undvære Ordinationen, som adskillige slesvigske Præster den Gang slet ikke fik, saa søgte han den hos M. Hans Tavsens i Ribe. Hans gode Ven og medstuderende fra Kjøbenhavn og Vittenberg, M. Hans Laugesen (der senere blev Biskop i Ribe), var her hans Talsmand, og den 4de Marts 1558 modtog han da Præstevielsen i Ribe Domkirke ved Hans Tavsens Haand²⁾.

Hele sit følgende Liv tilbragte Pistorius som Præst i Tetenbüll i den gottorpske Del af Hertugdømmet Slesvig³⁾.

¹⁾ Herom findes udførlige Efterretninger i Ny kirkehist. Saml. IV, 533—9.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. III, 317—23. 344—6.

³⁾ Fra Tetenbüll findes i Universitetsbibliotheket, Addit. 202. 4to, en mærkelig gammel Kirkeregnskabsbog, der begynder med Aaret 1530 og navnlig er ført af den første evangeliske Sognepræst smst., Hr. Laurens Tonnies (Laurentius Antonii). Optegnelserne give udmærkede Oplys-

Fra 1584 var han tillige Provst i Landskabet Eidersted, og han var den første særlige (evangeliske) Provst for denne Landsdel, der tidligere havde sorteret under de gottorpske Hofpræsters Visitation¹⁾ Den 13de Decomber 1579 var han med at afgive en Betænkning, der fraraadede Indførelsen af Konkordieformlen i de gottorpske Lande²⁾ Efter hele sin Retning maatte han være en heftig Modstander af dette »Enighedsværk«, der var beregnet paa at give Kryptokalvinismen Banesaaret. Den 21de Februar 1587 fik han Befaling af Hertug Frederik II af Gottorp til i Forbindelse med Superintendenten Dr. Powl von Eitzen at foretage en omfattende Visitation af Kirker og Skoler i de gottorpske Besiddelser i Slesvig og Holsten og at indsætte Provster paa forskjellige Steder, hvor det behøvedes³⁾. Paa Grund af Hertugens kort efter paafølgende Død blev Hvervet dog ikke fuldendt. Derimod blev det Aaret efter tilbudt Pistorius at blive Hofpræst, med hvilken Stilling Visitationen i Gottorp Provsti var forbunden; men skjønt hans Venner, Dr. Powl v. Eitzen og den hertugelige Raad Caspar Hoyer, trængte stærkt ind paa ham, for at han skulde modtage dette vigtige Embede, viste han dog Tilbudet fra sig og

ninger, hvorledes Kirken fik sine Indtægter, og hvorledes Præsterne lønnedes. Der var oprindelig foruden Sognepræsten to Kapellaner (senere dog kun een). Etsteds i Bogen (Fol. 186) findes følgende Notits: „Anno 1550 den Myddeweken na Johannis hebbe yck Nicolaus Craghe D. Prawest tho Sleswygh, van dem Kaspel to Tetenbul gehöret, dath dath Caspel vorlecht heft achteyndehalfhundert marck der karcken to dem gebw des chors, de se wedder bogeren, wenner de karcke yn godem vorrade kumpt.“ Denne Notits er af Interesse, ikke blot fordi den viser, naar Koret i Tetenbüll Kirke er bygget, men ogsaa fordi den godtgjør, at Kirkerne i Eidersted paa denne Tid stod under den slesvigske (gottorpske) Provsts Visitation (jvfr. Ny kirkehist. Saml. IV, 51. 56).

1) Ny kirkehist. Saml. IV, 684.

2) Dänische Bibliothek IX, 81—178.

3) Muhlius, De Reformatione Religionis in Cimbria, p. 202 sq.

gav derimod Anvisning paa den unge M. Jacob Fabricius, der var Andenpræst (Diaconus) i Tønder, og som da ogsaa efter hans Anbefaling fik Pladsen, der ledede til, at han siden blev Generalsuperintendent i de gottorpske Lande.

Johannes Pistorius døde den 22de Oktober 1605 i en høj Alder. Den 14de August 1558 havde han ægtet Mette, Søster til Johan Hoyer, Foged i Husum Da hun var død 1596, giftede han sig paany 1600, skjønt han dengang var over 70 Aar gammel. I sit første Ægteskab havde han Sønnen Theodorus Pistorius (Dierk Bäcker), der i Aaret 1600 blev Diaconus til St. Peter i Eidersted, og døde 6te Februar 1615¹⁾. Han betegnes som »Poeta non inelegans, et satis interdum argutus«²⁾. Han har fortsat Faderens Antegnelser med enkelte Notitser, der, for saa vidt de nedenfor er medtagne, ville findes satte med mindre Skrift.

¹⁾ Jensen, Kirchliche Statistik des Herzogthums Schleswig, S. 835.

²⁾ Moller, Cimbria literata I, 496—7.

Januarius.

1. Anno Christi 1559 christianissimus et omni virtute illustrissimus Daniæ et Norwegiæ Rex Christianus III in pia confessione et inuocatione Filii Dei, Domini nostri Jesu Christi, placide mortem obiit, ætatis suæ 56. climacterico octauo. Fuit in eo Religionis veræ studium ingens, ad quam construendam atque propagandam omnes opes conatusque suos conuertit, et Doctores Ecclesiæ fideles. non in suo tantum regno. sed apud exteros etiam. benignissime ornauit et locupletauit, vt esset vere, quales Reges esse iubet dictum propheticum, Nutritor Ecclesiæ. In cæteris et grauioribus et lenioribus virtutibus præstantia fuit singulari. Et sicut ad Deum pietas eximia, ita charitas patriæ in eo et pietas erga ciues fuit memorabilis, iusticiam sapientia. fortitudinem bonitas et mansuetudo ornauit, hæc omnia moderatio, integritas, grauitas, solertia, humanitas: itaque et Regnum sibi peperit et partum beaui. Sic gessit bella, et pacem sic coluit, vt vtroque tempore suis esset charissimus. cum in bello honestam pacem quæreret, et in pace. quomodo bellum recte auerteretur, laboraret. atque secundum elogium Homericum. Rex esset bonus et

fortis imperator. — D. Casp. Peucer de Christiano Daniæ Rege: De hoc dubito. Justitiæ ne prius mirer bellie laborum. Reddidit enim pacem Daniæ, sopitis atque sepultis bellis, reddidit lucem veræ doctrinæ. restituit Ecclesias, et iustissime in summa tranquillitate regnum administravit.

3. Anno Christi 1560 Petrus Palladius, S. Theologiæ Doctor, Academiæ Hafniensis professor, et Sialandicarum ecclesiarum superintendens vigilantissimus, in inuocatione Filii Dei obdormiuit, anno ætatis suæ 57.

7. Anno Christi 1590 obiit Tubingæ Jacobus Andreæ Schmidlinus, magnus et famosus iste paxpropheta et vbiq̄uitatis apostolus et patronus, cuius anima requiescat in pice¹⁾ — Tilemannus Heshusius zelotes et famosus iste etiam Flacianus alicubi de Jacobo Andreæ refert: In ipso non modo incredibilem leuitatem fuisse. ita vt multa sæcula simile exemplum non viderint, verum etiam detestandam impietatem, siquidem iuxta Epicuri regulam susque deque habuit, num pure vel corrupte proponeretur ecclesiæ doctrina Christi. et num sinceram vel dilutam religionem homines amplecterentur (etc.).

8. Anno Christi 1560 vir clarissimus Johannes a Lasco, nobilissima familia in Polonia natus, obiit. anno ætatis suæ 61. Tiguri a Zuuinglio ad agnitionem Euangelicæ veritatis conuersus est, et quoniam in

¹⁾ En Ejer af Pistorius's Optegnelser har været meget misfornøjet med dette ukristelige Ønske, og tilføjet: Admirare hic malitiam hominis Calviniani et in orthodoxos injuriam, qui in Holsatia apud principes et peninsulares (Eydorastadenses) simulavit se orthodoxum Lutheranum. O Pistori maligne admiscuisti fermentum massæ sinceræ.

Polonia nulla tum erat Religionis libertas. maximam vitæ partem in Frisia et Anglia transegit, vbi et Ecclesias sanctissime prudentissimeque gubernauit. et Anabaptistas, quorum multi in illis locis erant, doctissime confutauit. Postremo autem vitæ suæ tempore in patriam reuersus renascenti illic Ecclesiæ plurimum autoritate, studio et opera profuit.

20. Anno Christi 1541 Hermannus Hoyer, vir præstans et ob virtutes suas ab Illustrissimo Fridrico I. Daniæ Rege, nobilitate donatus. pater nobilis et excellentissimi viri Domini Casparis Hoyeri, Husiæ obiit.

Februarius.

4. Anno Christi 1561. Henricus Ranzouius in Eschelsmarok, vir nobilitate et virtute præstans, Illustrissimi principis Adolphi, Ducis Holsatiæ etc.. consiliarius et arcis Gottorpiæ præfectus, obiit.

20. Anno Christi 1513 Johannes Rex Daniæ. Christiani I filius. Oelburgi fata concessit. Princeps nulli sua ætate vilo virtutis genere inferior, sed magnitudine animi, iusticia, clementia. cæterisque heroicis virtutibus vel maximis Monarchis conferendus. Corpus eius in Fioniam delatum Otthoniæ in coenobio diui Francisci, vnde postea, cum lux Euangelii accensa est. templum parochiale longe pulcherrimum factum est, sepulturæ datum est. Vixit annos 58, rebus in Dania feliciter præfuit annos 32.

Martius.

7. Anno Christi 1590, Ottho Rosencrantz, D. Georgii Rosencrantz, Equitis Daniæ et inter primores Regni Daniæ eximii, filius, iuuenis pius, bene moratus,

doctus, ab omni luxuria et fastu alienus, et quod rarum huic ætati est, mortis perpetuo memor, præcipuis Germaniæ urbibus et academiis perlustratis. in patriam vix reuersus, sub ipsum iuuentutis florem, vitam cum morte commutauit, ætatis suæ anno 21.

20. Anno Christi 1586. Johannes Danckwerts, Ecclesiastes Lunæburgi ad D. Johannem, olim discipulus meus et postea semper summus amicus, pie et placide in Domino obdormiuit. In morbo hoc distichon fecit, et sæpius ante mortem recitauit:

Me do, meque dedi, me sum tibi, Christe, daturus,
Tu Dominus vitæ mortis es atque meæ.

21. Anno Christi 1571, Hieronymus Tnennerus Hessus. J. V. Doctor et Cancellarius Germanicus Friderici II. Daniæ Regis, æmulorum et inimicorum suorum machinationibus. vtpote M. Johannis Frisij, Cancellarij Danici, et Petri Oxij, magistri aulæ. incarceratus Dragesholmij, ibidem in carcere obiit: vir excellenti ingenio et omni genere virtutis ornatissimus, gener D. D. Cornelij ab Hammesfurt, et affinis nobilis et eximij viri D. Caspari Hoyeri.

Aprilis.

2. Anno Christi 1511, Franciscus, filius Johannis Regis Daniæ, adolescens 14 annorum peste obiit Haffniæ. Corpus inde deportatum in Fioniam Otthoniæ in Coenobio Franciscanorum tumulo illatum est: vbi et ambo parentes postmodum sepulti sunt.

2. Anno Christi 1513 natus est in Lalandia Daniæ Nicolaus Hemmingius S. T. Doctor, vir absolutæ pietatis et doctrinæ. Huic, cum venissem in Academiam Hafniensem a. C. 1547, vbi ille tum agebat Professorem Græcæ linguæ et Dialectices, commen-

datus fui; et toto quo ibi vixi tempore, illo præceptore priuato vsus sum. Ipse vero paterno erga me affectus fuit animo: *Μεγάλα χάρις ἀντιῶ*, gratitudinem, obseruantiam et fidem illi debeo perpetuam.

Sol radijs ornat, scriptis Hemmingius orbem.

Dici iure potest, orbis vterque decus.

2. Anno Christi 1579, Paulus Ranzouius Johannis Equitis Aurati filius, in viridi ætate apud Philippum Landgrauium Hassiæ educatus, postea Alberti I Ducis Borussiae cubicularius factus. deinde cum Duce Adolpho ad Caroli V aulam se contulit, ac deinceps Metensi obsidioni signifer adfuit. Cum eodem Duce Adolpho primum ad bellum Dithmarsicum, deinde ad expugnationem Gothanam profectus; denique cum Dux Albanus Adolphum Regis Hispaniarum nomine ad societatem belli cum bis mille equitibus euocaret, eius militiæ legatus factus est: qua finita expeditione, domum rediens, diuturno morbo correptus vitam cum morte commutauit, cum vixisset annos 51, menses 5, dies 6.

4. A. C. 1588 Fridericus II Daniæ Rex, heroica magnitudine animi, virtute, felicitate et autoritate excellens, ecclesiarum ac studiorum nutritius munificus, anno regni 30. ætatis 54. Anderschoæ in Selandia, ex hoc terreno et inquieto in beatum et coeleste regnum emigravit.

6. Anno 1607 Sivarus Poppensen, vir prudens et disertus ac inter nostrates præcipuæ authoritatis, qui et olim hujus regionis Præfectum egit, placide in Domino octuagenarius diem obiit Oldenswordij.

10. A. C. 1533 Fridericus I, Rex Daniæ, optimus et pacificus princeps, in viuis esse desiit.

13. A. C. 1594, Hafniæ pie et placide in Domino

obdormiuit Ingeburgis, coniunx optimi viri D. Jacobi Hoyer¹⁾, Secretarij regis Daniæ, affinis mei charissimi. foemina omnibus matronalibus virtutibus ornatissima.

15. A. C. 1521, hoc die Hamburgi natus est Paulus ab Eitzen S. T. Doctor, Superintendens Sleswicensis, vir pietate, doctrina, sapientia et virtute præstans. de ecclesia et scholis harum regionum optime meritus.

20. A. C. 1556. Bernhardus Wigbold Gröningensis. J. V. Doctor et Christiani III Regis Daniæ consiliarius, in legatione obiit Rostochii. Fuit in ipso ingenium adeo excellens et diuinum. vt puer non modo celerrime arriperet omnia, quæ proponebantur. sed etiam cum in speciem seignior et negligentior cæteris, συμφοιτήταις visus esset, tum plus disceret quam cæteri, et summa facilitate et perspicuitate cogitationes explicaret. Deinde in Academiam Vitebergensem missus aliquot annos vsus est consuetudine D. Philippi Melanthonis, cuius honorifica de præstanti ingenio et doctrina ipsius testimonia multi meminerunt. Et acumen ipsius ac orationis elegantiam et vbertatem in disputationibus publicis et prælectionibus multi docti tum Witebergæ cum Parisiis admirati sunt. Postea in aulam Danicam vocatus est, vbi suam virtutem, sapientiam, eruditionem, industriam et fidem

¹⁾ Den 23de Debr. 1591 entledigedes Jacob Hoyer, tydsk Kancelliforvalter, paa Grund af Alder og Svagelighed fra sit Embede med sin Løn som Pension. Den 14de Maj 1603 blev Renteriskriver Christen Hansen forlenet med et Kannikedømme i Roskilde, som afg. Jacob Hoyer havde haft. (Sjæl. Registre). Hans nævnte Hustru havde tidligere været gift med den bekendte Mester Jon Turson i Lund (Worms Lexicon III, 822).

inclyto Regi Christiano et summis viris probavit. Luxit in eo vera agnitio Dei et fides ac inuocatio, quam velut reginam et moderatricem omnibus consiliis et actionibus perficiebat. Fuit in tota vita iustus, verax, castus et omnes actiones et sermones mirifica quadam et vere philosophica moderatione et suavitate condiebat.

20. A. C. 1591. Caius Ranzouius. Henrici trium Daniæ Regum in Ducatibus Vicarij filius. Johannis Adolphi Archiepiscopi Bremensis Holsatiæ Ducis Consiliarius et Gottorpiæ præfectus, in ipso ætatis flore, cum vixisset annos 28, menses 8, dies 11, obiit.

Majus.

1. A. C. 1568, Josias Reich S. Theologiæ Licentiatus. vir vt doctrina ita vitæ integritate eximius, Pastor Ecclesiæ Dei a D. Nicolaum Rostochij. obiit anno ætatis suæ 33¹⁾.

1. A. C. 1569²⁾, M. Georgius Boëtius, Illustrissimi Principis D. Johannis Senioris, Ducis Slesvicensis et Holsatiæ etc.. Concionator aulicus et Præpositus, Hadersleuiæ obiit.

7. A. C. 1612 paulo ante horam 4 pomeridianam ad D. Petrum natus est filius meus Johannes Pistorius secundus; Deus Triunus faxit, ut vivat, ac avi sui vestigijs insistat, amen.

11. A. C. 1574. Arx Cronenburg in Hellesponto Danico ædificari coepta est a Friderico II Daniæ rege.

14. A. C. 1551, obiit Sleswigæ Tilemannus Husenius. S. Theologiæ Doctor et Episcopus Slesuicensis.

20. A. C. 1587, Fridericus Ranzouius, Henrici

¹⁾ Se Hist.-Kildeskrifter 2. R. I, 705—9.

²⁾ Hdskr. har urigtig Aaret 1566.

Vicarii Regii et Satrapæ Segebergensis filius. Archidiaconus et Canonicus Slesuicensis, teneris annis in aula Electoris Saxonix Augusti educatus; qui cum quinque expeditionibus interfuisset. primum Coloniensi apud Johannem Casimirum Palatinum. anno 83; secundo. Liuoniensi versus Oesel et Arnsburgum cum regio Danico Admiralio, anno 84; tertio cum Ernesto de Mandelschlo in Gallia, anno 85; quarto vero in Belgio. anno 86, vbi vnicus turmæ equitum ductor fuit; ac tandem in Gallia anno 87, Regis Gallix Henrici III partes secutus, non procul a Chaumperaulx a sicariis globo aliquoties ex insidiis traiectus, periit.

20. A. C. 1600 diem suum obiit Roschildix in Selandia Daniæ doctissimus et clarissimus vir D. Nicolaus Hemmingius, S. Theologiæ Doctor. ætatis suæ anno 87, Præceptor meus in Academia Haffniensi perpetua memoria, obseruantia, gratitudine et fide colendus.

21. A. C. 1481, obiit Christianus I Rex Daniæ (etc.); fortitudine atque rerum gestarum foelicitate cum potioribus totius Europæ regibus conferri potest.

25. A. C. 1604 Metta filia mea primogenita ad D. Petrum nata; aviæ utinam referat virtutes.

31. A. C. 1536, Marcus Meyer, cum antea Hamburgi faber ferrarius fuisset, postea Lubecam concessit, et annos aliquot militiam secutus, Lubecensium pedites ad expeditionem Turcicam, a Carolo V et toto Imperio in Vngariam susceptam, duxit: atque postea aduersus classem Belgicam in mari Britannico bellum gessit, vbi cum in Britannia alicubi appulisset, primum captus deinde libertati restitutus, a Rege Henrico VIII in honorem Reipublicæ Lubecensis equestri

dignitate et donis ornatus, Lubecam redijt, atque vt antea, ita et postea Georgij Wollenweberi consulis Lubecensis intimus consiliarius fuit. Tandem autem cum in Dania Christophori Comitis Oldenburgensis et Lubecensium copiarum ductor esset, et contra Christianum III Regem Daniæ militaret, captus est et in castra ad Haffniam ductus. lata sententia in 4 partes dissectus est.

Junius.

1. A. C. 1562. obiit Bartramus a Sehestede, vir nobilitate et omni virtutum genere præstantissimus, Adolphi Ducis Holsatiæ consiliarius et præfectus in Arce Gottorpiana.

5. A. C. 1565 Adolphus, Dux Holsatiæ, Canonicus Slesuicensis, videlicet M. Cæsonem Æmingam Lectorem, M. Hieronymum Koppersmidt, D. Conradum Hogreuium, quod annis aliquot multa contra Celsitudinem ipsius superbe et insolenter dixissent et fecissent, in carcerem coniecit. Cæsonem et Hieronymum ab hoc die vsque ad 26 huius mensis diem detinuit captiuos Suaræstedii in carcere religiosi ibi parato, vulgo Cyricks Camer appellato. Hogreuium vero eo, quod olim ipsius fuisset præceptor, captiuum in domo frumentaria Arcis Gottorpiænæ custodiri mandauit, et 11 mensis huius die eum dimisit.

9. A. C. 1559, in bello Ditmarsico hoc die ad oppidum Heidam prælium de summa rei atrox commissum est, in quo Adolphus Dux Holsatiæ vulnus accepit. Ditmarsii vero superati. cæsi et fugati sunt.

11. A. C. 1535, Christiani Holsatiæ Ducis, a proceribus Regni Daniæ præcipuis Rex vocati, exercitus, summis belli ducibus Johanne Ranzouio Holsato-

et Erico Bannero equite Dano, cum copijs Christophori Comitum Oldenburgensis et Ciuitatis Lubecensis ad Asnitzium in Fyonia conflixit, ac Deo dante victoriam obtinuit insignem: Johanne Hoyensi et Nicolao Tekeleburgensi comitibus et Gostauo Trollio archiepiscopo Vpsalensi in acie cæsis.

13. A. C. 1548. Johannes a Veza, ab Archiepiscopatu Lundensi in Dania et eiusdem Suffraganatu Roschildensi exulans Archiepiscopus, in gratiam Caroli V. Imperatoris nec non Regis Ferdinandi in Episcopum Constantiensem postulatus. repentina morte præuentus, obiit.

15. A. C. 1587. obiit Illustrissimus Princeps Fridericus Dux Holsatiæ, Adolphi filius primogenitus, princeps pietate, eruditione, probitate et amore erga patriam et subditos eximius.

19. A. C. 1559. Ditmarsii supplices solenni ceremonia facti, et contumaciæ ac rebellionis veniam deprecati, iuramentum subiectionis et fidelitatis tribus Holsatiæ Principibus, Friderico Regi Daniæ, Johanni et Adolpho fratribus Holsatiæ Ducibus, præstiterunt, et in fidem ab eis recepti sunt. Sic Ditmarsia intra vnus mensis spacium in seruitutem moderatam ac clementem redacta est, quæ tot sæculis barbaram libertatem suam defenderat. Et Fridericus Rex, Johannes et Adolphus Holsatiæ Duces hoc anno feliciter vlti sunt clades maioribus suis a Ditmarsis antea illatas.

27. A. C. 1557 obiit Husiæ Lambertus Muntterus. mercator, vir non tantum opulentus, sed et pius, bonus et integer.

29. A. C. 1563, Justus Jonas, J. V. D. vir

magni ingenij, D. Justi Jonæ Theologi filius, in itinere. quod in causa et conspiratione Grumbachiana ex Anglia in Sueciam versus instituerat. in mari a nauibus et militibus Regis Daniæ interceptus et captus, Haffniam deductus, ibidem capitis supplicium subijt, Electore Saxonie Augusto ipsum accusante et supplicium instanter deposcente ¹⁾.

29. A. C. 1528 nascitur Iohannes Pistorius, patre M. Theodorico Pistorio et matre Anna; hujus pater primum docuit Euangelium Jesu Christi ibidem, a Christiano Rege Daniæ (!) eo missus.

29. A. C. 1594, hoc die sub quartam horam pomeridianam illustris et generosus vir Dn. Nicolaus Caas. dominus de Tarup, magnus Daniæ Cancellarius et Eques ordinis Danici. Hafniæ vitam cum morte commutauit. Cum hoc fuit mihi arctissima amicitia Haffniæ sub clarissimo viro D. Nicol. Hemmingio priuato præceptore nostro, deinde Vuitebergæ in studiis literarum sub clarissimo et æterna memoria gratitudineque colendo D. Phil. Melanthane.

Julius.

4. A. C. 1570, wart dat deep tho Coldenbüttel auergeschlagen.

4. A. C. 1607 Nicolaus Schmidt, vir virtute præstans, scriba provincialis et consul Gardingæ, placide ex hac vita decessit.

17. A. C. 1588, Johannes Kellinghausen ciuis Flensburgensis, admodum opulentus, sed et simul pius et bonus, ac inprimis liberalis et beneficus erga

¹⁾ Andensteds har Pistorius antegnet, at denne Jnstus Jonas var født 3. Decbr. 1525, og at han 1544 tog Magistergraden i Vittenberg.

pauperes et tenuioris fortunæ scholasticos, placide in Domino obdormiuit.

18. A. C. 1586, Fridericus II. Rex Daniæ. Christianus Elector Saxonæ, et Johannes Georgius Marchio Elector Brandenburgensis, et alij aliquot Principes Lunæburgi conuenerunt: et in illorum conuentu Jacobus Segurius ex illustri Pardelianorum familia, inclyti Regis Nauarreni consilij domusque præfectus, eiusdemque ad Illustrissimos Germaniæ Principes, puriorem Euangelij religionem profitentes, legatus, auxilia suo Domino Regi Nauarræo, vndique a rege Galliæ Henrico III et Pontificijs confoederatis oppug-nato, flagitauit.

18. A. C. 1612. M. Conradus Gentzelius Northusanus, pastor Poppenbullensis, quum paucos ante dies in cæmeterij fossam ex vertigine capitis decidisset, febris interueniente acuta, placide in Domino expiravit domi suæ. Illo usus fui olim præceptore fideli in schola Husensi.

27. A. C. 1557, obiit Lundini in Dania Vincen-tius Lunghe, vir nobilitate, eruditione et virtute excellens.

27. A. C. 1561, hoc die in Eiderstedia fuit maxima et horrenda tempestas. quæ ibi passim aggeres et inprimis in Westerheuer et Vluesbul rupit et disiecit.

28. A. C. 1540 natus est Husiæ in Cymbrica chersoneso Casparus Hoyer, patriæ suæ lumen et decus. Nam vir fuit nobilitate generis, pietate, eruditione, virtute, sapientia et dignitate excellens. Ducum Hol-satiæ, Adolphi Patris, et Friderici, Philippi et Johan-nis Adolphi filiorum, consiliarius intimus et charissimus, atque Præfectus Eiderstediæ, cui annos 16 præfuit

magna cum laude integritatis. Mecænas et promotor meus et meorum præcipuus, et quem cum propter eximia Dei dona virtutesque, tum ob beneficia mihi meisque præstita vere et ex animo dilexi et colui.

29. A. C. 1536, Haffnienses integrum iam annum obsessi a Christiano Duce Holsatiæ, Rege electo, omnis commeatus inopia et fame Saguntina tandem expugnati se dediderunt. Dum autem de conditionibus dedendæ Haffniæ tractatur, tanta Christiani erga hostes etiam clementia et benignitas fuit, vt Alberto Duci Megapolitano. cuius coniunx puerpera filium Ludouicum durante obsidione enixa erat, et familiæ ipsius cibaria in vrbem necessaria ex castris suppeditaret. Senatui et ciuibus Hafniensibus Rex vitam et bona donat. et priuilegia et iura pristina relinquit et literis confirmat.

Augustus.

2. A. C. 1532, Christiernus II. Daniæ Rex exul et captiuus Hafnia Sunderburgum in custodiam abductus est, in qua postea 27 adhuc annos vixit¹⁾.

13. A. C. 1609 hora 10 pomerid ad d. Petrum nata est Maria Pistoria, filia mea.

September.

1. A. C. 1559 obiit Rostochii Ludouicus Dietzius, Typographus, natus ad Rhenum Spiræ, cuius officina

¹⁾ Under 7. August berettes om Frederik I's Kroning 1524 og om Biskop Baltazar Rantzovs Bortførelse ved Martin v. Waldenfels 1545 (efter Chytræus, Chron. Sax. Pars 2, Fol. 396); u. 9. Aug. om Dronning Elisabeths Ankomst til Kbhvn. 1515; u. 12. Aug. om Christian III's Fødsel 1503 og Kroning 1537; u. 26. Aug. om Frederik II's Kroning 1559. Men da disse Notitser kun indeholde det bekjendte, forbigaas de her.

typographica elegantibus et variis typorum generibus instructa et Academiæ Rostochianæ et Ecclesiæ in tota Saxonia et amplissimis Daniæ et Norwegiæ regnis, magno cum pietatis et doctrinæ fructu, seruiuit. Edidit enim tum alia vtilia scripta, quæ doctrinam veræ pietatis et optimarum artium continent, tum vero primus omnium Biblia sacra idiomate gentis Saxoniciæ et postea Danicæ splendidissimis typis et summa fide et diligentia elaborauit. Ideoque et inclyto Regi Daniæ Christiano III, qui eum suo sumpto Hafniam ea de causa euocauerat, non modo propter peritiam et industriam in arte Typographica verum etiam propter integritatem morum et pietatem veram et diligentiam ac fidem in omni officii genere, carissimus fuit.

5. A. C. 1560. Jacobum Bordingum, artis Medicæ Doctorem, in vniuersa Philosophia et doctrina Ecclesiæ excellenter eruditum et eximia pietate ac bonitate præstantem, Deus ex hac vita euocauit Hafniæ, vbi et in Academia docuit et Regii corporis curam medendo habuit, cum attigisset annum ætatis 50¹⁾.

15. A. C. 1606, Conradus Wolff Höyer, Dn. Caspari filius, in arce Tonningensi in verâ fide ac ardenti invocatione filij Dei J. Christi placidissime obdormiuit, qui 23 mensis ejusdem Husiæ in choro templi eodem cum parentibus sepulchro honorifice humatus est.

17. A. C. 1584, Adamus Traziger, J. V. D. et illustrissimi Ducis Holsatiæ Adolphi Cancellarius, vir magno ingenio, sapientia et eloquentia (sed parum

¹⁾ Et Par „Epitaphia“ over Bording findes desuden tilføjede
 & samt en Notits om ham uddragen af Joh. Posselii Oratio
 de urbe Rostochio, Fol. 23.

pius) hoc die circa horam 7 vespertinam miserrime periit inter pagum Ratelstede et Reinebeke in Holsatia.

October.

1. A. C. 1562, obiit Sleswigæ Johannes Carnarius Gandaviensis, Medicinæ Doctor et incltyi Ducis Holsatiæ Adolphi medicus.

1. A. C. 1586, Adolphus, Dux Slesuicensis et Holsatiæ etc., inclytus, fortis. magnanimus ac omni laude et æterna memoria dignissimus princeps, ex hac vita placidissime obdormiscens emigravit, mane circa 7 horam. Morienti ex consiliariis adfuerunt Detleuus Rantzouius. Theodoricus Blomius et Casparus Hoyerus, quibus gubernationem et tutelam filiorum impuberum, et vt inprimis curam haberent Ecclesiarum et Scholarum, commisit et mandauit. Et ad D. Casparum Hoyerum aliquoties dixit: Caspar, Caspar, dat Kercken vnd Scholen yo woll bestellt werden.

2. A. C. 1580. Johannes senior Dux Slesuicensis et Holsatiæ, princeps pius, clemens, iustus, beneficus et Ecclesiæ et Scholarum nutricius, ex hac vita coelebs discessit (etc.).

3. A. C. 1551 ¹⁾, Petrus Suauenius nobilis Pomeranus, vir eximia pietate. eruditione. modestia et omni virtute clarus, incltyi Regis Daniæ Christiani III (cuius memoria sit in æterna benedictione) consiliarius. orator et legatus ad diuersos nostri temporis Reges et Principes, diem suum pie et placide obiit ²⁾.

10. A. C. 1566 ³⁾, Hieronymus Thennerus Hesus,

¹⁾ Dateringen urigtig (se min Kbhvns Univ. Hist. I, 415).

²⁾ Foruden denne Notits meddeler Haandskriftet hvad Povl Ebers Kalendarium har om Peter Svave.

³⁾ Hdskr. har urigtig: 1563.

J. V. D. Cornelii ab Hammesfort, Friderici Regis Daniæ Cancellarius, vir excellenti ingenio, eruditione, virtute et sapientia, dum discedendi a Rege veniam petit. in carcerem Dragsholmii conijcitur, in quo detentus fuit vsque ad 31 diem Martij anni 71. quo tempore ibidem placide in Domino diem suum obiit; ignoscens et Deum orans pro inuidis et hostibus suis, qui apud Regem effecerunt. vt incarceraretur. videlicet Johanne Frysio Cancellario Danico et Petro Oxio.

22. A. C. 1605, Johannes Pistorius Husensis. vir exploratæ pietatis, solidæ eruditionis, lectionis variæ, scriptionis multæ ac sapientiæ cum simplicitate admiranda (vt testabuntur ij, qui rectius eum noverunt) in vera fide et constanti invocatione filii Dei Jesu Christi, placide in Domino obdormiens, expiravit, annos natus 77 menses 3 totidemque dies, cum Pastorem Ecclesiæ Tetenbullensis in Eyderostadia fidelissimum annos continuo 47, et omnium primum Præpositum ex pastoribus ibidem aliquot egisset annos vigilantissimum.

28. A. C. 1567, Hilarius Johannis Malmogiensis, artium liberalium Magister et Professor Mathematicum in Academia Hafniensi. anno etc. 47 subito phrenesi correptus ex nimio studio et animi intentione in doctrina Astrolabii et eiusdem fabrica, quam tunc publice tractabat, hoc anno et die. videlicet 20 post annos, Soræ in custodia mortuus est.

30. A. C. 1590, Paulus Matthiæ Danus Coagiensis. S. T. D. Roschildæ siue Selandiæ Episcopus et Academiæ Hafniensis Professor. non doctrina solum excellens, sed vera etiam pietate et morum modestia ac humanitate doctrinam ornans, ad æternam Dei et Academiæ coelestis consuetudinem emigravit, anno

ætatis suæ 63. Hic mihi Hafniæ anno etc. 47 discipulus et admodum familiaris fuit sub reuerendo et clarissimo viro D. D. Nicolao Hemmingio, Præceptore nostro cum publico tum priuato.

N o u e m b e r.

11. A. C. 1558. obiit Gottorpij Christophorus a Taubenheim, vir nobilis et multis virtutibus ornatissimus, illustrissimi Ducis Holsatiæ Adolphi Mareschallus: moriturus in Testamento legauit pauperibus Sleswigæ 500 marcas Lubecenses.

11. A. C. 1569, nobilissimus et fortissimus vir Daniel Ranzouius, Eques Holsatus, Dominus Castrorum Nienhouen, Troiburg et Woldenhorn, belli inter Regem Daniæ Fridericum II et Suecos per septennium gesti summus dux et primarius administrator — — globo ictus, dum arcem Warpurgicam expugnat et Suecis eripit. occubuit, anno ætatis suæ 40.

11. A. C. 1575, Dorothea. filia Friderici I. Regis Daniæ. coniunx Christophori Ducis Megapolitani et Episcopi Ratzeburgensis, mortua est, et sepulta 8 Decemb. in Gustrow a sorore Elizabetha.

11. A. C. 1560, M. Johannes Tausanus, qui inter primos primus siue præcipuus fere puram Euangelii doctrinam in Dania professus est et docuit, et postea Episcopus Ripis factus est, ibidem pie et placide in Domino obdormiuit. Plurima in Dania ob professionem Euangelicæ veritatis a Papistis passus est et sustinuit. Anno autem Christi 1558 die 4 Martij ab hoc M. Joh. Tausano Ripis in Cathedrali Ecclesia, præsentate toto ministerio, ordinatus sum, apostolico et primitiuæ Ecclesiæ ritu, ad Ministerium Euangelii, cum antea per primores Parochiæ et

Ecclesiæ Tetenbul vocatus essem ad docendum ibidem Euangelium Jesu Christi. Nam cum illo tempore in hoc ducatu Sleswicensi non esset Superintendens, et illi, qui vocati et primum accessuri erant ad Ministerium, Canonicis Sleswicensibus se præsentarent siue indicarent, et illi nihil aliud in hoc negotio agerent, quam quod dicerent vocatis: admittimus te; et ego in illorum „admittimus“ quiescere et contentus esse non potuerim, ideo cum consilio et consensu reuerendi viri Dn. Volkwardi Jonæ, tunc temporis Præpositi Sleswicensis et Concionatoris Aulici, ordinationem Ripis petii et obtinui.

24. A. C. 1575. Petrus Oxe, præcipuæ auctoritatis eques Danus, qui annos fere 10 apud Dorotheam, Francisci Lotharingiæ Ducis et Christinæ, Christierno II Daniæ rege natæ, filiam, exulauerat, et belli Suecici tempore Friderico II Regi Daniæ reconciliatus, et summæ rerum in aula Danica præfectus erat, Friderichsburgi aqua intercute extinctus est.

December.

5. A. C. 1557, Johannes Machabæus Alpinas Scotus, S. T. Doctor et Professor in Academia Hafniensi Daniæ, vir ingenii præstantia et acumine, pietatis zelo, doctrina, facundia et omni genere virtutis præstantissimus et clarissimus, placide et pie in Domino obdormiuit. Huius in Academia Hafniensi auditor et discipulus fui quadriennium et multis ab ipso beneficiis affectus sum. A. C. 41 Vuitebergæ præsidente Reuerendo D. D. Martino Luthero in Doctorem S. Theologiæ promotus, et postea anno 42 vocatus ab inclyto Rege Christiano III venit in Daniam ad docendam et explicandam S. Scripturam in

Academia Haffniensi, quo in officio talem se exhibuit, vt in docendo et disputando publice parem non habuerit ibi, nec habiturus est vnquam. Obitum ipsius non modo ordo scholasticus, sed et ciues vniuersi luxerunt. Et quanti inclytus Rex ipsum fecerit, ostendit, dum demortui funus pedes secutus et cohonestatus sit.

22. A. C. 1563, Hermannus Hoyer, frater D. Caspari Hoyeri, iuuenis heroico animo præditus et rei militaris deditus nec imperitus, dum Friderico II Regi Daniæ militaret contra regem Sueciæ Ericum XIII, morbo correptus Hafniæ obiit apud D. D. Hieronymum Thennerum Cancellarium et affinem suum.

29. A. C. 1582, obijt nobilis et pia matrona Anna Walstorpia, Johannis Ranzouij, equitis aurati, coniunx, post obitum mariti sexto decimo anno, ætatis vero suæ anno 72, cum vidisset filios, filiorum eorum liberos, nepotes et pronepotes numero 48.

Som i Indledningen er bemærket, haves foruden Joh. Pistorius's *Ephemeris Historica* en med hans egen Haand afskreven Samling af Breve til ham (og enkelte fra ham), der frembyder ikke ringe Interesse i forskellige Henseender. Brevbogen gjemmes i Gl. kgl. Saml. 3078, 4to. Flere ældre Granskere i Slesvigs Specialhistorie, navnlig Muhlius og Krafft, have benyttet den og ladet flere af Brevene trykke¹⁾. Ligeledes har Johannes Møller i *Cimbria literata* I, 497 givet en kort Udsigt over Indholdet, og en anonym Meddeler (formodentlig Syndicus Dreyer i Lübeck) har i *Schleswig-Holsteinische Anzeigen* benyttet Brevene til en Artikel om Pistorius²⁾. Efterat Samlingen i forrige Aarhundrede er kommen til det store kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn, har den ligget ubenyttet hen, indtil nærværende Udgiver fik fat i den og fremdrog flere af de Stykker, den indeholder, navnlig saadanne, som berøre særlig danske Forhold og Personligheder³⁾. Da Lejlighed nu tilbyder sig, har jeg ment det passende at meddele et rigere Udvalg af denne ved

¹⁾ Krafft, *Hollsteinische (o: Husumische) Zwey-Hundert-Jährige Jubel-Feyer*, Hamb. 1730. Muhlius, *Dissertationes historico-theologicae*, Kil. 1725.

²⁾ Optrykt paany i *Sammlung der wichtigsten Abhandlungen, welche in den Schleswig-Holsteinischen Anzeigen erschienen sind*. II. Tondern 1822. S. 374—83.

³⁾ Se Kjøbenhavns Univ. Hist. 1537—1621, IV. Nr. 25, 30, 40, 183, 261, 308. Ny kirkehist. Saml. III, 317—23, 344—6. IV, 79—84. Hist. Kildeskr. 1 R. I, 722—5.

sin Ælde ikke mindre end ved sit Indhold mærkelige Samling, der i det hele indeholder omtrent 350 Breve. Af disse have dem fra Pistorius's yngre Aar (hans Skole- og Universitetsliv) størst Interesse for os, ikke blot fordi de stille hin Tids Studieliv levende frem for vort Øje, men ogsaa fordi de give Oplysninger om mange Personligheder, som i det mindste en Tid lang have været knyttede til Danmark og da særlig til Kjøbenhavns Universitet. Christian III trak nemlig en Mængde fremmede, især Tydskere og Nederlændere, ind her til Landet, dels til Hofstillinger dels til Lærerposter ved Universitetet; ligeledes vilde han, at hans tydsktalende studerende Undersætter skulde tilbringe i det mindste noget af deres Studietid ved Kjøbenhavns Universitet. Til Belysning af disse Forhold indeholder neppe nogen anden Kilde saa mange Bidrag som Pistorius's Brevbog. Hos ham saa vel som hos flere af hans Venner vakttes der under deres Ophold i Kjøbenhavn en velvillig Stemning mod Danmark, som bevaredes gennem Aarene og ved given Lejlighed gav sig Udtryk paa en tiltalende Maade.

Samlingen udgjør tre kronologisk ordnede Centurier af Breve, og saa tilsidst en Rest af uordnede og unumererede Breve, som tidligere vare forbigaaede. Her er nærmest kun den første Centurie benyttet. hvis Numre ere angivne foran ethvert Brev. Fra det unumererede Tillæg ere dog enkelte Stykker hentede og anførte paa den Plads. Tidsordenen anviser, men uden Numre. Af de talrige Breve fra den lange Aarrække, da Pistorius var Præst i Tetenbüll, er her kun medtaget nogle faa Stykker. Det er derimod fra dette Tidsrum, at Muhlius og Krafft især have hentet de Breve, som de have ladet trykke. — Samlingens Omfang og Brevenes Længde har nødt mig til i de fleste Tilfælde at nøjes med Udtog.

Centuria I.

I. Petrus Joannis, Joanni Becker¹⁾, optimæ spei adolescentulo S. (Rostochii 1541, 2do die post Assumpt. Mariæ). P. J. der synes at have været en Student fra Husum, formaner J. B. til flittig at dyrke den latinske Grammatik. „Etsi ista studia videntur admodum puerilia et tenuia, tamen scias eiusmodi esse, sine quibus magna constare non possunt.“

II. Joannes Rischman²⁾, Joanni Becker Lunæburgi commoranti. (Husii 23 Jul. 1542). J. B. havde raadspurgt J. R. om. hvorledes han bedst skulde anlægge sine Studier. Dertil svarer denne bl. a.: „Nequaquam possum probare illorum institutum, qui nimis superstitione omnia ad regulas reuocant, nihil relinquentes obseruationi. Debet esse modus quidam in vtroque genere, vt aliquid tribuamus præceptis, ita tamen vt satis sit ea probe intellecta nouisse, non ad vnam quandam præscriptam formam ea tantum pronuciare: item aliquid etiam obseruationibus, quæ in primis debent valere, quandoquidem præcepta primum ex obseruationibus nata sunt. Ego consulerem, vt Grammaticam D. Philippi per Jacobum Mycillum recognitam quam diligentissime legeres.“ J. R. sender Hilsener til Volquardus Jonæ, Petrus Schutten og andre bekjendte, der opholdt sig ved Lycaet i Lyneborg.

III. Volquardus Jonæ³⁾, Joanni Artopæo, amico suo summo. (Ex ædibus nostris 8 Aug. 1544). „Gnato apud Terentium. charissime Artopæe, inquit:

1) Senere brugtes mest den græske Form Artopæus, og endelig blev den latinske Form Pistorius det sædvanlige. Dog vise officielle Skrivelser, at Manden i det daglige Liv endnu stadig kaldtes Becker (ell. Bäcker).

2) Archidiaconus i Husum (se Krafft, S. 284 ff.).

3) Senere gottorpske Hofpræst (se Ny kirkehist. Saml. IV, 677 ff.).

Nunquam te accedo, quin abeam abs te doctior; sic et ego merito dicere possum, me nunquam te accedere. quin abeam doctior et prudentior. Dicere enim non possum, quantam vtilitatem ex colloquio hesterno ceperim. et quantum eo incitatus sim ad diligentiam, quia video te tam studiosum, pium et diligentem esse.“ — „Scripsisti etiam ad me de Elebeken etc., ex qua re ego aliud nihil colligo, quam quod plane in animo habeant, nos omnibus nostris priuilegijs priuare. Ego certe nihil curo, neque tu fortasse. Sed væ illis, qui successuri sunt nobis.“

IV. Joannes Holmannus Stadensis ¹⁾, Joanni Artopæo Husensi, fratri suo longe charissimo. (Lunæburgi 1545). Et Digt, hvori det bl. a. hedder:

Eurialus mihi eris. præclaro ego munere Nisi

Fungor ²⁾: erit nullus finis amicitiaë.

Scribis. vt infestas Veneris gnatique relinquam.

Nostra quibus torquent pectora læsa, faces.

Ingenue fateor. victus, quod dicere cogor,

Vinciuit nostras namque Cupido manus.

Semniæ teneor sed casto fortiter igne.

Corporis illa mei saucia membra premit.

V. Samme til samme (udateret). Et Digt, ogsaa om „Semnia puella, quæ variis torquet pectora nostra modis.“

Carmina, quæ cernis, sunt inter pocula scripta.

Cum Reppenstedæ nos habuere domus.

VI. Volquardus Jonæ, Joanni Artopæo conterraneo et amico. (Lunæburgi 1545). „Incusas me. Joannes charissime, primo silentij, quod videlicet lite-

¹⁾ Jo. Holman var fem Aar ældre end Pistorius; men de sluttede sig sammen i et overordentlig varmt Venskab. Holmans Breve vidne om megen Begavelse; men i hans yngre Aar handle de mest om hans Forelskelser. Han endte som Professor Theologiæ i Leiden († 25. Decbr. 1586).

²⁾ Euryalus, Søn af Opheltus, Æneas's Ledsager, bekjendt af sit varme Venskab til Nisus. Æneid. IX, 175 sq.

ris tuis proximis non responderim: Fecissem autem id, sed nesciui, quibus verbis me excusare deberem; nimis enim multa mihi scribis. Sed de his alias. Secundo me incusas violati foederis siue instituti nostri. Verum sane adhuc incertus sum et nescio, quodnam foedus intelligas: An de Latine loquendo, an de declamando. Sed possum conijcere. de declamando foedus et institutum te putare. Hic, mi Artopæe, non me incuses, sed potius te ipsum. Tu enim, si verum fateri voles, es ruptor et violator huius nostri. vt sic vocem, foederis et instituti. Quæ est illa tanta temeritas tua, vt me accuses eius, cuius ego te merito accusare debebam? Quin quod etiam me violatæ amicitie incuses, cum tu etiam primum eam infregeris et violaueris, me contemnendo. et alijs. videlicet Holmanno, Paludano, Garzæo. Struuenio, te adiungendo et cum illis conuersando me neglecto. Hæc reuera ita se habent. si quod res est confiteri voles.“ De nævnte unge studerende vare vel flinke og dygtige Folk, som vare værd at have Omgang med; men V. J. mener dog, at han ikke derfor burde tilsidesættes. Med største Glæde vilde han paa ny optage de fælles Øvelser i at skrive og tale Latin og i at holde Foredrag (declamatiunculas). „Jeg tilstaar det frit, at du er meget lærdere end jeg. Hvad du derfor begynder paa, deri skal jeg efter Evne søge at følge dig efter. Begynd blot.“

VII. Joannes Holmannus, Joanni Artopæo fratri suo longe charissimo. (Lunæburgi 1545). Et spøgefuldt Digt:

Questus es ipse tui capitis mihi sæpe dolorem,

Quod venæ tanquam flumina plena tument.

Et quod sanguinei fugit causa tumoris

Te, qui tristicie maxima causa est.

Incedis quasi sis somno correptus inertis,

Tristicie vultus signa seuerus habet.

.

Quare si sanus fieri cupis, accipe verum
Curandi, tibi quem tradit Apollo, modum.

.
In promptu est Medicus, sed fert indusia longa,
Quærenda a Venere est illa medela tibi.
Non opus est ferro, quo possis scindere venas,
Vt largus capiti sanguis abesse queat.
Sed fac in amplexus veniat tibi chara puella,
Gloria ab ingenti quæ sibi nomen habet¹⁾,
Hac cura capitis magni tollentur humores,
Sanguineas vndas hæc medicina feret.

Sed extra iocum. mi Joannes, valetudini tuæ consule et rationem habe: et quid in rem tuam sit, considera. Quod si mihi obsequi volueris, peritum aliquem medicum hac de re consulas, ne forte incuria te ipsum in periculum aliquod conijcias, quod est tentare Deum.

VIII — XI. Samme til samme. (Lunæburgi 1545 — 6). En Række Breve paa Vers, mest handlende om Brevskriverens Kjærlighed til „Semnia“.

XII. Volequardus Jonæ, Joanni Artopæo conterraneo et amico suo vnice colendo. (Ex ædibus nostris 1 Martii 1546). „Cupis, mi Artopæe, vt mea carmina ad te mittam, quod fieri non potest: primo propter meam bibacitatem. In ore enim est fere omnium, me nihil aliud agere, quam inebriari me cereuisia, magisque dare operam libandis poculis, quam studio literarum. Deinde etiam, quia plane sum inexercitatus in hac re. Sed sero sapiunt Phryges. Estimauit autem respondendum esse scriptis tuis soluta oratione, ne et tu me quasi bibonem incusare posses, vt noster Hermannus, qui hodie dixit. me nihil aliud posse, quam potare nihilque aliud didici-se, quam Potte ledigh maken, vnd konde bether vthdrincken else ei-

¹⁾ Eudoxe kaldes kun i andre Digte og Breve fra samme Forfatter.

ner in der gantzen Schole. Hanc siue suspicionem siue malam famam certe me omnibus modis et viribus delere et amouere oportet. Ideo in posterum me abstinebo ab omnibus conuiujs, quantum possum. ne ille asinus hæc amplius de me dicere possit. — — Oro te, mi frater, vt mihi condones, quod tam inepta scribo. Neminem enim habeo, ad quem scribere audeam. Deberem quoque iam alijs de rebus tecum agere, ac tuis carminibus, quæ mihi gratissima fuerunt, respondere; sed alias id faciam, modò non possum. Hæc autem boni consule, quia sum ita perturbatus etiam alias ob res, vt animum ad cogitandum nequeam instituere. His charissime frater vale, ignosce ineptiis et ruditati.“

XIII. Joannes Holmannus, Joanni Artopæo, eximie probitatis et eruditionis adolescenti, amico suo præ cæteris summa fide colendo. (Stadæ 16 Novbr. 1546). J. H. var nys. efter en anstrængende Rejse, kommen hjem til Stade, og sender nu Hilsener til Vennerne i Lyneborg, Henricus Lubbecensis. Hermanus Hervordiensis. Stanislaus, Magister Simon. Jodocus Gottingensis o. a.

XIV. Joannes Holmannus, Joanni Artopæo fratri suo, Semniæ, Eudoxæ, Gallinæ cæterisque *παρθένοις* Luneburgensibus. (Stadæ 29 Decbr. 1546). Spørger om nyt fra Lyneborg: „Vehementer aueo scire, *ὦ κοῦραι ἢ παρθένοι γλυκεραὶ*. quid apud vos agatur, cum sciam præterito die solis venerabilis viri D. Henrici filia *τὸν γάμον* celebratum esse, cui vos interfuisse cur dubitare? cum libenter (teste musæo meo) intersitis festis huiusmodi publicis“.

XV. Georgius Selmerus¹⁾ Husensis, Joanni Artopæo Haffniæ degenti. (Lunæburgi 1547). „Facio te certiozem, me tibi in hospitio successisse. Pro quo

¹⁾ Siden Rektor i Husum; døde som Præst i Ostenfeld (se min Kblvns. Univ. Hist. I, 235, 349. IV, 49—50).

beneficio ago tibi gratias quam maximas. habeboque semper. — Non possum non tibi significare, mi Johannes, quam vehementer te omnes hic, herus et hera et plerique alij prædicent et ament, præsertim heræ soror Rebecca, quæ, quoties pueri se turpiter dant, siue quid nequiter committunt, statim illis dicit: Sic Johannes vos non docuit¹⁾. — Scito me tuas literas Stanisla²⁾ tradidisse. Casparo Cimbro³⁾ suas etiam obtulissem, si domi fuisset, sed profectus est in patriam. Quare eas apud me seruabo, donec redierit. Tum ei tradentur. Porro rogatum te volo, ut mihi proximis tuis significes, quomodo Academiæ vestræ status tibi placeat: item quot nummis se quispiam ibi per annum sustentare possit. — Saluta meis verbis quam officiosissime Joannem Aurifabrum⁴⁾, atque eum, vt me aliquando suis literis inuisat, hortare.“

XVI. Joannes Holmannus, Joanni Artopæo omnibus ingenij ornamentis adolescenti Haphniæ literarum studia colenti. (Rostochij profesto Pentecostes 1547). „Chorus apud Sophoclen in Antigone ait. *πόντοι βροτῶν δὲσπονοι*. Quidnam a poeta, Delphico oraculo sapiente declarato, sapientius et verius dici potuit? Tantis, proh dolor, miserijs et calamitatibus est re-ferta vita humana, vt princeps Græcorum poetarum nullum animal tot periculis et infortunijs atque hominem obnoxium esse indicauit. Idipsum omnes hodie experimur, et tu, mi frater, in periculosissima tua nauigatione magis, quam ipse, qui nunquam in mari fui,

1) Disse Børn, som ogsaa omtales i andre Breve, havde Pistorius været Lærer for i Lyneborg. Jvfr. foran S. 582.

2) Stanislaus Namslaiensis Silesius, en af Pistorius's Kammerater ved Lycæet i Lyneborg, fra hvem der ogsaa findes et Brev i Samlingen. Han studerede senere i Vittenberg.

3) Vistnok Kaspar Mule, der senere var Lærer for Christian III's yngre Børn († 12. Juli 1581).

4) Senere Professor ved Kjøbenhavns Universitet († 29. Jan. 1602). Han var født i Husum.

colligere possum, expertus es. Versatur hæc nauigatio mihi noctesque diesque ante oculos, nec temere, tuo periculo edoctus, me vnquam mari committam“. Han fortæller forskjellige vilde Rygter, som der gik, angaaende den nys udbrudte schmalkaldiske Krig, særlig om Vittenbergs Belejring, deriblandt: „In his tumultibus bellicis Musæ et illarum alumni fugantur; nullibi certas sedes habent. Quis vnquam futurum sibi persuasisset, columnen non solum rei literariæ, sed etiam Theologiæ, D. Philippum Melanthonem dico, vnicum nostri seculi decus et omnium præceptorem, in tantum discrimen fortunarum et capitis vocatum iri? Huic a Duce Lunæburgensi non data est facultas per Ducatum iter faciendi. Id ipsum enim ab eo petierat et Lunæburgum proficisci cum vxore sua. item D. Lutheri vxore et liberis et cum plerisque alijs doctis viris, vt D. Maiore, in animo habuerat. — — Cum tuto proficisci poterit, ad nos veniet. Quod vtinam verum sit. Confiderem enim te aliquando ad nos concessu Regis venturum¹⁾. Si apud nos non manserit, certum est, eum profecturum in Prussiam Regiomonti. Id si fiet, spero me obtenturum apud parentes, vt liceat mihi ibidem operam dare literis. — Sed relictis serijs nostro more quoque parum iocabimur, hoc est, de leuioribus et ridiculis agemus. Semniæ literas accepi, in quibus renunciat, se mihi posthac nunquam scripturam: quod ipsum animo æquissimo fero. Ne conjicias tamen, simultatem inter me et illam ortam esse. Scio eam nequaquam intermissuram, quin quam primum

¹⁾ Nemlig for ogsaa at høre Melanchton. Naar det siges, at Pistorius behøvede Kongens Tilladelse for at drage til Rostok, saa fremgaar deraf, at Christian III, hvis Understøttelse han maaske nød, bestemt har ønsket, at han skulde studere i Kjøbenhavn, ligesom vi vide, at Kongen har stillet dette Krav til andre slesvigske Studenter (se Epist. div. argum. ad Lucam Lossium, ed. Lackmann, p. 112—6).

mihī scribat. Quod si fecerit, negotium illud a te, mi frater, mihī commissum summa fide expediam. Admonitio tua gratissima mihī fuit; et vt id semper facias rogo. Maximum enim calcar ad virtutem ea mihī addet, et plus me mouet, quam cuiuspīam alterius. Ex beneuolo enim et minime fucato animo profectam eam esse nequaquam dubito.“

XIX. M. Paulus Nouiomagus, Studioso ac pio adolescenti Joanni Pistorio, Haphniæ degenti. (Coldingæ 10 Febr. 1548). „Salutem et pacem per Christum nostrum redemptorem. Docte domine Johannes, scis, qua fiducia tradiderim tibi rerum mearum curam. Fac igitur, ut te talem, tam fidum, quam animo conceperam, inueniam. Non ero (rediens) fidelis officij in memor: si possum, promouebo te ad altiora. Vide etiam, vt tibi ipsi non desis. Cura diligenter tua studia: in artibus bono ordine procede: ne cupias tumultuarie confuseque multa simul et semel perlegere. Hoc enim quam sit noxium, ego expertus noui. Melius est pauca exacte, quam multa tenuiter didicisse. Neque est omnibus omnia nouisse datum. Sequere igitur semina tuæ naturæ: hæc exercitatione quotidiana acue, perfunde, riga, vt fructus suo tempore Ecclesiæ et Reipublicæ vtilis producant, Amen. Domus Doctoris Cornelij ¹⁾ ad festum Pascæ a Doctore Christierno alteri locabitur ²⁾. Vide igitur, si interim non venero, ne quid a nouis habitatoribus mearum rerum corrumpatur aut distrahatur. Euehantur potius omnia in domum Alheidis ³⁾ ibique diligenter include vasis aut im-

¹⁾ Se min Kjøbenhavns Univ. Hist. IV, 43—4, 131—3.

²⁾ Hofpræst P. Nouiomagus havde hidtil boet i dette Hus, naar han opholdt sig i Kjøbenhavn; under hans Fraværelse havde Pistorius haft sin Bolig der og havde ført Tilsyn med hans Sager. D. Christiernus er Professor Dr. med. Chr. Torkelsen Morsing.

³⁾ Formodentlig Enken efter den kgl. Kirurg Michel v. Hirstig (eller Finstingen).

pone ea in vno cubiculorum domus Alheidis, quo ipsa non vtitur, vt sic oclusa ianua conseruari omnia illæsaque permanere possint. Prospicias et tibi de habitatione commoda, si te ferre noluerint. Puto apud Alheidem, quæ domus mihi assignata est. Vale corpore et anima felicissime.“

XX. M. Paulus Nouiomagus, concionator Regius, Johanni Pistorio Husensi, studioso et docto adolescenti. (Coldingæ 17 Martij 1548). „Præter eruditam, quam scripsisti mihi disputationem, rem gratam fecisti, scribens de statu mearum rerum. Laudo tuam diligentiam, fere nimiam, quam præstitisti mihi. Vbi potero, recompensabo. Libenter concessi Doctori Remberto¹⁾ domum a me locatam vsque ad festum Pascæ; frater est, nihil peccare potuit ista ratione. Nam hoc non tantum illi. sed omnibus debeo. quod mihi non nocet et alteri prodest. Videat ipse. ne hanc regulam transgrediatur nocendo meis rebus: hac ratione posset fortassis me aliquid commouere. Tu vide, ne quid corrumpatur mearum rerum. Si videris, admone“. (Et senere Brev af samme Aar fra Noviomagus til Pistorius findes trykt i min Kjøbenhavns Univ. Hist. IV, 42—3).

XXIV. Joannes Holmannus, suo Joanni Pistorio fratri amantissimo. (Rostochij 5 Sept. 1548). H. beklager sig over P.s Tavshed; han havde skrevet til ham og forlangt Oplysninger om Universitetet i Kjøbenhavn. da han havde tænkt paa selv at drage dertil; men nu havde han forandret sin Plan og vilde rejse til Vittenberg, hvor Studierne atter vare i Flor. Nærværende Brev sendes med hans Ven M. Jacob Mittag²⁾, der begav sig til Kjøbenhavn og kunde modtage Bud tilbage.

¹⁾ D. Rembert Gilsheim, Professor Juris ved Universitetet.

²⁾ Siden Rektor i Husum, hvorfra han 1562 gik som Læge til Wismar (Krafft, S. 325).

XXV. M. Paulus Nouiomagus, pio et studioso adolescenti Joanni Pistorio Haffniæ. (Neoburgi altera post Catharinæ 1548). „Rogatus a Doctore Petro Capitaneo domum meam locavi Vniuersitati, cum hac conditione, si ille, in cuius vsum conducere volebant, non veniret, vestra maneret. Incerti tunc adhuc erant Professores de aduentu D. Doctoris Alberti Knopperi. Dixissem tibi, talem contractum factum fuisse inter me et Vniuersitatem de domo mea, nisi tam subito fuissem a vobis auocatus. Gaudeo tamen, quod commodam habitationem apud M. Johannem Pomeranum ¹⁾ nactus sis. Ego dabo operam, vt sentias aliquando beneficium Regiæ Majestatis pro tuis laboribus. Nunc mitto tibi commentarios D. Caluini in epistolam ad Hebræos, quos in corio ligari cupio, marcam simul Danicam pro ligaturæ mercede mitto. Addidi et Ecclesiasticam historiam, quam a Nicolao bibliopola accepi hac conditione, vt vel duos daleros vel Josephum remitterem. Nunc neque daleros neque Josephum mitto, sed ipsam historiam illæsam, rogans ipsum, vt suam recipiat et alteri vendat. Nam D. Doctor Cornelius tale exemplar mihi dono dedit.“

XXVI. M. Paulus Nouiomagus concionator Regius, pio et studioso adolescenti Johanni Pistorio, amico suo integerrimo. (Neoburgi 12 Januarij 1549). „Rem gratissimam mihi fecisti, quod librum compactum tam cito remiseris. Placet mihi vltra modum tua in meis negotijs diligentia et assiduitas. Vtinam Dominus Jesus me iuuare velit in te promouendo: nunquam tui ero immemor. Præstabo, quod possum: Et si res et tua felicitas huius et æternæ vitæ ex me tantum penderet, summus in vtraque esses. Vide, vt ipse

¹⁾ Professor ved Kjøbenhavns Universitet, en Søstersøn af Bugenhagen; han hed egentlig: Johan Lübbecke.

tibi non desis orationibus et laboribus tuæ præsentis vocationis¹⁾. Sic non dubito, quin Deus te euehet per me aut alios aut absque nobis, et collocabit te cum principibus, imo cum principibus populi sui in summo honore: dabit nutrimentum tibi et te Josephum tuorum amicorum constituet. Tuas literas in tui negocij commendationem apud me perpetuo circumferam, ne tui obliuiscar: vbi aliquid perfecero, statim significabo.“

XXVII. Volcquardus Jonæ, minister verbi Dei apud Schleswicenses, honesto, pio et studioso adolescenti Joanni Pistorio, Haffniæ agenti, amico et conterraneo suo. (Sleswigæ 15 Febr. 1549). „Mihi omnia nunc, Deo gratia, feliciter succedunt. Schleswigæ ego. quemadmodum ex hoc adolescente cognosces, habeo mediocre stipendium.“

XXVIII. Georgius Selmerus Husensis, Joanni Pistorio, Haffniæ degenti. (Husij 11 Aprilis 1549). „Multa, quæ scriberem, habeo, sed non est mihi otium. Illa autem scribam, cum Laurentius²⁾ ad vos se conferet, quod breui, vt opinor, futurum est. Rogatum te etiam atque etiam volo, mi Johannes, vt res meas, quam primum possis, mittas siue Ecklefordiam siue Flensburgum. — — Librum contra Interim scriptum tibi do. Salutes M. Johannem Pomeranum.“

XXIX. Antonius Maillet Gallus³⁾, honesto doctoque adolescenti Joanni Pistorio, studioso Haffniæ, amico suo charissimo, S. D. (Neoburgi 29 Nouemb.

1) Pistorius synes altsaa at have haft en Slags Ansættelse eller Kaldsvirksomhed i Kjøbenhavn.

2) En Student fra Husum, der agtede sig til Kjøbenhavns Universitet, ved hvilket Jørgen Selmer nys havde opholdt sig en Tid.

3) Om denne Franskmand, der var kaldt her til Landet for at indbinde Christian III's danske Bibel, og som tillige fungerede som Sekretær hos den franske Gesandt Charles Dancey, se min Kbhvns. Univ. Hist. I, 201, 618, 669.

1549). „Charissime domine Johannes, nolui omittere, quin tibi verbulum scriberem, quamvis nihil adhuc effecerim pro negotio Bibliorum. Sed expectatur indies Dominus Cancellarius Germanicus, in hac re nos adiuturus. Interim maneo cum Domino Legato Carolo Danzæo. Si quid ergo potero pro tua humanitate, scribas. Libenter enim faciam, quantum in me erit. Vnum vellem, ut digneris salutare dominum Ludouicum Dietz Typographum, amicum nostrum charissimum, meo nomine, et me apud eum excusare. quod non ei valedixerim, cum discessi Haffnia. Volebam quidem fecisse, sed impeditus fui. Non ægre ferat. Spero nos aliquando simul consolaturos, Domino volente, qui vos omnes conseruet. Rogo, inuenias rationem, cum poteris, quo hæ meæ literæ, quas cum his inuenies, reddantur Lubecæ.“

XXX. Joannes Holmannus, suo Joanni Artopæo fratri amantissimo. (Witebergæ 13 Martij 1550). „Quantum ex proximis tuis literis et sermone contubernalis tui, qui eas mihi tradidit, intelligo, nihil a me iamdiu literarum accepisti, quæ res non leuiter animum meum affecit, maxime cum nouissime quædam scripserim, quæ, si diulgarentur, ægerrime ferrem, cum illa tuæ fidei tantum commissa sunt. Sed spero eas tandem ad tuas manus peruenturas, si diligenter inquisueris apud D. Doctorem Knopperum¹⁾ amicum meum veterem, cui Rostochij traditas audio ab hospite meo ibidem. Nunc eadem illa scribere partim pudet, partim piget. Talis est Academiæ nostræ status, vt quotidie rumores et apparatus belli pertimescere cogamur, et huius sanctissimæ Scholæ dissipationem, quam, vt Deus clementer auertat, eum toto pectore oro. Ea enim si euenierit, quid mihi faciendum sit, dubito. Constitui autem, si acciderit, Magdeburgum proficisci, atque ibi

¹⁾ Prof. Juris ved Kjøbenhavns Universitet.

euentum belli expectare, potissimum cum non leues suspiciones me credere faciant, D. Præceptorem Philippum eo etiam secessurum.“

XXXI. Henricus Elebeke Lunæburgensis, Joanni Pistorio Artopæo Husensi, adolescenti pietate et eruditione insigni. (Witebergæ 14 Martij 1550). „Quod iter Argentinense tibi prosperum contigit, et saluus et incolumis Hafniæ redieris, ob hoc ex animo lætor. Cum ad nos rescribes, scribe quæso et significa nobis, an D. Bucerum Argentinæ vel alibi inueneris, et quid futurum sit, an Haffniam sit venturus¹⁾. Non dubito, quin in illo itinere tuo, et quidem imprimis Argentinæ, præstantissimos et doctissimos viros videris et audieris, cupio vt de hoc nobis aliquid referas. Item an et tum Basileæ etiam fueris.“

XXXII. Georgius Selmerus Husensis, Johanni Pistorio Haffniæ degenti. (Husij Dominica Trinitatis 1550). „Certiozem te facio, me D. Holmannum conuenisse, eique quæ mihi mandaueras significasse. Ille vero literis tuis visis et lectis dixit gemens mihi et alijs, qui tum temporis illi aderant: Vtinam contingeret mihi videre meum fratrem, cuius hæ sunt literæ: vere dico fratrem; nam hic ter me liberauit et e periculo mortis eripuit, quod fortasse non faceret germanus frater, vt se ita pro alio exponeret periculo, sicuti hic fecit. — — Literas D. Holmanni et Elebecken tradidit tibi (vt existimo) Erasmus Heinsius Hadersleuiensis²⁾. — — Scripsi tibi apud Petrum Soërth

¹⁾ Heraf fremgaar sikkert, at Hovedhensigten med Pistorius's Rejse til Strasburg var at overbringe D. Martin Bucerus et Kald til Kjøbenhavns Universitet. (Jvfr. Kbhvns. Univ. Hist. I, 189). Herefter maa Udtrykkene ovenfor, S. 570, modificeres noget.

²⁾ Om denne Mand, der senere almindelig kaldtes Erasmus Heithmann, se Kbhvns. Univ. Hist. I, 702—4. Schumacher, Gel. Män. Briefe. III, 220—6. Ny kirkeh. Saml. IV, 73. 666—7. 671—2. 713—22. Noodt, Beiträge zur Erläuterung

nostrum conterraneum¹⁾ de suppellectile mea mihi mit-tenda, sed non eam accepi. — Rescribas etiam, si vacat, quis nunc sit rerum tuarum status. Nam ex matre tua intellexi, te non amplius capere cibum in coenobio²⁾. D. D. Christierno³⁾ satisfaciet Petrus Aurifaber⁴⁾. Jacobo⁵⁾ vt tu satisfacias rogo. Physica vt mihi mittas et musicam meam quæso.“

XXXIII. Jørgen Selmer, der paa denne Tid synes at have været Rektor ved Skolen i Husum⁶⁾, skriver 17 Juli 1550 til Pistorius om et ungt Menneske der fra Skolen, som agtede sig til Kjøbenhavns Uni-versitet, og beder ham hjælpe denne tilrette. (Trykt i Kbhvns. Univ. Hist. IV, 49—50).

XXXIV. Joannes Holmannus, suo Joanni Artopæo. (Witebergæ 6 Sept. 1550). „Rogo mi Joannes, frater amantissime, vt de omnibus tuis rebus quam primum certior fiam, num apud Regem mansurus sis⁷⁾. Saluta Casparum Cimbrum⁸⁾ ex me honorificentissime et alios, si qui sunt, cum quibus mihi olim familiaritas fuit.“

der Civil-Kirchen- und Gelehrten Historie der Herzogthümer Schleswig u. Holstein II, 358—9. Kinch, Ribe Bys Hist. II, 511—2.

- 1) Altsaa vistnok en Student fra Husum, der havde begivet sig til Kjøbenhavn.
- 2) Helligaands Kloster i Kjøbenhavn, hvor et Antal fattige Studenter havde fri Bospising.
- 3) Dr. med. Christiern Torkelsen Morsing.
- 4) Broder til den tidligere nævnte Joh. Aurifaber; blev først Præst i Kejtum paa Sild, siden i Svesing, nær ved Husum, endelig i Garding († 2 Dcbr. 1605).
- 5) Maaske den ovenfor, S. 608, nævnte Jacob Mittag.
- 6) Kraft nævner ham rigtignok ikke i sin Rektorliste (S. 324 ff.); men det kan dog neppe være tvivlsomt, at han har været det.
- 7) Herved sigtes vistnok til den samme Ansættelse eller Virksomhed, som berøres ovenfor S. 610.
- 8) Se foran, S. 605, samt nedenfor, S. 629.

XXXV. Georgius Selmerus, Joanni Pistorio. Haffniæ agenti. (Husij 24 Octob. 1550). Endelig havde S. faaet sine Sager fra Kjøbenhavn, „sed ita proh dolor, quod fere mihi non possint esse vsui. Scatebant enim vermibus ex salsa illa aqua, qua tunna fuerat impleta, cum nebulo ille naufragium faceret: Nebulo dico. Nam ipsius factum negligentia audio. Tuum expectaui aduentum, et quidem non ego solum, sed et omnes tui, verum, quantum intelligo, frustramur spe. Rogatum te volo, mi frater, si fieri potest, vt nos ante Pascæ festum inuisas. Animus enim mihi est tunc discedendi proficiscendique aut Witebergam aut alio, quo Deus voluerit¹⁾. Cuperem igitur te videre, tecumque loqui. antequam abeam. Rogo, vt meis verbis salutes M. Nicolaum Hemmingium, præceptorem meum optime de me meritum. Vale, tuamque diligenter cura valetudinem, quod facies, si, vt opinor, a salsis et putridis piscibus (quibus vestrum coenobium et mensa ibidem abundant) pro more abstinueris²⁾.“

XXXVI. Joannes Holmannus, Johanni Artopæo, fratri et Eurialo suo summo amore semper colendo. (Stadæ 13 Martii 1551). „Hactenus aulam expertus sum³⁾. Quia autem ea vita e diametro cum meis moribus pugnat. et quia luxum cæteraque eius generis vitia ex animo odi . . . aliud genus vitæ aggrendendum duxi. Nunc autem quia in patriam veni, Theologicæ conditiones (nam Scholasticarum magna hic caritas est) aliquot mihi oblatæ sunt. Incertus autem sum, quamnam suscepturus sim. Eo die, quo tuæ

1) Den 12 Juni 1551 blev Selmer immatrikuleret i Vittenberg (Ny kirkehist. Saml. IV, 72).

2) Man skjønner, at Selmer af egen Erfaring kjendte „Klostermaden“.

3) Han har vistnok været Hovmester for nogle Adelsmænd; forøvrigt har han ikke berørt dette i sine tidligere talrige Breve til Pistorius.

literæ mihi redditæ sunt (qui fuit dies dicatus D. Gregorio) in magna hominum frequentia in patria concionem habui. Rogo, mi frater et Euriale exoptatissime, vt quamprimum, vbi in patriam veneris, recta Stadam ad me iter instituas, vbi te de omnibus rebus certiorrem faciam. Jam propter Theologicas occupationes non licet plura scribere. Jam animo quodammodo præsagio, quanta læticia vtriusque nostrum conueniemus. Vale mi dilectissime frater et fratrem redama. Ad munus ecclesiasticum ordinatus sum die 6 Martij.“

XXXVII. Testimonium, quod Magnificus Dn. Rector Academiæ Hafniensis, M. Nicolaus Hemmingius, Joanni Pistorio dedit, cum ex ea discederet. (Hafniæ 4 Aprilis 1551). P.s „pietas, diligentia et modestia“ fremhæves i stærke Udtryk. (Trykt hos Krafft, S. 571—2).

XXXVIII. M. Ludolphus Priggius, insigni pietate et doctrina Dn. Joanni Artopæo Husensi, amico suo charissimo Vitebergæ. (Lipsiæ postridie Dominicæ Jubilate 1552). L. P., der havde været Professor i Kjøbenhavn, medens Pistorius studerede der, men havde nedlagt sit Embede og var dragen tilbage til Tydskland¹⁾, havde modtaget et Brev fra Pistorius, hvori denne dels havde spurgt ham til Raads, hvor han helst skulde studere, dels (som det synes) havde bragt ham en Opfordring til at vende tilbage til Kjøbenhavns Universitet, undskylder sin Tavshed med, at han ikke havde kjendt Pistorius's Adresse. Derefter fortsætter han saaledes: „Scripsi superiore hyeme ad M. Jordanum²⁾ et scripsi de rebus, in quibus aliquid erat momenti: sed intelligo ipsum non accepisse meas literas, quas tamen meo fratri miseram transmittendas in Daniam. Quamobrem, charissime Joannes, æqui

¹⁾ Se min Kbhvns. Univ. Hist. I, 628—9.

²⁾ M. Marcus Jordanus var Professor i Kjøbenhavn.

bonique facito meum silentium et ignosce timiditati meæ, præsertim cum tibi quoque procul dubio ingratum futurum fuerit, si eiusmodi meæ literæ in aliorum manus peruenissent. Dispeream, si quid mihi iam diu accidit epistola tua gratius, qua ita diligenter, ita copiose de magnis rebus ad me pertinentibus certio rem me fecisti, ex qua item pristinam tuam erga me benevolentiam magna cum voluptate cognoui: imprimis vero illud optimi ac doctissimi viri M. Pauli Nouiomagi erga me studium: denique serenissimi ac potentissimi Regis erga me voluntatem ac desiderium. De me vero sic tibi persuadeas, me (vt vno verbo dicam) totum esse tuum, meque siquid tibi ac generosis discipulis tuis¹⁾ queam gratificari, summa id voluntate facturum. — — Serenissimam Regiam Maiestatem (vt debeo) secundum Deum colo, eique in locis patriæ meæ vicinioribus in perpetuum seruire nunquam recusavi, nec recusabo, qua de re prolixius ad te scribam, postquam significaueris mihi, qua in domo habites Vitebergæ; idque vt facies oro. Reuerendum virum M. Paulum amo ac veneror ex animo propter singularia eius in me merita, summanque eius prudentiam et eruditionem ac mores optimos grauitate ac fide præstantes. Quid scribam de viris clarissimis D. Doctore Machabæo, Capitaneo, Knoppero, patronis meis. Nihil est, in quo illis commodare non velim, si possim. Cæterum D. Doctori Bernhardo Frisio. summo viro, sapientia et ingenio excellenti, tantum me debere profiteor, quantum referenda gratia asseque nunquam possum. — — Quod consilio meo de mutanda Schola hactenus caruisti, in eo, vt opinor, nihil fecisti damni.

¹⁾ Det er den første Ytring, vi finde om, at Brødrene Erik og Stygge Hardenberg vare under Pistorius Vejledning. Mærkeligt nok findes de først d. 12. Okt. 1553 immatrikulerede i Vittenberg, medens Pistorius selv blev immatrikuleret der 11. Novbr. 1551 (Ny kirkehist. Saml. I, 470—1).

Neque enim poenitere te arbitror, quod Vitebergæ substiteteris, cum nobis D. Philippus redditus est, cui certe nihil reperies simile, quocumque te contuleris. Summæ felicitatis loco habeas, quod tibi contigerit eum docentem audire. Est et manebit singulare electum et salutare organum Dei, tametsi indignis modis ab Aepino, Westphalio¹⁾, Illyrico et aliis multis tractatus sit. Sed si quid aliud institues, fac vt sciam. Nulla in re aut tibi aut generosis discipulis tuis deero, quos vt amanter ex me salutes peto. Si quid ex Dania noui habes, communicato. Simul velim scribas, num isthic certorum hominum tibi potestas sit, per quos literas mittere in Daniam tuto possimus. Quoties autem literas in Daniam miseris ad communes amicos, toties illis meo nomine salutem asscribere ne graueris. Neminem enim fere illic noui amicum tuum, qui non sit idem meus.“

XXXIX. Georgius Selmerus. Joanni Artopæo Husensi, Francofordiæ ad Odderam agenti²⁾, amico singulari. (Vitebergæ 10 Juli 1552). Han sender Pistorius 4 Bøger, som et Bud fra hans Moder havde bragt til Vittenberg. „Conterraneus noster Tadæus descensit; habuit inter magistrandos quartum locum. — — Johannes Hamer³⁾ hinc descensit et profectus est cum Henrico Gaggio et Johanne Tast⁴⁾ Rostochium. — — Die 8 Julij vesperi mortuus est hic Petrus Flensburgensis⁵⁾, cum adornaret proficisci Ro-

¹⁾ Joh. Æpinus og Joachim Westphal vare begge Præster i Hamborg.

²⁾ Paa Grund af Pesten i Vittenberg havde Pistorius med sine Disciple begivet sig til Frankfurt a. d. O.

³⁾ Var født i Husum og blev siden Præst smst. (Krafft, S. 130ff.). I Pistorius's Brevsamling findes en Mængde Breve fra ham, især fra Aarene 1564—75.

⁴⁾ Søn af den bekjendte Reformator Herman Tast i Husum.

⁵⁾ Petrus Thuringk fra Flensburg var 6. Aug. 1551 bleven immatrikuleret i Vittenberg (Ny kirkehist. Saml. 1, 470).

stochium, verum in coelestem Academiam profectus est. Sepultus est 9 die Julij mane ante 4 horam, cum aperirentur portæ, nulli studiosorum hic adhuc manentium id constanti, ne nobis quidem ipsius conterraneis; Nicolaus Flensburgensis ¹⁾ ipsi adfuit, dum ægrotaret. Puto vobis innotuisse, D. Præceptorem cum nonnullis ex Professoribus Torgam concessisse. Non est opus, vt mihi huc literas remittas. Nam volente Deo ultra dies 3 aut 4 non manebo hic.“

Johannes Pistorius, D. Andreæ Barsbullio Dano ²⁾, studioso Witebergensi. (Francoforti ad Viadrum 9 Augusti 1552). „Ex literis tuis nuper ad D. Ericum Hardenbergium ³⁾ missis intellexi, bilem tibi

- ¹⁾ Nicolaus Marquardus fra Flensborg blev immatrikuleret i Vittenberg samme Dag som hans ovennævnte Bysbarn.
- ²⁾ Anders Pedersen fra Barsbøl i Nordslesvig havde gaaet i Ribe Skole og blev 1551 immatrikuleret i Vittenberg, hvor han opholdt sig adskillige Aar og udgav nogle danske Skrifter; blev 1559 Sognepræst i Lintrup og Hjerting, i hvilken Stilling han døde 14 Febr. 1584. (N. M. Petersen, Bidrag t. d. danske Lit. Hist. 1 Udg. II, 271—2. Ny kirkehist. Saml. I, 470. III. 334—5. 346). Hos Rohde, Saml. t. Haderslev Amts Beskr. S. 464, kaldes han urigtig Farsbelius (jfr. ogsaa Wiberg, Alm. dsk. Præstehist. II, 317).
- ³⁾ Erik Hardenberg var født paa Dragsholm 1529, Søn af Ejler Eriksen Hardenberg til Vedtofte, siden Danmarks Riges Hofmester, og Fru Karine Rosenkrantz af Hørringholm. Syv Aar gammel sattes han i Vejle Skole paa et Aarstid. Siden kom han til Malmø, da hans Fader havde Slottet i Forlening, og gik to Aar i Skole der. Da Faderen forlenedes med Gulland, fulgte han med og var et Aar hos sine Forældre der, indtil de sendte ham til Danzig, hvor han blev i 1½ Aar, til han havde lært Sproget. Derpaa kom han til Meluing paa Grænsen mellem Preussen og Polen, hvor der var „en fornemme Skole“. I denne gik han i to Aar. Da hans Fader „kom af med Gulland“, lod han Sønnen komme til Kjøbenhavn og satte ham i Huset hos Dr. Machabæus, under hvis Undervisning han var paa 3die Aar. Siden sendtes han til Vittenberg til Ph. Melanch-

motam ob verba quædam, quæ in literis meis, ad D. Johannem Georgium datis, legeras.“ P. havde nemlig tillige med Brødrene Hardenberg forladt Vittenberg paa Grund af den der grasserende Pest og var dragen til Frankfurt ved Oderen. Inden sin Bortrejse havde han bedet Anders Barsbøl at sørge for, at nogle Bøger, der var givne en Bogbinder til Indbinding, bleve sendt efter dem. Men siden havde han slet ikke hørt noget fra ham, og havde derfor skrevet til sin Landsmand Jørgen Selmer, der imidlertid meldte tilbage, at And. Barsbøl ikke længere var i Vittenberg og formentlig var rejst til Rostok eller Jena. Derpaa havde han henvendt sig til ovennævnte Hans Jørgen-

ton, hos hvem han var i 1½ Aar. Derpaa drog han til Akademiet i Strashborg, hvor han blev i 2½ Aar og dernæst lige saa længe i Paris. Men da Gud havde kaldet hans Broder, Stygge Hardenberg, kaldte hans Forældre ham hjem. Han kom da i Tjeneste hos Hertug Frederik paa Malmøhus, og nogen Tid efter fulgte han denne til Rigsdagen i Frankfurt a. M. Derpaa tjente han i nogen Tid den tyske Kæjser paa hans Tog ind i Nordfrankrig under Greven af Schwartzburg. To Maaneder efter hans Hjemkomst til Fædrelandet gik Toget til Ditmarsken for sig (1559), i hvilket han deltog. 1561 havde han i Odense Bryllup med Anne Rønnov, Datter af Ejler R. til Hvidkilde. Deltog senere i Syvaarskrigen. 1581 blev han optaget i Rigets Raad. Efter længere Tids Svagelighed døde han 13de Marts 1604 paa Skovsbo. Under sin Sygdom var Historikeren Cornelius von Hamsfort d. y. hans Læge. Præsterne Hr. Lavrits i Rynkeby, Hr. Niels i Sønderby og Hr. Povl Andersen Medelby fra Odense kom jevnlige til ham og bragte ham Religionens Trøst. Den sidste har udgivet en Ligprædikene over ham. (Kbhvn. 1604), hvoraf dette er uddraget; men da det deri bemærkes, at Erik Hardenberg „Anno 1587 har med egen Haand optegnet sit ganske Levned“, saa stamme ovenstaaende Angivelser (i hvilke Aarene dog neppe altid ere regnede rigtig) sikkert fra ham selv. — I sit Ægteskab havde han 3 Sønner og 6 Døtre, af hvilke dog kun tre Døtre overlevede ham.

sen (Sadolin)¹⁾, om han ikke kunde skaffe ham Rede paa Bøgerne. Det oplystes nu, at And. Barsbøl paa Grund af Pesten havde søgt Tilflugt ved Sølvminerne i Nærheden af Vittenberg, men inden sin Bortrejse havde betalt Bogbinderen for Bøgerne og deponeret dem hos Johannes Hoynus²⁾. Ved sin Tilbagekomst var han bleven meget fornærmet over den tilsyneladende Tvivl om hans Ærlighed, som Pistorius havde vist. Denne søger derfor nu paa bedste Maade at jevne Misforstaaelsen.

Johannes Pistorius Husensis, Clarissimo viro, virtute et eruditione præstanti D. D. Cornelio ab Hamesfort, Medico illustrissimi Regis Daniæ. (Wittenbergæ 13 Januarii 1553). „Quanta miseria et infirmitas sit humanæ naturæ, vt passim sacræ literæ monstrant, ita maxime omnes hic, et inprimis bonarum artium studiosi anno superiore vidimus et experti sumus. Vix locum inuenimus, in quo vel a pestifera lue vel a belli furoribus et terriculamentis tuti et securi studijs nostris vacare potuimus. Propter pestem grassantem omnes circa festum Johannis hinc migrare coacti sumus. Et alijs alio se conferentibus, ego cum meis Nobilibus Francofortium ad Viadrum me contuli, vt ibi sub D. D. Jodoco Willichio, Medico et etiam Theologo eximio, nonnihil proficeremus in studijs. Nec principio nos spes fefellit. Tantus enim vir fuit Willichius et tanta cum diligentia et dexteritate docebat, vt neminem poenitere posset, quod Francofortium se contulisset. Verum non longe post, videlicet circa D. Michaëlis festum, et ibi pestis grassari cæpit.“ P. fortæller nu, hvorledes han selv længe havde været plaget af intermitterende Feber; den nævnte Willichius var

¹⁾ Om denne bekjendte Latindigter se mit Skrift, Mester Jørgen Jensen Sadolin, S. 101 ff.

²⁾ Hans Madsen Højne fra Ribe, se min Kbhvns. Univ. Hist. I, 621. 700 II, 75. 486. Ny kirkehist. Saml. IV, 77—9.

død; selv var han med Hardenbergerne vendt tilbage til Vittenberg; der havde han dog ikke raadspurgt nogen Læge, „cum quod Medici nostri. et inter illos præcipuus Fendius, nondum ex dissipatione huius Scholæ redierint, tum quoque quod, eximie D. Doctor, Vestræ Præstantiæ consilium, cum hunc tabellarium in Daniam mittere constituissemus, quærere voluerim, et etiam omnium aliorum, qui hic sunt, consilij anteferam. Noui enim, quantum Præstantia vestra in curandis morbis valeat, et quam magnum a Deo successum et benedictionem hac in re habeat.“ Han beder derfor Hamsfort, at han til sine øvrige Velgjerninger imod ham nu vilde føje denne, at give ham Raad i hans Sygdom¹⁾. „Non dubito, eximie D. Doctor, quin P. V. audiuerit, portentum illud et foedissimam Diaboli cloacam Andream Osiandrum²⁾ expirasse Regiomonti die 19 Septembris. Alioqui noui hic hoc tempore nihil est: Aiunt Mauritium nouum bellum meditari. Dominus noster Jesus Christus conseruet miseram Ecclesiam suam, conterat autem et dispergat eos, qui bella volunt, sanguinem humanum sitiunt, et malis gaudent³⁾. Amen.“

Johannes Pistorius Husensis, Reverendo viro, pietate, virtute et eruditione præstanti D. Magistro Paulo Nouiomago, serenissimi Regis Daniæ conciona-

¹⁾ Hamsforts Svar, dat. Nyborg 23. Febr. 1553, findes meddelt i Hist. Kildeskrifter 1. R. I, 722—3.

²⁾ Den bekjendte Theolog.

³⁾ I et udateret Brev, der maa være fra Foraaret 1552, skrevet til unævnt (Reverendiss. Dn. Præceptor), fortæller Pistorius et oprørende Exempel paa den Raahed, hvormed Kurfyrst Moritz af Sachsens Tropper, efter at Magdeborgs Belejring var hævet, gik til Værks, da de havde erobret Mühlhausen. Tillige fortæller han om, at Melanchton ledsaget af Erasmus Sarcerius havde begivet sig paa Vejen til Konciliet i Trient, men at han f. T. tøvede i Nyrnberg, da Borgerne her ikke vilde tillade, at han begav sig derhen.

tori, Domino suo perpetua fide et obseruantia colendo. (Witenbergæ 13 Jan. 1553). P. giver Noviomagus, til hvem han stod i et sønligt Taknemmelighedsforhold, Beretning om en theologisk Strid mellem Dr. Andreas Musculus, Præst og Professor i Frankfurt a. d. O., og Dr. Frants Stancarus, der fra Königsberg var kommen til Frankfurt, medens Pistorius opholdt sig der, og gjerne ønskede Ansættelse der, hvilket Musculus, der skildres som en meget forfængelig Mand, søgte at forhindre, da han var bange for, at hans egen Anseelse derved skulde tabe sig. Da P. synes at have overværet Forhandlingerne, der udførligt refereres, turde hans Beretning mulig have selvstændig Betydning i Stridens Historie. Forskjellige andre Nyheder fra den theologiske Verden meddeles, deriblandt: „Hac hyeme 20 Decembris vidua D. Lutheri piæ memoriæ ex hac vita migravit. Et, quod fortassis P. V. haud latet, 19 Septembris Andreas Oslander ad Plutonia concessit regna: Dij talem terris auertite pestem.“

XLI. M. Ludolphus Prighius, eximia pietate et doctrina Domino Joanni Pistorio, amico charissimo. (Lipsiæ 26 Aprilis 1553). „Quod iam diu nihil ad te literarum dedi, fecit meus ex hac Academia discessus pestis grassantis gratia. — — Tu velim mecum communices, siquid habes noui ex Dania. Scripsi M. Paulo ante semestre, illique meum animum declaravi de accipienda conditione. Sed dubito, vtrum illi redditæ sint meæ literæ, an non. Principem Augustum aiunt proficisci vna cum coniuge sua ad serenissimum nostrum Regem¹⁾.“ Han omtaler derpaa med megen Beklagelse det formentlig ganske utilbørlige Angreb, Flacius Illyricus havde gjort paa D. Georg Maior i Anledning af hans Lære om de

¹⁾ D. e. Christian III.

gode Gjerningers Betydning. „Nec Aepinum reuocasse audio suum dogma de passione Christi apud inferos post passionem in cruce. Cum itaque tam misere dilaceretur Ecclesia, oro te, si quid isthic forte rescuisti de compositione horum dissidiorum, id mihi significes. Ecclesias in inclyto Daniæ regno Vitebergensi Ecclesiæ coniunctas esse non dubito. Vale foelicissime ac saluta officiose omnes Academix Hafniensis alumnos, imprimisque discipulos tuos adolescentes nobiles.“

Johannes Pistorius Husensis, Clarissimo viro, virtute et eruditione præstanti D. D. Cornelio ab Hammesfort, Illustrissimi Regis Daniæ Christiani Medico, Mæcenati ac Domino suo. (Witebergæ 27 Junij 1553). „Redditæ mihi ante aliquot dies Præstantiæ Vestræ literæ perquam amantissime et humanissime scriptæ, quibus quam sim exhilaratus verbis exprimere satis nequeo. Gratias autem P. V. ago quam possum maximas, cum quod non grauata sit ad me rescribere, tum quod fideliter in morbo meo mihi consuluerit. Sic autem iam sese Quartana mea habet: Circa Quadragesimam me reliquit, sed nuper circa Pentecoste redijt, et quamuis nunc non habeam tam vehementes paroxismos quam antea, sentio tamen debilitationem et virium extenuationem non exiguam. Nondum quenquam hic consului, præter Dominum Præceptorem Philippum, is suasit, vt locum mutarem et peregrinarer aliquantulum. Sed id mea conditio minime fert. Et D. D. Fendium, vt P. V. in literis suis consulit, adijssem, sed ipse iam aliquandiu domo abfuit, et admodum nuper est reuersus. Consulam igitur illum et quidem quam primum. Si non esset periculum a phtisi vel tabe, vt P. V. scribit, expectarem adhuc aliquantulum. Nam paroxismi, vt dixi, non sunt nunc adeo graues, et vereor, ne medicamentis vires magis prosternantur seu debilitentur. Legi enim

aliquoties in libris medicis, Melancholiam omnium humorum difficillime medicamentis expurgari etc. Nihil magis cuperem, quam vt liceret mihi esse apud P. V. Commendo autem omnia Deo, medijs interim vsurus, quæ hic nobis ipsius bonitas ministraverit. Præstantia V. scribit de libello, cui est titulus Pillularum Panthaleonis. Jam autem Deus nouit, quam diligenter hic apud omnes Bibliopolas de hoc libello inquisuerim; et Lipziæ quoque per quondam studiosum hinc eo proficiscentem de eo curauit inquiri. Verum nusquam nec hic Witebergæ nec illic Lipziæ haberi potuit. Vnus quidam tantum est hic ex Bibliopolis, qui mihi respondit, habuisse se libellum illum ante triennium, ni fallor, et impressum fuisse Lugduni.“ — P. sender et Par Skrifter af Melanchton og fortæller om sine Studier. Med al Iver lagde han sig efter Theologien, i det Haab med Tiden at komme til at tjene Guds Menighed enten i Fædrelandet eller andensteds, hvorhen Gud vilde kalde ham.

Johannes Pistorius Husensis, Virtute et eruditione præstanti viro, Domino Matthiæ Knutzen, Senatori Kilonii, Mecænati suo obseruando. (Witebergæ 27 Junij 1553). — — „Habeo et ago tibi gratias quam maximas cum pro innumeris beneficijs. quæ et matri meæ viduæ et mihi ab ineunte ætate præstitisti, tum pro illo quoque beneficio, quod cum ante biennium, cum Haffnia in patriam redijssem, P. T. per sororem Catharinam Borchardi operam et diligentiam suam obtulit vltro in procuranda conditione, si quam acceptare vellem. Verum vt tum nobili et generoso viro Hilario Hardenberg me obstrinxeram et curam filiorum ipsius in me susceperam, ita adhuc in eodem versor munere et labore; nec certo scio, quam breui ab ipso dimittar.“ P. forberedte sig imidlertid til at blive Præst, og vilde Matthias Knutzen senere ved sin Anbefaling hjælpe ham til en Ansæt-

telse, vilde han være ham meget taknemmelig. — „Optimus hoc tempore Academiæ huius, laus sit Deo, est status. Parens et Præceptor noster D. Philippus Melanthon læta et commoda est valetudine. Et plures fere huc studiosi redierunt, quam anno superiore, cum propter pestem dissipatio Scholæ huius accidit, hic fuerunt. Ideo miror, cur Henricus Haggius quoque Rostochio huc non reuertatur. Bellorum rumores hic quidem nonnulli sunt. Speramus tamen, nos fore extra periculum.“

Johannes Pistorius, Reuerendo viro, pietate, virtute et eruditione præstanti, D. Magistro Paulo Nouiomago, Serenissimi Regis Daniæ Concionatori, domino suo perpetua fide et obseruantia colendo. (Witebergæ 27 Junij 1553). „Nuper cum præsens hic tabellarius hinc in Daniam proficisceretur, literas ad Præstantiam tuam perferendas ipsi dedi, quas, cum huc reuerteretur, se vxori tuæ, quod tum domo abfuisse, tradidisse aiebat. Quare non dubito, quin P. T. literas eas et illa, quæ eis adiuncta fuere, acceperit. Nunc autem cum denuo ad vos proficisci instituisset, etsi (cum quod iter admodum maturaret, tum quoque quod plures mihi literæ scribendæ essent in Daniam) admodum parum ocij mihi relictum sit, nolui tamen committere, vt sine meis literis ad P. T. adiret. Cupio enim hoc qualicumque officio P. T. ostendere, quanti eius fauorem et benevolentiam faciam, atque quod beneficia, quæ in me multoties contulit, in recenti habeam memoria, habiturusque sim, quoad vixero.“ Han fortæller dernæst om sit Helbred, om Melanchtons Forelæsninger, om Stancharus's Vildfarelser, og om en „Phantasta“, ved Navn Theobaldus Thammerus, som Landgreven af Hessen nylig havde sendt til Vittenberg, „vt cum domino Præceptore conferret et ab ipso erudiretur“. „Adhæc rumor ad nos peruenit, D. Caluinum curiosis et spinosis aliquot

quæstionibus de Prædestinatione et de alijs quibusdam multos, præsertim in Gallia, turbare. — In summa aperte videmus diabolorum rabiem et furores aduersus ærumnosam Dei Ecclesiam. — — Ante duos menses Theologi Senioris Electoris Saxonie, inter quos et D. Menius fuit, hac profecti sunt in Borussiam composituri controuersias et turbas per Osiandrum ibi excitatas, et adhuc ibi morantur. Quid autem profecerint, nobis nondum constat. Rumores quidem hic sunt bellorum, sed incerti. Omnium animi hærent dubitantes, contra quem hic apparatus bellicus tendat. Ante dies 14 Marchio Norimbergensis relictis Episcopis, vt Pebergensi et Herbipolensi, cum quibus bellum gerit, venit in Thuringiam, et non longius quam ad Erfurtium progressus est. Istinc rursus discedens iam moratur prope Braunswigam. Multi dicunt ipsum collecturum maiores copias, vtpote exercitum, quem comes Christophorus ab Altenburg habere dicitur. Dicunt etiam et Regem Danie Cæsarianum esse, et milites suos in Cæsaris castris habere, quod vt credam vix adducor. Nam valde metuimus. ne de Mauritij corio (vt dicitur) ludatur. Nondum tamen dissipationem huius scholæ admodum metuimus. Nulla enim vel admodum exigua hic sunt præsidia bellica. Lipsiæ autem et Dresdæ vrbibus, quantum fieri potest, omnibus modis prospicitur. Si autem denuo dissipatio huius Academiæ euenerit, recipiam me cum nobilibus meis ad vos in Daniam.“

Johannes Pistorius. Ericus et Stygo Hardenberg fratres, Integerrimo et optimo viro Domino Johanni Reynnero, hospiti nostro benemerito. (Ex Museo nostro 16 Julij 1553). De meddele deres Vært, at de agtede at søge et andet Bord, da Pistorius's Svaghed nødte ham til at holde en bestemt Diæt, og de vare for mange til Bords, „vnde et compressius sedendum. et ne nostra cibi portio nobis

præriperetur, festinantius. cibo non masticato seu cominuto, edendum est, quod valetudini admodum est nocium“. For øvrigt erkjendte P. med megen Tak Værtindens Omhu for ham under hans Svaghed.

XLII. Paulus Nouiomagus aulæ concionator, Doctrina et pietate insigni adolescenti Johanni Pistorio Husensi, Wittenbergæ literis incumbenti, suo charissimo amico. (Coldingæ 18 Julij 1553). „Multis de causis tuæ literæ mihi, mi dilectissime Johannes, pergratæ fuerunt: tum quod te studiosum veritatis, tum quod nec te immemorem amicitix nostræ antiquæ demonstrabant. Ex toto corde tibi eam mentem contigisse a Deo gaudeo, quæ sanam doctrinam amplectitur, et eam contra omnes nostrorum temporum errores puram conseruare studet. Apparet hoc te summe curare ex literis tuis, quibus refutationem Præceptoris nostri de omnibus nobis benemeriti aduersus Stancari et Osiandri opiniones inseruisti. Vterque in extremis peccat, meo iudicio. Hic diuinæ naturæ, humana exclusa, nimium tribuendo, alter humanam, exclusa diuina, in iustificatione hominis nimium extollendo. Quare recte a Præceptore nostro vterque in viam reuocatur in vno tertio, vt ita loquar. videlicet in vna persona, quæ et Saluator, Redemptor, iusticia nostra, et Deus noster appellatur. In hac persona maneamus, et non subtiliter propter nostrarum conscientiarum tranquillitatem cum diabolo et illius mancipijs disputemus, iuxta quam naturam nos redemit, iustificauit et saluauit.“ — — „Omnes nos bene valemus. Vxor interea mihi bis peperit; masculum, qui adhuc superstes est, et fœmellam, quæ in Christo obdormiuit. Habeo adhuc duas proles, Dorotheam meam et Samuelem. Sum adhuc in aula; laborum, si fieri posset, pene pertæsus. At cum in hanc prouinciam a Deo peruenerim, sufferre omnes labores facilius possum. Accepi coadiutorem virum insigniter doctum, quem

semper mihi collegam optavi, Magistrum Henricum Buscoducensem, qui me subleuat multis laboribus. Mi Johannes, si in vlla aliqua re tibi inseruire possem, habebis me promptissimum; saltem indicato.“

Johannes Pistorius, Pietate et eruditione eximio viro D. Magistro Alberto Meyer Rindesburgensi, amico suo integerrimo. (Witebergæ 20 Julij 1553). P. fortæller om sine egne Forhold og om Forhandlingerne mellem Musculus og Stancarus omtrent som i Brevene af 13. Jan. s. A. (se ovf.) og slutter saaledes: „Hæc vero nunc, mi D. M. Alberte, scribere volui, vt hisce et similibus controuersiis admoneamur de diligentiore et vigilantiore sacrarum literarum studio. Noui enim nonnullos concionatores, qui apud alios gloriari solent, se plus operæ ac diligentiae prophanis et ethnicis, quam sacris et diuinis scriptis et authoribus impendere: Quorum sane ingratitude, stultitia et vanitas meretur, vt Deus permittat, tales pestes, controuersias et hæreses exoriri. Minime contemno aut odio prosequor vlllo prophanas literas, sed illum, qui sese ministerio Euangelij dedit, debere plus vacare prophanis quam sacris libris legendis, nequaquam laudo. Quare, mi D. M. Alberte, si sic res tuæ sese habent, quod ad Ministerium Euangelij accesseris, rogo et obsecro te propter gloriam Dei, Ecclesiae et tuam ipsius salutem, vt in eo sis totus. Non desunt exempla, quam infeliciter theologizent (vt sic dicam), qui ex æquo simul et Theologi et Philosophi esse volunt. Iterum dico, me Philosophiae non detrahere quicquam, nec studium eius improbare, sed ministrum verbi magis addictum esse Philosophiae quam Theologiae, et sic cogitare: facile in vna aut duabus horis tantum studebo, vt pro vna hora in suggestu mihi sufficiat; id mimime decere sentio, et magnam ingenij vanitatem esse. Hæc libere ad te, mi Alberte, vt ad amicum meum integerrimum scribo,

et obnixè te oro. vt mihi rescribas, quo ita cœptam inter nos amicitiam colamus foueamusque, cuius volente Deo. suo tempore, cum me Deus in patriam incolumentem reduxerit. fructus pleniores capiemus.“

Johannes Pistorius. Virtute et eruditione præstanti viro Dño Casparo Mule, iuniorum Principum, filiorum Regis Daniæ pædagogo, amico suo singulari. (Vitebergæ 3 Augusti 1553). Da „tabellarius Witenbergensis“ nylig kom tilbage fra Danmark, bragte han en Hilsen fra C. M. til P., hvorover denne glædede sig meget. Han mindedes med Taknemlighed de Tjenester. C. M. havde vist ham under hans Ophold i Kjøbenhavn, og det gjorde ham ondt, at han ikke hidtil havde fundet Lejlighed til at opfylde det Løfte, han havde givet C. M., da han paa Rejsen fra Kjøbenhavn havde sagt ham Farvel i Haderslev, nemlig snart at skrive til ham. „Rettulit mihi quoque tabellarius ille, optime Caspar. quod cupiueris Comœdiam aliquam, quam (nisi conjectando aberrem) discipulis tuis ediscendam et agendam proponere posses, tibi mitti. In hoc. mi Caspar. quam libenter et ex animo tibi gratificari voluerim. Christus καρδιογνωστής novit. Sed cum admodum pauca talia scripta hic extent, et quæ adhuc hic extant parum idonea mihi visa sunt, eo quod de amoribus et alijs rebus ludicris tractarent: Tandem tamen incidi in hanc Comœdiam doctam et festivam, quam omnino tibi mittendam duxi. Utinam tibi placeat et usui esse possit. Tu hac (si placet) utere et fruire. Argumentum videtur utile. et præsertim in aula.“

XLIII. Georgius Selmerus. pio et docto iuueni Joanni Pistorio. Vitebergæ degenti. (Itzehoæ 14 Sept. 1553). Han fortæller, at han var bleven kaldt til Itzeho for at overtage Rektoratet ved Skolen der; men da han kom, var en anden bleven ansat; han havde derfor foreløbig overtaget en Huslærerpost

sammesteds. For øvrigt ønskede han at vende tilbage „ad Academiam“; men hans Forældre modsatte sig det.

XLVIII. Paulus Nouiomagus. Magnæ pietatis et eruditionis adolescenti Johanni Pistorio Husensi, Witenbergæ bonis literis incumbenti, suo dilecto fratri in Christo. (Coldingæ 29 Novbr. 1553). „Habeo gratiam, mi charissime domine Johannes, quod semper me tuis literis inuisis et libris optimis donas. Accepi optimum scriptum domini nostri præceptoris Philippi, paruum quidem quantitate, at maximum qualitate: continet res grauissimas et ijs controuersijs vtillissimas, quæ inter Stancharum et Musculum agitantur. Vtinam Dominus Philippus sui voti compos fieret. Bonus vir quæsiuit, quæ sunt ad pacem Jerusalem: At vereor in Stancharo esse spiritum contradictionis; non facile acquiescet igitur. Tamen si iam vltterius processerit Stancharus, seipsum confundet. Vtinam Dominus Philippus etiam suum Iudicium de scripto Maioris (cuius argumentum est, De necessitate operum ad salutem) ederet. hoc admodum prodesset. Multis est ille liber Maioris offendiculum, Papistis ansa gloriandi aduersus nos. et vt magis in opinione sua de meritis operum persistent illo scripto abutentur. Scio commode interpretari fortassis posse, at cum ambiguitas periculum parit, fugienda est. Tempora nostra sunt confessionis non adulationis. Dominus reducat in viam omnes infirmos et lapsos. Vxor mea parat tibi camisium, accipies suo tempore.“

XLV. D. Cornelius Hamsfort til Pistorius (Kolding 29 Novbr. 1553), trykt i Hist. Kildeskr. I R. I, 723—4.

XLVI. Formula Testimonii, quod D. Philippus Melanthon Joanni Pistorio dedit 25 Martij 1554. cum ex Academia Vitebergensi in Daniam

cum nobilibus suis discipulis Hardenbergijs reuocaretur¹⁾).

XLVII. Georgius Selmerus, Joanni Pistorio, Vitebergæ degenti. (Keythum in Syldia die Dominica ante Viti [o: 10 Junii] 1554). „Cum sciam, te Vitebergam rediisse, satis mirari nequeo, quod nullas ad me miseris literas. — — Quod statum rerum mearum concernit, non opus, vt pluribus tecum agam, cum de eo omnia matri tuæ indicauerim, quæ dixit, se singula ad te scripturam. Quod si factum est, bene, si secus, non vsque adeo multum in eo situm aut neglectum est. Syldia insula (in qua nunc vitam ago) etiamsi, quantum ego judicare possum, saluberrimi sit aeris, et incolæ eius non sint homines mali, præcipue mei parochiani, qui sunt Westerlandenses: tamen mihi non arridet hac potissimum de causa. quod non liceat hinc hyeme excedere, quodque ea, [quæ] ad victum requiruntur, aliunde aduehere oporteat. exceptis piscibus. Sed ego bonus non sum ichtyophagus. Malo enim vnum frustum carnis, quam decem frusta piscis.“ Han beder P. sende ham nogle Bøger, og endelig at besøge ham, hvis han kom hjem: „age, quæso. fac vt nos Pastores rusticos, qui ad Garamantas fere ablegati sumus, visites. Sedemus hic tanquam cauea inclusi. Non cohabito meis parochianis, sed Domino Petro Auritabro²⁾, cumque ipso cibum capio. Mihi enim familiam alere non est animus. Parochiæ nostræ vix dimidio distant ab inuicem miliari.“

¹⁾ Trykt hos Kraft, S. 562—3, hvor dog denne Overskrift er udeladt.

²⁾ Se foran S. 613. Naar Jensen i Kirchliche Statistik, S. 553, gjør Jørgen Selmer til Aurifabers Eftermand i Kejtum, da er det neppe rigtigt. Nærværende Brev viser, at Selmer var Præst i Vesterland, men at han boede hos sit Bysbarn Peter Aurifaber, der var Præst i Kejtum.

XLVIII. Joannes Holmannus. Joanni Pistorio Husensi, agenti in Academia Vittebergensi. amico et fratri suo perpetua fide colendo. (Stadis die Jacobi 1554). „Tu certe fœlicissimus es, cui datur tam diu hærere in Academia. quæ et frequentia doctorum hominum omnium professionum. et sedulitate in promouendis discentium studijs facile reliquas Germaniæ Academijs superat. Vtinam autem, vbi hoc curriculum studiorum absolueris. detur nobis quod reliquum est vitæ vna esse. et in eodem loco Ecclesiæ Christi nostris laboribus seruire.“

XLIX. Joh. Rischmann. Præst i Husum. til Pistorius. (Husij ipso die natalis Christi 1555 [c: 1554]). Bemærkninger om Tidens kirkelige Tilstande. „Nos vsitatam doctrinam et a patre tuo atque Hermanno Tastio tanquam per manus acceptam in nostris Ecclesijs retinemus, nihil noui huc vsque tentatum“. (Trykt hos Krafft, S. 576).

L. M. Johannes Lagonis Ripensis, D. Johanni Pistorio Husensi Vuitebergæ degenti, amico et fratri suo. (Hamburgi 3 April. 1555). „Etsi negociorum mole hic in hac mercatorum nostrorum turba. optime D. Johannes. varie distractus est animus. adeo vt nec quid nec vnde scribere inceptem sciam: tamen ob amicitæ inter nos inicum fœdus (quod literis inter absentes siue disiunctos corroborari et consolidari solet) intermittere non potui, quin aliquid ad te literarum darem, non diffidens, quin solitus animi tui in me candor has qualescunque literas in his turbis effusas boni sit consulturus. Ex patria hoc noui habeo, quod ciuitates Cimbricæ. quæ littus maris accolunt, Regi præparent naues bellicas, et patria mea adornet iussu regio nauem, quæ capit et vehit 100 lastas (vti vocant) frumenti. Ad diem Philippi et Jacobi omnes nostri ciues domi debent esse in armis. Ho-

stem non scimus¹⁾); sed hæc iussu Regiæ Maiestatis adornantur. Decimus quisque quoque inter rusticos vt cum armis sit instructus et expeditus, et eo, quo iubetur, se conferat. proclamatum est. Oro autem Deum, vt bella et vastitates auertat a nostris regionibus, nec furoribus bellorum sinat turbari ecclesias et politias. Suppellectilem Dñi Jacobi Reuentlow, cum huc per aurigam Vuitebergensem miseris, curabis vt in ædes Johannis Wickradij (cuius et bibliopolæ) veniat. Nam is D. Jacobo promisit, se curaturum, vt nauigio in Daniam vehatur. Ego vero cum Flensburgum venero, scribam illi omnem rerum statum. — — Salutes, rogo, D. Ericum Hardenberg meo nomine. Cras in patriam abitum paramus: Deum oro, vt iter nostrum, quod satis est difficile et periculosum ob prædatores et latrones mercatoribus nostris insidias struentes, dirigat. Amen.“

LII. Hermannus et Caspar Hoyer fratres, Johanni Becker agenti nunc Vitebergæ, amico perpetua obseruantia colendo. (Lunæburgi 18 Maij 1555). „Tabellarius Vitebergensis, qui solet in Daniam patriam nostram proficisci, hoc vesperi admodum sero nobis adfuit et indicauit, quod in itinere suo e Dania matrem et auum nostrum conuenisset, qui illi mandauerunt, vt cum Lunæburgi ad nos veniret, illorum nomine nobis indicaret, velle se omnino, vt ad te, vir doctissime et humanissime, scriberemus. Huic dilectissimæ matris nostræ voluntati et mandato obtemperantes, non potuimus intermittere, quin tibi breuissimis hisce literis nostris significaremus, quod die abhinc octauo Lunæburgum venimus et commoramur apud doctissimum virum D. Lucam Lossium (sub cuius disciplina et tu olim quoque militasti), cui pater

¹⁾ Det var mod Ditmarskerne, der paatænkte et Angreb.

suppeditabit sumptus, et ab eo magna cum diligentia instituemur¹⁾.”

LIII. M. Paulus Nouiomagus aulæ concionator, honesto et studioso iuueni Johanni Pistorio Husensi. Vitebergæ in studijs versanti, suo charissimo fratri. (Coldingæ 31 Majj 1555). Han fortæller, at han i den forløbne Vinter havde lidt af en langvarig Forkjølelse, som han var bange for skulde udarte til Phtisis. Han havde drukket Gedemælk; men hverken denne eller Medicin havde hjulpet sænderlig. „Quid de me fiet sub initium hyemis, nescio. Domino commendo viam et vitam meam, cui si placuerit, paratus sum mundum deserere, et in æternam per Christum gloriam et vitam transire, Amen. Vxor mea vicinissima est partui. Dominus det nobis felicem partum.“

LIII. Sigismundus Koelreutterus Annæmontanus²⁾, Dño Johanni Pistorio, amico suo singulari. (Lipsiæ 11 Majj 1555). Heri omtales en Tvekamp mellem en dansk Adelsmand og Alexander Francus, hvorved den sidste havde mistet to Fingre. Brevskriveren takker for Pistorius's gode Formaninger.

¹⁾ Om Brødrene Hoyer se foran, S. 581 590—1. 597. De vare D. Cornelius Hamsforts Stedsønner. Flere Breve fra dem findes i Epist. div. argum. ad Lucam Lossium, ed. Lackmann, p. 112—6.

²⁾ Denne unge Mand, der studerede Medicin, skrev meget lange Breve til Pistorius og fortæller deri løst og fast fra Leipzig; saaledes i et Brev af 27. Marts 1555: „Obambulavit vel potius vagatus est hic per aliquot dies Martinus Lutherus iunior, habens apud se studiosum quendam Vuitebergensem, sed mihi ignotum. Nunc autem Martinus grauter decumbit in ædibus hospitis Schirmeri, vulneratus ab alio quodam studioso Lipsiensi.“ I samme Brev: „Nova, quæ in tuis continentur literis animo hilari et læto legi et relegi, inter quæ mire mihi placuit historia de Pomerano et Kalthgebratens.“ Skade, at denne Anekdote, som vistnok har indeholdt et Træk af Bugenhagens Lune, ikke er bevaret.

LV. Samme til samme. (Lipsiæ 13 Junij 1555). „Cum discessero, Italiam petam. Tu si Vuitebergæ cum nobili tuo D. Erico discesseris, vt vos propediem facturos conjicio. fac vt sciam, quonam vos conferatis.“

LVII. Samme til samme. (Lipsiæ die 9 post festum Johannis Baptistæ 1555). Han beder bl. a. Pistorius besørge et Brev til hans Broder, Vilhelm Koelreuther, der var i Danmark hos Hr. Otte Krumpen. (I et senere Brev, dat. Kemnitæ die D. Annæ 1555, fortæller han, at Broderen nylig var kommen hjem fra Danmark, men dog snart agtede sig igjen tilbage til sin Herre, hvis Frue, „foemina omnibus matronalibus virtutibus locupletata et ornata,“ nylig var død).

LIX. Samuel Meigerius skriver til Pistorius fra Kjøbenhavn 4. Juni 1555 og fortæller ham en Række Nyheder derfra, særlig vedrørende Universitetet (trykt i min Kbhvns. Univ. Hist. IV, 62—3, hvor jeg har søgt at vise, at de Efterretninger, Brevet indeholder, tyde paa, at det snarere maa henføres til Aaret 1554 end til 1555).

LXII. Ericus Hardenbergius Eques Danus, D. Johanni Pistorio, præceptori suo summa obseruantia colendo. (Höenburgii 27 Martij 1557). „Scias. mi D. Johannes. quarto me die a discessu tuo in patriam tuam nuncium et literas a patre meo charissimo accepisse, quibus iubet. vt noctes atque dies iter faciam, donec ad ipsum. vbicunque fuerit, perueniam: quæ sit tam subitæ mutationis voluntatis patris causa miror et omnino me latet, nec ab Axello (quem pater ad me misit) quicquam resciscere potui, nisi quod instinctu Principis Ducis Friderici et Corfitij¹⁾ factum sit, fassus est: Inde multa. quæ mihi minime placent. colligo. Quare nihil est, quod hoc tempore æque optarem, quam vt modò mihi adesses, et si vnquam an-

¹⁾ Corfits Ulfeldt til Kogsbølle.

tea, iam mihi fideli tuo consilio opus est. Quare cum non dubitem, quin hoc tempore apud tuos in patria sis, obnixè oro, vt quamprimum isthinc discedas, et recta Haffniam vel Malmogiam ad me te conferas. Et si pater aliquid durius mihi proponat et me aggredi velit, tamen ante tuum aduentum et absque tuo consilio nihil certi constituam vel in me recipiam.“

LXIII. Samme til samme. (Haffniæ 3 Apr. 1557).
 „Scias mi D. Johannes, præceptor obseruandissime, me Haffniam saluum et incolumem, et ad patrem meum charissimum peruenisse: qui de multis et varijs rebus locutus est, et inter alia incidimus in sermonem de vitæ genere eligendo, vbi me ipsius voluntati, iudicio et consilio subieci. Quare nunc nullo modo efugere possum, quin aut Regiæ Maiestati aut Duci Friderico me dem in ministerium, vel vni illorum inseruiam. Meministi et scis, quid sæpe inter nos locuti sumus, me nihil magis cupere et velle, quam priuatam vitam agere, domi et in fundis meis manere et viuere, ac libris et studijs inuigilare et tempus terere. Sed quid agam? Pater est, voluntati eius me reluctari non decet. Cum autem nonnullis ex Senatu et simul patri meo a Regia maiestate mandatum sit, vt cum Duce Friderico Warbergam se conferant (Warberga est arx et munitio in Hallandia) ad dirimendas controuersias, quæ cum Sueco inciderunt, vult pater, vt se eo comiter, et vt tibi significarem, vt tu, reuersus e patria, Høenburgi subsistas et expectes, donec redierimus et tibi scripserimus. Habeo permulta, de quibus imprimis tecum conferrem, iudicium et consilium tuum exquirerem et audirem; sed chartis committere non est tutum. Sæpius pater de te mecum loquitur: et cupit te (vt ex eo intellexi) apud se retinere diutius: simul etiam dixit, se cognouisse, Regiam Maiestatem expetere ministerium et operam tuam apud filios suos. Habet enim duos filios, quos extra reg-

num ad alias Academias vult mittere, et curæ, institutioni et disciplinæ tuæ committere. Ita mi D. Johannes, præceptor colende, tres vices tibi propositæ sunt, nimirum vt aut aliquamdiu adhuc apud nos maneat, aut aulæ te des, aut nobilis et præstantis viri Werneri a Parsberg filios suscipias et cum eis aut aliquamdiu adhuc apud nos maneat, aut etiam in Galliam te conferas et redeas. Vt in aulam venias. Dn. Axel Tonnisen, qui nobiscum, vt scis, Parisijs fuit et conuersatus est, atque inde te probe nouit, et hoc tempore est cubicularius Regis, eique te commendauit, cum alioqui Regi sis notus, rem vrget, vt et M. Paulus, Regis concionator, et Doctor Cornelius Medicus faciunt. Sed cogito et spero, te hanc viam non electurum et ingressurum. Domini Werneri filijs, cum sint cognati mei, etsi quam optime velim, tamen te prouinciam siue conditionem illam vix accepturum conijcio ob causas, quas antea sæpe ex te audiui. Ideo oro et spero, vt maneat adhuc aliquamdiu apud nos, quo sæpius conuenire et iudicio ac consilio tuo interdum vti possimus. Habebis apud nos omnia ad votum et voluntatem tuam: non remorabuntur aut impediuntur studia tua: eligas tibi locum, quem velis, vel Mattorp, vel Wiettust¹⁾, vel Haffniam, vel Malmogiam, vbi sustentaberis et omnia necessaria habebis, non aliter ac si vel parens vel ego præsens essemus. Cum autem non volueris diutius apud nos esse, bona cum gratia et amice te dimittemus, atque ita honoratum et donatum, vt te nullo vnquam tempore pæniteat apud nos fuisse. Sed de his, volente Deo, plura, cum Warberga redierimus et conuenerimus. Nam pater tecum hac de re loquetur, et omnino cupit te retinere etc. Interim bene vale mi præceptor.“

LXIV. Hans Frandsen fra Ribe (siden Pro-

¹⁾ Formodentlig Vedtofte i Fyn, der tilhørte Hardenbergerne.

fessor ved Kjøbenhavns Universitet) til Pistorius, dat. Vittenberg 14 Decbr. 1557. Trykt i Ny kirkehist. Saml. IV, 79.

LXV. Albertus Maior, Pastor in Lindholm Risingmohræ, D. Johanni Pistorio, doctrina, pietate atque virtutibus ornato. (Lindholm Risingmoræ 20 Decbr. 1557). „Mihi opera tua probatur, quam pro impetrando Machabæano responso impendisti; vtinamque voluntati tuæ effectus respondisset. — — De rebus Haffniensibus latius te coram audire expeto.“ Han fortæller om sine astrologiske Studier og forsvarer dem mod nogles Fordomme imod dem. „Quoties literas Ripas destinare volueris, ad me mittas. Efficiam enim per D. Georgium, Pastorem Tunderensem, sororium meum (qui tanto propior est) vt et citius et minimo sumptu eo deferantur, responsumque ad me deferatur.“ Endvidere stiller han sit Bibliothek til Pistorius' Raadighed ¹⁾.

LXVII. Samme til samme (Lintholm Risingmoræ die a Natali Christi tertia 1558 [9: 1557]). Han udtaler sin Glæde over, at Pistorius havde svaret ham sympatetisk med Hensyn til hans astrologiske Studier, og sender sin „Famulus“, der skulde ledsage P. fra Husum til ham. „Hoc comitatus si adularis, erit mihi gratissimum.“

LXVIII. Crispinus Pithopæus vel Bötticher Ludimoderator Wormatiensis, Dño Johanni Pistorio, amico suo summo. (Wormatiæ 5 Febr. 1558). Han skriver med deres fælles Ven Antonius [Maillet] bl. a.: „Optima indole nobilem adolescentem, discipulum tuum D. Ericum, meo nomine salutabis, ac fungeris vice epistolæ apud ipsum, dicesque, me meamque coniugem, quoties tui mentionem facit (facit autem

¹⁾ Efter dette Brev følger tre Aktstykker vedrørende Pistorius's Ordination i Ribe (se Ny kirkehist. Saml. III, 317—23).

quotidie) toties et D. Erci meminisse, nec vnquam desinere vestra in se beneficia et officia, quæ tempore puerperij, me absente, ipsi præsti[tis]tis, prædicare. — — Cum Antonio tantum coenatus sum: id autem temporis non edendo, sed interrogando de rebus Daniæ consumptum est.“ Han ender med at ønske, at det ny Aar maatte blive velsignet for Pistorius, Erik Hardenberg, Danmarks Rige og hele Christi Kirke.

LXIX. Fyenboen Hans Nielsen Bang skriver fra Paris til Pistorius med Antonius [Maillet] om de haarde Religionsfølgelser i Frankrig (20 Febr. 1558). Trykt i Ny kirkehist. Saml. IV, 83.

LXXI. Volcquardus Jonæ til Pistorius (Slesvig Febr. 1558). Trykt hos Krafft. S. 573).

LXXII. Hans Frandsen fra Ribe til Pistorius. (Vittenberg 12. Marts 1558). Trykt i Ny kirkehist. Saml. IV, 80 f.

LXXIV. Volcquardus Jonæ, D. Joanni Pistorio, Pastori Tetenbullensi dilecto fratri. (Sleswici die Mercurij post Dominicam Quasi modo geniti 1558). „Maximas tibi, dilecte frater, pro diligentia in meis rebus gratias habeo, et consilium tuum non solum laudo, sed etiam sequar. Soleo alijs ad similem modum afflictis, quod tu modò. consulere. Deprehendo autem in me veritatem dicti Terentiani: Nos cum valemus. recta consilia ægrotis damus. Non possum enim interdum, vt debebam, affectibus imperare. quod alioquin admodum conduceret. Sed de his fusius breui. Deo volente, coram. Venio nunc in statum mearum rerum, de quo certior fieri cupis. Die abhiuc octauo primum certi aliquid conclusum est de rebus meis. Princeps me omnino dimittere noluit; neque se id hoc tempore posse, dixit; æquis deinde mecum conditionibus transegit: stipendium auxit 50 marcis, cum singula computantur. Promissa sunt etiam alia, de quibus aliquando coram. Non enim conuenit chartis committere. Sic maneo

Concionator aulicus et Visitator Ecclesiarum, Deus faxit, vt feliciter succedat. Noua quædam iam addam. quia te auidum nouitatum intelligo: sed vtinam præsens copiose et querula voce. quæ comperta sunt, narrare possem. Rex Daniæ grauiter decumbit: ob id filius, Dux Fridericus, summa festinatione frequentibus literis Misnia euocatus. celerrimo cursu in Daniam contendit. Omnes fere principes Germaniæ in armis sunt, et tantopere, vt simile nostro seculo non auditum sit. Quidam Principes sunt a partibus Galli. quidam a partibus Angliæ regis. Timendum autem, ne aliqui prætextu Galli vel Angli ciuile bellum moueant. Fertur vnum ex filijs Electoris Saxonie captiui Gallo equites et pedites adducere. Deus prohibeat, ne adducat primum Augusto Electori. Item et Lantgrauius Hassiæ coegit magnam manum equitum et peditum in subsidium Galli. Habeo de his pleraque, quæ literis committere non audeo. Princeps noster etiam euocatus est ad bellum cum mille equitibus a Rege Angliæ. Sed existimo, ipsum in Saxonia mansurum. Fertur enim, Principes, qui sunt in inferiori Saxonie circulo, ipsius auxilium implorare et multum instare, vt exercitum colligat in sui et illorum defensionem. Henrici Brunswicensis frater præpositus Coloniensis electus est in Archiepiscopum Bremensem.“

LXXV. Hans Frantsen fra Ribe til Pistorius. (Vittenberg 7 Maj 1558). Trykt i Ny kirkehist. Saml. IV, 82.

LXXVI. Volcquardus Jonæ. D. Johanni Pistorio. (Sleswici 10 Juli 1558). „Accepi tuas, dilecte frater, ipso die Visitationis Mariæ: statim etiam respondissem, sed peregre mihi proficiscendum fuit, id quod et cras etiam mihi faciendum est. Ideo satis occupatus breuibus tibi respondeo. Holmannus tuus fuit Itzehøe et mecum biduum familiarissime et suauissime vixit: de rebus tuis diligentissime quæsiuit: te

præsentem etiam quam libentissime vidisset: excusationem etiam tuæ absentiae humaniter accepit. Ex his facile perspicere potui, animum ipsius erga te eundem esse, qui fuit dudum et ante annos aliquot, dum Lunæburgi vna egistis. De persona autem ipsius quid scribam? Est Holmannus ipse. Habet paruum et exiguum corpus: sed paruo illo corpore habitat animus et ingenium supra modum excellens, et in eo admiranda et multiuuga eruditio insigni grauitate ornata. Cuius quidam Stadensis, homo doctus, vna ibi nobis adfuit, ex eo diligenter quæsiui de rebus Holmanni. Is mihi retulit, ipsum Holmannum apud Stadenses in maxima esse existimatione, et pluris fieri quam ipsum Superintendentem, quem titulo tenus doctorem Theologiæ esse aiebat. Intellexi etiam, non bene conuenire inter ipsum et Holmannum. Hæc de Holmanno tuo: tuo inquam. Nam noui, vos mutuo vos vere et ex animo diligere. Tu ipsum fratris loco habes, ita et ipse te: ideo multoties a me petijt, vt officiose te suo nomine salutarem: vt et coram, cum ad me veneris, tibi referam. Quod sponsus factus es, gaudeo, et tibi gratulor; precor quoque Dominum Deum, vt id tibi sit faustum et felix. Et sciui id, antequam mihi scripsisti. Nam Johannes Hoyer, Præfectus Husiæ, sponsæ tuæ frater, ad me scripsit, et bonum a me consilium petijt: quod facile ei dare potui: et postea a quodam percepi, iam tum certi aliquid conclusum fuisse. Vnum hoc moneo, videlicet, ne sponsam tuam nimium ames: idque ideo moneo, quod metuam, ne tuorum amicorum, nimis illius amore accensus et abreptus, te obliuio capiat. In nuptijs cum adero, monebo, vt cogites illud poetæ: Est modus in rebus etc. Item illud nostrate prouerbiū: copulam illam diutius durare, quam nundinas Ripenses. Venio nunc ad alias epistolæ tuæ partes: Scribis de Regia Maiestate et de Principe filio; petis etiam, vt certi aliquid de vtriusque aduentu

tibi significem: id facerem libenter, sed nondum aliquid certi habeo: quamprimum aliquid comperero, certiore te faciam. Puto Regem post messem primum venturum.“ Tilsidst skriver han om sine Stridigheder (med Kannikerne i Slesvig) og om de udsprede ondskabsfulde Rygter, at han skulde have solgt Præstekald og benyttet sin betroede Stilling til at berige sig.

LXXVII. M. Albertus Maior, D. Johanni Pistorio. (Lintholm Risingmoræ die Visit. Mariæ 1558). Han svarer paa en astrologisk Forespørgsel fra Pistorius: „Postulas iudicia duorum imo trium Natiuitatum; sancte juro, quod votis tuis quam primum potero satisfaciam.“ Skriver om Striden blandt Gøjstligheden i Hamborg: „Nuper scripsit mihi quidam affinis meus, relatum sibi esse, D. Paulum ab Eitzen renunciasse officio suo ob intestinam fratrum dissensionem; an vere dimissus est nec ne, incempertum est.“

Dn. Johanni Holmanno, Joh. Pistorius (Tetenbull . . Julij 1558). „Anno superiore, quum in itinere essem, quo e Gallijs in Daniam properabam, scripsi ad te binas literas, unas Lubecæ, ac alteras Rindesburgi apud conterraneum tuum Johannem; cui etiam illas ad te perferendas dedi: nam in tertium (ni fallor) diem apud ipsum (eo quod equi nostri defatigati essent) cum nobili meo manendum fuit. — — Promisi autem tum temporis, me illâ ætate te invisurum: et omnino id fecissem, si res cecidisset, ut cupiebam et sperabam, si videlicet Dominus meus Hilarius Hardenberg, statim cum filium ipsi domum reduxissem, me bonâ cum gratia a se dimisisset. Jam autem per totam illam ætatem me apud se detinuit, et ægre tandem circa diem Martini a se dimisit. Quo tempore cum domum ad meos redissem, oblata est mihi hic in Eiderstadia in pago Tetenbull Ecclesiastica conditio pastoratus, quam cum multas ob caussas acceptarem, quod superfluit hyemis tempus domi apud Matrem la-

titans in studijs consumpsi; ac postea circa festum pascae huc migrans munus impositum in nomine D. N. J. Christi administrare incepti. — — Porro quum familiam sustentare et alere me oporteat, sociâ autem vitæ, consiliorum, officiorum. curæ domesticæ destituar, etiam necessitate, tum amicorum monitis et consilij adductus sum, vt juxta divinam ordinationem in conjugem et vitæ sociam mihi petierim honestam, in pietate et bonis moribus bene educatam puellam Mette Hoyers, præstantis viri Johannis Hoyers præfecti oppidi nostri Husem sororem, quæ et iam superioribus hisce diebus juxta patriæ morem in nomine Domini nostri J. Christi mihi desponsata est. Nuptijs vero celebrandis dictus est dies 14 Augusti siue Dominica 10. post Trinitatis.“ Hertil indbydes Holman nu paa det venligste. Han vilde træffe andre lærde Mænd, med hvem han kunde føre behagelig Samtale. og bekvem Bolig hos den hæderlige Borger Peter Copperschmidt.

Dn. M. Paulo Noviomago concionatori R. Daniae, Joh. Pistorius. Brevet er skrevet samtidig med ovenstaaende. „Quum ante dies aliquot conterraneus meus M. Joh. Aurifaber huc in patriam ex Dania reversus esset, et ego ipsum inter alia potissimum de valetudine et rerum tuarum statum perconctarer, cognovi ex ipso, quod mediocri rursus et aliquanto confirmatiore valetudine uteris ac ad aulam redisses; quæ quantum me exhilararunt, certe satis dici non potest.“ P. fortæller om sine Forhold (som i foranstaaende Brev) og indbyder Noviomagus med Familie til sit Bryllup. Kunde han ikke komme, maatte han dog endelig sende sin Datter Dorothea med D. Corn. Hamsforts Hustru, der sikkert ventedes. „Narratur hic apud nos de nobili Petro Oxe, qui indignationem serenissimi Regis incurrerit, et quod ex Dania Lubeam fugerit. Si ita est, metuo certe magnas turbas in Dania. quas elementer Deus avertat. Consideremus

autem astutiam et insidias Diaboli conantis Daniam in extremâ fere senectâ et tenerrimâ valetudine piissimi et sanctissimi Regis turbare, et principi juniori successuro statum Regni turbulentum tradere et difficilem administrationem efficere. Vtinam si quæ innovanda et immutanda fuerunt (vt certe ibi multa sunt) optimus Rex ante decennium ea innovasset. Et si iam fieri necesse est, ut fiat cum pietate et prudentia ac sine motibus. Nam ut Pindarus ait: Facile est cuius Rempublicam movere, sed semel motam in tranquillum restituere, non est cuius, sed solius Dei. Item prima scintilla sæpe magnam sylvam comburit. Sed Domini voluntas fiat. Superbia et *πολυπραγμοσύνη*, quibus plurimum in aulis peccatur, non potest diu consistere. Et nota est fabula de Bellerophonte donato Pegaso, qui postea etiam intra coelum vehi et concilijs ac consultationibus Deorum interesse voluit, sed is fulmine icus et a Pegaso excussus periit. Ita et hodie fit multis. Et necesse est, Spiritum S. per Mariam vere cecinisse: Deponit potentes, et exaltat humiles.“

D. D. Cornelio ab Hamsfordt, Medico Regis Daniæ, Joh. Pistorius s. p. d. (Samtidigt med de to foranstaaende Breve). „Fortassis, eximie D. Doctor, Excellent. vestram nonnihilo offendi, eo quod anno superiori voluntati vestræ non acquieverim, et consilium de suscipiendâ ibi apud vos vocatione non secutus sim. Scio, clarissime D. Doctor, vos ex animo mihi bene hactenus voluisse, ac adeo id tum consuluisse; verum Deum testor, non ex contumaciâ aliquâ egi, quod non obsecutus fuerim, sed quod conscius mihi essem meæ imbecillitatis et temeritatis, quæ deterrebant tali in loco tale munus suscipere.“ Han indbyder Hamsfort med Familie til sit Bryllup; i ethvert Tilfælde anholder han paa det indstændigste om, at Hamsforts Hustru med hendes Døtre Magdalene og Dorothea maatte komme.

Joh. Pistorius indbyder (paa Plattydsk) Junge Iuer, Staller i Eidersted. til sit Bryllup. — Et (latinsk) Indbydelsesbrev fra samme, stilet i Højtidstonen og efter alle Kunstens Regler, men uden Adresse, og vistnok bestemt til at være Formular for flere Breve, findes ogsaa, dat. Tetenbüll 27 Juli 1558.

LXXXII. Volcquardus Jonæ, D. Johanni Pistorio. (Sleswici 10 Apr. 1559). Trykt hos Muhlius, p. 178—81.

LXXXIII. Johannes Meyer Hamburgensis, Scholæ Husensis Conrector, D. Johanni Pistorio. (Husiæ feria 4 Bacchanaliorum 1559). P. havde udtalt sin Bekymring for, hvorledes det skulde gaa i Riget, nu da Christian III var død. og at det var tvivlsomt. om Sønnerne slægtede Faderen paa. Joh. Meyer (siden Præst i Flensborg) søger at berolige ham. Trykt hos Kraft, S. 341—2.

LXXXIV. M. Albertus Maior, Johanni Pistorio. (Lintholm Risingmoræ 2 Maj 1559). „Te, frater amantissime. cælare non possum. me sorore tua dilecta, vxoreque mea longe dulcissima, castissima, pijsissimaque, nimis, proh dolor, mature priuatum, quod non sine inenarrabili luctu recolo, nec sine lachrymis scribere valeo“¹⁾. Han spørger P., om han ikke kunde have Lyst til at være hans Nabo, da Præsten i Nybøl havde gjort sig usynlig „ob accusationes grauissimorum quorundam facinorum.

LXXXVI. Volquardus Jonæ, Johanni Pistorio. (In castris sub aperto coelo 20 Junij 1559). „Hactenus ad te dilecte frater in tanto strepitu arma-

¹⁾ Allerede 12 Novbr. 1559 indgik han nyt Ægteskab med Catharina, en Datter af Frederik Johansen, der i Ditmarskerkrigen havde udmærket sig som „Præfectus castramentium“ (Ingeniør). Herom haves et langt Brev fra Alb. Mejer til Joh. Pistorius (dat. Lintholm die Omnium Sanctorum 1559).

torum equitum et peditum nihil scribere potui: non enim fui multis de causis apud me ipsum. Habebis itaque me excusatum. Vix credis, quam inquietam vitam hisce diebus egerim: accedit ad reliqua omnia morbus dilectissimæ coniugis diuturnus et molestus. Ditmarsii superstites et reliqui supplices facti sunt nostris Principibus et certis conditionibus, iisque præter meritum tolerabilibus, in gratiam recepti sunt: nodieno die tradent omnia arma et munitiones: iurabunt quoque et promittent fidem et obedientiam, sicut alij subditi. Benedictus sit Dominus Deus, qui pugnavit pro nobis: is quoque faxit, vt hostes debellati fidem et obedientiam præstent. Conditiones tibi reuelabo, cum ad me veneris, et simul omnia acta in hoc bello narabo; tum cognosces præsentiam Domini Dei etc. Non audeo conditiones ad te perscribere, cum paucissimis tantum notæ sint. Si incidero in illum immisericordem hominem, de quo scripsisti, tractabo ipsum pro merito suo, Delphensem istum puto: si non incidero, audiet tamen suo tempore, et pro merito ab alijs pijs Pastoribus tractabitur¹⁾. Nobilis tuus D. Hardenbergius hic in castris fuit. et militavit. et hinc cum Rege Itzehoam profectus est. et fortassis quam primum in

¹⁾ Disse Ytringer hentyde til, at Pistorius' Søster Anna med nogle andre Kvinder fra Husum i Maj 1559, da Ditmarskerkrigen var ved at udbrude, vare blevne tagne til Fange og førte til Delve i Ditmarsken. I den Anledning skrev Præsten Rischman i Husum til Præsten Ulricus Syadonis Jeverensis i Delve. I Pistorius's Brevbog findes dennes Svar, hvorpaa fulgte et nyt Andragende fra Pistorius (dat. in castris Husem) om Kvindernes Frigivelse, og et Svar til Borgerne i Husum fra „that Caspel thom Delue“ (dat. 31 Maj 1559), der gaar ud paa, at Kvinderne nød god Behandling, men at de ikke kunde frigives uden Landsøvrighedens Tilladelse. Hos Kraft, S. 229 og 570—1, er Sagen omtalt og et Par af Brevene meddelte; men han gjør sig skyldig i den Misforstaaelse at mene, at det var til Delft i Holland, at Kvinderne vare førte som Fanger.

Daniam se conferet. Scriberem ad te plura, sed non possum, strepitus militaris non fert. Vale et veni aliquando Sleswigam, tum exponam tibi vitam militarem.“

LXXXVII—LXXXVII. Volcquardus Jonæ, Johanni Pistorio, amico suo summo. (Sleswici 4 Julij et 12 Sept. 1559). V. J. udtaler i stærke Udtryk, at han var led og kjed af Hoffivet og ønskede at blive Præst i Garding. Brevene ere trykte hos Muhlius, p. 181—2.

XC. M. Johannes Lagonis Ripensis, Johanni Pistorio amico suo S. D. (Ripis 25 Sept. 1559). „Sæpius quæsiui occasionem ad te scribendi post tuum a nobis discessum, clarissime Dne Johannes. verum hactenus nunquam exinde contingere potuit propter tabellariorum penuriam: sed ecce nunc cum certus nuncijs sese mihi offert, magis varijs negotijs obruor, quam vellem, vt quid scribere, aut vnde incipiam, hæreo. Non potui tamen intermittere, quin aliquid ad te literarum darem, vt intelligeres me (quem scio te in numero amicorum tuorum habere) mediocri adhuc vti valetudine: Etsi magna iniuria Canonicorum hic premor et fere opprimor. Cum enim Regia liberalitate huic officio (quo hoc fungor tempore) parochia quædam assignata esset, quæ in vicinia sita est, vbi etiam mihi ministrandum, sedecim tonnis frumenti (quas hactenus ab anno 46 habuit meus antecessor pro stipendio) eo me priuarunt. Talis est rerum mearum status hoc tempore, quem optarem in alium mutari. De te autem. mi charissime Johannes, cum proxime Haffniæ in coronatione essem, a M. Paulo Nouiomago audiui te honestissimam et pudicissimam virginem in vxorem duxisse: quod vt tibi felix et faustum sit Deum ex animo precor. Aeternus Deus author coniugalis fœderis faciat, vt coniugium vestrum sit fœlix ac salutare, et vt sit Ecclesiola, in qua Deus vere cognoscatur et celebretur, Amen. Quod autem charissime D. Johannes me non fecisti huius tui honoris et gaudij

participem, demiror. Equidem hic amicitiae et mutuae nostrae necessitudinis leges non seruasti. Et ea de re cum mutua possit esse inter nos sermonis societas, latius agemus, quod fieri posse cito spero. Audimus enim Regem propediem et intra paucos dies venturum Flensburgum, eo decreui me conferre, expositurus Regiae Maiestati iniuriam hanc, quam a Canonicis patior; quo vt tu venias te maximopere oro; erit mihi tuum colloquium et intuitus omnium iucundissimus. Ad hæc non dubito, quin aliquid editum sit, et habeas apud te de Principum nostrorum expeditione et victoria de Ditmarsis; id vt mihi legendum communicates et tecum adferas, peto et cupide desidero. Oro filium Dei, vt te diu incolumem cum charrissima coniuge tua conseruet. Amen.“

XCI. Volcquardus Jonæ, Johanni Pistorio. (Sleswici die Matthæi 1559). Trykt hos Muhlius, p. 95—6.

XCIII. Petrus Harringius Hatstedius¹⁾, D. Johanni Pistorio eruditione et virtute præstanti suo amico charissimo. (Vuiteberga prid. Cal. Apr. 1560). Han sender P. en „munus chartaceum“ og ønsker, at de skulde træde i Brevvexling sammen.

XCIV. Volcquardus Jonæ, Johanni Pistorio, amico suo singulari. (Londini in Anglia 24 Maij 1560). „Ante nostram profectionem tibi paucis indicaui, ob quam causam constituto tempore Gardingam venire non possem, videlicet quod cum principe illustrissimo mihi proficiscendum esset: locum vero non annotaui, quia id nobis prohibitum erat. Quia vero nunc procul dubio, quomodo mecum agatur, scire expetis, scribendum tibi esse duxi. Ego cum magno numero no-

¹⁾ Jvfr. Ny kirkehist. Saml. IV, 71. I et Brev fra Bugenhagen til Christian III (1546) kaldes han urigtig: Valentinus, Peter Harringes Sohn“ (Schumacher, Gelehrter Männer Briefe I, 88).

bilium nauem ingressus sum Husiæ die 28 Februarij, et cum vela fecissemus. traiecimus mare et venimus secundo vento in Hollandiam, per quam vitandi periculi causa nauigauimus et conspeximus in itinere pulcherrimas ciuitates. quas tibi. Deo volente, aliquando nominabo. Ex Hollandia venimus in Selandiam fertilissimam terram, in Ciuitatem Vlissingen. in ea expectauimus Illustriss. Principem, qui cum consiliarijs suis et nonnullis alijs aliud ingressus fuerat iter. In hac eadem ciuitate audiui et vidi Monachos concionantes et missam celebrantes. Cognoui quoque. sicuti et in nonnullis alijs ciuitatibus, maximam vulgi partem peripesticam religionem. ritus et superstitionem deridere et habere despectui. Die 15 Martij cum venisset ad nos nobilis quidam a Principe, et certiores nos de voluntate suæ Celsitudinis fecisset. soluimus anchoram post occasum solis et nauigauimus per totam noctem, sequente die appulimus mane ad terram Angliæ: die 17 Martij venimus in vicum quendam, nomine Greuesende. situm ad Thamesin flumen: in eo expectauimus Illustrissimum Principem, qui tandem 27 Martij ad nos venit. comitatus cum magna turba nobilium Anglicorum. qui Celsitudinem suam. cum nauem egressus esset, honorificentissime exceperunt. Die 29 Princeps, Consiliarij nobiles et omnes ministri rursus ingressi sunt naues, quas pridie Regina miserat, et sic paruo temporis spatio venimus Londinum: quod distat a Greuesende sex vel septem miliaribus. Cum eo venissemus. Princeps exceptus est a Comite quodam et deductus in Palatium splendidissime exornatum. En habes, charissime frater, paucis totam nostram profectionem, quæ quidem mihi iucundissima fuisset, nisi aduersa valetudo dilectissimæ coniugis animo meo obuersaretur, meque anxium et sollicitum redderet. Vereor, ne misera illa nimium se propter meam absentiam cruciet et affligat, ideo moerore contabescat et

forte extinguatur. — Cum rursus certum nuncium nactus fuero, scribam plura et inter alia de præclaris dotibus Reginæ Angliæ. Zwingliani habent in hoc Regno superiores partes: omnia altaria destructa sunt, imagines quoque e templis eiectæ.“

XCV. Johannes Holmannus Nisus, Johanni Pistorio Eurialo suo.

Emensus venio bis septem milia, vultus
 Pistori vt videam, frater amande, tuos,
 Et quam iunxisti casto tibi fœdere lecti,
 Et prolem, forsan qua domus aucta tibi est.
 Si dubitas, quis longinquus venit hospes ab oris,
 Non dubito, Nisi te meninisse tui
 Eurialum, qui te constanti semper amore
 Diligit, hic præsens cognitus hospes adest.
 Cras vbi phœbæos rutilans aurora iugales
 Adducet, patrios rursus adibo lares.
 Si placet interea veteres renouemus amores,
 Duret vt æterno tempore cœptus amor.

Hos versus D. Holmannus ad me e cœmiterio misit, antequam domum meam, comitatus cum Reuerendo viro Dño Johanne Roselappe pastore Buxtehudensi, ingrederetur; ita domo me ad se euocans. Ego igitur ad ipsum egressus in cœmiterio Tetenbullensi nos excepimus amplexantes et osculantes mutuo hilares. vt qui annis 12 non videramus nos. Anno 1560, die 5 Julij.

XCVI. Jacobus Hoyer¹⁾, Dño Johanni Pistorio, affini et amico suo charissimo. (Vuitebergæ 12 Oct. 1560). „Audiuisti sine dubio, charissime Johannes, amice singularis, de Dño Victorino Strigelio²⁾, viro pietate et eruditione excellenti, qui ante annum, Flacio Illyrico authore et impulsore, æmulo quodam

¹⁾ Se foran, S. 584.

²⁾ Professor i Jena. Christian III's sidste Regjeringshandling var at kalde ham til Kjøbenhavns Universitet, et Kald han dog ikke efterkom.

studio abductus et carcere retentus, deinde diuino auxilio liberatus, sed nondum in pristinum locum restitutus est. Nunc autem (laus Deo) ad defensionem et disputationem admissus. Disputarunt igitur Victorinus et Illyricus dies 14. Scitur quidem de qua materia seu re, sed ante exitum nihil certi potest scribi: rumor est inconstans. Alij enim Illyricum cum omnibus suis succubuisse referunt; quod facili hic creditur, quia ita cupimus. Alij, adhuc ipsos disputare, et disputationem ad finem non posse produci in 14 dies, narrant. Quod si ita est, ego, volente Deo, cum conterraneis et multis alijs, qui eo se conferunt, proficiscar etiam eo. Tu, quicquid accepero, habebis. His vale feliciter cum vxore, charissima mea amita.“

XCVII. M. Hans Laugesen i Ribe skriver 30 Jan. 1561 til Pistorius om Hans Tavsens Død m. m. Trykt i Ny kirkehist. Saml. III, 344—6.

XCVIII. D. Corn. Hamsfort til Pistorius. (Kolding 24. Juli 1561). Trykt i Hist. Kildeskrifter 1 R. I, 724—5.

C. Jacobus Hoyer, D. Johanni Pistorio, affini et amico suo. (Francofordiæ ad Viadrum 11 Jan. 1562). Han fortæller udførligt om de akademiske Forhold i Frankfurt v. O., hvor Caspar Hoyer paa den Tid ogsaa studerede.

Centuria II.

8. M. Albertus Maior, D. Johanni Pistorio amico suo vnice dilecto. (Lintholm anno 1565 auspicante [o: 1564] ipso die natalis Christi). P. havde bedet „picturam aliquam dari a me in fenestram ædium tuarum.“ Det var ikke bleven sendt, fordi M. havde været optaget af ærgerlige Stridigheder med sin Menighed, der ophidset af en Foged havde søgt at

berøve ham en Del af hans lovlige Indkomst. Han beder P. skaffe ham et herhen hørende Vidnesbyrd fra Degnen Matthis i Tetenbüll, der var en Søn af M.s Formand i Lindholm, Hr. Thomas. „Cuperem etiam mihi remitti (si carere potes) Epistolas medicinales Langij, item D. Hemmingij Pastorem et eiusdem in Epistolam Diui Jacobi, et Huberini von bosen valschen Zunghen. Cupio etiam tuum nomen in fenestra noui Musæi mei scribi. Quid vero appingi velis, significabis.“

Johannes Pistorius ad D. Bartholomæum Wendtt, scribam Eiderstadiaë. (Tetenbul 14 Nouemb. 1567). „De Dania allatum est ad me hisce diebus, Cancellarium Germanicum Regis, D. Doctorem Hieronymum Thennerum, virum admodum præstantem, qui hactenus annis aliquot et potissimum tempore belli huius inauspicati calamitosi et exitialis onera sustinuit grauissima, in carcerem esse coniectum. Etsi autem ipsum (D. D. Hieronymum) non viderim vnquam, tamen, cum gener sit clarissimi viri D. D. Cornelij Medici, de me optime meriti, et præterea virtutes ipsius. vtpote singularem pietatem et candorem (vt de eruditione admodum excellenti taceam) a multis et sæpe audiuerim prædicari. amo ipsum, et hac ipsius calamitate et infortunio afficior et animo angor quam vehementer. — — Conijcio et cogito æmulum et inuidorum calumnijs hoc, quicquid est, perfectum esse. Præterea etiam, vt Seneca vere dixit, lenta sunt aularum beneficia, iniuriæ præcipites. — — Sed te, mi D. Bartholomæe, oro, vt de causa D. D. Hieronymi ac de belli et regni Daniaë statu scisciteris et inquiras diligenter. Non dubito, quin in Aula illustrissimi Principis nostri de his certi aliquid cognosces. Magna et plurima beneficia mihi in inçlyto Daniaë regno contigere. Ideo ex animo ipsi bene precor, et vt bellum inter duos Reges vicinos et cognatos excita-

tum quam citissime cedetur et componatur, Deus faxit. Amen.“

16. M. Erasmus Heithman Canonicus Slesuicensis, D. Joh. Pistorio veteri suo amico. (Slesuici 12 Sept. 1568). H. indbyder P. til sit Bryllup med Ingeborg, Datter af afd. Bernt Frodtsen i Husum, der skulde staa sammesteds d. 4. Oktober.

18. Volcquardus Jonæ, Johanni Pistorio suo. (Gardingæ die Martis post Reminiscere 1569). „Hunc puerum ad te ablegauit, vt repetat et afferat meum Calendarium, in quo annotata sunt paucis verbis acta multorum magnorum virorum. Oro, vt mihi eum remittas, et simul Calendarium Eberi, si habes. Nam constitui ex Ebero quædam annotare in meum, si modo per valetudinem possem. Peto etiam, vt mihi remittas librum Domini Præfecti de politico regimine, vulgo Dat Regenten Boeck, quem tibi ante annum commendato dedi. Item Orationem recitatam in funere Reginæ, et si quid præterea habes, quod meum est¹⁾). Valetudo mea adhuc plane incerta est. Et quia fides etiam amicorum plane incerta est, varia indies mente reuoluo. Spes mea tamen est in Domino Deo, qui me hactenus mirabiliter rexit, protexit et seruauit: si ipsi placuerit, etiam me ex hoc loco educet et transferet in alium.“

19. M. Johannes Lagonis, D. Johanni Pistorio suo S. D. (Ripis 5 Majj 1569). „Reuerende vir, amice et frater in Christo charissime, biennium præterijt, quo vltimo abs te literæ mihi redditæ sunt. Nunc cum hic tabellio, qui meus erit Parochianus, suam mihi operam obtulit, vt literas meas ad te per-

¹⁾ Pistorius havde uden Tvivl haft de omtalte Sager til Laans som Hjælpebidler ved Affattelsen af sin „Ephemeris Historica“. Den omtalte Dronning maa være Frederik I's Enke, Sophia, over hvem der haves en Ligtale af D. Povl v. Eitzen.

ferret, nolui, quamvis occupatissimus, intermittere, quin eas ipsi darem, cum *πολλὰς φιλίας ἢ ἀπροσηγορία διέλυσεν*. Vivo adhuc, sit gratia Deo, cum vxore et liberis, ac in hoc tristi rerum nostrarum statu ac exitiali bello mediocriter valeo. Nil magis est in votis meis, quam vt et tu ex animi sententia cum vxore et liberis vestris optime valeatis. Bellum hoc turbulentissimum nondum est sopitum. Pendent enim adhuc res nostræ cum Suecis. Nos omnes expectabamus lætissimam catastrophem, sed vulpina Suecorum astutia nobis os obliniuit, adeo vt, proh dolor, in dubio euentu hæreamus. Dominus Deus pro sua immensa bonitate et clementia dissipet gentes, quæ bella volunt. Denuo colligitur et conscribitur exercitus nauticus et terrestris. Dominus Deus misereatur tandem nostri et mitiget impendentes calamitates et miserias. Indicta sunt comitia, quæ Viburgi celebrabuntur 15 Maij mensis; ad ea conuenient omnium ordinum homines ex Cimbrica hac chersoneso, simulque Regia Maiestas ibi comparebit. Filius Dei, qui verus est patris consiliarius. regat consilia, et euentus det felices. Amen. — Dominus Ericus Hardenbergius singularis noster amicus recte viuit et valet, et fuit hic postridie Circumcisionis Domini ad baptismum infantis Domini Mauritij Poddebuschij: conueni ipsum, tuique fecit mentionem honorificam ac voluit, vt te ipsius nomine salutarem, si forte occasio ad te scribendi mihi daretur. Ego sum tibi hortator, vt cum primis ipsum inuisas, sat scio, eris illi et gratissimus et exoptatissimus. Quod si tentaueris, rogo hac transeas, tum vel me comitem tibi præbebo, vel mutuo colloquemur ac recolemus ea, quæ in communi studiorum nostorum cursu contingere. Testor Deum, me sæpissime cum magna voluptate recordari necessitudinis et familiaritatis nostræ, quæ fuit in communibus studiis primum Haffniæ deinde Vuitebergæ. Hæc vt

porro duret et in æternitatem, volo et singulariter a te peto: imo hanc neque mors neque vlla locorum distantia disrumpat. D. Erasmus Seuerini, amicus noster antiquus, 20 Octob. anni 67 a nobili quodam confossus, subito cum omnium nostrorum summo dolore expirauit: nobilis iste paulo post in phthisin incidit et interiit; ita Deus iudex et vindex iustus est. D. Andreas Barsbullius recte viuit, et fere antiquum obtinet. Langh¹⁾ noster in aula adhuc moratur: factus est hic magnus Dominus Prælatus; successit enim D. Antonio Bruesck in Cantoria Ecclesiæ huius, ac salutatur: Dñs Cantor et Canonicus. Ego quoque (quia de me etiam aliquid audire aues) piæ memoriæ Domino Johanni Grundith, pastori nostro, successi in Canonicatu, ac in antiquis pulueribus hæreo instituendo pro modo mihi a Deo dato hanc iuuentutem in pietatis initijs, ac præterea habeo extra ciuitatem parochiam Vidstede, proxime in vicinia hic sitam. Haderslebiæ ipsa Dominica Jubilate proxima, quæ erat 1 dies Maij, superatis tandem miserijs huius vitæ, in Domino placide obdormiuit M. Georgius Boetius. Dominus Deus cosoletur relictam viduam cum suis orphanis. Hæc mi frater volui tecum in his meis occupationibus communicare, nec vacat plura alioqui scribere propter nuncium festinantem, vt qui ex improviso sese mihi obtulit. Oro autem, vt de rebus tuis vicissim ad me scribas et salutes meo nomine ibi omnes mihi notos, inprimis vero coniugem tuam dilectissimam et liberos vestros, quos volente [Deo] propediem videbo, quod maximopere cupio.“

M. Johanni Lagonio, Johannes Pistorius. (Ex Tetenbul 1569). „S. per Jesum Christum mediatorem et redemptorem nostrum. Reverende D. Magister, amice integerrime, ideoque perpetua a me fide

¹⁾ Christen Lange (se Bruun, Danske Saml. 2 R. II, 46 ff.)

colende: literæ tuæ, 5 Maij scriptæ, postea decimo eiusdem mensis die ad me perlatæ sunt, quæ quam mihi acceptæ fuerint, profecto scribendo, nedum dicendo assequi satis non possum. Vere igitur et ex animo ingentes tibi habeo et ago gratias, quod non gravatus sis de tuo et aliorum familiarium statu me certiolem reddere. Nam cum ex eo tempore, quo primum inter nos amicitia contracta est, te semper vere amaverim, et plurimi fecerim, tuque vicissim amanter me complexus quam plurima humanitatis officia et beneficia mihi præstiteris, merito res tuæ mihi cordi fuere et adhuc sunt et erunt, quoad vixero. Ideo ut sæpissime desideravi scire, quis rerum tuarum esset status, ita magnæ nunc mihi fuit voluptati cognoscere ea, quæ maxime velim ac cupiam. Quæ de alijs narras, partim me non parum exhilararunt, partim vero contristarunt. Nam Langio bene esse, et honoribus ac opibus auctiorem redditum lætor, et opto illi omnia prospera. Barsbelium et recte valere ais, et antiquum fere obtinere: Deus faxit, ne in pejus degeneret. Severinum nostrum adeo miserabiliter nobis ereptum admodum doleo. Sic omnia sunt hominum tenui pendencia filo (etc.). Vellem autem mi Frater, ut nobilis istius, a quo confossus est, nomen mihi indicasses. Ante quadriennium (ni fallor) bonus hic noster Erasmus ad me scripsit, et germanicis subinde utens verbis amice et familiariter iocatus est, et simul (quem admodum et tu nunc quoque facis, mi frater) ad nundinas Tunderenses me invitavit, scribens te etiam ibi adfuturum. Sed spero ipsum in Domino mortuum, et in requie nunc esse, ac in novissimo die cum omnibus pijs et electis resurrecturum ad vitam et gaudia æterna, Amen. — Imprimis vero quæ de Hardenbergio meo refers, videlicet ipsum recte vivere et valere, animo præ gaudio gestienti legi. Misericors Deus faxit, ut quam diutissime nobis sit superstes, et pie-

tatem ac virtutem (ut vere nobilem decet) colat, nec huius seculi et vulgares nobilium mores induat et imitetur. Quod ipsum, qua est naturæ bonitate, sedule conaturum non diffido (etc.). Sed quemadmodum hortaris, mi frater, quamprimum potero, ipsum invisam et istuc, ut vis, transibo, quo tu mihi ad ipsum ductor et comes sis. Tunc quoque, ut mones, anteacta nostra studia et negotia, cum seria tum jocosa, inter nos in memoriam revocabimus et de ijsdem tractabimus. Equidem sæpe hoc unicum ingemisco, quod non interdum convenire, et de communibus studijs et ijs, quæ ad ecclesiam spectent, inter nos conferre possimus (etc.). Amo et amice complector omnes Danos et imprimis *συμφοιτητάς* meos, utpote quibus non tantum propter communia studia, sed ob multa beneficia, quæ mihi exhibuerunt, obstrictus. Nam post Deum inclytæ Daniæ acceptum fero quicquid sum et habeo. Doleo igitur et sæpe conqueror, quod diuturno et exitiali bello implicata est; Deus illam liberet. De Johanne Hoyno quid actum sit, vivatne, et ubi locorum, et quibus nunc moribus, an vero defunctus sit, scire cupio. Item cum Dn. Matthia Carolino quomodo agatur, cujus ingenium practicum et plane ad artem pictoriam inclinatum miratus sum, quique, si voluisset, tabulas Cosmographicas et alia nonnulla instrumenta non infeliciter elaborare potuisset. Sed de his volente Deo et quidem in proximis his nudinis Tunderensibus percontabor. Nam, cum scribis, mi Domine Frater, te ad illas venturum, si ullo modo fieri potest, veniam et ego eo. Si vero id non fiet, et tu adveneris, vehementer oro, ut tantum laboris et molestiæ mea causa in te suscipias, ut huc ad me venias, et me invisas. Invenias ibi in nudinis Tunderensium duos meorum affinium, quorum nomina sunt Jurgen Lather et Hans Thromschleger, qui tibi viam ad me huc commonstrabunt; hospitium

ibi habent apud scribam Tunderensem Anthonium Cluuer. Et tunc ipse coram rerum mearum statum cognosces. Ego sum et maneo. et fortassis manebo Pastor ruranus. Misericors Deus mihi concedat, ut sancta et grata ipsi dicam et faciam, et sim *σκέυος ἐλεούς*, amen. Cui te mi R. Dn. Frater cum omnibus tuis commendatum velim. Bene et feliciter in Jesu Christo diutissime vale.“

25. Arnoldus Muls Geldrius, Joh. Pistorio suo. (Weldt 4 Febr. 1570). Om Noviomagus's Død. I det væsentlige trykt i Harboes Fortale (S. 33 Not.) til Zwergius' Sjælandske Cleresi. hvor Brevskriveren dog urigtig kaldes Mule. Han havde tidligere som Diaconus i Garding været Pistorius's Nabo.

37. Volcquardus Jonæ, Pastor Rindesburgi, D. Johanni Pistorio suo. (Rindesburgi 5 Febr. 1572). „Post meum a vobis discessum nihil ad te. reuerende et dilecte frater, scripsi, eo quod tuum aduentum expectauit huc vsque. — — Omnipotenti et æterno Deo semper gratias ago. quod me ex meo purgatorio¹⁾ in hunc locum transtulit. Et porro ardenter eum oro. vt me sancto suo spiritu semper regat, et suggerat vtilia et salutaria consilia in priuatis et publicis huius Ecclesiæ et vicinarum negotijs, quibus me imparem esse agnosco. — — Noui nihil habeo, nisi quod Regia Maiestas et Illustrissimi Principes, clementissimi Domini nostri²⁾, die abhinc 8 vna fuerunt Hadersleuij. et, vt fertur, cras Flensburgi ad baptismum filij Petri Rantzouij fideiuebunt. Omnipotens et misericors Deus faxit, ut hic illorum conuentus sit auspicatus et felix Ecclesiæ et Reipublicæ salutaris. Amen. De

1) Som Sognepræst i Garding.

2) Volq. Jonæ var som Provst i Rendsborg nu ansat i Hertug Hans's Landsdel, medens Pistorius var i Hertug Adolfs.

Vuitebergensibus pro certo affirmatur, quod quidam illorum ad Calvinistas transierint et a Confessione Augustana in Articulo de Coena Domini defecerint, atque idcirco a patronis ipsorum deserti sint. Deus conseruet nos integros et rectos.“

42. Casparus Hoyer¹⁾, Johanni Pistorio suo. (Neomagi ad Vahalam 13 Sept. 1572). „Non dubito te ea, quæ ante septimanas plus minus septem in Eyderstedia de Nuptijs tibi notis conficiendis tractata sunt, memoria tenere. D. Cancellarius²⁾ easdem apud puellæ patrem suis literis cum vrgeat, spero illum hoc consilij captaturum, quod per se pium et honestum, tum etiam ex re sua filiæque futurum sit. Quantopere autem intersit, in tanta Præfectorum superbia et iniuria, habere tutum aliquod præsidium et vindicem iniuriarum, iudicari facile ipse, qui inter alios eius experientiæ plane experts non est. Persona, cuius causa agitur, mea commendatione vsque adeo non indiget, cum ipse vobis et fama et facie notus sit. Tabellarium, qui has ad nos literas perfert, ea præsertim causa ablegavit ad vos D. Cancellarius. Vestrum erit illum cum literis et optato responso quamprimum ad nos remittere³⁾. Quantum ad præsentem statum nostræ expeditionis attinet, nolo te cælare, nos hinc (volente Deo) cras recta Bergam in Hannonia cum toto exercitu profecturos reliquoque

¹⁾ Se foran, S. 586 f. Han opholdt sig, som Brevets Datering viser, i Nimwegen, da han var med sin Herre, Hertug Adolf, paa dennes berygtede Tog for i Hertugen af Albas Sold at hjælpe til at ødelægge de protestantiske Nederlændere.

²⁾ Adam Tratziger (se foran, S. 588 f. Jvfr. Moller, Cimbria lit. II, 895 ff.).

³⁾ Det er os ikke bekjendt, hvad det var for et Ægteskab, som det laa den snu og beregnende Kansler saa meget paa Hjærte at faa i Stand. Bruden synes at have været i nær Slægt med Pistorius.

exercitui nos coniuncturos. Bergam enim arctissime obsedit Albaniae Dux ingenti exercitu. numerum quindecim mille equitum et octoginta mille peditum excedente. Muri ex vna parte tormentis conquassari coepti sunt, ita vt irruptio et expugnatio in nostrum aduentum saltem differatur. Princeps enim Vraniae cum illis equitibus, quos Ernestus a Mandelslo impensis Admiraldi Galliae, nuper ipso die Bartholomaei Lutetiae truncati. conductos habet, non procul a Berga castrametatus est, eamque ob causam Albaniae Princeps irruptionem in nostrum aduentum differre cogitur. Quam calamitose Admiraldus Galliae cum 60000 Hugonottis, inter quos principes viri et nobiles complures, trucidatus sit, item quae praeterea scitu digna sunt, ex Johanne Kalenio abunde cognosces, eamque ob causam breuior sum, plura scripturus vbi se scribendi occasio vberior obtulerit. Tu interim cum tuis cura, vt valeas; et negotium illud nostrum tibi commendatum habeas, nosque, quod facis, ama. Saluta coniugem et Johannem Hoyerum cognatum meum et tuum affinem.“

55. Volcquardus Jonæ, Johanni Pistorio suo. (Rendesburgi 15 Nouemb. 1574). „De Vuitebergensibus nihil certi habeo, nisi quod Dn. Cancellarius Illustrissimi Ducis Johannis Senioris hisce diebus ad me scripsit ex Molbergo hæc sequentia: De controuersijs Vuitebergensibus breui coram, Deo dante. Peucerus, Crucigerus, Pezelius, Mollerus, Stosselius, Widebramus¹⁾ ad certa loca proscripti sunt. Hæc D. Cancellarius. Heri hic nunciatum est, Illustrissimum Principem cum aulicis suis redisse in Holsatiam ex superiore Germania. Itaque veram narrationem totius rei gestæ auditorum me breui spero, cuius postea et

¹⁾ De kryptokalvinistiske Lærere ved Universitetet i Vittenberg.

te certiozem faciam. Formulam Iuramenti vestri accepi a D. D. Paulo Superintendente“. Denne Formular er derefter med sin historiske Indledning indført i Brevbogen, og lyder som følger:

Anno Christi 1574 die 15 Septembris, Reuerendus et clarissimus vir D. Paulus ab Eitzen. S. Theologiæ Doctor et Superintendens Slesuicensis, Synodum Ministrorum Euangelij in Eyderstedia coegit Gardingiæ: In qua, postquam fratribus congregatis illustrissimi et clementissimi Principis et Domini nostri Domini Adolphi Ducis Slesuicensis et Holsatiæ etc. pium animum et voluntatem in asserenda, confitenda et propaganda coelestis doctrinæ veritate et puritate exposuisset, et vniuersos et singulos. vt non modo hanc illustrissimi Principis mentem, voluntatem et studium agnoscerent et collaudarent. Deumque precarentur, vt in eo ipsius Celsitudo per Spiritum Sanctum conseruaretur et corroboraretur; sed vt et omnes vna cum Celsitudine ipsius vellent et studerent, quo ita apud nos coelestis doctrinæ veritas et puritas sancta, illibata et integra maneret. grauitè hortatus et obtestatus fuit, ex mandato eiusdem illustrissimi et clementissimi Principis et Domini nostri proposuit Formulam Juramenti, iuxta quam omnes denuo iurare et sese obstringere voluit et postulauit. Omnes igitur et singuli, qui adfuere Pastores et Diaconi. in verba subsequentiã non modo iurarunt, sed et manu propria subscripserunt in templo Gardingensi die supra indicato.

Formula Juramenti.

Ick N. N. Prediger des hilligen Euangelij Jesu Christi. ordentlicher wise dorch den willen Gottes geeschet vnd beropen, swere by dem hilligen Namen Gottes vnd sines Söhns Jesu Christi, mines Erlösers, dat ick de hillige Gottlike Bibelsche Schrift in allen puncten. artikeln vnd wortten holde vnd geloue warhafftich.

Thom andern, dat ick ock dat hillige Apostolische Symbolum vnd de anderen waren Symbola, welche van der hilligen allgemeinen Christlichen Kercken sint approbert vnd angenamen, holde vnd gelöue warhafftich in allen Artickeln vnsers Christlichen Gelouens, vnd also ock van dem Artickel der vntrenliken vereinigung der twier Naturen. Gottliker vnd Menschliker, in der einigen vngedelden Personen Christi, welche vntrenlike vereinige keine tidt oder stede in ewicheit kan vp lösen und delen.

Thom drudden, dat ich ock de Augsborgische Confession, Anno 1530 geschreuen, sampt der Apologia, Schmalkaldischen Artickelen vnd beiden Catechismis des hilligen Lehrers Doctoris Martini Lutheri holde und gelöue warhafftich.

Thom veerden und besönderen, dat ick ock de wortt mines Heren und Heilandes Jesu Christi in sinem hilligen Auentmahll vnd Testament, nomlick: dat is min liff, welch vor yw gegeben werth. Item: dat is min blodt, des nien Testaments, welch vor yw vnd vor velen vorgaten wert thor vorgeunge der Sunde: holde vnd geloue warhafftig in dem einfoldigen waren verstande der klaren wortte, nemlich, dat dat ware wesentliche Liff mines Heren Jesu Christi, welches vor my in den doedt am crutze gegeben is. vnd dat ware wesentliche Blodt mines Heilandes Jesu Christi, welches vor my vorgaten is, in dem hilligen Auentmahll warhafftig sy iegenwardig. vnd warhafftigen vthgedelet werde an allen orthen der werldt. dar dat hillige Auentmahll na der insettinge Christi gehalten wert, vnd ock van allen Menschen, de in der Christenheit tho dem dische des Heren gehen. entfangen wert, also des Heren Christi wortte luden: Nemet hen vnd ethet, dat is min Blodt, des nien Testaments, dat vor yw vnd vor velen vorgathen werth, thor vorgeunge der Sunde. Item also ock de hillige Apostel secht: dat dat Brodt des H. Auentmals sy de gemeinschop des

liues Christi, vnd de gesegende kelck sy de gemeinschop des Blodes Christi; dat is, woll dat gesegende Brodt des Auentmahls entfanget, de entfanget dat liff Jesu Christi, vnd woll den gesegenden kelck entfanget, de entfanget dat ware Blodt Jesu Christi; de Gelöuigen thor voreiniginge mit dem Heren Christo, vnd thor sähigkeit. de vngelöuigen thom Gerichte, gelieck wo dusse Lehre vam hochwerdigen Sacrament is erkleret in der Augsborgischen Confession, Apologia, Schmalkaldischen Artickelen vnd beiden Catechismis des hilligen Lehrers vnd Vaders Martini Lutheri, welchers Böker, Schrifte vnd Bekentnisse ick ock in dussem Artickel holde vnd gelöue recht vnd warhafftig. Vnd by dussem minem Ede vorplichte my dorch de hulpe vnd gnade Gottes desulue ware einfoldige Lehre vam hilligen Auentmahl meiner befahlen Gemeine getruwliken vnuorfelschet vnd vnuorandert vorthoholden, vnd tho leren beth an minen ende.

Thom vofften. dat ick alle falsche Lehre vnd Erdome alle der jennigen, de van der warheit der hilligen Gottliken Schrifft, vnd van dem hilligen Apostolischen vnd anderen approberten vnd angenamenen waren Symbolis, tho dem ock van der waren reinen Lehre der Augsborgischen Confession, Apologia, Schmalkaldischen Artickelen vnd des Catechismi Lutheri affwiken. vnd jegen desuluen Lehre nie erdichtede opinionones, erdome, falsche vnd vorföhrische duding in jennigen punct vnd artickel hervorbringen, darmit se de reine Lehre vorfelschen vnd de hillige einicheit des Gelöuens thostören. vnd de simpelen lude im Gelöuen erre maken, mit warhafftigen Iffer hate. vorwerpe vnd vordöme. Vnd my densuluen in ehren Secten, wo desuluen mogen genommet werden, nicht will heimlich edder apenbar anhengig maken.

Thom sosten vnd besondern, dat ick der Weddöper, Sacramentswermer, Carolstadianer, Zwinglianer, Caluinisten, Bezaisten, oder wo desulügen nu edder

in thokamenden tiden mogen genöhmert werden. gotteslesterliche Lehre. jegen de nödigheit und krafft der hilligen döpe. vnd iegen de ware jegenwardigheit. vthdeling vnd entfanginge des warhafftigen wesentliken Lienes und Blodes Jesu Christi im hilligen Auentmahl. woer datsulue dorch de gantze werlt. in der Christenheit. na des Heren Christi insettinge gehalten wert, vor vnrecht, falsch. logenhafftich vnd vorführisch holde vnd bekenne, vnd derhaluen mit warhafftigen Iffer hate. vorwerpe vnd vordöme. vnd mine befallen Gemeine na minen gauen, dorch de gaue vnd hulpe des hilligen Geistes, flitigen vnd getruwlicken beth an minen ende will vor solchem Erdome warnen. Vnd will my ock nith solcher Gotteslesterliken geselschop wede apenbar edder heimlick deelhafftig edder anhengig maken. Ock gefehrliker ergerliker wise, dar idt de noedt tho wedderspreken nicht erfordert. van den Sacramenterschen Gotteslesterschen vnd anderen vorführischen Erdome vor den Leyen nictes disputeren. Sonder will de vnwandelbare warhafftige Lehre vnd Gelouen van der warheit vnd allmechtigheit vnsers Heren Jesu Christi, vnd van der warhafftigen wesentliken jegenwardigheit des waren Lienes vnd Blodes Jesu Christi im hilligen Auentmahl. dorch de Gnade Gottes vnd bystandt des hilligen Geistes. helpen erholden vnd vortpfflantem. Duth alles swere ick ane falschheit vnd argelist mit guder Conscientien. so wahr also my Gott helpe. Amen!¹⁾

56. M. Johannes Hamerus, Johanni Pistorio. (Husemo pridie Lætare 1575). Beklager de Krænkelser, der tiltøjedes Dr. Niels Hemmingsen. (Trykt i Kjøbenhavns Univ. Hist. 1537—1621. IV. 263).

73. Jacobus Jacobi Otthoniensis, Johanni

¹⁾ Jvfr. Muhlîi Dissertationes Historico-Theologicae, p. 99. 287. Krafft, S. 388 ff.

Pistorio. (Haffniæ 2 Cal. Julij 1577). Trykt smst. IV, 285—6).

79. **Jacobus Jacobi Othoniensis, Johanni Pistorio.** (Haffniæ 12 Julij 1579). „Negotium, quod mihi, vir reuerende et amice dulcissime, a te discedenti commisisti, fideliter expediui. Negotium autem hoc erat, vt inquirerem tempora. quibus ex hac vita discesserint Doctores Petrus Palladius et Machabæus, et quoque quando supplicio capitali D. Justus Jonas hic affectus sit¹⁾. Obijt igitur diem suum D. Palladrus 3 Januarij anno 60, ætatis suæ 57, et D. Machabæus die 6 Decembris anni 57. quod vxoris superstitis relatione habeo. Justus vero Jonas supplicio capitis punitus est anno 66, mense Julio; diem rescire nondum potui. spero tamen exploraturum et primo quoque nuncio eius te certiore faciam. Reditum enim M. Andreæ Wellei historiographi nostri (qui ephemerides varias, vt dicitur. collegit singulari diligentia) Roschildia (vbi nunc comitia ob legationem D. Jacobi Wulffeldij in Russiam instituta sunt) expecto. Doctorem Johannem Francisci tuo, vt voluisti, nomine salutauit, cuius rei testis est libellus hic de Ossibus humanis, quem tibi dono mittit: libenter ipse tibi scripsisset, si per occupationes potuisset. Admodum enim quotidie a patientibus siue ægrois molestatur. Jussit igitur, vt te suo nomine quam officiosissime salutarem: et simul te orat, vt si huc aliquando veneris, et scholam hanc nostram inuisere velis (quod te adhuc aliquando facturum, cum apud te essem, dixisti). vt apud ipsum hospitari velis. Plura, de quibus hoc tempore scribam, non habeo. Quare te Deo opt. max. commendo, et

¹⁾ Det var, for at Pistorius kunde indføre dem paa den rette Plads i sin „Ephemeris“. Vi faa her altsaa Oplysning om, hvorledes han har skaffet sig de fornødne Data, hvor han ikke havde Vejledning af trykte Bøger.

vt vxorem tuam, et D. Matthiam Prætorium meo nomine amanter salutes velim.“

90. Paulus ab Eitzen Doctor, Joh. Pistorio. (Ex Slesuico 30 Aug. 1580). „S. per Jesum. Carissime frater. iterum accepi sex Epistolas vltro citroque inter Lantgrauium et Ducem Wirtembergensem scriptas, in quibus sunt acres disputationes de libro Concordiæ; et postrema scripta est 10 Augusti. Oportet me nunc eas retinere apud me vsque ad reditum Illustriss. et clementissimi Principis et Domini nostri: alioqui iam misissem ad te. Accepi etiam librum Concordiæ. Sed Superintendens Hassiæ scribit, quod iterum ab Electore Saxonæ est prohibita venditio. Lantgravius inter alia scribit: Das etzliche wegen dieser subscription in wansinnigkeit vnd in desperation gefallen sind. Sicut videbis ex ipsius literis ad Wirtembergensem Ducem. In nostro scripto rogo vt deleas hæc verba: Das die Theologen vor vnrecht setzen, das der Leib Christi eine geistliche speise sei der Seelen, ist vnrecht. Quia ex impresso libro video, eos ibi loqui de corpore absente“. (I Samlingen findes mange andre Breve fra Dr. P. v. Eitzen angaaende Konkordieværket, som var ham meget imod, og andre kirkelige Forhold).

Centuria III.

XIV. Casparus Hoyer, Joh. Pistorio amico et fratri suo. (Tonningæ 1 Maij 1585). „Nolo te cælare, Archiepiscopum Bremensem Henricum ante dies plus minus 10 misere perijsse. Siquidem die Palmarum equo lapsus, post phrenesi correptus tandem expirauit. Cum autem hoc tam tristi casu Principi nostro vnus ex suæ Celsitudinis filijs bene prospiciendi

ocasio non negligenda oblata sit, quam omittere supinæ esset negligentiae et socordiae: Illustrissimus Princeps Josiam ab Qualen et me eius negocij causa Bremam quam ocissime ablegavit: cui itineri iam iam accinctus sum. Cum vero in rebus humanis nihil recte fiat, quod non implorato diuino auxilio auspicetur, te rogo, vt in publicis concionibus et precationibus. pro tua in Principem pietate. huius tam ardui negocij rationem habere velis. Meo iudicio satis esset. si precari admo-
neatur populus pro negotio, cuius felix successus Reipublicæ nostræ plurimum esset profuturus. Cætera tuo iudicio et pietati relinquo. Vale et pro me et meis laboribus Dominum felicitis successus ergò deprecator.“

LXXIV. Jacobus Jacobæus Wolfius Otthoniensis. Johanni Pistorio S. D. (Haffniæ 11 Maij 1594). „Quamuis, doctissime vir. non dubitem, quin T. H. mei memoria præ temporis diuturnitate fere fortassis exciderit: tamen oblata tam comoda occasione per clarissimum et doctissimum virum D. D. Thomam Finchium scribendi. prætermittere nolui neque potui. quin tuam uemariam his literis reficarem. Id enim vt faciam. tuorum in me benefactorum magnitudo hortatur et extimulat. Scribendi vero argumentum non habeo præter illud vulgare, quo solemus amicos de rerum nostrarum statu et conditione certiores reddere. Anno igitur 1584 (ab illo enim, vt opinor, tempore nullas ad T. H. dedi literas) ad scholasticam functionem Scholæ Asloensis in Norwegia, relicta mea patria, concessi: quæ quidem conditio. etsi eo molestior. quo remotior meis amicis erat; tamen mihi propter redditus pinguiores non ingrata, præcipue propter canonicatum 200 talerorum, quem anno superiori ab amplissimis proregibus impetraui. promotore meo singulari amplissimo Domino Cancellario Nicolao Caasio. qui me Haffniam promouendi gratia profectum et a Superintendente Otthoniensi M. Jacobo Mathiæ. idque

ex consilio Doctoris Petri Seuerini Regiæ Maiestatis summi Archiatri. vocatum ad Theologicam in patria vrbe Lectionem, confirmauit. Ius enim illam functionem conferendi est penes amplissimum Regis Cancellarium. Constitui igitur diuina aspirante gratia cum mea vxore. filia Superintendentis, et nostris liberis Otthoniam intra diem Bartholomæi commigrare, oblatam functionem acceptaturus. Certum quidem mihi fuit, et adeo vt nihil certius, in Norwegia. et propter socerum et socrum aliosque vxoris cognatos, voluisse mansisse, sed ego. victus amicorum meorum precibus et Domini Cancellarij solito fauore. consilium illud mutauit. Hæc volui T. H. significare. Noua non habeo præter hoc: legatos e Scotia pridie Ascensionis Domini venisse Helsingöræ, causam aduentus ignoramus. Regina Scotiæ post diuturnam sterilitatem, qua hactenus laborauit, filiolum 19 Febr. enixa est. Ego vero tandem in portum appello. Te cum vxore et liberis Dei Opt. Max. tutelæ commendans. Ipse vos quam diutissime incolumes conseruet et tueatur. Amen.“

LXXXII. M. Albertus Maior, Pastor in Lintholm Risingmohræ, Johanni Pistorio. (Lintholm die Jouis inter Dominicam Inuocauit et Exaudi). „Incredibile dictu est, amice solidissime, sodalis iucundissime et frater in Christo dilectissime, quam dulcis mihi tui memoria hactenus semper intimis cordis mei sinibus penitissimisque ossium meorum recessibus medullitus insederit. atque etiamnum resideat hæreatque: quoties scilicet recordor (reminiscor autem sæpenumero) dulcissimæ amantissimæque istius nostræ antiquæ conuersationis communisque studiorum iuuentutis nostræ laborumque nostrorum in alma olim Haffniensi Academia sub doctissimis clarissimisque nostris Præceptoribus exantlatorum: quo magis doleo, nobis tanto locorum spacijs dissitis. tot annis veteribus consuetisque amicitiae familiaritatisque fructibus frui atque gaudere minus

licuisse.“ Han beder P. om muligt hjælpe til. at en Ven af ham, Hr. Peter Diemer, der uden Brøde havde mistet sit Præsteembede. atter kunde faa en Ansættelse.

LXXXV. M. Christianus Machabæus Alpinas. Joh. Pistorio, veteri suo amico. (Sorø 19 Sept. 1596). Trykt i Kjøbenhavns Univ. Hist. IV, 421—4).

Centuria IV.

4. Laurentius Dithmarus. Pastor Luchtæ¹⁾, D. Joh. Pistorio. (Luchtæ 16 Julij 1601). „Clarissime Dñe Præposite — — Obijt nuper Christianus filius nobilis et præstantissimi viri Dñi Erici Hardenbergij in Fionia. cuius obitus omnibus bonis est lucuosus, tanta de iuvene illo spes et expectatio fuit. Aiunt illum sepeliendum in Mattorp. Adhuc enim inhumatus seruatur. Alter D. Erici filius. Jacobus. qui ante decennium vxorem duxit, luxui dat operam et adeo dissolute viuit. vt quandoque de mente fere deturbatus videatur: caret sobole et in Mattorp domicilium habet et vitam degit. Ericus pater senex, cuius pietas. bonitas et probitas passim ab omnibus prædicatur. olim discipulus tuus et te præceptore dignus, piam et tranquillam vitam (quanquam sub cruce) agit. Tres filiæ ipsius elocatæ sunt et quidem quam optime. Per triennium hoc apud nos magna fuit annonæ caritas: et etiam hoc anno deest nobis pabulum pro pecoribus. vt et duobus præcedentibus annis defuit.“

11. Samme til samme. (Luchtæ 17 Nouemb. 1601) Han udtaler sig først om den store Taknemlighedsgjæld, hvori han stod til Pistorius, derpaa fort-

¹⁾ Løjt ved Aabenraa. Af Brevet synes at fremgaa, at L. Dithmar var født i Eidersted.

sætter han: „Transierunt hac ante dies 14 Legati Russici siue Muscouitici vltra 60 numero. qui per mare Boreale nauibus transuecti in Daniam tendentes, sed tempestate et vi ventorum in Batauiam appulsi sunt, et inde pedestri itinere in Daniam festinanter profecti sunt. Cum autem venissent in Asnes oppidum Fioniaë, duo Capitanei Rutenici in aediùs consulis vt in diuersorio mutuis vulneribus occubuerunt. Liberrimum aditum hi Legati ad Regem Daniaë habuerunt: sed cur venirent. et quale negocium illis expediendum commissum sit, nondum constat. Spargitur hic rumor de bello inter Regem Daniaë et Carolum Sueticum: quod omnipotens Deus clementer auertat. Sustinuimus enim præteritis his annis multas et magnas calamitates. Haffniaë pestis ita grassata est, vt fere dosolata sit vrbs. Fama enim nuper percepi, hac elapsa æstate vltra 7000 homines extinctos esse. Insuper ingens est paupertas et miseria apud rusticos. Nouæ et immodicæ exactiones nos hic quoque prægrauant. Optime res sese habet cum nostris maioribus, qui has querelas et lamentationes non audiunt. Attamen iuxta ipsius Christi vaticinium hæ miseriæ nouissimum diem nobis prænunciant in foribus esse. — — Si ad Dñm Ericum Hardenbergium proficisceris. peto mi Dñe Præposite et pater, vt me inuisas: quod si feceris, erit mihi longe acceptissimum“.

21. D. Petrus Aurifaber, Johanni Pistorio. (Gardingæ pridie Cal. Julij 1602). „Quod si Chronicam Regni Danici danice scriptam R. D. Præpositus mitteret, foret id mihi gratissimum“¹⁾.

¹⁾ Det er formodentlig Hvitfeldts Krønike, om hvilken der er Tale. Hverken Pistorius eller Aurifaber synes altsaa at have glemt det Danske, skjønt det var 50 Aar, siden de havde studeret i Kjøbenhavn.

Journal

über alles das jenige. so sich in dem so genannten

Calmarschen Kriege

zugetragen.

Bellum

inter

Danos et Svecos

Anno MDCXI incoeptum

et

Anno MDCXIII finitum.

Nærværende i det tyske Sprog affattede historiske Beretning er en Hovedkilde til Kalmarkrigens Historie. Som saadan er den benyttet af Slange, om end ingenlunde med tilstrækkelig Omhu, samt af Hallenberg¹⁾ og Cronholm²⁾, hvilken sidste med Rette sætter den højt og for tyve Aar siden offentlig udtalte Ønsket om dens Udgivelse. Jahn, der i Kiel skrev sit bekjendte Værk om Kalmarkrigen, har derimod ikke haft Adgang til nærværende haandskrevne Kilde.

Forfatteren kjendes ikke, men forhaabentlig vil den nøjere Drøftelse af Skriftet, som Udgivelsen giver Anledning til, tidligere eller senere lede til at finde det rette Navn, ligesom det nu er lykkedes at paapege Forfatteren til den navnløse tyske Dagbog over Daniel Rantzovs Vinterfelttog i Sverig. Det vil jo ikke være vanskeligt at nævne tyske skrivedygtige og vel underrettede Personer i Kong Christian IV's Omgivelser, som man kunde tænke paa; men foreløbig vilde det dog kun være en løs Gjetning, om nogen af disse udpegedes, jeg modstaar derfor Fristelsen til at antyde et bestemt Navn.

Beretningen, der ikke fører lige indtil Fredens Gjenoprettelse, men kun til Christian IV's Tilbagevenden til

¹⁾ Svea Rikes Historia under Konung Gustav Adolf den Stores Regering. I. B. Stockholm 1770.

²⁾ Sveriges Historia under Gustaf Adolphs Regering. I. D. Stockholm 1857.

Kjøbenhavn d. 17de September 1612 efter hans resultatløse Flaadeexpedition til Stockholms Skjærgaard, hvorved Krigsbegivenhederne i alt væsentligt vare afsluttede, er neppe af Forfatteren bleven forsynet med nogen Titel, da de forhaandenværende Afskrifter bære forskjellig Titel. Et Par saadanne ere anførte paa foranstaaende Blad¹⁾, en tredie er: »Ausführlicher und journalweise eingerichteter historischer Bericht von dem Kriege, so sich im Jahre 1611 entsponnen« etc. De bedste Haandskrifter ere Gl. kgl. Saml. 2609, Ny kgl. Saml. 1003, og Thottske Saml. 1656 — alle i Kvart. Det første af disse er forsynet med danske Indholdsangivelser i Randen, som det synes med Villum Worms Haand. Nyere Afskrifter findes i Gl. kgl. Saml. 2608 og i Ny kgl. Saml. 998 og 999 — ogsaa alle i Kvart. Skjønt Gl. kgl. Saml. 2609, 4to, utvivlsomt er det ældste af Haandskrifterne og for den Sags Skyld gjerne kan være Originalen, har jeg ved Udgivelsen dog tildels lagt Thottske Saml. 1626. 4to til Grund, da Retskrivningen i dette har en lidt modernere Karakter og derfor er bekvemmere at læse. For Textens Korrekthed er der dog sørget ved en stadig Sammenligning med det nævnte ældste Haandskrift. Opgaven var jo nemlig her ikke at fremstille et tydsk Sprogmonument, men at gjøre et Kildeskrift til vor Historie almen tilgængeligt.

¹⁾ Den første af de anførte Titler, der ikke er skreven med samme Haand som Haandskriftet selv, er meget vidtløftig, hvorfor kun det vigtigste af den er anført.

In nomine { adorandæ Trinitatis,
venerandæ Unitatis
et veræ Æternitatis.

Nachdem sich endlich zwischen den Durchleuchtigsten, Grosmächtigen Fürsten und Potentaten, Herrn Christian den Vierten zu Dännemarcken, Norwegen, der Wenden und Gothen Könige, Hertzogen zu Schleswig, Holstein, Stormarn und der Dithmarschen, Grafen zu Oldenburg und Delmenhorst, und Herrn Carl den Neunten zu Schweden, der Gothen und Wenden Könige etc. als auch zugleich Ihr beider Königl. Majest. Reichen, Fürstenthumben, Landen und Unterthanen, alle furlängst eingerissene, hochbeschwerliche Missverständnüssen zu einer umumbgänglichen Kriegsverfassung ersponnen hätten, ist höchstgedachte Königl. Majest. zu Dännemarcken auf wohl fürher gepflogene, zeitige und wichtige Berathschlagungen mit Dero Hochweisen Reichs-Räthen an Hohermeldten König zu Schweden die gewöhnliche Absagung zu thun, und eine offenbahre Feyde zu Land und Wasser zu entbieten genöthigt und resolvirt, und darauf ein Dänemarckischer Herold mit Zuordnung eines Trompetters zu Anfang des April Monats des 1611 Jahres nach

dem Königreich Schweden abgefertigt worden, dergestalt, das er sich mit dem zugestellten Feydebriefe in Schweden begeben, zu solcher Behuf von den Schwedischen Beamten an den Grentzen ein sicheres fehliges Geleit begehren, und schliesslich dem Könige selbst den Brief, mit gebürlichen Ceremonien, im Wapenrock angethan, und den Scepter, sowohl auch der Trompetter seine Fahne und Trompette übern Rücken führend, jedoch ungeblasen, zu Handen offerirn; in Verweigerung aber des Geleits, beide sie an einen sonderbahren Orth, in obberührter Gestalt und Manier reiten, und der Herold den Brief vom Scepter abhangend, auch der Trompetter dreymahl blasend, zuletzt denselben von sich hinwerffen solten.

Solches Geleit ist ihnen bald mitgetheilet, bald wieder gehemmet, und dazwischen der Herold mit dem Trompetter nicht ohn Lebens Gefahr herumgetrieben worden, biss sie aufs letzt im folgenden Maij Monat nacher Wynocke, einem Pfarhoffe, bescheiden, und allda des damahligen Printzen zu Schweden, Hertzog Gustaf Adolfs etc. Hofmeister gesamt dem schwedischen Cantzlern für sich gefunden, die im Nahmen ihres Herren und Königes obbesagten Brief mit Reverentz angenommen. Sie aber seyen eine geraume Zeit hernacher in Schweden aufgehalten, und vom einen Orthe zum andern herumgeführt, aber allein am 22 Octobr. an die Dänische Grentzen zurück verschaffet worden.

Auf solche angeordnete und zeitlich intimirte Kriegsdenunciation, wobey auch reife und wohlgemeinte Abmahnungsschreiben an alle herumbliegende See-Städte bey eigenen Cantzleybothen absonderlich

zugeschickt worden, dass sie, und eine jede Stadt für sich, bey wählender fürhandenen Feyde aller Zu- und Abfuhr nach dem Reich Schweden, desselben Provinzien und incorporirte Städte und Örther, sich enthalten und äussern, und also selbst für Schaden hüten möchten und wolten: Ist höchstgemelte Königl. Majest. mit einem ansehnlichen zu dergleichen weitaussehenden Expedition nothwendigen Kriegsvolck an bestalten Obristen, Rittmeistern, Capitainen, Officieren, Reutern und Knechten gefast und bereit worden, und hat dasselbe hernächst (nachdem man beydes auf die Ost- und West-See gegen allerhand besorgende feindliche Practicken ein wachendes Auge zu führen hätte) in zwey unterschiedliche Feldläger abgetheilt, dem einen Selbst in Dero Königl. Persohn, ungesparter Sorg und Mühe, fürgestanden, und das ander dem Reichs- und Feld-Marschalcke auch Reichsrathe Steen Maltison, mit gleichmässiger Zuordnung guter, tapfern Obristen, Befehlichshabern. Rittmeistern, Capitainen und Kriegsvolck, auch danebenst noch einer nöthigen Schiffs-Armada nach der West-See zu, und daran belegene schwedische Örter, anbetræuet, und darauf den Weg nach Rundbye, Christianopel etc. und folgendes für Calmar, eine schwedische weitberühmte Festung und Stadt, genommen, welches alles sich in April Monat zugetragen.

Als nun denen in Calmar Königl. Majest. Anwesenheit zur Wissenschaft gebracht, haben sie sich zur Gegenwehr geschickt, die Sturmglocke geläutet, die schwedische Losung, nemlich zwey Carthauenschüsse, vom Schlosse gethan, die Trommeln in alle Gassen und Winckeln geschlagen, und jedermann, Bürger

oder Frembd, zur Gewehr angemahnet. die Leute insgemein ihre Güther aufs Castel geführt, und hat Peiter Michelson, ein schwedischer Rittmeister, mit seinen Reutern sich ausgewagt und ist am 1 Maij gegen Abend vom Scharmützel mit etlichen Verwundeten auf Calmar zurück gelanget.

Darauf begab sich Königl. Majest. am 3 Maij mit Dero beyhabenden an sich nicht gar starcken Kriegs-Volck im hellen Mittage in voller Schlacht-Ordnung für Calmar, lies die Stadt anblasen, rückte nächst unter den Stadt-Wall und beschantzte sich und das gantze Lager da herumb, zu welcher Behuf etliche tausend Spaten, Hacken, Axte und dergleichen Werckzeuge mit dahin geschaffet, auch von dieser Kriegs-Arbeit keiner frey gewesen, und in gar kurtzer Zeit ein mercklicher Grabe etliche Ellen hoch und breit zu Versicherung des gantzen Lagers rund herumb aufgeworffen, und hernach täglich verbessert worden.

Dahingegen liesen die darinnen einen grossen Tumult an Weiber- und Kinder-Geschrey von sich vermercken, versuchten ihr Heyl mit Ausfällen und Scharmützeln zu Ross und Fuss, wurden aber mit ihrem Verlust fast stets zurück gejaget, tobten heftig von den Wällen und Schlossthurm mit ihren groben Stücken, jedoch mit wenigem Schaden. weil wegen der nahen Zuschantzung die Schüsse überhingen. Die Dänischen hatten hinterm Radeberg gegen die Wester- und Norder-Pforten an unterschiedlichen Örthern und Thälern sich verwahret, und den Holm Steinsøe, ein Viertelwegs vom Schlosse südwärts. eingenommen, und wurden unter denselben Holm alsfort acht dänische Orlogs- und Proviant-Schiffe,

auch etliche Galleyen unter Öeland gegen dem Schlosse über, zu Verhinderung der Kundschaft dazwischen, verordnet und hingelegt, und noch darüber an die 9 kleine Kriegs-Schiffe oder Jagten gebraucht, deren grösseste auf 30, die andern auf 20, 18, 16 Last waren, unterm Capitain Peter Nielson. Dieselben hielten gute Wacht, konten gute Abwehr thun, oder dem Feinde nachsetzen, und waren mit gutem und muthigem Volcke und ziemlichen Stücken versehen.

Auch brenneten die in der Stadt alle aufm Malm ausserhalb stehende Häuser ab, und die Zäune daherumb, rissen die Brücke übern Stadtgraben nieder, und verfülleten mit Erden die Stadt-Pforten.

Am 4 Majj fielen die vom Schloss mit zweyen Böthen aus, thaten auch sonsten drey Ausfälle aus der Stadt, wobey kleine Scharmützel am Strande und sonsten unterlieffen, ohn sonderbahren Schaden.

Am 5ten versuchten sie nochmahl einen Ausfall bey S. Erichs Schantze, und hielten Scharmützel bey dem Hesthagen; ward ein Schwedischer Capitain Bernd Bange, und hingegen auf der dänischen Seiten ein Sachsischer Edelmann gefangen, und war die Reuterey so nahe an einander, das sie sich mit Büchsen und Gewehren ins Gesicht schlugen. Nach mittage umb 2 Uhr ward einer vom Adel aus Schlesien, Königlicher Hofjuncker Sigmund von Louwitz, vom Thurm herab durch einen Falckoneten-Schuss an der Hirnschal erlegt gar nahe an Königl. Majest. Seiten zu Ross haltend, welche dennoch durch Gottes sonderbahre Beschirmung so wohl damahl als auch den gantzen Krieg über im geringsten nicht beschädigt noch verletzt worden.

Am 6 Majj liess K. M. das grobe Geschütz aus den Schiffen führen und für Calmar pflantzen, und überliet den Tag ausm dänischen Lager ein Büchenschütz zum Feinde aufm Wall, ward alsofort aufm Schlossthurm zum Büchenschützen gesetzt, wird aber seinen verdienten Lohn für Elfsburg im nächstfolgenden Jahre empfangen. Des Tages kamen noch vier Fahnen Fussvolcks im Lager an.

Am 7 Majj beginnete man in den Lauffgraben auf Wester-Rondel zu gehen, und die Stücken auf der neuen Batterey für der Wester-Pforten zu pflantzen, und fiel dieselbe Nacht ein blinder Allarm ein.

Am 11 Majj kam die Fühnische Reuterey ins Lager, und am 14 ebenermassen Joachim von Bülows Reuterey.

Am 16 Majj ward ein schwedisch Schiff, der Scepter, so bey Quernholm an Grund gelauffen war, wiederumb abgeloset und hinterm Schlosse gelegt, wiewohl mit grossem Schaden des Volcks.

Am 17 Majj ward abermahl ein schwedisch Schiff, der Unbekante, hinterm Schlosse in Grund geschossen.

Am 18 Majj geschah wiederumb ein Ausfall aus dem Süderthor in den Hesthagen, doch ohn denckwürdige Verrichtung; der Schweden blieben etwa 2 Reuter und 7 zu Fuss; von den Dänischen ein Musquetierer.

Denselben Tag zog der Statthalter Breyde Rantzow mit dreyen Compagnien Soldaten und der Fühnischen Reuterfahn auf Kundschaft aus; der Feind aber hatte den See bey S. Erichs Schantze abgelassen.

Am 19 Majj war ein Feuerwerck auf die schwedische Flotte der 13 Schiffe, so hinterm Schlosse

lagen, durch Zubereitung einer Schute bey Steensöe angestellet, ward aber, weil das Volck zu zeitig aus den Böthen sprang, nichts effectuiert, sondern die Schute durch schwedische Bosleute mit grossen Bäumen und Bothen abgewehret und an eine kleine Scheere angetrieben.

Am 22 Majj ward das Schiff S. Peter an Grund geschossen und die andere Schiffe von beyden Stücken aufm Hesthagen sehr beschädiget.

Am 23 Majj thaten Peter Michelsons Reuter bey Nachtzeiten vom Stadtwall einen Ausfall, doch verrichteten nichts sonderlichs, ohn das sie einen alten dänischen Mann, der von einem kleinen Zaun Holtz sammeln wolte, niederwurffen und knebelten, hernacher aber bey Eroberung der Stadt auf der Schlossbrücken arckebusirten und ins Wasser wurffen.

Am 24 lief ausm dänischen Lager ein teutscher Zimmermann über auf den Stadtwall, und verkündigte ihnen, dass im Lager zum Sturm auf die Stadt Zurüstung geschehe.

Am 25 Majj liess Königl. Majestät die zwey Stücken ausm Hesthagen abholen und gegen die Westerpforte richten, wurden auch umb Mitternacht die Pallisaden am Wall niedergehauen. In derselben Nacht ward abermahl ein Prahm mit Feuerwerck bey Steensöe auf die schwedische Schiffe zugerichtet; aber die Schweden hatten grosse Balcken mit Ketten an einander geknüpft und auf beyden Seiten mit Anckern niedergesenckt; trieb also der Prahm gegen die Balcken und brante auf ohne Beschädigung der Schiffe.

Am 26 Majj gar frühe beginnete man von den Dänischen Battereyen ohn Unterlass zum Sturm zu

schossen; geschahen über die 400 Carthauenschüsse, jede Kugel $1\frac{1}{2}$ Lisspfund mehr oder weniger wägend; dadurch ward die Brustwehr und Ringmauer abgeworfen; hingegen hatten die Belägerten Pechkränze und Fussangel an der Hand, aber wenig Frucht davon; setzten es auf ein gewaltiges Geschrey der herannahenden Entsetzung; ward aber dasselbe wenig geachtet.

Am 27 Maij ging der Sturm gar frühe an, zwischen ein und zwey Uhren nach Mitternacht. Ward anders nichts dann Schiessen, Trompetten und Trommeln gehöret, desgleichen die Sturmglocke und eitel Allarm. Die belägerten thaten wie vorhin ihr bestes. Blieb viel Volcks an beyden Seiten. Währte biss zu 5 Uhren des Morgens, da bekamen die Dänischen den Wall und die Stadt ein. Darüber ward Caspar Mildnitz, bestalter auf Cronenburg und damahls über ein freyes Fähnlein Hauptmann, im Graben erschossen, desgleichen Melchior Rantzow, sein Fähndrich, und viele andere.

Die Königl. Hoffahne nahm alsofort die Westerstasse ein. Der Bürger ward ein guter Theil im Sturm und aufm Wall, in ihren Häusern oder Kirchen erschlagen oder auch gefangen, ohn das an Bosleuten und Soldaten sonsten drauf ging. Das übrige verlief sich aufs Schloss. Und ward bei dieser Eroberung für gewiss ausgesprenget, das in etlichen verlassenen Häusern vergiftet Brodt gefunden, und die davon genossen alsbald sinnlos und rasend geworden; auch vergiftete Kugeln aus der Vestung geschossen wären, wovon die Schaden gantz unheilbar, und die verletzten weder leben noch sterben können.

Nach Eroberung der Stadt lies K. M. das Schloss mit Trompetten und Heerpauken aufheischen, worauf der Obriste Statthalter Boe Gustafson (nächst ihm waren noch mehr zum Gubernement verordnet, als Peter Michelson Rittmeister, Jacob Jacobson Obrister Admiral, Heinrich von Kahlen Statthalter, Jacob Falckenberg und Diederich Fahrensbach, beyde vom Adel aus Liefland) antwortete: Dergleichen mächtige Festung wäre nicht also leichtlich aufzugeben, begehrte achte Tage Bedenckzeit. Drauf aber wieder geantwortet ward: nicht eine Stunde, wolten sie es sonsten aufgeben, solte ihnen mit Sack und Pack abzuziehen frey stehen. Da baten sie vier Tage Verzug, getrösteten sich inmittelst König Carls Ankunft und Entsatzs. Vnd geschah damahln hinter einem Dänischen Trompetter im Zurückrennen ein Schuss; ward ihm die Trompette mit zweyen Kugeln in der Hand entzwey geschossen, jedoch ohn Leibes-Schaden. Drauf fingen die Dänischen an folgenden Tages, war der 28 Maij, einen Laufgraben zu machen, hart unterm Schlosse, also, dass sie mit ihnen drinnen reden konten, und warffen eine Schantz auf gegen die Schloss-Pforte zu behuf der Feuermörser. Die im Schlosse wurden durch unterschiedliche Schreiben in Hofnung des Entsatzes und König Carls Ankun f diese Belagerung über aufgehalten, welche Hofnung dennoch, ausserhalb der feindlichen Zusetzung, durch allerhand Mängel zu Wasser geworden. Denn nach schriftlicher Verzeichnüss eines teutschen Officiers auf der Festung, welcher den meisten Verlauf täglich aufgezeichnet, mangelte es für erst an Büchsenpulver, und ob gleich Salpeter vorhanden, jedoch an Kohlen;

man konte bey Tage und Nacht, da etwa 14 Mörser durch Wissenschaft eines Baurn gingen, kaum eine Tonne Krauts zu Wege bringen, wozu dann die Gefangenen und Missethäter helfen musten; auch hat sonsten im gantzen Reich Schweden ein Schalpfund Pulvers $1\frac{1}{2}$ Reichsthaler gegolten. 2. an frischem Wasser, weil sie darinnen aus saltzem Wasser brauen. backen und kochen müsten. 3. an Mühlen, Korn und Mehl, denn die 20 Handmühlen nicht zustrecken konten. 4. an Holtze, etliche alte Gebäude und Häuser ausgenommen. 5. an Futter für die Pferde und Vieh; wohero sie der Bürgerschaft aufgeflöhnete Kühe, Ochsen, Schweine und Lämmer abschlachten; die Reuter aber die Rosse heimlich nach Öland bey Nachtzeiten überfuhren, am Tage aber sich durch die dänischen Galleyen mit Gefahr begeben musten; auch ward der Burgerschaft Vieh, so nach dem öffentlichen Ausbot ungeschlachtet, alsfort preyss gemacht. 6. an Kriegsvolck, weil kaum 400 rechte Soldaten drauf zur Zeit, da die Stadt erobert; hingegen die Vestung mit dem aufgewichenen Stadtvolck, Bürgern, Weibern, Knechten und Mägden beschwert und überhauffet war.

Am 1 Junij umb Mitternacht ward Otto Brahe, davor gewesener Capitain in den Niederlanden und hernacher Churfürstl. Brandenburgischer bestalter Obrister, in der Batterey erschossen; sein Cörper am 4 Junij hernacher an den Strand gebracht und nach Copenhagen geführet. daselbst mit ehrlichen Ceremonien niedergesetzt und von dannen zu seiner Voreltern Begräbnussen transportirt.

Am 2 Junij lies K. M. in die Stadt-Kirche predigen.

Am 6 Junij ward aus vorgedachter Schantze eine Spreng-Kugel ins Schloss geworffen, welche nach Anzeichnung vorerwehnten Officiers bey dem Kuhethurm über eine Elle tief in die Erde niederfiel, und da ein Bürger der Stadt dieselbe aufzuheben hinlief und angreifen wolte, von einander sprang und ihm das Haupt abschlug und den Leib etliche Klafter in die Höhe und auf einen Giebel des Tachs über der Pforten warf, blieb auch da, weil ihn niemand wegnehmen dürfte, bis gegen den nächst folgenden Morgen beliegen. Sonsten sein derselben Arth Kugeln mehr geworffen, deren eine bey Boe Gustafsons Kammer niedergefallen und 2 grosse Steine zerschmettert.

Am 9 Junij bekam Peiter Nielson Capitain einen gefangenen, von dem man König Carls Ankunft erfuhr, und wurde deswegen Hertzog Georg zu Lüneburg gesamt dem Statthalter Breyde Rantzow auf Kundschaft ausgesandt, befunden ihn bey Rissbye. Desselben Tages ward die Ladehof und am folgenden das Dorf Bergen eine Meil vom Lager abgebrant.

Eodem die begab sich K. M. aus dem Feldlager nach dem Strande zu, wie Sie da bevor Hertzog Georg und die andern Kriegs-Officierer insgesamt bey Sich gehabt, und denselben, was ein jeglicher in acht zu nehmen, angemeldet hatte. Verrückte darauf nach Christianopel und Selvitzburg, damit Sie sich von der ausgestandenen schweren Bemühung, stetigen Wachen und beharlicher Arbeit bey dieser Belagerung in etwas ergetzen mochte.

Den 11 Junij kam König Carl mit seiner grossen

Kriegsmacht an, über 20.000 Mann starck, doch meist Bauervolck, liess sich mit 300 Reutern ungefehrlich bey dem Ladehof sehen, zwischen beyden abgebrannten Vorwercken, hielt mit der Reuterwacht Scharmützel, und lägerte sich gegen dem dänischen Volck rundherumb.

Am 12 Junij vermehrte sich das schwedische Volck noch immerzu, und gelangte es zu einem starcken Scharmützel, in welchem die Schweden unter das grobe Geschütz gelocket, und derer viel niedergelegt wurden. Hingegen blieben auf der dänischen Seite Lucas Krabbe alsfort, Thönne Brahe verwundet, starb den dritten Tag hernach, Johan Friis ward gefangen, und Joachim von Bülow Rittmeister in den Arm gehauen.

Eodem die, nachdem K. M. zu Selvitzburg angelanget, ward Tycho Lang dänischer Secretair nach Elfsburg zu Abforderung des andern Kriegsvolckes unter Steen Maltison Gebiet nach dem Lager zu für Calmar abgefertiget.

Am 14 Junij wagte sich Jacob Jacobson schwedischer Admiral bey hellem Tage vom Schlosse nach dem schwedischen Lager auf einem Bothe mit 5 Personen, unangesehen ihm die dänischen Galleyen ziemlich nachsetzten; kam bey Juttenabbe ins Lager zu König Carl, welchen er, als der König zur selbigen Zeit Sturmgeld austheilte, in Meinung das dänische Lager dieselbe Nacht anzugreifen, solches gänzlich wiederrieth. Das Lager aber erlangte inmittelst Gelegenheit sich desto besser zu beschantzen.

Am 18 Junij gar früh im tunckeln fuhren etliche Böthe mit Bosleuten und Soldaten vom Schlosse nach

dem Quernholm, worauf die Batterie damahlen nicht besetzt war, und nahmen das eine Stück, so für 2 Tagen auf sie gerichtet gewesen, mit sich aufs Schloss, und richteten es wiederumb gegen den Quernholm, und schossen daraus auf die Schantze, da es zuvor gestanden. Doch währte diese Kurtzweil nicht lange, denn am 22 hernächst, als der Vice-Admiral Christopher Olufson dasselbe bey Trunkenheit laden lies, und damit nach dem Quernholm schiessen wolte, auch selber das Stück richtete und Feuer gab, nachdem der Büchenschütz die Kugel nicht gantz zu Grund gestossen gehabt, sprang es entzwey und zerknirschte ihm sein Bein, beschädigte ihn auch dermassen, das er für todt aufgehoben und ins Gemach getragen ward. Noch war ein Eisern-Stück dabey, welches sie nicht mit aufm Schloss fortbringen mögten, deswegen vernagelten, und ins Wasser senckten, und nahmen die Lade mit sich aufs Schloss.

Am 19 Junij ward seel. Lucas Krabben Leich von 2 Pferden getragen und mit einem Reuterlacken zugedeckt zwischen beyden Lägern den Dänischen vom Feinde überantwortet durch 12 Adels Persohnen, und imgleichen von 12 Edelleuten angenommen; inmittelst hielten sie beyderseits zimliche gute Discurs, und trancken einer dem andern zu.

Am 21 Junij ward eine Schiffbrücke vom Malm bis aufn Quernholm zum Reiten und Fahren gebauet. Dieselbe Nacht kamen die Schweden mit vielen Böthen voller Volcks, von obgedachtem Admiral geführet, ausm Lager aufn Quernholm angezogen, des Fürhabens nach dem Schlosse durchzubrechen und dasselbe zu bestärcken, welches Anschlages aber die Dänischen des Abends

zuor vergewissert waren. Trieben zu Anfang ein Fähnlein dänischen Kriegsvolcks ab, erlegten deren etliche und jagten die übrigen nach dem Dänischen Lager. Wie sie nun in zimlicher Anzahl darauf [drangen], kam ihnen die dänische Reuterey unterm Rittmeister Joachim von Bülow wieder aufn Hals und ängstigten den Feind also, das sie nach der Brücke, so des vorigen Tages gemacht war, ohn Seumbnuss wieder zurück eilten. Die Brücke aber zerbrach; und setzte auf die hinterstelligen an Capitain Blasius Bellisarius mit seiner Compagnie. Was nicht die Böthe wieder erreichte, oder schwimmen konte, ward erschlagen oder vertranck. Und gereichte ihm zu desto grösserm Unglück, das die aufm Schlosse bey dieser Verhandlung auf ihre eigne Leute, wiewohl ungern und unwissend, mit Schrotstücken losbrenneten und derer viel schamfirten. Oberwehnter Admiral warf sein Harnisch von sich, und kam also davon. Und verirrte sich der Feind in deme gröblich, das er hinter sich die Brücke nicht abgeworffen hätte. Bey dieser Zusammensetzung ward Eiler Grubbe tödtlich geschossen.

Am 23 Junij früh kam aufs Schloss mit Böthen ausm schwedischen Feldlager Lass Brombse ein Capitain mit 500 Mann.

Am 24 Junij frühe fuhren etliche Schiffe vom Schlosse, darauf meistentheil schwedische Bosleuthe, nach Steensøe, und nahmen einen Boyert, welcher von Stralsund war, und ins dänische Lager Zufuhr gethan hatte, auch die Ladung wieder eingenommen, mit sich aufs Schloss.

Am 25 Junij kam der dänische Vioe-Admiral

Godske Lindenow mit der Schiffs-Armada an. — Dieselbige Nacht zwischen 1 und 2 Uhren kam der Printz aus Schweden, Hertzog Gustaf Adolf, mit 2 Fahnen Reuter für Christianopel an, rückte stracks für die Pforte, und gefragt, wer da! antworteten: Freunde und des Königs eigene Diener. Henckten alsfort eine Petarde an die Pforte, sprengten die auf und brachen hinein. Der Capitain darinnen Jens Biørnsen, einer vom Adel aus Halland, wehrte sich mit seinem Schlachtschwerte mannlich, erlegte auch etliche Reuter selbst, ward aber mit seinen beyden Sergeanten niedergeschossen. Der Hertzog hielt mit der einen Fahne aufm Marckte, unterdessen verrichtete die andere Fahne die Plünderung. Was an Bürgern und Bauern sich nicht rettete und über die Mauren sprang, welcher gestalt auch Claus Brockenhausen, wiewohl im Arm verletzt, entkam, ward erschlagen, theils in den Betten, theils sonsten. Viel Weiber und Kinder, die sich auch über die Mauer hinab wagen wolten, oder sich bey der Wasserpforten aufm Bothe zu retten vermeineten, beschädigten sich selbst, oder giengen mit dem Bothe, wegen Überladung, zu Grunde. Nachdem sie nun die Stadt zimlich durchgemauset und beplacket, zumahn viele der königlichen Hoff-Junckern und andere Diener ihre Geräthe darinnen abgelegt hatten, eilten sie mit der Beute davon, nahmen auch mit sich etliche neue ungebrauchte und in einem Kasten verschlossene Fahnen, die sie aber bey Beschiessung des Friedens, das¹⁾ dieselben nicht in offenem Felde und Treffen

¹⁾ Her i Betydningen: nachdem, eftersom.

erobert gewesen. zurück geben müssen. Ward darauf die Stadt in Feuer und Brand gesetzt, wozu ein Schwedischer von Adel, dem sein Hof bey Calmar zuvor abgebrant gewesen, Rath und Anreitzung soll gegeben haben. Nach dieser Verrichtung zogen sie gegen Morgen umb 6 Uhr wiederumb davon, und hielten die im schwedischen Lager. bey Absehung des Rauchs. Freudenschüsse darob. Es ist aber diese Stadt wiederumb mit dänischer Besatzung unter Falck Lucken Commando versehen worden.

Am selbigen Tage gerieth es abermahl zu einem Scharmützel zwischen der Königl. Hof-Fahne und Joachim Bülowen Fahne, und dann zweyen schwedischen Reuter-Fahnen. zu welchen noch eine andere Fahne und ein grosser Haufe Fussvolcks zum Hinterhalt sich anfügten. Von Dänischen blieb Heinrich Wolff aus Lifland, Hofschenck; Erick Juell ward sein Pferd unterm Leib erschossen, und kam er mit grosser Mühe aus der Gefahr. Auf der schwedischen Seite blieb einer vom Adel, Ribbing, und ward sein Körper folgenden Tages den Dänischen abgefordert und an 12 schwedische durch 12 dänische Adels-Persohnen zugestellet; unterhielten sich inmittelst nach der Gelegenheit mit Zutrinken und andren glimpflichen Discursen zwischen beiden Lägern.

Am 30 Junij kamen ein Hauffen Finnländische Galleyen und Scheerböthe von Schageness ab nach dem Lager zugesetzt, waren mit Pulver beladen. Da aber die dänischen Galleyen derselben gewahr wurden, lieffen die auf sie zu und kämpffeten mit einander. Da lieffen die Finnischen Galleyen bey Schweinöe und Juttenabbe nach dem schwedischen

Lager ein. Die Dänischen legten sich draussen für und schossen auf sie zu, bis das hernach etliche Fahnen Volcks ausm Lager ihnen zu Hülffe kamen. Da lieffen die Dänischen wieder unten Quernholm. Desselbigen Tages gegen Abend schossen die Dänischen abermahl eine Sprengkugel ins Schloss; die fiel durch den Bodem einen dicken Balcken durch, und gieng in eines Bosmanns Bette entzwey, schlug darauf eine Tonne Butter, eine Tonne Erbsen und eine Tonne Weitzen entzwey, alles Guth samt den Fenstern flog hin und her im Sahl, jedoch ohn Verletzung des Volcks, ausser eines Bürgers, welchem ein kupferner Kessel hinten ins Genick flohe und ihm ein Loch ins Haupt schlug.

Am 1 Julij nahmen die Schweden Schweinöe ein, eine kleine Klippe oder Scheere hinter dem Quernholm, nordwärts vom Schlosse, beschantzen sich darauf, in Meinung die dänischen Orlogsschiffe zu beschiessen. Desselben Abends begab sich ein grosser Scharmützel bei Steinsöe zwischen beyden Schantzen, währete über die 4 Stunden.

Den 3 Julij beginneten die aufm Schlosse ihren grossen Mangel an Brodt. Bier und frischen Victualien merklich zu empfinden; ein Fass lübisch Bier galt 12 Thaler, eine Tonne Rostocker Bier 9, alles schwedisch aus saltzem Wasser gebrantes Bier 5 oder 6 Thaler. Die Bürger, welche sich vom Schlosse nach Öland zu Einkaufung der Kost wagten, wurden von den dänischen Galleyen aufgefangen.

Am 4 und 5 Julij kam Geert Rantzow, Statthalter in dem Fürstenthumben, mit seinen Reutern und Knechten ins Lager.

Am 7 Julij kam K. M. nach Mittage zwischen 4 und 5 Uhren wiederumb ins Lager zu Ergetzung des gantzen Kriegsvolcks, brachte 1500 frische Soldaten mit sich, und wurden Freudenschüsse gethan.

Am 8ten begab sich abermahl ein treflicher Scharmützel zwischen beyden Lägern, und ward Melchior von Löben, Ritter, in den Enckel geschossen. Der Schweden aber blieben gar viel. Sonsten ward eodem die ein Irländer als Ausspeher des dänischen Lagers betreten und aufgehenckt. Gegen den Abend kamen eilf Orlogsschiffe von Stockholm an unterm Admiral Hans Clausson, und setzten sich unter Schageness. Gegen dieselben legten sich 4 dänische Orlogsschiffe unterm Quernholm, mitten im Sunde, den Pass vom Schlosse nach dem schwedischen Lager zu verhindern. Es waren auch unter Öland bey der Fehr 8 finnische Galleyen, mit Brodt, Bier und Victualien beladen, in Meinung sich nach dem Schlosse zubegeben, wann etwa die Dänischen abziehen würden; schlug ihnen aber fehl.

Am 10 Julij gar frühe bey sanfter Kühlung des Windes vom Norden zogen obgedachte schwedische Schiffe ihre Ancker auf, desgleichen ihre Segel, und setzten nach den 4 obgemeldten dänischen Schiffen zu unter Quernholm. Da sich aber die dänischen Schiffe zu schwach befunden, brauchten sie auch ihre Segel, lieffen fürm Schlosse fürüber, schossen hinein und setzten sich bey der andern dänischen Flott. Aber die schwedischen, 7 an der Zahl, begaben sich untern Quernholm, die andern 4 unter die Grimscheeren und Schallöe, und glückte ihnen damahlen etlichermassen vom Schlosse ins Lager und also zurück ohne sonder-

bahre Gefahr zu kommen. Als sich aber die 4 dänischen Schiffe unterm Quernholm wiederumb los gemacht und fürm Schlosse auch für den 11 Schiffen fürüber musten, und die vom Schlosse zimlich nach ihnen schossen, wehreten sie sich gewaltiglich, schossen tapfer aufs Schloss in Stuben und Gemächer, beschädigten auch viel Volcks aufm Walle. Bey dieser Verhandlung zersprang aufm Wall ein stattliches grosz Metallenstück aus Überladung, also dass das Fürdertheil sich zurück wendete und 2 Menschen zernichtede. Jedoch liefen die obberührten 8 finnischen Galleyen gesamt allen kleinen Böthen nach dem Schlosse, die anderen aber mit Bosleuten beladen an die Grimscheeren. richteten daselbst eine Schantze auf, und brachten 5 Metallenstück, auch Wollsäcke vom Schlosse, desgleichen eine Fahne Fussvolcks drauf. Desselben Abends kam aus dem schwedischen Lager der Obrist Christen Som mit einem Capitain Jacob Godberg aufs Schloss. Darauf ward die Trommel geschlagen, und den Bürgern auch andern Frembden angezeigt, dass sie sich vom Schlosse mit ihren Güthern, die Victualien ausgenommen, abgeben solten.

Am 12 Julij ward den Schweden der bei Steensöe am 24 Junij abgenommene und wieder ausgestaffierte, einem Stralsundischen Schiffer zugehörige Boyert, welcher nach Stockholm mit 54 Metallenen Stücken und vielen der Bürger miteingeladenen Güthern lauffen solte, wiederumb abgenommen, und hernach seinem Eigner restituirt.

Am 15 Julij wolten etliche vom Schlosse mit ihren Güthern nachm Lager schiffen, jedoch mit grosser Gefahr wegen der nächst verhandenen dani-

schen Batterey. Es kamen aber zu diesen Leuten König Carls Trabanten ans Wasser niedergelaufen, bemächtigten sich aller am Strande liegender Schuten und Böthe, warffen die Güther daraus ins Wasser, und liessen sie hintreiben; brachten hingegen darein Sturmleitern, auch 2000 Soldaten, an Frantzosen, Schotten etc. die Nacht über aufs Schloss.

Am 16 Julij war eine Verrätherey auf die Stadt Calmar angestellet von zweyen aus König Carls Lager überlaufenen und wiederumb unter K. M. Regiment angetretenen Frantzosen, dergestalt dass sie die Stadt Calmar in Brand und Asche setzen wolten; hatten allbereits den Anfang aufm Kirchhoffe gemacht und Pulver zwischen zweyen Häusern gelegt, auch zweymahl gefeuert, also dass das erste mahl das Feuer nicht, jedoch das andere mahl gefasset hatte; es ward ihnen aber wunderbahrer weise durch schleunige Aufsicht und des Volckes Zusammenlauffung das mahl furgekommen, und die Verräther in Haft gebracht.

Am 17 und 18 Julij hatte der Feind einen gewaltigen und gefährlichen Anschlag für, beydes auf das dänische Lager und die Stadt, und lies sich ansehen, als sollte es umb dieselbe Zeit auf Beugen oder Brechen gespielet heissen. Doch verlieh der Allmächtige Gott durch die unerschrockene Tapferkeit und ausbündige Fürsichtigkeit K. M., das bey solcher an sich fast zweifelhaftigen Mummenschantz ein glücklicher Ausschlag auf der dänischen Seiten erfolgte, und K. M. in den nächsten 8 Tagen hernach Dero Feindes gewaltigen, aber verlassenen Lagers mächtig, und kaum 10 Tage besser darnach des starcken Castels habhaft ward, wie folgen wird.

Es hatte König Carl seinen sämptlichen Hauffen so wohl aufm Schlosse als im Lager heimliche Andeutung gethan, das man auf eine gewisse Zeit die Losung geben, und alsfort das dänische Lager anfallen wolte. Nun lies der Feind gar früh für Tage, als umb 2 Uhr ungefehr, in seinem Lager Allarm blasen, und befand sich in seiner vollen Schlachtordnung, in Meinung etwas denkwürdiges zu tentiren. Weil aber am vorigen Abend die schwedische Schildwacht zur dänischen gesagt: Morgen wollen wir mit euch Tagefahrt halten; auch nunmehr die dänische Schildwacht nach angemerckter Fürbereitung des Feindes gleicher gestalt im Lager Allarm gerufen hatte, begab sich das dänische Volck zu Ross und Fuss ebenerweise in seine Gewehr und Ordnung. Da solches König Carl vernahm, hielt er an sich, und rückte hinterwärts in sein Lager, also auch das dänische Kriegsvolck in ihr Quartier. Ward darauf alles eine Zeitlang stille. Am vollen Morgen aber gieng die Losung aufm Schlosse, nemlich 2 Schüsse, ins dänische Lager ab. Darauf fiel der Feind in voller Bataille die dänischen Trancheen mit 11 Fähnlein und grossem Geschrey an, und setzten ihnen ihre eigne Reuter aufn Fuss nach, und jagten sie fort, ein Part beym Osterstrand an, da Capitain Bellisaris lag, ein Part beym Westerstrande, da Friderich Moltzan lag, etliche fielen hinten aus vom Schloss bey S. Erichs Schantze, und trieben die dänischen Soldaten aus den Schantzen und Laufgraben; kamen zwischen S. Erichs Schantze und das Westerbollwerck. warfen die dänischen Fahnen ab, und richteten 2 schwedische wieder auf; kehrten auch die Stücke darauf wider die Dänischen. Aber das Spiel

veränderte sich bald; denn die Seeländischen Reuter unter Rittmeister Peter Basse hieben über die quer auf sie an; stracks kam ihnen Søfren Bugge mit etlichen seinen Soldaten bey der Wester-Pforten entgegen, und verfolgten sie bis zur Norder-Pforten; da wurden sie alle geschlagen, meist Englische und Iren. Die andern aber, so zwischen beider Statthalter Quartier gekommen, wurden von den Wagen-Knechten aufgerieben, also das es zwischen S. Erichs Schantz und der Norder-Pforten voll von Todten lag. Auch thaten die vom Schlosse einen Aus- und Anfall auf die Stadt, und trieben die Soldaten gleichmässig aus den Laufgraben nach dem Walle zu; aber Hertzog Georg von Lüneburg setzte mit einem halben Regiment gegen sie an, und schlug sie wieder ab; aber sie schossen und brachten Feur in die Stadt, das man sich in den engen Gassen schwerlich dafür bergen könnte; und ob wohl die Schweden zum andern mahl aus den Laufgraben abgetrieben waren, dennoch wurden sie derselben aufs letzt mächtig. durch die grosse Brunst, in welcher die gantze Stadt mit dem Kirchthurm, den äussersten Gewölben wenig ausgenommen, darauf gieng, insonderheit aber der Proviand und andere merckliche Sachen zur Aschen wurden. Ob nun zwar des Feindes Meinung sattsam zu begreifen, als würde sich das dänisch Volck zu Löschung oder Dämpfung des Feuers fürnemlich wenden, so sprach doch K. M. den Soldaten gar laut zu, sie solten ihren Feind suchen, und sich [durch] den Brand nichts irren lassen. Demselben ward auch gehorsahmet, und alsbald innerhalb der Pforten ein halber Mond aufgeworffen, und bey S. Erichs Schantz eine Gruft abgeschnitten, auch die kleine Pforte zwischen der Wester und Norder Pfor-

ten verstopfet. Also behielten die Dänischen den Stadtwall ein, die Schweden den Laufgraben fürm Schlosse hin. Und blieben den Tag auf der schwedischen Seite an die 1500 Mann, auf der dänischen aber ohngefehr 300, ohne die Gequetschten.

Bey wählender Brunst ward ein kleines Both vom Lager nach dem Schlosse fahrend gesehen, auf demselben König Carl mit dem Statthalter Boe Gustaffson. Doch vermeinte man, das der König nicht über drey Stunden im Schlosse verweilet, und die vorigen Statthaltere abgefodert, und Christen Somm wieder eingesetzt habe. Hernach beginneten die Schweden auch draussen für der Schlosspforten bey dem Laufgraben einen halben Mond zum Gebrauch ihres groben Geschützes aufzurichten.

Am 18 Julij umb Mittagszeit begab sich K. M. mit dreyen Fähnlein Soldaten in die Stadt, nahm die Kirche und Kirchhof ein, verordnete auch Blendung und Schantzen gegen die aufm Schlosse, wo die etwa konten Schaden zufügen.

Gegen Abend kamen Thessen Parsaw, Georg Lung, Christian Friis, Holger Rosencrantz, Moritz Galt und Peter Heynemarck mit ihren Regimenten und Compagnien an, und wurden die Soldaten spät um 10 Uhr aufn Wall, und Parsaws weisses Fähnlein auf S. Erich geführet. Als nun diese Compagnien jede an seinem Ort verordnet, ward ein Stück Geschützes hinter S. Erichs Schantz zu Losung abgebrandt, drauf fielen sie den Feind in den Laufgraben an; welche von demselben die nächsten zur Pforten waren, kamen hinein, für den andern ward sie zugeschlossen, die Bretter von der Brücken abgeworffen, wodurch viel der Schwedi-

schen in den Schlossgraben fielen, und mit langen Spiesen durchgestochen wurden. Als die nun aus den Laufgraben und andern Örtern fürm Schlosse ausgejagt waren, schlugen sie fürm Stalle, welcher von Schweden behäuffet war, die Thüre auf, und alles darinnen zu todte. Einmahl hatte der Feind einen dänischen Capitain bey S. Erichs Hinter-Pforte auf die Flucht gebracht, aber K. M. und Dero beywesende Edelleute jagten die Soldaten mit blossen Degen wieder fort. Alsbald kamen Parsaws Weissröcke dazu und schlugen sie gar vom Laufgraben und Stall ab. Blieben ihrer abermahl an die 600. und behielten die Dänischen, Gott sey Lob, die Überhand. — Die schwedischen Trommeter immittelst machten sich lustig; vermeinten vielleicht anders nicht, als das die ibrigen die Dänischen gar aus der Stadt geschlagen hätten, wegen des gewaltigen Schiessens damahl. Die Dänischen vermutheten sich auch in derselben Nacht anders nicht, denn eines Anfalls, waren dahero die gantze Nacht über zu Ross, und hielten ihre Trancheen wohl besetzt. Dieser Sturm hat sich bis an drey Uhr gegen Morgen erstreckt, und wären die aufm Schlosse ihren Mitgesellen in den Laufgraben gern zu Hülffe gekommen, vermochten aber nicht.

Eodem die kam die dänische Flotte an. Den 20 Julij näherte sich die dänische Flotte zu der Schwedischen. Also auch am 21. rückte die dänische Flotte, welche bey Steensøe lag, und darüber Godsche Lindelow das Gebiet führete, zu den schwedischen Schiffen bey Quernholm gegen Abend. Die Schweden aber zogen ihre Segel auf und wichen nach Schagenes zu ihrer andern Flotte, und setzten die dänischen Schiffe

so nahe bey ihnen, das es zu einem Scharmützel kam, worüber ein dänisch Schiff, der Stern, unterm Capitain Frants Brockenhusen, bey den Grimscheeren an Grund lief, kam aber des gewaltigen Schiessens ungeachtet endlich wieder zurechte, und da sie es noch mit zweyen Jagten angefallen, wurden dieselben durch die Musketirer abgetrieben. Hingegen aber eroberten folgenden Tages die Dänischen von ihrem Feinde ein ansehnliches Schiff, die Melckepige, so auch an Grund gelauffen war, sampt einem Haufen Gefangener drauf; auch noch darüber eine Galleye und 4 Stücken unterm kleinen Molholm.

Am 22 Julij entliet und salvirte sich die schwedische Flotte, welcher die Dänischen zur Zeit wegen der gefährlichen Grunde daherumb nicht nachsetzen mochten. Es thaten aber dieselben aus ihrem Lager einen Ausfall in der Nacht auf Schweinöe und nahmen aufm äussersten Holm zwischen Quernholm und Engholm eine Schantze ein, desgleichen einen Holm dabey, Juttenabbe, und einen andern, Gulland genant; eroberten darauf alle der Bürgerschaft hingeflohene Güther und ein Fähnlein, auch über 60 Gefangene.

Am 23 Julij gar frühe für Tage rückte K. M. auf mit allem Kriegsvolck an Reutern und Knechten, und hielt den gantzen Tag bis umb 5 Uhr Abends in voller Schlachtordnung, aber das Gegentheil hielt sich gantz stille. Da begab sich K. M. niederwärts nachm Strande, da die schwedischen Jagten und Scheerböthe lagen, schickte des Rittmeisters Joachim Bülowen Reuter hin, den schwedischen Scharwacht sich zu erkündigen; denen folgten Capitain Sinclars und Thomas Nolden Compagnien nach, und traffen die Wacht an. Die-

selbe nahm die Flucht, und kam den Dänischen, daselbst haltenden, unters Gesicht, und eilte nach dem Busche zu. Drauf kamen die Bülowischen Reuter zur andern Scharwacht bey den Boyerten, gaben auf einander Feuer, und griffen bemeldte Reuter, auch die Capitaine Sinclair und Nolde, die Wacht bey den Boyerten an, ward meist erlegt. Sonsten verblieben die guten und neuen Böthe K. M. und die Beute den Soldaten zum besten. Die untauglichen Böthe aber wurden verbrant.

Desselbigen Tages grif Hertzog Georg zu Lüneburg den Feind, der ihne mit gewaltsamer Zusetzung von der Batterey abtreiben wolte, mit seinen Soldaten tapferlich an, gab beyderseits gute Schläge, und war Hertzog Georg durchs Beyn geschossen. Hernach zog K. M. für Engholm und setzte die Capitaine Christian Friis und Moritz Galt mit ihren Compagnien hinüber. Als solches die in der Schantz, an die 250 Persohnen, meist Finländer, sahen, ergaben sie sich; wolten aber für Erlangung K. M. Patents und darein begriffenen freyen Abzugs dem Geleite nicht trauen, worüber ihnen zum Überfluss noch Dienst und gewöhnliche Besoldung angebothen ward. Sie zogen ab und übergaben ihre zwey Fähnlein und Waffen. Die vier Stücken Geschützes darauf wurden zu Schiff gebracht, und die Schantze geschleiffet.

Nach Mitternacht gegen den 24 Julij brach König Carl aus seinem Lager auf, ohn Feldgeschrey, Trompetten oder Trommel, in grosser Eyl. Hingegen begab sich K. M. in voller Schlachtordnung zu Ross und Fuss auch ins Feld, zog gerade aufs Feindes Lager zu; befand er aber gantz leer, verlassen und voll Feuers, die Gezelt-Linien entzwey geschnitten,

die Gezelte von den Knöpfen abgerissen, auch Stangen und Knöpfe danieder liegend. Da befahl K. Majest. Gert Rantzowen, das er mit seinen und Joachim Bülow's Reutern dem Feinde nachsetzen sollte. Das Lager ward vollends abgebrant, und lag ein Englischer Edelmann kranck darinnen, welcher der grossen Feuersbrunst halber übel fortzubringen war; denselben ersahe ein dänischer Sergeant, das er wohl bekleidet war, stach seine Partisane in ihne. Aber K. M. rief zu, das man ihm am Leben verschonen sollte. Ward also zu seinem Glück ins dänische Lager abgeführt und gearztet. Als aber die Dänischen wieder in ihr Lager gekommen und von den Rossen abgestiegen waren, kam Zeitung, das schwedische Reuter beym Ladegarden hielten; drauf rückte K. M. wieder aus. Es war aber zu Derselben Ankunft der Feind bereits hinweg. Doch machten die dänischen Reuter etwas Beute, und ward Gert Rantzow befehligt dem Feinde auf eine Meilwegs mit Reutern und Knechten nachzujagen, auch fand Capitain Bellisaris vier schöne kupferne Stücke, welche der Feind unter einer Brücken niedergeworffen hatte, K. M. zu gute.

Am 25 Julij kam Christen Sum, Statthalter des Schlosses, auf einem Bothe zum dänischen Lager abgefahren, hielt Gespräch mit Gert Rantzow und andern Capitainen, begehrte auch, dass Friderich Moltzan, ein Capitain, mit ihm aufs Schloss folgen und sich wegen der vorigen Kundschaft aus Hertzog Johansen Dienst herruhrend mit ihme durch einen Trunck ergetzen möchte, welches dann geschah.

Am 26 Julij wurden Andres Sinclar, Peter Hun-

dermarck und andere Capitaine mehr nach Christianopol die ankommenden Reuter zu convoyren ausgeschickt.

Am 27 Julij kamen Hertzog Ernst Ludwig zu Sachsen, Hertzog Philip zu Holstein. Marquard Pentzen, Thessen Parsaws, Georg Grubbes Reuter an gar spät; blieben auf der Stätte, da König Carls Lager kurtz fürhin gewesen, liegend, rückten folgenden Tages zusammen ins Lager. und setzten die Schweden gegen Abend Feuer in etliche Schiffe fürm Schlosse.

Am 29 Julij des Abends umb 10 Uhr brach K. M. aus Dero Lager auf, und es verlief sich bis zu 12 Uhrn in Mitternacht, ehe die Reuterey und Fussvolck aus den Laufgraben anlangte; rückten also fort, und kamen umb 5 Uhr Morgens d. 30 Julij für Risbye Schantze, da König Carl mit seinem Lager verhanden war; ritt mit wenigen Junckern fornan. Als sie nun über die erste Brück gekommen waren, funden sie zwey Schweden auf der Scharwacht für sich, nahmen dieselben gefangen. Es waren ihrer 30 zusammen; die andern aber entrennten nach ihrem Lager zu. Da lies K. M. Gert Rantzows Reuter an des Feindes Lager zusetzen, denen folgten die andern. Als sie nun gerad unter das Lager gekommen, wurden 3 oder 4 Schweden geschossen. Da ward Allarm im Lager, und verfügten sich alle auf die Trancheen; thaten aber keinen Ausfall, und folgte eine Fahne Reuter nach der andern. Das Fussvolck überall schoss gewaltig, und wurden die Feldstücken auch tapfer hinan gefeuert; welches zweifelsohne wohl nicht abgieng ohn grosse Beschädigung. Gert Rantzow rückte mit einem Regiment Knechte und dreyn Fahnen Reuter auf eine Wiese

hinterwärts nieder, vermeinte über eine Aue zum schwedischen Lager einzubrechen; dieselbe war aber fürbestauct also, das man daselbst zurück stehen musste. Jedoch scharmutzierten sie tapfer aus den Buschen mit dem Feinde. — Da nun K. M. vernahm, das sich der Feind aus dem Vortheil nicht begeben wolte, und sonsten also beschantzet war, das man ihnen ohn merklichen Verspilderung Volcks nicht beykommen mochte, ward zum Abzug geblasen, und wendete sich darauf die Hoffahne und etliche andere Compagnien nach der Brücken zu. Denen folgte das Geschütz. K. M. hielt kalte Küchen aufm freyen Felde, und bey Derselben Ab- und Fortziehen kamen beyde hochermelte Hertzoge mit Marquard Pentzes Reuter im Hinterzuge, auch mit Thessen Parsaws Fusvolck. Bey diesem ihrem Abzuge fiel der Feind aus; ward aber also empfangen, das er an dem Tage bey 300 Mann seines besten Volckes imgleichen der rothen Fahne verlustig, auch König Carl das Kleid an der Seiten, jedoch ohne Verletzung der Haut, zerschossen ward. Der Obrist Pentz schlug sich durch 3 Fahnen Reuter hindurch, und ward von Gert Rantzows und Georg Grubbes Reutern entsetzet. Der Dänischen blieben bey 30, unter denselben Benedict von Hagen. Capitain, lebete jedoch bis an den 5 Augusti. Desgleichen Adolph Bluhm, Hertzog Ernst Fähndrich, geschossen; starb auch im nächstfolgenden Augusto. Und rückten also die Dänischen fort und kamen umb 4 Uhr wiederumb in ihr Lager.

Am 2 Augusti liés K. M. die Beschiessung des Castels Calmar gegen das Rundeel wiederumb angehen, und ward eine grosse weite Lücke gemachet; auch

wagten sich etliche Soldaten hinauf und setzten Feuer mit Pechkränzen ins Bollwerk zwischen dem Runderl und Wall. Die aufm Schlosse schossen gewaltig von S. Erichs Schantze. und hingegen von der Batterie auf die Brustwehr. Gieng also mancher darauf, und gelüstete keinem daselbst langen Stand zu halten.

Als nun der Obrist Christen Sum vernahm, dass das Volck in der Besatzung sehr kleinmüthig und ihm mit kläglichen Umb- und Anfallungen zur Aufgebung des Schlosses bemühetete. er sich auch an Büchsenpulver gar entblöst betand, hielt er umb Quartier an zu 7 Uhr des Abends, kam damit vom Schlosse auf einem Jagtlein zu K. M. und folgte Derselben¹⁾ nach dem Lager zu, und traf einen Accord dergestalt, dass er mit seinem Volck, Geräthe. Sack und Pack ungehindert und frey abziehen möchte. Blieb dieselbe Nacht im Lager; hingegen Georg Lung, Palle Rosencrantz und Peter Heinemarck aufm Schlosse.

Am nächstfolgenden Tage. war der 3 Augusti, des Morgens umb 8 Uhr zog der Obriste Sum zurück aufs Schloss, brachte mich sich ein Königliches Patent auf seine Persohn und sein Volck droben. welches nach Öland begehrte, auch alsfort erlangte, und mit Jagten dahin überführet ward. Aufm Schloss befanden sich erstlich 113 und noch hernach 14 Metallene Stücke (ausserhalb die Eiserne Bassen und dergleichen) und noch darüber an Korn und Proviand gnug auf ein gantzes Jahr. Es verehrete K. M. dem Obristen Sum ein feines Schiff. Summa Summarum genant, seine Haab und Guth drauf nach Teutschland zu

¹⁾ Hdskr. har: dieselbe.

überbringen. Er aber versprach K. M. hingegem seine Treue und Dienste dergestalt, das er nicht aus Zagheit, Untreue und Verrätherey, sondern weil ihn König Carl in dieselbige Festung, welche an Kraut und Büchsenpulver Mangel gehabt, geführet, und ihm mit Hand und Mund, Brief und Siegel beydes Kraut und Entsetzung gelobet, aber nicht gehalten, dieselbige Festung zu übergeben wäre genöthigt worden, und wolte damit I. K. M. seine untherthänigste Treu und Dienste zugesagt haben. Drauf reichte ihm K. M. die Hand. lies die Capitaine die Wälle einnehmen, und begab sich Selbst mit Ihrem Kriegsvolck aufs Schloss, lies auch am 4 Augusti in der Schloss-Capellen einen Sermon und Dancksagung für glücklichen Fortgang und Victorie thun, und hielt Mahlzeit aufm Castel. Dahingegen wird gesagt, das König Carl den Trompetter, welcher ihm die Zeitung der Verlust des Schlosses gebracht, aus grossem Zorn und Ungedult alsfort soll haben aufhencken lassen.

Am 5 Augusti ward alles Volck gemunstert, und ein Trompetter auf Öland abgefertigt, das Land und Volck in K. M. Nahmen aufzuheischen. Dem gaben die Leute zu Bescheid, sie wolten sich am nächstfolgenden Morgen umb 10 Uhr erklären und zuvor berathschlagen; baten so lang umb Verzug.

Am 6 Aug. früh umb 4 Uhr liessen sich des Feindes Reuter sehen bey der dänischen Wacht, erwecketen im Lager einen Allarm und Ausfall; begaben sich aber gar bald wiederumb ins Holtz, und die Dänischen in ihr Quartier.

Am 7 Aug. kam ein Ausschuss der Bauersleute auf Öland zu K. M., und wurden des Abends 4 Com-

pagnien Fussvolcks unter den Capitainen Andres Sinclair, Peter Hundermarck, Thomas Nolde und Söfren Bugge hinüberschickt.

Am 8 Aug. zog K. M. hinüber auf Öland umb Mittagszeit. Das gantze Land und Haus Borchholm ergab sich, desgleichen der Statthalter Johan Mogenson accordirte alsfort, ohn einiges Menschen Verspildung.

Am 9 Aug. präsentirten sich für K. M. ein Haufen Baurleute und Priester mit dem Bescheide, dass sie sich auf nächstfolgenden Montag berathschlagen und alsdan huldigen wolten. Die Priester begeherten insonderheit, das ob jemand sich bey Leistung des Eides an seiner Conscientz gedränget befunde, ihm mit seinem Gutlein vom Land abzuziehen möchte verstattet werden. Ward also eingewilliget.

Desselbigen Tages kamen die holländischen Gesandten für Calmar an, nemlich Johan von Duvenorde, holländischer Admiral, Rembolt Hagerbetz, Rath und Doctor, Ditrich Basse, Bürgermeister zu Amsterdam. Ihre Werbung war auf eine Friedsbehandlung im Nahmen der Staaten zwischen beyden streitenden Potentaten angesehen.

Am 12 Aug. erschienen alle Priester und Ausschusse aller Herritten und Pfarren aufm Hause Borchholm und leisteten ihre Huldigung auf dem grossen Sahl.

Am 13 Aug. rückte K. M. wiederumb auf Calmar, und ward Deroselben aufm halben Wege König Carls feindseliges Schreiben unterm dato aus dem Lager für Risbye 12 Aug. 1611 überbracht; ward der Gebühr nach unterm dato 13 Aug. beantwortet.

Am 14 hatten bey K. M. die Niederländischen Legaten Audientz, wurden nach Mittage auf der Festung herumb geführt und zu Abendmahlzeit geladen. Das geschah auch folgenden Tages.

Am 16 Aug. früh starb der Capitain Peter Hundermarck von der allgemeinen Contagion, welche denselben Sommer unterm Kriegsvolck und andern grossen Überhand hatte und viel danieder legte.

Am 19 Aug. waren Gerdt Rantzows Reuter vom Feind umringet und in grosser Gefahr; es wurden ihrer aber kaum 13 verwundet oder erleget, und einer gefangen.

Am 20 zog K. M. mit einem ansehnlichen [Haufen] Volcks von Calmar auf, belägrte König Carl bey Risbye, und obwohl an der schwedischen Seiten grosser Mangel an Proviand drinnen, auch K. M. entschlossen war den Feind daselbst auszuharren und entweder zu Verlauffung des Lagers, wie fürhin, oder aber zu endlicher Ergebung zu nöthigen, verblieb dennoch viel, der Statischen Gesandten halber, so mit in der Schantze waren.

Am 22 Aug. starb Steen Malteson, dänischer Reichs- und Feldtmarschalck, in hohem Alter, als seithero Anno 1581 in Kriegshändlen und insonderheit durch ein Treffen in Westfriesland mit dem hispanischen Obristen Verdugo berühmt, dergestalt das ihn die Staten des Landes damahln seines Wohlverhaltens halber mit einer ansehnlichen goldenen Ketten verehret und zum Obristlieutenant ihres verordneten Gubernatorn bestellet gehabt. An seiner Statt ist kurtz hernach der Königl. Statthalter in den Fürstenthumben Gert Rantzow verordnet worden. Desselben Tages

ward zwischen beiden Theilen wiederumb Scharmützel bei Risbye gehalten, und blieb viel Volcks auf einer und anderer Seiten; unter denen Friderich von Buchwald, gewesener Hofjuncker, geschossen, und Johan von Ahlefeld am Arm verletzt.

Am 23 Aug. verlief nochmaln ein ernstlicher Scharmützel, und erschoss in demselben K. M. einem schwedischen Rittmeister, Daniel Wagener, das Pferd unterm Leibe, er ward im Backen übel verwundet und gefangen nach Copenhagen geschickt.

Dieses ist also der wahre Verlauf der denckwürdigen Belagerung und glücklicher Eroberung der Stadt und Vestung Calmar, gesamt dem Ländlein Öland, bey welcher, und dieselbe zuhemmen und abzukehren König Carl alle seine Macht aufs äusserst zu Land und Wasser mit Aufbringung Kriegsvolcks an seinen eigenen Unterthanen und ausländischen unterschiedlichen Nationen, ungesparte Mühe und Unkosten angewandt; dem allem aber K. M. zu Dännemarcken durch göttliche Assistentz durch Dero angebohrne tapfere Fürsichtigkeit, wackere Thätigkeit und wahren Heldenmuth. auch durch unverdrossene, bereitwillige Beyspringung Ihrer guten und getreuen Kriegs-Officierer und gemeiner Soldaten, sowohl eigener Untersassen als Ausländischer; wie dann auch nicht weniger durch treueyffriges Wünschen und Gebet aller daheim verbliebener hohen und niedern Standes Unterthanen, ebenermassen zu Land und Wasser wohlgewachsen gewesen, und also endlich obgesieget hat. Und obwohl der Krieg dennoch seine alte Gerechtigkeit beides am einen und andern Orte gehalten, hat es sich jedoch befunden, das ausserhalb der Gemeinen durch das

dänische Lager bey gar heisser an sich zu Schwachheiten geneigter Sommerzeit mit Gewalt durchstreichenden Kranckheit, welche aus Gottes Verhängniss manchen Menschen danieder gebracht und verzehret, der Feind dem dänischen Volck wenig an- und abhaben können, ohne was sie auf Fütterung, wegen natürlicher Erfahrungheit in ihren dicken Gehölzten und Buschen listigerweise beydes Menschen und Pferden zugefügt. Wie nun dieser Anfang gewesen, also hat sich auch die Endschaft und Abstellung desselben Krieges durch einen gedeylichen Friede zu K. M. statlicher Reputation und unsterblichem Ruhm geschickt, wie erfolgen wird.

Nachdem nun K. M. folgende Zeit mit gebühlichem Anordnen der Gubernatoren, Befehlhabern und Besatzungen, und was sonst zu Versicherung der eröberten Vestung und Örter die Nothdurft erheischen mögen, angewandt, hat sich Dieselbe wiederumb nach ihren gewöhnlichen Hofflagern in guter Leibes-Vermögenheit durch Gottes Hülff begeben, und ist am 21 Sept. zu Friederichsburg wohl und glücklich angelanget, allda bis an den 25 ejusdem verharret, und folgendes zu Copenhagen angekommen.

Es hat sich aber mit Öland hernach dergestalt zugetragen, das in Octobri Monat dem Printzen zu Schweden, Hertzog Gustav Adolphem, welcher mit einer schwedischen Flotte sich gesamt seinem mitgenommenen Kriegsvolck hatte ansetzen lassen, dasselbe Land und die dänische hinterlassene Besatzung darauf, durch die Baurndes Landes gegen ihren Eyd wiederumb verrathen, und ein Theil des Volcks erschlagen worden, auch der verordnete dänische Gubernator

auf Borchholm, Christen Hanson, nachdem er acht Tage belagert gewesen, durch Hunger und Mangel an Pferdefutter sich auf Quartier ergeben müssen, mit eydlicher Verpflichtung des abziehenden Volcks, sich nicht wider Schweden in dreyen Monaten gebrauchen zu lassen. Gerdt Rantzow, der Statthalter, welcher auf Öland von Calmar abgesegelt war, wegen Taxirung der Proviant, ist wunderlich durch die schwedische Schildwache bey Abendzeit auch durch Busche und Geholtze an den Strand, und also vom Lande auf einer Jagt über See nach Gottland gekommen, zu hohem Verdruss und Beschämung des Feindes, der ihm sonst einen ansehnlichen Beutpfenning abzujagen sich eingebildet gehabt. — So bald aber ein solches für K. M. in Dännemareken kommen, sein alsfort 6. Orlogsschiffe dahin abgeschickt, deren aber der schwedische Admiral nicht abwarten wollen, sondern seinen Lauf nach dem sichersten Hafen auf Stockholm zuge setzt.

Auf solche Verrätherey und Veränderung ist erfolgt, dass das dänische Volck etliche vielmahl aus Calmar hinübergefallen, gut Beute gemachet, und mit Feuer und Schwerdt im Lande gehausirt; haben auch sonsten durch Entdeckung eines gefangenen Baurn eine Anzahl schwedische Reuter, an die 60, welche den Dänischen, wann sie nach Brennholtz ausgezogen, auf den Dienst zuwarten, und hinter den Buschen sie beschädigen pflegen, bey Nachtzeit übereilet, alle erschlagen, und ihre Pferde und ander Geräthe erobert.

Sten Maltisons, Reichs- und Feldt-
Marschalcks, und etlicher dänischer
Obristen, Rittmeister und Capitainen
Verrichtung bey Elfitzburg etc.

Weil im Anfang dieser Kriegs-Verzeichniss noch eines zweyten Feldlagers unterm Reichs- und Feld-Marschalck Erwehung geschehen, und dasselbe zu gleicher Zeit, wie vorgedachter I. K. M. persöhnlicher Zug verrichtet, ins Feld gegen den Feind ausgerücket, erfordert die Nothdurfft, was sich dabey verlauffen ebenmässig zuberühren. — Obgedachter General hat sich mit seinen anbetraueten Obristen, Rittmeistern und Capitainen in April Monat ins Feld begeben und den Zug nach Kongsbach genommen, wie dann auch eine absonderliche Schiffsflotte unterm Admiral Georg Daa nach der West-See unter Elfsburg abgefertiget, dadurch dem Feinde die Zufuhr und insonderheit den Niederländischen Leuten in der neuen Stadt Gothenburg, als mercklichen Verursachern dieses Kriegs, ihre Practicken zu verhindern. Gegen dieselbe Flotte versuchte der Feind am 23 Maj ungefährlich bey stiller Nacht mit einem Haufen Scheerböthe aus Elfsburg einen Anfall; wurden aber also empfangen, das ihrer viel blieben oder gefangen, desgleichen auch etliche Scheerböthe abgenommen wurden, und die überbleibenden sich nachm Schlosse zu salviren musten.

Da auch kurtz hernach, etwa folgenden Tages, dem Feldmarschalck Kundschaft fürkam, das an der Grentze 7 Fahnen Reuter und Knechte unterm schwedischen Obristen Jaspas Matzson verhanden, bestellte er alsfort von jeglicher Fahne 100 Pferde und dazu

einen guten Theil Soldaten. Dieselben zogen insgesamt gegen die Nacht auf. Da sie nun über die Grentz waren, erlangten sie einen Baur und vernahmen aus dessen Aussage, das die Schwedischen etliche Stunde zuvor nach Nyloss verrücket; ward dahero für diesmahl nichts verrichtet, ohn das etliche Soldaten ins Land hinein rückten und gute Beute an Pferden, Vieh, Schafe und Ziegen machten.

Am 28 Maij hatte der Feld-Marschalck erfahren, das ein Orlogsschiff am Strande verhanden und aus Holland war, auch mit Munitio[n] vermeinete in Schweden zu lauffen. Machte sich demnach mit 150 Pferden und etlichen Soldaten dahin. Es war aber das Schiff zu ihrer Ankunfft albereits abgelauffen. — Damahl kam des Statthalters Gert Rantzowen Kriegsvolck an, nemlich eine Fahne Reuter und 5 Fähnlein teutscher Soldaten.

Am 29 Maij erlangte der dänische Admiral ein schwedisch Schiff, war an Land gelauffen, das Volck davon, und allein mit Ballast beladen.

Am 30 Maij kamen Hertzog Ernst Ludwig von Sachsen und Marquard Pentz mit ihren Reutern an. Folgenden Tages zogen Gert Rantzow und Marquard Pentz gegen Nylöse bey Nachtzeiten; denen folgten am 1 Junij zu Mitternacht Stehn Maltison und alle Rittmeister, jeglicher mit 100 Pferden aus seiner Fahne, und noch darüber 4 Compagnien Fussvolcks; fanden Gert Rantzow am 2 Junij umb Mittagszeit mit seinem beyhabenden Volck, nemlich 2 Fahnen Reuter und 7 Compagnien Fussvolcks, für sich, und erfuhren von ihm, das sie sich für Nyloss präsentirt hatten, aber weder Jesper Matzson noch sein Volck noch die

auf Goldberg nicht heraus gewolt. Zogen drauf nach ihrem Quartier zu, aber der Feldmarschalck mit seinem obgedachten Volcke rückte eine Stunde nach Mitternacht auf, gelangte für Elfsburg in der Tagerung an. Die darinnen wolten nicht gern anbeissen; thaten aber mit 150 Mann einen Ausfall. Jedoch als sich der Capitain Moritz Galt mit ungefährlich 30 Mann zum Scharmützel fertig machte, nahmen sie die Flucht aufs Schloss mit Verlust etwa 4 Soldaten. Als nun die Dänischen, auf welche der Feind etliche Schüsse von der Vestung, wiewohl ohn Schaden, thate, vermerckten, dass sie für dasmahl am Feinde wenig haben mochten, zogen sie nach ihrem Lager wieder zurück, und führten mit sich alle König Carls Ochsen und Kühe, etwa 80 Heupter, und ander Vieh. auch 200 Schafe und Lämmer; und setzte der Feind selbst Feur in den Ladegarden bey dem Schlosse.

Zur selbigen Zeit kam Herzog Philip von Holstein mit einer Fahne Reuter, auch Holger Rosenkrantz mit seiner Compagnie Soldaten.

Am 7 Junij zogen sie sämptlich auf von Kongsbach nach Schweden zu, lagerten sich eine Meil von Elftzburg bey einer Brücken, und rückten folgenden Tages wieder auf und schlugen das Lager $\frac{1}{4}$ Meil vom Schlosse.

Am 9 Junij fügten sich zu ihnen Parsaw mit seinem Volck und Jürgen Grubbe mit seiner Fahne Reuter; zogen am Abend auf mit 3 Fahnen Reuter unter Hertzog Ernst, Knud Brabe und Ulrich Sandberg, und noch 500 Musketierern, bis an die Brücke, bey welcher Gert Rantzow eine Schantze gegen des Feindes Anfall gemacht hatte; auch kamen Gerdt Rantow und Marquard Pentz mit ihren beyden Fahnen Reutern zu ihnen gesetzt,

zogen die Nacht durch und nahe bey Goldberg her, und gelangten für Tage gegen Nylos an, worin der schwedische Feldmarschalck mit 4500 Mann zu Ross und Fuss vermuthet ward. Als sie nun eines Hauffen der Feinde im Gebusch bey einer Steinmauer gewahr wurden, versamlete der Rittmeister Ulrich Sandberg seine Reuter bey einem Bache, und setzte damit über ein klein Gemoss; zwischen beyden Theilen war ein Steinmaur und ein Grabe, da trotzten sie und riefen: Heran Jutte! So bald man aber über den Graben zu ihnen gesetzt, nahmen sie die Flucht gerade auf ihre Stalbrüder zu, welche sich auch nicht säumeten; aber des gedachten Rittmeisters Lieutenant, Claus Daa, verfolgte sie mit etlichen Reutern. bis sie in grosser Eyl Nylöss erreichten. an die 16 Todten hinter sich lassend, ohn einigen Schaden der Dänischen, weil keine Gegenwehr geschah, ausser 10 Schüsse, ehe man zu ihnen übern Graben nahen konte. Aber Georg Lung rennete die Stadt mit seinen Soldaten an, doch unverrichtet, weil ein Grabe und starckes Palisadenwerck rund umb die Stadt aufgerichtet war. Etliche wenig Soldaten wurden dafür geschossen oder verwundet, und musten in Mangel Geschützes abziehen, hielten dennoch lang Stand dafür, liessen blasen und brauchten andere Zeichen zum Ausfordern nach Kriegs-Gebrauch. Als sie sich aber nicht hinaus wagen dürfften, rückten die Dänischen in ihrer vollen Schlachtordnung fort, zogen für Goldberg fürbey. Die Besatzung drauf, als auch die in der Stadt thaten etliche Schüsse, doch ohne Schaden, rückten also wieder über obgedachte Brücke, und übete der Feldmarschalck das gantze Volck in voller Schlachtordnung, gerade als hätte man damahl

mit dem gegenwärtigen Feinde treffen sollen. Kamen auch in solcher Ordnung wiederumb in ihr voriges Lager.

Am 11 Junij zogen Hertzog Philip, Gerdt Rantzow und Albrecht Scheel mit ihren Reutern und etlichen zu Fuss für Elfsburg; liessen die Musketierer aufs Schloss zu schiessen, hielten lang dafür, aber die wolten nicht heraus.

Am 12 Junij, als Zeitung eingekommen, das Jasper Matzson mit allem seinem Volck, Sack und Pack, von Nylos ab sich nach Schweden gewendet hatte, ward verordnet, das Albrecht Scheel mit seinen Reutern und etlichen zu Fuss auf Nylos ziehen und die Stadt einnehmen solte, welches auch geschah, und also wieder zurück bey Goldberg fürbey zogen. vernahmen aber keinen Schuss daraus. Da ihnen auch hernächst wegen 4 Fähnlein Knechte, so in Elfsburg solten eingeführet sein, Kundschaft vorkommen, ward für gut angesehen, das Parsow, Albrecht Scheel und Georg Grubbe mit ihren dreyen Reuterfahnen dem Feinde, welcher von Nylos abgezogen war, nachsetzen und dessen Fürhabens sich erkündigen solten. Betrafen den Feind 2 Meil von der Stadt, hatten ihre beyden Lager an einer Aue, eine Brücke dabey aufgerichtet. So bald sie aber die dänische Reuterey sahen, warffen sie die Brücke ab, und fügte sich ihr Fussvolck an die 12 Fähnlein in Schlachtordnung. Die Reuter samleten sich an der Seiten des Bachs, mochten aber einer an den andern wegen der abgeworffenen Brücken, auch das es spät und gegen Abend war, nicht gerathen. Zogen derhalben die Dänischen ab, und Albrecht Scheel, der den Hinterhalt führte, begab sich

am Abend in Nylos, und fand Peter Heynemarck für sich mit seiner Compagnie; Parsow aber und Grubbe verfügten sich nach ihrem Lager zurück.

Am 16 Junij lägerte sich das sämptliche Kriegsvolck daselbst nach angehörter Predigt für der Stadt, auch lag der Feldmarschalck mit den andern Königlichen Commissarien und etlichen Landsknechten darinnen, desgleichen auch Albrecht Scheel mit seiner Fahne; und liessen sich etliche dänische Reuter für Goldburg sehen, doch unbeschädigt. Desselbigen Tages kam bey ihnen wegen K. M. Tycho Lange, dänischer Secretirer, an, in Meinung den Feldmarschalck nach Calmar aufzufordern; dem auch zufolge die andere Tage hernach alle Kriegs-Officierer sich zurück mit ihrem Volck und Geschütz verfügten.

Etliche Tage hernach kam Gunde Lange, Königl. Hofjuncker, auch hin, Gerdt Rantzow mit allem unterhabendem Volck zu Ross und Fuss nach Calmar aufzubieten, und solte sich inmittelst das ander Kriegsvolck bis zu weiterem Bescheide daselbst stille verhalten.

Am 26 Junij vernahmen sie abermahl, das der Feind verhanden sein solte; ward deswegen Georg Lung denselben mit 300 Reutern und 300 Musketierern zusuchen verordnet, trachtete ihm auch also nach, das er selbige Nacht ihr voriges Nachtlager abreichete, also auch folgenden Tages ward des Feindes eine Meile von der schwedischen Grentze bey einer Aue ansichtig, hatten die Brücke abgeworffen, also das man sie, wie gut der Wille war, nicht abreichen konte, unangesehen die Dänischen ziemlich schwach gegen ihnen zurechnen. Thaten einer wider den andern

etliche Schüsse, doch ohne Schaden, und hatten die Schweden zwey kleine Stück wieder sie gestellet ohn geringste Verletzung.

Am 28 Junij wandten sich die Dänischen von dannen zurück, und führeten an Eroberung und Beute 400 Heupter Vieh und 200 Stück Schafe und Lämmer mit sich; kamen folgenden Tages wiederumb in ihr Lager. Eben zur selbigen Zeit kam Adam von Bülow mit K. M. wiederholetem Schreiben an den Feldmarschalck zu Nybye an, dessen Inhalts, das er mit allem Kriegsvolck sich ungesemt nach Calmar fortbegeben, ausgenommen die drey Jütischen und dann die Hallandische Fahne, welche in Halland auswarten und des Feindes Anfall vom Lande abwehren solten.

Dem zufolge rückte der Feldmarschalck mit allem Kriegsvolck am 1 Julij auf Calmar zu, und erfuhren inmittelst oberwähnte zurück verharrende Ritmeister, benantlich Albrecht Scheel, Thage Krabbe, Knudt Brahe und Ulrich Sandberg, das der schwedische Feldmarschalck Jaspas Matzson, auf welchen sie sonsten einen Ausrit gethan, mit seinem Kriegsvolck nach dem schwedischen Feldlager für Calmar abgefordert und aufgezozen: jedoch noch etliche andere Hauffen zurück geblieben wären.

Am 17 Julij ward Zeitung gebracht, das die Schweden bey Nachtzeit in Kongsbach eingefallen und 10 der dänischen Soldaten, des versprochenen Quartiers ungeachtet, erschlagen, ebenso viel gefangen und den Flecken abgebrant, auch etliche der Soldaten, nachdem sie derselben Gewehr bekommen, ins Feuer mit eingeworffen hätten, und darüber als einer trefflichen Heldenthat Freudenschüsse auf Elfsburg abgehen

lassen. Solches dem Feinde zuwiederkehren eilten die obgedachten Rittmeister mit ihren Reutern auf Kongsbach, funden aber keine für sich, weil sie es allbereits verlaufen und die Brücke hinter sich niedergeworffen hatten.

Hernach haben sie eine Zeitlang manchmahl Zeitung wegen des feindlichen Ausfallens von Elfsburg und Nylos erlanget, wenn sie aber entgegen gezogen, nichts für sich angetroffen.

Am 21 Sept. zogen die beyden Rittmeister, Knud Brahe und Ulrich Sandberg, auf, in Meinung dem Feinde einen mercklichen Abbruch beyzubringen. Da sie nun in Eschelstrup und Torckelstrup Mittagsmahlzeit halten wolten, kam ihnen gewisse Botschaft für, das der Feind in Össel Carspel mit Brennen übel hausierte; konten auch den Rauch und Brand sehen. Liessen derhalben stracks zu Pferde blasen mit gedämpfter Trompette, auch die Brücke verfertigen; kamen darüber nach Mittage. Da sie aber an die Kongsbachische Brücke gekommen waren und nicht darüber vermochten, kam ihnen ein alter Mann für, und weisete ihnen ein Forth etwa eine grosse Meyleweges umhin; rücketen also stracks weiter bis zur andern Kongsbachischen Brücken gegen Walde-Kirch über, erlangten allda gewisse Kundschaft vom Feinde, deshalb sie etwas starcker dahin gallopirten, Knud Brahe gerad aus, Ulrich Sandberg etwas mehr nach der rechten Hand, also dass sie einigermassen in den Klippen von einander gesondert wurden. Da geriechten ihrer etliche an 4 schwedische Reuter, erlegten derer einen, nahmen die anderen 3 gefangen, und wurden von ihnen verständiget, dass sich der Feind

nach Knud Brahen Seite gewandt hätte, etwa bey Walde Kirche. Liessen derowegen stracks eine Brücke bey der Aue abwerffen, gerad des Weges auf Elfsburg, rückten so fort auf der lincken Seiten hin, bis sie wiederumb zu Knud Brahen gelangten, welches dann hohe Zeit war, denn alsbald kam ein Bauer, so Zeitung halber ausgesandt gewesen, zurück rennend, zeigte an das der Feind fürhanden war. Darauf theilten sie ungesäumt ihre Reuter in 4 Hauffen ab, jede Compagnie in zwey Hauffen, zu dem Ende damit einer den andern desto besser entsetzen mochte, auch dass sie den Feind bey solchem seinem Brennen zu überraschen vermeineten. Da sie aber von den Klippen hinab zogen, wurden sie des Feindes auf einem grossen schlechten Enge oder Wische, Woldemay genant, ansichtig, etliche hundert Stücken Vieh für sich hintreibend. Wie die aber der Dänischen gewahr wurden, verliessen sie ihre Beute und machten auch alsfort ihre Schlachtordnung gantz geschwinde, gerade bey einer kleinen Aue, so zwischen beyden Parteyen lag, und waren ihrer zwey Fahnen Reuter und zwey Fähnlein Knechte, in alles 600 Mann; gebäreten sich frisch und lustig, schwengten die Fähnlein mit ihrem gewöhnlichen Geschrey: Heran Jutte. Die Dänischen hingegen in guter Resolution auf sie zusetzen, und das Leid, welches sie den armen Leuten bey Kongsbach zugefügt, billig zu rächen, da sie vermerckten, das der Schwede behalten blieb, und ihnen ihr Beginnen absehen wolte, aber mit nichten vermuthete, wie dann Niels Benteson, Statthalter auf Elfsburg, daseithero bekant, das man sie würde angreifen dürffen, rücketen fein gemächlich auf sie zu etwas nach der lincken Sei-

ten, aber der Feind hielt mit seinen 4 Fahnen still. Da er nun den Ernst sahe, setzte Niels Bentsson über die Aue mit dem Fusvolck, und blieben beyde Fahnen Reuter still haltend auf der andern Seiten. Als nun die Dänischen der Schweden Intent anmerckten, gedachten sie alsfort, das sie würden den Angriff beginnen müssen; veränderten demnach in Eyl ihre vorige Abtheilung der gemachten vier Hauffen in eine unzertheilte Ordnung, setzten stracks über, und trafen mit der schwedischen Reuterey ohne einigen Vortheyl, nur das dieselbe dreimahl stärker als die dänische. Niels Bentsson setzte auch zugleich mit seinem Fusvolck an; aber die Dänischen schlugen sich mitten durch. Wurden also viele der Reuter und Knechte niedergeworffen, und ihnen der Muth benommen; begaben sich drauf in die Flucht nach den Klippen zu, und waren verwundet ihre Rittmeister, Lieutenant, Fähndrich, aber die anderen Officierer alle erschlagen. Niels Bentsson ausgenommen, welcher mit 7 andern Schweden gefangen ward. Ein Fähndrich schwemmete mit einer blauen Fahne über die Aue hart verwundet, starb 3 Tage hernach auf Elfsburg, und also mehr andere aus diesem Treffen. Die Dänischen verfolgten sie bis an die Nacht, hatten zur Ausbeut eine Reuterfahne, zwey Landsknechts-Fähnlein und zwey Trommeln erobert, und ihrerseits einen Mann zugebüset, ohne etliche so verwundet waren, unter denen Iffver Dyre am Daumen verletzt.

Dieses Treffen ist allein durch 150 Pferde verrichtet; denn aus den sämtlichen Reutern waren etliche durch Kranckheit, etliche durch Verwundung ihrer Pferde bis an den dritten Tag hernacher zurück ge-

halten. Ward also den Schweden das übelgehaltne Quartier bey Kongsbach wieder vergolten, und scheinete, dass Gott das Gebet und Seufzen der armen Bauern, Weiber und Kinder erhöret hätte, welche an die 300 beysammen, da sie den Aufzug der Dänischen gegen die Schweden vermerckten und ansahen, auf ihre Knie gefallen und Gott umb Sieg wider den Feind angerufen hatten. genugsam dazu verursacht, weil sie der Feind ihrer Behausungen geblösset also, das sie in den Gehöltzen und Klippen sich elendiglich verbergen und behelfen müssen. Als nun bey Herannahung der Nacht dem Feinde länger nachzusetzen beschwerlich, samleten sie ihre Reuter wieder bey einander, rückten mit Niels Bentzson und andern gefangenen fort, kamen mit grosser Mühe über die Brücke bey Kongsbach endlich zu Eschilstrup umb Mitternacht wieder; liessen Niels Bentson. der durch den einen Arm geschossen war, so wohl als ihre eigne Reuter, verbinden, bestelieten ihre Wacht dieselbe Nacht über mit ihren beyden Lieutenanten, und hätten gern wider Elfsburg etwas fürgenommen, zumahl sie der geringen Besatzung drauf verständigt; musten es aber wegen der abgerittenen Pferde für dasmahl einstellen. Zogen mit ihren Gefangenen nach Warberg, und wie wohl Niels Bentson einmahl bey der Nacht sich heimlich davon helfen wolte, ward er dennoch durch gute Fürwache gehindert.

Der Process ihres Einzugs auf Warberg: 1. drey Reuter in ihrem vollen Küriss und Liberey zu Ross füran. 2. Hinter ihnen ein Jung mit beyden eröbereten Trommeln, auf jede Seite drauf schlagend wie auf einer Heerpaucke. 3. Hinter demselben sieben Ge-

fangne auf Baurpferden, zwey und zwey bey einander. 4. Drauf 5 Trompetter, lustig blasend. 5. Denen gefolget drey Jungen, die drey eröberten Fahnen führend. 6. Darauf beide Ritmeister, Knudt Brahe und Ulrich Sandberg. zwischen ihnen in der Mitten Niels Bentson, gefangner; hinter denen ihre beyde Lieutenante, Jürgen Scheel und Claus Daa. Drauf gefolget alle von Adel bey der Fahnen, drey und drey zusammen, welche bey obgedachtem Treffen gewesen: Frantz Kaas, Iffver Dyre und Johan Styge, Caporale, Fridrich Rantzow. Peter Galdt, Knudt Galdt, Jörgen Krag, Jörgen Rostrup, Söfren Mundt, Claus Andersson, Jacob Lücke, Werner Parsberg, Hans Dyre, Axel Galdt, Peter Lang, Jörgen Kruss, Axel Lück, Claus Nielsson, Mogens Kaas, Christoffer Loss. Hinter denselben Adelsperohnen 20 andere Reuter in ihren Rüstungen, in selbiger Ordnung rückten also aufs Schloss, da der Schlossherr Mogens Guldernstern 6 Fahnen Soldaten aufm Wall in ihrer Ordnung bestellet gehabt, und als sie zum Schlosse naheten fürerst 3 Stück, wie sie zum Stacket gekommen, abermahl 3 Stück, und da sie in die Pforte eingeritten, noch 3 Stück abgehen lassen.

Nach dieser glücklichen Verrichtung ist ein Schreiben von K. M. an die Ritmeister dessen Orts durch einen Trompetter abermahl überbracht, und sie befehlicht, sich mit ihren Reutern nach Kongsbach zugeben und alda bis zu weitem Bescheide zu verharren, sonsten fleissige Kundschaft zu halten. — Hernacher ist ihnen ein ander Schreiben zukommen, das weil K. M. wegen einigen Furfals für das Mahl mit dem Fussvolck auf Elfsburg anzuziehen verhindert, sie

sich abwärtz begeben, und in Halland vertheilen solten. Welches auch von ihnen geschehen, und doch dazwischen, wann sich der Feind herfür [gewagt], doch seiner Gewohnheit nach bey Verspürung Unraths wieder davon gemacht, demselben nachzutrachten nicht unterlassen worden.

Am 30 Octob. 1611 hat König Carl zu Schweden auf Nyköping der Welt abgedancket und damit allen Last und Unruh auf den hinterbleibenden Printzen, Hertzog Gustaf Adolffen, transmittirt.

Anno 1612.

Am 7 Januarij schickte der Amtmann auf Baahaus Stehn Matsson etliche Kriegs-Officierer mit einer zimlichen Anzahl Volckes in Schweden hinein ihr Glück zu versuchen; erlangten eine merckliche Beute nach des Landes Gelegenheit an Vieh; wurden zwar von zweyen Compagnien Reutern des Feindes angerechnet, schlugen sich aber hindurch, und repassierten unbehindert auf Baahaus.

Am 9 Jan. weil sich das Wetter zu einem beständigen Frost anliess, verordnete K. M., das Breyde Rantzow, Statthalter, und Joachim von Bülow, Ritmeister, nach Schonen sich begeben, daselbst das Kriegsvolck zu sich bescheiden und damit dem Feinde Widerstand oder Abbruch und Schaden nach Möglichkeit thun und ernstlich zusetzen solten. Machten sich darauf am 21 eiusdem nach des Feindes Land zu, verödeten einen zimlichen Ort mit Brande, darunter die Stadt Vexö und das Haus Croneburg; musten sich aber wegen schleunig einfallenden wei-

chen Wetters für dasmahl wieder nach ihren Garnisonen begeben.

Am 14 Jan. begab sich K. M. von Chronenburg mit Hertzog Georg zu Lüneburg. Gelangte des andern Tages zu Halmstadt an; allda war ein schwedischer Trompetter mit des schwedischen Raths Schreiben an die dänischen Reichsräthe. Weil er sich aber zimlich unbescheiden gebärete, ward dadurch die Hofnung des Friedes, welche man durch König Carls tödtlichen Abtritt geschöpft, in des Kriegs Erlängerung verwandelt, und der Trompetter mit einem Recipisse zurück gefertigt.

Am 23 Jan. sandte der Gubernator auf Calmar, Andres Sinclar, etliche Soldaten aus seiner Garnison wider einen schwedischen Ritmeister, Erich Jenson, welcher etliche dänische Soldaten nächst Christianopel gefangen hatte genommen, überfielen und erlegten ihn gesamt seinen beywesenden Soldaten bey Nachtzeiten, mit Erlangung guter Beute.

Sonsten haben die Soldaten gemelter Garnison den Feind bei währendem Frost vielmahl an unterschiedlichen Ortern angefallen und beschädigt, wie dann auch denen auf Öland, so das dänische Volck zu sich mit falschlicher Vertröstung alles guten Willens und Accommodirens hinüber locken wollen, wiederfahren und ihnen ihr Meineid eingetrieben worden.

Vom 14 Jan. bis an 24 eiusdem hat man mit Versamlung des Kriegsvolcks aus den Quartieren Warberg, Halmstadt und Baahaus, auch Verschaffung allerhand Nothdurft gegen einen Anschlag zuthun gehabt.

Am 25 Jan. rückte K. M. mit etlichen Fahnen

von Warberg auf, in Meinung die Veste Goldberg zu überraschen, und marschirte das Kriegsvolk Tag und Nacht bis an den 27 eusdem. Kamen früh dafür umb etwa drey Uhr. sprengten alsfort mit einer Petarde die erste Pforte. brachten noch eine für die andere. Weil aber dieselbe fürerst nicht sonderlich effectuirte. ward deshalb eine andere angeheftet, öffnete zwar in etwas die Pforte, doch nicht zur gnuge. Missgelingte also damahln dieser Anschlag (wovon denoch am 31 Maij etc. und 28 Junij bessere Zeitungen erfolgen werden) beydes aus Mangel der Officierer, so vornan waren. und auch wegen grosser Mattigkeit der Soldaten aus ihrem gar zu geschwindem Fortreisen in sehr weichem Wetter herrührend, da das Eyss überall mit Wasser beflossen war. Und begaben sich zu Erfrischung des Volcks in Städtlein Nylos, welches die Bürger bey diesem Anzuge auf Goldberg verlauffen hatten. Bey diesem Anschlage sein an die 150 Mann geblieben. meistentheils mit grossen Steinen und Balcken vom Walle erschlagen. Noch hat es etliche schöne Pferde gekostet, weil die aufm Schlosse das Eyss in Stücken und die Brücke zerschossen gehabt.

Kurtz zuvor war Jesper Matzson, schwedischer Obrister, mit einer Anzahl Volcks ins Ambt Baahaus und darin liegenden Ort Hendland eingefallen, hatte auch zimlichen Schaden gethan, aber bey vermerckter Ankunft der Dänischen sich bald davon gemachet.

Am 29 und 30 Jan. that K. M. unterschiedliche Ausritte nach der Festung Elfsburg, dieselbe zubeachtigen, führte auch eine lange kupferne Feldschlange mit sich, die ward auf die schwedische unter der Festung liegende Flott, umb welche auch sonsten geeys-

set war, an die 6 Orlogsschiffe. loss gebrant, und dienete dazu anstatt eines Schirms ein altes daselbst aufm Grund liegendes Wrack. Die vom Schlosse hingegen thaten viele Schüsse, doch ohn Schaden, nur das sie obgedachtem Feldgeschütze die Achse zerschossen. Als aber die Büchsenmeister dasselbig ungesparter Mühe mit Stricken wiederumb zusammen gefügt, und man es gnugsam hätte abfahren und erhalten können, auch die Pferde allbereits dafür gespannt waren, lies es der Kutscher etwa aus Furcht der herumbsausenden Kugeln in ein Loch aufm Eyse sincken, ritt davon. Also kam es dem Feinde zum besten, mehr Frohlockens darüber treibend, als es auf sich hatte. Aber K. M. liess dem Gubernatorn des Hauses zuentbieten, das er doch dieses Stück den Winter über zubeherbergen unbeschweret sein wolte, solte hernacher wol mit andern bewirtet werden.

Nach gnughafter Betrachtung der Veste Elfsburg begab sich K. M. wiederumb auf Nylos. die Hofnung und Ausgang dero ins künftig fürhabenden Belägerung dem Almächtigen Gott und einer bequemen Zeit heimstellend, wie sich dann in wenig Monaten hernächst ausweisen wird. Damit aber das Kriegs-Volck in frischer Übung beybehalten würde, ward für gut angesehen, ins Feindes Land, und auf desselben Unkosten, einzufallen. Derohalben begab sich K. M. auf Baahaus, doch ohn Verzug daselbst. Als Sie auch Nylos mit 1000 Soldaten, 4 Feldstücken und aller Kriegsnothdurft besetzt, nahm Dieselbe Ihren Zug auf Wester-Gothland, losierte die erste Nacht zu Gammellös, welches, aber folgenden Morgens im Abzuge neben allen umbliegenden Dörffern und unzähli-

gen Häusern (wenig ausgeschlossen, so der Krohn Dännemarcken schwuren, und sich hernacher auf Baa-haus einstelleten) abgebrant ward. Rückten bis an den 7 eiusdem immer fort, und wurden bey diesem Zuge etliche Höfe, unter denselben Greffvesness, ein zierlich gräfflich Haus, auf welches die Flüchtigen viel ihres Gutleins geföhnet hatten, sowol auch Dörffer und Häuser, als auch die bischöfliche Residentz-Stadt Skare, 10 Meil von Nylös belegen, in Brant gesetzt. Wendete darauf am selbigen Tage zurück nach einem Dorf, Saarebye, ins Nachtlager.

Am 11 Febr., nachdem sich der Printz in Schweden, Hertzog Gustaf Adolff, mit einem starcken Hauffen Volcks, auf etliche 1000, nach Schonen begeben, den Weg durch Gyngeherrit genommen, eine Stadt, Wee genant, und etliche Dörffer abgebrant, ward ihm nach erlangter Kundschaft dänische Reuterey und Fussvolck. soviel man in der Eyl auf die Beine zusammen bringen mochte, entgegen geschickt. nemlich der Statthalter Breyde Rantzow mit der Hoffahne, die Seländische und Schonische Fahne, Joachim von Bülowen und Marquard Pentzen Reuterey, an die 600 Pferde, item Georg Lungen Compagnie. Trafen den Feind an auf einem grossen See in Gyngeherrit, Wydsöe genant, setzten tapfer mit ihm zusammen, und endigte sich dasselbe Treffen zu der Schweden mercklichen Verlust. Denn der Printz in grosser Leibesgefahr fiel ins gebrochen Eyss und Wasser mit vielen seinen Dienern, entkam für seine Persohn sehr schwerlich; versoffen ihrer viele, oder wurden aufm See und Lande erleget. Viele fürnehme Officierer, unter denen Herman Wrangel, ein Liffländer, Cornet damahln der

schwedischen Hoffahne, wurden gefangen oder erschlagen, und viele Fahnen und Fähnlein, unter denen des Printzen eignes schwarzes Cornet, zwei seiner Handrosse mit allem Apparat, seine Heerpaucke, Degen und Chammerirung erobert und bekommen. Wie viel der Todten geblieben, weis man eigentlich nicht, haben hin und her zerstreuet gelegen; auch sich die Obsieger im Plündern besser als im Zählen gebrauchen lassen. Doch hält man dafür, das aufm Eysse 500, und in den Buschen 200 geblieben, ohn denen, so den Fischen zutheil geworden.

Als nun die Dänischen sich nach gehaltenem Treffen wiederumb von Wydsöe abgeben, keines Sinnes weiter ins Land zurücken, auch fein gemächlich abgezogen, und oftermahls still lagen, vernahmen sie endlich bey einem Dorff, Holnsöe, das Hertzog Johans zimlich starck vorhanden. Liessen sich auch etliche seiner Reuter sehen, wohero man sich eines Anfals zuvermuthen hätte; hielten derowegen in voller Ordnung die gantze Nacht, doch ohn Noth. Zogen also folgenden Morgen am 12 Febr. wieder auf. Da ihnen nun Hertzog Johans an einem gelegenen enger Passe, Therhorningklöfn genant, aufm Dienst fürzuwarten gedachte, sie aber solches hingegen innen wurden, erwähleten sie einen andern und breytern Weg, damit sie aufm selben einer dem andern desto fuglicher beyspringen konten. Bey diesem ihrem sothanen Zuge kamen sie mitten unter des Feindes Tross und Bagasie, schlugen derer, so vorhanden, eine gute Anzahl nieder, und plünderte in des Feindes Angesicht, welcher sich mit seinen Reutern nächst dabey sehen liess. Führen also fort, und zogen an die drey Tage

neben dem Feinde daher. spareten das Brennen nicht, bis sie endlich an einen langen und schmalen See geriethen. Darauf liessen sie ihr Kriegsvolck in guter Ordnung daher ziehen, hielten inmittelst den Feind mit Scharmützeln auf, bis das sämptliche Kriegsvolck mit aller Bagasie durchpassieret. Ein zimlich Stück Weges aber aufm Eyse eilte ihnen eine rothe Fahne von des Feindes Reuterey nach, traf auch und ward mit Schaden abgewiesen. Begaben sich damit ferner bis an einen hohen jähnen Berg am Ende desselben Sees, daselbst begriffen sie einen Stand, weil sich der Feind zimlich starck aufm See ansehen liess, aber im geringsten nicht, weder an einem oder anderm Orte, ohn wie kurtz zuvor, angriff, ohngeachtet sechsmahl stärker. Blieben also daselbst behalten, bis alle Wagen und Rosse mit guter Gelegenheit über den Berg gekommen. Da sie nun diesen des Feindes Abzug, und das er sich zu keinem weitem Treffen anstellte, vernahmen, zogen sie auch ab, und kahmen zur Abendzeit ins Reich Norwegen, und verfügten sich folgenden Tages zu Erfrischung des Kriegsvolcks auf Baahaus, welches dann die hohe Noth ohn das erheischete, wegen der unträglichen Kälte für ausländische Nationen bis an den 19 Februar.

Von dannen rückte K. M. wieder auf Nylos, und verordnete daselbst, wornach sich die darinnen zuverhalten hätten. Wurden demnach daselbst mit ihren Fähnlein zuverharren beföhlicht Adam von Köthen, Antonis Freudeman, Marquard Rantzow, und der Lieutenant, Hildebrand, in Abwesenheit seines Capitains, Matthis Kochs. Auch wurden diesen vier Fähnlein zu ihrer desto bessern Accommodirung etliche 100

Norwegische Schützen und daneben Proviand, Munition und Feuerwerck zugegeben. und sie sämptlich vermahnet dasjenige bey der Stadt zu leisten. was K. M. sie als ehrliche Soldaten zu leisten schuldig wären. Zog also denselben Tag die Reuterey ohn Fussvolck noch weiter, losierten die Nacht zu Byrkerys, einem Dorff in Halland. und beharreten folgenden Tages daselbst.

Am 20 Febr. geriethen etliche der dänischen Reuterey, so sich von Warberg zu K. M. verfügen wolten. an des Feindes Reuterey, welche sich auch herfür gethan hatte und brennete; wurden aber von den Dänischen in zimlicher Anzahl danieder gehauen.

Am 21 Febr. zog K. M. mit Dero beyhabenden Reuterey vom Byrkerys auf, sich nach Warberg zu begeben; vernahmen unterweges den Feind für sich mit Brennen zimlich fortfahrend. Dasselbe zu verhindern rückten sie je länger je näher an, geriethen an des Feinds gantze Lager, hieben etliche danieder, nahmen etliche gefangen, aber vernehmend von den Gefangenen, das der Feind daselbst gar zu starck verhanden, beschlossen sie zum Abzuge. In dem setzte der Feind mit seiner Reuterey auf sie zu, mochten ihm zwar wohl sein gewachsen gewesen, war aber kein einiger Knecht zu Fuss bey ihnen verhanden, der Platz eng und voll Gehölztes und Gebüsche, und man daher am Fechten mercklich verhindert, traf das Unglück damahlen das dänischen Volck, also das deren etwa an die hundert und mehr. und darunter etliche fürnehme vom Adel, benantlich Frantz Rantzow, Christian Barnekow, Stehn Rosenspar, Peter Stygge etc. dänische. und andere teutsche [zu ihrem

unsterblichen Ruhm. auch ihren Nachkommen zu ehrlicher und rühmlicher Gedächtniss und Exempel wegen ritterlich gewagter Leibsgefahr für ihrem höchsten Haupte und Vaterland ¹⁾] erleget. auch etliche hohen und niedrigen Standes Persohnen gefangen wurden. Jedoch sein sie auf der schwedische Seite auch nicht alle zu Haus gekommen, zumahln viele todten hin und her gefunden. so den Dänischen nicht beykamen, ohn die sie selbst begraben. Bey Herantretung der Nacht begab sich K. M. mit Dero Reuterey auf Warberg, hielt sich daselbst etliche Tage auf zu Erfrischung des Volcks. und zog von dannen am 25 eiusdem auf Halmstadt.

Am letzten Februarij kam wegen des Königs i Gross-Britannien zu Halmstadt an Robert Anstrutter mit einem königlichen Schreiben. dessen Inhalts, das K. M. zu Dännemarcken etc. Dero Consens zu Tentirung aller möglichen Friedesmittel zwischen diesen streitenden Königreichen unbeschwert verleihen wolte. Solches beantwortete K. M. dergestalt, das Sie bey dergleichen Tractation niemand lieber als Ihr Kön. Maj. Persohn wünschete. auch nichts höhers beehrte, als das diejenigen Mittel fürgeschlagen würden, so zu Fried und Einigkeit gereichen könnten; solte sich dann gewisslich ausweisen, das der Mangel nicht auf Ihrer, sondern der Gegenseite wäre. Damit ist obgedachter königlicher Diener nach seinem gnädigsten Herrn am 2 Martij wiederumb abgefertigt.

¹⁾ De indklamrede Ord ere i det ældste Haandskrift (Gl. kgl. Saml. 2609. 4to) tilføjede i Randen, dog med samme Haand som det øvrige.

Inmittelst machte sich Jaspas Matzson auff Ny-löss, berennete die Stadt und forderte sie auff. Die Capitaine und Officierer darinnen, wie oben gedacht (Marquard Rantzow ausgenommen, welcher seiner Geschäfte wegen auf Baahaus verreiset war) hielten ohne Verzug oder Fürwort mit dem Feinde Sprach, accorderen als verzagte und ehrenvergessene Leute, begriffen aber mit nichten im Accord die Norwegischen Schützen, überlieferten also dem Feinde die Stadt, Geschütz, Proviand, Munition. Fähnlein und Übergewehr, unangesehen ihnen keines deren Dingen mangelte, sie auch vorigen Abends Geld bekommen und dessen sonsten niemahls zuvor Mangel gehabt. Aber ungeachtet dessen und alles andern, überlieffen viele der Soldaten zum Feinde, und versiegelten also ihren Eyd und Pflicht mit einem Unmann oder, auf gut Teutsch, Schelm, ja liessen sich noch weiter in dergleichen unredlichen Sachen gebrauchen. Dann als Jaspas Matzson den Norwegischen Schützen die Gewehr abzulegen und in die Kirche sich zuverfügen befahl, erlangten sie anderer ihrer Art Gesellen Zuhülff, und durchschossen also jämmerlich gedachte Schützen in der Kirchen. Es stehet aber solcher schelmischer Handlung verdieneter Lohn denen, welche ihn noch nicht empfangen und sonsten Rath und That oder Consens dazu gegeben, noch gewisslich bevor.

Nach dieser unrühmlichen Expedition zog der Feind auf Kongell, ein Städtlein. verbrante dasselbe wie auch etliche Dörffer in Norwegen, unangesehen von etlichen Bauru Brandschatz war genommen worden.

Auf Marstrand, eine Stadt in Norwegen, hatten

sie auch dergleichen für, aber fehlten in ihrem Fürhaben.

Sonsten haben sich andere viele Sachen zur selbigen Zeit zwischen beyden streitenden Theilen an Scharmützel, Brennen und Einfallen nicht allein an einem, sondern an vielen Örtern begeben; wäre aber alles aufzurechnen eine Unmöglichkeit.

Hernächst im Märzmonat bemühet sich K. M. mit Werbung mehrer Soldaten, mit Ausrüstung der Schiffe und andern Kriegspräparationen, welche im bevorstehenden Sommer zu Felde solten angewandt werden.

Am 21 Martij wurden 7 Orlogsschiffe auf Elfsburg, die schwedische Armada daselbst einzuhalten und am Auslaufen zubehindern, abgefertigt, und dadurch die schwedischen Schiffe wiederumb abzutackeln und ohn Verrichtung still zu liegen genöthigt.

Am 24 wurden etliche andere Orlogsschiffe in die Ostsee, dieselbe rein zuhalten, auch denen Schiffen noch mehr andere zur Secundirung am 6 April. aus und zugeschickt.

Kurtz hernach kamen etliche schwedische Orlogsschiffe, an die fünf, um Kundschaft willen in die See aus; wurden aber mit guten Stößen nach ihren Scheeren zurück verjagt.

Umb dieselbe Zeit liess Hertzog Gustaf Adolf ein teutsch Patent an die Städte der Ost- und Westsee, unterm dato Stockholm 8. April. ergehen, Ih. Kön. Maj. zu Dännemarcken keine Zufuhr zu thun, noch den Zolln im Oresund zuerlegen.

Am 1 Maij zogen die dänischen Soldaten aus der Garnison zu Calmar, etliche 100 Mann starck, in

Meinung ihr Glück an der weitberühmten Schantze Risbye zuversuchen, wie dann solches fürhin dem Gubernatorn auf Calmar befohlen. Ward darauf der Obrist-Wachtmeister Peter Heynemarck abgefertigt; als er nun bey Nachtzeiten an vorberürte Schantze gelangte. fand er dieselbe ledig. zumahln ihm ein Schwede, welchen er bekommen hatte. offenbaret, das alles Kriegsvolck zu der grossen Schantze gehörig, daraus gerücket war (die Schildwacht und die andere Wacht in der Pforten ausgenommen) eine kleine Schantz danächst aufzuwerffen; nahm dieselbe grosse Schantz ein, und erschlug was er für sich fand, begab sich drauf stracks an die andere, nicht weit davon belegne kleinere Schantze. forderte die auf. Weil er aber zum Bescheide von Jacob Jacobson, Fürwesern derselben, erlangte, das er ihm nichts anders denn Kraut und Loth zu Willen wüste. liess er die Soldaten stracks anlauffen; die nahmen die Schantze ein und erlegten, was sie für sich fanden. Jacob Jacobson aber machte sich davon, wie er sahe den Feind durch die Aue und Wasser ansetzen, worauf er sich meist verlassen gehabt, und einem Menschen dadurch zu kommen für unmöglich geachtet.

Auch hatte um diese Zeit der Feldmarschalck Gerdt Rantzow gesampt Christian Holcken. Reichs-Rathe und Kriegs-Commissarien, mit Munstrung in Schonen unterschiedlicher Compagnien Reuter, auch Anmeldung ihres Anzuges auf Calmar und andern gedencckwürdigen Verrichtungen zu schaffen. Weil aber ein solches, und also wolgedachten Feld-Marschalcks absonderliche Expedition, unter dasjenige, welches in K. M. eignem Feldlager sich begeben,

nicht gar füglich vom Tage zu Tage abgetheilet und eingestücket werden mögen, soll es nach glücklicher Eroberung der Vestung Elfsburg und Goldburg mitangeheftet werden und unvergessen bleiben.

Am 2 Majj liess K. M. Dero beyhabendes Fussvolck im Oresund bey Chronenburg zu Schiff gehen, und wurden noch viele dessen in Teutschland und Engelland neugeworbenen und allda erst angekommenen Volcks auch zugleich zu Schiffe mitgebracht, auf welcher noch eine zimliche Anzahl anderer Englischen Soldaten entgegen kam und alsfort mitfolgte.

Am 4 Majj kam K. M. mit Ihrer gantzen Armada und Kriegsvolck für Elfsburg glücklich an. und ward folgenden Tages das sämptliche Kriegsvolck ohn jenigen Hinder ans Land gebracht. Die Reuterey ins gemein war über Land dahin gezogen, wie auch eine zimliche Anzahl Fussvolcks, alles unter Georg Lungen, Obristen, und Joachim Bülowen, Ritmeisters, Commando, doch zu K. M. Ankunfft noch nicht zur Stätt verhanden.

Die folgende Nacht beginnete K. M. in Gottes Nahmen die Belägerung, berennete Elfsburg, worüber Olof Strahl Gubernator war, und machte mit Miniren, Approachiren und Anordnung der Battereyen einen wirklichen Anfang.

Am 7 Majj, da man vermerckte, das die in der Vestung Brieffe und andere Correspondentz hinten aus mit denen auf Goldburg bey Nachtzeiten wechseln konten, liess K. M. alsfort zwey kleine Orlogsschiffe auf Eventur durchlauffen; passirten ohn allen Schaden, und ward dadurch dem Feinde der Pass abgeschnitten.

Am 13 Majj ward eine Petarde an die Pforte

für einem starcken Stacket oder Palissadenwerck nächst an der Schinderklippe, hart bey der Vestung, gebracht, und hatte der Feind auf dieser Klippe eine zimliche Anzahl Volcks und etliche kleine Stücken; vermeinten daraus ins dänische Lager zu schiessen. Als aber die Petarde gewircket, wichen die Schweden alle von der Klippe, und nahmen sie die Dänischen wieder ein, behielten sie auch. In derselben Nacht ward Palle Rosenkrantz Axelsson im Laufgraben, da er etliche Schantzkörbe aussetzen liess, durch einen gefährlichen Büchenschuss verletzt.

Am 15 Maj liess K. M. das Haus auffordern. Die darinden antworteten: wofern man eine 14 Tage still hielte, und sie inmittelst nicht Entsatzung erlangten, wären sie es aufzugeben nicht ungeneigt. Das ward aber nicht acceptirt, sondern mit dem Wercke nach Möglichkeit fortgefahren.

Am 17 Maj thaten die in der Vestung einen Ausfall, etwa in Meinung die vorerwähnte Schinderklippe wiederumb einzunehmen, und blieben darüber etliche wenige dänische Soldaten in der Überraschung; sie verliessen aber die Klippe wiederumb.

Am 18 wolten sie abermahl ausfallen, kehrten aber in der Pforten zurück.

Am 22 waren die Battereyen nunmehr fertig, und ward darauf in Gottes Nahmen zur Bresche zu schiessen angefangen, und continuirt umb etwa halb sieben Morgens bis zu halb zehn für Mittage, auch der runde Thurm also geschwächet, das er auf der einen Seiten nach dem königlichen Quartier gantz herunter fiel, und zwar also geschwinde, dass das oberste Theil desselben Thurms mit etlichen drauf

stehenden Stücken hinunter in die Lauffgraben tummelte.

Drauf liess K. M. abermahl das Haus aufheischen, baten zwey Stunden Frist sich inmittelst zuberathen, welches ihnen zugegeben ward. Nach verflossener Zeit und auf beehrte Resolution gaben sie zur Antwort, dass sie anders nicht denn Kraut und Loth zu Willen wüsten, gedächten auch das Haus ihrem Herrn und der Crohn Schweden zum besten zu erhalten. Wurden demnach die Stücken zu Erweiterung der Bresche wiederumb gewaltig angefeuert, und als solches, nach des Orts Gelegenheit, wie man vermeinte, zimlich gewircket, ward das gantze Volck in Ordnung gestellet, und zum Sturm sich zu schicken angemahnet, auch den Englischen insonderheit der erste Anlauff befohlen, welches noch gegen den Abend umb 7 Uhr geschah, und kamen bey dieser Impress etliche Officierer mit Soldaten und Fendrichen in den Thurm. Die darinnen hielten sich wol, schlugen einen Sturm ab, also das an die 200 todte oder verwundete blieben. Als aber die Englischen sich verschossen hatten, liess K. M. Dero eignes und des Hertzogen von Lüneburg Regiment anlauffen; derer kamen auch etliche hinauf, und weil der Thurm nicht gar gross, auch nicht zu mehreren Persohnen Raum drauff, und darinnen verbollwerckt war, welches zu öffnen eine zimlich Zeit erforderte, machte inmittelst der Feind die noch vorhandenen Balcken loss über ihnen, und warf auf sie Feur, Pulver und andere zugerichtete Feurkünste, schamfirten sich aber selbst am heftigsten, weil sie deren Gebrauchs unerfahren, und solche Feurwürffe unlängst zuvor in Nyloss bey damahliger schlimmer

Verhaltung der Capiteinen erlanget hatten. Als nun der Feind dergestalt mit Pulver zu streuen im Wercke war, sprungen die Soldaten aus dem Thurm, jedoch etliche wenige verbrant, und fuhr das Pulver seiner Art und Eigenschaft nach über sich, zündete den Thurm an, also das es eine schreckliche Brunst anzusehen war. Drauf ward wiederumb ausm Lager hinauff geschossen, in Meinung das Feur ins Schloss, so mit Holtze und Schifstackel überheuffet war, noch weiter zu bringen, und ward das Haus noch einmahl aufgefordert, mit dieser Anzeige: dafern sie nunmehr nicht accordirten, solten sie sich hernach keiner einzigen Gnade zu getrösten haben.

In demselben Sturm ward Georg Lungen Obrister Lieutenant, Fabian von Löben, des Ritters Melchiors vom Löben Bruder, das lincke Bein mit einem groben Stück abgeschossen, auch der Gubernator darinnen ins Bein geschossen.

Die in der Vestung beehrten Frist bis an den nächsten Morgen, erbothen sich alsdann dergestalt zu erklären, das man mit ihnen friedlich sein konte. Das ward ihnen zugegeben, in dem es sich allbereits zimlich in die Nacht verzogen, und noch wenig Stunden bis an Morgen zurück, jedoch mit dem Beding. das sie ohn Verzug des andern Tages zwey der ihren zu Giselern heraus schicken, solten hingegen zu ihnen gleicher Gestalt zwey aus dem königlichen Lager hinein geschicket werden, damit also beiderseits wegen Übergebung der Veste und Haltung des Accords Tractation geschehen möchte. Wurden also von der Dänischen Seiten zwey vom Adel, Jens Juel, K. M. Rentmeister, und Otto Scheel, Proviantmeister, zu

ihnen als Giseler hinein verordnet, wohingegen von der Schwedischen Seite ausm Schlosse auch zwey erschienenen, Hans Otto, ein Teutscher, und der ander ein Schwede, der sich einen Fendrich schelten liess, doch vielleicht ein guter Baur war.

Ob nun zwar jetzbelmte Persohnen ein frembdes Ansehen führeten, der eine als ein ausländischer, der ander aber in fürbemelter schlechter Qualität, ward doch ihr Mangel an hohen Persohnen und Officierern dadurch vermuthet und angesehen, und nichts weniger mit ihnen zu tractiren angefangen. Ob sie nun zwar den Accord auf allerhand Einwendungen stützeten, ward doch keines acceptirt, ohn allein, das sie mit Sack und Pack, fliegenden Fähnlein, Unter- und Übergewehr, und mit ihrem Spiel frey abgestattet, auch die Verwundeten und Krancken, welche bey grossem Mangel der Artzney und Ärtzte häufig verhanden waren, auf Böthen vortgeholffen, die Gesunden aber zu Land ein Stück Weges convoyrt werden. Dagegen sie folgenden Tages Ih. Kön. May. die Festung Elfsburg mit Munition, Geschütz, Proviand und den 6 Orlogsschiffen unterm Schlosse mit allen ihren Zugehörungen ungeschamfired ohn alle Exception überantworten solten. — Dies alles ist in solcher massen beschlossen und von beiden Theilen unterschrieben und versiegelt.

Am 24. Maj rückte K. M. mit dem gantzen Haufen für das Haus Elfsburg, und ward volnzogen, was beyderseits concludirt. Kam also diese trefliche Vestung in K. M. Gewalt, und zogen ab an die 250 Persohnen, sowohl gesunde als gequetschte und krancke, welche alle von den vorigen 600 überblieben waren.

Nun hatte unter denen, so aus dieser Besetzung abzogen, ein Büchsenmeister, welcher im vergangnem Jahre für Calmar verrätherlicher Weise zum Feinde überlaufen war, in verstellter unkennlicher Gestalt sich mit untermischtet, und geschah seiner ungefährliche Erwähnung. Drauf wurden ihm etliche, so ihn kannten, nachgeschickt, ward alsfort ertapt, und zum verdienten Lohn kurtz hernach auf einer Klippen im Strande in vier Stücken gehauen und auf so viel Räder gelegt.

Die 6 Orlogsschiffe belangend hatten sie dieselben voll Wassers lauffen lassen; wurden aber wiederumb zurecht gebracht, ausgerüstet und flugs nach der Westsee abgefertigt.

Am 28 Majj ward dem Obristen Georg Lung befohlen, sich mit seinem Kriegsvolck nach Goldberg zugeben, und daselbst die Trancheen, welche der Feind draussen für gemacht, bey Nachtzeiten einzunehmen. Dasselbe ward verrichtet, und folgte drauf des andern Tages K. M. mit dem gantzen Lager, nachdem Corfitz Ruth zum Gubernatorn auf Elfsburg zuvor verordnet, und ihm noch ein Capitain. Junghausen, gesamt seiner Compagnie zugeordnet worden. Das Castel Goldberg ward ohn Verzug belägert, und mit Approachiren und Battereyen, auch mit Pflanzung des Geschützes hinan gearbeitet.

Am 31 Majj, da alles zum Angriff fertig, und nur dahin stund, das zur Abfeuerung der groben Stücken Ordinantz gegeben würde, liess K. M. das Haus aufheischen. Die darinnen antworteten ohn Weitläufigkeit, das sie gnugsam abnehmen könnten, ihnen unmöglich zu sein, wider solchen Gewalt, als

ihnen für Augen schwebete, das Castel zu halten; vermerckten auch wol, das sie sich keines Entsatzs zugetrösten hätten; beehrten gleichwohl Frist bis an den andern Tag. Ward auch ihnen eingereumet, der gestalt, das sie folgenden Tages mit Sack und Pack, fliegende Fähnlein, auch Über- und Untergewehr abziehen, und I. K. M. das Castel mit Geschütz, Munition, Proviand und andern zugehörigen Nothdurft, ohn Exception, überliefern solten; dahingegen ihnen Geleit und Convoy, bis sie auf freyen Fuss kommen mochten, versprochen ward.

Am 1 Junij ward mit Goldburg die vorige Verabredung volzogen, und gerieth also dasselbe Castel, dabevor für unüberwindlich geschätzt, in K. M. Gewalt. Es ist aber am 28 Junij gänzlich geschleiffet und alles Holtzwerck in Brand gesetzt worden.

Nachdem hiebevor bey dem 1 Maij des Herren Felt-Marschaleks Expedition bey Calmar auf Öland und andern Örtern angezogen, folget billig der Bericht desjenigen, so sich auf seiner Seiten im selbigen Frühling und Sommer begeben.

Am 25 April ward der Feld-Marschalek Gerdt Rantzou mit Christian Holck, Reichs-Rath und Kriegs-Commissario, nach Elnbogen abgefertigt, Hertzog Ernst Ludwigs zu Sachsen Reuterey zu munstern und den Anzug auf Calmar anzudeuten. Sein darauf nach Trelleburg gezogen, und daselbst am 27 April Marquard Pentzen Reuter. und hernach am 4 Maij Gerdt Rantzows Reuter, auch am 8 eiusdem zu Ronnebye Andres Flotowen und Veltheimbs Compagnien, am 12 eiusdem zu Christianopel alles Volck, so das Winter-

lager allda gehabt, gemunstert, und Gerdt Rantzow mit seiner eignen, mit Hertzog Ernstes, der Seeländischen und Veltheimbs, auch Flotowen und dreyen andern Compagnien meisttheils aufgezogen, und also zu Calmar am 19 Majj angelangt, haben daselbst folgenden Tages dasselbe Volck wie auch ebenmässig das neu geworbene gemunstert. Als aber der Feld-Marschalck erfahren, das sich der Feind zu Alum beschantzt hatte, und täglich umb Calmar herumstreifete, zog er am 22 Majj auf, und schickte eine Meilweges über des Feinds Schantze drey Fahnen Reuter, in Meinung dieselbe zu umbringen. Da aber die Reuter umbhin gekommen und vermercket, das der Feind fast gar mit dem Geschütz aufgezogen, griffen sie tapfer auf die übrigen. erschlugen ihrer an die 50; der Rest salvirte sich durch die Flucht, unter denen auch Jacob Jacobsson mit grosser Mühe; und verharreten daselbst den Tag über, ihrer müden und abgerittenen Pferde halber.

Folgenden Tages in der Morgenstund eyleten sie mit der Reuterey den andern, so mit den Stücken entwichen, nach, waren aber zu Hoxbye allbereits über den Pass, und hatten die Brücke abgeworffen. Ehe dieselbe aber wieder mochte reparirt werden, hatten sich an die 40 Persohnen im Gehöltze verborgen, welche meist niedergehauen. Rückten darauf wieder nach Calmar, und munsterten das neu angekommene Volck daselbst, und begaben sich sämtlich in Gottes Nahmen zu Schiffe, in Meinung Öland zu überziehen, dieser Gestalt: Es wurden am 30 Majj gar frühe acht Orlogs-Schiffe mit acht Jagten, auf jedem Schiffe ein Fähnlein Soldaten, abgeschickt, mit

dieser Anordnung: Es solten 2 Schiffe mit 2 Jagten das Land am Norder-Odde, 2 an Borchholm, 2 an der Fährstätte gen Calmar über. und die 2 übrigen am Süder-Odde anfallen, und so bald ein oder ander Theil zu Land ankommen wäre, sich alsfort beschantzen, und durchs Feur ein Zeichen geben, damit sich der Feld-Marschalck und die anderen darnach richten konten. Jedoch solte dieser Angriff nicht eher geschehen denn am 31 Maij in der Nacht, damit der Feind nicht vermercken mochte, an welchem Orte man den rechten Angriff zu thun gemeinet wäre.

Der Admiral und Feld-Marschalck setzten mit allen Schiffen, gross und klein, zu Morbylang auf Öland an, daselbst präsentirte sich Peter Michelson mit einer Fahne Reuter, einer Fahne Landvolcks und dreyen Fähnlein Fussvolcks, in Meinung dieses Fürhaben zu hemmen; aber vermerckend, das sie das dänische Geschütz ablangen konte, auch bereits ihrer viele beschädigt, und die dänischen Knechte muthig ins Wasser sprungen, und ihnen zueyeten, gab er das Hasenpanier, und floh davon; dem eyeten die Reuter bis zur Fährstätte nach an zwey grosse Meilweges, und verlies darauf der Feind die Schantze.

Am 1 Junij, wie das Fussvolck nach gekommen, zog der Feld-Marschalck alsfort bis auf eine Meilweges an Borchholm, daselbst begegnete ihm Peter Michelson mit seinen Reutern und Knechten, so viel er deren beysammen bringen können; hatte auch etliche Falckonetlein bey sich, und weil ein grosser Busch daselbst verhanden, meinte er in die Zugordnung zu fallen. Als aber hingegen 1000 Musketierer und zwey Compagnien Reuter zum Vorzuge verord-

net, und drauf der erste Angriff gethan, wurden dem Feind 400 Mann abgeschlagen, 6 Soldaten-Fähnlein und 6 kleine Feldstücklein oder Feldschlangen abgenommen; die anderen gaben sich alsfort auf die Flucht. Denen setzten zwey Fahnen Reuter nach und eroberten dazu noch 2 Füssfähnlein.

Stracks darauf ward das Castel Borchholm berennet, dergestalt das man weder heraus noch hinein mochte. Es lagen darauf 2 Compagnien Finländer, 2 Compagnien Dalekarle, 1 Comp. Öländer, 1 Comp. Smaländer und 1 Comp. Reuter unter Knutt Drack.

Am 2 Jun. ward das Lager formirt, das Schloss aufgefordert; hingegen vom selbigen nach dem Trompetter geschossen. Folgende Tage ward das Castel an dreyen Orten gegen allen Ausfall beschantzet. auch zu jeder Zeit Reuterey ausgeschickt, die übrigen Baurh hin- und herwieder zu dämpfen, denselben die Gewehr abzunehmen und die Pastorn in Haft zu bringen. In nächstfolgenden Tagen wurden die Battereyen verfertigt, kleine Stücke aufgebracht, damit ein Paar Tage geschossen. Als man aber vermerckte, das dieselben zu gering, wurden 4 halbe Quartierstücke oder Cartowen von Calmer abgeholet, und das Schloss inmittelst durch einen Trommenschläger abermahl aufgeheischet.

Am 11 Junij ward die Presse geschossen. Des-selben Tages hielten alle die in der Besatzung aufm Castel die Hüte auf, dadurch anzuzeigen, das sie Quartier begeherten. Darüber ward die folgende Nacht und Tag gehandelt, und endlich Quartier eingewilligt, Peter Michelsson davon geschlossen, wohingegen die darinnen protestirten, dergestalt, das sie viel lieber

alle zu sterben gedächten; auch interponirten sich die Obriste und Ritmeister, damit Peter Michelsson wegen seines guten Verhaltens im Quartier zugleich mit einbegriffen werden möchte. Schlieslich ward dieser gestalt accordirt, das sie zwar alle frey und sicher abziehen, aber die Fahnen und Gewehr, ihrem eignen Exempel zu Nylos gemäss, ablegen, desgleichen Proviant, Kriegsmunition, Krautt und Loth aufm Castel hinterlassen solten.

Sonsten war aller Vorrath zum Sturm an Leytern und andern Sachen schon bereit, und hatten die Obriste und Hauptleute wegen des ersten Anlaufs, und wie einer den andern zuentsetzen, allbereits gespielet. Damit zogen sie zwar ab; weil aber einige unter ihnen etliche Pulver-Säcke mit sich heimlich abzutragen sich unterfangen, verursachte solches, das sie alle besucht wurden; auch entstand andere Unordnung und Missverständniss daraus, als hätten sie dem Accord zuwider gehandelt Jedoch liess sie der Feld-Marschalck bis an den Strand convoyrn. Weil sich auch etliche derer vom Lande in Buschen verbergten, also vermeinend aufm Lande zu bleiben, ward es ihnen zur Verrätherey von den Soldaten gedeudet, und sie übel tractirt, auch wurden die Priester aufm Lande alle nach Copenhagen gefänglich geschickt.

Aufm Castel ward an Proviant und Pulver ein guter Vorrath befunden, die Leute aufs neu in Eyd und Gelübde genommen; das dänische Kriegsvolek mit Jagten zurück überschiff, und Christian Friis zum Gubernatorn über das Land und Schloss verordnet, und befiehlt, am Norder-Odde eine Schantze, desgleichen eine bey der Fährstätte gegen Calmar

über zu legen, damit sich die Soldaten ins künftig wider allen feindlichen Ein- und Überfall, auch wider die Baur, ob dieselben über Verhoffen rebelliren würden, sich daraus schützen und erhalten möchten.

Nach dieser Verrichtung ward Herzog Ernst Ludwigs Regiment mit der Reuterey zu Schiffe gebracht, und nach Munsteross verwiesen, eroberten den Ort alsfort, und beschantzten sich darinnen; das ander Volck aber ward nach Alum überschifft.

Von des Feld-Marschalcks fernere Verrichtung findet sich pag. 750.

Am 6 Junij zog K. M. mit einem Theil des Lagers auf (denn das allegemeine und gantze Lager war in drey Regiment abgetheilet, das eine K. M. eigen Regiment, und in demselben 5 Fähnlein Englische unter des Obristen Lieutenant Johan Poleys Gebiet, 3 Fähnlein Teutsche, und 4 Fahnen Reuter, nemlich die Hoffahne, Albrecht Scheels, Joachim Bülows und Dalwigs Fahnen; das ander Regiment Hertzog Georgs zu Lüneburg, in demselben 6 Fähnlein eigenen Volcks unterm Gebiet des Obristen Lieutenant von Kitzleben, dazu noch 5 Fähnlein Englische, 3 Cornet Reuter, darunter zwey S. F. G. eigne, und dann Ulrich Sandbergs Reuterey; das dritte Georg Lungs Obristen Regiment, unter demselben 6 Fähnlein eigen Volcks, 5 Fähnlein Englische, 3 Cornette Reuter unter den Ritmeistern Jürgen Scheel, Bernt Geist und Gogreben; welche Anordnung doch bald geschwächt worden, insonderheit von denen aus England, welche allezeit ihres Gefallens leben wolten) losierten neben Baahaus über, verrückten am folgenden Tage fürlängst der Elbe her nach Wester-Gothland, bis sie zu

einem Dorff, Gerum, ankamen, nahmen daselbst 2 Reuter gefangen, und wurden von ihnen berichtet, das Hertzog Gustaf Adolf wenig Meyle von dannen bey Nybro mit etlichem Volck verhanden wäre; reyseten derhalben dieselbe Nacht fort, in Meinung den Printzen allda zu finden. Als sie aber zimlich aufm Wege fortgefahren, bekam das Gegentheil Kundschaft der verhandenen Gäste, und machte sich zeitlich bey Seite; wäre sonsten zu einem kleinen Scharmützel gerathen, weil sie die Brücke für sich abgeworffen hatten, in Meinung das man ihnen sonsten nirgend am andern Orte fuglich beykommen mochte; und auch etliche Stücke an den Ort gebracht. Jedoch hat man an einem andern Passe durchs Wasser die Brücke gnugsam fürbey kommen können. Weil sich dann der Feind damahls zurück gewandt, und das königliche Regiment an dem Orte unangefochten gelassen, rückte K. M. auf ein Dorf, Thun, und verblieb daselbst etliche Tage. Unter dessen kam Hertzog Georgens Regiment an, auch Georg Lung mit dem Lager, und dann Gogreb mit seinen Reutern.

Am 15 Junij hatte K. M. erfahren, das etliche der schwedischem Soldaten in einem Städtlein, Lykoping, verhanden wären; rückte derwegen bey Nachtzeiten ungeseumt dahin mit der Reuterey, Dragonen und 200 Musketierern auf Pferden; denn man Kundschaft hatte, das 5 Compagnien Irländer und Schotten daselbst lägen, und wegen Besoldung mutinirn solten. Wie Sie aber des andern Tages daselbst anlangete, waren die Vögel bereits ausgeflogen, und hatten die Brücke abgeworffen. Begab sich demnach zu Dero Quartier wiederumb, und streifete an die zwey oder drey Tagereisen auf und nieder im Lande, in Hoffnung,

es würde sich das Gegentheil dermahl einst zu Tractation der Gäste anstellen. Weil sie aber nicht so hospitalisch, rückte K. M. mit guter Gelegenheit nach einem Dorff, Laarff, bey welchem Zuge der Feind sich, der alten Gewohnheit nach, solcher Art und Manier gebrauchet, das, wann das dänische Volck fortrückte, er allezeit folgete, doch nicht so nahe, das ein Theil des andern konte ansichtig werden; lag das eine still, that das andere auch also; hatte gleichwol ein fleissiges Auge auf die krancken und seumigen, da man viellieber gewünschet, das er auf die gesunden und frischen Soldaten also wacker gewartet hätte. Brach derowegen auf und machte einen Hinterhalt bey obgedachtem Dorffe, wurden daselbst etliche der Gesellen empfangen, welche nach den Krancken zu mausen gewohnt, dergestalt, das ihnen das Handwerck zu ewigen Zeiten niederlegt ward. Folgenden Tages begab sich das königliche Lager von Herschebro auf Laugsholm, Bernd Geist und Gogreb führten den Hinterzug, stellten unterweges noch einen Hinterhalt an, wodurch eine zimliche Anzahl des Feinds Reuter, an die 150, erlegt, zwey ihrer Ritmeister, der eine ein Schotte, der ander ein Schwede, nebenst andern gefangen; auch ein ihrer Trompetter, welcher mit Schreiben an das dänische Lager abgefertigt, und mit in dieses Gelach gerathen, erschossen ward. Das Schreiben war von Jesper Matzson an den Obristen Georg Lunge, der Einhalt wegen Aufrichtung des Quartiers, welches dennoch nicht weniger gebürlich beantwortet, und ein gewisser Tag zu Effectuirung dessen, nemlich der 20 Julij, an den Grentzen bey Kneröh benant, auch beydes auf K. M. und Hertzog Gustaf Adolffen Seiten Brieffe

und Siegel darüber durch verordnete fürnehme Adelspersonen aufgerichtet, und also das Quartier vereynbahret, und in gewisse Punkte, nach welchen die Gefangenen an beyden Theilen zu rantzonieren und freyzugeben (wie dann auch darauf mit dem gefangenen Johan Friis geschehen) abgefasset, und endlich derjenigen schlechten Gesellen Aussprengung an vielen Örtern, insonderheit aber in des Gegentheils Lager, das man auf der dänischen Seiten kein Quartier halten wolte, durch jetzgemelte Tractaten widerlegt und refutirt worden.

Am 24 Junij ward das Lager auff Allings-Aas. ein Dorff, fortgesetzt, aber K. M. begab sich mit dreyen Fahnen Reuter, nemlich der Hoffahne, Berndt Geistes und Joachim Bülowen Fahnen und etlichen Soldaten zu Fuss von dannen durch vielerhand schlimme Pässe zu Besichtigung eines beschreienen Passes bey Hemsö, der mit Baurnschützen besetzt war, die aber nicht lang Stand hielten, sondern noch der ihrigen etliche im Lauff liessen. und ward derselbig Pass mit dänischen Soldaten besetzt.

Am 25 Junij brach das Lager in obbemeltem Dorffe wieder auff, und liess sich der Feind mit etlichem geringem Volck zu Ross und Fuss sehen; thatt aber keinen Angriff, ohn allein dass er etliche Jungen und Gesinde, so sich auf der Futterung zu weit verthan, gefangen nahm. Nachdem nun dieses alles überstanden, ward das gantze Lager bey einem Rittersitz. Neess, einquartiert, und das Holtzwerck, womit der Pass bey Hemsö befestigt gewesen, abgebrant. Blieben daselbst noch etliche Tage zu Ausruhung des Volcks; vernahmen aber nichts vom Feinde.

Am 28 eiusdem rückte K. M. mit Dero beyhabendem Kriegsvolcke von Neess auf Goldburg Enge. und lagerte sich daselbst. Ward damahln das Haus, wie obengedacht, geschleiffet.

Kurtz für derselben Zeit ward durch wolgedachten Herrn Kriegs-Commissarien das Wustrowische Regiment, welches bey wählender Expedition auf Öland zu Calmar angelanget war, gemunstert, und befehlicht neben Flotowen Reutern alsfort nach Alum und weiter nach Holcksbye aufzuziehen; kamen aber nur bis Munsteross; blieben daselbst bis an den 26 Junij. Nachdem nun der Feld-Marschalck mit dem gantzen Hauffen von Alum aufgezogen, und des Morgens früh, nemlich am 27 Junij, zu Holcksbye, 5 Meil davon, angekommen, fand er eine Compagnie des Feinds Draguner und noch eine andere Compagnie Reuter für sich, auch noch darüber eine Versamblung Baur, welche die Brücke abgeworffen, und die Pässe allenthalben verwahret und abgeschnitten hatten, welches ihnen jedoch wenig frommete; denn die Reuterey eylete durchs Wasser auf sie an, erlegte ein Theil der englischen Dragunen, nahm ein Theil gefangen, unter denselben einen englischen Fendrich; und ward daselbst als [an] einem mercklichen Passe, auf Gutachten der sämptlichen Kriegs-Räthe, eine Schantze aufgeworffen. Unter dessen und dieweil man damit zu schaffen hatte, wurden die Proviantwagen am 28 eiusd. zurück nach Alum zu Einholung mehrer Proviant geschickt; denn sich die hochteutschen Knechte nicht länger als auf ein oder zwey Tage damit versehen gehabt, vermeinend, es müste ihnen der Proviant rechtswegen nachgeföhret werden, unangesehen sie

gnugsam auf 14 Tage sich zu proviantiren gewarschawet waren. Woraus der Missverstand zwischen dem Feld-Marschalck und Wustrowen erwachsen. Denn sich der Feld-Marschalck dadurch an seinem fürhabenden Zuge wider seinen Willen mercklich abgehalten und verhindert befunden, und inmittelst das wustrowische Volck den andern Proviant zur Übermasse verzehret.

Bey wählender Ausbleibung obberürter Proviantwagen waren etliche Pentzische Reuter gegen des Feld-Marschalcks Wissen oder Beliebung nach Beute ausgeritten, gerade des Weges nach Wemmerbye zu. Da sie aber in ein gross Geholtz gekommen, und etliche viel Baurn, so den Weg verhauen und verknichet hatten, für sich gefunden, wurden ihrer auf 5 oder 6 verwundet, und etliche Pferde erschossen. Auff diese eingezogne Kundschaft wurden Marquard Pentzen 1000 Musketierer gesampt den Dragunen zugeordnet; wie sie aber an den verhauenen Weg gelanget, gaben die Baurn die Flucht, und ward der Weg wiederumb zu Fortbringung des Geschützes geöffnet. Marquard Pentz, dem durchs Spiel der Vorzug zugefallen, rückte mit seinen Zugeordneten immer fort, geriethen an einen schmalen langst daherumb verhauenen Weg, der an der einen Seiten mit einem grossen Strohm, an der andern aber mit einer hohen Klippe umgeben war. Weil aber Marquard Pentzen der Vorzug bekam, wolten Wustrow und Veltheim nicht voran sein; darüber Wustrow im Schenckel verwundet, Veltheim aber und Wustrows Pferd durchschossen ward.

Am 2 Julij kam Robert Anstrutter aus Engelland wiederumb an, und abfertigte durch seinen Diener bey einem Trompetter ein Schreiben an Jacob

Spens von Wormesthon, Königlichen Englischen in Schweden sich verhaltenden Agenten. Umb dieselbe Zeit zog der Feld-Marschalck eine Meyl weg weiter hinaus, und sandte die Dragonen nebenst den Frantzosen fürhin weg an eine Brücke, da der Feind, was überblieben, hinüber muste. In Vermerckung aber, das dieselbe Brücke eingenommen, zogen sie eine Meyl weg besser hinunter durch die Busche, und kamen allda übern Pass. Darauf wurden ihnen zwey Fahnen Reuter nachgeschickt; wie aber dieselben auf den Pass kamen, waren sie schon durch einen unbekanten Weg nach dem holen Wege davon; geriethen daselbst wiederumb an ihre Pferde; es wurden ihrer aber viel nach einander gefangen. Als aber der Mangel an Proviand Überhand genommen, ward beschlossen zu dessen Erlangung nach einem kleinen Städtlein, Wemmerbye, zu eylen, und liess man die Proviantschiffe dahin lauffen. Weil aber alles Volck hinweg, und die Victualien mit sich genommen, ward eine starcke Convoy von Reutern und Knechten mit Wagenpferden, dann keine Wagen dahin zugebrauchen. zu Erholung Proviands und Munition dahin abgefertigt. Die abgeschickten, von welchen man verhoffte, sie in zwey Tagen die Reyse ablegen würden, blieben wegen des bösen Weges wol acht Tage aus, brachten auch so wenig mit sich, das kaum das halbe Lager davon Geniess hatte, welches an sich sonst mit allerhand Beschwerlichkeiten überhäuffet war; denn innerhalb eyf Tagen viel der Knechte verschmachtet, die Pferde des steinichten Weges halber an Eysen geblöst, an Hufen abgenutzt, und also weder Menschen noch Pferde fortzubringen waren. Doch nahmen die

Proviantschiffe, auf welchen der Capitein Jacob Sehstedt mit seinem Fähnlein Knechte war, sampt der Convoy daselbst, das Haus Westerwick ein. Aber die Wustrowischen Knechte zogen nur aufn halben Weg, plünderten was ihnen fürkam, gelangten nicht auf Westerwick, sondern liessen die Convoy für sich selbst ziehen, und kehrten also zurück ohn Proviant. Darüber wurden ihrer viel, indem sie nicht zusammen hielten, verwundet und geschossen. Da auch die Convoy in die Stadt kam und plünderte, unterstand sich der Feind dahin zu rücken und die Dänischen, weil ihrer wenig darinnen, zu überraschen. Als es aber die Schildwacht vernahm und Allarm machte, stellten sie sich zur Gegenwehr; darüber kam die Stadt in Brand, und weil sichs anliess, dass das Haus zu halten, auch ein guter Hafen dabey, in welchem die königlichen Schiffe wol ankern möchten, ward das Haus auf zwey Monat aus Anordnung des Feld-Marschalcks proviantirt und besetzt, und zu Jacob Sehstedten Fähnlein noch so viele Soldaten aus allen Regimenten genommen, und aus denselben Dragonen mit Pferden gemacht, damit sie das Land daherumb streiffen mochten. Wurden auch noch so viel Soldaten dahin geschickt, alles an die 500 Mann.

Da aber die Convoy am 13 und 14 Julij wiederumb davon gerücket, auch die Proviantschiffe nach Alum gelauffen, thate sich Peter Michelsson, welcher an die 500 Baurn und Soldaten aufs neu aufgebracht hatte, wiederumb herfür, und griff das Haus mit etlichen Jagten und Galleyen, zu Land und Wasser, an. Dagegen seumten die Dänischen auch nicht, sondern thaten tapfern Widerstand und schossen eine

seiner Jagten in Brand, fielen mit Gewalt aus, schlugen den Feind und nahm ihm alle Proviand. Peter Michelsson gab sich nach seiner Gewohnheit auf die Flucht und mit ihm Schiffe und Volck, so im Treffen nicht war aufgerieben worden. Die Dänischen erlangten etliche Gefangene, und dadurch Kundschaft, welcher Gestalt man mit Ausrüstung der schwedischen Armada im Wercke und gesinnet wäre sich des Ölands wiederumb zu bemächtigen, weil die dänische Flott zurück auf Copenhagen absegelt, und aufm Land wenig Volck verhanden.

Als nun diese Kundschaft K. M. durch Jens Sparren notificirt, befahl Dieselbe, das man die Besatzung wegen der grossen Unkostung, weiten Abgelegenheit ins Feinds Lande, und also beschwerlichen Entsatzs halber, wiederumb abfordern solte. Dem ward alsbald Folge geleistet, und nach Nothdurft Proviantschiffe und Jagten abgefertigt und befohlen die Soldaten auf Öland anzusetzen, weil man sich daselbst des Feinds Ankunft zuvermuthen hatte. Es war ihnen aber der Wind in etwas zuwieder, also das K. M. mit Dero Armada endlich selbst ankam, wie kurtz hernach mit mehrem zu berichten, und ihnen begegnete, auch verordnete, die Soldaten an Calmar anzusetzen. So viel vom Verlauf mit Westerwick.

Darauf ward im Kriegs-Rathe beschlossen, das man mit dem Lager aufbrechen und abziehen, auch zwey Fahnen Reuter umb Kundschaft vom Feinde zu erlangen ausgeschickt werden, jedoch sich des andern Tages wiederumb zum Hauffen ohn Verzug begeben solten. Als sich aber dieselbe einen Taglang verspäteten, rückte inmittelst das Lager davon, und verschnitt

ihnen der Feind den Pass für einer Brücken, wurden also geschlagen. Brach also der Feld-Marschalck nicht weniger auf mit dem Lager von Wemmerbye, und erreichte in zweyen Tagen Woldye, eine halbe Meylweges vom Wege belegen. Es waren aber die Knechte aus Mangel an Proviandt vom Wege ins Land nicht weiter fortzubringen; Wustrowen Volck beginnete zu mutiniren, wigelten auch den andern Befehlhabern ihre Soldaten auf, und liessen sich vernehmen, da man ihnen Proviandt schaffete, wolten sie ziehen, wohin man sie begehrete. Muste also das Lager allda ihres Muth- und Unwillens halber einen Taglang still verharren.

Inmittelst erfuhr man, das Hertzog Gustaf viel Volcks an Soldaten und Baurn zu Verhauung des Holtzes zwischen Hoxbye und Alum, und also zu Sperrung des Zurückzugs fürhin geschickt hatte. Solches des Feinds Fürhaben zu hemmen ward Jens Sparren Compagnie an die 500 Mann starck dahin abgefertigt, wie dann auch erfolgte; und bey solcher Verhandlung der Junge Veltheimb, und noch sonsten viele andere beiderseits geblieben. Umb dieselbe Zeit waren auch die Dragunen ausgesandt. Kehrtten in der Nacht mit etlichen gefangenen zurück, und beurten, das Hertzog Gustaf nach Hoxbye hinumb zu Verschneidung des Passes daselbst, auch zu Einnehmung der Schantz gezogen wäre. Da ihm aber die Dänischen einen Tag fürgekommen, jedoch die Soldaten gebrechender Proviandt halber keines Weges darinnen aufzuhalten noch zubereden, ward im Rathe beschlossen, diese Schantze niederzureissen, damit sich der Feind derselben zu keinem Vortheil gebrauchen

konte. Weyll auch anderweit vom Hertzog Johansen Anzuge Kundschaftt angekommen, als solte er ebenmassen gesinnet sein mit einem grossen Hauffen von hinten zu die Dänischen anzufallen, oder die Krancken und Abgematteten bey ihrer Verspätung niederzuhauen, ward abermahl im Kriegs-Rathe beschlossen, von Hertzog Gustaf den Pass einzubekommen, welches auch erfolgete, und unangesehen der Hertzog nicht weit vom Passe im Gebirge war, durfte er doch nicht angreifen. Auch wurden bey Hertzog Johans Ankunft beyde Heren, sowol aus Noth, als das sie sich hingegen eines Angrifs besorgeten, zumahl die Dänischen sich einiger Proviand von Alum vermutend waren, zurück aufm grossen Wege unverrichteter Sachen zu wenden verursacht. Es hat zwar sonsten Hertzog Gustaf einmahl sein Heil aus dem Gebirge durch einen Einfall versuchen wollen, ist aber in Vermerckung, das die dänische Wacht wolbestellet gewesen, wieder abgezogen.

Endlich gelangte das gantze Lager daselbst zu Alum wieder an, fanden aber die Schiffe von Westerwick nicht für sich; zogen also auf Rissbye und bekamen zwar daselbst Proviand, jedoch musten die Soldaten das meiste von Calmar holen.

Hernach sein Wustrow und Hertzog Ernst Ludwig mit ihren Regimenten abgedancket, auch ihre Soldaten unter Gerdt Rantzowen und Marquard Pentzen Regimenten vertheilet worden.

Am 11 Julij zog K. M. mit Dero Volck auf, und hinterliess die Fynische Fahne, als auch die Engelländer auff Goldburgs Enge, losierten bey einem Dorff

Wetten, und folgende Tage zu Herøe, Kerra, empfang daselbst Hertzog Gustafs Schreiben des Quartiers halber, bey einem Trompeter übergesandt, noch furters über Hoffbyschouff auf Jortorp, Ørbye, Reesiel, Suenliunge, Liungsarp, Unden.

Am 19 Julij ist Munchhofen, ein Schwedischer Obrister, auf der Rhede für Trundheim ankommen, vermeinend die Stadt zuüberraschen, welches ihm aber fehl geschlagen, und er mit seinem Volck und Schiffen durch grobe Stücke von den aufgeworffenen Blockhäusern daselbst abgewiesen worden.

Am 23 Julij nahm K. M. mit der gantzen Reuterey und etlichen Compagnien zu Fuss an den Pass bey Dombroh, daselbst schwedische Baurnbesatzung vermuthend, die jedoch nicht angetroffen ward, rückte also weiter auf Jenkoping, zu Besichtigung desselben Orts, furters auf Klingstorp, Rye, woselbst Jacob Spensis Diener mit einem königlichen Schreiben aus Gross-Britannien anlangte, und ihm darauf ein freyer Pass bewilligt ward. Noch setzte K. M. weiter auff Øredam, Gislerum, Nysserod, woselbst das gantze Lager genunstert ward; hernach auf Halmstadt, Helsingburg, und endlich am 11 Aug. auf Copenhagen; befand allda Dero Schiffsflotte an die 34 Schiffe für sich bereit und fertig.

Auf demselbigen Zuge ist Albrecht Scheel, ein Ritmeister, unter andern in grosser Leibsgefahr gewesen, aber durch Gottes Schirm und Verwahrung gewaltig und wunderlich davon geholffen. Denn es sich am 26 Julij zugetragen, als K. M. fürgebracht, das zwischen dem Feldmarschalck und dem Feinde ein Treffen fürhanden sein solte, ward Albrecht Scheel

befehlich, 100 Pferde aus dreyen unterschiedlichen (nemlich seiner eignen, Corfitz Ruten und Joachim Bülow's) Fahnen zu nehmen, und damit 4 Meil auf diesseit Jenköping zu rücken, und den Verlauf zu vernehmen, welches er auch verrichtete und 4 gefangene erlangte. Es hatten ihm aber die Schweden auf der Zurückreyse an dreyen unterschiedlichen Örtern den Pass mit 500 zu Fuss verlegt. Am ersten Passe ward ihm sein Pferd nächst am Beine zwerch durchgeschossen, welches ihn aber dennoch bis durch den andern Pass trug, und abermahl durchgeschossen stracks darnieder stürzte. Da muste er in seiner Rüstung eine Weil zu Fuss gehen; und als ihm ein Reuter helfen wolte, ward derselbe durch den Kopf und von seinem Pferde herunter erschossen. Es ergriff ihm aber ein ander Reuter solch ledigs Pferd, half ihn darauf, und da er an den dritten Pass gerieth, ward er hinten aufs Rückstück doch nicht durchgeschossen; kam also unbeschädigt am Leibe in sein Quartier wiederumb.

Am 11 Augusti segelte K. M. mit Ihrer vorerwehnter Flotte von Copenhagen ab, und gelangte am 15 für Calmar, begab sich auch stracks auf das Schloss.

Am 18 Aug. setzte die Flotte von Calmar ab unter Schegeness, woselbst der Feld-Marschalck Ih. K. M. Ankunft erwartete, und das Volck zu Schiff bringen liess; hinwieder aber K. M. zum Feld-Marschalck ins Lager kam, und die Risbyeschantze besichtigte.

Zur selbigen Zeit kamen zwey Schottische Schiffe zu Romsdahl mit derselben Nation Kriegsvolck an,

welches Volk aber am 26 eusdem in Gulldbrandsthal bey einer Klippe, Kringeln, geschlagen worden.

Nachdem nun K. M. dem Feld-Marschalcke wegen Garnisonirung des Kriegsvolcks Ordinantz hinterlassen, begab Sie sich am 21 Aug. von Schegeness auf das Schloss Borchholm, besahe die Gelegenheit, und gieng des Abends zur Seewertz ein, gegen der Schwedischen Jungfer zu.

Am 24 Aug. gelangte K. M. auf die Rhede für Dantzig, vormeinend daselbst die schwedische Flotte anzutreffen; waren aber keine Schweden allda verhanden. Am 25 wieder zur Seewertz eingelauffen, und unter Heyll still gelegen.

Am 26 früh wieder zu Segel und die See gehalten.

Am 28 Süden unter Öland gelauffen; am 29 bis an die Nord-Ölandische Odde, daselbst geanckert, und gegen Abend wieder Segel gemacht nach den schwedischen Scheeren zu. In dieselbe am 30 Aug. gekommen, Elschnap fürbey. Daselbst zwey schwedische Schuten erlanget, nebenst Kundschaft die schwedischen Schiffe im Dürhoffe, zwey Wochsees besser hinauf verhanden. Es ist aber dem Feinde durch eine entlauffene Schute wegen der verhandenen dänischen Armada Warnung gethan.

Am 31 Aug. kam die dänische Flotte in gedachten Dürhoff, ward auch der schwedischen, etwa 22 Schiffe, gewahr; lagen nur eine halbe Meil davon. Der Wind aber war still und entgegen, das man dieselbe nicht ernahen mochte. Unterdessen aber giengen die Schweden zu Segel, wiewol mit geringem Vortheil, arbeiteten sich dennoch in den Baum hinein, und bekamen die Dänischen einen Lübschen mit etlichen Wahren. Am

Abend machten die Schweden ein Feuerwerck, richteten es durch eine angezündete Schute nach der dänischen Schiffs-Armada zu; ward aber aufgefangen, an das Ufer gebracht, verbrant, und der Feind verjagt.

Am 1 Septemb. sandte K. M. etliche Fähnlein Soldaten aufs Land, die Schweden mit ihren Scheerböthen abzutreiben.

Am 2 ward bis an den Ort, da die schwedischen Schiffe zuvor gelegen, getauct, eine Galleye und etliche Schlepffen angetroffen, welche aber bald verliefen, ohn das eine derselben erhaschet ward; jedoch salvirte sich das Volck und sprang aufs Land.

Am 3 Septemb. begab sich K. M. selbst vom Schiffe aufs Land, und besahe Waxholm, eine schwedische Vestung, drey Meil von Stockholm, aus welcher viel geschossen ward, doch vergeblich. Hingegen aber liess K. M. nach der Vestung werts von allen Schiffen tapfer Feuer geben, und wurden eine zimliche Anzahl Höfe daherumb abgebrant und geplündert. Auch sandte desselbigen Tages der dänische Reichs-Admiral Mogens Ulfeld bey einem Trompeter einen Brief nach Waxholm an den schwedischen Admiral, denselben zur Schlacht auszufordern. Ward aber nichts auf der schwedischen Seiten daraus, sondern noch darüber der Trompeter bis zum Vertrage aufgehalten.

Am 4 Septemb. gegen Abend, weil es für das-mahl spät ins Jahr und gefährlich an denen klippichten unsichern Örtern grosse Orlogsschiffe länger zu eventüren, gieng die dänische Schiffs-Armada ausm Stekesunde zu Segel; die dänische Losung ward zuvörderst von allen Schiffen abgeschossen, und hielten die schwe-

dischen Scheerböthe ein Spiegelfechten mit Scharmütziern, damit sie nicht das Ansehen hätten. als wären sie daselbst umbsonst gelegen; doch machten sie kurtze Wendung und geschwinden Feyerabend.

Am 5 Septemb. gelangte die Armada in den Dyrhoff und Birkhafn, verblieb allda 2 Tage und Nächte, und kam ein Kongsberger mit seiner Schifsladung als Wein, Saltz, Hopfen etc. in der Flotte Gewalt.

Am 8 Septemb. hatten die Schweden abermahl drey Jagten mit Feuerwerck zugerichtet, der dänischen Flotte, welche nahe dabey lag, dadurch zuzusetzen. Denselben aber wurden etliche Scheer- und Schifsböthe entgegen geschickt, nahmen darauf die Flucht, zündeten ihr Feuerwerck selbst an, und ward eines ihrer Böthe, und zugleich damit Bericht erlanget, das Munchhofen auf diesem Anschlage gesampt 500 Soldaten, allen seinen Officierern und noch 4 Schifs-Capiteinen mitgewesen.

Am 9 früh gieng die Schifs-Armada wieder zu Segel und ward Peter Nielssons Schifs-Capiteins Galley leck, sandte derhalben K. M. andere Jagten hin zu Errettung des Volcks; das Geschütz ward abgenommen, und die Galley in Feuer gesetzt.

Am 10 Septemb. furters durch die Scheeren gesegelt, ward abermahl ein Kongsberger ertapt, hatte etliche vom Adel auf, so nach Schweden wolten, sonsten Hopfen, Saltz und Wein geladen.

Am 11 Septemb. segelte das Königliche Schiff Victor Öland fürbey, und blieben die anderen Schiffe etwas zurück, kam mit voller Farth bey Bornholm an. war umb 10 Uhr Abends ungefähr in grosser Gefahr;

doch wendete Gott alles zum besten; musten aber die gantze Nacht unter und neben dem Lande beyhalten.

Am 12 Septemb. gar frühe vernahm man etliche Schiffe unter Bornholm, auf derer einem, die Melckepige mit Nahmen, war K. M. Herr Bruder Hertzog Ulrich, des Stifts Schwerin Administrator etc., tratt zu K. M. ein, lavirten bis unter Jasmund und dieselbe Gegend, liessen sich folgends am 13 Septemb. unter Sandhammer ans Land setzen, gelangten des Abends zu Ydstedt, am 14 Septemb. zu Malmöe, und am 17 eiusd. Gott Lob, glücklich an zu Copenhagen.

Rettelser.

- Side 15. L. 18 f. o. proelius, læs: proeliis.
— 28. L. 3 f. o. falcitatem, læs: falsitatem.
— 72. L. 10 f. n. 472, læs: 471.
— 102. L. 8 f. n. Asmussen, læs: Asmundsen.
— 141. L. 4 f. o. narrant, læs: narrant.
— 161. L. 10 f. n. Absoloni — burde i en Anm. være rettet til Iuaro Absolonis.
— 168. L. 5 f. n. cenventu, læs: conventu.
— 188. L. 15 f. n. Engelhomliam, læs: Engelholmiam.
— 216. L. 15 f. n. Chrstiernum, læs: Christiernum.
— 392. L. 13 f. n. eonsentio, læs: consentio.
— 439. L. 1 f. n. Suocorum, læs: Suecorum.
— 440. L. 2 f. n. retanta, læs: retenta.
— 510. L. 3 f. n. Cimbria, læs: Cimbriam.
— 521. L. 18 f. o Nicolans, læs: Nicolaus.
— 594. L. 1 f. o. J. V. D. Cornelii, læs: J. V. D. gener Cornelii.
— 617. L. 13 f. n. Gaggius er maaske en Fejlskrift for Haggius, som samme Person kaldes i et andet Brev S. 625.
— 632. L. 17 f. o. nou. læs: non.
— 673. Det burde have været nævnet, at den tyske Beretning om Kalmarkrigen ogsaa er benyttet af Axe' Larsen i hans Skrift „Kampen om Kalmar 1611“ Kbh. 1184.
-
-

Haandskrifter benyttede i Bd. I og II.

Det store kongelige Bibliothek.

Gl. kgl. Saml.	460	Fol.	II,	573, 579—97.
—	—	867	—	I, 7—128.
—	—	1448	4to	II, 364—84.
—	—	1449	—	II, 364.
—	—	2289	—	II, 101.
—	—	2336	—	II, 252—84.
—	—	2446	—	II, 118, 126—7, 141, 143—4, 147.
—	—	2447	—	II, 118.
—	—	2461	—	II, 10—11.
—	—	2608	—	II, 674.
—	—	2609	—	II, 674—762.
—	—	3078	—	II, 598—670.
—	—	3187	—	II, 288, 353—4.
Ny kgl. Saml.	998-9	—	II,	674.
—	—	1003	—	II, 674.
—	—	1201	—	II, 288.
—	—	1202	—	II, 101.
—	—	2067	—	II, 84—95, 246.
Thottske Saml.	788	Fol.	II,	118.
—	—	1656	4to	II, 674—762.
—	—	2041	—	II, 60—70.
Kallske Saml.	420	—	II,	118.
—	—	471	—	II, 72, 763.
—	—	504	—	II, 288.
—	—	668	8vo	II, 517—28.
Saml. t. Adel. Hist.	II,	35—9, 385—6, 402—6.		
Bøllings Brevsaml.	II,	250—2.		

Universitets-Bibliotheket.

Arne-Magn. Saml.	2	4to	II,	565—70.
—	—	849	—	II, 11.
—	—	850	—	II, 11.

- Arne-Magn. Saml. 854 4to II, 118.
 — — 855 — II, 118
 — — 876 — II, 49.
 — — 20 8vo II, 452-6.
 — — 105 — II, 460-76.
 — — 107 — II, 8.
 Donatio Variorum 125 4to II, 288, 291-351.
 Additamenta 168 Fol. II, 477-8.
 — 202 4to II, 576-7.
 — 58 8vo II, 477-516.
 Konsistoriets Arkiv II, 70-3, 78-9, 113.

Det kgl. Gehejmearkiv.

- Tegnelser o. a. Lande Nr. VII. I, 378, 387-91.
 — — Nr. VIII. I, 396-8, 404-7, 422-3.
 430-1, 443-6, 453-4, 456, 459-64.
 470-5, 481-2, 488-91, 510-2, 527.
 — — Nr. IX. I, 267-73 279-83, 285-8,
 290-4, 298-9, 309-14, 318-26, 328-
 33, 336-40, 342-50, 545-9, 555, 560-4,
 569, 573-4, 576-8, 585-96, 601-3,
 625-6, 631-6, 645-52, 731.
 — — Nr. X. I, 654-7, 662-76, 679-80, 688.
 Skaanske Tegnelser Nr. II. II, 108-9.
 — — Nr. III. II, 363.
 Registre o. a. Lande Nr. 9. I, 278, 315.
 Sjælandske Registre Nr. 11. II, 51-6.
 Fynske Registre Nr. 1, 374.
 Inländ. Registrant 1562-4. I, 375-81, 385-7, 389-92, 395.
 397-8, 401-2, 407-8, 415-7,
 420-7.
 -- — 1566-7. I, 512, 519-20, 523-33, 537-8,
 541-5, 556-9, 565-73, 575-6,
 579-87, 589-90, 593, 597-624,
 626-31, 636, 640-1.
 Ausländ. Registrant 1547. II, 412-3.
 — — 1567-8. I, 274-8, 288-90, 294, 299-302,
 306-8, 315-8, 324, 326-8, 333-6,
 340-2, 639-40.
 — — 1569. I, 684-8.
 Register K. M. bestallter Rätthe etc. I, 274-5, 367-70, 373-4,
 522, 678-9.
 Danske Kongers Hist. I, 284, 297-8, 302-6, 308-9, 372-5,
 381-4, 392-4, 399-404, 408-15, 417-20.

427—30, 432—9, 441—3, 446—53, 456—8,
464—70, 473—4, 476—88, 491—510, 522
—3, 526—7, 533—40, 542—3, 550—5,
596, 606, 613, 625, 636—9, 643—4, 652—4,
657—9, 699—700, 705—9, 711—42, 744—56,
758—64, 766—80.

Saml. Christiernus II. II, 542—6.

Topografisk Samling. II, 40—1, 44—51, 400—2.

Saml. Sverig. I, 130—267, 700, 710, 742—4, 756—7, 765—6.

Saml. Pommern. II, 408—12.

Domme og Tingsvidner. I, 521—3, 596—7.

Briefe u. Relationen des Statthalters Heinr. Rantzau. I. (372
—5), 513—4, 694—6.

Archivalia fra Krigsministeriet (Frederik II). I, 453—4, 513,
520—1, 587, 627.

Langebeks Diplomatarium. I, 722. II, 45—6, 406—8, 415—8,
546—7.

Danske Selskabs Papirer. II, 39—44, 71—2, 79—80.

Vossiske Excerpter. I, 367, 369, 371, 374, 454—6, 458—9,
461—2, 508—9, 513, 515—9, 528, 566, 575—6,
630—1, 662, 688—94.

Gemeinschaftliches Archiv. I, 604, 642—3, 680—3.

Arkivet paa Gavnø. II, 49—51, 413—4.

Fyns Bispearkiv. II, 74—7, 502, 529, 531—41, 547—62.

Karen Brahes Mnsr.-Saml. II, 56—60, 542, 552—3.

Uppsala Universitetsbibliotheks Mnsr.-Saml. II, 9, 13—33, 103,
414—5, 419—22, 431—51, 459.

Lübecker Stadtarchiv. I, 4, 294—6, (504—7).

Hamburger Stadtbibliothek. II, 425, 429—51.

Vaticanske Arkiv (Munchs Afskr.). II, 386—9.

Navneregister.

- Abel, Konge. 14—9, 22, 121, 435. — Junker, af Sønderjylland. 24, 128. — Miles. 127.
- Abildgaard, Tyge. 24.
- Abraham, Pr. i Faaborg. 559.
- Abrahamsen, Erik, se Lejonhufvud.
- Absalon, Ærkebiskop. 432—3.
- Absolonis, Chetillus, miles. 525.
- Adamsen, Niels, Pr. i Ringe. 541.
- Adolf, Gr. af Holsten. 480. — Gr. af Holsten, Hert. af Slesvig. 144, 151, 153, 155, 159, 446, 487. — Hert. af Holst. Gottorp. 204, 489, 507—8, 567—70, 576, 581, 583, 587—8, 593, 640, 648—9, 658—61, 666—7. — Gr. af Oldenburg. 175.
- Adrianus VI, Pave. 499, 500.
- Agnes, Dronning. 22—5. — Christoffer II's Datter. 119, 122.
- Ahlefeldt, Benedikt. 485. — Godske, Bisk. i Slesvig. 489. — Gregorius, t. Søgaaard. 570. — Johan. 708.
- Alba, Fernando af Toledo, Hertug af. 172, 583, 659—60.
- Albrecht, Konge i Sverig. 135—6, 140—2, 441—2, 514. — Hert. af Preussen. 172, 180, 201, 204—5, 233—4, 583. — Hert. af Meklenborg. 122, 140, 476. — (den smukke) Hertug af Meklenborg. 220, 223, 504, 591. — Markgreve af Brandenburg. 22—3. — Markgreve af Meissen. 483—4. — Markgreve af Franken. 481—2. — Hert. af Sachsen-Lauenborg. 465, 467. — Greve af Orlamünde. 481.
- Albretsen, Hans, Prof. i Kbh. 87. — Henning, Kan. i Lund. 90, 392. — Ludvig, Marsk. 121. — Peder, Lic. med. 166.
- Alfsen, Knud, Ridder. 177—8.
- Alhed, Frue, t. Lammehave. 540. — Enke e. Kirurgen Michel v. Hirstig ell. v. Finstingen. 607—8. — Joh. Kocks Hustru. 194.
- Alum se Alem.
- Alun, Production af. 159.
- Alvastra Kloster. 178, 465, 466.
- Alwersdorp i Ditmarsken, 567.
- Amager, Ø. 224, 227. — p. Fyn. 533.
- Amerika. 174.
- Anders, Bisk. i Børglum. 470. — Prior i S. Knuds Kl. i Odense. 476. — Præst (Prior) i Dalum Kl. 474, 476. — Renteskriver. 173.
- Andersen, Frants, Rektor i Ros-

- kilde. 41, 54, 70. — Gunder (Gummarus), i N. Halland. 173. — Hans, Borgm. i Nyborg. 547. — Hans, Præst i Tygelse. 288. — Jakob, Raadmand i Rosk. 74 77. — Jens (Beldenak), Bisk. i Odense. 179. 189, 495, 497—502 541. — Jens, Vicar i Rosk. 51. — Jens, Pr. i Svenborg s. i Ulbølle. 551—2. — Jon, Rekt. i Kbh. s. Lekt. i Oslo. 86. — Klavs, adel. 722. — Lambert, Kan. i Ribe. 500—1, 543—4. — Peder, Kan. i Lund. 94. — Povl, Kantor i Ribe Kap. 497 500.
- Andreæ, Jacob, Kansler i Tybingen. 580.
- Angermannus, Abraham Andreæ, Rekt. i Stokholm. 512.
- Anhalt, Fyrstendømme. 475—6.
- Anna, af Brandenburg, Fred. I's Hustru. 177 496. — Chr. III's Datter. g. m. August af Sachsen. 210, 235. 507. — Fred. II's D., g. m. Jakob VI af Skotland 668.
- Anstruther. Robert. eng. Gesandt. 731 751.
- Antonitermunke. 265.
- Antonius, Gr. af Oldenborg. 567.
- Antvorskov. 195 583.
- Arciboldus. Joh. Angelus, pavel. Legat. 189 496.
- Aresen. Jon. Bisk. p. Island. 237, 509.
- Arndes, Theodoricus, Bisk. i Lybek. 176.
- Arnfeld, Niels, Rigens Kansler. 526.
- Arnisæus, Henning, Livlæge. 78.
- Arnold, Bisk. af Lybek. 159.
- Arnsborg p. Øsel. 586.
- Arvidsen, Bent, Kan. i Lund. 232. 251, 276
- Asgot, Magister i Roskilde. 16.
- Asker, Officialis generalis i Odense. 476.
- Aslak (Bolt), Ærkeb. i Trondhjem. 520.
- Asmundsen, Tyge, Bisk. i Lund. 89. 274, 285—354. 379, 414—5, 419, 421—2.
- Assens. 220, 496, 499, 500. 502, 504, 508, 542—5, 588, 670.
- Assesen, Jes, Byfoged i Roskilde. 74 — Matthis, Præst smst. 74.
- Augsburg. 388—9.
- August, Kurfyrste af Sachsen. 204, 235. 238, 243, 507. 510, 586, 589, 622, 640.
- Aurifaber, se Goldschmidt og Guldsmed.
- Avnslev i Fyn. 539.
- Bager, Rasmus, Borger i Kbh. 209.
- Bahus, Slot. 178, 500, 723—5. 727 729.
- Bajana classis. 149, 492.
- Baltzersen, Constantin, Kan. i Lund. 94.
- Bang. Hans, Scultus i Middelfart. 499. — Hans, Notar i Odense. 502 — Hans Nielsen, Student i Paris. 639. — Jens (Johannes), Borgm. i Assens. 502. — Mattis. 500 — Oluf, pavel. Sekr. 496—500. — Peder, Bisk. i Roskilde. 20—1. — Peder Hansen, Pr. i Middelfart 496 500—1. 511.
- Bange, Bernd, Kaptajn, sv. 679.

- Banner, Birgitte, t. Flintholm. 494. — Erik Eriksen t. Asdal. 30, 190, 489, 494, 588. — Magdalene. 494. — Otte. 494.
- v. Barby, Andreas, Kansler, 31, 36, 37, 45.
- Bardewick. 480.
- Barnekow, Christian. 730.
- Barnim, S. af Vartislav IV af Pommern. 467. — Hert. af Stetin. 412.
- Barsbøl, Anders Pedersen, Pr. i Lintrup. 618—20, 655—6.
- Bartholomæusnatten i Paris. 660.
- Basel, Kirkeforsamling 168.
- Basse, Dieterich, Borgmester i Amsterdam. 706. — Peder, Ritmester. 696.
- Beck, Joachim. 36. — Lauge. 63—5.
- Becker, Diederich, Pr. i Husum. 573, 589, 632. Se Pistorius.
- Bederslev i Fyn. 531—6.
- Begere, Jep, Ridder. 525.
- Bekkeskov Kloster. 465.
- Belgium, se Nederlandene.
- Bellisarius, Blasius, Kaptejn. 678, 695.
- Benedicti, Matthias, Pr. i Hal-land, s. i Pommern, 408—13.
- Bengtson, Jøns (Oxenstjerna), Ærbisk. i Upsala. 158, 162—3, 447. — Niels, Kom. i Elfsborg. 719—22.
- Bentsen, Anders, Foged p. Her- lufsholm. 46.
- Bergen i Norge. 166, 249, 483. 521. — i Flandern. 659.
- Berildsen, Peder, Pr. i Assens. 499. 542—6.
- Berindsen, Henning, Borgm. i Roskilde. 43.
- Bertelson, Brynte, sv. 516.
- Bibel, Chr. III's danske. 236, (360), 592, 610—11.
- Bienus og Godeschallus Bienii. 468.
- Bilde, Anders 181—2, 215, 220, 223, 241, 402—3. — Anne 512. — Beate. 250. — Bent. 37. — Esge. 30, 237, 403—4, 527. — Hans. 402. — Jens. 511. — Klavs, t. Lyngsgd. 192, 209, 402, 500. — Knud. 402. — Mogens. 227. — Ove, Biskop. 31, 186, 225—6, 241, 488, 545. — Sten, Hr. d. æ. 413. — Sten, t. Vandaas. 256. — Torbern, udv. Ærkebisk. 225, 274, 389—402, 413, 526.
- Birger, Konge i Sverig. 24, 27—9, 120, 131, 259. — Jarl i Sv. 436. — Gunnersen, Ærkebisk. i Lund. 180, 186, 189. 269, 274.
- Birgersen, Israel, sv. 467—8
- Birgitte, d. hell. 131—2, 137, 141—2, 466, 471, 474.
- Birkeris i Hall. 730.
- Birkhavn v. Stokholm. 761.
- Bisterfeldt, Hans, Borger i Malmø. 218.
- Bistrup v. Rosk. 206. Kirke. 52.
- Bjelke, Niels. 548.
- Bjørn Andersen, d. æ. 177. — Bjørn Andersen t. Stenalt. 47, 50, 59. — Johan Bjørn- sen t. Nielstrup. 495, 507, 544. — Marine. 495, 507, 511.
- Bjørnholm. 493—4, 511.
- Bjørnsen, Jens, Kom. i Chri- stianopol. 689. — Olaf, sv. 193.
- Black, Hans, Kan. i Rosk. 31. — Niels, Kan. i Rosk. 4, 36, 39, 41, 45.
- Blancha, sv. Dronning. 129.
- Blanckenborg, Ritmester. 567.

- Bleking. 199, 200, 465—6, 513.
 Se Skaane.
- Blome, Diderich. 593.
- Bluhm, Adolf, Fændrik. 703.
- Blaafod, Jakob. 25—6.
- Bodulfsen, Niels, Provst i Vestervig Kl. 488—9.
- Boetius, Abbed i Holme Kloster. 473—4.
- Bogbinder, Ambrosius. 209.
- Bogense. 511.
- Bogesund, Slag. 191.
- Boie, Jørgen, Provst i Haderslev. 585, 655.
- Bologna. 207. Univ. 166.
- Bondekrig i Danmark. 19—20, 153—4, 199—200, 217—8; i Schwaben og Franken. 201; i Sverig, se Dackefejden.
- Boosius, Nicolaus. 461—2.
- Bording, Jacob, Livlæge. 32, 592.
- Borg i Linkøping St. 515.
- v. Borg. Bernhard, Ordensmester i Lifland. 484—6. — Simon, Bisk. i Reval. 484.
- Borger, Johannes, apost. Skrivelser i Rom. 394.
- Borgholm p. Øland. 158, 162, 180, 515, 706, 710, 743—5, 759.
- Bornholm. 121, 180, 184, 194, 238, 275, 762.
- Borreby i Skaane. 89, 157.
- Bosie Kloster. 395, 402, 404.
- Bradt, Torbern. Bisk. i Trondhjem. 486.
- Brahe (Brade), Johannes, sv. 193. — Jørgen 250. — Knud. 713, 717—9, 722. — Lave. 274. — Niels. 207, 250. — Otte. 684. — Ove (Avo). 274. Tyge. 197. — Tyge, Astronom. 64. — Tønne. 636.
- Brandenburg, Markgrevskaab. 22—3, 119, 132, 154, 172, 177, 185, 201, 241, 445, 448, 463, 476, 590.
- Brantum, Henrik. 222.
- Braun, Georg, Kan. i Köln. 249, 251.
- Braunsberg, Jesuitkollegium. 358, 361, 366—7.
- Bremen. 482—3, 507, 585, 640, 666—7.
- Brendekirke, Slag. 190.
- Brock, Esge, Ridder. 153. — Hans, i Nyborg. 547. — Jens, Abbed i Skovkloster. 76—7.
- Brockenhus, Ejler, t. Nakkebølle. 512. — Frants, Rigsmarsk. 505—6, 554—5. — Frants, Skibschef. 699. — Klavs. 689. — Lage t. Folde-
rup, kgl. Sekret. 40, 47. — Otte, Kan. i Rosk. 64—5.
- Brockmand, Jesper, kgl. Sekr. 543.
- Brodersen, Abraham, Ridder. 143, 147.
- Brostrup, Jens, Ærkebisk. i Lund. 167, 169, 274, 493, 521, 525.
- v. Bruchofen, Henrik, Hofpræst. 274.
- Brun, Niels, Pr. i Odense, 549.
- Brunck, Torkel, Kan. i Lund. 392, 407.
- Brunkebjerg, Slag. 164, (493).
- Brunsbüttel. 568.
- Brunsvig. 227—8, 480, 482, 506, 626.
- Brynolf, Bisk. i Skara. 514.
- Brynolfsen, Knud, magister equitum i Skaane. 466.
- Bryske, Antonius. 240, 654. — Ejler, t. Dalund. 489. — Iver. 495.
- Brømse, Lars, sv. Kaptejn. 688.

- Brømsebro. 229.
 Braavallaslaget. 455.
 Bucerus, Martin, Theol. 574, 612.
 Buch, Henning, Ridder. 463.
 v. Buchwald, Friderich. 708.
 Bugenhagen, Johan, (Pommer)
 Dr. 170, 226, 229, 244, 634.
 Bugge, Søren, Kaptejn. 696, 706.
 Bugislav V, Hert. af Pommern.
 466—7. — X. 177.
 Bune, Jørgen, i Odense. 157—8.
 Bunketoftelund, Slag. 200.
 Bülow, Adam. 717. — Joachim,
 Ritm. 680, 686, 688, 690, 699,
 700—1, 723, 727, 735, 749, 758.
 Böhmen. 14—5, 433, 473, 492.
 Bølle, Ejler Madsen, Biskop i
 Aarhus. 168—9, 172, 521.
 Børglum, Biskopper. 18, 22—3,
 120, 226, 470, 488, 493, 521—2,
 524—5.
 Bötticher (Pithopæus), Chris-
 pin, Rekt. i Worms. 638—9.
 Calais. 473, 475.
 Calvin, Joh. 372—3, 375, 609,
 625—6, 663. Se Kryptokalvi-
 nisme.
 Camin, Bispedømme. 485.
 Capitaneus, Dr. med. 243, 609,
 616.
 de Cardona, Johannes, Ordens-
 mester paa Rhodus. 484.
 Carl, se Karl.
 Carnarius, Joh. Livlæge. 593.
 Casimir d. St., Konge af Polen,
 159—60, 466—7.
 Cellius, David Thomesen, Kan.
 i Lund. 284. — Jakob Tho-
 mesen, Mag. 284.
 de Cesis, Paulus, Kardinal. 395,
 398—401.
 Christiern I, Konge. 140, 155—
 67, 446—8, 480—5, 487—8,
 493, 586.
 Christiern II, Konge. 167, 170.
 174—5, 178, 186—96, 207—9,
 216—7, 222, 236, 387—9,
 450—1, 488—9, 495—500, 508,
 516, 591.
 Christian III, Konge. 30—2,
 178, 207, 211—45, 261—2,
 280, 404, 489, 498, 501—11,
 544, 579—80, 584—5, 587—8,
 591—3, 616, 636, 640, 645.
 Christian IV, Konge. 92, 425,
 673—752.
 Christian, Kurf. af Sachsen. 590.
 Christianopel. 677, 685, 689—90,
 702, 724, 741.
 Christina, af Sachsen, K. Hans's
 Dron. 160, 166—7, 169, 176—
 80, 193, 448, 450, 483, 499,
 500. — Chr. II's Datter. 196,
 218, 229, 596.
 Christoffer I, Konge. 15, 17,
 19—21, 436.
 Christoffer II, Konge. 24—6,
 119—30, 259, 438—9, 490—1.
 Christoffer af Bajern, Konge.
 131. 152—5, 260, 445, 450,
 487, 492—3, 515.
 Christoffer Valdemarsen, Prins.
 130—1, 133—4. — Hertug af
 Meklenborg, B. af Ratzeborg.
 595. — Greve af Oldenborg.
 211—24, 503—4, 507, 526,
 587—8, 626.
 Christoffersen, Erik (Basse). 220.
 — Jørgen, Pr. i Væ. 93.
 Chrysostomus, Oluf, Dr. theol.
 232.
 Chytræus. David, Prof. i Ro-
 stok. 207.
 Cistertienserordenen. 22, 475,
 480.
 Claesson, Hans (Bjelkenstjerna),
 sv. Admiral. 692.
 S. Clare Orden. 21.

- Clausen, se Klavsen. 175—6, 231, 433, 450, 462,
 Clemens VI, Pave. 466, 472. — 481—2, 484, 491, 503, 505,
 VII, Pave. 386—93, 396. 563—70, 583, 587—8, 619,
 Clement, Skipper. 217—9, 225, 633, 645—6.
 501. v. Dohna, Frederik, Borggreve.
 Clüver, Anthonius, Byskriver i 275.
 Tønder. 658. Dombro i Sv. 757.
 Cochläus, Johan, Theol. 237. Dominikanerordenen. 227, 433,
 Coligny, Admiral af Frankrig. 514. (515).
 660. Dorothea, af Brandenburg, Chr.
 Compostella. 513—4. I's Dron. 154, 156, 168, 171,
 Constantinopel. 158, 495, 515. 174, 445—6, 449. — af Sach-
 Constantz, Biskop. 523, 588. sen-Lauenborg, Chr. III's
 Crescy, Slag. 473. Dr. 216, 225—6, 505, 507, 574.
 Craghe, Nicolaus, Hofpræst. — Chr. II's Datter. 196, 242.
 232. 577. — Fred. I's Datter, g. m.
 Cuning, Ludolf, Hærmester. Albrecht af Preussen. 172,
 466. 180, 201, 204, 233—4, 501. —
 Dackefejden. 231, 505, 516. Fred. I's Datter, g. m. Chri-
 Dagmar, Dronning. 433—4. stoffer af Meklenborg. 595.
 Dalby Kloster. 157, 176, 465. — Christian III's Dat. 236,
 Dalekarle. 174. 506. — Dat. af Frants, Hert.
 Dalum Kloster. 460, 474, 476. at Lothringen. 596.
 519. Dorte Willoms i Rosk. 235.
 Dalwig, Officer. 746. Dragsholm. 226. 504, 582, 618.
 Dan, Konge. 115—6. 453. Drake, Knut, sv. 744.
 Danckwerts, Joh., Pr. i Lyne- Dreilevus, Burchard, Ordens-
 borg. 582. mester. 461, 467, 469, 474. —
 Daneholm i Skaane. 158. Burchard, d. y. 475.
 Danevirke. 432. Dringelberg, Slægten. 283—4.
 Danzig. 148, 360, 376, 446, 618, — Peder, i Malmö. 418. —
 759. D. Heyll. 759. Steffen, Notar. 392—3, 398.
 Danzæus, Carolus, fransk Ge- Druckenbrodt, Nichel, Kan. i
 sandt i Kbh. 610—11. Roskilde. 64.
 Delmenhorst. 169, 485. Due, Jens, 462, 466.
 Delve i Ditmarsken. 616. v. Duvenvorde, Johan, holl.
 Demmy. 480. Admiral. 706.
 Diemer, Peter, Præst. 669. Dvina, Flod. 241.
 Dietz, Ludvig, Bogtrykker. Dünaborg. 486.
 591—2, 611. Dyre, Slægten. 504. — Hans.
 Disawald, Magnus, Danus. 513. 722. — Iver. 720, 722. — Ove.
 Dithmar, Laurentius, Pr. i Løjt. 25—6.
 665—70. Dyrhof i den sv. Skjærgaard.
 Dithmarsken. 32, 143, 165, 167, 759, 761.

- Dänischwold. 463.
- Daa, Erik, Kan. i Lund. 392.
 — Jørgen, Admiral. 711—2.
 — Klavs. 714, 722. — Oluf,
 Bisk. i Rosk. 156, 159, 525.
- Ebbesen, Niels. 129. — Peder.
 19. — Peder (Galt). 217, 508.
 — Sune, af Knardrup. 534.
- Edvard III, Konge af England.
 472—3, 475.
- Eggebrecht, Nicolaus, Kan. i
 Roskilde. 61, 78.
- Eggertsen, Jens, Official i
 Odense. 534—5, 537.
- Ejder. Flod. 462, 567.
- Ejdersted. 18, 576—8, 590, 642.
 645, 659, 661, 669.
- Ejler, Bisk. i Aarhus, se Bølle.
- Eisenberg, Elias, kgl. Sekret.
 64. — Frederik. 68.
- v. Eitzen, Povl, Superint. i
 Slesvig. 577, 583, 642, 661,
 666.
- Ekernförde. 249, 610.
- Elavus, Dominikanerprior i
 Odense. 476.
- Elben. 462, 567—8.
- Elebeke, Henrik, fra Lyneborg.
 601, 612.
- Elfsborg. 178, 686, 711—22,
 725—6, 735—40.
- Elfsnabben. 759.
- Elisabeth, K. Hans's Datter.
 177, 179—80, 241, 448. —
 Chr. II's Dron. 186—7, 201—
 4, 496, 501, 526. — Fred. I's
 Datter. 205, 230—1, 237, 242,
 510, 595. — Gr. Gerts Dat.
 135.
- Ellested i Fyn. 517, 519, 522—4.
- Engelbertsen, Engelbert. 150—
 1, — Oluf, Ærkebisk. i Trond-
 hjem. 207, 209, 217, 222.
- Engelborg v. Laal. 183.
- Engelen, Skib. 183—4.
- Engelholm, 183, 188, 235, 262—4.
- Engelske Sved, Sygd. 206, 573.
- England. 161—2, 170, 176, 186.
 240—1, 257, 262, 266—7, 373,
 456, 472—3, 482, 506, 508—9,
 574, 581, 586, 589, 640, 648—
 50, 731, 751—2, 757.
- Englændere i dansk Krigstje-
 neste. 737, 746, 756; i svensk
 K. 701.
- Engum v. Vejle, 504.
- Erch, Gosvin, commendator
 Velinensis, s. Hærmester i
 Lifland. 467, 474.
- Erik Emune. 116—7. -- Plov-
 penning. 13—9, 435. — Glip-
 ping. 19, 21—5, 119, 131, 259,
 436—7. — Menved. 24—9,
 119—20, 127, 259, 437—8,
 513. — af Pommern. 142,
 146—52, 168, 261, 279, 442—5,
 492, 525—6. — Christoffersen,
 Prins, 119—20, 122, 128, 438.
 — Abelsen, Hert. af Sønder-
 jylland. 22—3. — Langben,
 Hert. af Langeland. 26—7.
 — Præstehader, K. i Norge.
 24—6. — den hellige, K. i
 Sverig. 433, 435. — Knudsen,
 sv. Prins. 434. — XII (Al-
 brechtsen), K. i Sverig. 140,
 442, 465—6. — XIV, K. i
 Sverig. 212—3. — Magnus-
 sen, Hert. af Finland, 24,
 27—8. — Hert. af Sachsen-
 Lauenborg. 131, 465, 469—71.
- Eriksen, Christen, Pr. i Humle.
 561—2. — Gotskalk. 198. —
 Hans, Hr. 544. — Niels, Lekt.
 i Lund. 228.
- Erlandsen, Jakob, Bisk. i Rosk.,
 s. Ærkek. i Lund. 16, 18, 20,
 23, 436.

- Erling Skakke i Norge. 433.
 Ermeland, Bispedømme. 357, 359.
 Ernst, Hert. af Sachsen (Meissen). 160, 166, 170, 448, 488. — Ludvig, Hert. af Sachsen. 702—3, 712—3, 741—2, 746, 756.
 Erteneborg. 480.
 Eskil, Bisk. i Slesvig. 15—6, 19.
 Eskilsen, Hans, Pr. i Svenborg. 554—5.
 Eskilstrup i Hall. 718, 721.
 Eskilstuna Kloster. 465.
 Espe og Vantinge i Fyn, 550 —1, 559.
 Esrum Kloster. 42, 232.
 Estland. 464, 467, 474—5, 480.
 Estrid, J. Sunesens Hustru, 16.
 Euphemia, af Brandenburg, Christoffer II's Dron. 119, 122. — E. af Sverig, g. m. Albrecht af Mecklenborg. 122. 135.
 Eutin. 239.
 Faber (Fabritius), Otto. 477—9. — Petrus, 193.
 Fabricius, Jakob, Gen. Superintendent. 578.
 Falckenberg, Jakob, sv. 683.
 Fahrensbach, Diederich, sv. 683.
 Falk, Peder, Hr. 525
 Falkenberg i Hall. 253—4.
 Fantehulen. 182—3.
 Faust, Johan. 153.
 Femern. 15, 148, 491.
 Fendius, Læge i Vittenberg. 621, 623.
 Ferdinand I, Kejser. 205—6. 244, 588.
 Filip, Chr. II's Søn. 190, 192. — Konge i Norge. 432. — V, af Valois, K. i Frankrig. 472—3. — I, K. i Spanien. 176—7. — II, Konge i Spanien. 205. — Hert. af Holst. Gottorp 590. — Hert. af Holsten. 702, 713. 715. — Landgr. af Stetin-Pommern. 411—2.
 Filippa af England, Erik af Pommerns Dron. 144, 149, 443—4.
 Fincke, Thomas, Prof. 60, 667.
 Finderup, Vib. St. 25, 436.
 Finke, Jens. 217.
 Finland. 158, 182, 465—7, 471, 690, 700.
 Finsen, Peder. 22.
 Fiskeri, se Skaane.
 Fjere Herred i Hall. 408.
 Flacius, Matthias, (Illyricus), Theol. 575, 617, 622, 650—1.
 Flamsk Vævning (i Malmö). 194.
 Flekkerø, 240, 510.
 Flensborg. 144, 149, 168, 185, 249, 486—8, 507, 589, 617—8, 633, 645, 648, 658.
 Fliginge, Gd. i Skaane. 395.
 Florents. 200, 207.
 Florthorp, Matthæus. 22.
 Flotow, Andres, Officer. 741—2.
 Folke, Jarl. 434.
 Folkunger. 434, 436, 513.
 Franciskanerordenen. 6—7. 14, 18, 23—4, 163, 227, 433, 483.
 Frankfurt a. d. Oder. 617—22, 651.
 Frankrig. 170, 201, 472—3, 505—6, 586, 590, 619, 639—40, 660. — Franskmænd i sv. Krigstjeneste. 694. — Morbus Gallicus. 169.
 Frants, K. Hans's Søn. 174, 183, 448. — I, K. i Frankrig. 201. — Hert. af Lothringen. 196, 229, 596.

- Frantsen, Hans, Prof. i Kbh. 64, 637—40. — Niels, Kan. i Roskilde. 61.
- Frauenburg i Pr. 461.
- Frederik I, Konge. 158, 168, 175—7, 195—211, 390, 449, 478, 488—9, 501—2, 581, 583.
- Frederik II, Konge. 32—3, 89, 216, 230, 235, 240, 244, 249, 273, 509—10, 567—70, 583, 588, 590, 619, 635—6, 640, (645), 654, 658.
- Frederik I, tysk Kejser. 482. — III, tysk Kejser. 165, 480. — II, Hert. af Holst. Gottorp. 577, 588, 590. — Hert., Bisk. af Slesvig og Hildesheim. 243, 489. — d. vise, Kurfyrste af Sachsen. 170, 220. — Kurf. af Pfalz. 196, 242. — Hert. af Brunsvig. 482. — (Gravis) Markgr. af Meissen. 475.
- Frederiksborg. 709.
- Fregenus, Marinus, Biskop af Camin, Afladshdl. 160, 485.
- Freudemann, Antonis, Officer. 729.
- Fries, Bernt Wigbold, Dr. jur. 31, 242, 584—5, 616.
- Friis, Anders, Kantor i Kbh. Kap. 204. — Anders Iversen. 569. — Christian t. Borreby, Kansler. 362. — t. Kragerup, Kansler. 61, 697, 700, 745. — Iver. 7. — Jep, Bisk. i Børglum. 493. — Johan t. Heselager, Kansler. 216, 527, 565—6, 568, 582, 594. — Johan. 686, 749. — Jørgen, Bisk. i Viborg. 225—6, 488. — Lisbeth, Frue. 108—9. — Niels, Bisk. i Viborg. 175. — Niels, Kantor i Rosk. Kap. 36—9. — Sivert, Kan. i Roskilde. 62.
- Frille, Eggert. 495, 534—5.
- Frisland (Frisia Eidorensis), Friser (Frisii Cimbri). 18, 165, 435, 462, 468—9, 483, 502.
- Frodtzen, Bernt, i Husum. 653.
- Frost, Lavrits. 183.
- Froste Herred i Sk. 395, 402.
- Frysus, Sebastian, tysk Præst i Stokholm. 512.
- Fuggerne i Augsburg. 183—4, 229, 401.
- Fynbo, Jens, Borgm. i Malmö. 223. — Jens, Præst. 405. — Jep, i Lund. 385. — Peder, Borgm. i Middelfart. 505.
- Fædder, Niels Jensen, Præst i Stege. 565—6.
- Færøerne, Biskop. 520, 522—3.
- Föerd, Klavs, Bogfører i Kbh. 609.
- Faaborg. 220—1, 519, 559—60.
- Gad, Hemming, udv. Bisk. i Linköping, 180, 190, 192.
- Gadstrup v. Rosk. 56—60, 63.
- Galen, Tue, Gjelker i Skaane. 139.
- Galle, Gunner, sv. 193.
- Galt, Axel. 722. — Ebbe Jensen. 525. — Knud. 722. — Moritz, Kaptejn. 697, 700, 713. — Peder. 722. — Se Ebbesen.
- Gamborg. 506.
- Garden (Guardia). 174—5.
- Garding. 589, 613, 647—8, 653, 658, 661, 670.
- Gaute, Ærkeb. i Trondhjem. 521.
- Geist, Bernt, Officer. 746, 748—9.
- Gemperlin, Tobias, Portrætmaler. 251.

- Gentzel, Conrad, Pr. i Poppen-
büll. 590.
- Gerbo, Jens, Kan. i Lund. 392.
- Georg, Hert. af Lyneborg. 685,
696, 700, 724, 737, 746—7.
- Gert, d. St., Greve af Holsten.
121—9. 259, 439. — VI, Hert.
af Slesvig, Gr. af Holsten.
141, 143—4, 491. — Gert VII.
144, 149, 487. — Gr. af Ol-
denborg. 161, 165, 169, 482—5.
487.
- Gertsen, Jakob (Ulfstand) Ær-
kebiskop i Lund. 274, 522—3.
- Gerum i V. Gotland. 747.
- v. Gesse (Jessen), Bastian.
220—1.
- Gestilren, Slag. 430, 434.
- Gilsheim, Rembert, Prof. jur.
608.
- Gisel, Tile. 180.
- Gisselfeld. 231, 235.
- Gjessie i Sk. 331.
- Gjorslev. 30.
- Glob, Anders, Mester. 7, 506.
— Johannes, miles. 22 —
Niels, Bisk. i Viborg. 175,
488, 521, 525.
- Glug, Oluf. 150.
- Godberg, Jakob, sv. Kaptejn.
693. — Peder. 220
- Godske, Frederik, Kan. i Ros-
kilde. 64.
- Gogreb, Officer. 746, 748.
- Goldschmidt, Peter, Pr. i Kej-
tum, s. i Garding. 613. 631.
670. — Se Guldsmed.
- Gothus, Joh. Magnus. 114,
162, 227, 259.
- Gottorp Slot. 126—8. 211, 488
—9, 529, 581, 585, 587.
- Gran i Ungarn. 495—6.
- Grand, Jens, Ærkebiskop. 260.
- Green, Magnus, sv. 193.
- Gregersen, Eskil og Jakob,
Vikarer i Lund. 398.
- Gregorius IX, Pave. 13. —
X. 23.
- Greifswald. 485.
- Grim, Tyge, Høvedsmand paa
Rudgaard. 495.
- Grubbe, Ejler, d. æ. 91, 98,
272—3. — Ejler, d. y. 688.
— Jørgen. 702—3, 713, 715
—6. — Sivert. 99, 113.
- Grumbachske Fejde, 589.
- Grundet, Jens Pedersen, Rekt.
i Ydstad, s. Pr. i Ribe. 85,
655.
- Gräfsnäs i Sv. 727.
- Grønland. 515. Episc. Garden-
sis. 524.
- Gudme Hrd. 553, 560—1.
- Gudmarsen, Ulf, t. Ulfaasa,
131, 466.
- Gudmundsen, Lage. 17.
- Guido, pavel. Legat. 22.
- Guldborg. 713—5, 725. 735,
740—1. — Enge. 750, 756.
- Guldsmed, Hans, Prof. 239,
605, 643. — Peder, Borger i
Kbh. 209. — Se Goldschmidt.
- Gulland. 134, 141, 143. 151—2,
155—6, 161, 170—1, 199—200,
226—7, 440, 444—5, 447, 491,
513—4, 618, 710.
- Gummesen, Jep, Hr. 544.
- Gunner, Bisk. i Ribe. 16.
- Gurre Slot. 137, 441.
- Gustaf Eriksen (Vasa), Konge
i Sverig. 172, 190—1, 194,
199, 212—3, 216—8, 222,
227—9, 231, 241, 501, 505,
516.
- Gustav Adolf, Hert. af Sv. 676,
689, 709—10, 723, 727—52.
- Gustafson, Bo, sv. Oberst. 683,
685, 697.

- Gustrovius, Constantin og Tide-
mann, i Lybek. 468.
- Guttenberg, Johan. 153.
- Gyldenstjerne, Slægten. 495.
— Christoffer. 220. — Henrik
Knudsen. 493, 495, 548. —
Hildebrand. 274. — Knud
Henriksen, udv. Biskop i
Odense. 209, 215, 220. 225,
489, 502, 546-8. — Knud
Pedersen. 220, 236, 508. —
Mogens. 214-5, 218, 239-40,
402-3. 405, 510. — Otte. 509.
- Gyng Hrd. 727.
- Gynther, Frederik, kgl. Sekr. 61.
- Gøye, Birgitte. 46-7, 512. —
Eskil. 554. — Henrik. 196,
211. — Mogens. 212, 216, 223,
488, 505. — Pernille. 112.
- Habsal. 464.
- Haderslev. 249, 487, 496, 502.
585, 629, 629, 655, 658. Slot.
122, 126, 128, 215-6, 438.
- Hack, Christoffer, t. Egholm.
227. — Niels, d. æ. 181. —
Niels, d. y. 198.
- Hagenskov Slot. 436, 508.
- Haggæus, se Raaby.
- Hagerbetz, Rempold, holl.
Raad. 706.
- Hakon VI, Konge i Norge.
135-6, 138-9, 144-5. 441,
466.
- Halland. 25-6, 120, 122, 173.
179, 253-4, 408-13, 437, 465,
513, 717-23.
- Hallandsfar, Niels. 437.
- v. Halle, Christine, 557-8.
- Halmstad. 93, 167-8, 218, 503,
724, 731, 757.
- Halveg, Niels Olufsen, Kan. i
Roskilde. 54-6, 64, 71.
- Ham i Ditmarsken. 570.
- Hamar, Biskop. 520.
- Hamborg. 149, 160, 165, 201,
214, 218, 425, 435, 462-3
465, 480-5, 487, 501, 506,
516, 586, 617, 632-3, 642.
- Hammar-skøld, se Peter Mi-
chelsen.
- Hammer, Niels, Kan. i Roskilde.
4, 32.
- Hammershus. 180, 184, 189, 194.
- Hamsfort, Cornelius, d. æ., Liv-
læge. 46, 574, 582, 607, 609,
620-1, 623-4, 630, 633-4,
637, 643-4, 651-2. — Cor-
nelius, d. y., Læge og Histo-
riker. 457-528, 619. — Doro-
thea. 644. — Magdalene. 644.
- Hanherred. 154, 492.
- Hans, Konge. 158, 160-1, 166
-85, 448-51, 478, 483, 485-6,
488, 541, 581.
- Hans, Chr. II's Søn. 189, 210.
— Fr. I's Søn. 191, 213. 489,
507-8, 567-70, 585, 588,
593, 658, 660. — Chr. III's
Søn. 232, 505-6.
- Hansen, Christen, Renteskriver.
584. — Christen (Baden),
Befalingsmd. paa Borgholm.
710. — Hans, Provst i Tofte
ell. Assens Provsti. 498, 500,
542-5. — Lavrits, Slotsskr.
i Kbhvn. 44. — Rasmus, Pr.
i Hesselager. 553-4. — Aage,
sv. Høvedsmand. 182.
- Hansestæder. 134, 136, 161, 169,
481-6, 526, 676. Se Ven-
diske Søstæder; Hamborg;
Lybek; Lyneborg.
- Hardenberg, Christian. 669. —
Ejler. 240, 527, 575-6, 618-9,
624, 636, 642. — Erik. 575-6,
616, 618-9, 621, 626, 631,
633, 635-9, 646, 654, 656-7.
669-70. — Jakob. 669. —

- Stygge. 575, 616, 619, 621, 626, 631.
- Harpestræng, Henrik, Læge. 16.
- Harrien. 474—5.
- Harring, Peter, fra Hatsted, Stud. 648.
- Hasebart, Wichmand, Kan. i Roskilde. 61.
- Hedvig, D. af Christoffer II. 119, 122. — D. af Gr. Henrik (Ferreus). 140.
- Hegelund, Peder, Lekt. i Ribe. 25.
- Heglinge, „exactio“ i Sk. 395.
- Heide. 250, 569—70, 587.
- Heje, Jep, Kant. i Rosk. Kap. 4, 36—7.
- Heinemarck, Peter, Oberst-Vagtm. 697, 704, 716, 724.
- Heinsius (Heithmann), Erasmus, Kan. i Slesvig. 612—3, 653.
- Helgesen, Povl, Lektor. 3—4, 425.
- Heliesen, Lavrits, Pr. i Odense. 238—9.
- Helsingborg. 85, 129, 133, 154, 157, 181, 183, 195, 199, 217, 219, 249, 251, 255—60, 445, 470, 504, 523, 757. Sortebr. Kl. 243. V. Frue K. 256.
- Helsingør. 42—3, 67, 134, 195, 223—4, 249, 255—8, 417—8, 526, 668. Karmel. Kl. 150.
- Helvig, Vald. Atterdags Dron. 130, 441.
- Hemming, Ærkebisk. i Upsala. 465, 514. — Biskop i Aabo. 464—5.
- Hemmingsen, Jens, Borgm. i Roskilde. 43. — Niels Prof. 47, 63, 73, 86, 185, 251, 574—5, 582—3, 586, 589, 595, 614—5, 652, 664.
- Hemmingstedt. 175, 568—70.
- Hemsö i Sverig. 749.
- Henneke (Ulfeld), Biskop i Odense. 493, 523—5, 531—6.
- S. Henricus Anglus, Biskop i Upsala. 513.
- Henrik, Hert, af Sønderjylland. 133, 491. — (Ferreus), Gr. af Holsten. 129, 133, 135, 139—40, 461—3, 471—2, 475. — Gr. af Holst., Hert. af Sønderjylland. 144, 487. — VIII, Konge af England. 191, 210, 218, 586. — III, Konge af Frankrig. 586, 590. — IV, af Navarra. 590. — Løve. 480. — Hert. af Meklenborg. 218, 230, 237. — Hert. af Brunsvig-Lyneborg. 227, 386—8. — Fyrste af Anhalt. 475. — Gr. af Schwerin. 481. — Ærkebiskop af Bremen, 666. — Bisk. af Osnabrück. 144, 147. — (Hafniensis) Abbed i Sorø. 474.
- Henriksen, Hans, Kan. i Rosk. 41. — Jes, Herredsfog. i Skam Hrd. 532. — Jørgen, Succentor i Rosk. (42). 63, 72—3. — Mogens, se Rosenvinge. — Niels, Kan. i Roskilde. 64.
- Herfølge. 462, 466.
- Herigod(?) Kloster i Sv. 465.
- Herljung, Slag. 164.
- HerlufHudfadt (Hyddefad). 178.
- Herlufsholm. 46.
- Herman (Lange-), fra Lybek. 223—4.
- Herredsvad Kloster. 232.
- Hesselager i Fyn. 553—4.
- Hesshus, Tilemann, Theol. 580.
- Hessen, Landgrevskab. 583, 625, 640, 666.

- Hildebrand, Lieuten. 729.
 Hillerslev i Fyn. 559—60.
 Hind, Johannes, Pr. i Trøstrup (Korup). 535.
 Hingsavl. 495, 503, 505, 507, 509, 534.
 Hjelm, Ø. 26, 437.
 Hjereholm. 493—4.
 Hjort, Hans Lavritsen, Pr. i Halmstad. 93.
 Hjortholm. 185, 220.
 Hofmann, Melchior, Sværmer. 502.
 Hogenschild, Peder. 495.
 Hogreve, Conrad, Kan. i Slesvig. 587.
 Holck, Christian. 62, 734, 741.
 Holgers, Anne, (Meinstrup). 219.
 Holingerde, Frue, t. Vidskøfle. 157.
 Holland. 184, 195, 208, 210, 282—3, 360, 383, 499, 500, 503, 505, 649, 706—7, 712.
 Se Nederlandene.
 Hollumby, i Skaane. 402.
 Holman, Joh., Pr. i Stade, s. Prof. i Leiden. 601—8, 611—5, 632, 640—3, 650.
 Holme Kloster. 15, 473—4, 556—8.
 Holnsø. 728.
 Holst, Christoffer, Kan. i Lund. 93, 417. — Nicolaus, Foged. 516.
 Holsten 14, 119—29, 183, 143—4, 147, 159, 165, 168, 176, 193, 213—4, 433—5, 438, 446—7, 461—3, 471—3, 480—1, 486—9.
 v. Hoo, Heina, Klosterjomfru i Dalum. 474.
 Horn, Anders, Mester. 386. — Hans, Pr. 385—6. — Herman, Raadmd. i Malmö. 385.
 Horne i Fyn. 559—60.
 Horsens. 216, 505, 509. Graabrødre Kl. 509.
 Hoya, Johan, Greve af. 220, 588.
 Hoyer, Caspar, Staller i Eidersted. 577. 581—2, 590—1, 593, 597, 633—4, 651, 659—60, 666—7. — Conrad Wolf. 592.
 Herman, d. æ. i Husum, 581.
 Herman, d. y. 597, 633. — Jakob, kgl. Sekret., Kan. i Rosk. 64—5, 584, 650—1. — Johan, Foged i Husum. 578, 641, 643, 660.
 Hulwægen (Holaweden) i Sverig. 163, 752.
 Humersbüttel, Hartvig. 522.
 Hundermark, Peder, Kaptejn. 701—2. 706—7.
 Hundslund Kloster. 453.
 Hundstrup i Fyn. 524, (534).
 v. Hussen, Tilemann, Bisk. i Slesvig. 237, 585.
 Husum. 249. 477—9, 489, 573—670.
 Hvalsø, Sjøll. 76—7.
 Hvass, Jens, t. Kaas. 225, 489.
 Hvedholm i Fyn. 559.
 Hvellinge i Fyn. 531—6.
 Hven, Ø. 249, 465.
 Hvid, Niels, Bisk. i Lund. 92, 250, 285—354, 379—80.
 Hvide, Jakob, t. Rødkilde. 569—70. — Knud Ottesen. 551.
 Hvidør. 526.
 Hvitfeld, Arild. 91, 93, 102, 114—7, 670. — Jakob. 108.
 Hvitsark. 514.
 Høg, Niels, Ridder. 199, 488.
 Høgsby (Hoxbye, Holcksbye) i Sv. 742, 750, 755.
 Højer, Hans. 221. Se Hoyer.
 Højne, Hans Madsen, Stud. fra Ribe. 620, 657.

- Hønborg. 495, 635—6.
 Høya, se Hoya.
 Høyck, Svend, sv. 193.
 Haagensen, Clemend, Mag. 239.
 Haagerup i Fyn. 559—60.
 Iarus, se Iversen.
 Illyricus, se Flacius.
 Immervad, Slag. 493.
 Ingeborg, Erik Menveds Dron. 27, 120. — Vald. Atterdags Datter. 130.
 Ingemarus Danus. 513.
 Ingvorsen, Anders, Pr. i Olderup. 546—7.
 Innocens IV, Pave. 15—7, 19. — VIII. 171—2.
 Irlændere i svensk Krigstjeneste. 692, 747.
 Isabella, af Portugal, g. m., Karl V. 204. Se Elisabeth.
 Isarnus, Ærkebisk. i Lund. 101.
 Island. 162, 237, 509. 515.
 Itzeho. 249, 487, 570, 629—30, 640, 646.
 Iver, Junge, Staller i Ejdersted. 645.
 Iversen, Peder, Kan. i Lund. 232, 274.
 Jakob III, Konge af Skotl. 159, 162. — IV, 178—9, 185. — Greve af Halland. 24—5, 437. — Greve af Oldenburg. 169, 465—6. — Bisk. af Constanz, Viebisp i Odense. 523.
 Jakobsen, Anders (Reventlow). 544. — Baltzer, Ærkedegn i Lund. 274, 283—4. — Erik, Vikar i Roskilde. 74, 77. — Jakob, sv. Admiral. 683, 734, 742. — Lavrits, Kan. i Lund. 392. — Niels, Pr. i Sønderby. 619.
 Jarimar, Fyrste af Rygen. 20—1.
 Jensen, Erik, sv. Ritmester. 724. — Niels, Pr. i Kjøge. 77. — Otte (Joannis), Pr. i Rosk. 472. — Palle, Marsk. 525. — Palle, Raadmd. i Malmö. 240. — Peder (Lodehat), Bisk. i Aarhus, s. i Roskilde. 144, 148, 522. — Rasmus, Pr. i Torup. 47—9. — Rasmus (Vaardensis), Kan. i Rosk. 68, 78. — Tue, Pr. i Hvalsø, s. i Næstved, 76—7. — Volqvard (Jonæ), Hofpr. p. Gottorp, s. Pr. i Garding, s. i Rendsborg. 596, 600—4, 609, 639—42, 645—50, 653, 659—9, 660—1.
 Jepsen, Köneke, Provst i Rosk. Kap. 500. — Se Ravensberg.
 Jerusalem, d. hell. Land, Valfarter. 131—2, 148, 470—2, 492, 514.
 Jespersen, Laurits, Pr. i Espe. 550—1, 559—60. — Niels, Bisk. i Fyns St. 337, 554—8.
 Jesuiter. 110, 112, 357—84, 512.
 Joachim I, Markgr. af Brandenburg, 177, 388—9, 448. — II, 180, 185, 201, 241.
 Johan III, Konge i Sverig. 227. — Hert. af Østgotland. 728—9, 756. — K. af Bøhmen. 473. — (Largus), Gr. af Holsten (Wagrien). 119, 122, 439, 462. — Hert. af Lauenborg. 481—3. — Markgr. af Brandenb. 185, 445. — Adolf, Ærkeb. af Bremen, Hert. af Holst. Gottorp. 585, 590. — Casimir, Kurf. af Pfalz. 586. — Frederik, Kurf. af Sachsen. 30, 204, 170, 239. — Georg, Kurf. af Brandenburg. 201, 590.
 Johannes XXII, Pave. 472. — (Avonis), Bisk. i Odense. 519,

- 523—4. — Episc. Christopho-
litanus, Viebisp i Odense. 523.
Jomfru, den svenske. 759.
Jonas, Justus, Dr. jur. 588—9.
665.
Jonæ, Volqvard, se Jensen.
Jonsen, Lavrits, Drost. 121. —
Niels, Bisk. i Odense. 464,
470. — Rane. 24, 26, 438.
Jonstrup i Sjæll. 242.
Jordanus, Marcus, Prof. i Kbh.
615.
Jordløse i Fyn. 519, 559—60.
Jordskjælv. 186, 496, 526.
Jurstorp, Herman, Kan. i Ros-
kilde. 469.
Jutta, Dron. 435.
Juul (Juel), Axel. 212, 509. —
Byrge. 61. — Erik. 690. —
Esger, Ærkebisk. i Lund.
119, 274. — Hartvig, Bisk. i
Ribe. 521, 525. — Jens. 738.
— Johannes, commendator
Ottoniensis. 535. — Povl,
Pr. i Middelfart. 534.
Jönköping. 136, 193, 757—8.
Jørgensen, Jens, Kan. i Ros-
kilde. 36—9, 41—4.
v. Kahlen, Henrik, sv. Stat-
holder. 683.
Kake, Aage. 24—6.
Kalenius, Johannes. 660.
Kalmar. 142, 169, 173—4, 180,
443, 499, 515, 677—709, 717,
724, 733—4, 740—5, 750, 754,
758.
Kalteisen, Henrik, Ærkebisk. i
Trondhjem. 525.
Kalundborg. 18, 24, 139, 167,
223, 236, 462, 508. — Graa-
brødre Kl. 21.
Kalø Slot. 119, 190.
Kammermester, Jens. 222.
Karl (Kol), sv. Konge. 433,
436. — VIII, Knudsen sv.
Konge. 152, 155—7, 160—3,
442, 446—7. — IX, sv. Konge.
670, 675—723. — IV, tysk
Kejser. 132, 135, 473, 475—6.
— V, tysk Kejser. 170, 190,
193, 200—1, 204, 207—8, 231,
244, 505, 508, 533, 586, 588.
— d. Dristige, Hert. af Bur-
gund. 166, 482. — Hert. af
Alançon. 473. — Hert. af
Bourbon. 204. — Ærkebisk. i
Lund. 269, 274.
Karlsen, Knud, sv. 178. —
Knud, Kan. i Lund. 392. —
Mads, Præst. 657.
Karmeliterorden. 146, 150, 163,
165, 227.
Katrine d. hell. 131, 466, 471.
Kejtum p. Sild. 613, 631.
Kellinghusen, Joh. Borger i
Flensborg. 589—90.
Kiel. 231, 243, 249, 484—5,
487—9, 502, 624.
Kisserup i Sjæl. 20.
v. Kitzleben, Oberstlieut. 746.
Kjeldsen, Rasmus, Præst. 224.
Kjerteminde. 510, 528.
Kjøbenhavn. 15, 135, 149—50,
167—8, 187—8, 196—7, 206,
208—9, 212, 214, 216, 220—1,
224—5, 231—2, 235, 249, 277,
483, 486, 498, 502, 504—7,
522, 525—6, 566, 591, 670,
745, 757—8. — Universitetet.
63—4, 69, 72—3, 78—9, 113,
165—6, 175, 191, 228, 230,
232, 239, 337—8, 499, 574—5,
580, 582—3, 591, 594—7, 599,
605—17, 623, 668. — VorFrue
K. 92, 164, 186—7, 198, 204,
209, 226. — Kapitel. 46, 204,
497. — Skole. 69, 85—6. —
Graab. Kl. 21, 190, 206, 500.

- S. Clare Kl. 180, 206. — Helligaands Kl. og Kirke. 232, 613—4. — Slot. 136, 216.
- Kjøge. 77, 215.
- Kjøkkenfidt, Kort, Borger i Kbh. 209.
- Klavsen, Niels (Skade), Bisk. i Aarhus. 172, 226, 488, 525.
- Knardrup. 434. — Kloster. 121.
- Kniphoff, Klavs. 201, 501, 516.
- Knopff, Christoffer, Hofpr. 65.
- Knoppert, Albert, Prof. i Kbh. 609, 611, 616. — Johan, Kan. i Roskilde. 64.
- Knud VI, Konge. 433, 480.
- Knud Lavard. 432.
- Knud Eriksen, Konge i Sve- rig. 433.
- Knudsen, Erik, sv. 193. — Niels, Kan. i Lund. 392. — Peder, Borgm. i Middelfart. 509.
- Knutzen, Matthias, Raadmd. i Kiel. 624—5.
- Knærød i Hall. 746.
- Kock, Johannes, Borger i Malmö. 194. — Jørgen, Mønt- mester. 194—5, 214—5, 233, 402—3.
- Koelreuther, Sigismund. 634—5. — Vilhelm. 635.
- Koldenbüttel. 589.
- Kolding. 15, 30, 220, 249, 487, 505—9, 511, 607—8, 627, 630, — Koldinghus, 23, 232, 245.
- Kolding, Christiern Nielsen, Lekt. i Lund. 90.
- Kometer. 31, 241—2, 244.
- Konkordiebogen. 577, 666.
- Konghelle. 26, 732.
- Kongsbak i Hall. 711, 713, 717—8, 721.
- Koppersmidt (Cypräus), Hiero- nymus, Kan. i Slesvig. 587. — Peter i Husum. 643.
- Korner, Engelbert, Livlæge. 494.
- Korsør. 164, 468.
- Kortsen, Niels (Nic. Conradi), Ærkedegn i Lund. 389.
- Kotte-Slægten i Odense. 527—8.
- Krabbe, Anna. 494. — Erik. 37, 45. — Erik Johannis, B. i Odense. 522, 524. — Iver. 494. — Lasse, Byfoged i Rosk. 74—5. — Lucas, d. æ. 489. — Lucas, d. y. 686—7. — Tage. 717. — Tyge. 183, 199, 200, 217, 219, 229, 488.
- Krafse, Mogens, Bisk. i Odense. 520, 525, 534—6.
- Kraft, Hans, Kan. i Rosk. 78.
- Krag, Jørgen. 722. — Niels, Dr., Historieskr. 73, 102.
- Krantz, Albert, Historieskriver. 172, 188—9.
- Krarup i Fyn. 556—8, 560.
- Krempe. 249.
- Kringlen i Gudbrandsdalen. 759.
- Kronborg. 72, 222, 249, 256—8, 270, 585, 682, 724, 735.
- Kronoberg i Sv. 723.
- Krummedige, Albert, Biskop i Lybek. 484, 521. — Erik. 227, 495. — Henrik. 178, 385—6, 416.
- Kruppen, Otte. 191—2, 200, 503, 510, 526, 635. — Styge, Bisk. i Børglum. 225—6, 488.
- Kruse, Erik, sv. 193. — Jørgen. 722.
- Kryptokalvinisme. 360, 372—4, 575, 577, 580, 659—60.
- Kværndrup, i Fyn. 530.
- Kyrning, Jakob (Jep) Nielsen, Ærkebisk. i Lund. 133—4.
- Köln. 483, 586. — Univ. 31, 88, 166, 368. — Biskop. 147.

- Domkapitel. 168, 211—2, 249, 640.
- Königsberg. 761. — Univ. 606, 622.
- v. Köthen, Adam, Officer, 729.
- Kaas, Frants. 722. — Mogens. 722. — Niels, Kansler. 64, 71—2, 589, 667—8.
- Lagholm i Hall. 219.
- Lammehave, Gd. i Fyn. 539—40.
- Landskrone. 146, 199, 222, 235—6, 249, 261—5, 420—1, 502, 526. — Skole. 85—6, 94. — Karmeliterkloster. 146, 262, 264. — S. Gertruds K. 243, 264.
- Lang, Hans, Læsemester i Odense. 459—60. — Mats, Superint. i Aarhus. 226.
- Lange, Christen, Kant. i Ribe Kap. 655—6. — Gunde. 716. — Jens Iversen, Bisk. i Aarhus. 168, 493, 521, 523. — Niels t. Kjærgaard. 547—8. — Peder 722. — Tyge. 686, 716.
- Langeland. 26—7, 561—2.
- Langhen, Hartvig, Kan. i Kbh. 497.
- Larf i V. Gotland. 748.
- Laski, Jan, Theolog. 240, 580—1.
- Lauenburg, Hertugdømme. 120, 481—3, 507.
- Laugesen, Hans, Lektor i Ribe. 244, 576, 632—3, 651, 653—8.
- Laurentius, Broder, Oeconomus v. Odense Kirke. 520. — Pr. i Norup. 535.
- Lavritsen (Laurensen), Albert, Kan. i Roskilde. 36—7. — Anders, Rekt. i Rosk., s. Prof. i Kbh. 41, 46, 63, 288. — Hans, Kan. i Rosk. 4, 31—2, 36. — Hans, Kan. i Rosk. 63—5. — Jep, Pr. i Hollumby. 402. — Morten, Borger i Malmø. 189. — Peder, Kan. i Lund. 392. — Peder, Lektor i Lund. 87, 237—8.
- Laxmand, Birgitte. 243. — Hans, Dekan, s. Ærkebisk. i Lund. 150, 153, 274, 492. — Holger. 243. — Peder Madsen. 99. — Povl, Righshofmester. 177, 243, 449. — Povl Pedersen. 243.
- Lebentius amnis (Levensau). 463, 487.
- Leerbecks, Citze, i Rosk. 235.
- Leiden, Johan af. 221—2.
- Lejonhufvud, Abraham Eriksen t. Laughholm. 227. — Erik Abrahamsen. 192. — Margrete. 227.
- Leipzig Univ. 615, 622, 624, 634—5.
- Lejrebros, Slag. 19.
- Lejregård. 115—6, 455.
- Lemvig, Anders, Prof. 63.
- Lena, Slag. 433—4.
- Leo X, Pave. 186, 496.
- Leyel, Hans, Kan. i Roskilde. 63—5, 71—2.
- Libbertsen, Oluf, Hr., i Skovkloster. 77.
- Lidköping i V. Gotland. 747.
- Lifland. 244, 262, 461—75, 480, 484—6, 510, 683.
- Lillø i Skaane. 47, 161.
- Limfjorden. 26.
- Lindbrog, Erpold, Historiker. 425 ff. 477.
- v. Linden, Johan, Pr. i Tetenbüll. 576.
- Lindenov, Godske, Viceadmiral. 689, 698. — Hans Hansen. 507, 509.
- Lindholm i Skaane. 141.

- Lindholm i Risingmoor, Slesvig, 638, 645, 651—2, 668.
- Linköping. 513. — Biskop. 180, 190, 192, 443, 465.
- Lintrup og Hjerting. 618.
- Lister (Lystria). 465.
- Lithauen. 131, 469.
- Ljung, Anders Jensen, Præst i Malmö. 289, 307, 331.
- v. Lochen, Friderich. 463.
- Lohede, Slag. 22.
- London. 648—50.
- Loss, Christoffer. 722. — Lucas, Rektor i Lyneborg. 574. 633.
- v. Louwitz, Sigmund, Hofjunker. 679.
- Ludvig IV, tysk Kejser. 123, 463, 466, 472—3, 475. — Kurfyrste af Brandenburg. 123, 463, 473, 476. — Konge af Ungarn. 204. — Hertug af Flandern. 473.
- Lumby i Fyn. 536—8.
- Lund. 16, 27, 87—118, 134, 199, 223, 249, 265—78, 405—8, 443, 501. Domkirke. 104, 268—77, 417. S. Drottens K. 413—4.
- Andre Kirker. 277. Klostere. 277—8, 395, 403—8, 465. Lundegaard. 395, 399. Skole. 90, 228, 276. Ærkebiskopper. 18, 23, 101, 116, 119, 121, 133—4, 139, 150, 153, 156, 167, 180, 186, 194, 197—8, 225, 260, 386—402, 432, 443, 465, 470, 493, 497, 520—5, 588. Kapitel. 90, 93—4, 113, 116, 122, 134, 145, 150—1, 159. 169, 188, 229—30, 232, 238, 243, 268—9, 274, 389—418, 497—501. Biskopper (Superintendenter) se Fr. Vormordsen, N. Palladius, T. Asmundsen, N. Hvid, Mogens Madsen, Stiftslensmand, se Stig Pors, Vincens Lunge. Det store Præstegilde (Kalent). 385—6. 415—7.
- Lunge, Slægten. 504. — Iver Ovesen, t. Tirsbæk. 495, 504, 507, 511. — Jørgen, Oberst. 697, 704, 714, 727, 735, 738, 740, 746—8. — Niels. 212. — Ove Vicenssen. 488, 504. — Vincens, Dr. 222. — Vincens, Stiftslensmd. i Lund. 243, 274, 590.
- Lunthertun i Skaane. 188.
- Lupus, Matthias, episcopus Gadensis. 171—2.
- Luther, Martin. 119, 171—2, 360, 596, 606. — Martin, d. y. 634.
- Lutherius, Ivarus. 468.
- Lybek. 14—5, 132, 147, 149, 159—60, 162, 176, 179, 180—5, 188—9, 193—5, 198, 200, 207, 211—24, 445, 462—3, 465, 468—9, 479—84, 486, 492, 499, 503—4, 506, 521, 586—8, 759.
- Lybers (Løyerbars) Høj ved Lund. 167, 197, 217, 222, 230.
- Lykke, Axel. 722. — Falk. 690, Iver. 139—40, 442. — Jakob. 722. — Joachim. 488. — Peder, Ærkebisk. i Lund. 150, 269, 274. — Peder, D. R. R. 488.
- Lyneborg. 182, 218, 465, 480—1, 507, 582, 590, 606. — Lycæum. 574, 600—5, 633—4. Se Georg, Hertug.
- Lyngby i Hall. 331.
- Lætus, Rasmus, Prof. 64, 70, 98.
- v. Löben, Fabian, Oberstlieut. 738. — Melchior, Ridder. 692, 738.

- Lødese. 181. Gammelløse. 726.
 Se Nyløse.
- Løg, Jep, Pr. i Ringe. 540--1.
 Løjt v. Aabenraa. 669.
- Löwen, Universitet. 360
- Laaland. 131. 133. 183. 453, 455, 582.
- Machabæus, Christian, Forst. for Ringsted Kloster, s. for Sorø. 91--2, 230, 251, 669. — Johannes, Prof. 230, 243, 574. 596--7, 616, 618, 665.
- Machtildis, dansk adel. Jomfru. 513--4.
- Madsen (Matzon), Cornelius, Borger i Malmö. 242. — Hans, Pr. i Svaninge. 551. — Jakob, Bisk. i Odense. 92, 550, 561 --2, 667. — Jesper (Krus), sv. Feltmarskal. 711--3, 715 --7, 725, 732. — Lavrits, Pr. i Tryggelev. 490, 495. — Marqvard, Pr. i Torup. 47--8. — Mogens, Biskop i Lund. 81--384. — Morten, i Albjerg, Herredsfog. i Gudme Hrd. 553--4. — Niels, Pr. i Lund. 93. — Povl, Biskop i Sjæl. St. 63, 92. 239, 594--5. Sten, Lensmd. p. Bahus. 723.
- Magdeborg. 509, 611, 621.
- Magnus, Chr. III's Søn. 228, 505, 510. — Lagabøter, K. i Norge. 24. — Iadelaas, K. i Sverig. 24, 436--7, 513--4. — Smek, K. i Sverig. 122. 128 --30, 132, 134, 136--7, 439--41, 463--8, 514. — Birgersen, sv. Prins. 29. — Hertug af Meklenborg. 482--3, 485--6. — Hert. af Meklenb., B. af Schwerin. 230--1. 237.
- Magnus, Olaus, Forfatter. 227, 512--5.
- Mailand, Hertugd. 196, 218, 482.
- Maillet, Antoine, Bogbinder. 610--1, 638. 9.
- Maier, Georg, Prof. i Wittenberg. 606, 622--3, 630.
- Malmö. 93. 104. 134. 151, 189, 194--9. 205--7, 210, 214--5, 217--8. 219--21. 223, 226, 230. 233. 242. 249, 278--84, 361. 402--5. 416, 418, 501, 527, 618--9, 636--7, 741. 762.
- Malmö, Ejler Hansen, Prof. 284, 594
- v. Mandelslo, Ernst. 586. 660.
- Mansfeld, Greve af, 507.
- Marcellus, Bisk. af Skalholt. 525.
- Margrete, Christoffer I's Dron. 19, 20, 22--3. — Valdemarsdtt. Dronn. 135, 137--46. 440--3, 514. — Christoffer II's D. 115. 122--3. — Chr. I's D. 159, 162. 446, 493.
- Maria, Dron. af Ungarn, Regent i Nederlandene. 208, 244.
- Mariager Kloster 179.
- Marienburg i Preussen. 159, 461. 474.
- Marierridderne i Preussen. 143, 201. 461--75
- Mariested (Sæby). 163.
- Marqvardsen, Matthis, Ærke-
 degn i Ribe. 497, 501. — Nicolaus, Stud. fra Flensborg. 618.
- Marslev i Fyn. 535.
- Marstrand. 732--3.
- Marsvin, Jens Esbensen, Borger i Odense. 476.
- Martin IV, Pave. 513. — V. 142.
- Matthias, Bisk. i Stregnæs. 192.
- Mattrup. 489, 637, 669.
- Maximilian I, tysk Kejser. 170. 180. 190. — II. t. Kejser. 205. — Chr. II's Søn. 192.

- Mechtilde, K. Abels Dron. 14.
 Medelby, Povl Andersen, Pr. i Odense. 619.
 Meklenborg. 120, 122, 135, 140, 160, 180, 182, 205, 218, 220, 224, 230, 242, 441, 476, 482—3, 485—6, 508, 510.
 Meier, Gert. 224. — Marx. 210, 219, 221, 223—4. 408—11, 586—7.
 Meinstorp, Henrik. 164.
 Meissen, Marskgrevskab. 475. 507, 510, 640.
 Meyer (Meiger, Maior), Albert, Pr. i Lindholm. 628—9, 635, 638, 645, 651—2. 668—9. — Johan, Konrektor i Husum, s. Pr. i Flensborg. 645.
 Melanchton, Philip. 88, 575, 584, 589, 606, 612, 617, 621, 623, 625, 630.
 Mellissus, Gustavus, 468.
 Meldorf. 250, 567—9.
 Meluing i Preussen. 618.
 Menius, Justus, Theolog. 626.
 Mennechinus, Møller. 476.
 Merseburg, Biskop af. 483, 521.
 Michelsen, Christoffer, Lekt. i Odense. 288—9. — Hans, Bisk. i Odense. 74. — Hans, Borgmester i Malmö. 210. — Knud, Bisk. i Viborg. 449. — Oluf, Byfoged i Roskilde. 43, 49. — Peter (Hammar-sköld) sv. 678, 681, 683, 743—5, 753—4.
 Middelfart. 493—5, 499, 500—11, 534, 544—5. — Sund. 493.
 Mildnitz, Caspar. 682.
 Mitau. 469.
 Mittag, Jacob, Rekt. i Husum. 608, 613.
 Mogensen (Månson), Algud. 143. — Henning, Rektor i Landskrone. 94, 113. — Jens, Landsdommer i N. Jylland. 508. — Johan, sv. Statholder. 706. — Jon, Kan. i Lund. 392. — Mads, Kan. i Lund. 94, 99.
 Moltzan, Friderich, Kaptejn. 695, 701.
 Moritz, Hert. af Sachsen. 30, 238, 631. — Gr. af Oldenborg. 212, 486—7.
 Mors, Provsti. 496.
 Morsing, Christiern, Prof. i Kbh. 239 — Christiern Tor-kelsen, Prof. med. 607, 613.
 Mortensen, Hans, Vikar i Lund. 405—6 — Klavs, se Tøndebinder. — Lavrits, se Scavenius. — Oluf, Bisk. i Roskilde. 159—60, 169—70, 493, 521, 523, 525.
 Movritsen, Isak, Kan. i Lund. 43.
 Mule, Slægten. 527—8. — Casper (Jesper), Mag. 605, 613, 629. — Hans, Bisk. i Oslo. 198, 498—500, 527. — Hans, Borgmester i Odense. 527, 535.
 Muls, Arnold, fra Geldern, Diakon i Garding, s. Pr. i Weldt. 658.
 Munck, Ebbe. 173. — Iver, Bisk. i Ribe. 185, 225—6, 488. — Mogens, Landsdommer. 488.
 Mundt, Søren, 722.
 Munsteros i Sv. 746, 750.
 Munthe, Ludvig, Ærkedegn i Lunds Kap. 93.
 Munterus, Lamb., Kjøbmd. i Husum. 588.
 Mus, Anders, Bisk. i Oslo. 500.
 Musculus, Andreas, Theolog. 622, 628, 640.
 Münster i Westphalen. 221—2. 482—3, 485.

- Myre, Jens, Kan. i Lund. 275.
 Møen. 182.
 Mönichhofen, sv. Oberst. 757.
 761.
 Mønster, Joh. Spithov, Prof.
 240.
 Narva. 474.
 Navne (Jensen), Bisk. i Odense.
 520, 530.
 Nederlandene (Belgium). 172.
 193, 208, 213, 257. 503. 586,
 707. — Se Holland.
 Neuss (Nussia). 482.
 Nicolaus puer, Fyrste af Ro-
 stok. 471. — (Klavs), Gr. af
 Holsten. 133, 462—3, 472. —
 Anglus (Brakspear), Kardi-
 nal, pavel. Legat. 513. —
 Niels, uægte Søn af Valde-
 mar II. 435. — (Jensen),
 Ærkebisk. i Lund. 139, 274,
 522. — (Stigsen), Biskop i
 Roskilde. 16.
 Nielsen, Bent, Kan. i Lund.
 392. — Erik, sv. Ridder. 192.
 — Erik, Pr. i Ramdale. 431.
 — Frants, Lekt. i Roskilde.
 63, 71. — Jens, Kan. og
 Sakristan i Roskilde. 36—8,
 41, 43, 45—6. — Jens, Offi-
 cial i Rosk. 75. — Jep, Borgm.
 i Malmö. 223. — Klavs, adel.
 722. — Lavrits, Dekan i
 Lund. 159. — Lavrits, Pr. i
 Rynkeby. 619. — Mogens,
 Ærkebisk. i Lund. 274, 524.
 — Morten, Vikar i Rosk. 51.
 — Oluf, i Bergen, Ridder.
 158. — Peder, Kaptejn. 679.
 685, 761. — Peder, Pr. i Rys-
 linge. 539. — Trugels, Rekt.
 i Helsingborg. 85.
 Nielstrup Gd. i Olderup S. 495.
 507, 511.
 Nim (Nym) v. Horsens. 453.
 Nimwegen. 659. — Se Novio-
 magus.
 Nold, Thomas. 699, 700, 706.
 Norby, Søren. 180, 182. 184,
 192, 199—200, 207, 502.
 Norup, Fyn. 531—6.
 Novgorod. 468, 483.
 Noviomagus, Povl, Hofpræst.
 574, 607—10, 616. 621—2,
 625—8 (Dorothea, 627, 643),
 634, 637, 643—4, 647, 658. —
 Samuel. 627.
 Nyborg. 19, 22. 25, 121, 133,
 139, 217. 230, 467, 503, 508,
 510—1. 522, 524, 547—8, 609.
 Nyborg, Johannes, Bisk. i Ros-
 kilde. 466
 Nyby. 717.
 Nybøl i Slesvig. 645.
 Nydale Kloster. 193, 465, 516.
 Nyenstadt, Hans af. 224.
 Nykjøbing p. F. 122, 223.
 Nyköping i Sv. 28.
 Nyløse (Lødese). 712—6, 718,
 725—6. 729—30, 732, 737.
 Nyserød. 757.
 Näs, Herregd. i Sv. 749—50.
 Næstved. 20—1. — S. Peders
 Kirke. 76.
 Odense. 16. 133, 205, 212, 217,
 245. 249, 459—60, 473—4, 476,
 503, 505, 511, 519, 527—8,
 535, 543—5, 568, 619, 667—8.
 — Biskop. 179, 189, 209, 215,
 225—6, 464, 493, 495, 497,
 502, 517, 519—25, 529—62,
 667. — Kapitel. 165—6, 171,
 537. — S. Knuds Kloster og
 Kirke. 16, 165—6, 171, 459,
 470, 476, 544. — Skole. 75—7.
 S. Albans Sogn. 549. —
 Graabrødre Kloster og Kirke.
 183, 185, 193, 196, 451, 460,

- 463—4, 473, 549, 581. —
Sortebr. Kl. 476.
- Offesen, Oluf, Kantor i Rosk.
Kap 36—8, 43, 45—7, 85.
- S. Olafs Dyrkelse. 110.
- Olaus Sorensis, Forf. af Rim-
krøniken. 468.
- Oldenburg, Grevskab. 155, 161,
165, 169, 175, 211—2, 214,
446, 482—6, 507, 567.
- Oldensworth. 583.
- Olderup i Fyn. 495, 546—7.
- Oldeslohe. 159, 483.
- Olsen (Olufsen), Christoffer, sv.
Vice-Admiral. 687. — Frants,
Pr. i Roskilde. 64. — Isak,
Kapellan i Landskrone. 420
—1. — Jens, Borgm. i Mid-
delfart. 509. — Jørgen, Borg-
mester i Horsens. 509. —
Niels, Vikar i Lund. 398. —
Niels, se Halveg. — Peder,
Minorita, Historiker. 1—29.
— Søren, Kan. i Roskilde.
36, 45. — Søren, Prior Vic.
og Kapellani Rosk. 51, 56—60.
- Oluf V, Konge. 136, 138—40,
143—6, 168, 441—2, 491, 524,
— Den falske O. 143. — Chr.
I's Søn. 156. — Bisk. i Børg-
lum. 18, 22. — Bisk. i Aar-
hus. 522, 524.
- Olufsen, se Olsen.
- Opagre i Skaane. 157.
- Osiander, Andreas, Theolog.
621—2, 626—7.
- Oslo. 208. — Bisk. 198, 209, 498
—500, 520, 522. — Skole. 667.
- Osted v. Roskilde. 16.
- Otto Christoffersen, Prins. 119,
123, 131, 438, 469, 474. —
IV, tydsK Kejser. 434. — Gr.
af Oldenburg. 175. — Gr. af
Schauenburg. 159.
- Otto, Hans, Officer. 739.
- Ouelacker, Eberhard. 221.
- Ovesen, Anders, Hr. t. Bjørn-
holm. 494.
- Oxe, Inger. 250. — Peder. 51,
231, 250, 582, 594, 596, 643.
— Torben d. æ. 188. — Tor-
ben d. y. 235.
- Pabe, Joh., Pr. i Marslev. 535.
- Packenzart, Slot. 132.
- Padis, Kloster. 464.
- Palladius, Niels, Superint. i
Lund. 89, 274, 285—354, 414,
417—8. — Peder, Superint.
i Sjæl. St. 4—6. 86, 226, 289,
—90, 580, 665.
- Pallesen, Vessel, Kant. i Lunds
Kap. 240, 274, 284.
- Papistiske Bøger. 72. — P.
Levninger. 289, 324—5. —
Se Jesuiter.
- Paris. 575, 584, 619, 637, 639,
660.
- Parsberg, Anne. 112. — Anto-
nius. 495. — Gertrud. 495. —
Verner d. æ. 637. — Verner
d. y. 722.
- Parsan, Thessen, Officer. 697—8,
702—3, 713, 715—6.
- Paselick, Caspar, Dekan i Ros-
kilde Kap. 64.
- Paulinus, se Povlsen.
- Pavia, Slag. 201.
- Peder (II), Ærkebisk. i Lund,
260, 274, 465, 470, 514, 520.
— Bisk. i Viborg. 470. —
(Nielsen), Bisk. i Ribe. 493.
— Abbed i Sorø. 475.
- Pedersborg i Sjæl. 468
- Pedersen, Adser, Kant. i Lunds
Kap. 389—90, 392. — Chri-
stiern, Kan. i Lund. 83, 186,
239. — Hans, Kan. i Rosk.
61. — Hans, Vikar i Lund.

- 486—8. — Iver, Notar. 535. — Iver, Præst i Ringe. 541. — Jens, Bisk. i Roskilde. 156. 520, 530. — Jens, Pr. i Lund. 416. — Jep, Kan. i Rosk. 75. Jørgen, Pr. i Olderup. 546 —7. — Klavs, af Varbjerg, Kan. i Lund. 497. — Lavrits, Pr. i Landskrone. 85—7. — Lavrits, tydsk Præst, Kan. i Rosk. 64 — Niels, Pr. i Nyborg. 547—8. — Povl, i Jersbore, Væbner. 532 — Povl, Rekt. i Roskilde. 63. — Tyge, Pr. i Lund. 89.
- Pentz, Marquard. 702—3, 712—4, 727. 741. 751. 756, Pest (1347—50). 132—3 475. (1459—60). 159. (1484) 169, (1547). 507, (1552—3). 238. 617 —20, 622, (1601), 670.
- St. Peter i Eidersted. 578. 585 —6, 591.
- Petersen, Jørgen (Georgius Petri), Pr. i Tønder. 638.
- Pfalz, Kurfyrstendømme. 196, 242, 473. 586.
- Philip, se Filip.
- Pincerna, Andreas, t. Tiufstofte. 150.
- Pinning, Diderik, Søkaptejn. 170, 515—6.
- Pistorius (Becker, Artopæus), Johannes, Pr. i Tetenbüll. 571—670. — Johanues II. 585. — Theodorus (Dierk), Diak. i S. Peter. 578, 585—6, 591.
- Plaren, Slot. 223.
- Plöen, 249. 484, 486—7.
- Podebusk, Erik. 512. 569. — Klavs. 214—5. — Movritz. 654. — Predbjørn. 488. — Tetz, Bisk. i Odense. 522—3.
- Pogwisch, Henning. 483. — Wulf. 484.
- Polen. 135. 148, 158—9, 201, 466, 497, 501. 580—1.
- Poley, John, Oberstlieut. 746.
- Pomeranus, Johan. (Lübbecke), Prof. i Kbh. 609—10. — Se Eugenhagen.
- Pommern. 146, 152. 177, 262, 408—12, 447.
- Poppensen, Sivert, Staller i Eidersted. 583
- Pors, Christiern. 242. — Knud. 122 — Otte. 87—8. — Peder. 26, 437. — Stig. 36, 40—1, 88, 238, 242. 413—4.
- Portugal. 204, 245, 434.
- Pothorst (Pithchehorstius), Sø­røver. 170, 515.
- Pottemager, Jakob, i Kbh. 209.
- Povlsen (Paulinus), Christen, Prior i Odense. 459. — Ja­kob (Jep), Biskop i Rosk. 466. 470. — Jens, Mag. 239. — Niels, Pr. i Landskrone. 86—7. — Peder, Lektor og Pr. i Rosk. 41, 49—50. 182. — Peder, Kan. i Rosk. 462.
- Poydensis præfectus. 464.
- Preussen. 131. 143 148, 158—9. 172. 180. 201. 204 262. 357, 359, 465. 469, 474, 480, 497, 618, 626. — Se Marieriddere.
- Prig, Ludolf, Professor. 615—7, 622—3.
- Prychius, Gulielmus, i Rosk. 472.
- Prætorius, Matthias, Pr. i Ei­dersted. 667.
- Pugeholm Gd, i Fyn. 531—6.
- Paarup i Fyn. 549—50.
- Paaske, Niels, Kan. i Lund. 93.
- v. Qualen, Josias. 667.
- Radulf, Bisk. i Børglum. 18.

- Ragvaldi. Nicolaus, Ærkebisk. i Upsala. 154.
- Raimund (Perault), pav. Legat. 179.
- Ramdale i Skaane. 331.
- Ramsø Hrd. 56.
- Randers. 16, 128—9, 188, 439, 509. — Graabr. Kl. 494.
- Randulf, Enevold Nielsen, Pr. i Roskilde. 62, 69, 78, 80.
- Randulfsen, Henneke, i Odense. 476. — Otto. 474, 476.
- Rantzov, Breide, Stath. i Kbh. 680, 685, 723, 727—8. — Daniel, Feltherre. 595. — Detlev. 593. — Eyllo, t. Aagaard. 495. — Frants. 730. — Frederik. 585—6. — Frederik d. y. 722. — Gert, Statholder i Slesv. og Holst. 691, 701—3, 707, 710, 712—6, 734, 741—6, 751—9. — Henrik, t. Bredenburg. 251, 429, 556—8 585—6. — Henrik, t. Eschelsmark. 581. — Joachim. 484. — Johan. 27, 583, 587—8, 597. — Kaj. 585. — Marqvard. 729, 732. — Melchior. 503. — Melchior, Fændrik. 682. — Moritz. 567, 569. — Nicolaus. 484. — Peter. 658. — Povl. 583.
- Rantzhalm (Brahetrolleborg). 556, 558.
- Raphaelsen, Herman, Orgelbygger. 39—40
- Ratzeborg. 480, 520, 595.
- Ravensberg, Albert Jepsen, Ridder. 198, 206—7. — Christoffer Jepsen, Kan. i Rosk. 4. — Johan Jepsen, Bisk. i Rosk. 176—8, 185.
- Ravn (Raffn), Hans, Pr. i Malmö. 93, 361. — Villum. 361.
- Reff, Hans, Bisk. i Oslo. 209. — Povl, Hr., i Nyborg. 543.
- Regner, Bisk. i Odense. 18.
- Reich, Josias, Pr. i Rostok. 585.
- Reinfeld Kloster. 480—1.
- Reppensted v. Lyneborg. 601.
- Reppin, (Günther). Greve af 141, 442. — 482.
- Rendsborg. 17. 167—8, 249, 484, 487, 642, 658. 661.
- Resen, Hans Hansen, Prof. 79. — Hans Povlsen, Sjæl. Bisk. 61, 78, 111.
- Reval. 15, 464. 467, 474—5, 481, 484 5.
- Reventlov, Jakob. 632. — Se And. Jakobsen.
- Rhodus. 167, 196, 484.
- Ribbing, Laurits (o: Lindorm) og Peder. 193. — Sv. Adelsmand. 690.
- Ribe. 13, 16, 84—5, 159, 249, 488, 492, 632, 647, 653—6. — Biskop. 16, 23, 125, 128, 168, 185 225, 229, 244, 443, 488, 493, 498, 521—2, 524—5, 576.
- Kapitel. 23, 496—7, 501, 647—8, 655. — Domkirke. 576. 595. — Marked. 641.
- Riga. 469, 484—6, 510.
- Rimkrønike, d. danske. 426—8. 468. — D. svenske. 429, 513.
- Ringe og Herringe, Fyn. 538—41, 553—4.
- Ringsted. 120, 219, 235, 504. — Vor Frue Kirke. 17, 29. — Kloster. 91, 251. — Tabula Ringstadiensis. 433.
- Risby, Skandse v. Kalmar. 685. 706—8, 734, 756, 758.
- Rischman, Joh., Pr. i Husum. 600. 632.
- Riseberg Kloster i Sv. 466.
- Rodolphus, Hert. af Sachsen.

- 472—3, 476. — Hertug af Lothringen. 473. — Biskop i Skara. 140. 442.
- Rom. 132. 165. 171, 193. 394—5 398, 447—8, 455—6. 469, 471, 481—2 496—7, 500—1, 513.
- Romsdal. 758
- Roselappe, Joh., Pr. i Buxtehude. 650.
- Rosengard, Jens, Kan. i Rosk. 36—7, 41. — Klavs, Kan. i Rosk. 36—7, 41, 45, 47.
- Rosenkrands, Axel Nielsen, til Langtind. 489. — Christoffer Nielsen, t. Bjørnholm. 511. — Erik, af Tange. 175. — Erik Ottesen. 179, 488. 494. — Erik Stygge, t. Matstrup. 489 — Henrik Nielsen. 200. 227. — Holger, Oberst. 697, 713. — Holger Jørgensen. 74. — Holger Ottesen. 240. 494. — Jørgen Ottesen. 494, 581. — Karine. 618. — Niels Eriksen. 188, 494. — Niels Ludvigsen, t. Palsgaard. 489. Niels Stygge, Bisk. i Børglum. 488, 521, 525. — Oluf Nielsen, t. Vallø. 232. — Otte Eriksen. 597. — Otte Holgersen, t. Boller. 489, 494. — Otte Jørgensen. 581—2. — Otte Nielsen, t. Bjørnholm. 493—4. — Palle Axelsen. 704. 736.
- Rosensparre, Sten, d. æ. 236. — Sten, d. y. 730.
- Rosenvinge, Mogens Henriksen. 43.
- Roskilde. 3—12. 34—80. 181—2, 198, 215, 235, 438, 665. — Biskop. 16—8, 20, 23 114. 148, 156, 159—60 167, 169—70, 176, 185, 195, 206, 212, 215, 225, 466, 470, 493, 520—5, 530, 588. — Domkirke (S. Lucii). 34, 39, 41, 46 51, 53—4, 74—7, 160—1, 190, 245, 448, 460. — (Altere. 67—70). — Kapitel. 3—7, 31, 34—80, 85, 242, 462, 464—6, 469, 472, 496, 584. — Skole 35—6, 46—7, 63. 70, 78—9. — Graabrødre Kloster. 6—7, 12, 14—5, 18, 21. — G. Kirke. 52—4. — S. Clare Kloster. 75. — S. Agnete Kloster. 47—9, 73 — Duebrødre Kl. 51, 54—6, 62—3. 71—2. — Vor Frue Kirke. 472. — S. Olufs K. 51. — S. Ibs K. 51—3, 72—3. — S. Jørgens K. 52—3, 72—3. — S. Botulphi K. 75. — S. Dionysii Sogn. 75—6. — Roskildegaard. 7, 51, 72. — Kongens Hærstræde. 77. — Brasen Gd. 49—50. → Haraldsborg Vang. 72—3.
- Rostok. 27, 31, 120, 150, 182. 199, 207, 242, 437, 471, 483, 485, 584—5, 591—2, 605.
- Rostrup, Jørgen. 722
- Roxolanerne. 461, 467.
- Rud, Knud. 30. — Korfits. 740, 758. — Otte. 182.
- Rudkjøbing. 561—2.
- Rumpold, Hert. af Slesien. 492.
- Runge, Villum, i Kbh. 209.
- Rupin, se Reppin.
- Ruprecht, Pfalzgreve. 473.
- Rusland. 132, 160, 173, 200, 241, 244, 483—5, 502, 670.
- Ryaner, Klavs, Pr. i Ringe. 540.
- Rye i Jyll. 216.
- Rygen. 20—1, 412, 432.
- Ryne Bro i Skaane. 183, 455. Rynkeby i Fyn. 619.

- Rynning Erik, sv. 193. — Johan, sv. 192.
 Ryslinge, Fyn. 539.
 Rytter, Klavs, Borgm. i Kbh. 563—70.
 Rødebro, Slag. 174.
 Rølling, Herman, i Kbh. 209
 Rønneby i Bleking. 677 741.
 Rønninge i Fyn. 524.
 Rønnow, Anne Ejlersdt. 619.
 — Ejler, t. Hvidkilde. 511, 619. — Joachim, Bisk. i Roskilde. 206, 212, 215, 225—6, 231—2, 502. — Karen. 511. — Karl, Bisk. i Odense. 488, 493, 520—1, 524—5, 536. — Markvard Ejlersen t. Hvidkilde. 569.
 Raaby, Jens Aagesen, Rekt. i Malmø. 104, 361—2, 366—84
 Raalyng, Raaos v. Helsingborg. 85, 526.
 Saba, Kloster i Sv. 465.
 Sadolin, Hans Jørgensen. 619—20. — Jørgen Jensen Viberg. 226, 238 9, 547, 550.
 Salling Hrd i Fyn. 551, 559—60.
 Sandberg, Christiørn Andersen t. Kvelstrup. 489. — Ulrik, Ritmester. 713—4, 717—8, 722, 746.
 Sandhammeren. 762.
 Sandt, Augustinus, Kan. i Roskilde. 61, 78.
 Sartor, Salomon, Bogtryk. 61.
 Sartorius, Rasmus, Lekt. i Lund. 232, 415.
 Sacerides, Gellius, Prof. 72—3.
 Sasse, Joannes, prior Carthusiensis. 486.
 Scavenius, Lavrits Mortensen, Kan. i Roskilde. 62.
 Scepper, Cornelius Duplicius. 200, 202.
 Schele, Johannes, Bisk. i Lybek. 492.
 Schermer, Hennike, i Odense. 473. — Niels. 473.
 Schinkel, se Skinkel.
 Schmidlin, se Andræ.
 Schmidt, Nicolaus, i Garding. 589. — Otto, i Husum. 477 9.
 Schwartz, Berthold. 139.
 Schwartzburg, Günther, Greve, d. æ. 463. — Gynther d. y. 619.
 Schwerin. 481. — Stift. 762.
 Schröter, Jacob, Kansler hos Biskoppen af Ermeland. 355—84.
 v. Schönewiese, Wulf, Oberst. 567—8.
 Segur, Jacob, fransk Sendebud. 590.
 Sebber, Peder Hansen, Kan., s. Kantor i Lund. 229, 232, 244, 274, 394, 398, 407, 417.
 Segeberg. 159, 249, 462, 479—80 484, 536.
 Sehested, Bartram. 587. — Jakob, Kaptejn. 753. — Sten Maltesen, Feltmarskal. 677, 686, 707, 711—17.
 Selmer, Jørgen, Rekt. i Husum, s. Pr. i Ostenfeld. 604—5, 610, 613—4, 617 9, 629—31.
 de Senis, Johannes Baptista, Advoc. consist. i Rom. 394.
 Severinsen, se Sørensen.
 Severinus, episc. Tranquilliensis, Viebisp i Odense. 519, 523—4.
 Sforza, Frauts, Hert. af Majland, 196, 218.
 Sidsel Kortsdatter, g. m. Jørgen Kock. 233.
 Sigbrit. 192, 498—9, 526.
 Sigismund, Kejser. 147, 492.
 Sild, Ø. 631.

- Silkeborg Slot. 172.
- Simensen, Tord, Pr. i Ringe. 540, 553—4.
- Sinclar, Anders. 699, 700—1, 706, 724.
- Sinning, Jens Andersen, Prof. 232, 235.
- Sinthium, Kloster i Sv. 465.
- Sixtus IV, Pave. 165—6 482.
- Sjunesen, Hans, Pr. i Malmö. 418
- Skabersø i Sk. 197.
- Skall, Henrik Pr. i Skamby. 534.
- Skaldre, Holger, Ærkedegn i Lund. 274, 392.
- Skam Herred. 531—6
- Skamby i Fyn. 532—4, 536.
- Skanderborg. 129. 505.
- Skanør. 136, 145, 267.
- Skara. 513, 727. — Biskop. 140, 192. 442—3, 465. 497—9, 514, 520, 525, 530.
- Skave, Niels, Bisk. i Roskilde. 170, 176. 521, 525
- Skeel, Albert. 715—7. 746, 757 —8. — Jørgen. 722 746. — Otte. 738.
- Skenninge Kloster. 513—4
- Skinkel, Slægten. 494—5. — Anne. 505. — Jørgen. 550. — Lavrits. 199. — Markvard, kaldet Vosben. 463—4 — Otte t. Lammehave. 540
- Skjelskør. 19, 27, 148.
- Skjønning, Jakob, Superint. i Viborg. 226
- Skodborg, Jørgen, udv. Ærkeb. 400—1, 497—8, 500—1.
- Skovgaard, Hans, d. æ. 526. — Hans, d. y. 45, 256.
- Skotland. 24, 162, 176, 178, 185, 257, 262, 446, 493, 508, 509, 668.
- Skotte, Peder, Prof. i Kbh. 166, 175, 191.
- Skotter i svensk Krigstjeneste. 694, 747, 758—9.
- Skovkloster. 31, 76—7.
- Skovsbo i Fyn. 619.
- Skovshoved v. Kbhvn. 215.
- Skriver, Hans (Faaborg). 188. — Se Oluf Michelsen.
- Skræder, Albert, Borger i Helsingør. 417—8.
- Skaane. 24. 120—1, 128—30, 133—4, 156—7, 177, 199—200, 216—7, 222, 247. 422, 438—40, 465—6, 468, 513. — Fiskeri. 15. 136, 148, 190, 228, 237, 280, 516.
- Slagheck, Diderik. 192, 194, 497—9, 500. — Henrik. 198.
- Slebo, Jørgen Hansen, Pr. i Rudkjøbing. 561—2.
- Slecht, Tilemann, Prof. 166.
- Slesvig (Sønderjylland), Her- tugdømme. 14. 21. 121—8. 140, 147—9, 151. 159, 168, 435, 467. 487 92, 573—670.
- Slesvig. 17. 249, 481, 487, 595, 610 639. — Biskop. 15—6. 19. 22—3, 237, 488—9, 530, 585. — Superintendent, s. P. v. Eitzen, J. Fabricius. — S. Peders Domkirke. 21, 463—4. — Domkapitel. 586—7. 596, 642, 653.
- Smyther, Ditlev, Kantor i Kbh's Kap. 46
- Som (Somm, Sum), Christen, sv. Oberst. 693, 697, 701, 704—5.
- Sommer, Jakob og Johannes, at Pugeholm. 534.
- Sonnenburg p. Øsel. 469.
- Sophie af Pommern, Fred. I's Dron. 177. 191, 201, 501, 653. Datter af Erik Plovpen. 437.

- Sorø Kloster. 16, 92, 122, 137, 195, 232, 428, 460, 475, 594.
- Spandemager, Hans, Pr. i Lund. 87, 89—91.
- Spanien. 186—7, 205, 583.
- Sparre, Jakob. 405. — Jep Tordsen. 405. — Jens 754—5. — Aage, udv. Ærkebiskop. 197—8, 274, 389—406
- Speir, Fred. 505.
- Spens, Jacob, af Wormesthon, eng. Agent i Sv. 752, 757.
- Sperling, Otto, Dr. 84, 246, 517.
- Split, Jakob, Biskop i Ribe. 125, 128.
- Stade. 480, 601, 614—5, 632, 641.
- Stancarus, Frants, Theol. 622, 625, 627—8, 630.
- Stavanger, Biskop. 520.
- Steffensen, Mattis, Pr. i Sølinge. 524.
- Stendal i Brandenburg. 177.
- Stenstrup i Fyn. 517, 524—5.
- Stephanius, Joh., Prof. 73, 103, 112, 362. — Steffen Hansen, Historiograf. 425—6.
- Sternberg, Valfartssted. 179.
- Stetin. 412, 466—7, 480.
- Stig, Bisk. i Roskilde. 24.
- Stig Andersen, Marsk. 24—6, 437—8.
- Stigsen, Hans, t. Vejrup. 495.
- Stockholm. 136, 141, 158, 163, 175—8, 191—2, 198, 212—3, 442, 450, 483, 497—9, 512—6, 710, 760.
- Stolpe i Pommern. 483.
- Storloff, Peder, se Størle.
- Strahl, se Stråle.
- Stralsund. 27, 120, 150, 182, 199, 480, 490, 693.
- Strangesen, Ebbe. 177. — Peder, Kantor i Roskilde Kap. 464—5. — Peder. 13. — Strange Nielsen. 488.
- Strasborg, Univ. 574—5, 612, 619.
- Strengnæs, Biskop. 192, 443, 465, 497—8, 515, 520, 522.
- Strigelius, Victorinus, Prof. i Jena. 650—1.
- Strigonium, se Gran.
- Struckmann, Jørgen (Johan), Hovedsmand. 568.
- Stryn, Ø. 542.
- Stråle, Olof, sv. Kom. p. Elfsborg. 735—8.
- Sture, Sten, d. æ. 163—4, 170—2, 174—9. — Sten, d. y. 184, 187, 189—91, 449—50. — Svante Nielsen. 179—81, 184, 449—50. — Thomas. 220.
- Stygge, Erik, se Rosenkrands. — Peder. 730. — Ulrik, Bisk. i Aarhus. 530.
- Ståkeborg. 29, 227.
- Ståkesund. 760.
- Størle, Peder, i Halland. 409.
- Suikart, Bremensis, Hofnar. 516.
- Sunesen, Anders, Ærkebiskop. 274. — Ebbe. 434. — Jakob. 16, 21. — Lavrens. 434.
- Svaninge i Fyn. 517, 519—22, 551, 559—60.
- Swart, Hans, Borger i Kbh. 209.
- Svave, Peter, Dekan i Rosk. Kap. 30, 36—7, 238, 593.
- Svavsted Slot. 587.
- Svenborg. 19, 128, 220, 492, 518—9, 539, 551—5. — Graabrødre Kl. 24. — S. Nic. Kirke. 551—2.
- Svend Grathe, Konge 117, 432.
- Svend, Biskop i Aarhus. 126, 128, 470.
- Svendsen, Hans, Prof. i Kbh. 239.

- Sværker Hack, Konge i Sverig. 433—4. 436.
- Sæby i Jyll. 163.
- Søborg i Sjøel. 462.
- Søholm i Stevns Hrd. 215.
- Søllinge i Fyn. 524.
- Sølvitsborg. 161. 199. 685—6.
- Sønderborg. 130. 147, 209, 236, 502—3 508, 591.
- Sønderby i Fyn. 619.
- Sønderjylland. 21. — Se Slesvig.
- Sørensen, Peder, Dr. med. Livlæge. 64, 668. — Rasmus, Hr. (i ell. ved Ribe). 655—6.
- Søvede (Søfde) i Skaane. 101.
- Tacke (Dacke), Niels. 231.
- Tagesen, Henrik, 153—4.
- Tast, Herman, i Husum. 573, 617, 633. — Johan. 617
- v. Taubenheim, Christof, Marskal. 595.
- Tavlov og Kongsted. 496.
- Tavsén, Hans, Bisk. i Ribe. 5, 206, 212, 229, 244, 576, 595—6, 651.
- v. Teklenburg, Klavs, Greve. 220, 588.
- Terpæger, Peder, Dr. 84, 246.
- Tessebølle. 462, 466.
- Tetenbüll. 576—7 594. 596. 599, 639—70.
- Thammer, Theobald. 625.
- Thenner, Hieronymus, Dr. jur. 582, 593—4, 597, 652.
- Theophilus, Claus, Prof. jur. 64.
- Therhorningkløfn. 728.
- Thiveden i Sv. 191.
- Thomas, Kardinal, Ærkebisk. af Gran. 495—6.
- Thomerup Kloster. 465.
- Thomesen, Hans, Pr. i Avnslev. 539—40. — Peder, Superintendent i Vendelbo St. 226.
- Thorlav, Bisk. i Viborg. 523.
- Thott, Iver Axelsen. 156, 161, 170—1. — Oluf Axelsen. 156. — Tage. 236, 240.
- Thun i V. Gotland. 747.
- Thuringk, Peter, Student fra Flensborg. 617—8.
- Thyre Danebod. 432, 455.
- Tidemandsdatter, Kirstine, t. Rødkilde. 551.
- Tilebrügge. 569.
- Tirsbæk (Tyrsbæk). 495, 504, 507, 511.
- Tonnies, Laurens, Pr. i Tetenbüll. 576.
- Torgau. 204, 618.
- Torup p. Halsnæs. 47—9.
- Tratziger, Adam, gottorpsk Kansler. 592—3. 659.
- Travemünde. 481 483.
- Trelleborg. 207, 468, 741.
- Tribbeses i Pommern. 411—2.
- Trojel, Jens Frantsen, Pr. i Roskilde. 80.
- Trolle, Børge. 47—9, 240. — Gustav, Ærkebiskop. 187, 189, 191—2, 198, 215, 220, 403. — Herluf. 7, 42, 45. — Margrete. 87.
- Trondhjem. 156, 169, 186, 193, 220 446. 468, 486, 497, 520—1, 524 5, 757.
- Truelsen, Oluf, Hr. i (Skovkloster). 76.
- Truidsen, Søren. 197.
- Trundsén, Christoffer, Admiral. 44—5, 222.
- Tryggelev, Langeland. 490, 495.
- Trøstrup (Korup) i Fyn. 535.
- Tue (Nielsen), Ærkebisk. Lund. 156—7, 274 487, 523, 525, 532, 536.
- Tursén, Jon, Kan. i Lund. 83, 91, 228. 232, 407, 415—7, 584.

- Tusemerus, Henricus, Højme-ster i Preussen. 474.
- Tvilum Kloster. 489.
- Tydske Riddere 131 201. — Se Marieriddere.
- Tyge, Bisk. i Aarhus. 23.
- Tygelse og Klagstrup i Sk. 288. 331.
- Tymesen, Niels, Ridder. 488.
- Tyrkerne. 157—8, 196 204, 484, 586.
- Tøndebinder, Klavs Mortensen, Pr. i Malmö. s. i Husie. 205
- Tønder. 249 484 578. 638 658. — Marked. 656—7.
- Tønning. 249 592. 666.
- Taasinge. 538 9.
- Ulbølle i Fyn. 551, 559—60.
- Ulf, Hans (Jakobsen), Kan. i Lund. 229, 385—6. 392 — Se Lupus, Wulf.
- Ulfeld, Jakob. 665. — Korfits, t. Kogsbølle. 637. — Mogens, Admiral. 760. — Se Henneke.
- Ulfstand, Ellen Holgersdatter. 493—9. — Hack Holgersen. 112. — Holger Gregersen. 231, 274. 402. — Jens Holgersen, t. Glimminge. 171, 184, 500. — Jens Truidsen, t. Vemmetofte. 567. 569. — Lisbeth Jensdtt. 500. — Niels Truidsen. 569. — Thale. 243
- Truid Gregersen. 209, 212 214—5, 219, 222, 223, 231—2, 274, 402 — Se Jakob Gertsen.
- Ulvesbüll i Eidersted. 590.
- Ulrik, Hertug af Meklenborg 205 237, 242. — Hert., Administrator i Schwerin. 762 — Graabroder i Rosk. 14
- Ungarn. 204. 208 495—6 586
- Unsfløth, Jakob, Abbed i Sorø. 475
- Upsala. 115, 154. 158, 162—3, 187, 189, 227. 443, 447, 459, 513 — Universitet. 166 228.
- Urban V, Pave. 135.
- Urne, Christoffer, t. Søgaard. 236. — Christoffer, Ridder, Kan. i Rosk. 61. — Johan 216, 220, 223. — Jørgen, d. æ. Landsdommer i Fyn. 495. Jørgen, d. y. t. Hindema. 236, 527. — Klavs, Domprovst i Lund, Landsdommer i Skaane. 87—8, 240 389. — Lage, Biskop. 17. 37, 185—6, 195, 206. 545. — Lage. 36. — Marqvard, Kan. i Rosk. 35—7.
- Utenhof, Wulfgang. 503, 505.
- Vadstena Kloster. 137, 140, 149, 178, 193.
- Wagener, Daniel, sv. Ritmester. 708.
- Valde i Halland. 718—9.
- v. Walde, Reimer, Oberst. 567.
- Valdemar I, den Store. 120, 432—3.
- Valdemar II, Sejer. 13. 433—5, 480—1.
- Valdemar Atterdag (Ottherdage, des Dages, durus. reprobis). 119, 123, 130—8. 279, 439—41. 462—76, 491.
- Valdemar, Søn af Vald. Sejer. 434, 481. — Søn af Vald. Atterd. 130. — IV. Hertug af Sønderjylland. 24 490. — V, Hert. af Sønderjylland og Modkonge i Danm. 121—2, 128, 467, 491. — Konge i Sverig. 24, 436—7. — S. af Kong Magnus Ladelaas. 24, 27—8. — Kurfyrste af Brandenburg. 479.
- Vale, Herman, Kjøbmand i

- Odense. 527. — Jørgen. 184, 187. 197—9, 238, 492. 528. 501 507, 509. — Se Hansestæder.
- Valfartssteder i Skaane. 110. — I Tydskland. 160, 179.
- Valkendorf, Erik, Ærkebisk. i Trondhjem. 186, 193, 497. — Jakob t. Glorup. 553—4
- v. Wallerthum, Vilhelm, Oberst. 567, 569.
- Wallis, Jacob. 191.
- Vallø. 188, 232.
- Walstorp, Anna. 597.
- Vandal, Johan, fra Goslar, Superintendent i Ribe. 226, 229. 498.
- Varbjerg. 165, 219, 221—4, 408 11 465, 467, 497. 500, 514 527, 595. 636—7, 721—2, 724—5, 730—1.
- Vardensis, Johannes, Hører i Kbhvns Sk. 85.
- Varnhem Kloster. 465.
- Warnaa, Flod. — Warnemünde. 27.
- Wasilius, Storfyrste af Rusland. 173.
- Wartislav IV, Hert. af Pommern. 466. — (V). 467. — VII. 130.
- Vaxholm. 460.
- Vedel, Anders Sørensen, Historiskriver. 8, 11, 102, 250—4, 665.
- Vedtofte Gd. i Fyn. 618, 637.
- Vedzel, Gotskalk, Kan. i Roskilde. 36—7, 58—9.
- Weidensee, Eberhard, Dr. 498, 502.
- Vejle. 19. 198. — Skole. 618
- Weldt i Eidersted. 658.
- Veltheim. Officer. 741—2, 751, (755).
- Vendiske Søstæder. 134—7. 149 —50, 154—5, 169, 172, 182, 184, 187. 197—9, 238, 492. 501 507, 509. — Se Hansestæder.
- Vendsyssel. 218, 453.
- Wendt, Bartholomæus, Landskriver i Eidersted. 652.
- Venstermand, Johan, Kan. i Roskilde. 64.
- Venzel, Hertug af Bøhmen. 14—5.
- Verden, Bispedømme, 520.
- Verdugo, spansk Oberst. 707.
- Wergmand Ernst. 78.
- Wermester, Joannes, Borger i Odense. 476.
- Werwe i Holsten. 484.
- Weseberg i Estland. 474.
- Westerborg i Grevsk. Oldenburg. 485.
- Westerhever i Eidersted. 590.
- Vesterland p. Sild. 631.
- Vester-Skjerninge i Fyn 551—2.
- Vester-Vedsted v. Ribe. 655.
- Vestervig Kloster. 489.
- Vestervik i Sv. 753, 756.
- Vester-Aaby i Fyn. 559—60.
- Vesterås (Arosia) i Sv. 516. — Biskop. 443, 465.
- Vestgotland. 24, 29, 140, 181, 433. 513, 726—7, 746—7.
- Westhovius, Willichius, Mag. 103.
- Westphal, Joachim, Pr. i Hamborg. 617.
- Vexlø, Biskopper. 443, 465, 522, 530, 723.
- Weze, Johan, udv. Ærkebisk. i Lund. 386—9, 500, 588.
- Vibe, Peder, Kan. i Roskilde. 52. — Simon, Kan. sammesteds. 80.
- Viborg. 119, 120 153, 170, 177, 206, 225, 434 453, 489, 654. — Biskop. 175, 225, 470.

- 488, 493, 520—5. — Domkirke. 25. — Kapitel. 489.
- Viborg i Finland. 158.
- Wick i Lifl. 464.
- Wickrad, Joh., Boghandler i Hamborg. 633.
- Victor, Skib. 761.
- Vidskøfle i Skaane. 157.
- Vidskøl Kloster. 488.
- Vidsø, Slag. 727—8.
- Viffert, Axel Tønnesen. 635, 637. — Holger Tønnesen. 274—5, 569.
- Vilhelm af Oranien. 383—4. 660. — Hert. af Lyneborg. 239.
- Villadsen, Peder, Borgmester i Kbhvn. 227.
- Villands Herred. 157.
- Willichius, Jodocus, Dr. med. 620.
- Wilsnack. 160, 179.
- Vimmerby i Sv. 751—2, 755.
- Vincentius, Bisk. i Strengnæs. 192. — Kampe, Viebiskop i Odense. 499, 500. — Rektor i Landskrone. 85—6.
- Vind, Jakob, Ærkedegn i Roskilde Kap. 64—5.
- Vingods. 16.
- Vinstrup, Peder Jensen, Sjæl. Biskop. 92, 363.
- Vipra, Bondo. 466.
- Wirland. 464, 474—5.
- Visby. 143, 200, 249, 506, 514. — Visborg Slot. 144, 156.
- Wismar. 182, 184, 199, 485.
- Wittenberg, Univ. 43, 88, 230, 244, 366, 575, 584, 589, 606, 608, 611—35, 650, 659—60
- Voldy i Sv. 755.
- Wolf, Heinrich, fra Lifland, Hofskjænk. 690. — Jakob Jakobsen, Rektor i Oslo, s. Lektor i Odense. 664—8.
- Wolfenbüttel. 227.
- Vordingborg. 120, 137, 151, 468, 492, 520. — Dominikaner Kl. 19.
- Worm, Villum. 674.
- Vormordsen, Frants, Superint. i Lund. 86—7, 226, 274, 285—352, 526.
- Worms, Rigsdag. 498.
- Wrangel, Herman. 727.
- Wulf, Johan, fra Haderslev, Provst p. Mors, Kan. i Rosk. og Ribe. 496.
- Wullenweber, Jørgen. 213, 227, 587.
- Wustrow, Oberst. 750—6.
- Wynocke i Sv. 676.
- Würzburg. 626.
- Væ i Skaane. 93, 181, 419, 727.
- Ydsted. 762. — Skole. 85.
- Zensus, se Vincentius.
- Zwingli, Ulrik. 580. — Zwinglianer. 650, 663.
- Æmeltorp, Henrik. 19.
- Æminga, Cæso, Lektor i Slesvig Kap. 587.
- Æpinus, Joh, Superint. i Hamborg. 617, 623.
- Øffuerlach, se Ouelacker.
- Øland. 24, 134, 158, 162—3, 174, 180, 440, 679, 704—10, 724, 741—6, 750, 754, 759, 761.
- Øm Kloster. 488.
- Ørekrog. 222, 258.
- Øresund. 149, 255, 258, 492, 507, 733.
- Ørie og Vadensø ved Landskrone. 420—1.
- Ørkel, Slot. 520, 524, 529. — Fang. 552—3. — Møller. 555.
- Ørkeljunge i Sk. 183.

- Ørknørerne, Biskop der. 443, 522. Aalborg. 181, 185, 195, 208, 218—9, 451, 503, 526, 581.
- Ørnfot, Jakob, Ærkebisk. i Upsala. 166, 175. Ålem (Alum) i Sverig. 742, 750, 753, 755—6.
- Øsel. 464, 469, 586. Aalholm. 223.
- Østerhæsinge i Fyn. 559—60. Aarhus. 195, 505. — Biskop. 23, 31, 126, 128, 168—9, 172, 186, 225—6, 241, 443, 470, 488, 493, 521—5, 530.
- Østgotland. 28—9, 513, 516.
- Østingebro, Slag. 136.
- Øxnebjerg, Slag. 220, 504.
- Åbo i Finl. 182, 464—5.
- Aagesen, Jens, se Raaby.
- Aahus. 199, 419. Aas Kloster. 134, 465.
- Åsle, Slag. 140.
- Aasum i Skaane. 108—9.

